

چاپی دووهم

www.igra.afilamontada.com

منتدی اقرا الثقافی

الداء والدواء

نه خوشی و چاره سیر

وهلامی پروپوخت بۆ كه سبك پرسىار
له چاره سهرى ته و او دهكات پيشه و او زانا
ابن القيم الجوزية

وهر گيرانى بۆ كوردى
م. هيلال على سهنگاوى

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.afhamontada.com

نەخۇشى و چارەسەر

وہلامی پروپوخت بۆكەسك پرسیار ئە ئەچارەسەری تەواو دەكات
بیشەواو زانا ابن القیم الجوزیة (۶۹۱ – ۵۷۵)

ومرگیرانی بۆكوردی

م. هیلال علی سەنگاوی

الداء والدواء

(الدواء الكافي لمن سئل عن الدواء الشافي)

الأمام العلامة ابن القیم الجوزیة

۲۰۱۴/مەولیر

دهزگای چاپ و بلاوکردنه وهی
روژھه لات

خاوه نی ئیمتیاژ
که ژال ره فیک

سه رنووسه ر
حه سه نی دانیشه پ

Email: rojhalatpress@yahoo.com

Mob: ۰۷۵۰ ۴۴۴۰۹۹۶

هه ولیر - شه قامی (۱۰۰) مه تری ریزی کارگهی ده رمانی ئاوا میدیکا

ناوی کتیب : نه خوشی و چاره سهر
ناوی نووسه: الإمام العلامة ابن القيم الجوزية
وهركيران : م. هلال على سهاوى
تايب : شيرزاد محمود حسن
دهرئينانى هونهرى : لاوين خليل هيدايهت
بهرك: خليل هيدايهت مام شيوخ
تيراژ : (١٠٠٠٠) دانه
نؤدهى چاپ : چاپى دووه م / ٢٠١٤
نرخ: (١٠٠٠٠) دينار
شوئينى چاپ: چاپخانهى رۆژه لات/ ههولير

له بهرپوه بهرايه تى گشتى کتیبخانه گشتيه کان
ژمارهى (٧٤) سالى ٢٠٠٩ ى داوه تى

به پتوه بهرى هونهرى دهزگا
سهلام محهمه د ره سول

شوئينى دابه شکردنى : ههولير
کتیبخانهى حاجى قادري کوپى

پیرست

لاپهړه	بابه ت
۱۳.....	پیشه کی
۱۴.....	ده سپیک

به شی یه که م

خستنه پرووی پله وپایه ی نزا (دوعاء) له نییسلامدا
دیاری کردنی مه رجه کانی قبول بوونی نزا (دوعاء)

۱۹.....	پیشه کی دانه ر
۲۱.....	ده ردو نه خوښی تووښی دل وجهه سته و پوچیش ده بیټ
۲۲.....	قورئان هه مووی چاره سه رو شیفایه بۆ پوچ وجهه سته
۲۵.....	چه ک به نده له سه ر چه ک به ده سته که
۲۶.....	پارانه وه و نزا "الدعاو" له گرنگترین هوکاره کانی نه هیشتنی مهینه تی
۲۸.....	پارانه وه ونزا له چاکترین ده رمان و چاره سه ره کانه
۲۹.....	جالی نزاو پارانه وه له گه ل بلادا
۳۰.....	سووریون و تکا کردن له نزاو پارانه وه یه کیکه له مه رجه کانی
۳۱.....	خیراو په له نه کردن له وه لامدانه وه ی نزاو پارانه وه
۳۲.....	به دل پارانه وه و مه رجه کانی تری پارانه وه
۳۳.....	ئو نزاو پارانه وانه ی که ناوی مه زنی خودای تیدایه
۴۲.....	له نیوان نزاو قه ده ردا
۴۴.....	نزاو پارانه وه له به هیزترین هوکاره کانی قه زاو قه دهره
۵۰.....	به خته وه ری مروژ له ناسینی هوکاره کانی چاکه و خراپه دایه
۵۰.....	به خته وه ری له وه دایه که خوت به هه له دا نه به یت

- جیاوازی له نیتوان تهوبه ی پاسته قینه و "النصوح" تهوبه ی زاره کی..... ۵۱
- جوړه کانی تیگه یشتنی هه له بۆ ئه م ده قانه له لایه ن خراپه کارانه وه ۵۲
- گومانی باش بردن به خوای گه وره و... تیگه یشتنی هه له ۵۷
- تیگه یشتنی دروست له مه پ گومانی باش بردن به خودا ۶۰
- جیاوازی له نیتوان گومانی باش بردن به خودا و بوغرابوون به خودا ۶۱
- ئه و که سانه زۆر نه قام ونه زانن که پشت به په حمه ت ولی بورده یی ۶۲
- له هه مان کاتدا فه رمایشته کانی پشت گوئ ده خه ن ۶۲
- گومرپابوونی نه قامان به وه ی خودا له دونیادا نیعمه تی پی به خشیوه ۸۵
- که وره ترین گومرپایی بوون ئه و که سه یه که به دونیا گومرپاده بیټ ۸۷
- باوه پ بوون به قیامه ت به لام ته مه لئ له خواپه رستیدا ۹۰
- گومانی باش بردن به خودا بزۆینه ری کاری چاکه یه نه ک که م ۹۲
- جیاوازی له نیتوان تکاکاری و هیوا خواری دا ۹۳
- ترس و تکا له ژیا نی هاوه لاند ۹۵

به شی دووهم:

شوینه واری تاوان سزای له دنیا و قیامه تدا

- تاوان هۆکاری هه موو تاوان و ده ردیکه ۱۰۱
- تاوان شوینه واری خراپی هه یه ، هه رچه نده ئیستا ده رنه که ویت ۱۲۶
- شوینه واره ناشیرینه کانی تاوان ، وه ئه و سزایانه ی له سه ر ۱۲۷
- ۱- بی به ش بوون له زانست ۱۲۷
- ۲- بی به ش بوون له پښق و پۆزی ۱۲۸
- ۳- بیزاری له دل و ده روونی تاوه نکاردا دروست ده بیټ ، ۱۲۸
- ۴- دلته نگه و بیزاری تاوه نکار له خه لگی وه پتیری چاکه خوا ۱۲۹
- ۵- دژواربوونی کاره کانی: ۱۳۰
- ۶- تاریکی و تارمایی دل و ده روونی داده پۆشیت ۱۳۰

نه خوشی و چاره سهر

- ۷- تاوانكارى سستى ولاوازى يه بۆ دل وجهسته ۱۳۱
- ۸- تاوانكارى پيگري دهكات له گوپرايه لى ۱۳۱
- ۹- تاوانكارى دهبيتته مايه ي ته مه ن كورتى ۱۳۱
- ۱۰- تاوان... تاوانى تر به كيش دهكات وزياد دهكهن ۱۳۲
- ۱۱- تاوان ئيراده ي دل لاواز دهكات ۱۳۴
- ۱۲- تاوان... ناشيرينى خوى له دلدا ناهيلايت ۱۳۴
- ۱۳- مهر تاوانيك له تاوانه كان پاشماوه ي نه ته وه كانى پيشووترن ۱۳۵
- ۱۴- تاوانكارى هوكارى پيسوا بوونه ۱۳۶
- ۱۵- به بچوك زانينى تاوان ۱۳۶
- ۱۶- تاوانكارى مروف كارىگه رى خراپى له سهر گيانله به رانيش هه يه ۱۳۶
- ۱۷- تاوانكارى دهبيتته مايه ي سهر شوپى ۱۳۷
- ۱۸- تاوان ژيرى ده شيوتيت ۱۳۸
- ۱۹- پوچوون له تاوانكاريدا مايه ي تياچوونى دل له بى ئاگايى ۱۳۸
- ۲۰- مروفى تاوانكار توشى نه فره تى پيغه مبه ر ﷺ دهبيت ۱۳۹
- ۲۱- تاوانكار دهبيتته مايه ي بى به ش بوون له نزاو پارانه وه كانى ۱۴۰
- ۲۲- سزاي تاوانكاران له گوردا ۱۴۱
- ۲۳- تاوانكارى جوهره ها خراپه و گهنده لى له سهر زه ويده به رپا ۱۴۷
- ۲۴- تاوان دهبيتته مايه ي پوودانى كاره ساته كانى بومه له رزه ۱۴۹
- ۲۵- تاوان كارىگه رى له سهر شيوه ي ديمه ن و دروست كراوه كان ۱۴۹
- ۲۶- تاوان پووناكى غيره ت وپه روشي ده كوژينيتته وه ۱۵۱
- ۲۷- تاوان مادده ي سه ره كى ژيانى دل له ناوده بات كه ئه ويش ۱۵۵
- ۲۸- تاوان گه وره يى ومه زنى خودا له دلدا كه م دهكات وه ۱۵۶
- ۲۹- تاوان له خودا ترسان له دلدا له ناو ده بات ۱۵۷
- ۳۰- تاوان دهبيتته مايه ي نه وه ي كه خوداي گه وره به نده كه ي له ۱۵۸

- ۳۱- تاوان مرؤف له نزیکى خودا دورده خاته وه ۱۵۹.....
- ۳۲- تاوانکارو یاخی بوو... هاره لئیتی باوه پداران له دهست ده دات ۱۵۹.....
- ۳۳- تاوان به ربه سستی دلّه له گه یشتن به به زهیی خواى گهره ۱۶۲.....
- ۳۴- تاوان نیعمه له ناو ده بات و به لا به شوئینیدا دینیت ۱۶۳.....
- ۳۵- تاوان ده بیته مایه ی ترس و سامناکی له دلی مرؤفدا ۱۶۴.....
- ۳۶- تاوان مایه ی خه مناکی و غه مباری و ته نهایی یه له دلی مرؤفدا ۱۶۵.....
- ۳۷- تاوان دل توشی نه خۆشی ولادان ده کات ۱۶۶.....
- ۳۸- تاوان بینایی دل کویر ده کات و پووناکی له ناو ده بات و ۱۶۸.....
- ۳۹- تاوان ده رونی مرؤف بچوک و پرسیوا ده کات ۱۶۹.....
- ۴۰- تاوان و تاوانکار... به هه میشه یی دیلی شه یتان و به ندی حز ۱۷۰.....
- ۴۱- تاوان مایه ی له دهست دانی پێژوپله و پایه یه له لای خوا و خه لک ۱۷۱.....
- ۴۲- تاوانکار بی به ش ده بیته له ناو سیفه ته جوانه کان ۱۷۲.....
- ۴۳- تاوان کاریگه ری له سه ر پاده ی پرپوختی و کم کردنی ژیری ۱۷۳.....
- ۴۴- تاوان ده بیته مایه ی دابرا نی به نده له خودای خۆی ۱۷۵.....
- ۴۵- تاوان به ره که تی دین و دونیا له دهست ده دات ۱۷۷.....
- ۴۶- تاوان مایه ی سوکی و نزمی و پرسیوا یه ۱۸۰.....
- ۴۷- تاوان ده بیته مایه ی زال بوونی خه لکی به سه ر بکه ره که ی دا ۱۸۵.....
- ۴۸- تاوان ده بیته مایه ی له دهستدانی تواناکان ۱۸۶.....
- ۴۹- تاوان بینایی دل کویر ده کات یا خود لاوازی ده کات ۱۹۱.....
- ۵۰- تاوان شه یتان له دلدا جینشین ده کات ۱۹۳.....
- ۵۱- تاوان و سه ربیچی له چه که به هیزه کانی شه یتانه ۱۹۶.....
- ۵۲- تاوانکار خودی خۆی له بیر ده کات ۲۱۱.....
- ۵۳ و ۵۴- تاوان نیعمه ته به رده سته کان له ناو ده بات و نیعمه ته ۲۱۷.....
- ۵۵- تاوان مایه یی دورخسته وه ی پشتیوانی فریشته یه ۲۱۷.....

نه خوشی و چاره سهر

- ۵۶- تاوان هینه رو پاکیشه ری که ره سه کانی له ناوچوونی ۲۲۱
- ۵۷- سزا قه ده ریه کانی تاییه ت به دل ۲۲۲
- ۵۸- سزا قه ده ریه کان به سهر جه سته دا ۲۲۲
- ۵۹- تاوان مایه ی پرده پۆش کردنی دل و بیستن و بینایی به ۲۲۶
- ۶۰- تاوان ده بیته هوی نه هیشتنی گوپراه لی و ته مه لی له پرستندا ۲۲۷
- ۶۱- تاوان دل کوپر و که پولال ده کات ۲۲۷
- ۶۲- تاوان ده بیته مایه ی پۆچوونی دل بۆ ئاسته نزمه کان ۲۲۸
- ۶۳- تاوان دل کوپر ده کات ۲۲۹
- ۶۴- فیل کردنی خوای گه وره له فیل بازان ۲۴۰
- ۶۵- خه له تاندنی فیل بازان له لایه ن خوای گه وره وه ۲۴۰
- ۶۶- گالته کردنی خوای گه وره به گالته جاران ۲۴۰
- ۶۷- که نار خستنی ئه و دلانه ی که له حق لایان داوه ۲۴۰
- ۶۸- تاوان دل تیک ده شکیتیت و ئاوه ژووی ده کاته وه ۲۴۰
- ۶۹- تاوان دل پرده پۆش ده کات له خوای گه وره له دونیاو ۲۴۰
- ۷۰- تاوانکار توشی دژوارترین ژیان ده بیته له دونیاو به رزه خ ۲۴۱

به شی سی یه م

تاوانه بجوک و که وره کان و که وره ترین تاوانه که وره کان

- کرده وه چاکه کان پوچ له که ره وه ی تاوانه بجوکه کان ۲۵۲
- ژماره ی تاوانه که وره کان ۲۵۵
- ئه و پیره ی که تاوان له لایان هه ره مووی به ک ئاسته ۲۵۷
- که وره ترین تاوانه که وره کان ۲۵۸
- جۆره کانی هاو به شی ۲۶۱
- حوکمی پوو په رمایی "الریا و ۲۶۵
- جۆره کانی ئه م هاو به شه ۲۶۶

۲۶۸.....	هاوبه‌ش برپاردان له‌کردارو ووته و نیه‌ته‌کاندا
۲۹۰.....	کوشتنه به ستم و ناروایی
۲۹۳.....	ته‌وبه‌کردن و پاشه‌گه‌زیبونه‌وه له‌دزی
۳۰۱.....	زینا یه‌کیکه له‌تاوانه گه‌وره‌کان
۳۰۳.....	نه‌زهر "ته‌ماشاکردنی حه‌رام" پۆسته‌ی زینایه
۳۰۴.....	ده‌رگا‌کانی تاوانکاری
۳۱۳.....	ده‌رونی دانیای و ده‌رونی فرمانکار به خراپه "خراپه‌کار
۳۱۵.....	زمان... ده‌روازه‌ی خراپه‌کاریه بۆ مڕۆڤ
۳۲۱.....	نایا فریشته‌کان هه‌موو ووشه‌یه‌ک تۆمار ده‌که‌ن
۳۲۲.....	گه‌وره‌ترین به‌لا‌کانی زمان

به‌شی چوارهم

حه‌رام کردنی خراپه‌کاری و پاراستنی داوین

۳۲۵.....	حه‌رام کردنی خراپه‌کاری و پاراستنی داوین
۳۲۹.....	توندترین سزا له‌حه‌دی زینا دایه
۳۳۳.....	کو‌تا شه‌پی "ئاخر شه‌پی
۳۳۶.....	پشت کردن له‌ئاین له‌پیتاوی ئافره‌ت
۳۳۸.....	سزای نیرباز له‌دو‌نیا و قیامه‌ت
۳۴۷.....	گفتو‌گۆیه‌ک له‌سه‌ر به‌لگه‌کان
۳۵۱.....	جووت بوون له‌گه‌ل ئاژه‌لدا
۳۵۳.....	له‌نیوان نیربازی و پانپاتوکی دا "السحاق

به‌شی پینجه‌م

چاره‌سه‌رو وه‌لامی پروپوخت

۳۵۶.....	چاره‌سه‌رو وه‌لامی پروپوخت
۳۵۶.....	پینگای یه‌که‌م:

نەخۆشى و چارەسەر

۳۵۷.....	خۆپاراستن باشتەر لە چارەسەرکردن
۳۵۷.....	سوودەکانی چاوپاراستن
۳۶۱.....	پێگای دووهم:
۳۶۱.....	چارەسەرکردن لەپاش تووش بوون
۳۶۳.....	بۆ چەسپاندنی خۆشەویستی خودا، پێویستە دل خالی
۳۶۴.....	جۆر و پلەکانی خۆشەویستی
۳۸۳.....	بەشەکانی خۆشویستراو "المحبوب
۳۸۵.....	خۆشەویستی بنەپەتی خواپەرستی یە
۳۸۶.....	لە پێداویستیهکانی خوش ویستنی خودا
۳۸۶.....	دۆستایەتی و دژایەتی کردن
۳۸۷.....	إله إلا الله... ئەو ووشە یە بوو کە ئیبراهیم بۆ ھۆزەکە ی
۳۸۸.....	روح و نەھێنی ئەم ووشە یە
۳۸۹.....	ژیانی بەختەوێ لە دنیاو قیامەتدا
۳۹۱.....	ژیانی راستەقینە، ژیاڵە لە گەڵ خودا
۳۹۲.....	لە بنەپەتدا خۆشەویستی تەنھا شاپەنی خودای گەرە یە
۳۹۴.....	خۆشەویستی بنەماو بزۆینەری ھەموو کارو جۆلە یە لە جیھاندا
۳۹۸.....	خۆشەویستی و ئیرادە لە پە یوہستیەکانی ھەموو مەوقیەکە
۳۹۸.....	ناکۆکی پادشاگان، بناغە ی خراپە کاریەکانی جیھانە
۴۰۱.....	پە یوہستی یەکانی خۆشەویستی
۴۰۳.....	واتایی ئایین
۴۱۲.....	عەشقی نێربازی
۴۱۴.....	چارەسەری نێربازی
۴۱۵.....	خراپەکانی ئەم جۆرە عیشقە
۴۱۸.....	پێگری کردن لە عیشق

ابن القيم الجوزی

- باشیه‌کانی عیشق گومان و وه‌لام ٤٢١
- خواسته‌کانی خۆشه‌ویستی ٤٢٢
- لوتکه‌ی چۆن پیه‌سته به‌که‌مالی و خۆشه‌ویستی‌وه ٤٣٦
- چۆنه‌کانی دوونیا هۆکارن بۆ گه‌یشتن به‌چۆنه‌کانی قیامت ٤٤٠
- خۆش ویستنی دروست ٤٤٥
- تکاکردن له‌نیوان دوو عاشق بۆ به‌یه‌ك گه‌یشتن‌یان به‌دروستی ٤٥٠
- پوچه‌ل‌کردنه‌وه‌ی فهرمووده‌ی عیشق ٤٥٦

بەناوی خۆی گمۆرە

پیشەکی

سوپاس و ستایش بۆ پەرەردگار، سلاو و درود لەسەر گیانی پاکی پیغەمبەری ئازیز (ﷺ). پیشەوا "ابن القیم" یەکیکە لە زاناو پەسپۆپە لێهاتووێکی بۆاری فیهق و فکر و دەروونزانی. وە لەم بوارە جیا جیا نەدا بەرھەمی نایاب و سەرچاوەی گەرنگی پیشەش بە مەرقایەتی کردوو. کە ئەمڕۆ وەک سەرچاوە سودی لێ وەر دەگیرێ. وە ئەم زانا لێهاتووێ خاوەن چەندین بۆچوون و تیۆری تایبەتی یە لەم بوارانە کە باسمان کرد. کتێب و نوسراوەکانی بوونەتە سەرچاوەی زۆریەکی توێژەران و جێی باوەڕ و گەرنگی پێدانه. ئەمڕۆ کتێبخانەی کوردی لە بەرھەمی ئەم زانایە خاڵی یەو بێ بەشە.

ئێمەش بە ئەرکی خۆمان زانی کە بەم ئەرکە پێرۆزە هەستین و یەکیک لە کتێبەکانی وەرگیرین بۆ سەر زمانی کوردی شیرین. تاخوینەری کوردی لە بەرھەمی کانی بێ بەش نەبن. لەم کتێبەدا تەنھا چەند بڕگەیەکی کەم نەبێت کە پێمان باش بوو وەری نەگیرین لەبەر هۆکاری بەسەرچوونی بابەتە کە. ئێتر هەر هەموو بابەتەکانی وەک خۆی وەرگیراون. دواتر ئەم کتێبە شەڕیکی زۆری عەرەبی تێدا بوو. کە ئێمە بە پێویستمان نەزانوو لەم وەرگیرەدا باس بکەین تەنھا ئەو پۆلە شیعەرە نەبێت کە پێویست بوو بۆ بابەتەکان.

بە هیوای ئەوەی سودمەند بێت بۆ هەموو لایەک وە خۆی گەورە لە کەم و کۆرپەکانمان ببوریت. دیارە تەنھا کە خودا بێ کەم و کوری یە.

وەرگیر

هیلال علی سەنگاوی

پیشہ کی

سو پاس و ستایش بۆ پہرہ ردگاری جیہان، کہ قبولگہری تۆبہ کارانہ
وہ خشندهیہ، نہرم و نیان ولیٰ بوردهیہ، داپۆشہری تاوانی تاوہ نیارانہ و لیٰ
بورده و قبولگہری تۆبہی تۆبہ کارانہ. وہ سلاو و درود لہ سہر ئہ و کہ سہی کہ پہ حمہ تہ و
خۆری پرشنگذارہ بۆ ھہ موو دنیا و مژدہ بہ خش و ترسینہر کہ محمد ﷺ وہ لہ سہر یارو
دۆستانی.

پاشان... نووسہر لہ کتیبی (طب النبوی) دا سہ بارہت بہ "عیشق" دہ لیت:
(ئہم نہ خۆشی یہ لہ نہ خۆشیہ کانی دلہ، جیاوازہ لہ نہ خۆشی یہ کانی تر لہ پوی
خود و ھۆکارو چارہ سہریشہ وہ، جا ئہ گہر ئہم نہ خۆشی یہ شوینی خۆی بگریٹ زۆر
زہممت دہ بیٹ چارہ سہر کردنی لہ لایہن پزیشکہ کانہ وہ، وہ نہ خۆشہ کہش تہ واو
گرفتار دہ بیٹ پیئہ وہ). وہ خوائ گہرہ لہ قورٹانی پیروژدا بہ دوو پیپر لہ خہ لکی
باسی کردوہ. کہ "عہ شقی ئافرہ تان و عشقی مندال و میژد مندالانہ". یہ کہ میان لہ
پووداوی ھاوسہرہ کہی عہ زسزی میسر دالہ گہ ل پیغہ مہر یوسفدا باسی کردوہ
سلاوی خوائ لہ سہر بیٹ، وہ دووہ مشیان لہ سہر نہ تہ وہ و قہومی لوط باس کردوہ.
وہ ئہم کتیبہ مان لہ سہر جۆری دووہم باس و خواس دہ کات کہ ئہم پۆ
بہ چہ مکی "نامویی سیکیسی - شذوذ الجنسی" ناسراوہ. وہ پیغہ مہری
خودا ﷺ دہ فرموویٹ: (إن اخوف ما أخاف علی أمتي عمل قوم لوط.... واتہ: ئہ و
شتہی کہ زۆر لیتی دہ ترسم بۆ ئومہ تہ کہم، بریتی یہ لہ کردہ وہی قہومی لوط)
وہ ھہ روہا ﷺ دہ فرموویٹ: (أقتلوا الفاعل والمفعول به في عمل قوم لوط)
ھہ روہا دہ فرموویٹ (من عمل بعمل قوم لوط فأقتلوه.... واتہ: بکہ رو پیکراوی

کرداری قهومی لوط بکوژن). وه له گپړانه وه یه کی تر ده فهرمویت "هر که سیک کرده وهی قهومی لوط ی نه جامدا بیکوژن."

وه عبدالله ی کوپی عمر رضی الله عنه ده فهرمویت که پیغه مبر فهرمویه تی صلی الله علیه و آله: (له پوژی قیامه تدا نیریا زه کان له سهر شیوه ی به راز و مه یمون حه شر ده کرین).

جا عیشق زیان و مه ترسی زوری هه یه بۆ دین و دنیا ، چونکه دل سه رقال ده کات له بیر کردنه وه و ترس و نزیک بوونه وه و ناسینی خودای گوره هه روه ها سه رنه نجابی سنور شکانده کانی ده بیته هوی له ده ست دانی دواپوژ و توش بوون به سزای توندی خوای گوره . هه رچه نده مروژ له ناره زووه کانی نزیک بیته وه نه وا نه وه نده له خوای گوره دور ده که ویتته وه ، هر شتی کمان جگه له خودای گوره خوشویست توشی سزای خوا ده بین. وه زور به ده گم نه عیشق له سنوری ری پیدراوی خویدا نامینیتته وه ، وه هر کاتی پویدا زوش له ناو ده چیت ، هه روه کو ده وتریت: "هه موو یاساغ کراویک په سه ندکراوه."

وه پیتشه وا "ابن القيم" شیوازی نایابی خوی هه یه له توژی نه وه ی کیشه کان و چاره سه رکردنیان ، چونکه شیوازی نه و دور ده له ناموژگاری و استقلال به لکو وه کو پزیشکیکی پسپوړ وه ولتیکی هوشده ر و شاره زا به نه خوشی و چاره سه ره کان و ته کانی وه که مه له می ساپیژ وایه بۆ برینه کانی دل و پوح. وه وه لاهه کانی له م بواره داو چاره سه ری ته وای و وه لاه می پوپوخته .

له م کتیبه دا له م کارانه مان نه نجام داوه

۱- پیکه ستنی ده قی کتیبه که ، وه دانانی هه ندی ناو نیشان بۆ هه ندی له به ش وپرگه کان ، وه نه و زیاد کردانه ی نیمه نویسمانه له نیوان نه م شیوازانده دامن ناوه (.....) وه هه ر وشه و دپریک لایراییت یان جودا بیت به هوی جیاوازی چاپ کردنه کانه وه راسته وخو تیبینیمان داوه و نویسمانه .

- ۲- کتیبه که مان دابه ش کردوه به سهر پینج به شدا بۆ زیاتر ئاسانکاری بۆ توێژه و خوێنه ر.
- ۳- ده رهینانی سه رجه م فه رموده کان ووته کان وگێرانه وه یان بۆ سه رچاوه په سه نه کان له "قورئان وسونه" دا.
- ۴- قسه له سه رکردن وشیکردنه وه ی هه ندی له برکه کانی ئەم کتیبه و وه زیاتر پوون کردنه وه یان به نوسراوه کانی تری "ابن القيم" وکه سانی تر.
- ۵- پوون کردنه وه ی واتای ووشه نامۆکان.
- ۶- پیناسه کردنی هه ندی له وپیرو کۆمه لانه ی که له م کتیبه دا ناویان براوه .
- ۷- دروست کردنی پێرستیکی فراوان بۆ برکه کان ویا به ته کانی ،تابه ئاسانی خوێنه ر برکه کانی له به ر چاوییت.
- ۸- هه روه ها دانانی چه ندین نیشانه ی پێویست وه کو ئه ستیره و ژماره بۆ جیاکاری له نێوان برکه کاند ، وه هه موو ئه مانه به رچاوت ده که ویت خوێنه ری به پێز له م چاپه دا.
- وه دوا ووته مان سوپاس کردنی خوای گه وره یه

رضوان جامع رضوان

قاهیره له شه وی هه ینی

۲۲ ڕه مه زان ۱۴۲۲ک. به روار ی

۲-۱/۱۲/۷

دەسپیک

بە ناوی خوای گەوره و بە خشنده و میهره بان
وههر به ئه ویش پشت ده به ستین

پرسیان له پێشه‌واو زانا و خواناس و پرەخنەگر شمس الدین أبو عبدالله محمد کوپی
صالح اُبی بکر، که ناسراوه به ابن القيم الجوزی) پەزای خوای له سەر بێت: (زانایان
و پێشه‌وایانی ئاین پەزای خوایان له سەر بێت چی ده‌ئێن سەبارەت بە پیاویک گرفتاری
ده‌ردێک هاتبێت، که گەر به‌رده‌وام بێت له‌سەری ده‌بێته‌ مایه‌ی شتواندنی دین
ودنیایی؟ هه‌رچه‌نده‌ هه‌ول و کۆششی کردووه و چه‌ندین شیوازی به‌کارهێناوه بۆ
ده‌ربازبوونی به‌لام بێسوود بووه و تابێت زیاتر گه‌شه‌ی سه‌ندووه. جا چی بکری‌ت بۆ
ده‌رباز بوون لێی؟

وه‌چی پێگه‌یه‌ک بگرتته‌ به‌ر بۆ ئاشکراکردنی؟

خوای گەوره پەحم به‌که‌سیک بکات که‌هاوکاری ده‌رده‌داران بکات ووه‌خوای گەوره
کۆمه‌ک وهاوکاری که‌سیکه‌ تا ئه‌وه‌که‌ سه‌هاوکاری براکه‌ی بکات.

فتوامان بۆ بده‌ن خوا پ‌حمتان لێ بکات وپاداشتان بداته‌وه‌.

جا پێشه‌واو زاناو شیخ شمس الدین أبو عبدالله محمد کوپی صالح اُبی بکر ایوب
پێشه‌وای قوتابخانه‌ی "الجوزیه" وه‌لامی دایه‌وه‌و فه‌رمووی:

به شی یه که م
خستنه پرووی پله و پاییه ی نزا (دوعا و)
له ئیسلامدا

دیاری کردنی مهرجه کانی قبول بوونی
نزا (دوعا و)

نه خوځشی و چاره سر

پیشه کی دانه

له صحیح البخاری دا له فرموده دا ابی هريره ده گپړتیه وه ﷺ که پیغه مېر ﷺ
فرمودیه تی: (ما أنزل الله داءً إلا أنزل الله له شفاءً...^۱ واته خوای گوره هر دهر دو
نه خوځشیه کی نار د بیت ، چاره سره که شی نار دووه) .

وه له (صحیح مسلم) دا "جابر بن عبدالله" ﷺ ده گپړتیه وه که پیغه مېر
ﷺ فرمودیه تی: (لكل داء دواء، فإذا أصيب دواء الداء برأ بأذن الله)^۲ واته: "بؤ هم موو

^۱ - نعم فرموده ده (صحیح) ه ، بخاری گپړایه تی یوه له بابته (الطب) له به شی "باب ما أنزل الله داءً إلا أنزل الله شفاءً"

^۲ - نعم فرموده ده (صحیح) ه ، مسلم گپړایه تی یوه له بابته "السلام" له به شی "باب لكل داء دواء واستجاب الداء" به ژماره ی (۶۹/۴۲۰۴).

- پشهوا نه وه وی په حمتی خوای لیبت ده فرمیت: "نعمه روون کردنه وه یه کی ناشکرایه ، چونکه پشه زانراوه که پزیشکه کان ورتویانه : نه خوځشی واته دهر چوونی جهسته له بارودوځی ناسایی خوځی و مروشتی خوځی. وه چاره سره کړنشی ربړی یه له گپړانه وه یو نه و باره مروشتی یه. وه پاراستی تندرستی : ربړی یه له پاراستی نه و بارودوځه وه پاراستی بنده به بوختی وچاکی خورا کمه ، وه گپړانه وه یو نه و باره بنده به دوزینه وه یو نه و دهر مان وچاره سهری که دژ به نه خوځشی یه که یه."

- وه بقراط ده لیت : شته کان به دژه کانی چاره سر ده کړیت.

نه وه وی ده لیت: هندی جار پاراستی نه خوځشی یه که وجوړی دهر مانه که نادیار ده بیت ، هربویه متانه به دژه کان کهم ده بیت هره. جالیره دا به تنه ها پزیشکه کان ده کمونه هه له وه. چونکه واگومان ده بن که جوړی دهر ده که له مادده یه کی گهرمه ، که چی به پیچ وانه وه واده رنجیت. یان سارده ، یان شیوه یه کی تری جیاوړه یاخود گهرمه. به لام نه و نه اندازه گهرمی یه نی یه که پزیشکه کان گومانان بژی جووه ، هربویه لهم حاله ته دا چاره سهرو شفا پرونادات. هره و کړ پیغه مېری خودا به ﷺ ووتنه کی ناگه دارمان ده کاته وه که ده فرمیت: "فإذا أصيب دواء الداء بدا بأذن الله" واته ته گهر دهر مانه که ناوخته ی دهر ده که برو نه و به پشی خودا چاک ده بیت هره.

دوور نیه لیره دا بلتین: تو فرموت به بؤ هم موو دهر دیک و نه خوځشی یه ک چاره سر هیه "لكل داء دواء" که چی نیمه زوړتیک له وده رده دار و نه خوځشه کان ده بینین که چاره سهریش ده کړین به لام چاک نابنه وه؟

فرموی: لیره دا به هوی په ی نه بر دنه به راستی ودروستی شیوازی چاره سره کړنه که یه نه ک دهر مان وچاره سره که. وه نمیش روونه والله أعلم.

ابن القيم الجوزی

دهردیک چاره‌سره‌یه ، جا هرکاتی چاره‌سهرکه ئاویتته بوو به ده‌رده‌که ئه‌وا به‌پشتیوانی خوی گه‌وره نه‌خۆشه‌که چاک ده‌بیته‌وه "وه‌له "مسند" الامام احمد" دا هاتوو که "اسامه بن شریک" ده‌یگێڕیته‌وه که پیغه‌مبهری خودا فرمویه‌تی ﷺ: (ان الله لم ينزل داء الا انزل له شفاء ، علمه من علمه ، وجهله من جهله) 'واته: "خوی

۱. به‌ده‌ست کاری کردنه‌وه له "شرح مسلم للنووی: ۲۰۳/۱۴ چایی موسه المختار- قاهره."

۱ - نهم فرموده‌یه (صحیح) ه ، نیمامی احمد گێڕایه‌تی یه‌وه له مسند ، وا (۴/۴۴۳ ، ۲۷۸/۴) وه "المیسی" له (المجمع) دا هتاویتی له‌فرموده‌ی ابن مسعود رضی الله عنه (۵/۸۴) ده‌یداته پان نیمام (احمد وطبرانی) وه‌ده‌تیت: پیاوه‌کانی طبرانی متمانه دارن و.ا.ه. وه‌هه‌روه‌ها "الحافظ" له "فتح" دا هتاویتی (۱۰/۱۴۱) وه‌ده‌تیت: نهم فرموده‌یه (ابن حبان و حاکم) به‌راستیان ناسیوه. وه‌ده‌تیت: نمووی لهم وته‌یه‌ی تپی بگه‌ین "جهله من جهله.... نمووی نه‌یزانی نایزانیته" نموویه که‌له هه‌ندێ نه‌خۆشیدا رووده‌ده‌ن ، کاتیک توشی ده‌ردیک ده‌یت به‌ده‌رماتیک چاک ده‌یتته‌وه. وه‌دانه‌ر له‌کتیی "طب النبوی" ده‌تیت: لهم فرموده‌یه‌دا نموهمان بۆ روون ده‌یتته‌وه که پێسته بۆ هه‌رزانیست ویشه‌یه‌ک پشت به‌که‌سانی پشۆری نه‌و بواره به‌ستین ، چونکه نموانه شاره‌زاتر ن و نه‌زیکتر له‌راستی یه‌کان ، هه‌روه‌ها بۆ که‌سانیک که‌پیشه‌ی "فراوانیان هه‌یه" زیاتر پشت به‌که‌سانی زانتر و لیهاتر تر له‌خزبان به‌ستن.

وه‌ده‌تیت : پێرێک ووتیان: سه‌رحه‌م نهم هه‌موو ده‌ردو ده‌رمانه به‌هۆی بارانه‌وه‌یه له‌ناسماندا پیدای ده‌یت ، چونکه هه‌ر به‌هۆی بارانه‌وه‌یه خواردن و پۆزی یه‌کان و ده‌ردو ده‌رمانه‌کان پیدای ده‌بن وه‌هۆکاره‌کانی دروست ده‌یت. وه‌هه‌رچی توخم و کاتزاکان هه‌یه هه‌مووی به‌هۆیه‌وه له‌جیاکاندا رووه‌ودۆله‌کان داده‌به‌زیت و شیو و دۆل و به‌روبوومه‌کان ده‌ته‌نیت.

وه‌ده‌تیت نه‌مه له‌ته‌واوی دانایی و په‌روه‌ردگاری گه‌وره‌دایه ، هه‌رچۆن به‌نده‌کان گرفتار ده‌کات به‌ده‌ردو نه‌خۆشی یه‌وه به‌هه‌مان شیوه ناسانکاریان بۆ ده‌کات له‌ دۆزینه‌وه‌ی چاره‌سه‌ره‌که‌یدا. هه‌روه‌کو چۆن گرفتاریان ده‌کات به‌تاوانکاری و ناسانکاریان بۆ ده‌کات به‌ته‌ویه کردن و نه‌نجام دانی کرداری چاکه که ده‌یتته‌ مایه‌ی سه‌رینه‌وه‌ی تاوانه‌کان. هه‌روه‌ها چۆن گرفتاری کردوون به‌روحه شه‌رانی و خراپه‌کان که شه‌یتانه‌کانه ، به‌هه‌مان شیوه پشتیوانیان ده‌کات به‌سه‌ربازه روحانی به‌پاکه‌کان که فریشته‌کانه. هه‌روه‌کو چۆن گرفتاری کردوون به‌ تاره‌زووی سیکسی یه‌وه ، به‌هه‌مان شیوه ناسانکاری بۆ کردوون له‌چۆنیته‌ی نه‌نجامدانیدا.

جا خوی گه‌وره هه‌رچۆره گرفتاریکی ناردییت ، له‌گه‌ل‌شیدا هاوکاری کردوون که چۆن به‌ره‌نگاری بینه‌وه و ده‌ربازیان بیته ، به‌لام لێره‌دا ته‌نها جیاوازی یه‌کان له‌نه‌ندازه‌ی نمو زانست و په‌ی پێ بردنه‌دایه ، که چۆن په‌ی به‌رن وزانستی چۆنیته‌ی به‌کاهیتانی به‌ده‌ست بخه‌ن و به‌ته‌نها به‌خودا پشت ده‌به‌ستین. ۱- هو "الطب النبوی: ص/۸۸".

نه‌خۆشی و چاره‌سەر

گه‌وره هه‌ر دهرده نه‌خۆشی به‌کی ناردبێت چاره‌سەر وشیفاکه‌شی ناردوه، نه‌وه‌ی زانی ده‌یزانی، وه‌نه‌وه‌ی نه‌یزانی نایزانی.

وه‌له‌ ووته‌یه‌کی تر: (إن الله لم يضع داء إلا وضع له شفاء، أو دواء، الأداة واحد).

قالوا: يا رسول الله ما هو؟ قال ﷺ: الهرم. قال الترمذي: هذا حديث صحيح (١).
واته: (خوای گه‌وره هه‌ر دهرده‌کی دانایی، شیفاو چاره‌سهره‌کی بۆ داناوه، ته‌نها به‌ک دهرده نه‌بێت. ووتیان نه‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ نه‌وه چی به‌؟ فه‌رمووی: پیری به‌)

دهرده نه‌خۆشی تووشی دل‌وجه‌سته‌و روح‌یه‌ی ده‌بێت

وه‌نه‌م حاله‌ته‌ هه‌ریه‌که له‌دل‌و‌روح‌وجه‌سته‌ش ده‌گیرته‌وه، وه‌ده‌بێت چاره‌سهریش بکری. وه‌پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ نه‌زانینی "الجهل" به‌دهرده نه‌خۆشی پێناس کردوه، وه‌پرسیارکردنیش له‌زانایان و پسیپۆیان به‌ چاره‌سهری نه‌زانین باس کردوه.

أبو داود ده‌گیرته‌وه له‌ (سننه) که‌له فه‌رموده‌ی جابری کوپی عبدالله ﷺ ده‌فه‌رمیت: (خرجنا في سفر، فأصاب رجلاً منا حجر، فشجه في رأسه، ثم احتلم، فسأل أصحابه فقال: هل تجدون لي رخصته في التيمم؟ قالوا: ما نجد لك

^١ - نعم فه‌رموده‌یه ترمذی گیراویه‌تی به‌وه له‌ کتبی "الطب" له‌به‌شی (باب ما جاء في الدواء الحث عليه) به‌ژماره‌ی (٢٠٣٨) وه‌ ووتی: نعم فه‌رموده‌یه (حسن صحیح)، وه‌هه‌روه‌ها (أبو داود) له‌به‌شی به‌که‌می کاتبی (الطب) به‌ژماره‌ی ٣٨٥٥ هیناوتی. وه‌ (الألبانی) به‌ راستی داناوه. وه‌له‌ ووته‌یه‌کی تر: (الموت) له‌ بری "الهرم" به‌کارهیناوه.

"حافظ" ده‌لێت: جیاکردنه‌وه‌ی مردن به‌تاییه‌تی روون و دیاره، وه‌ده‌ست نیشانکردنی دهرده‌ی مهرگ و مردن، واته‌ نه‌وه‌ده‌ده‌وه‌ نه‌خۆشی به‌ی که‌به نه‌خۆشی مهرگ ناوده‌بریت نه‌و که‌سه‌ تیایدا ده‌مریت. وه‌ده‌ست نیشان کردنی پیری - الهرم که‌ له‌ گیرانه‌وه‌یه‌کی تری فه‌رموده‌که‌دا هاتوه‌له‌وه‌ ده‌جیت له‌به‌ر له‌یه‌ک چوونیان بێت له‌گه‌ل مردن، چونکه‌ له‌مه‌رده‌وه‌و حاله‌ته‌که‌دا مرۆ تهن‌دروستی ده‌شیوت، یاخود له‌نزیک بوونه‌وه‌ی مهرگ له‌پیدا، هه‌روه‌ها پیری هێچ چاره‌سهریکی نی به‌ ١- ه (فتح الباری: ١٠/١٤٢).

ابن القيم الجوزی

رخصته، وَاَنْتَ تَقْدِرُ عَلَى الْمَاءِ، فَأَغْتَسِلُ فَمَاتَ، فَلَمَّا قَدِمْنَا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ. أَخْبَرَ بِذَلِكَ، فَقَالَ: قَتَلُوهُ، قَتَلَهُمُ اللَّهُ لَا سَأَلُوا أَذْ لَمْ يَعْلَمُوا؟ فَأَنَّمَا شِيفَاءُ الْعِيِّ السُّؤَالُ. إِنَّمَا كَانَ يَكْفِيهِ أَنْ يَتِمَّ وَيَعْصِرَ أَوْ يَعْصِبَ، عَلَى جِرْحَةٍ خَرْقَةٍ ثُمَّ يَمْسَحُ عَلَيْهَا، وَيُغْسَلُ سَائِرُ جَسَدِهِ) ۱.

واته: نیتمه بۆ گهشت و سه فه ریک ده رچووین، یه کیکمان سه ری کیشای به به ردیکدا و سه ری بریندارو له ت کرد. پاشان نه و که سه توشی "أحتلام- له ش پیسی" هات. پرسى له هاوه له کانی ئایا مؤله تم بۆ ده بینن که ته یه میم بکه م؟ ووتیان: نه خیر تو ده توانیت خۆت بشویت، نه ویش خۆی شوړدو پاشان مرد به هوی ئاو چوونه نیو سه ری یه وه. کاتیک که چوونه لای پیغه مبه رو باسه که مان بۆ گنډایه وه. فه رمووی: کوشتان، خوا بتان کوزیت. ئایه نه یتوانی پرسیار بکه ن کاتی که نازانن، بى گومان شیفافو چاره سه ری ده ردی نه زانین پرسیار کردنه. به لکو نه و که سه یه ده یتوانی ته یه میم بکات و سه ری بیچیت و سه رجه م جه سته ی بشوات.

قورئان هه مووی چاره سه رو شیفایه بۆ روح وجه سته

خوای گه وه له قورئانی پیروژدا رایگه یاندوه که قورئان شیفافو چاره سه ر. که ده فه رمویت: (وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أُعْجِمًا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ أَأَعْجَمِي وَعَرَبِي قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ... فصلت: ۴۴) واته: "نه گه نه م قورئانه مان به زمانى گه لانی

۱ - نهم فهرمودهیه "حسن" ه. ابو داود گنډاوه تی یه وه له کینی (طهارة) له به شی (باب المجروح یتمیم) به ژماره ی (۳۳۶) (ابن الملقن) ده لیت: پیاوه کانی متمانن، وه (ابن ابی داود) ده لیت: نهمه سونه تیکه تنها نه هلی مه که ده بیان کرد.

وه نهم فهرمودهیه (عطاء) له جابره وه نه یگنډاوه ته وه، تنها "زبرین خریق" که نه ویش به هیز نی یه. ۱هـ. به هه مان شیوه "حافظ" یش هه روا ده لیت له "التلخیص" وه نهم ووته یه داوه ته پان وه جه نندین شاهیدی بۆ نهم فهرمودهیه هیناوه ته وه که به هیزی ده کات.

وه "البانی" نهم فهرمودهیه به "حسن" داده تیت به لام به بی برگی (إغنا یکیه... الخ) "صحیح سنن ابی داود" وه پروانه ووته که ی له سه ر "صحیح الأدب" (ص/۱۲۳).

نه خوشی و چاره سهر

تر بناردايه، نهوا بئ باوه پان ده يان ووت: ئايا نه ده بوو ئايه ته كانى پوون وئاشكرايوايه به زمانى خومان بوايه، چؤن ده بئت قورئان به زمانى بئ گانه بئت؟ له كاتى كدا محمد ﷺ به عهره بى ده دويئت؟! ئه ي پئغه مبه ر ﷺ پئيان بلئ ئه م قورئانه بؤنه وانه ي باوه پيان هئناوه هيدايت وړنوينا وشيفايه وچاره سهرى هه موو دهر دونه خوشى به كان ده كات، جائه وانه ي كه باوه پ ناھيئن گوچكه يان كه رهو به شتى تر ئاخراوه، هه روه ها كوئرن له ئاستيدا، نه وان هه روه كو له دووره وه بانگيان لئ بكرئت وايه نه ده نكه كه به چاكى ده بيستن و نه په نكه كه به پوونى ده بينن."

هه روه ها ده فهرمويت: (وَنَزَّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ... الاسراء: ٨٢) واته: "ئيمه له قورئان سورته وئايه تانيك داده به زئين، كه ببئته هؤى چاره سهرو شيفا بؤ نه خوشى به جه سته ي وده روونى به كان هه روه ها په حمته وميهره بانيشه بؤ ئيمانداران، بؤ سته مكاران وخوانه ناسانيش ته نها زياد كردنى زهره وزيان نه بئت هيچى ترنى به، هيچ به هره و سوديكي لئ نايينن."

وه لئره دا بؤ دهرخستنى په گه زه كه به "جنس" نه ك بؤ چه نداندن "التبعيض" چونكه قورئان هه ر هه مووى چاره سهره هه روه كو له ئايه تى پئشه كى به كه دا پونى كردو ته وه. قورئان چاره سهره وشيفايه بؤ دلّه كان له دهردى نه زانين وگومان، هيچ كاتىك خواى كه وره چاره سهره وشيفاي به سنوودو پوخت وگونجاوى وه كو قورئان نه نارديوته خواره وه.

وه له "صحيحين" دا هاتوه له فهرموده ي "ابى سعيد" ﷺ ووتى: (انطلق نضر من اصحاب النبي ﷺ في سفرة سافرها، حتى نزلوا على حي من احياء العرب فاستضافوهم، فابوا ان يضيوفوهم فلدغ سيد ذلك الحي، فسعوا لو بكل شيء لاينفعه شيء، فقال بعضهم: لو اتيتهم هؤلاء الرهط الذين نزلوا لعله ان يكون عند بعضهم شيء، فاتوهم، فقالوا: يا ايها الرهط ان سيدنا لدغ، وسيعنا له بكل شيء لاينفعه شيء، فهل عند احدكم من شيء؟ فقال بعضهم: نعم والله اني لأرقي، ولكن

ابن القيم الجوزی

والله لقد استضعفناكم فلم تضيفونا، فما انا براق لكم، حتى تجعلوا لي جعلا، فصالحوهم على قطع من الغنم، فانطلق يتفل عليه ويقرا: "الحمد لله رب العالمين" فكانما نشط من عقال، فانطلق يمشي، ومابه قلبه فأوفوهم جعلهم الذي صالحوهم عليه، فقال بعضهم: اقتسموا. فقال الذي رقى: لانفعل حتى ناتي النبي ﷺ فنذكر له الذي كان، فنظر ما يأمرنا. فقدموا على رسول الله ﷺ فذكروا له ذلك فقال ﷺ: وما يدريك أنها رقيه؟ ثم قال: قد أصبتم اقتسموا واضربوا لي معكم سهما) ١.

واته: پیژیک له یاوه رانی پیغه مبری خواد ﷺ به گه شتیک دهرچون، تاله لای ناوایه کی عه رب لایان دا، ویستیان ببنه میوانیان، به لام ناوای یه که په زامه نندیان نه نواند، پاشان سه رۆکی ئه وئاواییه مار پیوه ی دا، زۆر هه ولایان دا بۆیان چاره سه ر نه کرا. یه کیکیان ووتی: بابجینه لای ئه و پیژه ی که له ته نیشته ناوایه که مان لایانداوه، به لکو شتیکیان پیبیت، پاشان هاتن بۆ لایان، ووتیان: ئه ی خه لکینه سه رگه وره که مان مار پیوه ی داوه و بۆمان چاره سه ر ناکریت، ئایا که ستان چاره سه ریکی لایه، یه کیکی له و پیژه ووتی: به لای به خودا من روقیه ده که م، به لام والله ی چونکه ئیوه پازی نه بوون میوانداریمان بکه ن منیش به بی به رامبه ر کارتان بۆناکه م، پاشان پیکه وتن له سه ر پرێک له مه پیان بده نئ وه که به رامبه ر به وکاره . پاشاهان هه ستاو پۆیشته له گه لیاندا. له سه ر برینه که تفی کردو "الحمد لله رب العالمین" واته سوره تی فاتحه ی ده خویند، پاسته وخۆ سه رگه وره که یان چاک بۆوه و ده سستی کرد به پۆیشته و هه لای ی زۆر گورج و گۆلانه که هیچی نه بووبی. دواتر ئه وانیش ئه و بره مه په ی له سه ری پیکه وتبوون پیاندا، که گه رایه وه ناوبراده ره کانی، یه کیکی ووت: بادابه شی بکه ی، به لام ئه وکه سه ی

١ - نهم فرموده یه "بخاری" گێراویته یه وه له کتبی (الاجارة) له به شی "باب ما يعطي في الرقية" به ژماره ی (٢٢٧٦) وه له جهنده شونیکێ تریش هیناوتی، تهماشای شهرحی نهم فرموده یه بکه له (فتح الباري ٤/٥٣٢-٥٣٥)

نه خوشی و چاره سهر

كه پوقيه كه ی خویند. ووتی: نه خیر، ئەم پووداوه بۆ پیغه مبه‌ر ده‌گێڕینه‌وه، تا بزانی
فه‌رمائیک ده‌دات. كه هاتنه‌ لای پیغه مبه‌ر باسه‌ كه یان بۆ گێڕایه‌وه، پیغه مبه‌ر ﷺ
فه‌رموی: چۆن ده‌زانیت ئەوه پوقیه‌یه‌؟ پاشان ووتی: "به‌پاستی پیکات دابه‌شی
بکه‌ن، وه‌ هه‌ك خۆتان به‌شیکش بۆ من دابنن."

به‌م شێوه‌یه‌ ئەم ده‌رمانه‌ کاری کرده سهر ئەو ده‌رده‌و چاره‌سهری کرد هه‌روه‌كو بلی
ی توشی هیچ نه‌بووی. وه‌ئهمه‌ ئاسانه‌ترین چاره‌سهر، جانه‌گه‌ر خه‌لكی بزانی
چاره‌سهر كردن به‌ "فاتحه" بکه‌ن نه‌وكاته هه‌ست به‌هێزوكاریگه‌ری یه‌كه‌ی ده‌كه‌ن.
وه‌من خۆم بۆ ماوه‌یه‌كی زۆر له‌شاری مه‌ككه‌ بووم، هه‌رچی یه‌كم توش به‌هاتایه‌ به‌
سهره‌تی "فاتحه" خۆم چاره‌سهر ده‌کرد. چونكه‌ هیچ پزیشكێكم نه‌ده‌بینی له‌و
شاره‌دا، ته‌نانه‌ت هه‌ركه‌سیكیش توشی ئازاریكیش به‌هاتایه‌ پێنمایم ده‌کرد كه
به‌ "فاتحه" چاره‌سهری خۆی بكات، كه‌ زۆربه‌ یان زۆر به‌ خێرایي چاك ده‌بوونه‌وه.^۱

چه‌ك به‌نده‌ له‌سهر چه‌ك به‌ده‌سته‌كه‌

لێره‌دا كارێك هه‌یه‌ پێویسته‌ وریا بین لێی، ئه‌ویش ئه‌وه‌یه‌ كه‌ ئەو هه‌موو ئایه‌ت
وزیکرو نزیانه‌ كه‌ پوقیه‌و چاره‌سهری پێ ده‌كریت، خۆی له‌خودی خۆیدا
چاره‌سهروشیافیه‌. به‌لام له‌همان كاتدا پێویستی به‌ و ره‌به‌زی و متمانه‌ی ئەو كه‌سه‌
هه‌یه‌ كه‌ روقیه‌كه‌ ده‌خوینن. هه‌روه‌ها پێویستی به‌ متمانه‌و په‌زامه‌ندی و دڵنیابوونی

۱- نو سه‌ر له‌سه‌ره‌تای "المدا رج" دا ده‌وت: سه‌ره‌تی "فاتحه" گه‌رنگی یه‌كه‌ی تایه‌تی هه‌یه‌ كه‌ باشه‌ر
له‌ "فاتحه" خرای گه‌وره‌ نه‌یه‌ئاوه‌ته‌ خواره‌وه‌ له‌ كێته‌ كانیدا، چونكه‌ سه‌ر جه‌م و اتاكانی قورئانی تیدا
كۆبووه‌ته‌وه‌ كه‌ به‌وردی به‌مه‌كانی ناو و سیفاته‌كانی خودای تیدا باس كراوه‌. هه‌روه‌ها باس
له‌یه‌ك په‌رستی و سه‌لماندنی قیامه‌ت و زه‌له‌یلی به‌نده‌كان بۆ خرای گه‌وره‌. داوا كردن و پارانه‌وه‌
له‌خودا به‌ گه‌وره‌ترین جزری پارانه‌وه‌ كه‌ به‌خشینی پێگای راسته‌ "صراط المستقیم" وه‌ به‌رده‌وام بوون
له‌سه‌ری، هه‌روه‌ها باس له‌ جزره‌كانی خه‌لك ده‌كاته‌لوانه‌ی كه‌ نعه‌مه‌ته‌كانی به‌سه‌ردا
پێزانده‌وون "المنعم علیه" وه‌ نه‌وانه‌ی نه‌فه‌ریان لێ كراوه‌و گومرا بووبه‌. بۆزانیاری زیاتر
به‌روانه‌ (المدا رج: ۲۲/۱) وه‌ (فتح الباری: ۲۰۹/۱).

ئەو كەسە ھەيە كەنەخۆشەو پوقیەكەى بۆ بەكار دەھێن. جاھەركاتى ئەم پوقیانە بەكارھات و چارەسەر و شىفايان نەدا، ئەو پێویستە بگەرێتەو بۆ خودى ئەوكەسانەى كە بەم كارە ھەستان، یان پێگروپەرەستىكى بەھێز ھەيەكە بوو تەمايەى شىفا نەدانیان. ھەر وەكو ئەم حالەتە لەگەڵ دەرمان و چارەسەرەكانیشدا ھەيە، كەھەندى جار سروشتى ئەوكەسە ئەو دەرمانە وەرناگرتیان لەبەر ھەر پەرەستىكى ترییت، بەلام ئەگەر ئەو سروشتە ئەو دەرمانەى پەسەند و قبول كردنەوا شىفاى تەواو وەردەگرت.

بەھەمان شێوەش بۆ دڵ، ئەگەر ئەو نایەت و پوقیانەى بەدلتیایى تەواو قبول كرد، وە لەھەمان كاتدا ئەو كەسەى كە دەخوینێت خاوەن دەروونىكى ھیمەت بەرز و كارێگەر بێت ئەو دەبێتەمايەى لەناودانى ئەو دەرد و نەخۆشى یە.

پارێنەو و نزا "الدعاء" لەگەرنگترین ھۆكارەكانى نەھێشتنى مەینەتى یە "المكروه"

بەھەمان شێوە پارێنەو و نزا باشترین و گەرنگترین ھۆكارى نەھێشتنى بەلاو مەینەتى یە، وە بە دەست خستنى خواستەكانە، بەلام لەھەمان كاتدا كارێگەرى پارێنەو بەندە بەخودى كەسەكەو، ھەندى پارێنەو ھەيە جێى خۆى ناگرت ھۆكارى ئەمەش دەگەرێتەو بۆ چەند ھۆكارێك لەوانە: لاوازی دەروونى ئەوكەسە یاخود پەسەند نەبوونى ئەو نزایە لەلای خواى گەورە بەھۆى ئەو نزاى شەپ لەخەلكى دەكات. یان لاوازی دڵ و باوەرپى ئەوكەسە، كە بەدڵ و دەروونى تەواو ئەو نزایە ناكات. كە ھاوشێوەى تیرۆكە و انىكى شل و شاو وایە كە لەكاتى تیر ھاویشتندا مەبەستى خۆى ناپێكێت. یاخود بەھۆى ھەندى بەرپەستى تاییەتى ترەو كە پێگەرە لە قبول بوون و پەسەند بوونى ئەو نزایە، لەوانە: خواردنى ھەرام، كە ئەوكە بوونى تاوان لەسەر دڵ و دەرون، زال بوونى بى ئاگایى ئارەزوو بازى بەسەرىدا، ھەر وەكو لە "مستدرک" ی

حاکم دا هاتووه له فهرموده ی "أبی هریره" رضی الله عنه که پیغه مبر صلی الله علیه و آله ده فرمیت: (ادعوا الله وأنتم موقنون بالإجابة واعلموا أن الله لا يقبل دعاء من قلب غافل لاه) .
واته: بپارینه وه و داوا له خوا بکن به شیوه یه که ته و او دلتیابن له وه لآمدانه وه په سه ندبوونی، وه باش بزائن که خوی گوره پارانه وه ونزای که سیک په سهند وه وه لآم ناداته وه که دل ودهرونی بی ناگابیت له خوی گوره .

جا نه م دهرمانه چاره سهر له ناو به ری دهر دو نه خوڅی یه، به لآم بی ناگایی دل ودهرون له خوی گوره هیژو کاریگری که م ده که نه وه . هه روه ها خواردنی حه رامیشبه هه مان شیوه له کاریگری نزا که م ده کاته وه . هه روه کو له "صحیح مسلم" دا هاتووه له فهرموده ی أبی هریره رضی الله عنه ووتی: پیغه مبر ده فرمیت صلی الله علیه و آله: (أيها الناس، ان الله طيب، لا يقبل الا طيباً وان الله أمر المؤمنين بما أمر به المرسلين فقال: يا أيها الرسل كلوا من الطيبات واعملوا صالحاً اني بما تعملون عليم: المؤمنون: ۵۱. وقال: "يا أيها الذين امنوا كلوا من طيبات ما رزقناكم: بقرة: ۱۷۲" ، ثم ذكر الرجل يطيل السفر اشعث أغبر، يمد يديه الى السماء: يارب يارب، مطعمه حرام، ومشربه حرام وملبسه حرام وغذي بالحرام فأنى يستجاب لذلك) ^۱.

واته: نه ی خه لکینه خوی گوره پاکه ، وه شتی پاک وجوان نه بیت په سهندو قبولی ناکات، وه خوی گوره فرمانی به باوه رداران کردووه به هه مان فرمانی پیغه مبران که ده فرمیت: نه ی پیغه مبران بخون وبخونه وه له نیعمه ته پاک وحه لآله کانی خوی گوره ، وه کرداری چاکه وچاکه خوازی نه نجام بدهن، وه من ناگه دارم به وه ی

۱ - نعم فهرموده یه "صحیح" مسلم گیزاویه ته وه له کتبی زه کات "باب قبول الصدقة من الکسب الطیب وترتیبها" به ژماره ی ۱۰۱۵/۶۵. وه پشمو نه وه ی ده فرمیت: پر گه ی "چون وه لآم ده دریته وه" واته چون وه لآمی که سیک ده دریته وه که نه م ناکاری بیت. وه هه روه ها دملیت: نه وه ده یوت نزاو پارانه وه کانی قبول بیت له لای خوی گوره، پیوسته گرنگی بدات به حه لآلی خواردن وخور دنه وه پو شاک وجل و بهرگی. (شرح مسلم: ۱۰۴/۷) چاپی ده زگای "الختار- قاهره".

که نه نجامی ددهن. ههروه ها دهفهرموت: نهی باوه پداران بخون له ونیعمه ته پاک وحه لالانهی نیمه پیمان به خشیون.

پاشان هاته سه ریاسی پیاویک که پینگه یه کی دووری بریوه و جل و به گی وقر وپوخساری شیواوه و دهسته کانی بۆ ئاسمان بهرز دهکاته وه وده لیت: نهی پهروه ردگار نهی پهروه ردگار، له کاتیکدا خواردن و خواردنه وه و جل و بهرگ وپوشاکی هه ره مووی حه رامه، وه به حه رامیش پهروه رده کراوه جا چۆن وه لامی که سیک واده دریته وه.

وه "عبدالله کوپی پیشه و احمد" له کیتابی (الزهد) دا له باوکی یه وه ده گپیته وه، که به نی ئیسرائیل توشی به لایه ک هاتن، نه وانیش له شارده رچوونه دهروه بۆ پارانه وه و نزاکردن، خوای گهرهش وه حی بۆناردن وپیی پاگه یاندن که: نیتوه ده رچوونه به ره و "الصعيد" به جهسته ی پیسه وه وده ستانیک به رزده که نه وه بۆ پارانه وه که سوورن له خوین پزیدا، وه ماله کانتان پرکردوه له شت و مه کی حه رام، لیژده دا من توپه یی خۆم به سه رتاند توند ده که م، وه جگه له دووری له منه وه هپچی تر وه ده ست ناخن.^۱ وه "أبو ذر" رضی الله عنه ده لیت: خواردن چه ند پیویستی به خوئی هه یه، نه وه ندهش، نزا پیویستی به چاکه هه یه.

پارانه وه نزا له چاکترین ده رمان وچاره سه ره کانه

نزاو پارانه وه له باشترین ده رمانه کانه که دژی به لایه، پویه پوی ده بیته وه وچاره سه ری ده کات وپنگری ده کات له دابه زینی و وه سوکی ده کاته وه که دابه زیت، وه ههروه ها چه کی بروادارانه. ههروه کو "حاکم" له صحیحه کهیدا له فهرموده ی علی کوپی نه بی طالب رضی الله عنه ده فهرمیت: (الدعاء سلاح المؤمن، وعماد الدين، ونور السموات

^۱ - الزهد للأمام احمد - ج ۶۹

والارض). واته: نزاو پارانه‌وه چه‌کی بپوادارانه وکۆله‌که‌ی ئاینه‌و پووناکی زه‌وی وئاسمانه‌کانه.^۱

حالی نزاو پارانه‌وه له‌گه‌ڵ بلادا

نزاو پارانه‌وه له‌به‌رامبه‌ر به‌لادا له‌ سێ حاله‌ تدايه:

یه‌که‌م: له‌به‌لاکه‌ به‌هێز تره‌و دووری ده‌خاته‌وه.

دووه‌م: به‌لاکه‌ به‌هێز تره‌و زāl ده‌بێت به‌سه‌ریدا و به‌لاکه‌ توشی که‌سه‌که‌ ده‌بێت، هه‌رچه‌نده‌ نزاو پارانه‌وه‌که‌ لاواز بێت، به‌لام به‌لاکه‌ سوک ده‌کاته‌وه.

سێ یه‌م: یاخود پووبه‌پووی یه‌کتر ده‌وه‌ستنه‌وه‌ وه‌ریه‌که‌یان پێگری ئه‌و ویتریان ده‌کات له‌گه‌یشتنی به‌شوینی مه‌به‌ست.^۲

هه‌روه‌ها "حاکم" له‌ سه‌حیحه‌که‌یدا ده‌گێڕێته‌وه‌ له‌ فهرمووده‌ی خاتو عائیشه‌ رضی الله عنها که‌ پێغه‌مبه‌ری خودا ده‌فهرمێت: (لایغنی حذر من قدر، والدعاء ینفع مما نزل ومما لم ینزل، وان البلاء لینزل فیلقاه الدعاء فیعتلجان الی یوم القیامة). ۱.

۱ - ئەم فهرمووده‌یه‌ لاوازه‌ "ضعیف الأسناد" حاکم گێڕاوه‌تی یه‌وه‌ (۴۹۲/۱). تهماشای السلسلة الضعیفة‌ی "الألبانی" بکه‌ ۱۷۹. هه‌روه‌ها (الكامل فی الضعفاء) ی "ابن عدی ۲۱۸۱/۶" بکه‌. هه‌روه‌ها بروانه‌ (مجمع الزوائد: ۱۴۷/۱۰).

۲ - ئەمه‌ سه‌باره‌ت به‌ نزاو پارانه‌وه‌ له‌ نه‌هێشتی به‌لادا، به‌لام سه‌باره‌ت به‌نزاو پارانه‌وه‌ی خودی موستامانان، سێ حاله‌تی هه‌یه‌: "حافظ" پاش هێتانه‌وه‌ی چه‌ندین فهرمووده‌ له‌سه‌رنه‌وه‌ی که‌نزاو پارانه‌وه‌ی بپوادار په‌ت ناکرێته‌وه‌، به‌م شیوازه‌:

۱. یان وه‌لام دانه‌وه‌ی بۆ کاتیکی تر دوا ده‌خریت.

۲. یاخود به‌لایه‌کی بۆ له‌ناو ده‌بریت.

۳. یاخود وه‌لامدانه‌وه‌ی بۆ قیامه‌ت هه‌لده‌گێڕیت وه‌ک پاداشت که‌نمه‌ باشترینیانه‌.

هه‌روه‌ها "حافظ" ده‌لێت: ئەمه‌ بۆ چه‌وونی (داودی ابن جوزی) ده‌لێت: جگه‌ له‌مانه‌ش پێویسته‌ باوه‌پدار ده‌ست به‌ررداری پارانه‌وه‌ نه‌بێت چونکه‌ به‌شیکه‌ له‌ په‌رسن. ۵۱. (فتح الباری ۱/۱۴۵) به‌ده‌ستکاری یه‌وه‌.

واته: وریایی و خۆپاراستن هیچ بایه‌خی نی یه له‌قه‌ده‌ردا، وه‌نزاو‌پارانه‌وه کاریگه‌ری وسوودی هه‌یه بۆ ئه‌و شتانه‌ی "قه‌ده‌رانه‌ی" که دابه‌زیون یاخود دانه‌به‌زیون، وه‌به‌لا داده‌به‌زیت به‌لام نزاو‌پارانه‌وه پێشی ده‌گریت تا پۆزی قیامه‌ت کێپرکی ده‌که‌ن.

هه‌روه‌ها فه‌رمووده‌ی "ابن عمر" رضی الله عنه که پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله فه‌رمویه‌تی: (الدعاء ينفع مما نزل ومما لم ينزل، فعليكم عباد الله بالدعاء). واته: نزاو‌پارانه‌وه کاریگه‌رو به‌سووده بۆ ئه‌و شتانه‌ی هاتبێته‌ خواره‌وه، یا ئه‌وانه‌شی نه‌هاتبێته‌ خواره‌وه، جا به‌نده‌کانی خوا نزاو‌پارانه‌وه‌بکه‌ن.

هه‌روه‌ها فه‌رمووده‌ی "ثوبان" رضی الله عنه که پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله فه‌رمویه‌تی: (لا يرد القدر الا الدعاء، ولا يزيد في العمر الا البر، وان الرجل ليحرم الرزق بالسنين يصيبه). واته: هیچ شتێک قه‌ده‌ر ناگێرێته‌وه ته‌نها نزاو‌پارانه‌وه نه‌بێت، وه‌هیچ شتێکیش ته‌مه‌ن درێژ ناکات ته‌نها چاکه‌کردن نه‌بێت، وه‌مرۆف به‌هۆی تاوانه‌وه له‌پزق و پۆزی بێ به‌ش ده‌بێت.

سووربوون و تکا کردن له نزاو پارانه‌وه یه‌کێکه له‌مه‌رجه‌کانی نزاو‌پارانه‌وه

سووربوون له‌نزاو‌پارانه‌وه‌دا باشترین جۆری ده‌رمانه‌. و "ابن ماجه" له (سننه) که‌یدا ده‌گێرێته‌وه له (أبی هريره) رضی الله عنه که پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله ده‌فه‌رمیت: (من لم يسأل الله يغضب عليه). واته: هه‌رکه‌سێک له‌خوای گه‌وره نه‌پارێته‌وه خودا لێی توپه‌ ده‌بێت.

١ - نهم فه‌رمووده‌یه "ضعيف" له‌هه‌رووی سه‌نده‌وه، حاکم گێرايه‌تی به‌وه (٤٩٢/١) وه‌ده‌تیت سه‌نده‌ی صحیحه‌ بروانه "المجمع ١٤٦/١"

٢ - نهم فه‌رمووده‌یه "حسن" به‌م شێوه‌یه گێراوه‌ته‌وه (حاکم - ٤٩٣/١) وه‌ (امام احمد ٢٧٧/٥، ٢٨٠، ٢٨٢) وه‌ ابن ماجه و البانی ده‌لێن: حسنه (اللسله الصحیحه/ ١٥٤)

٣ - نهم فه‌رمووده‌یه حسنه ابن ماجه به‌ژماره‌ی (٣٨٢٨) وه‌ (امام احمد ٤٤٣/٢ - ٤٧٧) وه‌ (حاکم ٤٩١/١) و (ترمذی) به‌صحیح ناوی بردووه وه‌ (البانی) به‌حسن ناوی بردووه. بروانه (الصحیحه/ ٢٦٥٤).

وه‌له "صحيح الحاكم" دا هاتوه له فهرمووده‌ی "أنس" ﷺ كه پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ ده‌فه‌رمی: (لاتعجزوا في الدعاء، فإنه لا يهلك مع الدعاء أحد).^١ واته: ده‌سه‌وه‌سان نه‌بن له‌ نزاكردندا، چونكه هه‌چ كه‌سێك له‌ گه‌ل نزاكردندا تياناچیت. وه‌له (الاوزاعي) له (الزهری) له (عروة) له (عائشه) ده‌گێڕێته‌وه، كه‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ فهرموویه‌تی: (ان الله يحب الملحين في الدعاء) واته: خوای گه‌وره‌ ئه‌و كه‌ سانه‌ی خۆش ده‌وێت كه‌ ژۆر تكا ده‌كه‌ن و سوورن له‌ سه‌ری.

وه‌پێشه‌وا (امام احمد) له‌ كتیبه‌ی "الزهد" دا له‌ سه‌رزاری (قتاده) ده‌گێڕێته‌وه كه (مورق) وتویه‌تی: من پێم وایه تاكه نمونه‌یه‌ك بشیت بۆ ده‌رخستنی حال بپرواداران ئه‌و نمونه‌یه‌ كه مرۆفی باوه‌ردار له‌ ناوده‌ریایه‌ك دایه له‌ سه‌ر پارچه‌ ته‌خته‌یه‌ك، هه‌ر هاوارده‌كات و ده‌پارێته‌وه -خودا، خواجه. به‌لكو پزگاری بكات.^٢

خێراو په‌له‌ نه‌كردن له‌ وه‌لامدانه‌وه‌ی نزاوپارانه‌وه

یه‌كێك له‌ به‌لاگانی نه‌مانی کاریگه‌ری پارانه‌وه له‌ سه‌ر به‌نده‌كان، بریتی یه له‌ وه‌ی كه ده‌یه‌وێت ژۆر به‌ خێرای و له‌امی بدێته‌وه. كه وه‌لامدانه‌وه‌كه دوا ده‌كه‌وێت، چیت ده‌ست به‌رداری پارانه‌وه ده‌بێت. نمونه‌ی ئه‌مه وه‌ك كه‌سێك وایه كه نه‌مامێك یان درختێك ده‌پوینیت به‌رده‌وام ئاوی ده‌دات، كه‌ كاتێك ده‌بینیت گه‌شه‌کردنی تۆزێك سسته، وازی لێ دینیت. وه‌له صحيح البخاری ئه‌م فهرمووده‌یه‌ی هه‌ناوه‌ته‌وه كه پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمی: (يستجاب لأحدكم ما لم يعجل يقول دعوت فلم يستجيب لي)^٣

١ - ئه‌م فهرمووده‌یه "ضعيف الاسناد" ئه‌مانه گێڕایانه‌وه: (حاكم ٤٩٤/١) وه (ابن حبان ٢٣٩٨) وه (ابن عدی) له كامل في الضعفاء ١٣/٥ هه‌ناویتی.

٢ - (الزهد لأمام احمد ص ٣٠٥)

٣ - (بخاری) له‌ كتابی "الدعوات" به‌ژماره‌ی (٦٣٤٠) وه (مسلم) له‌ كتیبه‌ی (الذكر والدعاء) به‌ژماره‌ی (٢٧٣٥/٩٠) گێڕایانه‌وه.

واته: خَوای گه وره وه لَامی نزاو پارانه وه کانتان ده داته وه وقبولی ده کات. ته نها له وکاتانه دا نه بیّت که په له بکات له وه لَامدانه وهی وبلّیت پارامه وه له خَوای گه وره به لَام وه لَامی نه دامه وه.

وه له (صحيح مسلم) دا نَم فرموده یه ی هتّاوه ته وه که پیغه مبه ﷺ ده فره میت: (لا يزال يستجاب للعبد ما لم يدع باثم او قطيعة رحم، ما لم يستعجل، قيل يا رسول الله ما الاستعجال؟ قال: يقول: قد دعوت وقد دعوت فلم أر يستجب لي، فيستحسر عند ذلك ويدع الدعاء)^۱. واته: به رده وام خَوای گه وره وه لَامی پارانه وکانی به نده که ی ده داته وه وقبولی ده کات، به مه رجیک دوعای شه پو خراپه و په یوه ندی پچرین نه کات وه مه روه ها په له نه کات. ووتیان نه ی پیغه مبه ری خودا: په له کردن چی یه؟ فره مووی: بلّیت نه وه نده پارامه وه، به لَام نه مبینی وه لَام بدریته وه، نیر ده ست به رداری پارانه وه ده بیّت و وازی لی دینیت.

وه له "مسند" ی پیشه و "احمد" دا هاتوه له فره مووده ی "انس" ﷺ که پیغه مبه ﷺ ده فره میت: (لا يزال العبد بخير ما لم يستعجل، قالوا يا رسول الله كيف يستعجل؟ قال ﷺ: يقول: قد دعوت ربي فلم يستجيب لي)^۲. واته: به رده وام به نده چاکه و له خیردایه تا په له نه کات. ووتیان نه ی پیغه مبه ری خودا، په له کردن چی یه؟ پیغه مبه ریش فره مووی: بلّیت: له خَوای گه وره پارامه وه که چی وه لَامی نه دامه وه و قبولی نه کرد.

به دل پارانه وه و مه رجه کانی تری پارانه وه

جا نه گه ر له گه ل پارانه وه دا نَم شتانه یه ک بگریّت:

^۱ - (مسلم) به ژماره ی (۵۵/۱۷-نور) گترایه تی یه وه، وه واتای یسحر واته ده ست له پارانه وه هله ده گریّت، بروانه سوره تی (الانبیاء: ۱۹) وه نه وه ی ده لیت یو یسته ده ست له دوعا هه لته گرین وقله ی قول بروغان نه بیّت (شرح مسلم: ۵۵/۱۷).

^۲ - نَم فره مووده یه (ضعيف الأسناد وهو صحيح لغیره)، (احمد: ۳/۲۱۰، ۱۹۳) (الهیسمي، المجمع: ۱۴۷/۱۰).

نه خوښی و چاره سهر

۱. "به دل پاپانه وه" واته ناماده بوونی دل به شیوه یه کی دروست له پاپانه وه دا.
 ۲. له کاته شیاوه کاندای بیت که تیایدا پاپانه وه قبول ده کریت که شش کاته که بریتین له (سی یه کی شه و ، پیش نویژی به یانی، له کاتی بانگ وقامت کردندا، وه پیش نویژه فره کانه، له کاتی سرکه وتنی ووتارییژ بۆ میمبه ر له پوژی هینیدا تاکاتی ته و او بوونی نویژ له و پوژده دا، وه دواکات له پاش عه سردا) .
 ۳. بوونی خشوع و زه لیلی له دل و خو به بچوک زانین و ملکه چانه له به رده ست خوای مه زندا.
 ۴. پوو کردنه پوگه "قیبله" .
 ۵. پاک و خاوین بیت "ده ست به ده ست نویژ بیت" .
 ۶. وه به رزکردنه وه ی ده ست کانه .
 ۷. وه سهره تای ده ست پیکی به سوپاس کردنی خوابیت .
 ۸. پاشان سلاوات دان له سهرگیانی پاکی پیغه مبه ر ﷺ .
 ۹. پاشان داواکردنی لی خوښبوون وگه پانه وه بۆ لای .
 ۱۰. پاشان بیته سهر داواکردنی مه به سته که ی .
 ۱۱. پاپانه وه به ته وه سل کردن به ناووسیافته جوانه کانه و تاک و ته نهایی خوای که وره .
 ۱۲. پاشتر برپاری صدقه و خیریک بده، نه نجامی بده .
- جا نه م پاپانه وه یه له وه ناچیت رهد بکریته وه، به تاییه تی گهر بیتوو له و پاپانه وانه بیت که پیغه مبه ری خودا ﷺ هه والی داوه که قبول ده بیت، که ناوی مه زنی خودای که وره ی له خوگرتوه .

نه و نزاو پاپانه وانه ی که ناوی مه زنی خودای تیدایه

له وانه نه وه ی که له (سنن و صحیح) ی "ابن حبان" هاتوه له فه رموده ی "عبدالله بن بریده" که له باوکی یه وه ده یگیریته وه که پیغه مبه ری خودا گوئی له پیاویک بوو

ابن القيم الجوزی

دهیوت: (اللهم انی اسألك بانی اشهد أنك أنت الله لا اله الا انت ، الاحد الصمد الذي لم یلد ولم یولد ولم یکن له کفواً أحد، فقال ﷺ: "لقد سأل الله بأسم الذي اذا سئل به اعطى واذا دعی به اجاب"، وفي لفظ: لقد سألت الله بأسمه الأعظم).^۱

واته: (نهی خودایه من لیت ده پاریمه وه وشایه تی ددهم که هیچ خویه ک نی به به حق وشایه نی په رستن بیّت ته نها تو جیتی نه بیّت، ته نها تو پازو نیازی ، که نه له دایک بوویته وه که سیشست لی له دایک شه بیّت، وه به تاک وته نهاو بی هاوه لیت. پیغمبر ﷺ فه رموی: به پاستی به ناوی مه زنی گوره ی خودا پارایه وه که نه گهر پیی بیاریتته وه ، وه لامت دده اته وه و داوی هه رشتیکی لی بکیت بوّت جی به جی ده کات). وه "سنن" و "صحیح ابن حبان" دا هاتوه له فه رموده ی "أنس بن مالک" ﷺ که پیغمبری خودا ﷺ دانیشتبوو وه پیاویک نویژی ده کردو ووتی: (اللهم انی اسألك بان لك الحمد، لا إله إلا أنت المنان وبديع السموات والأرض، یاذا الجلال والاكرام، یاحي ویا قیوم، فقال النبی ﷺ: "لقد دعاء الله باسمه العظيم، الذي اذا دعی به اجاب، واذا سئل به اعطى").^۲

واته: خودایه لیت ده پاریمه وه دده شزانم که به ته نها شایه نی سوپاس وستایشیت وه هیچ خودایه ک نی به به حق شایه نی په رستن بیّت ته نها تو نه بیّت، که به دیه پنه ری ناسمانه کان وزه ویت، نه ی خاوه ن شکوو ریژ ، نه ی هه میشه زیندووړاوه ستاو. پیغمبر ﷺ فه رموی: "به پاستی به ناوی مه زنی خودا پارایتته وه، که نه گهر پیی بیاریتته وه وه لامت دده اته وه، چی لی داوا بکیت جی به جیتی ده کات".

^۱ - نهم فه رموده یه "حسن"ه ابن حبان له "صحیحہ/۲۳۸۳" وه "الامام احمد" له "مسند، ۳۰۶۰/۵ وه "الرمذی ۳۴۷۵" و (ابو داود ۱۴۹۳) و صحیحہ الالبانی.

^۲ - نهم فه رموده یه "حسن"ه (الامام احمد ۱۵۸/۳) و (ابن حبان ۲۳۸۲) و (حاکم ۵۰۳/۱-۵۰۴) و صحیحہ) گپړاوبانه ته وه وه (البانی) به صحیحی له قه لثم دده (الترسل ص/۳۴).

هه‌روه‌ها فه‌رمووده‌که پێشه‌وا "امام احمد" ده‌رهبه‌تانه‌وه‌له "جامع الترمذي" له فه‌رمووده‌ی "اسماء بن یزید" عليه السلام که پێغه‌مبه‌ر فه‌رموویه‌تی ﷺ: (اسم الله الأعظم في هاتين الآتين "والهکم إله واحد لا إله إلا هو الرحمن الرحيم... بقرة: ١٦٣" وفاتحة أल عمران "الم * الله لا إله إلا هو الحي القيوم").^١ وه ترمذي ده‌لێت ئه‌م فه‌رمووده‌یه صحیح) ه. واته: ناوی مه‌زنی خودای گه‌وره‌ له‌م دوو ئایه‌ته‌ پێڕۆزه‌دایه: سوره‌تی بقرة: ١٦٣.. واته "په‌روه‌ردگاری ئێوه‌ خودایه‌کی تاک وته‌نهایه، هیچ خودایه‌ک نی یه‌ ته‌نها ئه‌وه‌ نه‌بێت که به‌خشنده‌و میه‌ره‌بانه". وه‌سه‌ره‌تای سوره‌تی أल عمران که واتاکه‌ی: "الم * الله خودایه‌و هیچ خودایه‌ک نی یه‌ ته‌نها ئه‌وه‌ نه‌بێت که هه‌میشه‌ زیندو و پاوه‌ستاوه".

هه‌روه‌ها له (مسند) ی امام احمد و له (صحیح حاک) مدا هاتووه‌ له فه‌رمووده‌ی "ابو هوریره" و "انس بن مالک" و "ربیع بن عامر" عليه السلام که پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: (الظوا بيا ذا الجلال والاکرام)^٢ واته: ده‌ستی پێوه‌ بگرن به‌رده‌وام بن له‌سه‌ری و خۆتان ی پێوه‌ هه‌لواسن به‌خاوه‌نی پێژ و شکۆمه‌ندی یه‌وه. واته خۆتان هه‌لبواسن و ده‌ست بگرن به‌خاوه‌نی پێژ و شکۆمه‌نده‌وه.

وه‌له "جامع الترمذي" دا هاتووه‌ له‌فه‌رمووده‌ی (ابی هریره) عليه السلام ده‌فه‌رمی: (ان النبي ﷺ اذا اهمه امر رفع رأسه الى السماء ، واذا أجتهد في الدعاء قال: يا حي يا قيوم).^٣ واته: ئه‌گه‌ر هه‌رکارێک به‌لای پێغه‌مبه‌ره‌وه‌ گرنه‌ک بوايه‌سه‌ری به‌رز ده‌کرده‌وه‌بۆ ئاسمان ، وه‌ئه‌گه‌ر قوڵ ببوايه‌ته‌وه‌ له‌ پارانه‌وه‌دا ده‌یفه‌رمو: یا حی یا قیوم.

^١ - ئه‌م فه‌رمووده‌یه "حسنه" (ترمذي ٣٤٧٨) و (ابو داود ١٤٩٦) و (امام احمد ٤١٦/٦) گێڕاویانه‌ته‌وه.

^٢ - ئه‌م فه‌رمووده‌یه "حسن لغیره" (امام احمد ١٧٧/٤) و (حاکم ٤٩٨/١) و (ترمذي ٥٣٩/٥)

^٣ - ئه‌م فه‌رمووده‌یه "حسن" ه (ترمذي) گێڕاویه‌تی یه‌وه به‌ژماره‌ی (٣٤٣٦).

ابن القيم الجوزی

ههروه‌ها له‌هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشوو دا هاتوو له‌فرموده‌ی "انس بن مالك" عليه السلام ده‌لێت: (اذا كان النبي صلى الله عليه وسلم اذا حزبه امر، قال: يا حي يا قيوم برحمتك استغيث) ^١ واته: نه‌گه‌ر کارێک پێغه‌مبه‌ری سه‌رقال بکردایه "حزبه" ده‌یفه‌رموو: (يا حي يا قيوم برحمتك استغيث) واته: ئه‌ی خودای هه‌میشه‌ زیندوو پاره‌ستاو من په‌نا بۆ په‌حمه‌ت ده‌به‌م.

وه‌ده‌لێت: له‌"صحيح الحاكم" دا هاتوو له‌فرموده‌ی "أبي أمامه" عليه السلام كه‌ پێغه‌مبه‌ر فرمویه‌تی صلى الله عليه وسلم: (اسم الله الأعظم في ثلاث سورة القرآن: البقرة، وال عمران، وطه) ^٢. واته: ناوی مه‌زنی خودای گه‌وره‌ له‌ سێ سوره‌تی قورئانی پێرۆزدا هاتوو: بقره، آل عمران، طه.

قاسم ده‌لێت: پشکنیم بۆم پوون بووه‌وه‌ كه‌ ئایه‌تی (الحی القيوم) ^٥. وه‌له‌ (جامع الترمذي) و (صحيح الحاكم) دا هاتوو له‌فرموده‌ی (سعد بن أبي وقاص) عليه السلام كه‌ پێغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم فرمویه‌تی: (دعوة ذي النون، اذا دعا وهو في بطن الحوت: ان لا اله الا انت سبحانك اني كنت من الظالمين: الأنبياء: ٨٧). ^٦ نه‌ له‌م يدع بها مسلم في شيء قط الا استجاب الله له) ^٢. واته: نزاو پارانه‌وه‌كه‌ی "ذی النون" واته یونسێ پێغه‌مبه‌ر "كه‌له‌ ناو سکی نه‌هه‌نگه‌كه‌دا پارایه‌وه‌ فرموی: ان لا اله الا انت سبحانك اني كنت من الظالمين... واته: هه‌چ خوداو په‌سته‌راویك نی یه‌ به‌پاست، ته‌نها تۆ نه‌بیست، پاك وبی گه‌ردی بۆ تۆ، من یه‌كێك بووم له‌سته‌مكاران. جا هه‌ر موسولمانێك به‌م نزایه‌ بپاریتته‌وه‌خوای گه‌وره‌ قبوڵی ده‌كات و وه‌لامی ده‌داته‌وه‌.

^١ - نهم فرموده‌یه‌ "حسن" ه، (ترمذي: ٣٥٢٤) وه‌ (حاكم: ٥٠٩/١) گێڕاویه‌ته‌وه‌ وه‌ (الالباني) به‌ حسن ی داناوه‌ (التوسل: ص ٣٤).

^٢ - نهم فرموده‌یه‌ "حسن" ه، (حاكم: ٥٠٥/١) گێڕاویه‌تی یه‌وه‌ (اللسله‌ الصحيحه/ ٧٤٦).

^٣ - نهم فرموده‌یه‌ صححه، (ترمذي: ٣٥٠٥) و (الحاكم: ٣٨٢/٢) و (امام احمد: ١٧٠/١) و (البهقي: ٣٥٥/١) پیاویه‌تیان کردوه‌.

نه خوښی و چاره‌سەر

وه له "مستدرک الحاکم" دا هاتوو له فهرمووده‌ی (سعد) عليه السلام که پێغه‌مبەر صلی الله علیه و آله ده‌فهرمووێت: (الا اخبرکم بشيء اذا نزل برجل منکم امر مهم فدعا به یفرج الله عنه؟ دعاء ذي النون) ^١. واتە: ئایا شتیکتان پێی بلێم ئەگەر پیاویک له‌ ئێوه توشی شتیکی هات به‌وه نزا بکات خوای گه‌وره‌ ده‌رگای لێ ده‌کاته‌وه و پرزگاری ده‌کات؟ ئه‌ویش نزای یونسی پێغه‌مبەر.

هه‌روه‌ها له "صحیح حاکم" دا هاتوو که هه‌ر "سعد" گوێی له پێغه‌مبهری خودا بووه‌ فهرموویه‌تی: (هل ادلکم علی اسم الله الأعظم؟ دعاء لیونس. قال رجل: یا رسول الله ، هل كانت یونس خاصة؟ فقال صلی الله علیه و آله: الم تسمع قوله تعالى: فأستجبنا له... الأنبياء: ٨٨.. فأیها مسلم دعا بها فی مرضه اربعین مرة فمات فی مرضة ذلك اعطی اجر شهید، وان بریء بریء معفورا له) ^٢. واتە: ئایا ناوی مه‌زنی خوای گه‌وره‌تان پێی بلێم؟ که‌بریتی یه‌ له‌ نزای یونس. پیاویک وتی: ئه‌ی پێغه‌مبهری خودا ئه‌م نزایه‌ تایبه‌ت نه‌بووه‌ به‌حه‌زهره‌تی یونسه‌وه‌؟ پێغه‌مبهری خودا صلی الله علیه و آله ده‌فهرمیت: ئایا ئه‌م ئایه‌ته‌ی خوای گه‌وره‌ت نه‌بیستوووه‌ که‌ ده‌فهرمووێت: ئێمه‌ وه‌لامی ئه‌ومان دایه‌وه‌..... هه‌ر موسوڵمانێک له‌ کاتی نه‌خۆشیدا چل جار بیخوینێت جائه‌گه‌ر به‌رمیت ئه‌وه‌ پله‌ی شه‌هیدی هه‌یه‌، وه‌ ئەگه‌ر چاک بۆوه‌ ئه‌وا خوای گه‌وره‌ لێی خۆش ده‌بی‌ت.

وه‌ له "صحیحین" دا هاتوو له‌ فهرمووده‌ی "ابن عباس" رضی الله عنه که‌ له‌ کاتی ناخۆشی وه‌ بیراندا پێغه‌مبهری خودا ده‌یفه‌رموو: (لا اله الا الله العظيم الحليم، لا اله الا الله رب العرش العظيم، لا اله الا الله رب السموات السبع ورب الارض ورب العرش الكريم) ^٣.

^١ - ئه‌م فهرمووده‌یه‌ صحیح (حاکم) گێڕاوه‌تی یه‌وه‌ (٥٠٥/١)

^٢ - ئه‌م فهرمووده‌یه‌ "حسن" ه، (حاکم ٥٠١/١) به‌سه‌نه‌دیکێ لاواز گێڕاوه‌تی یه‌وه‌، هه‌روه‌ها (حافظ) له‌ (فتح ١٥١/١) وه‌ بێ ده‌نگ بووه‌ له‌ سه‌ری.

^٣ - ئه‌م فهرمووده‌یه‌ صحیحه‌، (بخاری ٦٣٤٥) و (مسلم ٢٧٣٠/٨٣). نه‌ه‌وی ده‌تیت: پێسته‌ نه‌م فهرمووده‌ نایابه‌ له‌ کاتی قه‌برانه‌کاندا بو‌تیت.

ابن القيم الجوزی

واته: هیچ پەرستراویک نییه به حەق تەنھا اللہ نەبیت کە مەزن و بەسۆزە، هیچ پەرستراویک نیە بە حەق تەنھا اللہ نەبیت، کە خاوەنی عەرش - کۆشکی مەزنە، هیچ پەرستراویک نی یە بە حەق تەنھا اللہ نەبیت کە پەرورەدگاری هەر حەوت ئاسمانەکان وەزەوی یە و خاوەنی عەرشی بەرزو مەزنە.

وہلہ "مسند"ی امام أحمد دا هاتووه لە فەرموودەیی (علي بن ابي طالب) ﷺ کە فەرموویەتی: (پیغەمبەری خودا فێری کردووم ئەگەر کێشە و قەیرانیك پەوی تیکردم بڵێم: لا اله الا الله الحليم الكريم، سبحان الله تبارك الله رب العرش العظيم، والحمد لله رب العالمين) ^۱. واتە: هیچ پەرستراویک نییه بە حەق تەنھا اللہ نەبیت کە مەیشە بەسۆزو بەپێژە، پاک و بێگەردی بۆ خوا ی گەر ورتبارک خاوەنی عەرشی - کۆشکی مەزن، سوپاس و ستایش بۆ پەرورەدگاری جیهان.

وہەرورەها لە "مسند" دا هاتووه لە فەرموودەیی (عبدالله بن مسعود) ﷺ کە پیغەمبەری خودا ﷺ فەرموویەتی: (ما اصاب احدا قط هم ولا حزن فقال: "اللهم اني عبدك وابن عبدك ابن أمتك، ناصيتي بيدك، ماض في حكمك، عدل في قضاؤك، أسألك اللهم بكل اسم هو لك، سميت به نفسك، او علمته احد من خلقك، او أنزلته في كتابك، او استأثرت به في علم الغيب عندك، ان تجعل القرآن العظيم ربيع قلبي، ونور صدري،

وہ (طبری) دەلالت: سە لە فە سالتح هەمیشە دەیان خورتد ، بەدوعای کرب - ناسراو، جاتە گەر کە سێک بڵێت : ئەمە یادو زیکرە ئەک نزا. ئەوا وەلامەکی بەم شیواییە: یە کەم: بەم یادو زیکرە سەرەتای نزاکەت دەست پێ بکە، پاشان باسی خواستەکی خۆت بکە.

دووەم: وەلامی (سفیان بن عینە) کە ووتی ئایا نەتان ییستووه کە خوا ی گەرورە لە فەرموودەیی فودسیدا فەرموویەتی: (من شفع ذکری، من مسألتي أعطيتہ افضل ما أعطى السائلین). واتە: هەر کەسێ یادی من سەر قاتی بکات وەنەپەرژێتە سەر نزا و پارانەو لێم، ئەوا من بەشی دەدەم لەو بەشی کە بەباشترین نزاکەرانێ دەبەخشم.

^۱ - ئەم فەرموودەیی "حسن" ه، (امام احمد ۹۱/۱-۹۴) و (حاکم ۵۰۸/۱) گێڕاویانەتەو، ووتی راستە لە سەر مەرجی "مسلم".

وجلاء حزني، وذهاب همي الا ذهب الله عزوجل همه وحرنه، وابدله مكانه فرحاً "فقيل يا رسول الله، الا نتعلمها؟ قال ﷺ: بلى ينبغي لمن سمعها ان يتعلمها) ^١.
واته: ههركه سيك توشي ناخوشي وخه فه تيک هات بلّيت: خوايه گيان، من به ندهی
تۆم، کوپی به ندهی تۆ و کوپی دايکیکم که به ندهی تۆیه، چاره‌نوسی من به ده‌ستی
میهره‌بانی تۆیه، برپاری تۆ به سه‌رمندا به جی یه، دادپه‌روهی تۆ له برپاره‌کانتدا
که به سه‌رمندا جی به جی و په‌وايه، خوايه گيان لیت ده‌پارپمه‌وه و نزاده‌که م
به هه‌ره‌موو ناوه‌جوانه‌کانت که له خۆت ناوه، یاخود فیتری یه کیک له دروست کراوه‌کانت
کردوه، یان له قورئانی پیرۆزدا ناوت بردوه، یاخود له لای میهره‌بانی خۆت په‌نهانت
کردوه. که قورئانی مه‌زن و پیژ بکه‌یت به هاری دلم و پووناکی سنگم و ده‌روونم،
وه‌په‌وینه‌ره‌وه‌ی خه‌مه‌کام. نه‌وا خوی گه‌وره له ناخوشي وخه‌مه‌که‌ی پژگاری ده‌کات
وله‌بریا خوښی وشادی پی ده‌به‌خشیت. ووتیان: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ نایا فیتری
نه‌بین؟ پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموی: به‌لێ پیویسته هه‌رکه‌سیک بیستی فیتری بییت
وله‌به‌ری بکات.

وه "ابن مسعود" ده‌لّیت: هه‌ر پیغه‌مبه‌ریک توشي قه‌یرانیک هاتبیست پاسته‌وخۆ په‌نایان
بردۆته به‌ر "سبحان الله" کردن.

(ابن ابی الدنيا) له کتیی (المجایین) دا له‌پله‌وپایه‌ی "الدعاو" دا نه‌م پووداوه
ده‌گیرپته‌وه‌که "حسن" هه‌ر حمه‌تی خوی لیبت. ده‌لّیت: پیاویک له‌هاوه‌لانی
پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ که له نه‌نصاریه‌کان بوو به "ابا معلق" ناسرابوو، نه‌م پیاوه
به‌پاره‌ی خۆی و که‌سانی تریش بازگانی ده‌کرد وشوینان ده‌گه‌را، وه‌که‌سیکی خاوه‌ن
وه‌رع وخواناس بوو، جارێکیان چه‌ته و دزیک به‌چه‌که‌وه‌ پێگه‌ی لی ده‌گریت و پپی
ده‌لّیت: چیت پپی دایینی، چونکه ده‌ت کوژم. نه‌ویش ده‌لّیت چیت ده‌ویت له‌پاره

^١ - نه‌م فه‌رموده‌یه "صحیح" ه، (احمد ٣٩١/١-٤٥٢) وه (حاکم ٥٠٩/١) پ‌روانه "السلسله
الصحيحة الاباني - ١٩٩٩".

ابن القيم الجوزی

بیبه و چیت داوه له کوشتنم؟ دزه کهش ووتی پاره م ناویت، مه به ستم کوشتنه ته. بازرگانه کهش ووتی: نه گهر هر سووریت نه و مؤلته م بده تا چوار پکات نویژ بکه م. دزه کهش ووتی چه ندت ده ویت نویژ بکه. بازرگانه کهش ده ست نویژی گرت و چوار پکات نویژی کرد، له دوا سوخته دیدا ووتی: (یاودود یاودود، یا ذی العرش المجید، یا فعال لما ترید، أسألك بعزک الذی لا یرام، وبمک الذی لا یضام، وبنورك الذی ملأ أركان عرشک. ان تکفی شر هذا اللص، یا مغیث أغثنی، یا مغیث أغثنی... ثلاث مرات).

واته: نهی به پره م و به سۆز نهی خاوه ن کۆشکی مه زن نهی نه و خوا به ی که چیت بویت ده یکه یت، لیت ده پاریمه وه به گه وره یت که که س پیت ناگات.

وه به و مولکات که هیچ کاتیک که م ناگات و به راورد نا کریت، وه به نورو پونا کیت که مه موو گۆشه کانی کۆشکی مه زنی گرتۆته وه که له شه پی نه م چه ته یه (دزه) بمپاریزیت، نهی فریاد په س فریام که وه. نهی فریاد په س فریام که وه (سی جار) له م کاته دا سوارچاکیک به چه کیکه وه ده رکه وت و پوه و چه ته که هات وله پردا لیتی داو کوشتی. بازرگانه کهش ووتی باوک و دایکم به قوریانت بیت تۆ کیتیت نه ویش ووتی: خوی گه وره منی نارد بۆ فریا که وتنی تۆ.

من فریشته یه کم له فریشته کانی ئاسمانی چواره م. له یه که م نزاو پارانه وه ت ده رگا کانی ئاسمان ده نگه ده نگیان تی که وت له پارانه وه ی دووه مت پشیویه کی له نیو فریشته کاندایه وه. وه له پارانه وه ی سی یه مدا به منیان ووت: نزای به لاداره لی قه و ماوه منیش له خوا پارامه وه که نه رکی کوشتنی نه و (دزه) به من بسپین.^۱

^۱ - ئهم رووداوه "ضعیف"ه له سه نه دا. (مجاہی الدعوه. ص ۶۳۶) پروانه (الاصابه ۴- ۱۸۲) و (اسد العنابه ۶/ ۲۹۵).

نه خوشی و چاره سهر

وه (حسن) ده لئيت: ههركه سى ده ست نوټز بگريټ و چوار ركات نوټز بكات و نه م نزاو پارانه و هيه بكات نه وا خواى گه وړه وه لامي ده داته وه جا چ به لادار بيت يان بى به لا بيت

نه پټيه كانى نزاو پارانه وه

زور جار هه ندئ نزاو پارانه وه ده بينيت كه كه سانك پټى پارانه ته وه. جا خواى گه وړه يان به هوى جورى كيښه و كه سه كه قبه لى كړدوه. يا خود پټكه وتى يه كيټك له وكاته كه نزاى تيدا قبول ده بيت. يان خواى گه وړه له برى چا كه يه كه نه و كه سه نه نجامى داوه. نه و نزا يه قبول كړدوه. ئيتر خه لكى واده زانيت نه پټى قبول بونى نه و نزا يه له ووتو و وشه كانيدايه كه پټى پارانه ته وه. ئيتر نه و ووتانه به كارد ه پټن له نزا كانياندا. هه روه كو كه سيك له كاتيكى شياودا جور ده رمانيك به كارد ه پټن بى نه خوشيه چاره سهرى ده كات دواتر كه سانى تر هه مان جورى ده رمان به كارد ه پټن بى نه خوشيه كانيان واده زانن چاره سهرى هه موو نه خوشيه كه ده كات. كه نه مهش خوى له خوى دا هه ليه و زور كه س تيايدا به هه لدا چوونه دوور نييه نه و نزا يه له ته نيشته يان له سهر گورپى كه سيك دا گيرا بوو بيت ئيتر كه سانى نه قام واده زانيت نه پټيه كه ده گه پټه وه بى جورى نزاو دلپاكى وده روونى كه سه كه و شيوازي نزا كړدنه كه، جانه گه ر له يه كيټك له ماله كانى خودا بيت باشته لاي خواى گه وړه.

چهك به خاوه نه كه ي كه وتووه

نزاو پارانه وه كان نمونه ي چهكن، وه چه كيش به خاوه نه كه ي كه وتووه، نه كه ته نها به چه كه كه. جا هه ركاتيك چه كه كه باش بيت، وه هه لگره كه ي "خاوه نه كه ي" بازو ده ست ومشتى چاك بيت و به ربه ستى نه بيت، باشته دوژمن ده پټيكت.

جا کام له م سئ هۆکاره بوونی نه ما ، نه و کاریگه ریه که متر ده بیته وه . واته نه گهر
روشه کانی نزا که باش نه بیته و نه و که سه ی که ده پارێته وه دل و ده روون وهوشی یه ک
نه خات، وه پێگری یه ک هه بیته له قبول بوونی نزا که ، نه و کاریگه ری نابیت.

له نێوان نزا و قه ده رد

لێره دا پرسیارێکی باو هه یه له نێوان خه لکیدا نه ویش نه وه یه که نه گهر له قه ده رد
له سه ر که سێک شتێک نوسرابیت، ئیتر پووده دات جا ئیتر نزا بکات یان نه یکات. هیه
کاریگه ری نی یه . وه هه روه ها به پێچه وانه وه ، نه گهر له سه ری نه نوسرابیت نه و
پوونادات ، جا نزا بکات یان نا .

پێرێک پێیان وایه که ناوه پۆکی نه م پرسیاره راسته و وه ده ست به رداری نزا و پارنه وه
بوونه ، جا نه م پێره له گه ل نه فامی و گومرایاندا پێچه وانه ، چونکه نه و ان ده ست گرتن
به هۆکاره کان "الاسباب" په ده ده که نه وه .

جا نه گهر به یه کێکیان بو تریت: نه گهر تیری نوسرابیت له سه رت که قه ده ره ، نه و
پووده دات ئیتر نان بخویت یان نه یخویت، وه به پێچه وانه شه وه نه گهر مندا ل بوون
قه ده ریته ، نه و پووده دات نه گهر بچینه لای خێزانه کانمان یان نا ، وه به پێچه وانه وه .
جائیت پتویستمان به پرۆسه ی هاو سه رگیری وژن هیتان نی یه ؟!

نایا هیه مروفیکی خاوه ن ژیر نه مه ده لیت؟!

ته نانه ت ئاژه له کان و گیانه له به ره کانیش نه مانه نالین. که ده زانن به ره وام بوونی ژیان
به نده به ده ست گرتن به هۆکاره کانه وه ، بگره نه و پێره له ئاژه ل که مترن.

وه هه ندیکی تر ژیری خویان به وه ده رخه ن که ده لیت: نزا و پارنه وه سه رقال بوون
پتوه ی له پووی په رسته نه وه خوای گه وه پا داشتی له سه رده داته وه . به لام هیه
کاریگه ری یه کی نی یه له سه ر پوودا وه کان و داواکان جی به جی نابن.

نەخۆشى و چارەسەر

لېڭەدا ھېچ جىياۋزىيەك نى يە لەنتوان ئەم پېڭرەو ئەوانەى پېششودا ، ھەرۈەكو بلىت كارىگەرى نزاوپاپانەو ۋەك بوونى نەبىت واپە .

پېڭىكى لەمانە ژىزتر دەلېن: نزاوپاپانەو نېشانەوبەلگەيەكن كەخۋاى گەرە تەرخانى كىدوۋە بۆ جى بەجى بوونى پىۋىستىيەكان . واتە ھەركاتىك خۋاى گەرە كەسانىكى سەركەوتوۋ كىد كەنزاوپاپانەو بىكەن ، ئەوا بەلگەى ئەوۋەيە ئەوکارە جى بەجى بوۋە . ھەرۈەكو كاتىك كە ھەورىكى پەشى سارد لەزستاندا دەبىنىت ، بەلگەى باران بارىنە . ۋە ووتيان: ۋەھەرۈەھا بەھەمان شىۋە بۆ پەرستەن وپاداشت ، بى باۋەپى وياخى بوون لەگەل سزا ، ئەمانە نېشانەى پوودانى پاداشت وسزان بەبى ئەۋەى ھۆكارىن . بەھەمان شىۋە شكان لەگەل شكاندن ، سوتان لەگەل سوتاندن ، خۋىن پشتەن لەگەل كۈشتەندا ، واتە ھېچ كام لەمانە ھۆكارى تەۋاۋىن ، ۋەبوونى پەيۋەندى نىۋانىان تەنھا لەيەكچوونىكى ئاسايىيە نەك ھۆكارىكى كارىگەر . بەمەش پېچەۋانەى شەرەوعەقلى ۋە فېترەت ئەۋەستەنە ۋە ، بىگرە پېڭى عاقل ۋداناکان بەم پېڭرە پېدەكەن .

پاستى يەكەى: (كەپېڭى سى يەم ھەيەكە پىسارىكەر باسى نەكىدوۋە) كە پىيان واپە ھەرشىتىك كەلە قەدەردا نوسرابىت ، بەندە بەھۆكارەكانى يەۋە ، ۋەنزاوپاپانەۋەش يەككىكە لەھۆكارەكان . جاھەركاتىك بەندە دەستى گىرت بەھۆكارەكانەۋە ئەۋا ئەۋقەدەرەپوۋدەدات ، ۋەبەپېچەۋانەۋەبەنەبوونى ھۆكارەكان قەدەرەكە پوۋنادات .

ۋەھەر ئەم واتايە دەگەيەنېت كەھۆكارى تىرى نان خۋاردنە ۋەھۆكارى مندال بوون ژن ھىتانەۋ چوونە لای خىزانەكەتە . ۋەھۆكارى دورىنەۋە چاندنە ، ۋەھۆكارى چوونە بەھەشت كىردارى چاكەيە ، ۋەھۆكارى چوونە دۆزەخ كارى خراپەيە . ۋەئەم پېڭرە پاستىن پېڭىن .

نزاوپارانه وه له به هیترین هۆکاره کانی قه زاقه ده ره

به م شیوه نزاوپارانه وه له به هیترین هۆکاره کانی ، جانه گه ر قه ده ری که سیك به ندبیت به نزاوپارانه وه ، که واته نابیی بوتریت نزاوپارانه وه بئ سووده . هه روه کو چۆن نه شیاهه بوتریت خواردن و خواردنه وه و سه رجه م کاروکرداره کان بئ سوودن . وه هه یچ هۆکاریك به نه ندازه ی نزاوپارانه وه سود به خش و کاریگه ر نین بۆ به ده ست هه یانی خواست و مه به سه ته کان ، هه ریۆیه ده بینیه ن پیری هاوه لانی پیغه مبه ر ﷺ که له هه موو که سیك زیاتر شاره زاترو خواناس تر بوون ، که به رده وام ده ستیان به نزاوپارانه وه ده گرت مه رجه کانیان به جئ ده هه ینا .

وه خه لیفه عومه ری کوپی خه تاب ﷺ به نزاوپارانه وه زال ده سوو به سه ر بوژمه کانیاندا . که هه میشه به هاوه لانی ده ووت : "ئیه وه به زۆریتان سه رناکه ون ، به لکو ئیه وه له ئاسمانه وه سه رده که ون" . وه هه روه ها ده یفه رموو : "من خه می قبول بوون و وه لامدانه وه ی نزاکانم نی یه ، به لکو خه می نزاکردنه ، چونکه گه ر به کول نزا بکریت ، نه وا وه لامدانه وه که ی له گه ل خۆیدا یه" .

جا نه و خودایه ی که نزای به خشیه وه ، مه به ستی وه لامدانه وه بووه هه ریۆیه ده فه رمیت : (وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ بقرة : ۱۸۶) واته : "نه ی پیغه مبه ر نه گه ر به نده کانم پرسیارت لی بکه ن ده رباره م ، نه وا من نزیکم لیانیه وه ، به هاناو هاوارو نزیانیه وه دیم ، هه رکاتی لیم به پارینه وه و نزا بکه ن" .

وه له سنن ابن ماجه دا هاتوه له فه رموده ی (ابی هریره) ﷺ که پیغه مبه ر ﷺ فه رمویه تی : (من لو يسأل الله يغضب الله عليه) ^۱ واته : هه رکه سیك نزانه کات وله خوا نه پاریته وه خوی گه وه لی توژه ده بیت .

^۱ - نه م فه رموده یه "حسن" ، پشتر ناماژه مانم بئ کردوه .

نه مه نه وه ده گه په نيټ که په زامه ندي خواي گه وره که هه مووی خوڅی و به خته وهری په ، له نزا کردن وپاړانه وه لټی، وه هه روه ها توپه بوونی خواي گه وره لیمان که هه مووی به لاو نه هامه تی په له ده ست به رد اړبوونه له نزا وپاړانه وه .

امام أحمد له کتیبی (الزهد) دا نه "اثره" ده گپړي ته وه که: (أنا الله، لا اله أنا، اذا رضيت بارتك، وليس لبركتي منتهى. واذا غضب لعنت، ولعنتي تبلغ السابع من الولد) واته: من (الله) م، هيچ په رستراویک به پاست نی په تنها من نه بیت، جا نه گهر له هه رکه سيک پازي بيم نه وا پیت و به رکه ت به سهریدا ده پښتم، وه پیت و به رکه تی من کوتايی نایه ت، وه نه گهر توپه بم نه فره ت ده کم ، وه نه فره تی من تا هوت نه وه وه چه ده گات.

وه هه روه ها سهر چه م عه قلّ ونه قلّ وفیتره ت و نه زمونه کانی نه ته وه و میلله تان به جیاوازی زمان وړه نگ وشوینیش نه وه ده سه لمینن که نزيك بوونه وه له خواي گه وره مایه ی خیر و چاکه و چاکه خوازی په وه باشترین هوکاره له م بواره دا. وه به پیچه وانه شه وه دور که وتنه وه له خواي گه وره مایه ی سهر چه م نه هامه تی وشه پخوازی په .

وه هيچ هوکارتيک نه بووته مایه ی خوڅ گوزه رانی بو که سه کان به نه اندازه ی ملکه چ کردن و به ندایه تی کردن ونزيك بوونه وه له خواي گه وره ، وه چاکه کردن له گه ل دروست کراوه کانیدا. جا خواي گه وره به ده ست هینانی سهر چه م خیری دونیاو قیامت و شه پی دونیاو قیامت په سستوته وه به کاره کانمانه وه. وه کاری به سستوته وه به هوکاره کانه وه. وه له قورئاندا له هه زاره ها شویندا نه م پاستیه دووپات ده کاته وه که سزاو پاداشت به نده به جوړی کاره کانه وه. هه روه کو ده فه رمویت: (فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَأْ نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ.. الاعراف: ١٦٦) واته: جا کاتيک که هه ر سهر کڅی په کيان کرد له وه ی که قه ده غه کراو بوو لیان ، نیمه ش پیمان ووتن: بینه کومه له مه يمونيکی سوک وپيسوا و دوور له په حمی خوا. وه ده فه رمویت: (فلما اسفونا

ابن القيم الجوزی

انتقمنا منهم... زحرف: ۵۵) واته: جا کاتیک ئیمه یان توو په کرد و پقی ئیمه یان هه ستاند، ئیمه ش تۆله مان لی سه ندن.

وه ده فه رمویت: (وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جِزَاءً بِمَا كَسَبَا... مائدة: ۳۸) واته: دزی "نیر" و دزی "می" واته له پیاوژندا، دهسته کانیان بپر نه وه وهک سزایه ک به وهی نه نجامیان داوه. وه هه روه ها ده فه رمویت: (إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا.... احزاب: ۳۵) واته: به پاستی ئافره تان و پیاوان له موسولمانان و باوه پداران و ملکه چه کان و پاستگزیان و نارامگره کان و له خوا ترساوه کان وه به خشنده کان و پوژوو گران و داوین پاکان، وه نه وانه ی که یادی خواده کهن، نه و به خشین و لیبورده ی و پاداشتی زۆر مه زن و بی سنووریان له لایه ن خوی گه وره وه بق ئاماده کراوه. وه له م جوړه زۆر هیه و نه وه نده به سه .

وه هه ندی جاریش له سه رشپوانی مه رج و پاداشت به نده ، هه روه کو خوی گه وره ده فه رمویت: (إِنْ تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ... الأنفال: ۲۹) واته: نه ی باوه پداران. نه گه ر له خوا بترسن و پاریزگاری بکه ن نه و له خوا به رچاو پوژشنی به کی ته و اتان بو فه راهم ده هیئتیت. وه هه له و گونا هه کانتانیش داده پوژشیت و لیتان خو ش ده بیئت.

هه روه ها ده فه رمویت: (فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ.... توبة: ۱۱) واته: جا نه گه ر ته و به بکه ن و په شیمانی ده ربین و نویژه کانتان نه نجام بده ن و زه کات له مال و سامانتان ده ربکه ن ، نه و له برا ی ئابینی نیوه ن. وه هه روه ها ده فه رمویت: (وَالَّذِينَ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقِينَهُمْ مَاءً غَدَقًا.... الجن: ۱۶) واته: نه گه ر

نهو خه لکه پښه پاست ونيسلامه تی بگرنه بهر، نیمه بارانی به پیت و بهر که تیان به سهر تاندا ده بارینین. وه ده بینین هه ندیک جاریش به پیتی (لامی تعلیل) دیت.

هه روه کو ده فهرمویت: (لَيَذَبُّوا آيَاتِهِ وَلَيَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ... ص: ۲۹) واته: بۆ نه وهی نایه ته کانی لیک بده نه وه و بیړی لی بکه نه وه و بۆ نه وهی خاوه ن بیرو هوشه کان په ندوئاموژگاری وهریگر و تیښفکرین. وه هه روه ها ده فهرمویت: (لَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا... البقرة: ۱۴۳) واته: تاوه کو ئیوه بینه شاهید به سهر خه لکی یوه وه پیغه مبه ریش شاهیده به سهر ئیوه وه.

وه هه ندی جاریش ئامرازی (کی) دیت که نه ویشته بۆ (تعلیل) ه، هه روه کو ده فهرمویت: (کی لایکون دولة بین الأغنیاء منکم... الحشر: ۷۰) واته: بۆ نه وهی نهو سامانه ته نها له نیوان ده وله مهنده کانی ئیوه دا نه بیت.

وه هه ندی جاریش به ئامرازی (باء سبی) واته هوکاری دیت که ده فهرمویت: (ذلك بما قدمت أیدیکم... آل عمران: ۱۸۲) واته نهو سزایه له نه نجامی ده ست پیشخه ری خو تادایه. وه هه روه ها ده فهرمویت: (ما کنتم تعلمون... مائدة: ۱۰۵) واته: به وهی که ئیوه ده تان کرد.

هه روه ها ده فهرمویت: (ما کنتم تکسبون: یونس: ۱۵۲) واته: به وهی که ئیوه ده سستگان ده که وت.

(ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ: آل عمران: ۱۱۲) واته له بهر نه وهی نه مانه هه میشه نایه ته کانی خویان به درو ده خسته وه. وه هه ندی جاریش ته واوکه ری به یاریده ده هینیت که ده فهرمیت: (فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى... البقرة: ۲۸۲) واته: پیاویک دوو ئافره ت له وکه سانه ی که شایه تی دانیان په سنده له لاتان، که یه کیک له و دوو ئافره ته له بیړی کرد نه وهی تریان له یادی ده مینیت. وه ده فهرمیت: (أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنْ كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ... اعراف: ۱۷۲) واته: نه که له پوځی قیامه تدا بلین نیمه بی ناگا بووین له م راستیانه.

ابن القيم الجوزی

وہ دہ فہرمویت: (أَنْ تَقُولُوا إِنَّمَا أُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلَي طَائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا.... الأنعام: ۱۰۶) واتہ: نہ کہ بلین: بہ پاستی کتیبی ناسمانی بؤ دوو دہستہی "گا ووجولہ کہ" پیش نیمہ دابہ زینراوہ.

وہ ہندی جاری تریش بہ (ف) ی ہکاری (سببیہ) دہ ہینیت کہ دہ فہرمویت: (فَكَذَّبُوا فَقَرُّوْهَا فَذَمُّمْ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنبِهِمْ فَسَوَّاهَا.... الشمس: ۱۴) واتہ: باوہ پیاں پی نہ کردو بہ دریاں خستہ وہ وحوشترہ کہ یان سہریپی، خوی گہورہ لہ تولہ یدا ولاتیانی کاو ل کرد ولہ گہ ل زہویدا تہ ختی کرد، کہ دہ فہرمویت: (فَعَصَوْا رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخَذَةً رَّابِيَةً.... حاقہ: ۱۰) واتہ: سہریپی و سہرکہ شییان نواند بہ رامبہر پیغہ مبرہ کہ یان نہ و خوی گہورہ تولہ ی لی سہندنوہ بہ گرتنیکی سخت. وہ دہ فہرمویت: (فَكَذَّبُوْهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِيْنَ.... المؤمنون: ۴۸) واتہ: ہر دووکیانیان بہ درو دہ خستہ وہ بہ م شیوہ یہ بوونہ کہ سانیک لہ تیاچوہ کان.

وہ ہندی جاریش نامرازی (لما) دہ ہینیت کہ دہست نیشانہ بؤ سزایہ کہ. وہ کہ دہ فہرمویت: (فَلَمَّا آسَفُونَا انتَقَمْنَا مِنْهُمْ... زخرف: ۵۵) واتہ: جا کاتیک نیمہ یان توپہ کردو پقی نیمہ یان ہہ ستاند تولہ مان لی سہندنوہ.

وہ ہندی جاریش (بان) دہ ہینیت کہ دہ فہرمویت: (إِنَّمْ كَانُوا يَسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ.... أنبياء: ۹۰) واتہ: نہ وان بہ پاستی لہ کاری خیردا پیش برکییان دہ کرد. وہ دہ فہرمویت دڑی نہم پیپرہ: (إِنَّمْ كَانُوا قَوْمَ سَوَاءٍ فَأَغْرَقْنَا هُمْ أَجْمَعِينَ.... انبياء: ۷۷) واتہ: نہ وان پیپرہ نہ تہ وہ یہ کی خرابہ کار بوون بؤیہ نیمہ ش ہرہ موویانمان نوقمی ناو کرد وخنکان.

وہ ہندی جاریش نامرازی (لولا) بہ کار دہ ہینیت کہ کاری پیکہ وہ گری دانی داهاتوہ کہ دہ فہرمویت: (فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِيْنَ * لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ.... صافات: ۱۴۳-۱۴۴) واتہ: نہ گہر پیغہ مبر یونس لہ وکہ سانہ نہ بوایہ

نه خوشی و چاره سهر

که هه میسه یادی خواو سبحان الله ی ده کرد. نهوا تاپوژی زیندوو بونه وه ده بویه له ناو سکی نه هه نکه که بویه.

وه هه ندی جاریش نامرزی (لو) به کار ده هیئت که نیشانه ی مهرجه، که ده فهرمیت: (لَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ... نساء: ۶۶) واته: جا نه گهر نه وان به پاستی به گویره ی ناموزگاری و فهرمانی نیمه پفتاریان بگردایه، نهوا چاکتر بوو بوبان.

وه تیکرا قورئانی پیروز زور پاشکاوانه هه له سهرتاوه ی تاکوتایی کاری چاکه و خیر وشه و حوکم بوونه وه ره یه کان ده به سستیته وه به هؤکا ره کانیه وه "الأسباب"، به لکو پیکه ستنی نه حکامی دونیا و قیامت و به رژه وه ندی و گنده لی یه کان ده به سستیته وه به هؤکارو کاره کانه وه.

جا هه رکه سیک به فراوانی له م بابه ته تی بگات نهوا سوو دمه ندیه کی زور ده بیته. وه هیچ کاتیک به نه فامی و نه زانی و بی ده سه لاتی یه وه پشت ناکاته وه له قه دهر، پشت به ستنی به قه دهر بی ده سه لاتی بیت، وه بی ده سه لایش پشت به ستن بیت به قه دهر. به لکو تیگه یشتوی ژیر نهو که سه یه که قه دهر به قه دهر وه لام ده داته وه. وه به قه دهر پال به قه دهر وه ده نیت وه به قه دهر به ره نگاری قه دهر ده بیته وه، چونکه مروف ناتوانیت بی نه مانه بزیت، چونکه برسیتی و تونیتی سهرماو جوره کانی مه ترسی و وریایی هه مووی له قه دهر وهن.

وه هه میسه بوونه وه ره کان له هه ولی نه وه دان که قه دهر به قه دهر پال پشته وه بنین. به م شیویه نه گهر که سیک خوی گهره سهرکه و تووی بکات، نهوا قه دهری سزاو توله ی قیامت به قه دهری توبه و باوه و کرداری باش پال پیوه ده نیت. جا هیچ کاتیک خوی تاک و نه نها که خاوه نی هه ردو دنیا یه کارو حیکمه ته کانی پیچه وانه و پوچه ل که ره وه ی به کتری ناوه سستیته وه.

جا ئەم بابەتە لە شکۆمەندترین بابەتەکانە بەمەرجی کە سێک نرخی بزانیت و پەچاوی بکات. وەتەنها خودا پشت و پەنایە.

بەختەوهری مەرۆف لەناسینی ھۆکارەکانی چاکە و خراپەدایە

بەلام لە ھەمان کاتدا پێویستمان بە دوو کاری تر ھەیە کە بەختەوهری ھەراھەم دەھێنێت. ئەویش:

یەکەم: بە وردەکاری ھۆکارەکانی چاکە و خراپە بزانیت، و بەرچاوی پوونی ھەبیت لەوێ کە لە پێش چاویدا پوو دەدات و لەخۆی وکەسانی تریش وەئەوانە کە دەیان بیستیت لەکۆن و نویدا.

و بەباشترین پێناسەیش بۆ ئەم مەبەستە تۆیژینەو و وردبوونەو ھە لەقورئانی پیرۆز کە بە فراوانی باس لە ھۆکارەکانی چاکە و خراپە دەکات. پاشان (سونەت) ە کە ھاوھەلی قورئانی پیرۆزە، و بەبەشی دوو ھەمی وەحی "نیگا" ناو دەبریت. جا ھەرکە سێک لەم دوو سەرچاوەیە بگات سەرکە و تۆ دەبیت ، چونکە ھەردووکیان "قورئان و سونەت" سەرچەم پێکاگان و ھۆکارەکانی چاکە و خراپە ی خستۆتە پوو. چ لەباسی مێژوو پێشبینەکانمان لە نەتەو ھەکانی تر، و ئەو ھەندە ی باسیش کە داھاتوو ھەکان و ئایەتی زانستی دەخاتە پوو کە زیاتر باوەرمان پتە و دەبیت، کە قورئان و سونەت و پێغەمبەریش ﷺ راست و دروستن دوور لە گومانن.

و ھەخوای گەورەش بە ئێنەکانی خۆی بەجی دەھێنیت، جا مێژوو شیکردنەو ھە ی بوو داو ھەکانە کە خوا و پێغەمبەرە کە ی چەندە بە پوونی ئاھاژەیان بۆ ھۆکارەکان و چاکە و خراپە کردو ھە.

بەختەوهری لەو ھەدایە کە خۆت بە ھەلەدا نەبەیت

دو ھەم: پێویستە مەرۆف زۆر وریا بیت لەو ھە کە خۆی ھەل نەخەلەتیت و خۆی بە ھەلەدا نەبات ، کە ئەمە لە گەرنگترین ھۆکارەکانە. مەرۆف خۆی باش دەزانیت کە تاوانکاری و یاخی بوون و خۆلە گێلی دان یەکیکە لە ھۆکارە زیان بەخشەکان و مەترسی

نه خوشی و چاره سهر

ده خاته سهر دونيا و قيامه تی، نه مه له لای هه موو که سیڅ پروون وئاشکرایه. به لام خو خه له تاندن و خوگیل کردن هه رجاره ی به شتیڅ، وهك پشت به ستن به لی بورده یی ولی خوش بوونی خوی گوره جاریڅ، وه جاریڅی تر به وهی ماوه یه کی تر سالیڅی تر توبه ده که م وده گپیمه وه، یاخود بیانوو گرتن که هه رچی به سهر دیت له سهری نوسراوه له قه ده ردا. ئیتر نه م ده سه لاتی نی یه وه یان به نه نجامدانی هه ندی کاری خیر له چه شنی "مندوب" سونه تدايه. یان به بیانوی خو سهر قال کردن به زانسته وه یان چا ولیکردنی له هه ندی پیشه نگی له خوگه وره تر و... هتد.

نه مانه هه ره موویان بریتین له خو هه له تاندن.

جیاوازی له نیوان تهوبه ی راسته قینه و "النصوح" تهوبه ی زاره کی

زوریڅ له خه لگی وا گومان ده به ن که هه رچی بکه یت له تاوان و تاوانکاری به ته نها ووتنی ووشه ی "استغفر الله" هه ره مووی ده سپریته وه و خودا لیتی خوش ده بیټ. یه کیڅ له وکه سانه ی که خوی به شاره زا ده زانیت له "فقه" پیی ووتم: من هه رچی بکه م له تاوان ده یکه م، دواتر سه د جا "سبحان الله و بحمده" ده لیم، ئیتر هه ره مووی ده سپریته وه. هه ره کو پیغه مبه ری نازیز ﷺ مژده ی داوه که ده فهرمیت: (من قال في يوم "سبحان الله و بحمده" مائة مرة" حطت عنه خطايا و لو كانت مثل زبد البحر) ^۱ واته: هه رکه سیڅ پوژی سه د جار بلیت "سبحان الله و بحمده" نه و تاوانه کانی له سهر ده سپریته وه نه گه ر چی به قه د که فی سهر ده ریا تاوانی هه بیټ.

وه یه کیڅی تر له خه لگی شاری مه کهه پیی ووتم: هه رکه سیڅ له نیمه گه ر هه رتاوانیڅ بکات، دواتر خوی بشوړیت وپو ماوه ی هه فته یه ک "طواف" بکات به ده وری که عبه دا ئیتر تاوانه که ی ده سپریته وه.

^۱ - نه م فهرموده به "صحیح"ه، (بخاری ۶۴۰۵) و (مسلم ۲۱۹۶) گپړایانه ته وه.

وهك سیکى تر پئی ووتم: ئه وه تا فهرموده یه کی راست و دروست له پیغه مبهری خودا ﷺ ده گیرنه وه که فهرمویه تی: (اذنب عبد ذنباً فقال: أي ربي أصبت ذنباً فأغفر لي فغفر له، ثم مكث ما شاء الله، ثم اذنب ذنباً آخر، فقال: أي ربي أصبت ذنباً فأغفر لي، فقال الله عز وجل: علم عبدي أن له رباً يغفر الذنب ويأخذ به، قد غفرت لعبدي، فليصنع ما شاء)^۱ واته: بهنده یه کم تاوانیکی ئه نجام دا، دواتر ووتی: ئه ی خواجه گیان توشی تاوانیک بووم لیم خوشبه. لیسی خوش بووم. پاشان بوماوه یه کی تر مایه وه، دواتر جاریکی تر تاوانیکی ئه نجامدا. ووتی: ئه ی خواجه گیان توشی تاوانیک بووم، لیم خوش به. خواجه گوره فهرمووی: بهنده که م ده زانیت که خواجه کی هیه خاوه نی لیبورده یه ولی خوش ده بیئت. بویه له بهنده که م خوش بووم چی ده کات بابیکات.

هر بویه منیش به وپه پی دلنیا یی یه وه ده زانم که خودایه کم هیه له تاوانه کان خوش ده بیئت لیمان ده بوریت.

جا له راستیدا ئه م پیره له خه لکی خویان هه لواسیوه به م ده ق وتیکستانه وه وه پشت نه ستور بوونه پیوه ی. وه هر کاتیک گله یی وره خه یان ئاراسته که یت سه باره ت به تاوانیک که ئه نجامیان دابیت، راسته وخو ئه م فهرموودانه ت بۆده هیننه وه ده رباره ی لی بوردیه یی وبه خشنده یی خواجه گوره، به پشت به ستن به م ده قه تکا کاریه "الرجاء".

جۆره کانی تیگه یشتنی هه له بۆ ئه م ده قانه له لایه ن خراپه کارانه وه

تیگه یشتنی خه لکه نه فام له م باره یه وه شتی سه یروسه مه ریه یان هیه: وه ک ووتی هر یه که یان که ده لیت:

کثر ما أستطعت من الخطايا اذا كان القدوم علي كريم

^۱ - ئه م فهرموده یه "صحيح"ه، (مسلم ۲۷۵۸) و (بخاری ۷۵۰۷) گیرایانه ته وه.

نه خوشی و چاره سهر

واته: چیت پیّ ده کریت له تاوانکاری نه نجامی بده مادام نه و که سه ی که بق لای ده چیت به خشنده یه وه یه کیکی تر ده لیت: پاک بوون له تاوان نه فامی یه سه باره ت به فراوانی به خشنده یی ولیّ بورده یی خوی گه وره .

وه که سیکی تر ده لیت: ده ست هه لگرتن له تاوان و تاوان نه کردن بیّ شهرمی وبیّ نه ده بی یه سه باره ت به لیّ بورده یی خوی گه وره و بچوک ته ماشا کردنیتی . وه "محمد بن حزم" ده لیت: هه ندیکم له وکه سانه م بینویه له کاتی نزاو پارانه وه دا ووتویه تی: خودایه من پشتت پیّ ده به ستم له "عصمه" واته بیّ تاوانی وپاکی وبیّ گوناهی .

وه هه ندیکی تر له وپیتره له خوبایی بووه خویان هه لده واسن به بابیه تی "جبر" وه ده لیت: هه رچی مرؤف هه یه هیچی به ده ست نی یه وژیژده ست وناچارکراوه که هه موو شتیک بکات له تاوانکاری وپاخی بوون ، چونکه شته کان هه ره مووی به ده ستی خوی گه وره . وه هه ندیکی تر له و پیتره به بابیه تی "ارجاء" سه ره له خویان ده شیوتین وده لیت: باوه پ "ایمان" ته نها په یوه سته به دله وه که له دله وه خودا به راست بزانیته ، نیتر کرده وه کانی مرؤف په یوه ندی به باوه په وه نی یه . وه باوه پی خراپترین مرؤفیش وه ک باوه پی فریشته کان "جبریل و میکائیل" وایه .

وه که سانیک تر له م پیتره خویان به وه دل خوش ده که ن که (هه ژاران وپیاوچا که کان وخوانا سانیان) خوش ده ویت وه همیشه سه ردانی گوره کانیان ده که ن ولتیان ده پارینه وه ته وه سولیان پیّ ده که ن داواده که ن له وان که هاوکاریان بکه ن تا خوا لیتیان خوش بیت وداوای شیفای لیّ ده که ن ...

وه هه ندیکی تریان پشت به باو پایریان ده به ستن که نه وان له لای خوی گه وره پیگه و پله وپایه یه کی گه وره یان هه یه و فریای وه چه کانیان ده که ن، نمونه ی نه مانه ش زقن، له وانه پادشاکان کاتیک یه کیک له وه چه کانیان ده که ویته کاریکی ناره واوه ، نه وان به سوود وه رگرتن له پله وپایه یان فریایی ده که ون له دونیادا .

وہہندیکی تر پشت بہ وہ دہبہستن کہ خوی گہورہ لیٰ بوردہیہ ، وہ سزادانی بہندہکانی ہیچ لہ مولک و دہولہ مہندی زیاد ناکات ، وہ لیٰ بوردہیی ولیٰ خوش بوونیش ہیچ لہ دہولہ مہندی و مولکی ئہ و کہم ناکات۔ جائہ گہریہ کیک لہ نیتو مالہ کیدا دہریاہک ئاوی سازگار پیٰ بکات، وہ کہ سیکی ہہ ژارو تینوو بۆ چۆپیٰ ئاو بیتہ بہردہرگای ئایا پیگری دہکات کہ چۆپیٰ ئاو لہ دہریاہی بداتی؟! بیٰ گومان خوی گہورہ زۆر لہ وہ دہولہ مہند تر و فراوانتر بہ خشنندہ ترہ۔ ہہر بۆیہ ئیمہی ہہ ژار پیوستان بہ چۆپیٰ لیٰ بوردہیی بہ خشنندہیی خوا ہہیہ۔ وہ خوی گہورہ لہ ہہموو کہ سیک بہ خشنندہ ترہ۔

وہہیانہ پشت دہبہستیت بہ خراب تیگہ یشتن لہ دہقہکانی قورئان وسونہ۔ وہ کو پشت بہستنی ہہندیک بہ ئایہ تی: (وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى...الضحی: ۵) واتہ: خوی گہورہ ئہ و ہندہت پیٰ دہبہ خشتیت کہ پازیت دہکات..... "جا من پازی نابم بہوہی کہ بم خاتہ دۆزہ خہوہ" ئہم لیکنانہ وہیہ لہ لوتکہی نہ فامیدایہ بہ رامبہر بہم ئایہ تہ۔ بیٰ ئہدہبی بیٰ ئہ نجام دانہ، چونکہ بیٰ گومان خوی گہورہ پیٰ خوشہ و پازی یہ بہ سزادانی تاوانکاران وستہ مکاران کہ سوورن لہ سہر تاوانکاری۔ بیٰ گومان پیغہ مہریش ﷺ بہم کارہی خودا پازیہ۔

وہہروہا وہ کو پشت بہستنی کہ سانیک بہ ئایہ تی: (إِنَّ اللَّهَ يَغْفِر الذُّنُوبَ جَمِيعاً... زمر: ۵۳) واتہ: خوی گہورہ لہ ہہموو تاوانہکان دہبوریٹ و خوش دہبیت..... کہ ئہم تیگہ یشتنہش لہ نا پہ واترین جۆری تی گہ یشتنہ بۆ ئہم ئایہ تہ پیروژہ، چونکہ ہاوبہشی پیداکردنیش واتہ "شیرک" یش دہگریتہ وہ ئہم ئایہ تہ؟ کہ چلہ و پیوپی سہرجہم تاوانہکانہ؟ وہ ہیچ کہ سیکیش گومانی نی یہ کہ ئہم ئایہ تہ دہرحق بہ تۆبہ کاران دابہ زیوہ۔ کہ لہ ہہموو تاوانہکانی پیشووتریان خوش دہبیت جائہ گہر ئہم ئایہ تہ دہرحقی تۆبہ کاران نہ ہواہی، بۆہموو پیپیک بیت، ئہ وکاتہ ہیچ واتایہک بۆ بہ ئینہکانی خوی گہورہ نہ دہمایہ وہ کہ باس لہ سزای دۆزہخ دہکات بۆ بیٰ باوہر

نه خوشی و چاره سهر

وموشریک وتاوانکاران ، وهه روه ها فرموده ی دهره یانی پیږیک له دۆزه خی به کان که به کتابه رستن به شه فاعه تی پیغه مبه ^{صلی الله علیه و آله} بۆ به هه ست.

که نه مه کال فام ویرته سکی نه وکسانه ده سه لمینیت ، چونکه نه وه تا خوی گه وه له و نایه ته دا به گشتی باس ده کات ، به لام له سوره تی "النساء" نه م بابه ته تاییه ت ده کاته وه ده فه رمیت: (إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ... النساء: ۴۸) واته: خودا له که سانی که خوش ناییت که هاویه شی بۆ بریار ده دن، جگه له مه له هه موو شتیکی تر خوش ده بیت.

نه گر خوی گه وه مه به سستی تۆبه کاران نه بوایه ، جیاوازی نه ده کرد له نیتوان تاوانه کانی "شیرک وشتی تریش" مادام له پابردودا کردوویه تی و ئیستا تهویه ی کردووه و نایان کاته وه . وهه روه کو گومپاکان وهه ندی له نه فامان به نایه تی: (يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ... الانقطار: ۶) واته: نه ی مرۆف تو چی وای لی کردوویت که سه رکه ش بیت به رامبه ر په روه ردگاری میهره بان وه پیژت.

وهه روه ها ووتی وه ندی له گومپایان سه باره ت به نایه تی: (لَا يَصْلَاهَا إِلَّا الْأَشْقَى * الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّى... الليل: ۱۵-۱۶) واته: ناچیتته ناو ناگره وه ، مه گه ر که سانی دپنده و ناپوخت و خوانه ناس نه بیت. نه وه ی به رنامه ی خودای به ناپاست ده زانی وپشتی تی ده کرد. وه نایه تی: (اعدت للكافرين... البقرة: ۲۴) واته: بۆ کافره کان ناماده کراوه . به لام نایه تی: (اعدت للكافرين... البقرة: ۲۴) که باس له دۆزه خ ده کات، به هه مان شیوه ش فرموده تی بۆ به هه شتیش: (اعدت للمتقين... آل عمران: ۱۳۳) واته: ناماده کراوه بۆ له خواترسان.

جا که ده فه رمیت بۆ کافران ناماده کراوه خۆ پیگری له وه ش ناکات که سه ته مکارو فاسقه کان بچنه دۆزه خه وه . هه روه کو چۆن ناماده کردنی به هه شت بۆ له خواترسان مانای نه وه نی به چیتر نه وانه ی تۆزقالتیک باوه پریان هه بووه نه چنه به هه شته وه .

ههروه ها هه نديكي تر به پۆژووگرتنى پۆژانى "عاشوراو عهرفه" ته نانهت هه يانه ده لیت پۆژوو گرتنى عاشورا تاوانى سالىك ده سپيته وه^۱، وه پۆژووى عهرفه ته نها بۆ زياد كردنى پاداشته ، كه چى ئەم بى ئاگايه نازانيت كه پۆژووى مانگى په مه زان ونويژه فه رزه كان خيريان له پۆژووى عهرفه وه پۆژى عاشوراش زياتره وبايه خدار تره . كه بى گومان نويژه كان وه نويژى هه ينى بۆ هه ينى به كى تر په مه زان بۆ په مه زانيكى تر ده بنه مايه ي لى خوڤ بوون وسپينه وه ي تاوانه بچووكه كان، به مه رجى خو ي له تاوانه گه و ره كان بپاريژيت^۲.

جا ئايا چۆن پۆژوويه كى سونهت ده توانيت ئه وه هه موو تاوانه گه و رانه بسپيته وه ، له كاتيكدا خاوه نه كه ي هيشتا به رده وامه له سه ر ئه نجامدانيان؟! ئه مه مه حاله .

جانه گه ر بى تو م رو ف ده ست له تاوانه گه و ره كان هه ل بگريت و پۆژووى سونهت كه كان "عاشوراو عهرفه" ئه نجام بدات وته وبه بكات وئوساته هه ردوو هۆكاره كه به كده گرن و پال پشتن بۆ به كترى كه كار له سپينه وه ي تاوانه گه و ره كانيش بكات ، هه روه كو چۆن "په مه زان بۆ په مه زان ونويژه فه رزه كان" هاوكان بۆ سپينه وه ي تاوانه بچووكه كان به مه رجيك ده ست له گه و ره كانيش هه ل بگريت. ئه وه تا خوا ي گه و ره ش ده فه رمويت: (إِنْ تَجْتَبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ تُكْفِرْ عَنْكُمْ

^۱ - فه رمووده يه كى "صحيح" لهم باره يه وه هاتوو كه پتقمبه ر پر سيارى لى كرا سه بارهت به رۆژوو گرتنى "عاشورا" فه رموويه تى: (يكفر السنة الماضية). (بخارى-باب صوم يوم عاشورا) و (مسلم- الصيام: ۱۹۶-۱۹۷/۱۱۶۲). وه به هه مان شيره بۆ رۆژى "عهرفه" له هه ردوو "صحيح" دا هاتوو.

^۲ - فه رمووده يه كى "صحيح" لهم باره يه وه هاتوو كه پتقمبه ر فه رموويه تى: (الصلوات الخمس، والجمعة، ورمضان الى رمضان، كفارات لما يسنهن ما لم تفش الكبائر). (مسلم- الطهارة- ۱۴- ۲۳۳/۱۶) گيژايه تى يه وه . وه له سه رووى نه مانه شه وه خوى گه و ره ده فه رمويت: (إِنْ تَجْتَبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ تُكْفِرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ.... النساء: ۳۱) واته: ئه گه ر بيشو خۆتان پاريژن له تاوانه گه و ره كان ، ئه و له تاوانه كاتنان خوڤ ده بين.

نه خوښی و چاره‌سەر

سَيِّئَاتِكُمْ... النساء: ۳۱) واته: نه‌گەر بێتو خۆتان بپارێزن له‌تاوانه‌ گه‌ر ده‌كان، نه‌وا له‌تاوانه‌كانتان خۆش ده‌بين.

جاهه‌ركاتى هۆكاره‌كانى سړينه‌وه‌ى تاوانه‌كان زۆرین و به‌هێزین نه‌وساته زۆرتر نه‌گه‌رى لى خۆشبوون و سړينه‌وه‌ى تاوانه‌ گه‌ر ده‌كانیش ده‌بێت.

گومانی باش بردن به‌خواى گه‌وره‌و... تێگه‌یشتنى هه‌له

وه‌كو پشت به‌ستن به‌و فهرمووده قودسیه‌ى كه‌ پێغه‌مبه‌رى خودا ﷺ بۆمان باس ده‌كات كه‌ خواى گه‌وره‌ فهرموویه‌تى: (وانا عند حسن ظن عبدي بي، فليظن بي ماشاء) 'واته: من به‌پێى گومانی باشى به‌نده‌كه‌م، كارى له‌گه‌ل ده‌كه‌م جا چۆن گومانم پێ ده‌بات بابیبات.

۱ - نعم فهرمووده‌به‌ "صحيح"ه، (بخارى ۷۴۰۵ وه‌ (مسلم ۵/۱۷) گێڕایانه‌توه‌. له‌ده‌ه‌قى فهرمووده‌یه‌كى درێژ كه‌ "ابى هريره" ؓ كه‌ پێغه‌مبه‌ر فهرموویه‌تى: (انا عند ظن عبدي بي، وانا معه اذا ذكرني فان ذكرني في نفسه ذكرته في نفسي، وان ذكرني في ملأ ذكرته في ملأ خير منهم، وان تقرب الى بشير تقربت اليه ذراعاً، وان تقرب الى ذراعاً تقربت اليه باعاً وان اتاني بمشي آتية هرولة). واته: من به‌پێى گومان بردنى به‌نده‌كه‌م پێم، وه‌من هه‌له‌ گه‌لێدام هه‌ركاتى له‌ ده‌روونى خۆیدا يادم بکاته‌وه‌، منیش له‌لای خۆم یادى ده‌كه‌مه‌وه‌، نه‌گه‌ر نه‌و له‌لای كه‌سانى كه‌ تر يادى كردوه‌وه‌، منیش له‌لای كه‌سانى كه‌ له‌وان چاكر يادى ده‌كه‌مه‌وه‌، وه‌نه‌گه‌ر نه‌و به‌ستى كه‌ له‌من نزىك بێتوه‌، نه‌وا من بآيتى كه‌ لێى نزىك ده‌بمه‌وه‌. وه‌نه‌گه‌ر بآيتى كه‌ له‌من نزىك بووه‌وه‌، نه‌وا من هه‌نگاوێكى گه‌وره‌ لێى نزىك ده‌بمه‌وه‌. وه‌نه‌گه‌ر به‌رۆشتن بێت بۆ لام، نه‌وا من به‌خێراى دێم بۆ لای.

وه‌هه‌روه‌ها له‌لای مسلم به‌م شێوه‌یه‌ ها‌توه‌. نعم فهرمووده‌یه‌ كه‌ "جابر بن عبدالله" ده‌لێت گوێم له‌ پێغه‌مبه‌ر بوو له‌پێش مردنى به‌سى پۆژ ده‌فه‌رموو: (لا يموت احدكم الا وهو يحسن الظن بالله) واته: كه‌سێك له‌نێوه‌ نه‌مریت تا گومانی باش به‌خواى خۆى نه‌بات.

"نروى" ده‌لێت: مه‌به‌ستم لێره‌دا گومانی باش واته‌ باوه‌ڕى و ایت كه‌ خواى گه‌وره‌ په‌حمى لى ده‌كات و سزای نادات. وه‌زانایان ده‌لێن: له‌كاتى له‌ش ساغیدا زۆر له‌خوا به‌ست و كارى چاكه‌ نه‌جام بدات، وه‌له‌ كاتى سه‌ره‌مه‌رگیشدا تكاكاربیت و گومانی باش به‌خودا به‌ریت كه‌ سه‌ر فرازى ده‌كات.

وه‌ فهرمووده‌ى "مسلم" پشت راستى نعم حاله‌ته‌ ده‌كاته‌وه‌ كه‌ پێغه‌مبه‌ر ده‌فه‌رمیت: (يعث لخل عبد على مامات عليه) واته: خورای گه‌وره‌ مردوه‌كان له‌سه‌ر هه‌مان حاله‌تى مردنسى زیندویان ده‌كاته‌وه‌.

واتا چون گومانم پی دهبات چی به سهدا بهینم هروای له گهل ده که م. بی گومان که سیک گومانی چاکه به خوای گه وره دهبات چاوه پوانی مامه له ی چاکه لیی ده کات، که خوی چاکه خوازینیت وه چاوه پوانی پاداشتی چاکه خوازی به که ده کاته وه. چونکه خوای گه وره له سهر به لینی خویته تی و تهویه ی لی قبول کردوه.

وه هرکه سی بکری تاوانه گه وره کان و خراپه کاری به درپه وشتی و یاخی بوون بیت له دنیا، هه میشه بیر له وه ده کاته وه که خوای گه وره چون تۆله ی لی ده سینیتته وه، وه هر ئه م تاوانکاریانه ده بنه پیکر که به گه شبینانه وه گومانی باش به ریت به خوای گه وره، ئه مه له دنیا شدا هه رویه. تۆسه رپیچی له خۆت گه وره تر بکهیت چاوه پوانیت سزات بدات نه ک پاداشت بداته وه. جا هه رکه سیک باشه ی ئه نجام دابیت چاوه پوانی باشه ده کات له خواوه وه به پیچه وانه شه وه.

هه روه کو "حسن البصری" ده لیت: ئه و باوه پدارانه ی که کاری چاکه ده که ن وه هه ریۆیه گومانی چاک و باش به خوای گه وره ده بن، به لام تاوانکار چونکه گومانی خراپ به خوای گه وره دهبات هه میشه خه ریکی کاری خراپه یه.

چون گومانی باش به خودا به ریت له کاتیکدا هه میشه سه رپیچی فه رمانه کانی ده کات و مافی پیشیل ده کات، وه دژایه تی په یامبه رانی "بانگخوازی" ریکه ی خواده کات، وه بی باوه پی ده نوینیت به رامبه ر به بوون و سیفات و ناوه جوانه کانی خوا. وه باوه پدار به نه فام و نه زان و کۆنه په رست له قه له م ده دات؟ چون گومانی باش دهبات که خوی گومانی وایه که ئه و خودایه نه فه رمان ده کات و نه قسه ده کات نه توپه ده بیت و نه پیکری ده کات؟!

هه ریۆیه خودای گه وره ده ربار ده یان ده فه رمیت: (وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ اَرَدَاكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ... فصلت: ۲۳) واته: ئه وه به رنه نجامی ئه و گومانه نا په سه ندانه تان بوو به رامبه ر په روه ردگارتان، ئیستا بووه هوی داخران و تیاچونتان وچوونه پیزی زه ره ره ندانه وه.

جاهه ركه سيك نه مه بېروباوه پي بيټ ، جاپون گومان ده بات كه خواي گه وړه لتي خوښ بيټ وبه به هه شتي به ريني شادبكات؟ نه مه خو خه له تاندنه وسه رلي شتواوي به كه شه يتان دواكه وتووه كاني پي گومرا ده كات، نه ك گومان باش بردن.

تاوانكار وياخي بوو ، بي ئاگايه له سيفاته جوانه كاني خودا گه ده بيبنيټ

وده بيبنيټ

كه به جواني له م حالته ورد بينه وه كه چن له دلي مروثيكدا نه م دوو شته كوده بيبته وه. كاتي كه دنيايه كه خواي گه وړه به وردی ده بيبني و ووته كاني ده بيبنيټ وبه ئاگايه له نه پني وئا شكر اكاني ووه له به رده مي دا پاره ستاوه كه تاوانكارۍ ده كات و ماف وياساي خودا پيشيل ده كات. هه رخوښي به رپرسه له سه ركار وووته كاني كه نه نجامي داوڼ. له گه له هه مو نه مانه شدا هيشا پني وايه گوماني باش به خوداي گه وړه به ريت، نه مه جكه له فيلي شه يتان وسه ركه شي ده روون نه بيټ هيجي ترني به. (أبو امامه سهل بن حنيف) ده ليت: من و (عروه بن الزبير) چووين بو لاي خاتو عائشه رضي الله عنها فهرموي: (لو رايتما رسول الله صلى الله عليه وسلم في مرض له، وكانت عنده ستة دنانير اوسبعة دنانير، فأمروني رسول الله صلى الله عليه وسلم ان أفرقها ففعلني وجع رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى عافاه الله ، ثم سألتني عنها فقال: ما فعلت؟ أكنت فرقت الستة الدنانير ؟ فقلت: لا والله، لقد كان شغلني وجعك، قالت: فدعا بها فوضعها في كفه، فقال: ما ظن نبي الله لو لقي الله وهذه عنده؟^۱ . واته: نه گه رنيوه پيغه مبهري خوداتان بيبنايه له به كيك له نه خوښيه كاند، پينج يان شش ديناري لايو، پي دام وفهرموي: په رش وبه لاوي بكه روه به سهر هه ژاراند. دواتر منيش به هوي سه رقال بوونم به نازارو نيشي پيغه مبهري خواوه پاسپارده كم له ياد چوو. پاشان پيغه مبهري خودا چاك بووه، لتي پرسيم چيت كرد، پاره كات بلاوكرده وه؟ منيش پيم ووت به هوي سه رقال بوونم

^۱ - نه م فهرموده به "صحيح" ه، (امام احمد ۸۶/۶-۱۸۲، ۱۰۴) گزيده تي يوه سنده ده كي صحيحه.

به نازاری تۆوه له یادم چوو. پیغه مبه ریش لئی وه رگرتم و فهرمووی: ئایا ده بیئت گومانی پیغه مبه ری خودا چی بیئت کاتیک به دیداری خودا بگه م و ئه م بره پاره یه م لابی؟ ... وه له فهرمووده یه کی تر دا له بری برگهی "نبی الله" برگهی "محمد" هاتوو.

جانه گه ر ئه مه دیدو بۆچوون و گومانی پیغه مبه ری خودا بیئت، ئه بیئت گومانی ئه نجامه رانی تاوانه گه وره کان سته مکاران چۆن بیئت... ئایا به ته نها ووتنی ئیمه گومانمان باش بووه به تۆ خودایه که سزمان نادهیت، ئیتر ئیمه ش بۆیه هه موو جوړه کاریکمان ده کرد. پرگاریان ده بیئت و سزای دۆزه خ ناچین؟

پاک و بی گه ردی بۆخوای گه وره... گومرایی مروّف به چی پله یه ک ده گه یه نیت. ئه وه تا حه زه تی ابراهیم (سه لامی خوی لیبیت) پووده کاته نه ته وه که ی و ده لیت: (أَنْفُكَا إِلَهَةً دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ * فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ... صافات: ۸۶-۸۷) واته: ئیوه شتی ده ست هه لبه ست ده که نه خواو له جیاتی په روهر دگار ده تانه ویت بیپه رستن؟ باشه ناخر ئیوه چ گومانیکتان له په روهر دگاری جیهانه کان؟

تیکه یشتنی دروست له مه ر گومانی باش بردن به خودا

ئه وه ی له م بابه ته وردبیته وه بۆی ده رده که ویت که گومانی باش بردن به خودا مایه ی کرداری باشه و چاکه یه. چونکه مروّف ده زانیت که خودای گه وره پاداشتی چاکه ی کاره باشه کانی ده داته وه هه ر بۆیه کرداری باشه و چاکه ئه نجام ده دات.

جا هه رچه نده گومانی باش بیئت ئه و زیاتر کاری باش ئه نجام ده دات، به لام گومانی باش بردن به خودا له گه ل شوین که وتنی ئاره زوویه ک ناگریته وه. هه ربۆیه له فهرمووده ی (شداد بن اوس) دا هاتوو که (ترمذی) له (مسند) دا هاتوو که پیغه مبه ری خودا ﷺ ده فهرمیت: (الکیس من دان نفسه وعمل لما بعد الموت والعاجز من اتبع نفسه هواها وتمنى على الله) ' واته: که سی ژیرو وریا ئه و که سه یه

١ - نهم فهرمووده یه "حسن لغیره" ه، (ترمذی- ۲۴۵۹) وه به "حسن" ی داده نیت وه (امام احمد ۱۲۴/۴) وه (ابن ماجه- ۴۲۶۰).

نه‌خوښی و چاره‌سەر

که لږرسینه‌وه ولې پېچینه‌وهی (محاسبه‌ی) خوږی ده‌کات وکار بډوای مردن ده‌کات، وه‌که‌سی بی‌ده‌سه‌لات وبی‌ئیراده نه‌وکه‌سه‌یه که به‌شوینی ناره‌زوبازی وه‌وا ده‌که‌ویت، ته‌نھا نارات ده‌خوازیت به‌خوای گه‌وره.

به‌پوختی:

گومانی باش بردن به‌خودا، هاوړپکه له‌گه‌ل ده‌ست گرتن به‌هۆکاره‌کانی پزگاری له‌قیامه‌تدا. به‌لام له‌گه‌ل ده‌ست گرتن به‌هۆکاره‌کانی تیاچوون به‌روه‌ه‌لدیرچوون شتیک نی‌یه ناوی گومانی باش بیټ.

جائگه‌ر ووترا: به‌لئې ده‌کریت، چونکه په‌حمه‌ت و به‌زه‌یی ولئې بورده‌یی خوای گه‌وره بی‌سنوړه‌و پېش تووړه‌بوونی که‌وتووه وه‌ه‌موو شتیکي داپوښیوه.

جیاوازی له‌نیوان گومانی باش بردن به‌خودا و بوغرايوون به‌خودا

وه‌نه‌گه‌ر ووترا: خوای گه‌وره زور له‌مانه‌ی که‌نیوه باسی ده‌که‌ن ده‌وله‌مه‌ندتر و به‌خشنده‌تر ولې بورده‌ترو به‌به‌زه‌یی یه، نی‌مه‌ه‌رچی بکه‌ین په‌حمه‌ت و به‌زه‌یی یه‌که‌ی ده‌مانگرېته‌وه. راسته خوای گه‌وره خاوه‌نی چه‌ندین سیفاتی جوانی هاوښیوه‌ی نه‌مانه‌یه، به‌لام له‌سیفاته‌نایا به‌کانی خوای گه‌وره بریتی یه له "دانایی-الحکمه" وه‌ه‌ریه‌که له‌م سیفاتانه‌ی سه‌روه‌وه که‌باس کران له‌شوینی شیاو وگونجاوی خویدا به‌کارده‌هینیت وه‌ بۆ که‌سانیکیش شایه‌نی نه‌وه‌بن که به‌زه‌یی و په‌حمه‌تی بیانگرېته‌وه له‌ته‌و به‌کاران وچاکه خوازان نه‌ک که‌سانی خوانه‌ناس و تاوه‌نکارو سته‌مکار و پېشیل کاری یاساو شه‌ری خودا بن.

به‌لکو بۆ که‌سانیکه له‌بری کاری خراپه چاکه‌ده‌که‌ن و سه‌رجه‌م نه‌وته‌مه‌نه‌ی که‌ماویانه له‌کاری خیردا به‌ختی ده‌که‌ن. جابه‌نه‌مه‌یان ده‌وتریت گومانی باش بردن به‌خوای گه‌وره. وه‌به‌وی تریان ده‌وتریت "غرور" بوون به‌خوای گه‌وره... په‌نا به‌خوای گه‌وره ده‌گرین.

ابن القيم الجوزی

ئەو ئەمەتتا خەوای گەورە دەفەر موویت: (إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ... البقرة: ۲۱۸) واتە: ئەو کەسانەى کە باوەریان هێناوە و کۆچ دەکەن و تە دەکۆشن لە پێناوی خەوای گەورە، ئەوانە مەبەستیان پەحمەت و بەزەیی و میهرەبانی خەوایە. خەوای گەورە ئەمانی بە پێپی تەکا کار ناو دەبات نە کە فاسقەکان.

هەر وەها دەفەر موویت: (ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ... النحل: ۱۱۹) واتە: ئەو کەسانەى بە نەزانى کاری خراپەیان ئەنجام داوە بەلام پاشان تەو بەیان کردووە و گەپاوە تەو بۆ لای خەوای گەورە و کاری چاکە خەوایان ئەنجام داوە، ئەو خەوای گەورە بۆ کارەکانی پێشوو تریان لێبوردە و بە بەزەیی و میهرەبانی.

خەوای گەورە پێمان پادە گەینیت کە لێبوردە بە بۆ ئەو کەسانەى بەم شێوەیە گەپا بیتنەو بۆ لای خەوایە. جا کەسانی ژیر و زانا بابەتی "رجاء - تەکا" لە شوێنی شیاوی خۆیدا بە کار دەهێنن، بەلام نەزان و نەفامەکان لە شوێنی شیاوی خۆیدا بە کاری ناھێنیت.

ئەو کەسانە زۆر نەفام و نەزان کە پشت بە پەحمەت و لای بوردەیی خەوای

دەبەستن لە هەمان کاتدا فەرماشتەکانی پشت گۆی دەخەن

تۆرێک لە خەلکی بە نەفامانە پشت ئەستوری پەحمەت و لای بوردەیی خەوای گەورە بوونە فەرماشتەکانیشی پشت گۆی دەخەن و داواکاریەکانی جی بە جی ناکەن، وە کە بلێی لە یادیان چوو کە خەوای گەورە خەوای توندترین سزایە و هەیی بەرێستێک نییە پێگەری لە خەش و تۆرەیی خەوای بگرت بەرامبەر بە تاو و نباران. جا هەر کەسێ پشت بە لێبوردەیی خەوای بێست و سوور بێت لە سەر تاوانکاری، ئەو وە کە مل هەوێ و یاخی و کە لە پەق وایە.

"معروف" ده لیت: تۆنکا له که سیك ده که یت که په حمت لی بکات و بتبوریت، که چی به به رده وامی تۆش بی فه رمانی ده که یت ویاخی ده بیت لی، نه مه نه وپه پی بی عه قلی و سه رشو پی یه .

وه به "حسن" یان ووت: ده بینین زور ده گیریت؟

نه ویش ووتی: نه ترسم... فریم بداته دوزخه وه باکی نی یه .

وه هه روه ها ده یوت: "هه ندی له خه لکی نه وه نده پشتیان به لیخوش بوونی خودا به ستووه که کاتی مردن وله دنیا ده رچوون ته نانه ت فریای ته به کردنیش نه که وتن" هه رده بینی ده لیت: نیمه گومانی باش ده به ین به خودا ، به راستی درو یان کرد ، نه که ر گومانی باشیان بېر دایه کاری باشیان نه نجام بدایه .

پیاویک له "حسن" ی پرسى: تۆ پات چۆنه به پېړیك كه له دانیشته کانیاندا زور ده ترسینن به نه ندازه یك ده لیت نیستا ده فریم له ترسانه ؟

حسن ووتی: به پای من هاوړیتى کردنى نه م پېړه گه لی باشتره له پېړیك كه هه ردلنیا ت که نه وه که ترس ویرت له قیامت که م بیته وه .

وه له هه ردو "صحیحین" دا ها تووه له هه رموده ی "اسامه بن زید" که ده لیت گویم لی بووه که پیغه مبه ر ﷺ هه رمویه تی: (يُجاء بالرجل يوم القيامة فيلقى في النار، فتندلق اُفتاب بطنه فيدور في النار كما يدور الحمار برحاه، فيطوف به اهل النار. فيقولون: يا فلان، ما اصابك، ألم تكن تأمرنا بالمعروف وتنهانا عن المنكر، فيقول: كنت امركم بالمعروف ولآتيه، وانهاكم عن المنكر وآتيه)^۱ واته: پیاویک ده هینن له پوړی قیامتدا ده یخه نه ناو دوزخه وه، هه رچی پیخوله کانی ناوسکی هه به هه ره مووی ده که ویته سه رزه وی، وه به ده وری پیخوله کانی ده سوړپته وه وه کو سوړانه وه ی گویدرېژ به ده وری میخسکه که یدا. خه لکی پیی ده لیتن: نه ی فلان که س

^۱ - نه م هه رموده یه "صحیح" ه، (بخاری: ۳۲۶۷ - ۷۰۹۸) وه (مسلم: ۱۱۰/۱۸ - نوری) گېر یانه ته وه .

چیت به سهردا هاتوره ، ئه ی تۆله دونیادا فرمانت پیّ نه ده کردین به چاکه و پێگرت ده کردین له خراپه ؟ ئه ویش ده لئیت: من فرمانم پیّ ده کردن به چاکه که چی خۆم نه ده کرد، وه پێگرم ده کردن له خراپه ، که چی خۆم ده مکرد.

وه امام احمد ده گێڕێته وه له فهرموده ی "ابی رافع" که ده لئیت پێغه مبه ر به لای گۆرستانی (بقیع) دا تێ به پی وهرمووی: (أف لك، فظننت انه يريدني، فقال: لا، ولكن هذا قبر فلان، بعثته ساعيا الى آل فلان، فغل ثمرة فذرع الآن مثلها من النار) 'واته: فهرمووی: ئۆف له تۆ، منیش وام زانی که مه به سستی من، پێغه مبه ر فهرمووی: نه خێر مه به ستم تۆ نییه مه به ستم نه و گۆڕه یه ، که گۆڕی فلان که سه ، جارێک ناردم له لای فلانه تیره غه نیمه تیره کۆبکاته وه به لام له وێ پارچه قوماشیکی له غه نیمه که هه لگرت بۆ خۆی به بی پرس ، ئیچستا ئه و قوماشه وه ک خۆی له ناگر دروست کراوه . وه له "مسند" ی امام احمد دا هاتوره له فهرموده ی "انس بن مالک" رضی الله عنه فهرمووی که پێغه مبه ر صلی الله علیه و آله فهرموویه تی: (مررت ليلة اسري الي على قوم تقرض شفاهم بمقارض من نار، فقلت: من هؤلاء قالوا خطباء من امتك من اهل الدنيا، كانوا يأمرون الناس بالبر وينسون انفسهم) . 'واته: له شه وی ئیسرادا که به رزکرامه وه بۆ ئاسمان، پێڕێکم بینی که لێوه کانیا ن ده بپردان به مه قه سی ناگرین، پرسیم ئه مانه کێ؟ ووتیان: ئه مانه ووتار بێژن له خه لکی دونیا له نه ته وه که ت، که مه میشه فه رمانیا ن ده کرد به چاکه و خۆیا ن له بیر ده کرد.

وه مه روه ها له فهرموده ی "انس بن مالک" رضی الله عنه ده لئیت که پێغه مبه ر فهرموویه تی صلی الله علیه و آله: (لما عرج بي، مررت بقوم لها أظافر من نحاس يخمشون بها وجوههم وصدرهم، فقلت: من هؤلاء يا جبريل؟ فقال: هؤلاء الذين كانوا يأكلون لحوم الناس، ويقعون في

^١ - نهم فهرموده یه (ضعيف الاسناد)، (امام احمد: ٦/٧، ٣٩٢) (الطبراني ٣٠٢/١) و (النسائي ١١٥/٢) بروانه (مجمع الزوائد ٥٣/٣).

^٢ - نهم فهرموده یه "صحیح"، (امام احمد: ٣/٢٣١، ١٢٠، ٢٣٩) گێڕایه تیه وه.

نه خوښی و چاره سهر

اعراضهم^۱. واته: له کاتې بلاند کړدنه و هم له شه وی ئیسراو میعراجدا به سهر نه ته و هو پېړیکدا تېپه پیم که نینوکی دریزیان هه بوو له مس دروست کرابوو به و نینوکانی چنگیان د هدا له دهم وچاو سنگیان ودایان ده پنی. به جبریل ووت: ئه م پېړه کی یه؟ ئه ویش ووتی: ئه مانه ئه و پېړه ن که هه میسه گوشتی مرؤفه کانیان ده خوارد و به خرابه باسی ناموسی خه لکیان ده کړد... مه به ستی له گوشتی خه لکی واته غه بیه ت کړدنه. و هه روه ها له "انس" وه که پتغه مبه رﷺ به زوری ئه م ووتیه ی دروپات ده کړده وه که ده یه رموو: (یا مقلب القلوب والابصار، ثبت قلبي علی دینک، فقلنا یا رسول الله، أمنا بك وبما جئت به، فهل تخاف علينا؟ قال ﷺ: نعم، إن القلوب بین أصبعین من أصابع الله یقلبها کیف شاء)^۲. واته: ئه ی ناوه ژووکه روه ی دل وچاوه کان، دل وده رونمان جیگر که له سهر ئاينه که ت. ئیمه ش ووتمان ئه ی پتغه مبه ر ئیمه باوه رمان به تو هتیاوه و وه به وهشی که تو هتیاوته و ئایا میتشتا لیمان ده ترسیت که بگوړپین؟ فه رموی: به لی... دل که کان له نیتوان دوو په نجه ن له په تچه کانی خوی که وړه، ده یان گوړپیت چونی بویت.

و هه روه ها هاتوه که پتغه مبه ری خودا رﷺ به جبریلی ووت: (مالي لاأری مکائیل ضاحکا قط؟ قال: ما ضحك منذ ان خلقت النار.)^۳ واته: بوچی هیچ کاتیک میکائیل نابینم که پی بکه نیت؟ ئه ویش فه رموی: له وړوژه وه ی که دوزخ وئاگر دروست کراوه ئه و ئیتر پی نه که نیوه.

وه له صحیح مسلم دا هاتوه که پتغه مبه رﷺ فه رمویه تی: (یؤتی بأنعیم أهل النار، فیصیغ فی النار صبغة. ثم یقال له: یا ابن آدم، هل رأیت خیراً قط؟ هل مر بك نعیم

^۱ - ئه م فه رموده یه "صحیح" ه، هه مان سهرچاوه ی پشور.

^۲ - ئه م فه رموده یه "صحیح" ه، هه مان سهرچاوه ی پشور، (۱۱۳/۴، ۳/۲) (۱۸۳/۴) وه (حاکم ۵۲۵/۱) به صحیحی داناهه له سهر مخرجی "مسلم".

^۳ - ئه م فه رموده یه (ضعیف الاسناد) ه، (امام احمد ۲۲۴/۳) گېړاویه تیه وه (حافظ المیثمی له الجمع: ۳۸۵/۱۰) دا هتیاوتی.

ابن القيم الجوزی

قط؟ فيقول: لا والله يارب ، ويؤتي بأشد الناس بؤساً في الدنيا من أهل الجنة، فيصبغ في الجنة صبغة، فيقال له: يا ابن آدم ، هل رأيت بؤساً قط؟ هل مريك شدة قط؟ فيقول: لا والله يا رب، ما مر بي بؤس قط، ولا رأيت شدة قط.)^١ واته: كه سيك ده مئين له وانهى كه خوشترين ژيان ژياييت له دونيادا "كه ئيستا له دوزخيه كانه". هه لى ده كيشتن له دوزخ پاشان پيى ده لئين: ئه كوپى ئادهم ئايا له ژيانندا. خوشى وشاديت بينيوه؟ ئه ويش ده لئيت: نه خير سويند بيت به تو نه م بينيوه. وه كه سيك ده مئين له وانهى كه له ناخوشترين و دوارترين جورى ژياندا ژياييت له دونيادا "كه ئيستا له به هه شته يه كانه" به به هشتدا هه لى ده كيشتن، دواتر لئى ده پرسن و ده لئين: ئايا له ژياندا ناخوشى وخه مناكيبه كت بينيوه؟ ئه ويش ده لئيت: نه خير په روه ردگار هيچ ناخوشى وخه مناكيبه كم نه بيوه.

وه له "مسند" دا هاتووه له فهرموده "براء بن عازب" رضي الله عنه ده لئيت: له گه ل تهرمي پياويكى ئه نسارى به پي كه وتين بۆ گورستان و پيغه مبه ريشمان له گه لدا بوو. كاتيک كه به خاكان سپارد پيغه مبه ر عليه السلام دانيشت و ئيمهش به چوارده وريدا دانيشتين. زور له كه شيكى ناخوشدا بووين ، وه پيغه مبه ر عليه السلام چيلكه يه كي "پارچه دارىكى بچوك" به ده ستي يه وه بوو زهوى يه كه ي پي هه لده كنه، پاشان سه رى به رزكرده وهو بوو تاسي جار فهرمووى "استعيذوا بالله من عذاب القبر... واته پشت به خوا به ستن له سزاي گور"، پاشان فهرمووى: ان العبد المؤمن اذا كان في انقطاع من الدنيا وإقبال من الآخرة نزل اليه ملائكة من السماء بيض الوجوه، كأنهم وجوههم الشمس، معهم كفن من أكفان أهل الجنة، وحنوط من حنوط الجنة، حتى يجلسوا منه مد البصر، ثم يجيء ملك الموت حتي يجلس عند رأسه، فيقول: أخرجني أيتها النفس المطمئنة أخرجني الى مغفرة من الله ورضوان، فتخرج تسيل كما تسيل القطرة من

^١ - نهم فهرموده "صحیح"ه، (مسلم ۱۷/۱۴۶ - نووی) وه (احمد ۳/۲۰۳) وه (نسائی ۳۶/۶) گيرايانه وه.

في السقاء فيأخذها لم يدعوها في يده طرفة عين حتى يأخذها فيجعلوها في ذلك الكفن وفي ذلك الحنوط، فأذا أخذها لم الكفن وفي ذلك الحنوط، ويخرج منها كأطيب نفحة مسك وجدت على وجه الأرض، فيصعدون بها، فلا يمرون بها على ملاء من الملائكة الا قالوا: ما هذه الروح الطيبة؟ فيقولون: روح فلان ابن فلان. بأحسن أسمائه التي كانوا يسمونه بها في الدنيا، فيستفتحون له، فيفتح له، فيشيعه من كل سماء مقربوها الى السماء التي تليها، حتى ينتهي به السماء السابعة، فيقول الله عز وجل: اكتبوا كتاب عبيدي في عليين، واعيدوه الى الأرض فأني منها خلقتهم وفيها أعيدهم ، ومنها أخرجهم تارة أخرى، قال: فتعاد روحه الى الأرض فيأتيه ملكان، فيجلسانه فيقولان له: من ربك ؟ فيقول ربي عزوجل. فيقولان له: ما دينك؟ فيقول: ديني الاسلام. فيقولان له: ماهذا الرجل الذي بعث فيكم؟ فيقول: هو (محمد) رسول الله. فيقولان له: وما علمك؟ فيقول: قرأت كتاب الله عزوجل فأمنت به وصدقت، فينادي مناد من السماء: ان صدق عبيدي ، فأفرشوا له من الجنة، والبسوه من الجنة، وافتحوا له باباً الى الجنة. قال: فيأتيه من روحها وطيبها ، ويفسح له في قبره مد بصره. قال: ويأتيه رجل الحسن الوجه، حسن الثياب، طيب الريح. فيقول: ابشر بالذي يسرك هذا يومك الذي كنت توعده من انت فوجهك الوجه الذي يجيء بالخير. فيقول: انا عمك الصالح، فيقول: رب اقم الساعة... رب اقم الساعة، حتى أرجع الى أهلي ومالي، قال وان العبد الكافر، اذا كان في انقطاع من الدنيا واقبال من الآخرة نزل إليه ملائكة من السماء، سود الوجوه، معهم المسوح، فيجلسون منه مد البصر، ثم يجيء ملك الموت حتى يجلس عند رأسه ، فيقول: ايتها النفس الخبيثة: أخرجي الى سخط من الله وغضب، قال: فتفرق في جسده فينزعها كما ينزع السفود من الصوف المبتل، فيأخذها فإذا أخذها لم يدعوها في طرفة عين ، حتى يجعلوها في تلك المسوح، ويخرج منها كأنتن ريح جيفة وجدت على وجه الأرض ، فيصعدون بها ، فلا يمرون بها على ملاء من الملائكة الا قالوا: ماهذه الروح

ابن القيم الجوزي

الخبیثة؟ فيقولون: روح فلان بن فلان، بأفبح أسمائه التي يسمي بها في الدنيا ، فيستفتح فلا يفتح له ثم قرأ رسول الله ﷺ: "لا تفتح لهم ابواب السماء ولا يدخلون الجنة حتى يلج الجمل في سم الخياط...:أعراف:٤٠" فيقول الله عزوجل: اكتبوا كتابه في سجين، في الارض السفلى، فتطرح روحه طرحا ثم قرأ "وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتُخَطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْرِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِينٍ...الحج: ٣١) . فتعاد روحه في جسده ويأتيه ملكان فيجلسانه فيقولان له: من ربك؟ فيقول: هاه...هاه، لا أدري. فيقولان له ما دينك؟ فيقول: ها...ها لا أدري. فيقولان له ماهذا الرجل الذي بعث منكم ،فيقول: ها...ها لا أدري.. فينادي مناد من السماء: أن كذب عبيدي، فأفرشوا له من النار وأفتحوا له بابا الى النار. فيأتيه من حرها وسمومها، ويفيق عليه قبره ،حتى تختلف فيه أضلاعه، ويأتيه رجل قبيح الوجه قبيح الثياب، منتن الريح.. فيقول: أبشر بالذي يسوءك ، هذا يومك الذي كنت توعده، فيقول: من أنت؟ فوجهك الوجه الذي يجيء بالشر ، فيقول: انا عمك الخبيث، فيقول: رب لا تقم الساعة) ^١.

واته: پاش نه وهی فهرمووی په نا بگرن به خوا له سزای گوږ ، فهرمووی: کاتیک مړوږی باوه ډار کوږتایی به ژيانی دونیایی دیت و بهره ژيانی قیامت نزیك ده بیته وه، پېړیک له فريشته ی ناسمان داده به زن بڼ لای که پوڅساری له شیوه ی خوږدایه له پرشنګداریدا. کفنی به هه شت و بونی به هه شتيان پی ټی، له ته نيشته وه داده نيشن تا چاوپړکات. پاشان فريشته ی گيان کيشان دیت وله ژور سهریه وه داده نيشيت، پی ده لیت: نه ی دهر وونی پاک و نارام و دلنیا ، دهرچو بڼ دیداری به خشنده یی ولېبوره یی په زامه ندی خوا ی گه وره ، پاشان گیانه که ی دهر ده چیت له شیوه ی دلوپنک ناو

^١ - نعم فهرموده یه "صحیح" ه، (امام احمد: ٤/٢٨٧-٢٩٥) وه ابوداود وکسانى تریش گڼر ایا نه ته وه له "صحیحین" دا هیه که به "المشهور" به ناو بانگه. پروانه دهره ټانی نعم فهرموده یه له کتابی "اهوال القبور/ برقم: ٤ "نوسیفی(ابن رجب الحنبلی).

لە دەمى گۆزەو ، پاشان وەرى دەگرن، لىرەدا پاستەوخۆ لە دەستى وەردەگرن
 لە چاوپروكانىكا. وەدايدەپۆشن بەوكفنه بەهەشتى . وەبۆن خۆشى دەكەن بەبۆنى
 بەهەشت ، كە دەرى دەهێنن بۆن خۆش بوو بەخۆشترين بۆنى ميسك لەسەر زەويدا،
 پاشان بەرەو ئاسمان بۆندى دەكەنەو، وەبەلاى ھەر پيڤيكي فرىشتەدا تى دەپەن
 پرسىار دەكەن: ئەم پوچە پاك و بۆن خۆشە كى يە؟ پيڤيان دەلێن: ئەمە پوچى فلانە
 كەسى كوپى فلانەكەسە. بەخۆشترين ناو ناوى دەبەن كە لەدونيادا ناوبراوە. پاشان
 فرىشتەكان داواى كردنەو، دەركاى ئاسمان دەكەن بۆى ، ئەوانيش دەركاكە
 دەكەنەو، وە ھەر ئاسمانىكەو لەلایەن فرىشتە زۆر بەرێزەكانەو كە لەخوداوە نزىكن
 بەمەراسيمىكى شكۆدار بەپيى دەخەن، تادەگاتە ئاسمانى ھەوتەم. خوداى گەورە
 دەفەرميت: "كتابى بەندەكەم لە تۆمارى (عليين) تۆمار بكە (كە تايبەتە
 بەبەهەشتىەكان) پاشان دەفەرميت بيگەرێننەو، بۆ زەوى ، چونكە من لەزەوى
 دروستم كردووە، وە ھەر بۆ ئەویش دەيان گەرێنمەو، وە ھەرلە ئەویشدا جاريكى تر
 زىندويان دەكەينەو". پاشان پوچى دەگێرێنەو، بۆ سەرزەوى بۆ ناوچەستى ،
 پاشان دوو فرىشتە دینە ديارى ولى دەپرسن كى خوداتە؟ ئەویش دەلێت: اللە خوداى
 گەورەمە. وەلى دەپرسنەو: ئايى تۆ چى يە؟ ئەویش دەلێت: ئايى من ئىسلامە.
 ديسانەو، لى دەپرسنەو: ئەو پياوھە كى يە كە لەنيو ئىوھى مۆفدا پەوانە كراوھ:
 ئەویش دەلێت: ئەو "محمد" ه ، كە پيغەمبەر و نيردراوى خوداى گەورەيە. وەلى
 دەپرسن چۆن زانيت؟ ئەویش دەلێت: كيتابى خودام خویندەو، وياوھەم پيى ھيئا
 و بەراستىم زانيوھ. دەنگيك لە ئاسمانەو ديت و دەلێت: بەندەكەم پاستى كردووە
 لە پاخەرى بەهەشتى بۆ پاخەن، وپۆشاكى بەهەشتى لەبەر بكەن ، وەدەركاھەكى بۆ
 والا بكەن بۆ بەهەشت ، لەوێو بۆن و بەرامى خۆشى بۆدیت، گۆرەكەى بۆ فراوان
 دەكریت بە ئەندازەى چاوپركات.. پيغەمبەر فەرمووى: پياويكى پوخواش و جل و بەرگ
 جوان ديت بۆ لای پيى دەلێت: مژدەبيت بەوھى كە ئاسانكارى بۆكرديت، ئەمە

ئەوپۆزەيە كەپەيمانەت پى درا. پىي دەلەيت: تۆ كىيت؟ كەپوخسارت لەمژدەبەخش دەچىت؟ ئەويش پىي دەلەيت: كرده وچاكەكانتم. لىرەدا مردووە كە دەلەيت: خودايە قىامەت هەستىنە... بابگەرپەمەو بۆناو كەس و كارو مالم..... بەلام مرقۇى بى باوەر كاتى كۆتايى بە ژيانى دىت ولە قىامەت نزىك دەبىتەو ، پىپىك لە فرىشتەى ئاسمان دادەبەزن بۆلای پوخساريان پەش وناشرىنە، تۆرەكەيەكى لەموو دروست كراويان پىي ، لەتەنىشتى دادەنىشن تا چاوپىركات، پاشان فرىشتەى گيان كىشان دىت لە ژوور سەريەو دادەنىشتى وپىي دەلەيت: ئەى دەروونى پىس وەرە دەرەو بۆ سزاوخەشم وتۆپەيى خوا.. پىغەمبەر دەفەرمويت: "دەست دەباتە پوحى لەپەرگ وپىشە بەتوندى دەرى دەهينىت هەروەكو دەرهينانى تەلەزى يەك لەناو پەمووى تەپدا" هەر كە دەريان هينا لە چاوپىروكانىكا دايدەپۆشن بەوتۆرەكەيە ، وەكاتىك دەرى دەهينن بەناخۆشترىن وبۆگەنترىن بۆن كەهەبىت لەسەرزەويدا بۆنى لى دەدەن، پاشان بەروەئاسمانەكان بەكىشى دەكەن، وەبەلای هەپىپىكى فرىشتەدا تى پەرن، يەكسەر دەپرسن: ئەم بۆنەناخۆش وبۆگەنە كىيە؟ ئەوانىش دەلەين: فلانەكەسى كۆپى فلان كەسە. بەناشياوترىن ناوى دەبەن كەبانگيان پىي كردهو لەدونىادا. داوا دەكەن كەدەرگاي ئاسمانەكانى بۆ بكەنەو. پاشان پىغەمبەر ئەم ئايەتەى خویندەو: (لَا تُفْتَحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلْجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ...) (الأعراف: ٤٠) واتە: دەرگاكانى ئاسمانيان لى ناكړيتەو وەبەهشت نابىنن تا هوشتر نەچىتە كۆنەدەرزى يەو. پاشان خواى گەرە دەفەرميت: ناوى لە كىتابى "سجىن"دا تۆمارىكەن "كەتۆمارى دۆزەخى يەكانە"، لەزەوى ژىرەوهدا ، پاشان پوحى فرىدەدەنە "هەلى دەدەن" خوارەو، پاشان پىغەمبەر ئەم ئايەتەى خویندەو: (وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيحٍ....الحج: ٣١) واتە: هەر كە سىك هاوێل بۆ خودا بپريار بدات، وەك ئەو وایە لە ئاسمان بەرىتەو وە بآلئەدە پەلامارى بدات و "پارچە پارچەى كات" ياخود

نه خوښی و چاره‌سەر

په‌شه‌بايه‌کي به‌هيز بي‌فرينيت وبيبات بوشوينيکي دور و قول..... پاشان پوهي ده‌گيرنه‌وه بۆ ناوچه‌سته‌که‌ي. دوو فرشته دینه لای ولي ده‌پرسن: کي خوداته؟ نه‌ویش ده‌لئت: ها...ها...ها...نازانم. وه‌ليی ده‌پرسن: ئایني تۆ چي يه؟ ده‌لئت: ها...ها...ها...نازانم. وه‌ده‌پرسنه‌وه: نه‌و پياوه کي يه که‌له‌نيو نيوه نيردر؟ ده‌لئت: ها...ها...ها...نازانم. ده‌نگيک له‌ئاسمانه‌وه ديت ده‌لئت: به‌نده‌که‌م دروي کرد له‌پايه‌خي دۆزه‌خي بۆ پاخه‌ن وده‌رگايه‌کي دۆزه‌خي لي والا‌که‌ن. بۆن و به‌راميکي ناخوش وگه‌رمایه‌کي به‌تيني ليوه ديت، وه‌گۆپه‌که‌ي له‌به‌رته‌سک ده‌که‌نه‌وه، تاوه‌کو هه‌موو ئيسکه‌کاني تیکه‌ل به‌يه‌ک ده‌بن، پاشان پياويکي پوخسار ناشرين و جل و به‌رگ شي‌او وپيس و بۆن ناخوش ده‌لئت: مژده‌بيت نه‌م ناخوشي يه‌ت، نه‌مه نه‌و پۆژه‌يه که‌په‌يمان ت پي درابوو. وتي: تۆ کييت؟ که‌پوخسارت له‌مژده‌به‌خش ناي، نه‌ویش ده‌لئت: من کرده‌وه خراپه‌کانت. ده‌لئت: خودايه قيامه‌ت دوابخه..

وه له‌وته‌يه‌کي تر دا که ئيمامي احمد ده‌يگيرينه‌وه: (ثم يقض له اعمى واصم وأبکم، في يده مرزبة، لو ضرب بها جبلاً كان تراباً، ثم يعيده الله عزوجل كما كان، فيضرب به ضربة أخرى، فيصيح صيحة يسمعها كل شيء الا الثقلين. وقال البراء رضي الله عنه: ثم تفتح له باب الى النار ويمهد له من فراش النار)^۱. واته: که‌سيکي بۆ ده‌نيرن که کوير و که‌ر ولا له، چه‌کوشيکي گه‌وره‌ي ئاسني به‌ده‌سته‌وه‌يه، نه‌گه‌ر بيدات له‌چپايه‌ک ده‌يکات به‌خۆل، پاشان خودا وه‌ک جاراني لي ده‌کاته‌وه، وه‌جاريکي تر ليی ده‌داته‌وه. هاوارو فيزاحيک ده‌کات هه‌موو شتيک گوئي لي ده‌بيت ته‌نها مروؤ و جن نه‌بيت.

له ("مسند") وه‌هاتووه له "براء" وه‌که‌ده‌فرميت: (بينما نحن مع رسول الله ﷺ، اذا بصر بجماعة فقال: علامة أجمع هؤلاء؟ قيل على قبر يحفرونه، ففرع رسول

^۱ - نه‌م به‌شه‌يان (ضعيف الاسناد)، (امام احمد ۲۹۶/۴) پروانه "احوال القبور: ص ۲۷ وفتح الباری ۳-۲۰۷۷".

ابن القيم الجوزی

اللہ ﷺ ، فبدر بین یدی اصحابہ مسرعا، حتی انتهى الى القبر فحشا على ركبتيه، فاستقبلته بين يديه لأنظر ما يصنع، فبكى حتى بل الثرى من دموعه. ثم اقبل علينا فقال: أي اخواني لثل هذا اليوم فاعدوا.^١ واته: ئيمه له گه ل پیغه مبه ر بووین ، کومه لیکى ببنی پرسى که نه مانه چى ده که ن؟ پیى و ترا: نه وانه گوریک هه لده که نن ، پیغه مبه ر سامناکی دایگرت ، به خیرایی پویش بۆ لایان تا گه یشته گورپه که ، له سه ر چۆکه کانی دانیش و منیش پووبه پووی وه ستام تا بزائم چى ده کات، پیغه مبه رى خودا ده ستى به گریان کرد، تا خاکی به رده می ته پ کرد به فرمیسکه کانی. پاشان پووی وه رگپرا بۆلامان و پیى فه رمووین: براکام بۆ پوژوشوینیکى ئاوا خوتان ئاماده که ن.

وه له "مسند" دا هاتوه له فه رموده ی (برید) ﷺ ده لیت: (خرج إلینا رسول الله ﷺ یوما، فنادی ثلاث مرات: "یا ایها الناس ، أتدرون ما مثلي ومثلکم؟ قالوا: الله ورسول اعلم. فقال ﷺ: إنما مثلي ومثلکم مثل قوم خافوا عدواً یأتیهم ، فبعثوا رجلاً یترأى لهم، فأبصر العدو، فأقبل لينذرهم، وخشى أن یدرکه العدو قبل أن ینذر قومہ، فأهوى بثوبه: ایها الناس اوتیتم ، ایها الناس اوتیتم... ثلاث مرات".)^٢ واته: پوژیک پیغه مبه ر هات بۆ لامان وسى جار هاواری کرد: نه ی خه لکینه ئایا ده زانن نمونه ی من وئیوه وه کو کى وایه؟ ووتیان: خوداو پیغه مبه ر ده زانن ، پیغه مبه ر فه رمووی: نمونه ی من وئیوه وه کو قه ومیک وایه که مه ترسی نه وه یان مه بوو که دوژمنه که یان بدا به سه ریاندا، بۆ ئهم مه به سته پیاویکیان نارد که چاودیری دوژمنه کانیان بکات، کاتیک پیاوه که بینى وا دوژمنه کانه یان به ره و پووین دیت، نه میش ویستی قه ومه که ی ئاگه داریکاته وه، به لام ترسا دوژمنه کانی پیى بزائن و پیى لی بگرن پیش نه وه ی هه واله که به قه ومه که ی بگه یه نیت. له ناچاریدا جل و به رگه که ی

^١ - نه م فه رموده یه (ضعیف الاسناد)، (احمد ٢٩٤/٤) و (ابن ماجه ٤١٩٥) بروانه "احوال القبور-٢٦٣".

^٢ - نه م فه رموده یه "حسن" ه، (احمد ٢٤٨/٥) (المجمع ١٨٨/٢).

نه خوښی و چاره سهر

داکه ندو به دهستی یه وه پای دهو شاند وهاواری ده کرد نهی خه لکینه هاتن بډگیانتان... سی جار نه مهی دوو باره کرده وه.

وه له صحیحی موسلیمدا هاتووه له فرموده ی (جابر رضی الله عنه) که پیغه مبر ده فرمیت: (قل مسکر حرام، وإن علی الله عزوجل عهداً لمن شرب المسکر ان یسقیه من طینة الخبال، قيل ما طینة الخبال؟ قال ﷺ: عرق اهل النار، او عصارة اهل النار).^۱ واته: هه موو سه رخو شکره ری که حرامه،، خوی گوره به لینی داوه هه رکه سی که ماده ی سه رخو شکر بخواته وه، نه وا "طینة الخبال" ی ده رخوارد بدات. پرسیان: "طینة الخبال" چی یه؟ پیغه مبریش فرمووی: "طینة الخبال" مهی 'عاره قی' خه لکی دوزه خه، یان پاشه پڅی خه لکی دوزه خ وناگره.

وه هه روه ها له "مسند" دا هاتووه له فرموده ی "ابی ذر رضی الله عنه" که پیغه مبر فرمووی ته ﷺ: (انی اری مالا ترون، واسمع مالا تسمعون، أظنت السماء وحق لها ان تنط، ما فيها موضوع اربع أصبع الا وعليه ملك ساجد، لتعلمون ما أعلم لضحكتم قليلاً ولبكيتم كثيراً وما تلذذتم بالنساء على الفراش، ولخرحبتن الى الصعدات تجأرون الى الله عزوجل. قال ابو ذر: والله لوددت اني شجرة تعضد).^۲ واته: نه وهی من ده بیینم و ده بیستم، نیوه نایبینن و نایبستن، ناسمان ناحق نی یه، چونکه شوینی له پیکي ده ست نی یه فریشته یه کی تیدانه بیست کړنوش ده بات، والله ی نه وهی من ده یزانم نیوه بیزانن نه وا که م پی ده که نن و زور ده گریان و چیرتزان له هاوسه رکه کانتان و هرنه ده گرت له سه ر جیگا. یه کسه ر پاده په پین و پوهو ده شته کان ده پویشن له خودا ده پاران وه. نه بو ذر ووتی: خو زگه م ده خواست که من داریک بووما یه گانو قه پم لی بگیرایه.

^۱ - نه فرموده یه "صحیح"ه، (مسلم ۱۷۶/۱۳ - نووی) گپړاوی ته یه وه.

^۲ - نه فرموده یه "حسن"ه، (ترمذی ۲۳۱۲) وه (ابن ماجه ۴۱۹۰) و (امام احمد ۱۷۳/۵) وه (حاکم ۵۱۰/۲ - ۱۰۶۰ - ۱۷۷۲).

وهله "مسند" دا هاتووه له فەرموودهی "حذیفة" رضی اللہ عنہ ووتی: ئیمه له گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خودادا بووین له به‌خاک سپاردنی ته‌رمیکدا. کاتی گه‌یشتینه‌ گۆپه‌که، پیغه‌مبه‌ر هاته‌ خواره‌وه له قاجی ته‌رمه‌که وردبووه‌وه فەرمووی: (یضبط المؤمن فیہ ضغطة تزول منها حمائله ویملأ علی الکافر ناراً).^۱ واته: باوه‌پدار له‌م گۆپه‌دا فشاریکی توندی توش ده‌بیئت که‌سه‌رجه‌م په‌ل ویق و سنجی وردو خاش ده‌بیئت، بۆ بی باوه‌پیش پری ده‌بیئت له‌ئاگر.

هه‌روه‌ها له (مسند) دا هاتووه له فەرموودهی "جابر" رضی اللہ عنہ ده‌لێت: له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خودا دا بووین پۆیشتین بۆ به‌خاک سپاردنی (سعد بن معاذ رضی اللہ عنہ) کاتیک پیغه‌مبه‌ر نوێژی له‌سه‌ر کردو به‌ده‌ستی خۆی له‌گۆپی ناو پیغه‌مبه‌ر "سبحان الله" ی کرد، ئیمه‌یش "سبحان الله" ی زۆرمان کرد. دواتر پیغه‌مبه‌ر "الله اکبر" ی کرد. پرسیان: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا بۆچی "سبحان الله و الله اکبر" ت کرد؟ پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ و آله و سلم فەرمووی: (لقد تضایق علی هذا العبد الصالح قبره حتی فرج الله عنه).^۲ واته: گۆپه‌که زۆر به‌رته‌سک بووه له‌سه‌ر ئه‌م پیاو چاکه، تاخوای گه‌وره‌ فیریای که‌وت ده‌ریازی کرد، وه له (صحیح) ی (بخاری) دا هاتووه له فەرموودهی "ابی سعید" رضی اللہ عنہ که پیغه‌مبه‌ری خودا فەرموویه‌تی: (اذا وضعت الجنازة، واحتملها الرجال علی أعناقهم، فإن كانت صالحة قالت: قدموني قدموني، وإن كانت غیر صالحة قالت: یا ویلها، أين تذهبون بها؟ یسمع صوتها کل شیء الا الانسان، ولو سمعها الانسان لصعق).^۳ واته: کاتیک ته‌رمی مردوویه‌ک داده‌نریت و ده‌خزیته‌ سه‌رشان و ده‌بریت بۆ گۆپستان. جا ئه‌گه‌ر ئه‌وته‌رمه‌ خاوه‌نه‌که‌ی پیاوچاک و صالح بیئت ده‌لێت: پێشمخه‌ن... پێشمخه‌ن، واته زوو

^۱ - ئه‌م فەرمووده‌یه (ضعیف الاسناد) ه، (امام احمد ۴۰۷/۵) (المجمع ۴/۳، ۴۶/۱۰، ۲۶۴/۱۰) وه (بن رجب - فوال القبور ۱۰۸) گێڕایانه‌ته‌وه.

^۲ - ئه‌م فەرمووده‌یه (ضعیف الاسناد) ه، (احمد ۳۶۰/۳، ۳۷۷) وه (المجمع ۴/۳، ۴۶/۳) وه (بروانه‌ احوال القبور ۸۷-۹۱).

^۳ - ئه‌م فەرمووده‌یه "صحیح" ه، (بخاری: ۱۳۱۴-۱۳۱۶-۱۳۸۰) گێڕاویه‌ته‌ وه.

نه خوښی و چاره سهر

بم گه یه نن، به لام نه گهر خراب بیت ده لیت: نهی قوپم به سهر بق کویم ده بن. به ده نگیکی به رز نه م فیزاج وهاواره ده کات، که هه مووشت گوئی لی یه تی ته نها مروؤ نه بیت، که نه گهر گوئی لی بیت نه و له هوشی خوئی ده چیت.

وه له "مسند" دا هاتوو له فرموده ی "ابی امامه" عليه السلام که پیغه مبه ر فرمویه تی: (تدنوا الشمس يوم القيامة على قدر ميل، ويزدا حرها كذا وكذا، تغلي منها الرؤوس كما تغلي القدور، يعرفون فيها على قدر خطا ياهم، منهم من يبلغ الى كعبه، ومنهم يبلغ الى ساقه، ومنهم من يبلغ الى وسطه، ومنهم يلجم العرق.)^۱ واته: له پوژی قیامه تدا خوړ یه ک میل له مروغه کانه وه دووره وپله ی گهرمی خوړ چه ندین وچه ندین جار زیاد ده کات. هه موو سهره کان تییدا وه ک مه نجه ل ده کو لیت وه عاره قیکی زور ده کن هه ک سه و به پیی تاوانه کانی. هه یانه عاره ق ده گاته قوله قاپی، هه یانه عاره ق ده گاته قاچه کانی، هه یانه عاره ق ده گاته که مهره ی، وه هه یانه عاره ق داده پو شیت.

وه هه روه ها له "مسند" دا هاتوو له فرموده ی "ابن عباس" عليه السلام که پیغه مبه ر فرمویه تی: (كيف أنعمم وصاحب القرن قد التقم القرن: وحنى جبهته يستمع متى يؤمر فينفخ، فقال أصحابه: كيف نقول؟ قال عليه السلام: قولوا: حسبنا الله ونعم الوكيل، على الله توكلنا.)^۲ واته: من چو ن هه ست به خوښی بکه م، که خاوه ن قوچه که واته فریشته "نیرافیل" قوچه که ی هه لگرتووه، گوئی پاگرتووه تاکه ی فرمانی پی بکریت فوو به قوچه که دا (بووق) که دا بکات. ووتیان: نه گهر که وتینه نه وکاته وه چی بلین؟ پیغه مبه ریش فرموی بلین: "ته نها خودامان به سه و نه و باشتین که سه بومان وپشت به خودا بیه ستن".

^۱ - نه م فرموده یه "حسن" ه، (احمد ۵/۲۵۴) وه (حاکم ۴/۵۷۱) گیر یانه توه.

^۲ - نه م فرموده یه (ضعیف الاسناد وهو حسن لغیره) ه، (احمد ۱/۳۲۶، ۷/۳، ۴/۳۷۴) وه (ترمذی: ۲۴۳۱، ۳۲۴۳) پروانه (السلسله الصحيحه: ۱۰۷۱).

ابن القيم الجوزی

وه له "مسند" دا هاتووه له فهرمووده ی "ابن عمر" رضی اللہ عنہ یرفعه: (من تعظم فی نفسه، او أختال فی مشیتہ، لقی الله تبارک وتعالی وهو علیه غضبان.)^۱ واتہ: هرکه سیک له ناخووه خوئی به فیز زل وگوره زانی، یان له پی وپوشتندا به فیزو لوت به رزی یه وه ده پوشت ، کاتیک به بیداری خودا ده گات خوی گوره لئی توپه یه .

وه له (صحیحین) دا هاتووه له "ابن عمر" وه که پیغه مبر صلی اللہ علیہ وسلم فهرمویه تی: (ان المصورین یعذبون یوم القیامة ، ویقال لهم: أحيوا ما خلقتهم.)^۲ واتہ: په یکه تاشه کان سزاده درین له قیامه تدا وپیان ده وتریت: نه و په یکه ری دروستان کردوه زیندوی بکه نه وه وپوچ بخه نه به ریان.

وه هروها تییدا هاتووه له "ابن عمر" وه که پیغه مبر صلی اللہ علیہ وسلم فهرمویه تی: (ان احدکم اذا مات عرض علیه مقعده بالغداة والعشي، ان کان من اهل الجنة فمن اهل الجنة، وان کان من اهل النار فمن اهل النار. فیقال: هذا مقعدک حتی یبعثک الله عزوجل یوم القیامة.)^۳ واتہ: هرکه سیک که له نیوه ده مریتنه موئیواره به یانی یه ک شوین وجیگای خوئی پئی نشان ده دن ، نه گره به هشتی بیت یان دوزخه ی. وه پی ده لئین: نه مه شوین وجیگه ته تا پوئی قیامت وزیندو ده کریتنه وه .

وه هروها له (صحیحین) دا هاتووه له "ابن عمر" وه که پیغه مبر صلی اللہ علیہ وسلم فهرمویه تی: (اذا صار اهل الجنة فی الجنة، واهل النار فی النار. جیء بالموت حتی یوقف بین الجنة والنار ثم یذبح، ثم ینادی مناد: یا اهل الجنة خلود فلا موت. ویا اهل النار خلود فلا موت. فیزداد اهل الجنة فرحاً الی فردهم ویزداد اهل النار حزناً الی حزنهم.)^۴ واتہ: کاتیک به هشتیه کان به رهو به هشت یه کلاکرانه وهو

^۱ - نهم فهرمووده یه "صحیح" ه، (احمد ۱۱۸/۲) پروانه (الصحیحه - ژماره ی ۵۴۳).

^۲ - نهم فهرمووده یه "صحیح" ه، (بخاری ۶۱۰۹) و (مسلم ۹۰/۱۴ نووی).

^۳ - نهم فهرمووده یه "صحیح" ه، (بخاری ۱۳۷۹) و (مسلم ۱۹۵/۱۷ - نووی).

^۴ - نهم فهرمووده یه "صحیح" ه، (بخاری ۶۵۴۸) وه (مسلم ۱۷۹/۱۷ - نووی).

نه‌خۆشی و چاره‌سەر

دۆزه‌خیه‌کانیش به‌روه دۆزه‌خ یه‌کلا کرانه‌وه. "مردن و مه‌رگ" ده‌هینریت له‌نیوان به‌هه‌شت و دۆزه‌خدا سه‌رده‌بریت، پاشان که‌سیک جاپ ده‌دات و ده‌لێت: ئه‌ی به‌هه‌شتیه‌کان ئیت مردن نی یه‌و زیندوون به‌هه‌میشه‌یی، ئیت به‌هه‌شتیه‌کانیش له‌سه‌روو دل خۆشیه‌که‌یانه‌وه هینده‌ی تردل خۆش تر ده‌بن، وه‌دۆزه‌خیه‌کان له‌سه‌روو ناخۆشیه‌کانیانه‌وه هینده‌ی تر ناخۆش و خه‌فته‌بار تر ده‌بن.

هه‌روه‌ها له "مسند" دا هاتوه له‌ فهرموده‌ی "ابن عمر" که‌ پێغه‌مبه‌ر فهرمودیه‌تی: (من اشترى ثوباً بعشرة دراهم فيها درهم حرام لم يقبل الله له صلاة مادام عليه، ثم ادخل اصبعيه في اذنيه ثم قال: صمنا إن لم اكن سمعت النبي ﷺ يقوله.) واته: هه‌رکه‌سیک جل و به‌رگێک به‌ ده‌ دره‌م بکڕیت به‌لام یه‌ک دره‌می حه‌رام بێت، ئه‌وا خوای گه‌وره‌ نوێزی قبول ناکات تا له‌به‌ری دا بێت وه‌پاشان هه‌ردوو ده‌ستی خزانه‌ گۆچکه‌کانی یه‌وه‌و ووتی: ئای خۆزگایه‌ گۆیم لی نه‌بوایه‌.

هه‌روه‌ها له "مسند" دا هاتوه له‌ فهرموده‌ی "عبدالله بن عمر" ﷺ که‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ فهرمودیه‌تی: (من ترك الصلاة سكرأ مرة واحدة فكأنما كانت له الدنيا وما عليها فسلها، ومن ترك الصلوات سكرأ اربع مرات كان حقاً على الله ان يسقيه من طينه الخبال. قيل "وما طينة الخبال" يا رسول الله، قال رسول الله ﷺ: "عصارة اهل جهنم"). واته: هه‌رکه‌سیک یه‌ک جار واز له‌نوێژکردن به‌هینیت به‌هۆی سه‌رخۆشی یه‌وه، ئه‌وه‌ وه‌ک ئه‌وه‌ وایه‌ که‌ هه‌موو دونیا مۆلکی ئه‌و بووبیت دواي به‌تالانیدات. وه‌هه‌ر که‌سیک چوا جار واز له‌نوێژکردن به‌هینیت به‌هۆی سه‌رخۆشی یه‌وه، ئه‌وا مافی خودایه‌ که‌ "طينة الخبال" ده‌رخوارد بدات. پرسیان: "طينة الخبال" چی یه‌؟ پێغه‌مبه‌ر فهرمودی: پاشه‌پۆی ئه‌هلی دۆزه‌خه‌.

^١ - نهم فهرموده‌یه‌ (ضعيف الاسناد)، (احمد ٩٨/٢) بروانه‌ (المجمع: ٢٩٢/١٠).

^٢ - نهم فهرموده‌یه‌ "حسن لغيره"، (احمد ١٧٨/٢) وه‌ (حاكم ١٤٦/٤) (البيهقي ٣٩٨/١، ٢٨٧/٨) (صحيحه حاكم).

ابن القيم الجوزی

ههروه ها له هه مان سه رچاوه ی پێشوو وه هه ر له "عبدالله بن عمر" رضی اللہ عنہ مرفوعاً: (من شرب الخمر مرة لم تقبل له صلاة اربعين صباحاً، فإن تاب، تاب الله عليه، فإن عاد لم يقبل الله عليه فلا أدري في الثلاثة او الرابعة قال: فإن عاد كان حقاً على الله ان يسقيه من رذغة الخبال يوم القيامة).^۱ واته: ئەگەر هه رکه سیك یه ک جار مه ی بخواته وه ، ئەوا تا ماوه ی چل به یانی "پۆژ" نوێژی لی قبول ناکریت، وه ئەگەر تهوبه ی کردو گه پایه وه ، ئەوا خودا لی خۆش ده بێت. به لām ئەگەر جارێکی تر مه ی خوارد وه ، ئەوا دیسانه وه چل به یانی نوێژی دروست و قبول نابێت، جانه گه ر تهوبه ی کردو گه پایه وه ئەوا خودا لی خۆش ده بێت.

به لām نازانم له سی به میاندا یان چواره میاندا فه رمووی: ئەگەر جارێکی تر گه پایه وه سه ر مه ی خوارد نه وه ، ئەوا مافی خودا خۆیه تی له پاشه پۆی ئەه لی دۆزه خی ده رخوارد بدات له پۆژی قیامه تدا.

وه هه روه ها له "مسند" دا هاتوه له فه رمووده ی "ابی موسی" رضی اللہ عنہ که پێغه مبه ر صلی اللہ علیہ وسلم فه رموویه تی: (من مات مدمناً للخمر سقاه الله من نهر الغوطة. قيل ما نهر غوطة؟ قال صلی اللہ علیہ وسلم: نهر يجري من فروج المومسات يؤذي اهل النار ريح فروعهن).^۲ واته: هه رکه سیك ئالوده بویت به مه یه وه وبمیت، ئەوا خوائ گه وه له پوواری "غوطة" ی ده رخوارد ده دات. ووتیان: پوواری "غوطة" چی یه؟ پێغه مبه ر صلی اللہ علیہ وسلم فه رمووی: پوواری که له دامینی ئافره ته داوین پیسه کانی دۆزه خی یه کان ده رده چیت بۆن و به رامه ناخۆشه که ی دۆزه خی یه کان سزاوتازار ده دات.

^۱ - نه م فه رمووده یه "حسن" ه، (احمد ۲/۲۵، ۱۷۱/۵، ۴۶۰/۶) و (حاکم ۱/۳۰ - صحیحه) و (ترمذی ۱۸۶۲ - حسنه) و (هیثمی - المجمع ۵/۶۹) گێڕاویانه ته وه.

^۲ - نه م فه رمووده یه "حسن" ه، (احمد ۴/۳۹۹) وه (حاکم ۴/۱۴۶) وه (ابن حبان فی صحیحه ۱۳۸۰ - موارد) و (هیثمی - المجمع ۵/۷۴) گێڕاویانه ته وه.

نه خوښی و چاره سهر

دهه روه ها له هه مان سه رچاوه دا له فهرمووده ی "ابی موسی" رضی الله عنه که پیغه مبه رضی الله عنه ده فرمیت: (يعرض الناس يوم القيامة ثلاث عرضات ، فأما عرضتان فجدال ومعاذير، وأما الثالثة فعند ذلك تطير الصحف في الايدي، فأخذ بيمينيه أو اخذ بشماله.)^۱ واته: له پوڅی قیامه تدا خه لکی سی جار توشی "عرض" کردن ده بیتکه یان په کم و دووه میانه که: که مشت ومړو گفتوگړو بیانو هیئانه وهی ، وهیا سی په میانه که تییدا نامه ی کرده وه کان ده دریت به ده سته کان ، یان ده دریت به ده سستی پاست یان ده دریت به ده سستی چه پ.

وهه روه ها له (مسند) دا هاتووه له فهرمووده ی "ابن مسعود" رضی الله عنه که پیغه مبه رضی الله عنه فهرموویه تی: (إياكم ومحقرات الذنوب، فإنهن يجتمعن على الرجل حتى يهلكنه ، وضرب لهن رسول الله ﷺ ، مثلاً كمثل قوم نزلوا أرض فلاة ، فحضر صنيع القوم، فجعل الرجل ينطلق فيجى بالعود، والرجل يجي بالعود حتى جمعوا سواداً وأجباوا ناراً فأنضجوا ما قذفوا فيها.)^۲ واته: وریایی تاوانه بچوکه کان بن ، چونکه که له که ده بن له سهرتان تا به هیلاکتاندا ده بن. پیغه مبه نمونه یه کی هیئانه وه فهرمووی: وه نمونه ی پیړیک له زهوی وشک وچولدا لایانداوه گوره که یان پیاوان تهرخان ده کات بڅ هیئانی پارچه دار، تا داریکی زور کوده که نه وه ناگری تی به رده ده ن.، وه نه وه ی خستیانه سهر ناگره که کولاندیان. "واته هه رچنده پارچه داره کان بچوک بوون به لام که زوربوون ناگری گوره به رپا ده که ن".

وه له (صحیح) دا هاتووه له فهرمووده ی "ابی هریره" رضی الله عنه که پیغه مبه رضی الله عنه فهرموویه تی: (يضرب الجسر على جهنم ، فأكون اول من يجوز، ودعوى الرسول يومئذ: اللهم سلم سلم، وعلى حافيته كلا بيب مثل شوك السعدان تخطف الناس

^۱ - نه فهرمووده یه (ضعیف الاسناد)، (احمد ۴/ ۴۱۴) وه (ابن ماجه ۴۲۷۷) وضعفه الالبانی.

^۲ - نه فهرمووده یه "صحیح"، (احمد ۴۰۲/۱ ، ۳۳/۵) و (طبرانی ۲۶۱/۱۰) پروانه (الصحيحه: ۳۸۹).

ابن القيم الجوزی

بأعمالهم فمنهم الموثق بعمله، ومنهم المخردل ثم ينجو، حتى اذا فرغ الله من القضاء بين العباد، واراد ان يخرج من النار من اراد وان يرحم ممن كان يشهد ان لا اله الا الله، امر الملائكة أن يخرجهم ، فيعرفونهم بعلامة اثار السجود، وحرم الله على النار ان تأكل من ابن ادم اثر السجود، فيخرجونهم قد امتحشوا فيصب عليهم من ماء يقال له ماء الحياة، فينبتون نبات الحبة في حميل السيل).^١ واته: پردیك له سهر دۆزهخ دروست دهكریت "كه به پردی سراط ناسراوه" وهیه كه م كه سیک له وپرده ده په پیتته وه من دهم، وه نزاو پارانه وهی سهرجه م پیغه مبه ران له وپوژده دا بریتی به له: خودایه به سه لامه تی.. خودایه به سه لامه تی.. وه كه نارو قه راغی نه و پرده قولا ب پیزكراوه له شیوهی درکی "السعدان" كه ده بنه هزی سه غلته كردن و پیزكرتنی خه لكی هه ركه سیک به پیتی كرده وه كانی ، هه یانه پشت نه ستووره به كرده وه كانی به ئاسانی ده په پیتته وه، وه هه یانه ده پوات وگیر ده بیته له قولا به كان وه لده سیته وپزگاری ده بیته هه تا خوی گه وه له دادوهری دادگا كرتنی نیوان به نده كانی ته واو ده بیته پاشتر خوی گه وه دهیه ویت نه وانهی كه شایه نی به زه یین له دۆزهخ ده ریان به ینیت له وانهی كه شایه تی گه واهیان داوه كه "لا اله الا الله" یان به پاست زانیوه ووتویانه. بۆ ئهم مه به سه فهرمان ده كات به فریشته كان كه ده ریان به ینن، فریشته كانیش نه وكه سانه به نیشانهی سوژدهی نیوچاوانیاندا ده ناسنه وه، چونكه خوی گه وه هرامی كردووه كه ئاگر شوینه واری سوژدهی وه چهی ئاده م بسوتینیت. پاشان كه ده ریان ده هینیت هه ره موویان برژاون. دواتر ئاوی "حه یاتیان" به سهردا ده كن وه كو گه نمه ناو ئاوپیز سه وز ده بنه وه.

هه روه ها له (صحیحین) دا هاتووه له فهرموده ی "ابی هریره رضی الله عنه كه پیغه مبه صلی الله علیه و آله ده فهرمیت: (ان اول الناس یقضي فيه يوم القيامة ثلاثة: رجل استشهد، فأتی به فعرفه نعمه فعرفها. فقال: ما عملت فيها؟ قال: قاتلت فيك حتى قتلت، قال

^١ - ئهم فهرموده به "صحیح"ه، (بخاری ۶۵۷۳) گپراویتی یه وه.

كذبت، ولكن قاتلت ليقال: هو جريء ، فقد قيل ثم أمر به فحسب على وجهه حتى ألقى في النار، ورجل تعلم العلم وعلمه وقرأ القرآن، فأُتي به فعرفه نعمه فعرفها فقال: ما عملت فيها؟ قال: تعلمت فيك العلم وعلمته وقرأت فيك القرآن، فقال: كذبت، ولكنك تعلمت ليقال: هو عالم، فقد قيل، وقرأت القرآن ليقال، هو قاريء ، فقد قيل ، ثم أمر به فحسب على وجهه حتى ألقى في النار، ورجل وسع الله عليه وأعطاه من أضاف المال كله، فأُتي به فعرفه نعمه فعرفها فقال: ما عملت فيها؟ فقال: ما تركت من سبيل تحب أن ينفق فيها إلا أنفقت فيها لك. قال: كذبت ، ولكن فعلت ليقال: هو جواد، فقد قيل، ثم أمر به فحسب على وجهه حتى ألقى في النار. "وفي لفظ" فهو أول خلق الله تسعر بهم النار يوم القيامة. (١) واته: به‌كه‌م پێ‌پر كه له‌پۆ‌ژێ دوايدا دادگاييان له‌گه‌ڵدا ده‌كرێت بريتين له‌سێ كه‌س: پياويك شه‌هيد بووه خودا نيعمه‌ته‌كاني خۆي بێر ده‌هينێته‌وه ئه‌و‌يش هه‌مووی ده‌ناسێته‌وه، پێي ده‌لێن: چیت کردووه؟ ئه‌و‌يش ده‌لێت: كوشتارم کردووه تا كوژرام. ده‌لێت درۆت کرد، كوشتارت کردووه تاكو پێت بلێن جوامێر وكه‌له‌مێرد. جا ئه‌وه‌ت پێ‌وترا ، فه‌رمان ده‌كات به‌كه‌يشی كه‌ن به‌سه‌رده‌م چاويدا بۆ ناوئاگر. وه‌پياويك فيری زانست بووه‌و خه‌لكيشی فيرکردووه، قورئانی خوێندووه‌و خودا نيعمه‌ته‌كاني خۆي بێر ده‌هينێته‌وه ئه‌و‌يش هه‌مووی ده‌ناسێته‌وه ،ووتی: چیت کردووه؟ ئه‌و‌يش ده‌لێت: فيری زانست وزانياری بوومه‌ وخه‌لكيشم فيرکردووه ، وه‌قورئانیشم خوێندووه، ده‌لێت: درۆت کرد، ته‌نها له‌به‌ر ئه‌وه وات کرد كه پێت بلێن زانايه، وه‌ پێيان ووت: فه‌رمان ده‌كان به‌سه‌رده‌م وچاوی دا به‌كه‌يشی بكه‌ن بۆ ناوئاگر. وه‌ پياويك خواي گه‌وره ده‌رگای پیت و به‌ره‌كه‌تی لی‌ والا کردبوو له‌هه‌موو جۆره‌كاني مالى پێ‌دابوو، خودا نيعمه‌ته‌كاني خۆي بێر ده‌هينێته‌وه ئه‌و‌يش هه‌مووی ده‌ناسێته‌وه. ووتی: چیت کردووه؟ ئه‌و‌يش ده‌لێت: هه‌رچی به‌كه‌م به‌باش زانیبييت له‌ پێناوی خودادا به‌خشيمه. ده‌لێت: درۆت کرد. ته‌نها

^١ - نهم فرموده‌يه "صحيح"ه، (مسلم: ٥٥/١٣ - نوری) گێراوه‌تی يه‌وه.

ابن القيم الجوزی

له بهر نه وهی پیت بلین سه غی ومال به خسه، وه پییان وتیت. پاشان فه رمان ده کات به سه ردهم وچاویدا به کیشی بکه ن بۆ نیو ئاگر، وه له وتهیه کی تر دا به م شیوهیه هاتوو: نه مانه یه که م پیپکن که خوی گه وه ئاگری دۆزه خیان پی گه رم ده کات.

وه (شیخ الاسلام ابن تیمیه) ده لیت: (باشترین وچاکترین پیپ، بریتی یه له پیپی پیغه مبه ران، وه خراپترین پیپ نه وانه که واده ده نیت له پیپی پیغه مبه ران به لام له نه وان نین. وه باشترین پیپ له دوی پیغه مبه ران پیپی زانیان وشه هیده کان وراستگۆکان و دلسۆزه کانن، وه خراپترین پیپیش نه وانه که واده نین له پیپی نه مان بن، به لام له نه مان نین).

وه له صحیح بخاری دا هاتوو له فه رموده ی "ابی هریره" رضی الله عنه که پیغه مبه ران صلی الله علیه و آله فه رمویه تی: (من کان عنده لأخيه مظلمة في مال أو عرض فليأتها، فليستحلها منه قبل أن يؤخذ وليس عنده دينار ولا درهم، فأن كانت له حسنات اخذ من حسناته فأعطيا هذا، والا اخذ من سيئات هذا فطرح عليه ثم طرح في النار).^۱ واته: هه رکه سیك نه گه ر سته می له برایه کی کرد، یان مافیکی له لایه له مال و سامان و وه سته م وناپه وایه کی کردوو له پی، باپیش نه وه ی بمییت بیداته وه، چونکه گه ر دواکه ویت، نه و ده که ویته پۆژیکه وه نه دیناری پی یه و نه درهم، نه وکاته گه ر چاکه ی هه بیت له چاکه کانی ده رده هینریت و ده ریت به خاوه ن مافه که. وه نه گه ر چاکه شی نه بو نه و له خراپه کانی خاوه ن مافه که ده رده هینریت و ده خریته سه ر تاوانه کانی، نه وساته فری ده ریته دۆزه خه وه.

وه له صحیح دا هاتوو له فه رموده ی "ابی هریره" رضی الله عنه که پیغه مبه ران صلی الله علیه و آله ده فه رمیت: (من اخذ شبراً من الارض بغير حقه خسف به يوم القيامة الى سبع أرضين).^۲ واته:

^۱ - نه م فه رموده یه "صحیح"ه، (مسلم ۵۵/۱۳ - نووی) گێراویه تی یوه.

^۲ - نه م فه رموده یه "صحیح"ه، (بخاری ۶۵۳۴) گێراویه تی وه.

هر كه سِيَك بَسْتِيَك زهوى به ناحق داگير بكات ئهوا له پوڅى قيامه تدا خواى گه وړه به ناخى حهوت زهويدا ده بيا ته خواره وه و پوڅى ده كات.

وه له "صحيحين" دا هاتوو له فرموده ي "ابى هريره" رضي الله عنه كه پيغه مبهري عليه السلام ده فرميت: (ناركهم هذه التي يوقد بنو ادم جزء من سبعين جزءاً من نار جهنم، قالوا: والله إن كانت لكافية، قال عليه السلام: فإنها قد فضلت عليها بتسعة وستين جزءاً كلهن مثل حرها.)^۱ واته: ئهم ئاگره ي ئاده ميزاد بو سوتاندن به كاري ده مينيت، به شيكه له حهفتا به شى گهرمى دوزهخ، ووتيان: ئه گهر هه رنه مهش بوايه بهس بوو ئه ي پيغه مبهري خودا. ئه ویش فرمودى: له پاستيدا دوزهخ شهست و نۆ پله زياتره له م. هه ر به شيكى به وينه ي ئهم گهرمه.

وه له مسند دا هاتوو كه "معاذ" رضي الله عنه ده فرميت پيغه مبهري عليه السلام وه سيه تى بو كردم و فرمودى: (لا تشرك بالله شيئاً، وإن قتلت أو حرقت، ولا تعقن والدك، وإن أمراك أن تخرج من أهلك ومالك، ولا تترك صلاة مكتوبة متعمداً، فإن من ترك صلاة مكتوبة متعمداً فقد برئت منه ذمة الله، وتشربن خمرأ، فإنه رأس كل فاحشة، وإياك أو العصية، فإن العصية تحل سخط الله.)^۲ واته: هاويه شى بو خودا برپار مه ده، ئه گهر له م پيئاوه يشدا بكوژييت يان بسوتي نرييت، وه ئازارى دايك وياوكت مه ده، ئه گهر چى ده ريان كردى له مال ونيو خزمانيشدا، وه به ئه نقهست نويژى فره ز له ده ستى خو ت مه ده، چونكه هه ركه سى به بى بيانوى دروست نويژ له ده ست بدات ئهوا له په ناي خودا ده رده چي ت. وه مه ي "عاره ق" مه خو نه وه، چونكه سه رچاوه ي هه موو خراپه و به د په وشتى يه كه، وه وريا به ياخى نه بى له خودا، چونكه ياخى بوون ده بيته مايه ي تو په بوونى خودا.

^۱ - ئهم فرموده يه "صحيح"ه، (بخارى ۳۲۶۵) وه (مسلم ۱۷/۱۷۵ - نووى) گيرايانه ته وه.

^۲ - ئهم فرموده يه (ضعيف الاسناد)ه، (احمد ۲۳۸/۵) وه (حاكم ۱۴/۱۴) گيرايانه ته وه.

فرموده له م بواره دا زۆر زۆره جانا مۆزگاری كه سێك ده كه ين كه سێ ده یه ویت گویی خوی دابخات و چاره كانی دابخات و خوی فری بداته ناو ده ریایی یاخی بوون و تاوه نكاری، به ئومیدی ئه وهی گومانی باشی به خدا هیه. ئه وا ئه و كه سه سه رگه ردانی ته واوه .

"ابو الوفاء بن العقیل" ره حمه تی خوی لیبت "ده لیت: " (پێویسته زۆر وریا بین به ئومید و گومانی باش بردن به خدا نه خه له تین، به تایبه تی کاتیک بۆ سێ ده ره م دزین ده ست بپریته وه و بۆ خواردنه وهی چۆی مه ی داری هه دی لی بدریت، وه ئافره تیک بچیته دۆزه خه وه به هۆی ئازاردانی پشيله یه ک، وه شه هیدیک بچیته دۆزه خه وه کاتیک نه تی پاک نه بوو، ئیتر چۆن به ئومیدی گومانی باش بردن خۆمان ده س خه پۆ بکه ين) .

وه امام احمد "ره حمه تی خوی لیبت" ده لیت: له "ابو معاویه" كه "أعمش" بۆی گێراینه وه له "سلمان بن مسیره" وه له "طارق بن شهاب" رضی الله عنه یرفعه ، ووتی: (دخل رجل الجنة في ذباب، ودخل رجل النار في ذباب، قالوا: وكيف ذلك يا رسول الله؟ قال: مر رجلان على قوم لهم ضم لا يجوز أحدهما حتى يقرب له شيئاً. قالوا لأحدهما: قرب، قال ليس عندي شيء، قالوا له: قرب ولو ذباباً، فقرب ذباباً فخلوا سبيله، فدخل النار، وقالوا للآخر: قرب، فقال: ما كنت لأقرب لأحد شيئاً من دون الله عز وجل، فضربوا عنقه فدخل الجنة).^۱ واته: پیاویك به هۆی میشتیکه وه ده چیته به هه شته وه ، وه یه کیکی تر به هۆی میشتیکه وه ده چیته دۆزه خه وه . ووتیان چۆن ئه ی پیغه مبه ری خودا؟ فره مووی: دوو پیاو به پێبوا ری پێیان ده كه ویته قه ومیک، ئه م قه ومه پێستیکیان هیه ، هه ركه سێك تیپه رپیت ده بیت قوربانی یه کی بۆ بدات، نه گه رنا مۆله تی ناده ن تیپه رپیت. به یه كه میان ده لێن: قوربانی بده . ئه ویش ده لیت: هه یچم پێی نی یه بیکه مه قوربانی. ووتیان ته نها میشتیکیش بیت ئه بیت. ئه ویش

^۱ - له کتیی "الزهد" ی (امام احمد: ل ۱۵) دا هاتوه .

میشیکی گرت و کردیه قوربانی ، ئه‌وا به‌م کاره چووه دۆزه‌خه‌وه . دووه‌میان ووتی: من قوربانی ناده‌م . ووتیان تۆش می‌شیک بکه قوربانی . ووتی: من جگه بۆ خودا قوربانی بۆ که‌س ناده‌م . کوشتیان به‌لام چووه به‌هه‌شته‌وه . جاری وا هه‌یه به‌ته‌نھا ووشه‌یه‌ک ده‌بیته مایه‌ی ئه‌وه‌ی به‌دۆزه‌خ شاد بیت .

گومر ابوونی نه‌فامان به‌وه‌ی خودا له‌دوینادا نیعمه‌تی پی به‌خشیوه

زۆر ئاده‌میزاد به‌وه سه‌رگه‌ردان ده‌بی‌ت کاتی‌ک ده‌بینی‌ت خوای گه‌وره له‌ دوینادا نیعمه‌ت و پیت و به‌ره‌که‌تی زۆری پشته‌وه به‌سه‌ریدا ، واده‌زانیت خودا خۆشی ده‌ویت ، وه‌له قیامه‌تیشدا زۆرتی پی ده‌به‌خشیت . به‌م شیوه‌یه توشی گومرایی ده‌بی‌ت .

امام احمد ده‌گێڕی‌ته‌وه له‌فه‌رمووده‌ی "عقبه بن عامر" رضی الله عنه که‌پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله فه‌رموویه‌تی: (اذا رأیت الله عزوجل یُعطي العبد من الدنيا علی معاصیه ما یحب ، فإنما هو استدراج ، ثم تلا قوله عز وجل: (فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ.. الأنعام: ٤٤) ١ واته: ئه‌گه‌ر که‌سیکتان بینی سوور بوو له‌سه‌ر تاوانکاری و یاخی بوون ، له‌هه‌مانکاتدا خوای گه‌وره نیعمه‌تی ده‌پژاند به‌سه‌ریدا ، واتای ئه‌وه نی یه که‌خودای گه‌وره خۆشی ده‌ویت به‌لکو ئه‌مه که‌مه‌ندکیش کردنی‌تی . پاشان ئه‌م ئایه‌تی خوینده‌وه (فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ.. الأنعام: ٤٤ واته: پاشان کاتی‌ک ئه‌و به‌رنامه‌و رپیازهی که‌ یادیان خرابه‌وه فه‌رامۆشیان کرد ، ئیمه‌ش ده‌روازه‌کانی هه‌موو شتی‌کمان بۆ والا کردنه‌وه 'نازو نیعمه‌تمان پژاند به‌سه‌ریاندا' هه‌تا کاتی‌ک دلخۆش و شادومان بوون به‌وه‌ی که‌پێیان دراوه ئیتر له‌ناکاوی‌کدا گرتمانن وه‌موویانمان

١ - ئه‌م فه‌رمووده‌یه (ضعیف الامتداد وه‌و صحیح لغيره) ، (احمد ١٤٥/٤) و (طبرانی ٣٣٠/١٧) گێڕایانه‌وه ، پڕوانه (الصحيحه - ٤١٣) .

سه‌رگردان و پيسوا كرد پاشان به‌وپه‌پی نا‌نومیدی بوونه‌وه به‌غهم و په‌زاره‌وه تياچوون) .

هه‌ندیك له پيشینه‌كان "سلف" ده‌لین: (هه‌ركاتيك هه‌ستت كر كه خوای گه‌وره نیعمه‌تی زۆری به‌سردا پرشت و توش سه‌رپیچی فه‌رمانه‌كانی ده‌كه‌یت، نه‌و كاته وریابه نه‌وه كه مه‌ند كیش كردنه. نه‌وه تا خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت: (وَلَوْلَا أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمَنِ لِيُوبِتَهُمْ سَفَافًا مِّنْ فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ * وَلِيُوبِتَهُمْ أَتُونَا وَسرُرًا عَلَيْهَا يَتَكُونُونَ * وَزُخْرُفًا وَإِنْ كُلُّ ذَلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ.... زخرف: ۳۳-۳۵) واته: نه‌گه‌ر له‌به‌ر نه‌وه نه‌بوایه كه خه‌لكی هه‌موو ده‌بوونه یه‌ك پێر "له‌بی باوه‌ر و تاوانكاریدا" نه‌وا هه‌ركه‌س باوه‌رپی به‌خوای گه‌وره و میهره‌بان نه‌بوایه سه‌قفی خانووه‌كه‌یمان له زیو بۆ دروست ده‌كرد، هه‌روه‌ها قادرمه‌و پێپیل‌كانه‌كان و ئاسن‌سوارمان بۆ ده‌كردن به‌سه‌ریاندا سه‌ریكه‌ون، وه‌بۆ ماله‌كانیان قاپی و ده‌روازه‌ی زیو و كورسی و قه‌نه‌فه‌ی پازاوه‌شمان پێ ده‌به‌خشین تا پال بده‌نه‌وه‌و شانی له‌سه‌ر دا‌بدنه‌ن، به‌هه‌موو جووره نه‌خش و نیگارێکی جوان و پازاوه "دارو دیوار و سه‌قف و كه‌ل و په‌لی ناوما‌له‌كانیانمان ده‌پازانده‌وه" جا نه‌وه هه‌ره‌مه‌وی خوش گوزه‌رانی ژیا‌نی دنیا نه‌بی‌ت هیچی تر نی‌یه. له‌كاتی‌كدا كه ژیا‌نی پر خوشی و به‌خته‌وه‌ری و نه‌پراوه لای په‌روه‌ردگارت بۆ خواناسان و دووره په‌ریزانه له‌گونا‌ه. هه‌روه‌ها خوای گه‌وره وه‌لامی دروستی نه‌و كه‌سانه ده‌داته‌وه كه‌به‌وه دلی خویان خوش ده‌كه‌ن. كه‌ده‌فه‌رمی‌ت: (فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ * وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ.... الفجر: ۱۵-۱۷) واته: كاتيك ئاده‌میزاد له‌لایه‌ن په‌روه‌ردگاری یه‌وه تاقی ده‌كه‌ریته‌وه پێزی لی ده‌نیت و ناز و نیعمه‌تی به‌سه‌ردا ده‌پێ‌نینی‌ت، ده‌لێت: وادیاره په‌روه‌ردگارم خوشی ده‌ویم و پێزم هه‌یه له‌لای، به‌لام كاتيك تاقی ده‌كاته‌وه به‌كه‌م كردنه‌وه‌ی پزق، وه‌لیی ده‌كه‌ریته‌وه‌و ده‌لێت په‌روه‌ردگارم خوشی ناویم و پقی لیمه‌و پيسوای كردووم، نه‌خیر...

نه خوشی و چاره سهر

که واته هه موو نیعمهت و به خششیک له لایه ن خوداوه واتى خه لات کردن نى یه، وه هه موو نه هه مته تى یه که له لایه ن خوداوه دیت وای پيسواکردن نى یه. به لکو هه ندی جار به نه هه مته تى به نده ی خوی تاقي ده کاته وه و به نیعمه تى زوړیش که سی تر پيسوا ده کات.

وه له "جامع" ترمذي دا هاتوو که پیغه مبرک ﷺ ده فرمیت: (ان الله يعطي الدنيا من يحب ومن لا يحب، ولا يعطي الايمان الا من يحب). 'واته: خوی گه وره دونیاو خوشی یه کان به وکه سانه ده دات که خوشیانی ده ویت و به وانه شی که خوشیانی ناویت، به لام باوه پ ته نها به و که سانه ده دات که خوشی ده ویت.

وه پیریک له سه له ف ده لیتن: دوور نى یه که سیک به نیعمه ته کانی خودای گه وره که مه ندکیش بیت و خوی نه زانیت، وه دوور نى یه که سیک به په رده پوښی کردنی خودا بۆ تاوانه کانی گومرا ببیت به خوی نه زانیت، وه هه روه ها که سیک به پیدا هه لدانی خه لکی بوی توشی فیتنه بوویت، به لام به خوی نه زانیت.

گه وره ترین گومرایى بوون نه وکه سه یه که به دونیا گومرا ده بیت

گه وره ترین گومرایى نه و جوړه یه که مړوځ سهرگه ردانی دونیاو خوشی یه کانی بیت و قیامه تى بیر به ریت وه. ته نانهت هه ندیک له گومرایان ده لیتن: دونیا وه که پاره یه کی نه قد وایه، به لام قیامهت وه که قه رز وایه.

یا خود هه ندیکى تر ده لیتن: دونیا پاره یه کی له ده سته، قیامهت پاره یه کی دووره ده سته.

یا خود ده لیتن: خوشی یه کانی دونیا له بهر چاوه، به لام خوشی یه کانی قیامهت گومانوای و خه یاله.

^۱ - نهم فرموده به "حسن" ه، (احمد ۳۸۷/۱) وه (حاکم ۱۶۵/۴) وصحیحه اسناده.

ئەمانە لە ترسناکترین جۆرەکانی لەخستە بردنێ شەیتانە بۆ نێچیرەکانی ، بگرە ئاژەل و گیان لەبەرەکان گەلێک لەم پێرە ھۆشیارترین، چونکە ئاژەل و گیانلەبەرەکان کاتێک ھەستیای بەمەترسی کرد بەزۆریش لێیان بدەیت بەرەوپووی نا پۆن . بەلام ئەمانە پووبەپووی ھەلدێرو تیاچوون ھەنگاو دەنێن بەشیوەیەکی مل ھوپانە .
وہ ئەوانە ی کە زانیاریان ھەیە و ئاگادارن بەپاستی خودا و پێغەمبەرەکانی و مل ھوپانە بەدوینیا سەرگەردان بوونە ، لەپۆژی قیامەتدا شەرمەزارترین پێپن کە ئەم ھەموو پاستی یەیان زانیو و کاریان بۆ نەکردووە .

وہ لام دانەوہی ئەم گومانانە :-

ئەو رووتە یە ی کە دەلێت : (پارە یەکی بە دەست نە ک پارە یەکی دوورە دەست) .
وہ لامەکی : ئەگەر بپووبەھاو نرخ و سەنگی پارە ی دوورە دەستە کە و پارە ی دەستە کە ھاوسەنگ بوون و وہ ک یە ک بوون ، ئەوا بێ گومان پارە ی بە دەستە کە "دوینیا کە" باشترە و چاکترە ، بەلام ئەگەر پارە ی دوورە دەستە نرخ و بەھاو سەنگی و زۆرتر و باشتر بوو ئەو ساتە بێ گومان پارە ی دوورە دەستە کە باشترە . جا دوینیا لە چا و قیامەتدا چ نرخ و بەھایەکی ھەیە ؟

وہ ژبانی دوینیا بە ھەموو خۆشی یەکانی یەوہ وہ ک ھەناسە یەکی قیامەت وایە .
ھەر وہ کو لە مسند ی امام أحمد دا ھاتووە لە ھەر موودە ی "المستورد بن شداد" کە پێغەمبەر ﷺ دە ھەر مێت : (ما الدنيا في الآخرة الا كما يدخل احدكم اصبعه في اليم، فلينظر به يرجع؟) .^۱ واتە : نمونە ی کەم بایەخی و بچوکی دوینیا لە چا و قیامەتدا وہ ک نمونە ی کە سێکە کە پەنجە ی دەستی بکاتە ناو ئاویکە وە پاشان دەری بەھێنێت . ئایا چەندی پێ یە لەو ئاوە چی ھێناوہ لە گەل خۆیدا ؟ .

^۱ - ئەم لەر موودە یە "صحیح" ، (احمد ۴/ ۲۲۹) وە (ترمذی ۲۳۲۳) وە بە (حسن صحیح) ی دادەنێن .

نەخشى و چارەسەر

جا بە قوربان كردنى پارەى دورە دەستە باشەكە بۆ پارەكەم بە دەستەكە چ گەوجى ونە قامى يەكە. بە واتا يەكە تر لە دەست دانى قىامەتتىكى ھەتاھەتايى وپەر لەخۆشى وبەختە وەرى ھەميشەى بۆ تەمەننىكى كەم وپەر لە ناسۆر و دە دەسەرى وخۆشى يەكە كاتى.... كاميان جىگەى ھەلسەنگاندنى ژيرو عەقلە؟! بەلام ووتەكەى تر كە پوختەكەى دەلەيت: (شتىكى دۇنيايى ،بەشتىكى گوماناوى ناگۆرپمەو)

واتە دۇنيا دۇنيايى يەو قىامەت خۆشى يەكانى جىگەى گومانە... ئەو پىي دەوترەيت: تۆ لەم دوو حالەتە بە دورە نيت ، يان گومانەت لە بەلەن وپەيمانەكانى خوداى گەورە وپىغەمبەرەكانى ھەيە سەبارەت بە قىامەت، ياخود دۇنيايى يەكە تەواوت پىي ھەيە. جا ئەگەر دۇنيايەكەى تەواوت پىي ھەيە، بە چ ژىرى وھۆشيارى يەكە و دەست بەردارى قىامەتتىك وخۆشى يەكە نەبراو دەبەيت بۆ چەند پۆڭىكى كورت وكالى دۇنيا؟!

و ئەگەر گومان و دوو دلەيت ھەيە ئەو دەست بەجى بکەوەرە پياچوونەو و ردبوونەو و لىكدانەو ئايەتەكانى خواى گەورە كەباس لەبوون تاكىكتى وھىز و توانا دەكەت، كەباس لەپاستى و دروستى پەيامبەرەكان دەكەت ، تا بە تەواوى پاستى و دۇنيايەت بۆ دروست بىتەو.

جا لە ژىرو ھزرى ھىچ كەسىك جىگەى نابىتەو وەبلەيت خوايەكەى بەتوانا و بلند و بەدەسەلات دانا و زانا و بيسەرو بىنەر... دەست بەردارى ئەم ھەموو ژيان و دۇنيايە دەبەيت. لى پرسىنەو و پاداشت و سزا ئەنجام نەدات. ئەم حالەتە مەحالە بۆ پادشاھەكەى ئادەمىزادى بۆ ولاتەكەى، جا چۆن شياوى گەورەى خوداى مەزنەو بەداناىە. جا ئەگەر مەزۆف بەوردى لەدروست بوونى خۆى و ردبىتەو كە لەدلوپىك ئاوو وە بۆ ئەم پىك وپىكى يەى كە ئىستە ھەيەتى. كى ئەم ھەموو گرنگى يەو چاودىرى يەى كردووە، قۇناغ بەقۇناغ گەشەى پى كردووە تابوو تە ئەم مەزۆف. جا

چۆن خودا دروست کراویکی وا مه زنی پشت گوی ده خات و ماف و سنوور و ئه رکی بۆ دیاری ناکات؟ جا ئه گه به چاوی تۆ پامانه وه ته ماشای چوار ده وری خۆمان بکهین له وانهی که ده یانبینین و له وانهی که نایانبینین هه ره موو ئه مانه به لگهی تاک و ته نهایی و پاستی خودا ناسه لمیتن که "قورئان" و تهی خودایه؟! که خوی گه و ره بۆ ئه م حاله ته ده فه رمیت: (فلا أقسم بما تبصرون * وما لاتبصرون * انه لقول رسول کرم... الحاقه: ۳۸-۴۰) واته: سویند بیته ئه وهی که ده یبین و وه ئه وهی که نایبینن ئه مه و تهی خوی گه و ره یه.

هه ره ها به لگهی زۆرمان هینایه وه له سه ره ئه م بابه ته، ته نه ته خودای گه و ره ده فه رمیت: (وفي أنفسكم افلا تبصرون... الذاریات: ۲۱) واته: به لگه کانمان له ده روونی خۆتانیشدا هیه، ئایا نابینی به ته نها مرۆڤ به لگهی له سه ره تاکی و دانایی خوی گه و ره یه.

گومرا بوونی مرۆڤه کان بۆ دوو هۆکار ده گه ریته وه که ئه ویش هۆکاری به پاست زانین و دلنیا بوونه به بوون، یا خود درۆکردن و گومان بردنه.

باوهڕ بوون به قیامهت به لām ته مه ئلی له خوا به رستیدا

ئه گه ر ووترا: ئه گه ر دلێک باوهڕی توای به قیامهت و پاداشت و سزا هه بیته، که چی له هه مان کاتدا زۆر سست و ته مه ئله له ئه نجام گه یاندنی ئه رکی خودا به رستیدا؟ ئایا ئه گه ر که سێک دلنیا بیته که سبه ینی له لایه ن پادشایه که وه خه لات ده کریت، یا خود سزا ده دریت، ئایا ئه و شه وه وه که شه وانی تر به بی دوودلی و پراپایی به سه ره ده بات؟! ئایا بیر له سبه ینی ناکاته وه؟ وه خه می بۆ ناخوات و خۆی بۆ ئاماده ناکات؟ ووترا: به ئلی زۆر پاسته ئه مه په رسیاریکی زۆر دروسته زۆربه ی خه لکی ده گریته وه. که جیتی سه ره سوپامانه ئه م ته مه ئلی و بی باکی یه! وه ئه مه ش بی هۆکار نی یه، وه هۆکاره کانی بریتین له:

یه‌که‌م: نزمی ئاستی زانستی و که‌می و کوپی له دلتیایی بوونیدا. هه‌رکه‌سیک پیتی وابیت که ئاستی زانست چه‌سپاووه و زیاده‌که‌م ناکات، نه‌وه به‌هه‌له‌دا چوووه. نه‌وه "ابراهیم" ی پتغه‌مبه‌ر "س.خ" پرسیار له‌خودای گه‌وره ده‌کات و ده‌یه‌ویت شیوازی چۆنی یه‌تی زیندوو کردنه‌وه‌ی مردوو‌ه‌کانی پی‌نیشان بدات، که‌له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا باوه‌پی ته‌واوی هه‌بوو به‌پاستی نه‌م کاره، به‌لام ویستی دلتیایی ته‌واوی بی‌که‌م و کوپی بۆ دروست ببیت، واته سه‌رچاوه‌ی نه‌م پرسیاره له گومان و دوو دلی یه‌وه نه‌هاتوو، به‌لکو ویستی دلتیایی بوونی یه‌کجاری بۆ دروست بیت.^۱

وه‌له مسندی امام احمد دا هاتوو که پتغه‌مبه‌ری خودا ﷺ فەرموویه‌تی: (لیس المخبر کالمعاین)^۲ واته: هیچ کاتیک هه‌وال دهر وه‌ک بینهری پووداوه‌که نی یه. هه‌رکاتیک نزمی له ئاستی زانستدا بوو کاریگهری له‌سه‌ر دل که‌م ده‌بیت و لیتشای حه‌زو ئاره‌زو و سه‌رقالی به‌دوئیاوه هیتشی بۆ ده‌هینیت و شه‌یتان کاریگهری خو‌ی بۆ دروست ده‌کات له‌سه‌ر ده‌روونی و دنیا‌ی لا شرین ده‌کات و بی‌ئاگایی بیرو هۆشی ده‌گریت و به‌م چه‌شنه باوه‌پ و دلتیایی به‌ر ته‌سک ده‌بنه‌وه و هه‌ره‌س ده‌هینیت. له‌به‌ر نه‌م هۆیه‌یه مرفه‌ه‌کان له ئاستی باوه‌پو کاردا جیاوازیمان هه‌یه، ته‌نانه‌ت جاری وا هه‌یه لاوازی باوه‌پ ده‌گاته ئاستی ته‌نها گه‌ردیک "مثقل ذره" له‌دلدا.

وه‌سه‌رجه‌م نه‌م هۆکارانه ده‌گه‌ریت‌ه‌وه بۆ لاوازی له‌بینایی "البصیره" و ئارامگرتن "الصبر" هه‌ریۆیه خوای گه‌وره مه‌دح و وه‌سفی که‌سانی ئارام گر و دلتیا‌بوو ده‌کات و ده‌فه‌رموویت: (وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ.... السجدة: ۲۴) واته: ئیمه نه‌ته‌وه‌ی ئیسرائیلیمان کرده پیتشه‌وا،

^۱ - پروانه (شرح مسلم للنووی ۱۸۳/۲ - ۱۸۴) وه (فتح الباری) کلمه‌م باره‌یه‌وه زۆر وتراوه.

^۲ - نه‌م فەرمووده‌یه "صحیح"ه، (احمد ۲۱۱۵/۱ - ۲۷۱) وه (حاکم ۳۲۱/۲) گێڕایانه‌توه.

و ده دهسه لاتمان پی به خشین، فرمانیان ده کرد، چونکه نارامگریون و باوه پی ته وایان مه بوو به ثایه ته کانمان.

گومانی باش بردن به خودا بزوتنه ری کاری چاکه یه نهک کهم ترخمی

پیشتر پوونمان کرده وه جیاوازی زور مه یه له نیوان گومانی باش بردن به خوی گه وره، وه گومرپیون. وه پونمان کرده وه گومانی باش بردن مه همیشه بزوتنه ری کاری چاکه و چاکه خوازی بووه و هانده ری پښکای پاست و دروستی خودا پرستی یه، چونکه گومانی باش بردن واتای تکاکاری به نده یه بۆ خوی گه وره و ملکه چی کردنی تی، نه و نه و تکاکاری یه پاست و دروسته، به لام هرکه سیك تکاکاری یه که ی هانده ری کهم ترخمی و بی په پوایی بیت نه وا کرتنه به ری پښکای گومرپییه.

نمونه ی نه مانه وه کو جوتیارک وایه، که نه گه ر زه وی یه که ی به چاک و باشی بکلیت و چاودیری بکات، نه وا چاوه پوانی به ره می چاک و باش و پاک ده کات، به لام نه گه ر کهم ترخم و بی په پوا بیت و ورده کاری نه کات له کیلان و بزارو چاودیری کردنیدا، نه وا چاوه پوانی به ره می باش نابیت، به لام مه همیشه گومانی باش به زه وی یه که ده بات، نایا هیچ سووډیکی مه یه؟

یا خودا که سیك به بی نه وه ی بچته لای خیزانه که ی ته نها به نومید و گومانی باش بردن مندالی ده بیت؟ یا خود به بی کوشش و خویندن و ه ولدان ده بیت به باشترین و چاکترین زانای سهرده می خوی؟

به هه مان شیوه نه گه ر هه رچه نده نومیدی باش و گومانی چاک به خودای گه وره به ریت به لام کوشش و خودا پرستی نه کات ثایه پله به رزه کانی به ههشت به ده ست ده هینیت.

و خوی گه وره ده فره میت: (إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ..... البقرة: ۱۱۸) واته: "نه و که سانه ی که باوه پدارن

نه خوښی و چاره سهر

و کړچيان کړدوه و ټيکوښاون له پيناو خواي گه وره دا نه وانه به پاستی تکا کاري
په حمت و به زه یی خوا ده کن "
ته ماشای نه وه بکه که تکا کاري نه م پیره چوڼ بزوينه ري کاري چاکه و ه ولدانيان
بوه .

ده نه پنی نه م بابه ته نه وه په که : نومیدو تکا کاري وگومانی باش بردن به خواي گه وره
پتويستی به گرته به ري هکاره کانیتی . که پتويستی ده کات بق به نه نجام گه ياندنی که
خواي گه وره له شهر و به رنامه و سزاو پاداشتی دا دیاري کړدوه . که پتويستی ده سستی
پتوه بگرين . پاشان نومیدو تکا وگومانی باش به خودا به رين که له سهر کاري چاکه
به رده و امان بکات له سستی و کم ترخه می بمان پاريزیت .

جياوازی له نيوان تکا کاري و هيو خوازی دا

پتويستی که هه رکه سی که تکا کاري ده کات (الرجا) که په يوه سست بیت به سيکاري
سهره کیه وه :

یه که م : خوښ وويستی نه وه ی که تکا کاري بق ده کات

دووه م : ترس له ده سست چوونی

سی یه م : هه ولدان وکوشش کړدن به گویره ی توانا بق به ده سست خستی

جاهر (تکا کاريه ک) نه م سی شته ی تیدا نه بوو . نه واته نها (هيو اخوان) یه کی
بیئاوه پوکه .

(تکا کاري) جياوازه له (هيو اخوازی) . تکا کار هه میسه ده ترسیت_ وه نه وی بترسیت
_ خیرا ده کات تانه وه ی نه نجامه کی له ده سست نه چیت . له (الجامع الترمذی) دا هاتوه
له فهرمووده ی (أبی هريرة) رضي الله عنه که پیغه مبه رضي الله عنه ده فهرمیت : (من خاف أدلج ومن
أدلج بلغ المنزل، الا ان سلة الله غالية، الا ان سلة الله الجنة). ^۱ واته : نه وی بترسیت

^۱ - نه م فهرمووده یه "حن" ه ، (ترمذی ۲۴۵۰) وه (حاکم ۳۷۰۷) وه صحیحه بروانه
(الصحيحه : ۹۵۴).

هه‌لده‌دات وشو ده‌گه‌ریت هه‌نگاو ده‌نیت وه‌ئه‌وه‌ی هه‌نگاو بنیت وه‌ول‌دات. ده‌گاته شویتنی مه‌به‌ست. به‌پاستی کالاو‌خه‌لاتی خوای گه‌وره به‌نرخ و به‌به‌هایه. کالای خوداش به‌هه‌شتی به‌رینه.

هه‌روه‌ها خودای گه‌وره به‌هه‌مان شیوه‌ی تکاکاری (الرجا) ترس (الخوف) یشی کردوه به‌بزینهری کاری چاکه وچاکه خوازی پیکه‌وه دوو فاکتهری هه‌میشه‌ی کرده‌وه‌ی چاکه‌ن. هه‌روه‌کو ده‌فه‌رمیت: (إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ * وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجَلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ * أُولَٰئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ..... المؤمنون: ۵۷-۶۱) واته: ئه‌و که‌سانه‌ی که‌ترسی په‌روه‌ردگاریان له‌دل‌دایه‌و ده‌ترسیت لییان بره‌نجیت ئه‌وانه‌ش بپروا به‌نایه‌ت وه‌رمانه‌کانی په‌روه‌ردگاریان ده‌هینن. ئه‌وانه‌شی هاو‌هل وهاو‌به‌شی بپه‌روه‌ردگار بپیار ناده‌ن. ئه‌وانه‌ش که‌ده‌بخشن له‌زه‌کات و خیر دل‌یان ده‌ترسیتنه‌وه‌کو لییان وه‌رنه‌گریت. چونکه‌ ئه‌وان بیگومانن که‌بۆ لای په‌روه‌ردگاریان ده‌گه‌رینه‌وه. ئا ئه‌وانه په‌له‌ده‌که‌ن پیتش‌برکی ده‌که‌ن له‌ ئه‌نجام دانی هه‌موو چاکه‌یه‌ک

وه‌له (جامع‌ی (ترمذی) دا هاتوه. له‌فه‌رموده‌ی عائیشه رضی‌الله‌تعالی‌ه‌ن که‌ ده‌لێت: (سألت رسول الله صلی‌الله‌تعالی‌ه‌ن عن هذه الآية، فقلت: اهم الذين يشربون الخمر ويزنون ويسرقون؟ فقال صلی‌الله‌تعالی‌ه‌ن: لا يا ابنة الصديق، ولكن الذين يصمون ويصلون ويتصدقون ، ويخافون ان لاتقبل منهم اولئك يسارعون في الخيرات.)^۱ واته: خاتوو عائیشه فه‌رمووی: پرسیم له‌پیتغه‌مبه‌ری خودا صلی‌الله‌تعالی‌ه‌ن سه‌باره‌ت به‌م نایه‌ته، ئایا باسی ئه‌و که‌سانه‌ ده‌کات که‌مه‌ی ده‌خۆنه‌وه‌و زینا ده‌که‌ن دزی له‌مالی خه‌لکی ده‌که‌ن؟ پیتغه‌مبه‌ر صلی‌الله‌تعالی‌ه‌ن فه‌رمووی: نه‌خیر ئه‌ی که‌چه‌کی صدیق. به‌لکو ئه‌وانه‌ی پۆژوو ده‌گرن ونویژده‌که‌ن خیر وچاکه‌ ده‌که‌ن

^۱ - نهم فهرمودیه "صحیح" ه، (ترمذی ۳۱۷۵) وه (ابن ماجه ۴۱۹۸).

له هه مان کاتدا ده ترسن که خدا لییان قبول نه کات، نه مانه به پاستی پیش برکی ده کهن له کاری چاکه دا.

ترس و تگا له ژبانی هاره لاند^۱

خوای گه وره وه سف و پیناسه ی خوش به ختان ده کات به پرپوختی له گه ل ترسد، وه وه سفی به دبخته کان ده کات به خراپه و هیمنی و ناسایشی. هه بویه گه له م سۆنگه یه وه ته ماشای ژبانی هاره لانی پیغه مبه ﷺ بکهیت ده بینیت که له گه ل پرپوختیان له گه ل کارو تی کۆشاندا هیشتا دت رسان له خودای گه وره.

حالی ابو بکری صدیق رضی الله عنه

ئه وه "ابو بکر" ه ده لیت: هیوا خواز بوو که من ته نها تاله موویه ک بوومایه له سنگی باوه پرداریک. وه "احمد" ده گێریت ه وه هه روه ها ده لیت: زمانی خو ی ده گرت و ده بیوت: "ئه مه سه رچاوه ی تاوانه کانه".

وه زۆر جار له ترسی خودا ده گریا و ده بیوت: بگرین، ئه گه نه گریان خۆتان بگرین. وه هه ر کاتیک که هه لده سا بق نوێژ کردن وه ک داریک له ترسا پاده وه ستا. جاریکیان بالنده یه کی پزگار کردو ووتی: هه ر نیچیریک پابکهیت ویان داریک بپریت، ئه وا له یادی خوات خستوه.

کاتیک له سه ره مه رگدا بوو، به خاتوو عایشه ی ووت: (ئه ی کچه که م من له مال و سامانی مه سولمانان ئه م عابایه و شیردۆشیک ئه م خزمهت کاره م هه یه، خیرا بیان که پینه وه دهستی عومهری کوپی خهتاب ﷺ).

وه ده لیت: (والله ی ئاواته خواز بووم داریک بوومایه و بخورامایه و گازم لی بگیرایه). وه "قتاده" ده لیت: (بیستومه که ابو بکر فه رموویه تی: ئاواته خواز بووم که لاسکه سه وزه یه ک بوومایه کرم بیخواردمایه).

^۱ - پروانه (موسوعه الصحابه) و پیشه کی کتبی (الاوائل من الصحابه)

حالی عمری کوپی خه تاب ﷺ

ئەو ئەمەتە عمری کوپی خه تاب ﷺ سورەتی "الطور"ی دەخویندەوێت تا گەشتە ئایەتی (ان عذب ربك لواقع...الطور: ٧) دەستی کرد بە گریانێکی زۆر لە تاوندای خۆش کەوت و خەلکی سەریان لێ دەدا.

لە کاتی سەرەمەرگیدا بە کوپە کەس ووت: (ئەمە چی دەکەیت، پوومەت و گۆنام بخەرە سەر زەوی تا خوا ی گەرە بەم دیمەنە پەحمم پێ بکات) هەرەها ووتی: (قوپە سەرم دایکە... ئەگەر خودا لێم خۆش نەبێت... "سێ جار ئەمە ی دووبارە کردەوێت" پاشان یە کەسەر گێانی سپارد).

شەوانە قورئانی دەخویندەوێت کە دەگەشتە هەر ئایەتێک بیهێژاندایە و بترسایە، لە تاوندای چەند پۆزێک نە دەهاتە دەرەوێت و خەلێ وایان دەزانی نە خۆشە. تەنانەت ئەو نە دەگیا بوو دوو خەتی پەش لە سەر دەم و چاوی دەر دەکەوت. "عبدالله کوپی عباس" ﷺ پێی دەلێت: خوا ی گەرە لە سەر دەستی تۆ میسری ئازاد کردو چەندین فەتخێ گەرە لە سەر دەستی تۆ هاتە دی، ئەویش فەرمووی: ئاواتە خوازم بەس تەنھا لە قیامەتدا دەر یازم، نە پاداشتم هەبێت نە تاوان.

حالی عثمانی کوپی عەفان ﷺ

عثمانی کوپی عەفان ﷺ کاتێک لە سەر گۆزێک پابوێستایە ئەو نە دەگیا تارپیشی تەپ دەبوو. وە دەلێت: (ئەگەر من لە نێوان بەهەشت و دۆزەخدا بم، وە نە زانم بۆ کامیان پەوانەم دەکەم، لە ویدا ئاواتە خوازم ببمە خۆلەمیش پێش ئەوێ بزانم بۆ کام لایان دەمنێن).

حالی علی کوپی ئەبی تالب ﷺ

ئەو علی کوپی ئەبی تالب کە زۆر دەرترسا لە دووشتی سەرەکی هیوا درێژی و شوێن کەوتنی خەزۆ ئارەزووێت.

نه خوشی و چاره سهر

یه که میان "هیوا دریژی به" قیامت بیرده باته وه، به لام شوین که و تنی ناره زووه کان ریگری دهکات له حق و ویستی. جا وادونیا به ره وئاوایون ده چیت و قیامت سهره لده دات، جا هه ریه که یان کهس وپۆله ی خوی هه یه. وریا بن و بینه پۆله ی قیامت و دونیا وه لانی. نه مرق ته نها کاره و سبه ینی ته نها لی پرسینه وه یه.

حالی نه بو دردا ﷺ

ده لیت (نه وشته ی که من زور لیی ده ترسم، نه وه یه که له پۆزی قیامتدا لیم بپرسن وبلین: نه بو دردا عتق فیری زانست بووی، نایا کارت پی کردوه ؟) وه هه میشه ده بیوت: (نه گهر نه تان زانی دوا ی مردن چیتان بۆ ئاماده کراوه، نه وانا وئاوتان پی نه ده خورا به ئاسانی. وه له ماله کانتان خوتان نه ده گرت، به لکو به ره وده شت وده ره کان هه ل ده هاتن و سنگتان ده کوتا و بوخوتان ده گریان. وه من ئاواته خواز بووم داریک بووما یه و بخورامایه) ..

حالی عبدالله ی کوری عباس ﷺ

نه وه نده ده گریا چاوه کانی شوپ ببونه وه نه وه نده ده گریا.

حالی نه بو ذر ﷺ

ده بیوت: (ئاواته خواز بووم داریک بووما یه، یاخود هه ر دروست نه کرامایه. وه کاتیک ویستیان هاوکاری بکه ن له لایه ن ده وله ته وه ووتی: من پیویستم پتی نی یه، چونکه بزنی کمان هه یه ده یفرۆشین و وه گوئی دریژی کمان هه یه بۆ باره لگرتن، خزمه تکاری کمان هه یه هاوکاریمان دهکات، وه عابایه کم هه یه. وه من ده ترسم له سهر نه مانه توشی لی پرسینه وه بم له قیامتدا) .

حالی ته میمی داری ﷺ

شه ویکیا ته میمی داری سوره تی جاثیه ی ده خوینده وه تا گه یشته ئایه تی: (أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءٌ مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ... الجاثية: ۲۱) واته: ئایا نه وانیه که تاوانکاریان نه نجام

داوه وای داده نیت که له گه لّ ئەوکه سانه دا وهك یه کن که باوه پیاو هیتاوه و کرده وهی چاکه یان ئەنجام داوه، له ژیان ومردنیاندا زۆر به هه له دا چون.

نێتر له ترساندا ده گریاو هه ردوباره ی ده کرده وه تاوه کو پۆژ ده بووه وه.

حالی ئەبو عوبیدە ی کورێ جەراح ﷺ

ئەبو عوبیدە ده لّیت: زۆر ئاواته خوازم که من مه پێک بوومایه و بکرامایه قوربانی و سه ر بپرمايه و گۆشتم بخورایه.

له م بواره دا پووداو و ووته ی زۆر هه ن که درێژه ده کێشیت، ته نانه ت "بخاری" له (صحیح) هکه یدا بابە تیکێ له م بواره ی له ژێر ناو نیشانی "باب خوف المؤمن ان یحبط عمله، وهو لا یشرع" دا داناهه.

"ابراهیم التمیمی" ده لّیت: (هه رکاتێک به راوردی نیتوان ووته و کرده وه ی خۆم کردبیت، مه ترسیم بۆ دروست بووه له وه ی کرده وه کانم ووته کانم به درق بخاته وه.)^۱ "ابن ابی ملیکه" ده لّیت: (سێ له هاوه لانی پێغه مبه رم بینوه هه ره موویان له وه ترساو ن توشی دوو پووی هاتبیتن، وه که سیان نه ی ده ووت باوه پی من وهك باوه پی جبریل ومیکائیل وایه.)^۲

وه "حسن" په حمه تی خوا ی لیبیت ده لّیت: (ته نها باوه ردار ده ترسیت، وه ته نها دوو پووی ترسه.)^۳

وه "بخاری" ده لّیت: کاتێک پێغه مبه ر ﷺ ناوی دوو پووه کانی لای (حذیفه) بردبوو، "حذیفه" ده لّیت: "عمری کورێ خه تاب ﷺ ده هات وده یفه رموو: سویندت ده ده م

۱ - بخاری ئەم ووتە یی له (صحیح) هکه یدا هیتاوه، (باب خوف المؤمن ان یحبط عمله، وهؤلاء یشرع / کتاب الایمان، باب ۳۷).

۲ - هه مان سه رچاوه ی پشور.

۳ - هه مان سه رچاوه ی پشور.

نه خوشی و چاره سهر

به خودا ناوی به دوو پوو بردم یانا؟ وه خذیفه ش ده یفه رموو: نه خیر به لام له دواي عمر به که سی تر نالیم.

هه روه ها بخاری ده لیت: بیستم به کیك له زانایان ووتی: مه بهستی له خذیفه له وهی که به دواي عمر به که سی تر نالیم، واته نه م ده رگایه له خۆم ناکه مه وه خه لکی بیت پرسیارم لی بکه ن له م بواره دا. وه بوخاری ده لیت: منیش ووتم: نه مهی خذیفه وه ک هه مان فەرمووده ی پیغه مبه ر ﷺ وایه که به کیك له هاوه لانی داواي لی کرد که به کیك له و حه فتا هه زاره بیت که به شه فاعه تی پیغه مبه ر وه ده چنه به هه شته وه، پیغه مبه ر پی فەرموو: سبقك عكاشة^۱. واته عکاشه پیش تو که وت له م داوا کردنه دا.

پیغه مبه ر مه بهستی نه وه نه بووه که جگه له "عکاشه" ئیتر که سی تر نه ماوه، به لکو مه بهستی نه وه بووه که نه م ده رگایه له خۆی نه کاته وه وه رکه سیك بیت وداوا بکات و تانه ویش بکه ویته به ر نه و تکارای وشه فاعه ته والله أعلم.

^۱ - نه م فەرمووده یه "صحیح" ه، (بخاری ۶۵۴۲) وه (مسلم ۸۹/۳ - نووی) گێڕاویانه ته وه.

به‌شی دووهم :

شوینه‌واری

تاوان.....

سزای له‌دونیا و قیامه‌تدا

تاوان ھۆكاری ھەموو تاوان و دەردىكە

دینىنە سەر باسى دەردو نەخۆشى يەكان ، كە ھۆكاری تىك دەرى دونیاو قیامەتە .
دەبىت بزانن كە تاوان زیانی خۆی دەدات بە تاییبەتی لە دڵدا . نمونەى وەك ژەھر وایە
لە جەستەى مرقدا . بە پى جۆر پلەى تاوانەكان كاریگەریشی دەگۆپیت .

ئایا جگە لە تاوان ، هیچ كاریكى تر ھەيە دونیاو قیامەتیشی شیواندبیت ؟
ھەر تاوان نەبوو ھۆى ھۆكاری بە دەركردنى " آدم و حوى " ی باوك و دایكمان لە
بە ھەشتى خۆش و بەختە وەرى ؟

ھەر تاوان نەبوو ھۆكاری بە دەرهێتان و ریسوا كردنى (ئیبلیس) لە مەلەكوتى خواى
گەرە ، وەبەر نەفرەت و خەشم و قینی كەوت و دیمەن و پوخسارى بوو ناشرینترین
سامناكترین پوخسار ، وەبۆ ھەتاھەتایی بى بەش كرا لە بەزەى و پەحمەتى خواى
گەرە ، وەدۆزەخ بوو جىگەى ھەمیشەى . كە ھەموو ژيانى سەرۆبن كرده وە
لە پەحمەتى خودا بە توپەى و غەزەبى . لە بەھشتى خۆش بۆ دۆزەخى ئاگرین ، لە باوەر
بۆ بى باوەر ، لە پیرۆزى یەوہ بۆ دیندەى و پيسواى لە برى تەسبیحات ، كفر و شیرك
و دوو پووى . . . وە لە برى ئەو ھەموو پیرۆزى و خودا پەرسى یە ، بووبە پابەر و ھاندەرى
پى تاوانبار و ستەمكار و خراپەكاران .

ھەر تاوان نەبوو ، بوو ھۆى ھەلکردنى زریانى نغریوون و نقوم بوونى ھەموو سەر
زەوى بە ھەموو پىكھاتەكانى یەوہ ئاو دایپۆشین ؟

ھەر تاوان نەبوو بوو ھۆى ھەلکردنى زریانى پەشەبا بۆ سەر قەومى "عاد" و
وہ بوو مایەى سەرگەردان و تەفروت و ناگردنیان و لە ناودانیان ، وەبوو نمونە و پەند بۆ
ھەموو مێژوو و جیھان ؟

وہ ھەر تاوان نەبوو بوو ھۆكاری ناردنى "ھاوارو قیژەى سامناك" بۆ سەر قەومى
(شود) كە جەرگ و دڵ و ھەناویانى بپى و لەناوى بردن ؟

هەر تاوان نەبوو بوو هۆی هۆکاری لە پەگ و پێشە دەرکردنی گوندەکانی قەومی "لوط" و بەرزکردنەوێانی بۆ بەرزاییەکانی ئاسمان و بەشیوەیەکی کە فریشتەکانی ئاسمان گوتیان لەو پێنی سەگەکانیان بوو. پاشان لە بەرزاییەوێ بە ناخی زەویدا پۆیان کردن سەربەرە و خوار پاشان بەردی باران بە سەریانداکە هەموو چەشنەکانی غەزەبیان بە سەردا باران و لەناو بران. وەئەم قارو سزایە دوور نی یە دووبارە بێتەوێ بۆ سەمکاران.

هەر تاوان نەبوو... بوو هۆکاری ناردنی هەوری پەشی سامناک بۆ سە قەومی (شعیب) و دواتر کە گەشتە بان سەریان ئاگری بەتینی سوتینەری بە سەردا باران؟

هەر تاوان نەبوو... بوو هۆکاری خنکاندنی (فیرعەون) و داژدەستەکە، دواتر پوچەکانیان پەوانەیی دۆزەخ کردن و لاشەوچەستەکانیشیان وەک عیبرەت هێشتەوێ؟

هەر تاوان نەبوو... قارون و مالّ و سامان و کۆشکەکەیی بە ناخی زەویدا برد؟

هەر تاوان نەبوو... بوو مایەیی لەناو بردنی قەومی "یس" بە هاواری گەورە؟

هەر تاوان نەبوو... پێپێکی بە تواناو جەربەزەیی زالّ کرد بە سەر (بنی اسرائیل) دا پیاو

و کورپانی کۆشتن و کچ و ئافەرەتیان بە کەنیزە بردو ولاتیان کاولکرد؟

هەر تاوان نەبوو... هەموو جۆرە کارەساتێکی گەورەیی بە سەریاندا هێنا "بنی

إسرائيل" لە کۆشتارو کاولکاری و وێرانی و کچ و ئافەرەت بە کەنیزەکردن و وەزالّ کردنی

پاشاو سەمکارەکان و وەبوون بە مەیمون و بەرازە پێسوا... وەدواوە مینیان پە یامی

خوای گەورەیی کە دە فەرمیت: (لَيُعَذِّبَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ....

اعراف: ١٦٧) واتە: کە سانیک دە نێرمە سەریان کە تا پۆزی قیامەت ئازارو ئەشکەنجەیان

بدات.

"امام احمد" دەلێت: (ولید بن مسلم) بۆی گێڕامەوێ کە ئەویش لە (صفوان بن

عمرو) ئەویش لە (عبدالرحمن بن جبیر بن تغیر) ئەویش لە باوکی یەوێ، دەلێت ووتی:

کاتی ولاتی "قبرص" ئازادکراو دەسەلاتدارەکانی سەرگەردان و پەرش و بێلابوونەوێ

نه خوشی و چاره‌سەر

وه به سهریه کدا ده گریان. له وکاته دا "ابو درداء" م ﷺ بینی له گۆشه یه کدا ده گریا. منیش لێم پرسى: بۆچی له م پۆژه دا ده گریت که خوا ئیسلامی سهریه رزکرد تێیدا ئه ویش ووتى: ئه وه ئه ئێتى چى "جیبر" خه لکی چەند بى ده سه لاتن به رامبه ر به گه وریه یی خودا. ئه م قه ومه خاوه ن ده سه لات و پاشای به هێزیوون که پشتیان له فه رمانی خودا کرد، چییان به سه ردا هات.

"علی بن الجعد" ده ئیت: (شعبه بن عمرو بن مره) ووتى: گویم له "أبا البحتري" بوو ووتى: ئه وانه ی که گوئیان لى بوو هه وائیان پێدام که پێغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی: (لن يهلك الناس حتى يعذروا من انفسهم).^۱ واته: خواى گه وره خه لکی به هیلک نابات، تاخه لکی خۆیان بیانوو به ده سه ته وه نه ده ن.

وه له مسند دا هاتوو له فه رمووده ی (ام سلمة) ﷺ که پێغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی: (إذا ظهرت المعاصي في أمي عمهم الله بعذاب من عنده، فقلت يا رسول الله: اما فيهم يومئذ اناس صالحون؟ قال ﷺ: "بلى"، فقلت: كيف يصنع بأولئك؟ قال: يصيبهم ما اصاب الناس، ثم يصيرون الى مغفرة من الله ورضوان).^۲ واته: ئه گه ر سه رپێچی و تاوه نکاری و یاخی بوون سه ری هه لدا له ناو ئومه ته که مدا، ئه و خواى گه وره هه موویان توشی سزا ده کات. منیش پرسیم: ئایا که سانی چاکه خوازیان تێدا نی یه؟ پێغه مبه ر ﷺ فه رمووی: "به لى تێیدا به". منیش ووتم: ئه ی چى له وان ده کات؟ پێغه مبه ر ﷺ فه رمووی: ئه وانیش توشی ده بن به لام دواتر ده گه پێنه وه بۆ لای ره حمه ت و په زامه ندی خواى گه وره.

وه له "مراسيل الحسن" له پێغه مبه ره وه که ده فه رمیت ﷺ: (لا تزال هذه الأمة تحت يد الله وفي كنفه مالم يمالئ قراؤها، وما لم يذل صلاحها فجارها، ومالم يهن

^۱ - نهم فهرموده یه (صحیح) ۵، (احمد: ۲۶۰/۴، ۲۹۳/۵) و (ابو داود: ۴۳۴۷).

^۲ - نهم فهرموده یه (صحیح) ۵، (احمد: ۲/۱، ۳۰۴/۶) وه له (صحيحین) دا به م چه شه یه: (يهلكون مهلكا واحداً ولكن يعثون على نياتهم) له گێڕانه وه یه کى تردا (على أعمالهم).

ابن القيم الجوزی

خيارها اشرارها، فأذاهم فعلو ذلك رفع الله يده عنهم، ثم سلط عليهم جبابرتهم فساموهم سوء العذاب، ثم ضربهم الله بالفاقة والفقر.^١ واته: بهرده وام ئەم ئومەتە لە ژێر دەستی پەحم و میهره بانی و چاودێری خودادایه، کاتێک که قورئان خوێنه کانیان چاوله خوارو مه یلداري کار به دهستان نه بن، وه پیاو چا کانیان ژێرده سته ی خراپه کاران نه بن، وه پیاو به باشه کانیان به چاوی سوکه وه ته ماشا نه کرێن، به لام کاتێک ئەمانه پوویاندا، ئەوا دەستی چاودێری و میهره بانیان له سەر هه لده گرێ و پاشان زۆرداران زāl دهکات به سه ریاندا و تووشی خراپترین ئازاریان دهکات و دواتر به لای هه ژاری نه بوونیان تووش دهکات.

وه له مسند دا هاتوه له فهرموده ی (ثوبان) رضی اللہ عنہ که پێغه مبه ر صلی اللہ علیہ و آله و سلم فهرمودیه تی: (ان الرجل لیحرم الرزق بالذنب یصیبه).^٢ واته: مرۆفی وا هیه بی به ش ده بیت و پرزی لی قه دهغه ده کریت به هوی تاوانیکه وه که توشی ده بیت.

هه روه ها له هه مان سه رچاوه و هه مان که سدا هاتوه که پێغه مبه ر صلی اللہ علیہ و آله و سلم ده فهرمیت: (یوشک ان تتداعی علیکم الأمم من کل أفق، کما تداعی الأکلة علی قصعتها، قلنا: یا رسول الله امن قلة منا یومئذ؟ قال صلی اللہ علیہ و آله و سلم: انتم یومئذ کثیر، ولکنکم غناء کفشاء السیبل، تنزع المهاجرة من قلوب عدوکم، ویجعل فی قلوبکم الوهن، قالوا وما الوهن؟ قال: حب الحیاة وکراهة الموت).^٣ واته: نرسکه میله تانی تر له هه موو لایه که وه بیتن و یدهن به سه رتاندا، وه کو چۆن که سانیک بانگی یه کتری ده که ن بق سه ر نان خواردن، هاوه لان ووتیان: ئایا ئیتمه ئەو پۆژه ژماره مان که مه؟ پێغه مبه ر فهرمووی: ئیوه ئەو

^١ - ئەم فهرمودیه (ضعیف)، (حافظی عیراقی) له (المفنی) دا هیناوتی وه ده لیت (أسنادها ضعیف).

^٢ - ئەم فهرمودیه (حسن لغیره)، (احمد: ٢٧٧/٥) و (الحاکم: ٤٩٣/١) و (ابن ماجه: ٤٠٢٢) بروانه (کنز الفوائد).

^٣ - ئەم فهرمودیه (صحیح)، (احمد: ٢٧٨/٥) و (ابو داود ٤٨٧٨) بروانه (السلسلة الصحیحه: ٩٥٨).

پۆژه ژماره‌تان زۆره ، به‌لام وه‌کو که فی سهر ده‌ریان ، ترسی ئیوه له‌دلی ئه‌وان ده‌رده‌هێنرێت ولێتان ناترسن "وه‌ن" ده‌خرێته‌ ناود له‌ کانتان، پرسیان: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ر "وه‌ن" چی یه‌؟ پیغه‌مبه‌ر فرمووی: "وه‌ن" واته‌: خۆشیستنی دونیا و پق لی بوونه‌وه‌ی مردن.

وه‌له‌ (مسند) دا هاتوه‌ له‌ فرموده‌ی "انس" ﷺ که پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ ده‌فرمیت: (لما عرج بي مررت بقوم لهم اظفار من نحاس يخمشون بها وجوههم وصدورهم، فقلت: من هؤلاء يا جبريل؟ قال: هؤلاء الذين ياكلون لحوم الناس، ويقعون في اعراضهم).^۱ واته‌: له‌شوی "إسراء" دا قه‌ومیکم بینی نینۆکی درێژیان هه‌بوو له‌ مس دروست کرابوو سنگ وده‌م وچاوی خۆیان ده‌پنی ، به‌حه‌زهره‌تی جبریل ووت: ئه‌مانه‌ کێن؟ ئه‌ویش ووتی: ئه‌وانه‌ ئه‌و پێپه‌ن که به‌هه‌میشه‌یی گۆشتی مرۆفیان ده‌خواردو به‌خرابه‌ باسی ناموسی خه‌لکیان ده‌کرد.

وه‌له‌ "جامع" ترمذی دا هاتوه‌ له‌ فرموده‌ی (ابی هريرة) ﷺ که پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فرمیت: (يُخرج في آخر الزمان قوم يختلون الدنيا بالدين ، ويلبسون للناس مسوك الضأن من اللين، ألسنتهم أحلى من السكر، وقلوبهم قلوب الذئاب، ويقول الله عزوجل: ابي يغترون؟ وعلى يجترئون؟ فبي حلفت، لأبعثن على أولئك فتنة تدع الحليم فيها حيران). واته‌: له‌ کۆتایی زه‌ماندا که سانیك ده‌رده‌چن له‌ پێگه‌ی ئایینه‌وه‌ دونیا به‌ده‌ست ده‌هێنن، هێنده‌ش خۆیان نه‌رم و نیاو ده‌که‌ن به‌وێنه‌ی مه‌، زمانیان شیرینتره‌ له‌ شه‌کر، به‌لام دلایان دلی گورگه‌. خوای گه‌وره‌ ده‌فرمیت: (ثایا ده‌یانه‌وێت من بخه‌له‌ تێن؟ جورته‌ و بوییری به‌سه‌ر منه‌وه‌ ده‌که‌ن؟ سوێند بێت به‌خودی خۆم.. به‌لاو فیتنه‌یه‌کی ئه‌وتۆیان به‌سه‌ر دێنم که عاقله‌کانیان تێدا سه‌رگه‌ردان بن).

^۱ - ئه‌م فرموده‌یه‌ (صحیح)، (احمد: ۲۲۴/۳) و (ابو داود: ۴۲۹۷) بره‌وانه‌ (سلسلة الصحیحه: ۹۵۸).

ابن القيم الجوزی

وه (ابن أبی الدنيا) له فہرموودہی (جعفر بن محمد) . (عن ابیہ عن جدہ) ووتی کہ (علی بن ابی طالب) ووتی: (یأتی علی الناس زمان لا یبقی من الاسلام إلا اسمہ، ولامن القرآن الا رسمہ، مساجدہم یومئذ عامرة، وهي خراب من الہدی، علماؤہم شر من تحت ادیہم السماء، منهم خرجت الفتنة، وفيہم تعود). واتہ: پوزانیک دیت بہ سہر خہ لکیدا، ئیسلام تہ نہا ہر ناوہ کہی دہ میتیت ، وہ قورٹانیش تہ نہا وینہ کہی و مزگہ وتہ کان پاراؤن، بہ لام ویرانہ لہ پووی خودا پہ رستی یہ وہ، زاناکانیان خراپترین پیٹن ، لہ وانہ وہ فیتنہ و ناشوب سہرہ لدہ دات، وہ ہر بؤ ئہ وانیش دہ گہ ریٹہ وہ . وہ لہ "سماک بن حرب" وہ لہ "عبدالرحمن بن عبداللہ بن مسعود" وہ ﷺ لہ باوکی یہ وہ ووتی: (اذا ظهر الزنا والربا في قرية اذن الله عزوجل بهلاكها) واتہ: ہرکاتیک زینا و سوخواردن "رببا" لہ ہر شاریکدا سہری ہہ لدا ، ئہ وا خواہی گہ ورہ مؤلہ تی بہ ہیلاک بردنیان دہ دات.

وہ لہ (مراسیل الحسن) دہ لیت: (اذا اظهر الناس العلم وضيعوا العمل، وتحابوا بالالسن، وتباغضوا بالقلوب، وتقاطعوا الارحام، لعنهم الله عزوجل عند ذلك، فاصمهم وأعمى أبصارهم) واتہ: ہرکاتیک خہ لکی خویان بہ زانا دہ رخست وکاریان پی نہ کرد، بہ زمان یہ کیان خویش دہ ویست ولہ دلہ وہ پقیان لہ یہ ک بوو ، وہ پہ یوہندیان دہ پچراند، ئہ وا خواہی گہ ورہ نہ فرہ تیان لی دہ کات و کویرولائیان دہ کات. وہ لہ "سنن" ی "ابن ماجہ" دا ہاتوہ لہ فہرموودہی (عبداللہ بن عمر الخطاب) ﷺ فہرمووی: (كنت عاشر عشرة رهط من المهاجرين عند رسول الله ﷺ، فأقبل علينا رسول الله ﷺ بوجهه فقال: يا معشر المهاجرين، خمس خصال أعوذ بالله ان تدركوهن: ما ظهرت الفاحشة^۱ في قوم حتى أعلنوا بها إلا ابتلوا بالطواغيت والأوجاع

^۱ - فاحشہ: ہہ موو شتیکی نارہ واو ناشرین لہ ووتہو کرداردا وہ خواہی گہ ورہ باسی دہ کات کہ فاحشہ قہ دہ غیہ بہ نہیئی وناشکرایوہ: (قل انما حرم ربی الفواحش ما ظہر منها وما بطن)

والأوجاع التي لم تكن في أسلافهم الذين مضوا ، ولا نقص القوم المكيال والميزان إلا ابتلوا بالسنين وشدة المؤنة وجور السلطان، وما منع قوم زكاة أموالهم إلا منعوا القطر من السماء فلولا البهائم لم يمطروا، ولا خضر قوم العهد إلا سلط الله عليهم عدواً من غيرهم، فأخذوا بعض ما في أيديهم ، وما لم تعمل أئمتهم بما أنزل الله عزوجل في كتابه إلا جعل الله بأسهم بينهم).^١ واته: ئه‌ی پی‌ری کۆچه‌رییه‌کان "المهاجرين" په‌نا ئه‌گرم به‌خوادا که توشی ئه‌م پینج خه‌سلته‌ نه‌بن: له قومیتکدا زینا سهره‌لبدات و به‌ ئاشکرا ئه‌نجامی بده‌ن ئه‌وا توشی چه‌ندین په‌تای جۆراوجۆر ده‌بن که‌له پیتشینو باو‌یا‌پیریاندا نه‌بووه. وه‌هر قه‌ومیک دیارده‌ی دزی وفیل کردن له‌ته‌رازودا ئه‌نجام بده‌ن، ئه‌وا توشی گرانی وسته‌می ده‌سه‌لات ده‌بنه‌وه. وه‌هر قه‌ومیک ریگری بکه‌ن له‌زه‌کات ده‌رکردن، ئه‌وا توشی وشکه‌ سالی ده‌بن ، ئه‌گه‌ر له‌به‌ر گیانله‌به‌ران نه‌بیته‌هر به‌یه‌کجاری باران ناباریته‌. وه‌هر قه‌ومیک دیارده‌ی په‌یمان شکندن تییاندا سهره‌لبدات، ئه‌وا خوای گه‌وره‌ دوژمنانیان به‌سه‌ردا زال ده‌کات و به‌شیکی زۆری سامان وده‌سه‌لاتیان له‌ده‌ست ده‌ده‌ن. وه‌هر قه‌ومیک سه‌رکرده‌کانیان به‌فه‌رمایشته‌کان وکتیبه‌که‌ی خوای گه‌وره‌ فه‌رمان په‌وایی نه‌که‌ن ، ئه‌وا خوای گه‌وره‌ توشی دوه‌ره‌کی و دوژمنایه‌تیان ده‌کات له‌نیو خۆیاندا.

وه‌له (مسند وسنين) دا هاتووه‌ له‌ فه‌رموده‌ی (عمرو بن مروه) له‌ (سالم بن ابی الجعد) رضی‌الله‌تعالی‌عنہ له‌ باوکی یه‌وه ده‌لته‌ پیتفه‌مه‌به‌ر صلی‌الله‌تعالی‌عنه‌وآله‌وسلم فه‌رموویه‌تی: (إن من كان قبلکم کان اذا عمل العامل فیهم بالخطیئة جاءه‌ الناهی تعذیراً، فأذا کان الغد جالس‌ه‌ واکله‌ وشاربه‌، کانت لم یره‌ علی خطیئة بالأمس، فلما رای الله عزوجل ذلک منهم ضرب بقلوب بعضهم علی بعض ، ثم لعنهم علی لسان نبيهم داود وعیسی بن مریم، ذلک

وه‌ده‌فه‌رمویت: (الشیطان یعدکم الفقر ویأمرکم بالفحشاء) وه‌زۆر ئه‌م وشه‌یه‌ ژ "زینا" به‌کارده‌هیتیت.

^١ -ئهم فه‌رموده‌یه‌(حسنه‌، (ابن ماجه‌: ٤٠١٩) و(بریصر البانی)به‌حسن یان داوه‌ته‌ قه‌لهم.

ابن القيم الجوزی

بما عصوا وكانوا يعتدون. والذي نفس محمد بيده لتأمرن بالمعروف، ولتنهون عن المنكر ولتأخذن على يد السفية، ولتأطرنه على الحق أطراً أو ليضربن الله بقلوب بعضكم على بعض، ثم ليلعنكم كما لعنهم^١ واته: له و خه لكانه ی پیش ئیوه دا گهر که سیک هه له ی بگردایه ، نهوا به کیک له و که سانه ی ئاموژگاری خه لکیان ده کرد ده هات و سزای ده داو ئاموژگاری ده کرد، پیتی ده ووت: له خوا بترسه، به لام به یانی که پوژ ده بووه ده ئاموژگاری که ره که له گه ل تاوانبار ده که دا پیکه وه ده بوون نان و ئاویان ده خوارد هه ره کو بلتی نهو که سه دوینی هه له ی هه رنه کردبی. کاتیک خوی گهره نه مه ی لی بینین دله کانی وه ک یه ک لی کردن وه به یه کیانیدا. نه و جا نه فره تی لی کردن له سر زاری "داود و عیسای کوپی مریم (س.خ)". نه مه ش به هو ی نه وه ی سه ریچی خودایان ده کرد ، پاشان پیغه مبه ر فه رموی: سویند به و که سه ی که گیانی منی به ده سته ، نه گهر فرمان به چاکه و پیگری له خراپه نه که ن ، وه ده سته نه فامان نه گرن و پشتیوانی له حق نه که ن، نهوا خودا دله کانتان ده دات به یه کداو نه فره تان لی ده کات، وه کو له وانه ی پیشوو تری کرد.

وه (ابن ابی الدنيا) له "ابراهيم بن عمرو الصعاني" ده لیت: (اوحى الله الى يوشع بن نون عليه السلام، اني مهلك من قومك اربعين الفا من خيارهم، وستين الفا من اشرارهم، قال: يارب، هؤلاء الاشرار، فما بال الاخيار؟ قال: انهم لم يغضبوا لغضبي، وكانوا يواكلونهم، ويشاركونهم). واته: خوی گهره وه حی بو "یوشع بن نون" نارد که من وچل هه زار له پیاو خراپ وچل له پیاو چاکانی قه و مه که ت به هیلک ده به م. نه ویش ووتی: خوی به پیپی خراپه کاره کان حه قی خویانه، نه ی پیپی چاکه کاران بو؟ فه رموی: چونکه به نه رکی خویان هه لئه ساون به وه ی پیگری خراپه کاران نه بوون ، تووپه نه بوونه به رامبه ر نهو کارانه ی که من پیم ناخو شه، وه نه وان نه نجامیان داوه.

^١ - نه م فه رموده یه (ضعیف الاسناد)، (احمد: ٢١٩/١) وه (ابو داود: ٤٣٣٦) وه (الرمذي: ٣٠٤٧) وه (ابن ماجه: ٤٠٠٦) بروانه: (ضعیف ابن ماجه ی الیانی: ٨٦٧).

نه‌خو‌شی و چاره‌سەر

هه‌روه‌ها (أبو عمر بن عبد البر) له "أبي عمران" ده‌لێت: (خوای گه‌وره‌ دوو فریشته په‌وانه ده‌کات بۆ کاولکردنی گوندیک، به‌هه‌رچی تێدايه. کاتیک که‌چوونه‌ سه‌ر گونده‌که‌ بینیان که‌ پیاویک له‌ مزگه‌وته‌که‌ودا خواپه‌رستی ده‌کات وکړنوش ده‌بات، فریشته‌کان ووتیان: خواپه‌ گیان فلان به‌نده‌ت له‌ گونده‌که‌تدا نوێژ ده‌کات، خوای گه‌وره‌ فهرمووی ئه‌ویشی له‌ گه‌لدا وێران بکه‌ن، چونکه‌ هیچ کاتیک نا‌په‌حه‌ت و دلگران نه‌بووه‌ له‌ پێناو مندا.) .

وه "الحمیدی" له (سفیان بن عیینه) ده‌لێت: (سفیان بن سعد) له "مسعر" ده‌گێڕێته‌وه: (که‌ فریشته‌یه‌ک فهرمانی پێ کرابوو که‌ گوندیک به‌ناخی زه‌ویدا به‌ریت، دواتر ووتی ئه‌ی په‌روه‌ردگار فلانه‌ که‌سی خواپه‌رستی تێدايه. خوای گه‌وره‌ وه‌حی نارد که‌ له‌و که‌سه‌وه‌ ده‌ست پێ بکه‌، چونکه‌ هیچ کاتیک دلگران نه‌بووه‌ به‌رامبه‌ر به‌وکاره‌ خراپانه‌ی که‌ له‌و گونده‌دا کراوه‌.)

وه‌هه‌روه‌ها (ابن ابی الدنيا) له "وهب بن منبه" ده‌لێت: (کاتیک داودی پێغه‌مبه‌ر هه‌له‌ی کرد، داوای لێ خوشبوونی کرد، خوای گه‌وره‌ لێی خوش بوو. دواتر خوای گه‌وره‌ باجی ئه‌وه‌هه‌له‌یه‌ی دابه‌سه‌ر نه‌ته‌وه‌ی بنی ئیسرائیلدا. هه‌زه‌تی داود فهرمووی: ئه‌ی خودایه‌ تۆ فهرمانه‌په‌وایی دادپه‌روه‌ری په‌های چۆن باجه‌که‌یت دابه‌سه‌ر که‌سانی تر که‌چی من هه‌له‌م کردووه‌. خوای گه‌وره‌ وه‌حی نارد و فهرمووی: چونکه‌ کاتیک تۆ هه‌له‌ت کرد، ئه‌وان پێگریان نه‌کردیت.)

وه‌هه‌روه‌ها (ابن ابی الدنيا) له (أنس بن مالك) ده‌لێت: (انه دخل على عائشة عليها السلام هو ورجل آخر، فقال لها الرجل: يا ام المؤمنين حدثينا عن الزلزلة. فقالت: اذا استباحوا الزنا، وشربوا الخمر، وضربوا بالعازف غار الله عز وجل في سمائه، فقال للأرض: تزلزلي بهم، فإن تابوا ونزعوا، وإلا هدماهما عليهم، قال: يا ام المؤمنين أعذبا لهم؟ قالت: بل موعظة ورحمة للمؤمنين، ونكالا وعذابا وسخطا على الكافرين. فقال أنس عليه السلام: ما سمعت حديثا بعد رسول الله ﷺ أنا أشد فرحا به مني

ابن القيم الجوزی

بهذا الحديث.^۱ واته: من وپیاوئکی تر چووین بۆ لای خاتوو عائیشه رضی اللہ عنہا، پیاوه که لئی پرسی: ئە ئی دایکی بپواداران باسی بوومه له رزه مان بۆیکه "زلزله"؟ خاتوو عائیشه ش فەرمووی: ئە گەر زیناودا وێن پێسی به ئاشکراکرا و مه ی خورایه وه و ئامیری موسیقایان ژهنی. خوای گه وه له سه رووی ئاسمانه وه توپه ده بیئت، وه به زه وی ده لئیت ده ست بکه به له رینه وه واته بوومه له رزه. جا ئە گەر ته وه بیان کردو گه رانه وه باشه... ئە گه رنا ئە وا به بوومه له رزه کاولیان ده کات و خانوو کۆشکه کانیا ن به سه ردا ده پوختنیئت. پیاوه که ووتی: ئە ئی دایکی بپواداران ئە مه ته نها سزایه که بۆ ئە وان؟ خاتوو عائیشه فەرمووی: په ندو ئامۆژگاری یه که بۆ بپواداران وه سزاو توپه یی خودایه بۆ بی باوپه کان. "أنس" ده لئیت: له دوا ی پیغه مبه ری خودا فەرمووده ی وادلّ خو شم نه بیستوه.

وه (ابن أبی الدنيا) له فەرمووده یه کی (مرسل) ده گێڕیته وه: (إن الأرض تزلزلت على عهد رسول الله ﷺ، فوضع يده عليها ثم قال: أسكني، فإنه لم بأن لك بعد، ثم التفت الى أصحابه. فقال: (ان ربكم ليستعتبكم فاتبعوه) ، ثم تزلزلت بالناس على عهد عمر بن الخطاب رضی اللہ عنہ فقال: أيها الناس ما كانت هذه الزلزلة الا على شيء أحد تثموه، والذي نفسي بيده لئن عادت لا اسكنكم فيها أبداً).^۲ واته: له سه رده می پیغه مبه ردا رضی اللہ عنہ بومه له رزه یه ک پوویدا وزه وی ده ستی کرد به له رینه وه، پیغه مبه ریش ده ستی خسته سه ر زه وی و پێی فەرموو: هیمن وئارام به هیشتا کاتی ئە وه ت

^۱ - ئەم فەرمووده یه (ضعیف الاسناد) ه، (حاکم: ۵/۱۶) گێڕاییه وه له سه ر مه رجی مسلم به "صحیح" ی داوه له قەلەم، وه (ذهبی) دلئیت: یتیم وایه هه لبه سزاو بیئت، وه ئەم فەرمووده یه (سیوطی) له کتیی (کتاب الزلازل) دا هیناویتی و ده دیداته پان (ابن ابی الدنیا حاکم) وه ده لئیت: وه پراسی زانیوه (صحیح) بروانه ئەو کتییه لا ۹۰-۱۰، به ده رهێنانی ئێمه وه.

^۲ - ئەم فەرمووده یه (ضعیف الاسناد) ه، وه (ابن ابی حاتم) له (المراسیل) ل- ۱۹۰ گێڕاوێیه وه، بروانه هه مان سه رچاوه ی پێشو، لا ۲۵۰.

نه خوشی و چاره سهر

نه هاتوره ، پاشان پووی کرده هاوه له کانی وه رمووی: خوی گه وره لومه تان ده کات ، دهی ئیوه ش لومهی خوتان بکه ن له سهر خراپه کاریه کانتان ، پاشان له سهرده می (عمر بن الخطاب) دا بومه له رزه یه ک پوویدا. (عمر) فه رمووی: (ئه ی خه لکینه ئه م بومه له رزه یه به هوی کاریکه بووه ئیوه به خراپه ئه نجامتان داوه ، سویند بیت به وکه سه ی گیانی منی به دهسته ، ئه م جاره یان پوویداته وه من پارێزگاریتان لی ناکه م) .

وه له پله وپایه ی (عمر بن الخطاب) دا هاتوره له (ابن ابی الدنیا) هوه ده گێرته وه که : (ان الارض تزلزلت علی عهد عمر رضی الله عنه فضرِبَ یدُه علیها ، وقال: مالک؟ مالک؟ وما لک؟ اما إنها لو كانت القيامة حدثت اخبارها ، سمعت رسول الله صلی الله علیه و آله يقول: إذا کان يوم القيامة فلیس فیها ذراع ولا شبر إلا وهو ینطق.) واته: له سهرده می (عمر بن الخطاب) رضی الله عنه زهوی له رزی یه وه ، عمریش دهستی خسته سه ری ووتی: ئه وه چیه؟ ئه وه چیه؟ خۆنه گهر قیامهت بیت، ئه وه ده بیت بیت وه لام، چونکه من گویم له پیغه مبه ر بوو رضی الله عنه فه رمووی: ئه گهر پووی قیامهت پوویدا ئه وه هه موو بال و بستیک له زهوی دهست ده کات به قسه کردن.

وه (إمام احمد) له (صفیه) ده گێرته وه که: ووتویه تی: (قالت: زلزلت المدينة علی عهد عمر رضی الله عنه ، فقال: یا ایها الناس ما هذا؟ ما اسرع احدثتم. لنن عادت لاساکنکم فیها.)^۱ واته: له سهرده می "عمر رضی الله عنه زهوی له ریه وه ، ئه ویش ووتی: ئه ی خه لکینه ئه مه چی یه؟ چۆن به خیرایی شتیکتان کردوه ، جانه گهر ئه م جاره پوویداته وه من ئیوه ی تیدا نابیریم.

وه (کعب) ده لیت: هه رکاتیک خه لکی تاوانی زۆریان له سهر زهوی ئه نجام بدایه ئه وه زهوییه ی له ترسی ئه وه ی که خودای گه وره ئاگاداریتی ده له رزی یه وه .

^۱ - ئه م فه رموده یه (صحیح)ه ، (ابن ابی شیه) له (مصنفه: ۴/۷۴) وه (بیهقی) له (سنة الطبی: ۳/۲۴۲) گێراییانه ته وه .

ابن القيم الجوزی

(عمر بن عبدالعزیز) رحمۃ اللہ علیہ نامہ‌ی نووسراوی ناراستہ‌ی گشت شاره‌کان کرد: (اما بعد فإن هذا الرجف شيء يعاتب الله عزوجل به العباد ، وقد كتب الى الامصار ان يخرجوا في يوم كذا وكذا شهر كذا وكذا، فمن كان عنده شيء فليصدق به، فإن الله عزوجل يقول: قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى * وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى.. اُعلی: ۱۴-۱۵. وقلوا كما قال ادم: رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ.... الأعراف: ۲۳. وقل كما قال نوح: وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ... هود: ۴۷. وقلوا كما قال يونس: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ.... الأنبياء: ۸۷) ^۱ واته: ئەم داچە ئەکینە‌ی زەوی گله‌یی خودایه له‌بەنده‌کانی ده‌کات. وه‌له‌نامه‌یه‌کدا که ناراسته‌ی سه‌رجه‌م شاره‌کانی کردو نووسی بووی: ئەم زه‌مین له‌رزه‌یه‌ گله‌یی خودایه له‌ به‌نده‌کانی، جا پێویسته له‌ فلان پۆژو له‌ فلان پۆژدا ، وه‌له‌ فلان مانگ وه‌له‌ فلان مانگدا ده‌ریچه‌ ده‌روه‌ی شار ، هه‌ر که‌سیک ده‌ستی ده‌رده‌چیت وه‌یه‌تی باخێر بکات، چونکه‌ خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمیت: (قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى * وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى.. اُعلی: ۱۴-۱۵). واته: ئەو که‌سه سه‌رفرازه‌ که‌ ده‌رونی خۆی پاک پاگرتووه‌، وه‌ناوی په‌روه‌ردگار ده‌بات ونوێژ ده‌کات. ئێوه‌ش هه‌روه‌کو "ادم" ووتی بڵێن: (رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ.... الأعراف: ۲۳). واته: ئەو په‌روه‌ردگار ئێمه‌ سته‌ممان له‌خۆمان کرد، ئەگه‌ر تو‌ی به‌خشنده‌ لیتمان خۆش نه‌بیت وه‌په‌حمان پێ نه‌که‌یت ئەوا ده‌بینه‌یه‌کیک له‌دۆپاوه‌کان. وه‌هه‌روه‌کو "نوح" ووتی ئێوه‌ش بڵێن: (وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ... هود: ۴۷). واته: ئەو په‌روه‌ردگار ئەگه‌ر تو‌ په‌حمان پێ نه‌که‌یت ولیتمان خۆش نه‌بیت، ئەوا ده‌بینه‌یه‌کیک له‌دۆپاوه‌کان. وه‌هه‌روه‌کو "یونس" ووتی ئێوه‌ش بڵێن: (لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ

^۱ - ئەم له‌مورودیه‌ (حسن)ه‌، (أبو نعیم) له‌ "حلیه‌ الاولیا ۳۰۵/۵" گێڕاویته‌وه‌، وه‌ده‌تیت هه‌ندیک که‌سی تێدایه‌ نایاسم، وه‌ "ابن أبی شیه‌" له‌ "مصف: ۴۷۳۲" گێڕاویته‌وه‌ به‌ "مسند" پیاوه‌کانی هه‌موو متمانه‌دارن.

نه خوشی و چاره سهر

سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ... (الأنبياء: ۸۷). واته: هیچ خودایه ک نی یه به حق ته نها تق نه بیّت، پاکی و بی گهردی بۆتق، من یه کیك بووم له سته مکاران.

وهه روه ها (امام احمد) ده لیّت: (أسود بن عامر) له (أبو بكر) له (الاعمش) له (عطاء بن أبي رباح) له (ابن عمر) وهه ده گپرتته وهه ده لیّت: (سمعت رسول الله ﷺ يقول: اذا ضن الناس بالدنيا والدرهم وتبايعوا بالعينة، وتبعوا اذنان البقر، وتركوا الجهاد في سبيل الله، انزل الله بهم بلاء لا يرفعه حتى يراجعوا دينهم).^۱ واته گویم له پیغه مبه رﷺ بوو ده فهرمیت: نه گهر خه لکی دینارو درهم وپاره بووه مه به ستیان، وهه کاری کرپن و فروشتنیان به شیوه ی "عینه" نه جامدا، وهه شوین ده سه لاتدارانی قامچی به ده ست که وتن که قامچی کانیان له شیوه ی کلکی مانگادایه. وهه پشتیان کرد له تیکوشان له پیناوی خودادا. نهوا خوای گه وره به لایه کیان به سهردا داده به زینیت له کۆلیان نابیتته وهه تا نه گه پینه وهه سهر ئاینه که یان.

(وتبايعوا بالعينة) له لای "فقهاء" وزانایانی بواری فیه دوو رافه و لیكدانه وهیان هه یه: یه که م: فروشتنی کالایه که به قهرز به که سیك، به نرخ ی زیاتر له نرخ ی ئاسایی خوی. دووه م: فروشتنی کالایه که به که سیك، پاشتر کرپنه وهی هه مان کالاً له وکه سه، به لام به نرخ یکی زۆر که متر له وهی که پیی فروشتتوه.^۲ وهه "حسن" ده لیّت: فیتنه ته نها سزایه که و تۆله سه ندنه وهی که خوای گه وره له خه لکی ده سینیتته وهه.

وهه هندی له پیغه مبه رانی "بنی ئیسرائیل" کاتیك وردبونه وهه له و کاره ساته ی (بنختنصر)^۳ به سه ریاندا هینای ووتیان: (ئهی خودای گه وره به هوی به رنه نجامی

^۱ - نهم فهرموده یه (حسن) هه، (احمد: ۲/۲۸) وهه (ابو داود: ۳۴۶۲) گپرت یانه توهه.

^۲ - بر روانه: (معجم لغه الفقهاء: ل ۱۱۴).

^۳ - یان نه بو خودنوسر، پاشای بابلیه کان بوو که هیزشی کرده سهر شاری "نور شه لیم - قدس" وشارستانی ته جول هه که ی کاول کرد زۆری لی کوشتن و زۆریشی لی به دیل گرتن و له بابل به ندی کردن. "وهه گپرت"

ناپاکی و تاوانکاری خو مان که سیکت زال کرد به سه زماندا ، نه تو ده ناسیت ونه به زهیی به ئیمه دا دیته وه .

وه (بختنصر) به " دانیال - ی پیغه مبه ر " ی ووت: چی منی به سه ر قه و مه که تدا زال کرد؟

(دانیال) یش ووتی: گه و ره یی تاوانکاری توو سته مکاری قه و مه که م به رامبه ر به خودی خو یان .

وه "ابن ابی الدنيا" له فرموده ی (عمار بن یاسر) و (حذیفه) وه ده گپرتیه وه که پیغه مبه ر ﷺ فرموویه تی: (ان الله عزوجل اذا اراد بالعباد نقمة امات الاطفال واعقم ارحام النساء، فتنزل النعمة ، وليس فيه مرحوم.)^۱ واته: هر کاتیک خوای گه و ره بیه ویت به لایه ک توشی به نده کانی بکات، نه و پشتر مندالان ده مرینیت وئافره تان نه زوک ده کات، نه و سا به لاکه داده گریتیه خواره وه بقو سه ریان، که که سیکیان تیدا نی به شایه نی به زهیی خودای گه و ره بیت.

وه (ملک بن دینار) ده ئیت له "حکمه" دا خویندمه ته وه که خودای گه و ره فرموویه تی: (من الله م پادشاو خاوه نی پادشا کانم، دلّی پادشا کان له ده سستی مندایه . هر که سی ملکچه چی وخواپه رستی من بکات، نه و پادشا که یان دلّ نه رم و نیان ده که م . وه هر که سیکت سه رپیچیم بکات ، نه و پادشا که یان ده که م به به لا به سه ریان وه . جا خوتان به کاروباری پادشا کانه وه سه رقال مه کن، به لکو سه رقالی گه پانه وه و ته و به بن بومن، نه و نه وان دلّ نه رم ده که م.)

وه له (مراسل الحسن) دا هاتووه: (نه گه ر خوای گه و ره ویستی خیر برژینیت به سه ر هر قه و می کدا ، نه و کاروباریان ده داته ده ست که سه نه رم و نیان و دلسوزنه کانیانه وه،

^۱ - نه م فرموده یه (ضعیف الاسناد) ه، (سیوطی) له (جامع الکبیر) دا هیناوتی، وه (البانی) له (ضعیف الجامع به ژماره ی ۱۵۴۴) هیناوتی له (اللقابی شیرازی) وه به (ضعیف) ی داناره .

نه خوښی و چاره سهر

به لام نه گهر ویستی شهریان به سهردا برژیتیت ، نهوا کاروباریان ده داته ده ست
کاربه ده ستانی سته مکار و بی عقل و دل په قه کانیاں .

وه (امام أحمد) و که سی تریش ده گپړنه وه له "قتاده" ده لیت: (حه زه تی "موسی"
(س.خ) فرموی: نهی خوای گه وره تو له سهرووی ناسمانه کانیت و نیمه یش
له زه وی. جا نیشانه ی تو په بوون وپازی بوونت له نیمه چی به ؟ خوای گه وره
فرموی: نه گهر کاروبار تانم دایه ده ستی کاربه ده ستانی نهرم و نیان وژیرو لیها تو،
نهوا نیشانه ی نه وه یه لیتان پازیم. وه هر کاتیک کاروبار تانم دا به ده ستی سته مکارو
بی به زه یی نهوا نیشانه ی نه وه یه لیتان توپرم.)

وه (ابن ابی الدنيا) ده گپړته وه که "فضیل بن عیاض" ووتی: "خوای گه وره وه چی
نارد بڼ هندی له پیغه مبه ران که: نهو که سهی که من بناسیت و سه پېچیم بکات، نهوا
که سیک به سهریاندا زال ده کم که من نه ناسیت."

وه هره وها (ابن ابی الدنيا) ده گپړته وه له فرموده ی "ابن عمر" رضی الله عنه یرفعه: (والذي
نفسی بیده ، لاتقوم الساعة حتی یبعث الله امراء کذبة ، و وزراء فجرة ، واعوانا
خونة ، وعرفاء ظلمة ، و قراء فسقة ، سیماهم سیماء الرهبان ، و قلوبهم أنتن من
الجیف ، اهوؤهم مختلفة ، فیفتح الله لهم فتنة غبراء مظلمة فیتهاوكون فیها ، والذي
نفس محمد بیده لینقضن الاسلام عروة عروة ، حتی لا یقال الله الله ، لتأمرن
بالمعروف ، ولتنهون عن المنکر ، او لیسلطن الله علیکم شرارکم فیسومونکم سوء
العذاب ، ثم یدعو خیارکم فلا یستجاب لهم ، لتأمرن بالمعروف ولتنهون عن المنکر او
لیبعثن الله علیکم من لایرحم صغیرکم ، ولا یؤقر کبیرکم.) واته: سویند بیت به و
که سهی گیانی محمدی به ده سته ، قیامهت پوونادات تاو هکر خوای گه وره نه م که سانه
په وانه نه کات: سه رکرده ی دروژن ، وه زری تاو هنکارو ناپاک ، خواناسی سته مکار ،
قورثان خوینی خرابه کار که سیمو پووخساریان له سیمو پووخساری پاهیه کان ده چیت
، وه دله کانیاں بڼ که نه ثاره زووه کانیاں جیاوازه ، خوای گه وره ده رگای ناشوب

ابن القيم الجوزی

وفیتنه ی لیّ ده کاته وه. وه سویند بیّت به وکسه ی گیانی محمدی به دهسته ئیسلام پارچه پارچه ده بیّت وله ناو ده چیت، ته نانه ت ووتنی الله الله یش نابیستیت، یان فه رمان به چاکه ده کهن وپښگری له خراپه ده کهن، یا خودای گه وره سته مکاران و خراپه کارانتان ده کاته رابه رو سه رکړده تاوه کو توشی توندترین ئازارتان ده کهن. له م کاته دا پیاو چاکه کانیشتان نزیان قبول نابیّت. یان ده بیّت فه رمان به چاکه و پښگری له خراپه بکهن، یا خود خوای گه وره کهسانیک به سه رتاندا زالّ ده کات که پښ له گه وره تان نه گریّت و به زه یی به بچوکیشتان نه یه ته وه.

وله (معجم الطبرانی) و سه رچاوه ی تریش هاتوه له فه رموده ی "سعید بن جبیر" له "ابن عباس" رضی الله عنه ده لیت: پیغه مبه ری خودای صلی الله علیه و آله ده فه رمیت: (ما ططف قوم کیلا، ولا یخسوا میزانا، الا منعهم الله عزوجل القطر، وما ظهر فی قوم الزنا الا ظهر فیهم الموت، وما ظهر فی قوم الربا الا سلط الله علیهم الجنون، ولا ظهر فی قوم القتل- یقتل بعضهم بعضا، الا سلط الله علیهم عدوهم، ولا ظهر فی قوم عمل قوم لوط الا ظهر فیهم الخسف، وما ترک قوم الأمر بالمعروف والنهي عن المنکر الا لم ترفع أعمالهم ولم یسمع دعاؤهم).^۱ (واته: هه ر قه ومیک فیّل له ته رازوو بکات، نه وا خوای گه وره توشی وشکه سالیان ده کات و بارانیان لیّ ده گریته وه. وه هه ر قه ومیک زینا وداوین پیسی بییته دیارده تیانداندا، نه وا خوای گه وره توشی مردنیان ده کات "واته جوړه ها دهر دو تاعونی کوشنده ی وه ک ئیدز و سه یه لان وزوهری توش ده کات که هه ر به توش بوونیان له پیزی مردوان ده ژمیردرین، چونکه چاره سه ریان نه سته مه و دژواره وه رگپښ".)

وه هه ر قه ومیک پیا خواردن بییته پیشه و دیارده تیانداندا، نه وا خوای گه وره توشی شیتیبیان ده کات. وه هه ر قه ومیک کوشتن ویه کتر کوژی سه ره لبدات له ناویانداندا، نه وا

^۱ - (منذری) له (الترغیب والترهیب) دا هیئاویتی، وه (مالک) به (موقوف) ی داوه له قه لاهم، به لام له لای (الطبرانی) و کهسانی تر "مرفوعه".

خوای گه وره دوژمنه کانیان به سهر دا زال ده کات. وه کرداری چلّیسی قهومی لوط واته نیر بازی له ههر قه میکدا سهره لبدات، ئه و خوای گه وره توشی سزایی به ناخی زه ویدا چوونیان ده کات. وه ههر قه ومیک ده ست به رداری فه رمان کردن به چاکه و پیگری له خراپه کردن ببیت، خوای گه وره کارو دوعایان لی وه رناگریّت ولییان قبول ناکات.

وه (ابن ابی الدنيا) له فه رموده ی "ابراهیم بن الاشعث" له "عبدالرحمن بن زید" له "باوکی به وه" ئه ویش له "سعید" ئه م فه رموده یانه گیراوه ته وه.

وه له "مسند" و سهر چاوه ی تریش دا هاتوه له فه رموده ی "عروه" له "عائیشه" وه ﷺ ده لیت: (دخل رسول الله ﷺ وقد حفزه النفس، فعرفت في وجهه انه قد صفزه شيء فما تكلم حتى توضأ، وخرج فلصقت بالحجرة، فصعد المنبر فحمد الله وأثنى عليه، ثم قال: يا أيها الناس، إن الله عز وجل يقولكم: مروا بالمعروف وانها عن المنكر قبل ان تدعوني فلا أجيبكم، وتستنصرون فلا أنصرکم، وتساءلونني فلا أعطيکم.)^۱ واته: چووم بۆلای پیغه مبهری خودا مه ستم کرد به پوخساریدا شتیک سهر قالی کردوه. هیچی نه ووت تا ده ست نوژی گرت و پویش بۆ مزگه ووت دواتر چووه سهر بلتدگو به کی و فه رمووی: ئه ی خه لکینه خوای گه وره پیتان ده فه رمیت: فه رمان به چاکه و پیگری له خراپه بکه ن، پیش ئه وه ی بپارینه وه و داوا بکه ن و وه لامتان نه ده مه وه و داوای سهر که وتنیش ده که ن سهرتان ناخه م.

وه (العمري الزاهد) ده لیت: (یه کیک له و سهر که شیان ه ی تو به سهر ده رونی خوتدا ده یکه یت و خوداش له خوت زویر ده که یت، ئه وه یه کاتیک که کاریکی نارپه واه که ده بیته مایه ی توپه بوونی خودای گه وره له پیش چاوت ئه نه جام ده دریت، تویش نه پیگری ده که یت وه فه رمان به چاک بوونی ده که یت و وه تئیده په ریتیت له ترسی

^۱ - ئه م فه رموده یه (ضعیف الاسناد) ه، (احمد: ۱۵۹/۶) وه (المیثمی) ده لیت له سه نه ده که ی دا (عاصم بن عاو ی تئدایه) که له (مجاهل) ه (۲۶۶/۷).

ابن القيم الجوزی

که سانیکی تر نه وه ک زیانت پی بگه یه نن، که چی له پاستیدا نه وان ناتوانن زیان وقار زانج به خوشیان بگه یه نن، نه خوازه به تق) .

وه هه روه ها ده لیت: (هه ر که سیک له ترسی که سانی تر دا ده ست به رداری فه رمان به چاکه و پیکری له خرابه بیت، نه وا گوپړایه لی و ملگه چی بو خوی گه وره له ده ست داوه .)

وه (امام أحمد) له "مسند" دا له فه رموده ی "قیس بن ابی حازم" هیناویتی که ده لیت "ابو بکر الصدیق" ﷺ ووتی: (ایها الناس انکم تکلون هذه الآية، وانکم تضعونها على غير موضوعها: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسُكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ.... المائدة: ١٠٥) واني سمعت رسول الله ﷺ يقول: ان الناس اذا رأوا الظالم لم يأخذوا على يديه، وفي لفظ، اذا رأوا المنكر فلم يغيروه، او شك ان يعمهم الله بعقاب من عنده).^١ واته: نه ی خه لکینه نثوه نه م نایه ته پیروزه ده خویننه وه که چی له شوینی خویدا به کاری ناهینن، خوی گه وره ده فه رمویت: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسُكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ.... المائدة: ١٠٥) .

من گویم له پیغه مبهری خودا بوو که ده فه رمویت: "نه گه ر خه لکی سته مکاریکیان بینی سته می کرد و پیکریان لی نه کرد. یاخود له ووته یه کی ترا نه گه ر ناپه وایه کیان بینی و نه یانگوپی و پیکریان لی نه کرد، نه وا دورنی یه خوی گه وره هه موویان توشی سزایه ک بکات.

وه (اوزاعی) ده گپړیته وه له "یحیی بن ابی کثیر" له "ابی سلمه" له "ابو هریره" ﷺ ده لیت: پیغه مبهری خودا فه رموی: (اذا خيفت الخطيئة لم تضر

^١ - نه م فه رموده یه (صحیح) ه، (احمد: ٧/١) و (ترمذی: ٢٠٥٧) وه به "حسن صحیح" ی داناره.

الاصحابها ، واذا ظهرت فلم تغير ضرت العامة).^١ واته: ئەگەر تاوانێک پەردەپۆش کرا ئەوا تەنھا خاوەنەکەی توشی سزا دەبێت، بەلام ئەگەر دەرکەوت و ناشکرا بوو و نه‌گۆردرا ئەوا زیانی بۆ گشت خەلکی دەبێت.

وه (امام احمد) ده‌گێڕێته‌وه كه "عمر بن الخطاب" وتویه‌تی: (دوور نی یه‌ ئه‌و دێهات وگوندانه به‌ ئاوه‌دانی کاول بکری‌ت؟ ووتیان چۆن کاول ده‌بێت كه‌خۆی له‌خۆیدا ئاوه‌دانه؟ فه‌رموی: ئەگەر تاوه‌نکاره‌کانیان زāl ببن به‌سه‌ر پیاو چاکه‌کانیاندا و خراپه‌کاران ببنه‌ سه‌رۆکی خێل و عه‌شیره‌ته‌کانیان.)

وه (اوزاعی) ده‌گێڕێته‌وه له‌ "حسان بن عطية" له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه كه‌ فه‌رمویه‌تی: (سیظهر شرار أمتي على خيارها ، حتى يستخفى المؤمن فيهم، كما يستخفى المؤمن فيهم، كما يستخفى المنافق فينا اليوم). واته: خراپه‌کارانی ئومه‌ته‌که‌م زāl ده‌بن به‌سه‌ر چاکه‌کانیدا. وه‌باوه‌پدار تێیاندا وون و بزر ده‌بێت، هه‌روه‌کو چۆن ئەمڕۆ دوو پوه‌کان له‌ نێوانماندا بزێن و وونن.^٢

وه (ابن ابی الدنيا) له‌ فه‌رموده‌ی "ابن عباس" ده‌گێڕێته‌وه كه‌: (يرفعه) قال (يأتي زمان يذوب فيه قلب المؤمن كما يذوب الملح في الماء. قيل: مم ذاك يا رسول الله؟ قال ﷺ: مما يرى من المنكر لا يستطيع تغييره). واته: پۆزێك دێت كه‌ دڵی باوه‌پدار ده‌توێته‌وه وه‌ك تـوانه‌وه‌ی خـوێ له‌ ئاودا. ووتیان ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا چۆن؟ فه‌رموی: به‌هۆی ئه‌وه‌ی كه‌ نا‌په‌وایی و خراپه‌ ده‌بینیت و ناتوانیت پێگهی بكات و چاکی بكاته‌وه‌.

^١ - نهم فه‌رموده‌یه‌ (ضعيف جداً) ه، وه‌ (المشمي) له‌ (المجمع: ٧/٢٦٨) هیناوتی وه‌ "طبرانی" له‌ (الاوسط) دا وه‌ (مردان بن سالم الففاری) تێدایه‌ له‌ سه‌نده‌ که‌یدا گه‌نهم پیاوه‌ (تروك) هوشی لی وه‌ ناگێریت.

^٢ - هه‌روه‌کو بلتی پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ باسی نه‌مۆ ده‌کات.

ابن القيم الجوزی

وه (امام احمد) له فرموده ی "جریر" رضی الله عنه ده گپړته وه که پیغه مېرمن صلی الله علیه و آله فرموویه تی: (ما من قوم یعمل فیهم بالعاصی، هم اعز واکثر ممن یعمله لم یغیره إلا عمهم الله بعقاب.)^۱ واته: هر قومیک پېړیکى که م ټیاند ا خرابه کاروسه رپېچى بکات. وه ژورینه که بالاده ستیشن، ه ولې گورپنی پېره که مه که یان نه دا، نه وا خواى گه وره سزاو نازاریکی توند ناراسته ی هر مه موویان ده کات.

وه له (صحیح بخاری) دا له فرموده ی "اسامه بن زید" که ده لیت گویم لى بوو که پیغه مېرى خودا فرموویه تی: (یجاء بالرجل یوم القيامة، فیلقى فی النار، فتندلق اقتابه فی النار، فیدور کما یدور الحمار برحاه فیجتمع علیه اهل النار، فیقولون: ای فلان، ماشأنک؟ الست کنت تأمرنا بالمعروف وتنهانا عن المنکر؟ قال: بلى، إني کنت آمرکم بالمعروف ولا آتیة وانهاکم عن المنکر وآتیة.)^۲ واته: پتاویک ده مینن له پوژى قیامه تدا فرپى دهنه ناو دوزه خه وه هر مه موو ریخو له کانی پهرش ویلاو ده بیته وه له ناو ناگردا، جا به شیوه ی سورانه وه ی گوی دريژ به ده وری میخسکه که یدا ده سوړپته وه، خه لکی دوزه خى لى کوده بیته وه و ده یناسنه وه و پتی ده لین: نه ی فلانه که س تو چی ده که یت لیړه؟ نه ی تونه بوویت له دنیا دا فرمانت پی ده کردین به چاکه و پېگری وړینما یت ده کردین له خرابه دا. نه ویش ده لیت: به لى.. من فرمانم ده کرد به چاکه ، به لام خوم نه م ده کرد. وه پړنمایم ده کردن له نه کردنى خرابه، به لام خوم خرابه م ده کرد.

وه (امام احمد) ده گپړته وه که "مالک بن الدینار" ووتویه تی: "یه کیک له پیاوه ناینیه کانی بنی ئیسرائیل که پله ی "حبر" ی ه بوو ه موو کاتیک پیاوان و نافرته تان

^۱ - نه م فرموده یه (صحیح) ه، (احمد ۳۶۱/۴، ۳۶۴، ۳۶۶) وه (ابو دواد: ۴۳۳۸) وه (ابن ماجه: ۴۰۰۹) وه (البانی) به صحیحی دانوه.

^۲ - نه م فرموده یه (صحیح) ه، پېشر باسما ن کردوه.

نه خوښی و چاره سهر

ده هاتنه مالله کي و نه ویش به هه میشه یی پینمایانی ده کرد ویدی خوی ده خستنه وه . جاریکیان هه ندی له کوپه کانی خوی بینی که چاوپرکییان له گه له ئافره تان ده کرد ، نه ویش پیی ووتن: له سهر خوتان نهی کوپه کانم ، له سهر خوتان ، که وته خواره وه و توشی شه له لی نیوه بوو، وه ئافره ته که یش توشی شکست هات ، وه کوپه کانیشی کوژدان ، خوی گه وره وه حی نارد بۆ پیغه مبه ره که یان که به فلان خبر بلتیت: من به هیچ شیوه یه که له نه وهی تۆدا پیاو باش دروست ناکه م، وه توپه بوونی من له توش ته نه ا له بهر نه وه بوو که له پیکرتن له کوپه کانتدا ، ته نه ا ووت له سهر خوتان کوپه کانم .

وه (امام احمد) له "عبدالله بن مسعود" وه ده گپه پیتته وه که پیغه مبه ری خودا فهرمویه تی: (ایاکم ومحقرات الذنوب ، فأنهن یجتمعن علی رجل حتی یهلکنه، وان رسول الله ﷺ ضرب لهن مثلاً کمثل قوم نزلوا أرض فلاة، فحضر صنیع القوم، فجعل ینطلق فیجیء بالعود، والرجل یجیء بالعود، حتی جمعوا سواداً واججوا ناراً، وأنضجوا ما قذفوا فیها.)^۱ واته: ریایی تاوانه بچوکه کان بن ، چونکه که له که ده بن له سه رتان تابه هیلاکتان ده بن، پیغه مبه ر نمونه یه کی هیتایه وه وه فهرمووی، وه که نمونه ی پیریک وایه له زه وی یه کی ووشک وچۆلدا لایان داوه ، گه وره که یان پیاوان ته رخا ن ده کات بۆ هینانی پارچه دار ، تاداریکی زۆر کۆده که نه وه وه ئاگری تی بهر نه ده ن، وه نه وه ی خستیانه سهر ئاگره که کولاندی ، واته هه رچه نده داره کان بچوک بوون به لام که تۆدبوون ئاگری گه وره بهرپا ده که ن.

وه له (صحیح بخاری) دا هاتوه له "أنس بن مالک" ﷺ وتی: (انکم لتعملون اعمالاً هی ادق فی اعینکم من الشعر، وإن کنا لنعدها علی عهد رسول الله ﷺ من الموبقات.)^۲ واته: ئیوه کاری واده که ن له تاله موویه که بچوکه تره له چاوتاندا که چی ئیمه له سه رده می پیغه مه ردا به یه کیک له و تاوانانه مان داناوه که مۆؤ به هیلاک ده بات.

^۱ - نهم فهرموده یه (صحیح)ه، پیشتر باسما ن کردوه .

^۲ - نهم فهرموده یه (صحیح)ه، (بخاری) (۶۴۹۲) گپه ری ویتیه وه .

ابن القيم الجوزی

وه له (صحيحين) دا هاتووه له فهرموده "عبدالله بن عمر" رضي الله عنه كه پيغه مبر عليه السلام فهرموديه تي: (عذبت امرأة في هرة سجنها حتى ماتت، فدخلت النار، لا هي اطعمتها ولا سقتها ولا هي تركتها تاكل من خشاش الأرض).^١ واته: نافره تيك خرايه ناو ئاگره وه به هوی پشيله يه كه وه، كه به ندی كرده بو نه ئاوی پی دابوو نه خۆراك، وه نه مۆله تیشی داو نه ئازادیشی كر تا خۆی شتی زهوی بخوات تاوه كو مرد، خودا نافره ته كه ی خسته دۆزه خه وه.

وه له (الحلیه) دا (أبی نعیم) ئه م ووته یه "حذیفة" ده هیئت كه پیتی ووتراوه: "ئایا بنی ئیسرائیل له یه كه پۆژدا ده ست به رداری ئایینی خۆیان بوون؟ حذیفة ده لیت: نه خیر. به لام ئه وان به سهر ههر خراپه یه كه تپه پینایه پشت گوئیان ده خست، وه ههر شتیکیان له سهر قه ده غه بکرایه، راسته وخۆ ده یان كرد. به م چه شنه به رده وام بوون. تا له ئاینه كه یان جیابوونه وه و ده رچوونه ده ره وه، هه ره كو چۆن پیاو قه میس وکراسه كه ی داده كه نیت ولتی دیته ده ره وه."

وه ههر له م پوانگه یه هه ندیک له زانایانی "سه له ف" ووتویانه: (تاوانکاری و سه رپیچی پۆستی بی باوه پی یه). ههر هكو چۆن ماچ كردن پۆستی کاری سیکیسی ژن ومیرده، وه گۆرانی پۆستی داوین پیسی یه "زینا". و ته ماشا كردن ونه زهر پۆستی عیشق وشه یدابوونه، وه نه خۆشی پۆستی مردنه.

وه له (الحلیه) دا هاتووه له "ابن عباس" رضي الله عنه ووتویه تی: (ئه گهر كه سی تاوه نكاریت، له سه ره نجامی تاوانه كه ت بی خه م مه به وه به رده وامیت له سه ر تاوانکاری له خودی تاوانه كه گه و ره تره).

● وه بی شه رمیت به رامبه ر فریشته کانی سه ر شانی راست و چه پت گه و ره تره له خودی تاوانه كه ت.

^١ - ئه م فهرموده یه (صحيحه)، (بخاری: ٣٤٨٢، ٣٣١٨، ٢٣٦٥) وه (مسلم: ١٤، ٢٤٧ نووی) گپراویانه ته وه.

● وه دل خوځښ بوونت به نه نجام دانی تاوانه کت گه وره تره له خودی تاوانه که .

● وه غه مگینت بۆ له دهست دانی تاوانیک که له دهستت چوووه و فریایی نه که وتیت نه نجامی بدهیت ، گه وره تره له خودی تاوانه که .

● وه نه ترسان له وهی که خودا ته ماشات ده کات و ده تبیینی ، وه له هه مان کاتدا ترسانت له وهی نه که په کتیک بتبیینی یان ده رگا که بجوئیته وه که سیک ته ماشات کات ، گه وره تره له خودی تاوانه که که نه نجامی ده دهیت .

قورپه‌سەر... ئایا ده زانیت هۆکار و تاوانی چه زه تی یونس چی بوو که خوای گه وره توشی نه وه موو به لایه ی کرد له نه خوځښی و تیاچوونی مال و حال و کوپو سامانی؟! ته نها نه وه نده بوو که که سیک سته م دیده داوای هاوکاری کرد له دژی سته مکاره که ی ، به لام چه زه تی یونس پشت گوئی خست. بۆیه خوای گه وره توشی نه وه موو به لایه ی کرد .

(امام احمد) ده گپیته وه له "ولید" نه ویش له "اوزاعی" که گوئی لی بووه و "بلال بن سعد" وتوویه تی: (ته ماشای بچوکی تاوانه کت مه که ، به لکو ته ماشای گه وره یی نه و که سه بکه که تاوانی له پیش نه نجام نه دهیت.)

وه (فضیل بن عیاض) ده لیت: (هه رچه نده تۆ تاوانه کت به بچوک بزانیته به نه ندازه ی نه وه خوای گه وره به گه وره ته ماشای ده کات، وه رچه نده تۆ تاوانه کت به گه وره بزانیته به نه ندازه ی نه وه خوای گه وره به بچوک ته ماشای ده کات.)

وه ووتراوه: که خوای گه وره وه حی بۆ "موسی (س.خ)" ناردووه که په که م که س له دروست کراوه کانم مردوونه . بریتی بووه له (ئیبلیس) چونکه سه رپیچی کردم ویاخی بوو، چونکه من یاخی بووه کان له پیزی مردوان ده ژمیرم.

وه له "مسند" و (جامع الترمذی) دا هاتووه له فه رموده ی "أبي صالح" که "أبو هريرة" ده لیت که پیغه مبه ری خودا فه رمویه تی ﷺ: (ان المؤمن اذا اذنب ذنبا" نکت في قلبه نكتة سوداء، فاذا تاب ونزع واستغفر صقل قلبه، وإن زاد زادت، حتى تعلو

ابن القيم الجوزی

قلبه، فذلك الران الذي ذكره الله عز وجل: "كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ... المطففين: ١٤" قال الترمذي هذا الحديث صحيح.^١ واته: كهسی باوه پدار نه گهر تاوانیک نه نجام بدات، نهوا خالئکی پرهش له ناو دلیدا دروست ده بیئت، جائه گهر تهویه کردو گه پایوه نهوا خوای گهره دلی پاک ده کاته وه. خو نه گهر تاوانی زیاده کرد نهوا نه وخاله پره شه هه موو دلی ده گریته وه. وه نه مهش واتای وشه ی (ران) ه. که خوای گهره ده فهرمیت: (كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ... المطففين: ١٤) واته: نه خیروانی به "نه وه فامانه تی ناگن وداناچه له کین" به لکو دلیان ژه نگی هه له یئاوه و پیسی و تاوان دایپوشیوه، له سر نه نجامی نه و کارو کرده وانه ی که ده یان کرد.

وه (حذیفة) ده لیت: "هه ر بهنده یه ک تاوانیک بکات، نهوا خالئکی پرهش له دلی دروست ده بیئت، تا دلی وه کو مه پیک سپی لی دیت که خالئکی پرهشی تیدایه." (امام احمد) ده لیت "یعقوب" بوی گپرامه وه له باوکی یه وه له "صالح" له "ابن شهاب" که "عبدالله بن عبدالله عتبه" بوی گپراوه ته وه له "عبدالله بن مسعود" که پیغه مبهری خودا ﷺ فرمویه تی: (اما بعد یا معشر قریش، فاینکم اهل هذا الأمر مالم تعصوا الله، فاینکم عصیتموه بعث علیکم من یلحاکم کما یلحی هذا القضیب بقضیب فی یده، ثم لحي قضیبه فإذا هو ابیض یصلد.)^٢ واته: نه ی پتپی قورپهش، نیوه که سی شیایو نه م ناینداری و کاروباره ن تاسه رپتچی خودا نه که ن، که سر پتچی خوداتان کرد، نه وکاته خوای گهره توشی کاره ساه تیکتان ده کات لاتان ده دهن، هه روه کو چون نه م تویکله له م داره ده بیته وه، له م کاته دا پیغه مبهر دارنکی

^١ - نه م فرموده یه (صحیح) ه، (احمد: ٢/٢٩٧) و (الترمذی: ٣٣٣٤) وه (ابن ماجه:

٤٢٤٤) وه ده لیت "صحیح" ه له سر مدرجی "مسلم".

^٢ - نه م فرموده یه (صحیح) ه، (احمد: ١/٤٥٨) گپراویه تیه وه.

نه‌خوښی و چاره‌سهر

به‌دهسته‌وه ببوو ، تويزاله‌كه‌ی لی ده‌كرده‌وه وپاك وسپی بووه‌وه، واته هيجتان به‌دهسته‌وه ناميښت.

وه (امام احمد) له "وه‌هب" وه ده‌گيږيټه‌وه و ده‌ليټ: "خوای گه‌وره له به‌شيك له و پيښمايه‌ی كه‌به بنی ئيسرائيلي ده‌فه‌رموو: من نه‌گه‌ر ملكه‌چيم بكریت نه‌وا پازی ده‌بم ، وه نه‌گه‌ر پازيش بووم نه‌وا پيت و به‌ره‌كه‌ت ده‌پژينم به‌سه‌رتاندا. وه پيت و به‌ره‌كه‌تی منيش كوټايی نايه‌ت. وه نه‌گه‌ر سه‌رپيچيم بكریت وياخی بن ليم، نه‌وا توپه‌ده‌بم، وه نه‌گه‌ر توپه‌ش بووم ، نه‌وا نه‌فه‌ره‌تان لی ده‌كه‌موه‌نه‌فه‌ره‌تی منيش تا وه‌چه‌ی حه‌وته‌ميشتان ده‌گريټه‌وه."

هه‌روه‌ها (وكيع) ده‌ليټ: "زكريا" له "عامر" ده‌گيږيټه‌وه خاتوو عائيشه (خ.پ) نه‌م فه‌رموده‌يه‌ی ئاراسته‌ی "معاويه بن ابی سفیان" كرد كه تيیدا هاتووه: (اما بعد فإن العبد اذا عمل بمعصية الله عاد حامده من الناس ذاماً).^۱ واته: هه‌ركاتيك به‌نده‌كان

^۱ - نسيم فه‌رموده‌يه‌ (صحيح لغيره)، (ترمذي: ۲۴۱۴) وه (ابن حبان: ۲۷۶- أحسان) وه بروانه (الصحيح: ۲۲۳۱۱) "مرفوعه" وه بيم ووتيه هاتووه: (من التمس رضا الله بسخط الناس كفاه الله مؤنة الناس، ومن التمس رضا الناس بسخط الله وكله الله إلى الناس) نه‌مه لفظی ترمذي يه. واته: هه‌ر كسيك په‌زامندي خوای گه‌وره به‌دهست به‌يټيت ، به‌پيچموانه‌ی په‌زامندي خه‌لكی ، نه‌وا خوای گه‌وره پشتيوانی لی ده‌كات له بری كسانی تر. وه هه‌ر كسيك به‌پيچموانه‌وه په‌زامندي خه‌لكی به‌دهست به‌يټيت له‌سهر حسابی توره‌بوونی خودای گه‌وره ، نه‌وا خودای گه‌وره توشی شمري خه‌لكی ده‌كات.

وه دانهر ده‌ليټ: نه‌مه به‌سهر نه‌و كه‌سانه‌دا ده‌چسپيت كه هه‌ميشه هانده‌رو پشتيوانی مه‌ر كرده‌و پادشاهان ده‌كمن له‌سهر مبه‌سته خراپه‌كانه‌يان، وه مه‌رومه‌ها نه‌وانه‌شی كه‌هاو كاری كسانی يده‌چه‌ی ده‌كمن كه‌خزيان داوته‌ه پال خواناس وشاره‌زاكان له‌نايندا. جا هه‌ر كسيك خوای گه‌وره يارمندی بدات وړپمايی بكات، نه‌وه خوراكگر ده‌يټ له‌سهر نه‌بخام نه‌دانی خراپه‌كاری، وه له‌مه‌رامهر ووتو په‌خه‌ی ناشرين و دژايټي يه‌كاني خه‌لكی خراپه ويست نارام ده‌گريټ، وه سه‌رنه‌بخامی مه‌رفرازی دونياو قيامت به‌دهست ده‌يټيت. هه‌روه‌كو نه‌وه‌ی به‌سهر پتغبه‌ره‌ان وه‌اره‌لانيان هاتووه له‌دژايټي كر دني‌دا.

هه‌روه‌ها ده‌ليټ: له هه‌ندي حالتی تايټی دا رپيټلراوه په‌زامندي ده‌رپري له‌سهر هه‌ندي شق نارپه‌وا تايټي ، به‌لام له‌دلته‌وه زورت پی ناخوش يټ وهك ده‌رخستی بی باهرې، كله هه‌ندي شوینی

کاریان کردو له خوا یاخی بوون ، ئەوا ئەو کەسانەى له خەلکى پىشتەر وه سفيان ده کرد و پىياندا هه لده دا. ئەوا زهمى ده کەن به خراپه باسيان ده کەن. ههروه ها (ابو نعیم) له "سالم بن ابى الجعد" ده لیت "ابو درءاء" ده لیت: (با مرقوف ناگادارو وریایى ئەوه بێت که دلى برواداران نه فره تی لى نه کەن، ئەمیش به خۆى نه زانیت، پاشان ووتى: ئەزانى ئەمه له بهر چى؟ منیش ووتم: نه خیر. ووتى: چونکه ئەو مرقوفه به نهینى ده ست ده کات به سه رپىچى ویاخى بوون له خودا. خواى گه وره ش ئەو مرقوفه ناشرین ده کات له دلى برواداراندا که چى به خۆشى نازانیت.)

تاوان شوینه واری خراپى ههیه، هه رچه نده ئیستا ده رنه گه ویت

(عبدالله بن أحمد) له کتیبى "الزهد" ی باوکیدا ده گێریته وه له "محمد بن سیرین": کاتى قه رزاری زۆرى بۆ هینا زۆر دل ته نگ بوو ، ووتى: من ئەم دل ته گى وخه فه ته ده زانم مى چى یه، ئەم مى تاوانیکه له چل سال له مه وپیش ئە نجام داوه... نا لی ره دا ئەمه جیگه ی تیرامانه، که زۆریك له خه لکى له باره ی کاریگه رى وشوینه واری تاوان بى ناگان، وا گومان ده بن که چیر شوینه واری تاوان تپه پړوه و کاریگه رى نه ماوه ، ههروه کو شاعیر ده لیت:

إذا لم یغیر حائط فی وقوعه فلیس له بعد الوقوع غبار

واته: ئەگه ر دیواریک له کاتى پوخانیدا هیچى به سه ر نه هات، ئەوا له دواى پوخانى تۆزو غوباریش ناکات.

پاکى وبى گه ردی بۆ خوا.... ئەم بى ناگایى یه چى به سه ر خه لکیدا هینا ؟ چه ندین نیعمه تی له ناو برد. چه ندین به لاو ناشوبى هینا. چه ندین زاناو خاوه ن پله وپایه له م بواره دا تى که وتن جا نه خوازه نه فامه کان. چونکه هه ستیان به وه نه ده کرد که تاوان

نه خوشی و چاره سهر

کاریگری و پره مهندي زوری مه یه . وه بی ناگابوون له وهی که تاوان هه روه کو برینی بۆگن که له ژیره وه کیم وچک ده کات ، هه ر پۆژیک بیت کاریگریه که ی ده رده که ویت . وه (امام احمد) ده گپیتته وه که "ابو درداء" وتوویه تی: (به شیوه یه که خودا په رستی بکن خودا ده بینین، وه خۆتان له پیزی مردوه کان بژمیرن ، وه دلنیا بن که مالتیکی که می باش ، باشتره له زۆریک که ماندووتان بکات. و دلنیا بن که چاکه بزر نابیت وه خراپه ش له بیرناکری. وه له گه ل نه مه شدا تاوان سیما یه کی راسته وخۆ ده به خشیت به بکه ره که ی.)

(سلیمان التیمی) ده لیت: "مروؤ کاتیک که تاوان ده کات به نهیتی، که چی دواتر پیوه ی دیاره."

وه (یحیی بن معاذ الرازی) ده لیت: "سه رسو پمانم دیت به که سانیک که له نزاو پارانه وه کانیدا ده لیت: خودایه دوژمنانم پی دل خوش مه که، که چی نه م خۆی دلی دوژمنه کانی خوش ده کات، ووتیان چۆن؟ ووتی: سه رپیچی ده کات وله خودا یاخی ده بیت و وه سه رجه م ناحه زانی دل خوش ده بن له قیامه تدا پیتی."

وه (ذو النون) ده لیت: "هه رکه سیک ناپاکی وخیانه ت به رامبه ر خودا بکات به نهیتی ، نه وای گه وره په رده له سه ری مه لده مالتیت و به ئاشکرا پسوای ده کات."

شوینه واره ناشیرینه کانی تاوان ، وه نه و سزایانه ی له سه ر نه نجام ده ره که یه تی

له دنیا دا

تاوان ویاخی بوون .. شوینه وار و کاریگری ناشیرین و خراپی و زۆره ، که زیان به خشه بۆ دل و جهسته له دنیا و قیامه تدا. مه گه ر ته نها خۆای گه وره بزانیت. له و کاریگریانه : _

۱- بی بهش بوون له زانست:

زانست پووناکی یه خۆای گه وره له دل دایناوه، وه تاوان نه و پووناکی یه ده شاریتته وه.

کاتی "امام الشافعی" رحمۃ اللہ علیہ له به ردهستی "امام مالک" دا دهستی کرد به خویندن، وه زیره کی و بلیمه تی و لیها تووی وشاره زای ده رکه وت. پی پی ووت: وا هه ست ده که م خوای گه وره پرووناکی یه کی له دلندا کردوته وه، وریابه به تاریکی تاوان کردن نه یکوژینیته وه...

وه (امام الشافعی) ده لیت:

شکوت الی وکیع سوء حظي فأرشدني الی ترک المعاصي

وقال: أعلم بأن العلم فضلٌ وفضل الله لا يؤتا عاصي^۱

واته: گله یم کرد له لای "وه کیع" له که م ته رخه یمیم له له به رکردندا..... پینمای کردم بۆ

وازهینان له تاوانکاری

پی پی ووت: زانست به خششی خواجه.... وه به خششی خودا نادریت به یاخی.

۲- بی بهش بوون له پزق و پوزی:

له (مسند) دا هاتوه: (ان العبد لیحرم الرزق بالذنب یصیبه)^۲ واته: (مرؤف بی

بهش ده بیئت له پزق و پوزی به هوی تاوانیکه وه که توشی ده بیئت).

هه روه کو چۆن ته قواو خوپاراستن مایه ی زیادبوونی پزق و پوزی یه، وه پشت گوی

خستنیشی مایه ی هه ژاری ونه داری یه. وه هه روه ها واز هینان له تاوانکاری مایه ی

زیادبوونی پزق و پوزی یه.

۳- بیزاری له دل و دهروونی تاوه نگاردا دروست ده بیئت، هه ست

به دوور که وخته وه ده کات له خوا:

^۱ - له دیوانی "امام شافعی" دا نهم دپره شعرانه هاتوه بهم چه شاننه:

وأخبرني بان العلم نور ونور الله لا يهدي لعاصي

واته: پی پی راگه یاندم که زانست پرووناکی یه وه پرووناکی خودا نادریت به یاخی.

^۲ - نهم فهرموده به (حسن) ه، پیشتر باسمان کردوه.

نه خوښی و چاره سهر

همه موو خوښی و تام وچیزه کانی د دنیا ناتوانیت شوینه واری نه و دوری و دلته نگی و بیژاری په بسپړته وه که له دل وده روونی تاوه نکاردا دروست ده بیټ. وه نه م حاله ته ش که سانیك ه سستی پی ده کات که دلیان زیندو بیټ، چونکه هیچ کاتیک ئازار به جه سته ی مردووناگه نه بیټ. وه که سیک هاواری بقیه کیک له خواناسان هیئا له ده سستی نه و دلته نگی و بیژاری په ی که له دنیا دا هیه، خواناسه که ش پی ووت:

إذا كنت قد أو حشتك الذنوب فدعها إذا شئت واستأنس

واته: نه گهر به هوئی تاوانه وه نه م بیژاریه ت توش بوو نه و ده ست به رداری تاوان به دلخوش به نه گهر ویستت.

وه هیچ شتیك نی په هینده ی بیژاری و دلته نگی تاوان له سهر تاوان کاریگری هه بیټ له سهر دل.

۴- دلته نگی و بیژاری تاوه نکار له خه لگی وه پیړی چاکه خوازان به تاییه تی:

بیژاری پووده کاته نیوان که سی تاوانکارو خه لگی به تاییه تی پیړی چاکه خوازان. که هه رچه نده له م پیړه له دانیشتن وهاوپییه تی یان دور بکه وینه وه توشی زیان ده بیټ وه زیاتر له بهرامبه ردا له حزب وپیړی شه یان نزیك ده بیټه وه، وه ده ست به رداری حزب وپیړی په حمان ده بیټ. تا کارده گاته نه وه ی بیژاری ده گاته نیو مال وخیزان و مندا له کانیشی. دواتر ته نانه ت له خودی خویشی بیژارده بیټ. هه ندیک له "سلف" ده لئین: کاتیک که له خودا یاخی ده بم و تاوانکاری ده که م، ته نانه ت له خووپه وشت و تاکاری مال وهاوسه رو ولاغه کانیشم دا په نگ ده داته وه وه سستی پی ده که م.^۱

^۱ - (امام جوزی) له (الصفوه: ۴۰۸/۱) دا هیواویتی دهیداته پال (فضیل بن عیاض)، به لام بهم شیوازه له بریگی (دایقی و امراتی) بریگی (لی خلق حماری و خادمی) داناوه.

۵- دژواربوونی کاره‌کانی:

دژواربوون وگران به ده‌سته وه هاتنی کاره ئاساییه‌کانی مۆڤ کاردانه‌وه‌ی تاوانکاری به ، چونکه خوای گه‌وره ئاسانکاری بۆ له‌خوا ترساوان ده‌کات "مستقین". وه‌که‌سیک تاوه‌نکارییت وه‌ده‌ست به‌رداری ته‌قوا بیټ ، ئه‌وا ده‌رگای خێروچاکه‌ی لی داده‌خات. وه‌دژواری له‌کاره‌کانی دا هه‌ست پی ده‌کات... ئای چه‌ند مۆڤ هه‌یه‌ی گرفتاری ئه‌م حاله‌ته‌ن، به‌لام به‌خۆیان نازانن هۆکاره‌که‌ی چی به‌؟

۶- تاریکی وتارمایی دل وده‌روونی داده‌پۆشیټ:

تاوانکار هه‌ست به‌م حاله‌ته‌ ده‌کات، هه‌روه‌کو چۆن هه‌ست به‌تاریکی شه‌وه‌زه‌نگ ده‌کات. تاریکی وتارمایی تاوان دل وده‌روونی ده‌ته‌نی. گوټپایه‌لی ومله‌که‌چی پووناکین، وه‌یاخی بوون و تاوه‌نکاری تاریکی وسامناکین، هه‌رچه‌نده‌ ئه‌و تاریکی وسامناکی به‌ زیاد بکات ، ئه‌وه‌نده‌ زیاتر ئه‌و که‌سه‌ توشی سه‌رگه‌ردانی وگومپایی ده‌بیټ. به‌بی ئه‌وه‌ی خۆی هه‌ستی پی بکات. نمونه‌ی وه‌کو نابینایه‌ک وایه‌ که‌له شه‌ویکی تاریکدا به‌ته‌نها ده‌که‌ویته‌ پی. ئه‌م تاریکی به‌ سامناکی به‌ته‌نها به‌دل‌وه‌ ناوه‌ستیټ گه‌ر پێگری لی نه‌کریت ئه‌وا بینایی وپووخساریش ده‌گریته‌وه‌و خه‌لکی به‌ئاسایی ده‌بیینیټ و هه‌ستی پی ده‌که‌ن.

وه (عبدالله بن عباس) رضی الله عنه ده‌لیټ: هه‌موو گوټپایه‌لی و چاکه‌یه‌ک. پووناکی وپۆشنایی به‌ بۆ پووخسارو دل. وه‌ فراوانبوونی پزقه‌. وه‌ هیزه‌ بۆ جه‌سته‌. وه‌ خۆشه‌ویست بوونه‌ له‌دلی خه‌لکیدا. وه‌هه‌موو خراپه‌یه‌ک. په‌ش بوونی چاره‌ و پووخساره‌ ، وه‌تاریکی و خه‌مناکی به‌ بۆ دل. وه‌بارگرانی و سستی به‌ بۆ جه‌سته‌. که‌می پزق وپۆزی به‌. ناشیرین بوونه‌ له‌دلی خه‌لکیدا.

۷- تاوانکاری سستی و لاوازی یه بۆ دَلّ وجهسته:

لاوازی یه بۆ دَلّ: به بهرده وامی هیز له دَلّ ده بپیت و لاوازی ده کات ، تاوه کو زیندوویه تی و وریایی له ده ست ده دات.

لاوازی یه بۆ جهسته: چونکه باوه پدار هیزی له دَلّ دایه و جاهه رکاتی دَلّ لاواز بوو ، ئه و جهسته شی لاواز ده بیت.

به لام تاوه نکار هه رچه نده جهسته و بازووی به هیز بیت ، به لام ئه و هیزه له کاتی پیوستدا پۆل نابینیت و ناپاکی لی ده کات. هه ر بۆ ئه م مه بهسته ته ماشای به هیزی و توانایی "فارس و پۆم" بکه ، چۆن ئه و هه موو هیزه ناپاکی له گه ل کردن و خویان نه گرت به رامبه ر به هیزی دَلّ و ده روونی باوه پداران و چۆکیان دادا.

۸- تاوانکاری پێگری ده کات له گوپراه لی:

تاوانکاری خۆی له خۆیدا پشت گوێ خستنی فه رمانی خودایه . هه ندی جار ئه و تاوانکاری یه ده بیته مایه ی پێگرتن له به گوێ کردن و گوپراه لی کردنی خوای گه و ره و به جیهێنانی فه رمانه کانی. هه روه کو چۆن که سێک به هۆی خواردنیکی خراپه وه توشی نه خزشی یه کی درێژخایه ن ده بیت و ده بیته مایه ی پێگرتن له خواردنی چه ندين خواردنی خۆش و به تام. "والله أعلم".

۹- تاوانکاری ده بیته مایه ی ته مه ن کورتی:

هه روه کو چۆن چاکه کاری ته مه ن درێژ ده کات^۱. به پێچه وانه وه تاوانکاری ته مه ن کورت ده کات.

که م وزیاد کردنی ته مه ن:

^۱ - له فه رمرو ده ی (صحیح) دا هاتوه : (ان صله الرحم تزید العمر) بپروانه قسه کردغان له سه ر (صحیح مسلم). واته: په یوه ندی به هیزی خزمایه تی ته مه ن درێژ ده کات.

خەلکی لەم بابەتە ناکۆک و جودان:

پێڕێک دەلێن: کەم کردنی تەسەنی تاوەنکار، واتە نەمانی پیت و بەرەکەتە لەتەمەنیدا. کە ئەمەش راستە و دروستە و بەشیکی لە کاریگەری تاوان.

و هەپێڕیکی تر دەلێن: بەلکو بە راستی تەمەن کەم دەکات. هەروەکو چۆن پزق کەم دەکات، بەهەمان شێوە هۆکارەن تەمەن کورت دەکەنەو. هەروەها دەلێن: ئەمە پێچەوانەی دیاری کردنی تەمەن و ئەجەل نییە، چونکە خوای گەرە بەختەوهری و تەندروستی نەخۆشی و هەژاری و دەوڵەمەندی و... هەموو ئەمانە بەقەردەر خۆی دیاری کردووە و پەيوەستی کردوون بە هۆکارەکانەو "الاسباب"، وەتاوانکاریش هۆکاری کەم و کورت کردنی تەمەنە.

و هەپێڕیکی تریش دەلێن: راستی و دروستی ژيان بەندە بەدڵەو، وەکاریگەری تاوانیش کار لەسەر زیندووی دڵ دەکات، هەریۆیە خوای گەرە بێ باوەپەکان "کافەرەکان" بە مردوو دادەنێت، هەرچەندە لاشەشیان زیندووە، چونکە دڵیان مردووە. کە دەفەرمێت: "(أَمْواتٌ غَیرُ أَحْیاء... غل: ۲۱) واتە: تەمەن، تەمەن و زیندووی دڵە." جا کاریگەری تاوانکاری لەسەر دڵ و دەیمرێت و لەناوی دەبات، بۆیە تەمەن کەم دەکاتەو. جا گوێراپەلی و چاکەکاری تەمەنی زیندووی دڵ زیاد دەکات.

نەینی ئەم بابەتە: تەمەنی راستی ژيان مرقۇ ئەوەندەیه لە ملکه چى و گوێراپەلی و خواپەرستدا بەسەری بەریت. جگە لەمە بەتەمەن ناژمێردریت.

۱۰- تاوان... تاوانی تر بەکێش دەکات و زیاد دەکەن:

تاوان، تاوانی تر بەکێش دەکەن و زیاد دەکەن بە ئەندازەیک مرقۇ دەریازیوونی لییان دژوار و ئەستەم دەبێت.

^۱ - بروانه رافه و تەفیرەکانی نایەتەکانی (۵- ۱۰) سورەتی "اللیل" و هەروەها بروانه خاتمه کانى (۱۱- ۱۲- ۱۴- ۱۸- ۱۹- ۲۶- ۲۷- ۳۰- ۳۱- ۳۴- ۳۶- ۴۱- ۴۷-

ههروهكو هه نديك له "سلف" ده لټين: "له چهرمه سهری و سلبیاته كانی خراپه نه وه یه كه خراپه ی تر به شوینیدا دیت. وه له باشیه كانی چا نه نه وه یه كه چاكه ی تری به دوا دا دیت."

مرؤف كاتيك چاكه یه كه نه نجام ددهات چه ندين چاكه ی تر به دوا ی خویدا به كیش دهكات. وه تا بیت ختړو چاكه كانی زیاتر دهكات وپاداشتی ژور ده بیت. وه به هه مان شیوه ش بۆ خراپه. تاكار ده گاته نه وه ی هه ر یه كه له چاكه و خراپه ده بنه ئاكارو سیفه تی هه میشه یی نه و مرؤفه. چیتر ناتوانیت لییان جیابیتته وه. وه كه نمونه ی ماسی كه ناتوانیت به بی ئاو بژیت، وه به گه یشتنی به ئاو هیمنی وئارامی پوی تی دهكات وده بوژیتته وه.

هه ربو یه نه گه ر یاخی بوو و تاوانكاره كان دهست له تاوانكار ی هه لښكر و وه دهست بكه ن به خودا په رستی، نه وساته ناره حهت ده بن وپییان ناكریت و هه ر زوو ده گه پینه وه سهر تاوانكار یه كانیان. ته نانهت هه نديك له خراپه كاره كان "فاسق" تاوان ده كن نه كه له بهر چیژ وه رگرتن، به لكو له بهر نه وه ی ناتوان له تاوانكار ی جیابینه وه. ههروهكو سهر كرده ی نه م پپړه (الحسن بن هانیء) به پاشكاوی ده لټیت:

وكأس شربت على لذو واخلی تداویت منها بها

واته: پيكك مه يم خوارد هوه بۆ چیژ نه وی ترم بۆ چاره سهری نه وی تر خوارد هوه.

وه یه كيكی تریان ده لټیت:

(فكانت دوائی وهي دائی بعینه كما تیداوی شارب الخمر بالخمز

واته: به پاستی هه ر نه و دهر دو دهر مانم بوو ههروهكو چو ن مه یخو ر به مه ی چاره سهری مه ی دهكات.)

به به رده وامی مرؤف حه زی به خودا په رستی یه و خوشی ده ویت تا وه كو خوا ی گه وړه به سو زی خو ی فریسته ده نیړیت وپشتیوانی لی دهكات وهانی ده دن بۆ خودا

په‌رسی و مل که‌چی خودا. به‌همان شیوه مرقی تاوانکار به‌برده‌وامی حه‌زی به‌تاوانکاری هه‌یه تاوه‌کو خوی گه‌وره شه‌یتانیک ده‌نیریتو هانی ده‌دات بۆ تاوانکاری ویاخی بوون.

۱۱- تاوان ئیراده‌ی دل لاواز ده‌کات:

ئه‌مه‌یان له هه‌موو مه‌ترسیه‌کانی تر سامناکتره ، که هینو توانا و ئیراده‌ی یاخی بوون و تاوانکاری زیاد ده‌کات. وه‌له‌به‌رامبه‌ریشدا ئیراده‌ی ته‌وبه‌کاری له‌دڵا لاواز ده‌بی‌ت و تاده‌گاته ئه‌ندازه‌ی نه‌مانی ئه‌و ئیراده‌یه به‌یه‌کجاری. که‌ئه‌گه‌ر بی‌تو لایه‌کی له‌جسته‌ی شه‌له‌ل به‌یتیت ئه‌و هه‌ر ته‌وبه‌ ناکات. هه‌رچه‌نده به‌ده‌م به‌شیوه‌یه‌کی درۆینه ته‌وبه‌ ده‌کات و داوای لی‌ خوشبوون ده‌کات ، به‌لام دلی پریوه له‌تاوان ویاخی بوون، وه‌سووره له‌سه‌ر تاوانکاری که‌ئه‌مه له‌مه‌زنترین و ترسناکترین جۆری مه‌ترسی یه. وه‌زۆر نزیکه‌ خاوه‌نه‌کی به‌ره‌و هیلاک بوونی هه‌تا هه‌تایی به‌ریت.

۱۲- تاوان... ناشیرینی خوی له‌دڵا نا‌هیلیت:

واته له‌دڵا هه‌ست به‌ناشیرینی تاوان ناکات و وه‌ک نه‌ریتیکی لی‌ دیت. وه‌له‌کاتی ئه‌نجامدانی تاواندا بینینی خه‌لک و قسه‌یانی به‌خه‌یالدا نایه‌ت و شه‌رم ناکات. بگه‌ره زۆرجار شانازی پتوه ده‌کات و وه‌له‌لای که‌سانی تریش باسی ده‌کات که‌چی کردووه. ئه‌م جۆره ده‌رگای ته‌وبه‌کاریان له‌سه‌ر داخراوه ، هه‌روه‌کو پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمیت: (کل امتي معافي الا المجاهرون وإن من الاجهار: ان یستر الله العبد ثم یصبح یفضح نفسه ویقول: یا فلان عملت یوم کذا وکذا وکذا، فهتک نفسه، وقد بات یستره ربه.)^۱ واته: هه‌موو ئومه‌تی من خوی گه‌وره لی‌ خوش ده‌بی‌ت، ته‌نها ئه‌وه‌که‌سانه نه‌بی‌ت که‌ ئاشکراکه‌ری خودی خویان و باسی تاوانه‌کانیان ده‌که‌ن ، کاتی‌ک خوی گه‌وره به‌نده تاوانکاره‌که‌ی په‌رده پۆش ده‌کات ، که‌چی به‌یانی هه‌لده‌سی‌ت خودی

^۱ - ئه‌م فه‌رموده‌یه (صحیح ه)، (بخاری: ۶۰۶۹) و (مسلم: ۲۹۹۰) گیرایانه‌وه.

نه خوښی و چاره سهر

خوځی ټاېړوی خوځی ده بات و ده لټت: فلان که س من له فلان پوځدا نه وه ونه وه ونه وه م
کرد، حه یا ونه ټاېړوی خوځی ده بات، له کاتیکدا خوی گوره ده پېوښیت.

۱۲- ههر تاوانیک له تاوانه کان پاشماوهی نه ته وه کانی پېشووترن که خوی گه وره
به هیلاگی بردوون:

نیربازی پاشماوهی به دپړه وښتی قهومی "لوط" ه. وه پاره وهرگرتن به زیاده وه
ودانه وهی به که مه وه له پاشماوهی قهومی "شوعیب" ه. هروها تیکدانی زهوی
ولوو تبه رزی له پاشماوهی قهومی "فیرعونی یه کان" ه. وه خو به زل زانین له پاشماوهی
که لی "هود" ه... هتد.

سهرجه م جوړه کانی تاوان هریه که یان پاشماوهی به دکاری یه کیکه له گه لانی پېشو
که هه موویان دوژمنی خوی گوره بوون.

(عبدالله بن احمد) له کتیبی "الزهد" دا له باوکیه وه ده گپړتیه وه که "مالك بن دینار"
وتویه تی: (خوی گه وره وه حی بویه کی که له پیغه مبه رانی بنی ئیسرائیل واته جوله که
ده نیریت که به گه له که ت بلتی: که نه چنه شوینی دوژمنه کانم، وه خواردن وپوشاک و
ولاغی دوژمنه کانم به کارنه هینن، چونکه دواتر وه که نه وان ده بنه دوژمنم.)

وه له (مسند) دا هاتوه له فهرموده ی "عبدالله بن عمر" ده گپړتیه وه که
پیغه مبه رانی ^{عليه السلام} ده فهرمیت: (بعثت بالسيف بين يدي الساعة. حتى يعبد الله وحده
لا شريك له. وجعل رزقي تحت ظل رمحي، وجعل الذلّة والصغار على من خالف
أمری، ومن تشبه بقوم فهو منهم.)^۱ واته: نیردراوم به شمشیره وه وه به هاتنیشم
قیامت نزی که بووه ته وه، هه تا خودا به تا که وته نهایی بپه رستریت. وه روژی من له ژیر
سیبه ری پمه که مدایه، وسهر شوړی وپیسوایی بوه ر که سیکه سهر پېچی فهرمانه کانم
بکات، وه هه ر که سیکیش هاوشیوهی هه ر که لیک بکات نه وا له نه وانه.

^۱ - نهم فهرموده یه (صحیح) ه، (احمد: ۵۰/۲، ۹۲) گپړاویه تیه وه (البانی) به (صحیح) ی داناره.

۱۴- تاوانکاری ھۆکاری پيسوا بوونه :

(حسن البصری) ده‌لٔیت: ٲه‌گه‌ر خوای گه‌وره که‌سیک پيسوا بکات که‌س نی یه به‌چاوی پٲزه‌وه ته‌ماشای بکات. هه‌رچه‌نده له‌به‌ر ھۆکاری ترسان لٔی یان ترسان له‌شه‌پی واده‌رٲه‌خن، به‌لام له‌دله‌وه زۆر بی پٲزو پيسوايه، هه‌ربۆيه ده‌فه‌رمٲت: (وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ... الحج: ۱۸).

۱۵- به‌بچوک زانینی تاوان :

ٲه‌و مرۆفانه‌ی که‌ به‌ به‌رده‌وامی تاوان ٲه‌نجام ده‌دن، تاوانیان له‌به‌ر چاودا زۆر بچوک. که‌ٲه‌مه‌ش نیشانه‌یه‌که‌ له‌نیشانه‌کانی تیاچوون، چونکه‌ تاوان هه‌رچه‌نده بچوک ده‌رکه‌وٲت له‌لای مرۆف، به‌لام له‌لای خوای گه‌وره که‌وره‌یه.^۱

وه له‌ (صحيح بخاری) دا هاتووه که‌ (ابن مسعود) رضی‌الله‌تعالی‌عه‌ فه‌رموویه‌تی: (باوه‌پدار تاوان له‌سه‌ر شٲوه‌ی چیايه‌ک ده‌بینٲت که‌ زۆر ده‌ترسٲت به‌روخت به‌سه‌ريدا، به‌لام تاوانکار تاوان ٲه‌وه‌نده به‌بچوک ده‌بینٲت که‌واده‌زانٲت مٲشٲکه‌ به‌سه‌ر لووتیه‌وه "که‌پوو" نیشٲه‌وه‌ته‌وه، هه‌رکه‌پٲی بلٲٲت ٲه‌ه... به‌فرٲت).^۲

۱۶- تاوانکاری مرۆف کاریگه‌ری خراپی له‌سه‌ر گيانله‌به‌رانی‌ش هه‌یه :

به‌ھۆی تاوانی مرۆفی تاوانکاره‌وه زۆرٲک له‌گيانله‌به‌رانی‌ش توشی به‌لا ده‌بیٲت. (ابو هريرة) رضی‌الله‌تعالی‌عه‌ ده‌لٔیت: (بالتنده‌ی "حباری" له‌ هٲلانه‌که‌ی خۆیدا له‌تاو سته‌می سته‌مکاران گيان له‌ده‌ست ده‌دات). وه (مجاهد) ده‌لٔیت: "گيانله‌به‌ران نه‌فره‌ت له‌ ئاده‌میزادی تاوانبار ده‌که‌ن که‌ وشکه‌ سالی دٲت وباران ناباریٲت، ده‌لٲن ٲه‌مه‌ به‌ھۆی شومی وتاوانکاری ئاده‌میزاده‌وه‌یه".

وه (عكرمة) رضی‌الله‌تعالی‌عه‌ ده‌لٔیت: گيانله‌به‌رانی زه‌وی، ته‌نانه‌ت قالۆنچه‌ و دوو‌پشکیش ده‌لٲن: به‌ھۆی تاوانکاری ئاده‌میزاده‌وه‌ بارانمان لی گیراوه.

^۱ - پٲشٲر ووته‌ی (فضیل بن عیاض) مان هٲناوه‌ته‌وه له‌سه‌ر ٲه‌م بابته‌.

^۲ - ٲه‌م فه‌رمووده‌یه (صحيح ه، بخاری: ۶۳۰۸) وه (ترمذی: ۲۴۹۷) گیرایانه‌ته‌وه.

نه خوشی و چاره سهر

ئايا ئه وهنده بهس نى يه كه تاوانكار هوشى بيته وه كه شومى تاوانه كانى كه سانى ترى پيوه تى ده گليّت.

۱۷- تاوانكارى ده بيته مايه ي سهر شوپى:

هه موو سهر به رزيه ك وشكو مه نديك له گوپرايه ليدايه بو خودا. ئه وه تا

خوای گه وره ده فه رمويّت: (مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا... فاطر: ۱۰) واته: هه ركه سيك سهر به رزي بويت باداواي سهر به رزي بكات له خودا، كه ئه ويش ته واو له گوپرايه لى دايه.

هه ر بويه نزاوپا پانه وهى هه نديك له "سلف" بريتي بووه له: (اللهم أعزني بطاعتك ولا تذلني بمعصيتك) واته: خودايه سهر به رزم كه به گوپرايه ليم بوّت، وه سهر شوپم نه كه يت به ياخي بوونم ليّت.

وه (حسن البصري) ده ليّت: ئه گه ر چى ده نكي پتي ئه سپه كانيان ته قه ي بيت، خويان به سهر به ز بدهن له قه له م، به لام سهر شوپى تاوان له دليان جيانا بيته وه وخودا سهر پيچى كاران هه ر سهر شوپ ده كات.

وه (عبدالله بن مبارك) ده ليّت:

رأيت الذنوب تميت القلوب	وقد يورث الذل إيمانها
وترك الذنوب حياة القلوب	وخير لنفسك عصيانا
وهل افسد الدين الا الملوك	وأخبار سوء ورهبانها

واته:

بينم كه تاوان دل ده مـريتيّت ئالوده بوونى سهر شوپى ديتيّيّت
دووركه وتنه وه له تاوان ژيانى دلّه باشتهر بو تو وازى لى بيتيّيّت
كى ئايين ده شيويّيّيّت جگه له پادشاوپياوانى ئايين ياخوا نه بيتيّيّت.

۱۸- تاوان ژیری دهشیونیت:

ژیری وعقل نيعمه تی گهره ی خودان، وه پووناکی وواتا ده به خشیت به ژیانی مرؤف، تاوانکاری له ناو بهری نه و پووناکی وهوشیاریه.

هه ندیک له (سلف) ده لئین: که سانیک تاوانکاری ویاخی ده بن له خودا، که ژیری وعقلیان نه ماوه له و ساته دا. چونکه عهقلیه تی مرؤف هیچ کاتیک ئاماده نی یه مافی که سانی تر پیشیل بکات و به رژه وهندی خوی و چواره وری خوی بکاته مه ترسی یه وه. وه دواپوژی خوی پیشیل بکات وخولقینه ری هه موو جیهان له خوی بره نجینیت بۆ ته نها خوشی چه ند ساتیکی که م.

له هه مان کاتدا زۆر دووره له عهقلانیه تی مرؤفی ژیره وه که یاساکانی ده سه لاتی به میزی له بن نه ماتووی خوی گهره پیشیل بکات. که هه موو کاتیک ده بینیت فریشته کان کاره کانی تو تۆمار ده که ن. وه تورئانی پیروژ ده ست نیشانی جوړی سزاکانی کردووه، وه مردن له پیشدایه، وه دلنیاش بیت دۆزه خ سزای تاوانبارانه. بی گومان که سیک له م ساته وه ختانه دا گهر ژیری له ده ست نه دابیت کاری تاوانکاری نه نجام نادات.

۱۹- پوچوون له تاوانکاریدا مایه ی تیاچوونی دله له بی ناگایی:

خوی گهره ده فه رمیت: (كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ.. المطففين: ۱۴). هه ندیک له (سلف) پتیا وایه که نه مه "تاوان له سه ر تاوانه" که دلپان داده گریت. وه (حسن البصری) ده لئیت: (رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ) واته: تاوان له سه ر تاوان له دلپاندا که له که ده بیت تا سه ر نه نجام دل توشی نابینای و بی ناگایی ده که ن. وه که سانی تریش ده لئین: (هه رکاتیک تاوان و گونا هه کانیا ن زیادی کرد نه و دلپان ده ته نیت له تاوانکاریدا).

و پوختەى ئەم بابەتە: دلى مرقۇ بەرچوون لەتوانكاریدا ژەنگ دەگریت. جا ئەگەر ئەم ژەنگە زیادى کرد ئەوا دلى قورس دەبیئت (ران) دواتر گەر بەردەوام بوو ئەوا دەبیئتە مایەى ژەنگاوى و قفلدان و مۆرکردنى ، دواتر دل پەردەپۆش دەبیئت و بینایى "بصیر" و هیدایەت لە دەست دەدات. وەدوژمن بەئارەزووى خوى یارى پى دەکات و وەئەو دلە رەق دەبیئت و دەمریت، هیچ شتیک کارى تى ناکات.

۲۰- مرقۇى تەوانکار توشى نەفرەتى پىغەمبەر ﷺ دەبیئت:

پىغەمبەرى خودا ﷺ هەمیشە نەفرەتى لە یاخى بووان و تەوانکاران کردووە. جا چ تەوانکارێک زیانى بۆ خوى هەبیئت یاخود بۆ خوى و بەرژەوهندى کەسانى تر ، یاخود مەترسى هەبیئت بۆ بەرژەوهندیه بالاگان.

ئەو تەخواى گەرە نەفرەت لەو کەسانە دەکات کە: خال دەکوئن و خالیان بۆ دەکوئیت. و ئەوانەى کە پرچى زیادە دەبەستن بۆ کەسانى تر و ئەوانەشى کە داواى پرچى زیادە دەکەن و ئەوانەى کە برۆ هەل ئەگرن و ئەوانەى برۆیان بۆ هەل دەگیریت. و ئەوانەى ددانیان بچوک دەکەن و تەگەنج دەریکەون سووپیا دەخۆن و دەدەن و خەلالى دەکەن و دەینوسن و شایەتى دەدەن و دزى دەکەن.

- مەى خۆرەو و دروستکەر و هەلگرو فرۆشیارەکەى.
- ئەوەى کە ئازارو نەفرەت لە دایک و باوکى دەکات.
- لە و پیاوانەى کە لاسایى ئافرەتان دەکەن و بە پیتەوانەو.
- لەو کەسانەى کە قوریانى بۆ غەیرە خودا دەدەن.
- لە بیدعەکاران و داھێنەرانی بیدعە.
- وە لە بەدکارانى نیربازو خوى گەلى لوط.
- وە لە مرقفانەى کە کارى سیکسى لە ئازەلان دەکەن.
- وە لە کەسانیک موسوڵمانان ئازارو عەزیەت دەدەن.
- وە لە کەسانیک لە سەر گۆرستان مۆم هەل دەکەن و مزگەوت دروست دەکەن.

- وهله كه سانه ی كه ژیانی هاوسه ریّتی خه لك ده شیوینن.
- وهله و كه سانه ی له دواوه ده چنه لای خیزانه کانیان له کاری سیّکسیدا.
- وهله و ئافره تانه ی كه شه وجیی ناكن بۆکاری سیّکسی له گه لّ هاوسه ره کانیا ندا وه به پیچه وانه وه.
- وهله و كه سانه ی كه پووی چهك ده كه نه براکانیان وته نانه ت فریشته کانیش نه فره تی لی ده كه ن.
- وه كه سانیك كه جوین وشتی ناره وا به هاوه لانی پیغه مبه ر ﷺ بلیت، وه زۆری تریش.

وه خوای گه و ره نه فره تی له و كه سانه كردووه كه: _

- ژیانی سه ر پووی زه وی تیک دهادات وده ی شیوینیت.
- كه په یوه ندی خزمایه تی ودۆستایه تی ده پچرینیت.
- كه دزایه تی و ئازاری پیغه مبه ر ﷺ بدات.
- كه پینماییه کانی خودا بشاریته وه.
- كه ئافره تانی پاك ناوزه ردو تاوانباریان ده كه ن به بوهتان.
- كه بانگه واز كه ربیت بۆ پیگه ی بی باوه پی.
- وه پیغه مبه ری خودا ﷺ نه فره تی له واسته چی یه كان كردووه كه به (راشی ومرتشی) ناوی بردوون.

وه زۆر شتی تریش. جائه گه ر كه سیکی هۆشیارو دانا هه ست به مه ترسی نه فره تنانه ی خودا و پیغه مبه ر بکات، ئه وا رانسته خو پاشه گه ز ده بیته وه ده گه پیته وه بۆ لای خوا.

۲۱- تاوانکار ده بیته مایه ی بی بهش بوون له نزاو پارانه وه کانی پیغه مبه ر و فریشته کان؛

خوای گه و ره فه رمانی به پیغه مبه ران و فریشته کان كردووه كه داوای لی خوش بوون بکه ن بۆ باوه پداران، وهك ده فه رمیت: (الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ

وإنا أتينا على رجل مضطجع ، وإذا آخر قائم عليه بصخرة وإذا هو يهوي بالصخرة لرأسه، فيثلغ رأسه فيتندهده الحجر ها هنا، فيتبع الحجر ، فيأخذه فلا يرجع إليه حتى يصح رأسه كما كان، ثم يعود عليه، فيفعل به مثل ما فعل فيه المرة الأولى. قال: قلت لها: سبحان الله ! ما هذا؟ قال لي: إنطلق..إنطلق، فإنطلقنا ، فأتينا على رجل مستلق لقفاه وإذا آخر قائم عليه بكلوب من الحديد، وإذا هو يأتي احد شقي وجهه ويشد شر شدة الى قفاه، ومنخره الى قفاه، وعينه الى قفاه، ثم يتحول الى الجانب الآخر ، فيفعل له مثل ما فعل بالجانب الأول فما يفرغ من ذلك الجانب حتى يصح ذلك الجانب كما كان. ثم يعود عليه فيفعل مثل ما فعل في المرة الأولى. قال: قلت: سبحان الله! ما هذان؟ قال لي: إنطلق.. إنطلق، فإنطلقنا ، فأتينا على مثل التنور. فإذا فيه لغط وأصوات، قال: فإطلعنا فيه، فإذا فيه رجال ونساء عراة، وإذا هم يأتيهم لهب من أسفل منها ، فإذا أتاهم ذلك الهب ضوضوا. فقال: قلت لهم: ما هؤلاء؟ قال لي: إنطلق.. إنطلق، فإنطلقنا ، فأتينا على نهر أحمر مثل الدم. فإذا في النهر رجل سابح يسبح، وإذا على شط النهر رجل قد جمع عنده حجارة كثيرة، وإذا ذلك السابح يسبح ماشاء الله أن يسبح، ثم يأتي ذلك الذي قد جمع عنده الحجارة فيفغر له فاه، فيلقمه حجراً، فينطلق فيسبح. ثم يرجع عليه كلما رجع إليه ، فغمر له فاه فيلقمه حجراً، قلت لهما: ما هذان؟ قال لي: إنطلق.. إنطلق، فإنطلقنا ، فأتينا على رجل كربه المرأة أو كاكره ما أنت راء رجل مرأى، وإذا هو عنده نار يحشها. ويسعى حولها ، قال قلت لهما: ما هذا؟ قال: قال لي: إنطلق.. إنطلق، فإنطلقنا حتى أتينا على روضة معتمة. فيها من كل نور الربيع وإذا بين ظهرائي الروضة رجل طويل ، لا اكاد أرى رأسه طولاً في السماء ، وإذا حول الرجل من أكثر ولدان رأيتهم قط. قال: قلت: ما هذا؟ ما هؤلاء؟ قال: قال لي: إنطلق..إنطلق، فإنطلقنا ، فأتينا الى دوحة عظيمة، لم أردوحة قط أعظم منها ولا أحسن، قال: قال لي: إرق فيها ، فارتقينا فيها الى مدينة مبنية بلبن ذهب ولبن فيضة. قال: فأتينا

باب المدينة فاستفتحنا، ففتح لنا فدخلناها، فتلقانا رجال شطر من خلقهم كأحسن ما أنت راء وشطر كأفحج ما أنت راء، قال: قال لهم: أذهبوا فقعوا في ذلك النهر، وإذا نهر معترض يجري كأن ماءه المحض في البياض، فذهبوا فوقعوا فيه، ثم رجعوا إلينا، قد ذهب ذلك السوء عنهم، قال: قال لي: هذه جنة عدن، وهاذك منزلك، قال: فسمما بصري صعداً، فإذا قصر مثل الربابة البيضاء، قال: قال لي: هذا منزلك، قلت لها: بارك الله فيكما فذراني فأدخله، قال: أما الآن فلا، وأنت داخله، قلت لها: فأني رأيت منذ الليلة عجباً، فما هذا الذي رأيت؟ قال: قال لي: أما إنا سنخبرك: أما الرجل الأول الذي أتيت عليه يثلغ رأسه بالحجر، فإنه الرجل يأخذ القرآن، فيرفضه، وينام عن الصلاة المكتوبة. وأما الرجل الذي أتيت عليه يشرشر شذقه إلى قفاه، ومنخره إلى قفاه، وعينه إلى قفاه، فإنه الرجل يغدو من بيته فيكذب الكذبة تبلغ الآفاق. وأما الرجال والنساء الغراة الذين هم في مثل بناء التنور، فإنهم الزناة والزواني. وأما الرجل الذي أتيت عليه يسبح في النهر، ويلقم الحجارة، فإنه أكل الربا. وأما الرجل الكرية المرأة الذي عند النار يحشها ويسعى حولها فإنه مالك حازن جهنم. وأما الرجل الطويل الذي في الروضة، فإنه إبراهيم عليه السلام". وأما الولدان الذين حوله، فكل مولود مات على الفطرة. وفي رواية البرقاني: ولد على الفطرة. فقال بعض المسلمين: يا رسول الله وأولاد المشركين؟ فقال رسول الله: وأولاد المشركين. وأما القوم الذين كنوا شطر منهم حسن وشطر منهم قبيح، فإنهم قوم خلطوا عملاً صالحاً وآخر سيئاً تجاوز الله عنهم.^١

^١ - ثم فهدمودهيه (صحيح)، (بخارى: ٧٠٤٧) كثر أرويه تيموه.

ابن القيم الجوزی

واته: (پیغمبر ﷺ زور به هاوه لانی ده فەرموو: کێ ئەم شەوی پابردوو خەوی بینێوه، تاجەندی پێ خۆشە باسی بکەن و وه پێی خۆش بووه خەوه کانی بۆ بگێرنه وه. وه نه ویش گوی بیستی ده بوو. له نیوه پوانتیک پیغمبر ﷺ پێی فەرمووین: ئەم شەو له خەومدا ، دوو فریشتە هاتن بۆ لام و وتیان بابڕۆین ، منیش له گەڵاندا پۆیشتم تا گەیشتی نه لای پیاویک ، پاکشابوو که سیکی تر گابه ردیکی گهری پێ بوو به رزی ده کرده وه ده یکیشا به سەر پیاوه که دا، سهری وردوخاش ده کرد، هه تا به رده که ی هه لده گرتوه دیسانه وه سهری وهك جارانی لی ده هاته وه به هه مان شیوه به رزی ده کرده وه ده ی کیشا به سهریدا ، به م شیوه یه به رده وام بوو. منیش و وتم: پاک وبی گهری بۆ خودای گهره ، ئەمه کێ یه و بوا ی لی ده که ن؟ فریشتەکانیش ووتیان: خیراکه بپۆ... بپۆ، منیش له گەڵاندا که وتمه پێ.

تا گەیشتی نه لای پیاویک له سەر پشت پاکشابوو، وه که سیکی تر به قولابیکی ئاسنی له سەر سنگی پاوه ستابوو ، به قولابه که ی ده یکیشا به پوومه تی راستی دا تا پشتە ملی هه لی ده تلیشان "هه لی ده دپی" و شەقی ده کرد، پاشان دهیدا له لووتی و تا پشتە ملی هه لی ده دپی ، دواتر ده دا له چاوی هه لی ده کۆلی تا پشتە ملی ، دواتر ده چوو له پوومه تی چه پی به هه مان شیوه شەق و په تی ده کرد ، کاتیک که لای چه پی ته و او ده کرد له و کاته دا یه کسەر پوومه تی راستی وهك خۆی لی ده هاته وه ، به م شیوه یه به رده وام خه ریکی شەق و په ت کردنی بوو ، منیش و وتم: پاک وبی گهری بۆ خودا ، ئەمه کی یه ؟ چی کردوه ؟ فریشتەکان ووتیان: خیراکه .. بپۆ... بپۆ.

منیش له گەڵاندا که وتمه پێ تا گەیشتی نه لای کوره یه کی زور گهره که ده نگه ده نگ و نا له و هاواری لی ده هات ، کاتیک لی نزیک بووینه وه و ته ماشامان کرد له ناو کوره که دا پپی بوو له ژن و پیاوی پووت و قووت که له ژیری کوره که وه ناگرو گپوتینیان بۆ ده هات و ده برژان و هاوارو فیزاحیان ده کرد، منیش پرسیم: ئەمانه کین؟ فریشتەکانیش ووتیان: خیراکه .. بپۆ... بپۆ. منیش له گەڵاندا که وتمه پێ.

تاگه یشته پووباریکی سووری خویناوی، که پیاویک له ناویدا مه له ی ده کرد، له که ناری پووباره که دا که سیک لئ بوو به ردیکي نوری کۆکردبووه وه ، که دواتر نه و پیاوه ی که مه له ی ده کرد ده هاته که ناری پووباره که وده می ده کرده وه ، نه ویش پر ده می ده کرد له به رد، وه نه ویش ده یهاری وده یخواردو ده چووه وه بۆ مه له کردن تا خودا ویستی له سهر بووایه دیسانه وه ده هاته وه که نار پووباره که وپرده می ده کرا له به رد وه ک شیوه ی جاران و نه م دیمه نه دووباره ده بووه وه . پرسیم نه مانه کین؟ فریشته کانیش ووتیان: خیراکه .. برۆ... برۆ.

دواتر گه یشته لای پیاویکی پووخسار ناشیرین و دیمه ن ترسناک وه ک بلای ناشرینترین که س که بینرابیت، که له ته نیشتی ناگریکدا بووبه ده وریدا ده هات وه له ی ده گیرساند . منیش پیم ووت: نه مه چی یه و کی یه ؟ فریشته کانیش پتیا ن ووت: خیراکه .. برۆ... برۆ.

منیش له که لیاندا پۆیستم تاگه یشته باخچه یه کی خوشی پر له دارو درهخت له هه موو جۆره گولیکي تیدابوو، وه له ناویاندا پیاویکی به ژن دریژی تیدابوو به نه ندازه یه ک نه وه نده بلند بوو سهری به جوانی دیار نه بوو. وه له چوارده وریدا ژماره یه کی نۆد میژدمندالی لئ بوو. ووت نه مه چی یه وه مانه کین؟ فریشته کان ووتیان: خیراکه .. برۆ... برۆ. منیش له که لیاندا پۆیستم.

تا گه یشته لای داریکی مه زن که تاوه کو ئیستا داری وا مه زم نه بینیه وه له که وریه ی وچاکیدا. فیشه کان ووتیان: سه رکه وه به سه ریدا. ئیمه ییش سه رکه وتین تا گه یشته شاریک که دروست کرابوو له خشتی زێپو زیو، که گه یشته ده رگای شارکه ، داوامان کرد ده رگا که مان لئ کرایه وه چوینه ژووره وه پێشوازیمان لیکرا له لایه ن هه ندیک که سه وه ، پووخساریان نیوه ی هینده قه شه نگ وجوان بوو له جوانیدا که سی وات نه بیني بوو وه نیوه که ی تری هینده ناشیرین بوو له ناشیریندا که سی وا ناشیرینت نه بیني بوو. فریشته کان پتیا ن ووتن: برۆن خۆتان فری بده نه نیتو نه و پووباره وه ،

ئاوی پووباره که له پاکی وپوختیدا وهك ماست سپی بوو ،ئەوانیش خۆیان فری دایه ناوی. پاشتر که هاتنه دهره وه له ئاوه که هه موو دیمه نه ناشیرینه که یان نه مابوو. فریشته کان ووتیان: ئەمه به هه شتی (عدن) ه وه نه و جیگایه شوینی تۆیه ، ئاماژه یان بۆ جیگایه ك کرد ، که چاوم هه لبری ته ماشم کرد کۆشکیکی مه زن که له په له هه وری سپی ده چوو. فریشته کان ووتیان: ئەمه جیگای تۆیه ، منیش ووتم: خودا پرێدارتان بکات ،مۆڵه تم بدهن بچمه ژووره وه. فریشته کان ووتیان: ئیستا نا ، له داها توودا. به راستی من له وشه وه دا ،شتی سه یره و سه مه ره م بیني ، ئایا ئەمانه چی بوون؟ فریشته کان ووتیان: ئیمه پیت ده لێین ئەمانه چی بوون؟

ئەو پیاوه ی که به به رده که سه ری پان ده کرایه وه ، ئەوه که سیکه که گوئی بیستی قورئان ده بوو ، پشت گوئی ده خست وپه دی ده دایه وه ، وه نوێژی به زایه ده داو ده نووست و نوێژی نه ده کرد.

وه نه و پیاوه ی که ده م وپوخساریان هه لده دپی. ئەوه که سیکه که له مال دهره چوو درۆی ده کرد به ئەندازه که درۆکه ی ده گه یشته ئاسۆ له نا په وایدا.

وه پیاو وئافره ته پرووت وقوته کان که له ناو ته نووره که دا بوون ، ئەوانه زیناکارو داوین پیس بوون.

وه نه و پیاوه ی که له ناو پووباره خوینه که مه له ی ده کرد و به ردی ده خوارد ، ئەوه که سیکه سوو "پیا" خۆره .

وه پیاوه پوخسار ناشیرینه که لای ئاگره که ، ئەوه (مالک) و به رپرسی دۆزه خه . وه پیاوه به ژن درێژه که له نیو باخچه که دا ، ئەوه حه زره تی (ایبراهیم) ه و میرد منداله کانیش ئەو مندالانه که له سه ر سروش و فیه رته مردوون ، هه ندیک له موسلمانان ووتیان: ئەی پیغه مبه ری خودا ﷺ مندالی بی باوه په کانیش ده گریته وه ؟ پیغه مبه ر ﷺ فه رموی: به لی ئەوانیش ده گریته وه .

وه ئه‌و پیره‌ی که به‌شیک له‌ پوختاریان جوان و به‌شه‌که‌ی تریان ناشیرین بوو، ئه‌وا
ئه‌و که‌سانه‌ن که‌ کاری خراپه‌ و چاکه‌یان نه‌نجام داوه‌و وه‌خوا‌ی که‌ و‌ره‌ له‌ تاوانه‌کانیان
خۆش بوو.

٢٣- تاوانکاری جو‌ره‌ها خراپه‌و که‌نده‌لی له‌سه‌ر زه‌ویدا به‌رپا ده‌کات:

جو‌ره‌ها فساد له‌ بونه‌وه‌ر به‌رپا ده‌کات له‌ ئارووه‌واو کێلکه‌وماڵ... ئه‌وه‌تا خوا‌ی
که‌ و‌ره‌ باسی ده‌کات ده‌فه‌رمی‌ت: (ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ
لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ... الروم: ٤١) واته‌: تاوان و خراپه‌کاری
ده‌رکه‌وتوو و هه‌موو سه‌رزه‌وی و ده‌ریاکانیشی گرتوو ته‌وه‌. به‌هۆی ئه‌و تاوان
و گوناها نه‌وه‌ که‌ خه‌لکی ده‌ستیان داوه‌تی، سه‌رته‌نجام ده‌بی‌ت تالای هه‌ندی‌ک له‌
کرده‌وه‌کانیان بچێژن "که‌ به‌رپا بوونی جه‌نگ و کاره‌ساته‌ سروشتی یه‌کانه‌" بۆ ئه‌وه‌ی
بگه‌رێنه‌وه‌ بۆ یه‌ک خواناسی.

(مجاهد) ده‌لێت: به‌هۆی سته‌می سته‌مکارانه‌وه‌ که‌ فساد به‌رپا ده‌کات. خوا‌ی
که‌ و‌ره‌ باران بارین ده‌گرێته‌وه‌ و وشکه‌ سالی بال ده‌کێشیت به‌سه‌ر گوندو شار و کچه‌
دا. "پاش ئه‌وه‌ی ئه‌و ئایه‌ته‌ی سه‌ره‌وه‌ی خوێنده‌وه‌" ووتی: مه‌به‌ست له‌ ووشه‌ی
(البحر/ ده‌ریا) مه‌به‌ستی ئه‌و ئاوانه‌یه‌ که‌ له‌ گونده‌کاندا هه‌یه‌ له‌ پووباره‌کان.

وه‌ (عکرمه‌) ده‌لێت: ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ... من نالیم مه‌به‌ستی ئه‌م ده‌ریایانه‌یه‌،
به‌لکو مه‌به‌ستی ئه‌و پووبارانه‌یه‌ که‌ له‌ ته‌نیشته‌ گونده‌کانه‌وه‌ تی ده‌په‌رێت.

وه‌ (قتاده‌) ده‌لێت: خوا‌ی که‌ و‌ره‌ ئاوی شیرینی به‌ بحر ئاو بردوو که‌ ده‌فه‌رمی‌ت:
(وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذَبٌ فُرَاتٍ سَافِعٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ... فاطر: ١٢) واته‌:
هه‌ردوو جو‌ری ده‌ریاکه‌ وه‌ک یه‌ک نین، یه‌کیکیان ئاوی سازگارو خۆشه‌ ئه‌وی تریان
سوێرتا له‌.

ابن القيم الجوزی

وه له دونيادا دهريايه کي شيرين نى يه ئاوه کهى پاوه ستايت، به لکو مه به ستي نه و پوياران به که تى ده پين. وه دهريايى ناوى سوپر نه وانه که ناويان پاوه ستاوه. جا نه و گوند ولاديانه ي که له سهر ناوى پويشتوو دان به م جوړه ئاوه باس کردووه.

وه (ابن زيد) ده ليت: ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ... مه به ستي له تاوانه.

منيش ووت: نه گهر مه به ستي نه و تاوانانه بيت که به هوكارى نه و فه سادانه وه سهره لده دن، ياخود مه به ستي نه و فه سادانه وه بيت که به هوى تاوانه وه سهره لده دن! جا به پتي نه و به شهى نايه ته که که ده فه رميت: لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا... نه م پيتى "لام" ه پتي ده وتريت (لامى العاقبه وتعليل) واته به و هوكاره ي پيشووه وه بووه.

وه پيم وايه: مه به ستي يه که مى به (الفساد) نه و يه توله سندنه وه ي خودايه له که مى بارانوشه پوئاشوب، له بهر نه نجامى نه و تاوانانه ي که مروځ نه نجامى ده دات. هه روه کو هه نديک له "سلف" ده ليتن: هه رچه نده ئيوه تاوان بکه ن خوائ گه وره سزاتان ده دات و توله تان لى ده سييتنه وه.

وه نه وه ي پوونه "والله اعلم" مه به ست له و فه ساده تاوان و پاشماوه کانييتى، وه به به لگه ي نه م نايه ته که ده فه رميت: (لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا... الروم: ٤١) نه مه

^١ - له م نايه ته دا نامازه بز تيك چوون وپيس بوونى ژينگه ده کات، که ژينگه پيك ديت له سى بنه ماي سهره کي ژيان(خاک وناو وهوا) که له م نايه ته پيروزه دا نامازه يان بډه کات که به هوى خراپه و کرده وه کاني مروځ زهوى دوجارى پيس بوون وگوراني ناووه وهواى زهوى و بهر زبون وهوى پله ي گهرماو مەترسى بهر زبون وهوى ناستى ناوى زهرياکان به هوى تانه وهوى به سته له که به فرينه کاني جه مسهره کاني زهوى، که نه مەش ده يته هوى نقوم بوونى به شيکي زور له وشکاني که نار ناوه کان وهه ندي ده ولته ته به ته وهواى ژيرناو ده کون وهک هډلنده و به شيکي زوري دانيمارک. وه له نه نجامي بهر زبون وهوى رتزه ي گازی دووه م توکسيدي کاربون و گازی يه کم توکسيدي کاربون کاربگهري خراپي کردو وه سهر بهر گي چيني نوزون نه مقوسفير "بهر گه گاز" که له هه ندي شوين بووه ته هوى کون بوونى. که نه مەش ده يته هوى گه يشتي تيشکه زبان به خشه کان به تايه تي تيشکي سهروو وه نه وشه ي، که مروځ دوجارى نه خوشي جوړاو جوړ ده کات به تايه تي نه خوشي کاني پست. "وهر گير"

حالی نیمه یه که به شتیکی که له سزای تاوانه کانمان و کرده وه کانمان ده چیژین. جا نه گهر بیتو سزای هه موو کرده وه کانمان وهریگرین ، نه واه سهر زهوی میرووله یشی تیدا نه ده ما نه ونده کاول ده بوو.

۲۴- تاوان ده بیته مایه ی پروودانی کاره ساته کانی بومه له رزه و پوچوونی زهوی:

تاوان ده بیته مایه ی دروست بوونی چه ندین کاره ساتی بومه له رزه و پوچوونی زهوی ونه مانای پیت و بهر که تی زهوی که وه کو توله یه کی خوی گهره پووده ده ن. وه کاتیک پیغه مبه صلی الله علیه و آله له گهل چه ند هاوه لیکیدا به لای شوینه وارو پاشماوه ی گهل (شمود) تیپه پین پیگری کرد له هاوه لانی که له و شوینه لابده ن، یاخود ئاو خونه وه، ته نانه ت نه یه شت حوشره کانیش ئاوی لی بخونه وه له بهر کاریگری نه و تاوان ویاخی بوونه یان که خودا توله ی لی کردنه وه، که کاریگری له سهر بهر که ت و به پیتی نه و شوینه کردبوو، ته نانه ت له ئاوه که شیان.

وه (اما احمد) له "مسند" دا له میانای فهرموده یه کدا ده لیت: (له مؤزه خانای "بنی أمیه" دا ده نکه که نمیکی گهره هه بوو ، که له گهره ییدا هینده ی ناوکه خورمایه ک بووه ، وه له پارچه شتیک نوسرابوو له ته نیشتیه وه. که نه م ده نکه که نه له سهرده می دادپه روه ییدا پوواوه.)

وه هه روه ها پیژیک له پیاوه به ته مه نه کانی بیابانیش پییان راگه یاندووم. که پیشتر به ربومی کشتوکال و میوه هات زور له قه باره ی ئیستا گهره تر بووه . وه زۆریک له م به لایانه که به سهر ژياندا هاتوو ، له بهر نه نجای تاوانکاریدا پوویمان داوه .

۲۵- تاوان کاریگری له سهر شیوه ی دیه من و دروست کراوه کان هه یه:

(ترمذی) له "جامع" ده گپه یته وه ، که پیغه مبه صلی الله علیه و آله فهرموده تی: (خلق الله ادم و طولوه فی السماء ستون ذراعاً ، فلم یزل الخلق ینقص حتی الآن).^۱ واته: خوی

^۱ - نه م فهرموده یه (صحیح، ه، بخاری: ۳۳۲۶) وه (مسلم: ۱۷/۱۷۳-نوی) گپه راویانه وه.

گه وره "ئادهم"ی دروست کرد که در یژی یه که ی شهست بال بوو، وه به به رده وامی تاوه کو ئیستاش قه باره ی مرؤفه 'دروست کراوه کان له بچوک بوونه وه دایه.

که نه مه ئاماژه یه که بۆ بچوک بوونه وه ی شیوه و قه باره ی مرؤفه و دروست کراوه کان ی تر. خوای گه وره که ده یه ویت سهر پوی زهوی له تاوان و تاوانکاران و ناپاکان وستهمکاران پاک بکاته وه، نه وایه کیک له بنه ماله و خانه واده ی پیغه مبه رﷺ، واته به پرچه له ک ده گه پیتسه وه سهر خانه واده ی پیغه مبه رﷺ 'ده نیریت، سهرزهوی پرده کات له دادپه روهی خوش گوزهرانی، وه ده جالی جوله که و خاچ په رسته کان له ناو ده بات. مرؤفایه تی به خته وه رده کات به بلوکردنه وه و سه قام گیرکردنی ئیسلام. دیسانه وه پیت و به ره که تی زهوی ده گه پیتسه وه. ته نانه ت پیریک له مرؤفه یه که هه ناریک ده خۆن، نه وه نده گه وره یه. وه ته نه ها هیشوه "بۆله" تری یه که هینده گه وره به باره هوشتریکه^۱.

هۆکاری نه م گۆرپانکاریه ش نه مانی تاوانکاری وستهمه، که دیسان پیت و به ره که تی زهوی سهره لده داته وه. بی گومان نه و سزاو تۆله سهندنه وه ی خوای گه وره له گه لانی کردۆته وه، تا ئیستا کاریگه ری وشوینه واری به سهر زهوی یه وه ماوه، چونکه هاوشیوه و نمونه ی نه و تاوانه گه ورا نه ی گه لانی پیشوو بوونی هه یه و ماوه و له نیتو کۆمه لگه ی مرؤفایه تیدا نه نجام ده دریت. ههر بۆیه به پیتی نه و تاوانانه سزای خودایی ده بینریت. به پیتی نه اندازه ی بچوکی پیزه ی تاوانه که سزا که ش ده دریت.

به راوردی شه یتان بکه... کاتیک که سه رپیتی کرد خوای گه وره پیت و به ره که تی له ته مه ن و کارو پله و پایه و مالدیدا نه هیشت، ته نانه ت له ههر جیگایه کی زه ویدا ملکه چی

^۱ - مه بهست لیره دا سهره لدان (محمد مهدی) یه که چه نذین فهرموده ی صحیحمان له سه ری هینا وه ته وه. پروانه بابته ی: "علامات الساعه الکبری".

^۲ - نه مه له سه رده می ها ته خواره وه ی (عیسی کوری مریم) له پیش روودانی قیامت رووده دات.

بکریټ توشی بئ به ره که تی ده بیت. وه له قیامه تیش له جیگاهه کدایه که به زهیی و په حمهت وسؤزی تیدا نی یه که دۆزه خه...

۲۶- تاوان پروناکی غیرهت و په روشی ده کوژنیته وه:

غیرهت و په روشی پتویسته کی هه نوکه یی به بۆ ژیان ، وه که پتویسته غه ریزیه کان بۆ جهسته ی مروؤ په روشی نه و ناگره یه که هه رچی خراپه و ناکاره ناشیاوه کان هه یه لیوه ی دهرده چیت. هه روه کو چۆن له پتگی ده زگای فووکردن به کوره ی ناگردا هه رچی مادده و بۆنه ناخۆشه کانی زیو و زیږ و ناسن هه یه لیوه ی دهرده چیت. وه شکومه ندرتین مروؤ له هه موو که س زیاتر په روشی و غیره تی هه یه له چاو خه لکی تردا. هه ر بۆیه پیغه مبه ر ﷺ به په رۆشترین مروؤ بووه سه بارهت به گهل و ئومه ته که ی. وه خوا ی گه وره له پیغه مبه ر زیاتر به په رۆشه بۆ به نده کانی. هه ر وه کو چۆن له صحیح دا هاتوو که پیغه مبه ر ﷺ ده فهرمیت: (أعجبون من غیرة سعد؟ لانا غیر منه ، والله اغیر منی).^۱ واته: سه ر سوپمانن به په روشی سعد؟ من له سعد به په رۆشترم ، وه خوداش له من به په رۆش تره.

وه له (صحیح) دا هاتوو که پیغه مبه ر ﷺ له واتاره خۆر گیراندا فهرمووی: (یا أمة محمد، ما احد اغیر من الله ان یزنی عبده اوتزنی امته).^۲ واته: نه ی ئومه تی محمد: که س نی یه به نه ندازه خوا ی گه وره به په رۆش بیت، که کاتیک به نده کانی داوین پیسی وزینا ده که ن.

وه له "صحیح" دا هاتوو که پیغه مبه ر ده فهرمیت: (لا احد اغیر من الله ، من اجل ذلك حرم الفواحش ما ظهر منها وما بطن، ولا احد احب إليه العذر من الله ، من

^۱ - پروانه خاله کانی: (۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۴، ۱۸، ۱۹، ۲۷).

^۲ - نه م فهرمووده یه (صحیح) ه، (بخاری: ۶۸۴۶-۷۴۱۶) وه (مسلم: ۱۰/۱۲۲-نوروی) گپراویانه ته وه.

^۳ - نه م فهرمووده یه (صحیح) ه، (بخاری: ۱۰۴۴) وه (مسلم: ۶/۲۱۰-نوروی) گپراویانه ته وه.

اجل ذلك أرسل الله الرسل مبشرين ومنذرين، ولا احد احب اليه المدح من الله من اجل ذلك اثنى على نفسه.)^١ واته: كهس له خودا گه روره ترو به په رۆش تر نى به، هر له بهر نه وه په كه به د پرفتارى حرام كړدوه چ نهينى بيت يان ناشكرا. كه سيش نى به پوزش بۆ هينانه وهى له لا خوښه ويست تربيت له خواى گه وړه، له بهر نه وه شه كتيب و پيغه مبه رانى په وانه كړدوه وه كهس نى به مدح و پى ه لدانى له لا خوښه ويستر بيت له خواى گه وړه، هر له بهر نه وه په مدحى خوى كړدوه.

نهم فهرموده په هردو بابته (په رۆشى-غيره) و (پوزش-عذر) ي هينانه وه و له يه ك بابته تاو پته كړدون. وهك دوو چه مكى گرنك بۆ ژيانى مرقايه تى.

بابته تى په رۆشى له وه وه سهرچاوه ده گريت پقى ه لده سيټ له نه نجام ده رانى كارى ناره واو ناشياو. وه "پوزشيش" له وه سهرچاوه ده گريت كه پيى خوښه نه نجام ده رانى نه و كارانه پوزشى بۆ بهيننه وه و نه و يش لييان بپوريت، كه نه مه به ته واوه تى سۆز و په حمه ت و خوښه ويستى خودايه بۆ به نده كانى. هر ډيه خواى گه وړه پيغه مبه ران وكتيپى په وانه كړدوه بۆ مرقايه تى وهك به هانه هينانه وه و پوزش، وهكو هه په شه كردن و ناگادار كړدنه وه يه ك. كه نه مه ش ته واوى پړوپوختى و بى كه مو كوپيه.

به پيچه وانه وه زور ك له خه لكى ده بينين كه كه سيټ هه له يه ك ده كات، يه كسهر به بى ناگادار كړدنه وه و گو يگرتن له پوزشه كه ي يه كسهر سزاي به سهر دا ده سه پيټيت، يا خود زور جار زور شل گيرانه هه موو بيانويه ك به پوزش داده نيټ، كه نه مه ش ناره وايى و كه مو كوپيه له خودى په رۆشيدا.

هه روه كو پيغه مبه رى خودا ﷻ ده فهرميټ: (ان من الغيرة ما يحبها الله، ومنها ما يبغضه الله، فالتى يبغضها الله الغيرة في غير ريبة).^٢ واته: هه ندى په رۆشى هه به

^١ - نهم فهرموده په (صحيح) ه: (بخارى: ٧٤٠٣) وه (مسلم: ٨٠/١٧- نووى) گيړ يانه ته وه.

^٢ - نهم فهرموده په (حسن) ه، (احمد: ٤٤٥/٥) وه (النسائي: ٧٩/٥) گيړ يانه ته وه.

خودای گەورە پێی خۆشە، وەھەندێکی تری پێی ناخۆشە، ئەوەی کە خودا پێیخۆشە بریتى لە پەرۆشى يەکی بێ تۆمە.

و پەرۆشى ستایش کراو: ئەو پەرۆشى يە کە ھاوێك بێت لە گەل پۆزەدا. واتە لە کاتى پەرۆشیدا پەرۆش بێت، وە لە کاتى پۆزشیدا ببوریت. **تەنها خۆای گەورە شایەنى ستایشە...**

خۆای گەورە خاوەنى سیفات و ئاكارە بڵندەکان و ناوە جوان و پیرۆزەکانە. سەرچەم پرۆپوختى و کەمالیەتى هەیه، وەھەر ئەو تەنها شایەن وشایستەى ستایش و پێداھەڵدان و وەسف و مەدح کردنە. ھەر وەکو چۆن خۆی وەسف و سەنای خۆی کردووە.

جا خۆای گەورە پێی خۆشە بەندەکانى بە سیفاتەکانى خۆای گەورە خۆیان برازیننەو و خودا پەرستى پێی بکەن. و پەرۆشیش يە کێکە لە سیفاتەکانى، ئەگەر بەندە يە ک پەرۆشى تێدا بێت، ئەوا خۆای گەورە خۆشى دەوێت. ھەر وەکو خۆای گەورە بە بەزەبى و بە پەحمە، بەندە بە بەزەبى یەکانى خۆش دەوێت. وە خۆای گەورە کریمە، وە بەخشندەکانیشى خۆش دەوێت. وە خۆای گەورە زانا و دانایانایە، بەندە زانا و داناکانیشى خۆش دەوێت. وە خۆای گەورە بەھێزە، بۆیە باوەردارى بەھێزى زیاتر خۆش دەوێت بە بەراورد لە گەل باوەردارى لاواز... ھتد.

تاوانکاری و یاخی بوون پێگى دەکات کە خاوەنەکەى خۆی بەم سیفاتە پیرۆز و جوانانەو برازیننەو، بە لکو مایەى سزای خوداشە. چونکە شیوازەکانى دروست بوونى تاوانکاری و یاخی بوون بەم چەند قۆناغە تێ دەپەریت:

قۆناغى يەكەم: تەنها کەوتنە دڵەو یە وەك بیرۆکە يەکی سادە.

قۆناغى دووھەم: ئەو بیرۆکە يە دەبێتە وەسوەسە و دوو دلى بۆ دروست دەکات.

قۆناغى سێ يەم: ئەو وەسوەسە يە دەبێتە ئێرادە و بیری لى دەکاتەو بەھەمیشە يى.

قۇناغى چوارەم: ئەو ئىرادەيە دەچىتتە قۇناغى "عزىمە" نيازو بېيارو سوور بوون لەجى بەجى کردنىدا.

قۇناغى پىنچەم: ئەو بىرۆكە و دوودلى و دەسوۋسە و ئىرادەيە و سووربوون و عەزىمە يە دەبىتتە کردارو جى بەجى دەكات وە تاوانەكە بەرجەستە دەكات وەك تاوانىك.

قۇناغى شەشەم: دواتر گەر لەسەر ئەنجامدانى ئەو تاوانە بەردەوام بىت و پاشەگەز نەبىتەو، ئەو ئەو تاوانە دەبىتتە سىفەت و ئاكارىكى ھەمىشەيى و دەبىتتە بەشىك لەژيانى كە ناتوانىت دەست بەردارى بىت وەك سەرچەم ئاكارو سىفەتەكانى ترى.

مەبەستمان: مەبەستمان لىرەدا ئەو يە ئەگەر تاھۇكارەكانى تاوانكارى بەھىزىبون، ئەو لەبەرامبەردا ھىزى پەرۋشى لەدلىدا كەم دەكاتەو و لاواز دەبىت بەرامبەر بەخودى خۆى و خزم و كەسو كارو چوارەدورى. تا كاردەگاتە ئەندازەيەك كە ناتوانىت شتى ناپەوا و ناشىاو و ناشىرىن لەخودى خۆى و چوارەدورىشىدا مەحكوم بكات، بەم شىۋەيە دەگاتە دەروازەي تياچوون. بەلكو ئەمە ھەنگاۋىكە كە مرقۇ بەرەو ھەلدىر دەبات و تەنەت پىۋەرەكانى دەگۆپىت و ۋەشتى ناشىرىن و داۋىن پىسى وستەمكارى... ھتد، ھەموو ئەمانە بە شتىكى جوان و شىاو دادەنەت و لايانگريان دەكات و بگرە بانگەوازو بانگەشەشيان بۆدەكات و دەبىتتە مرقۇتىكى قىزەون.

ھەربۆيە "دەيوث" واتە گەواد قىزەونترىن مرقۇشە لای خودای گەورە كە بەھەشتى لەسەر قەدەغەكردوۋە، ھەروەھا بانگەشەكەرانى و بەھالال كەردنى ستەم و ناپەوايى لەنىو خەلكىدا. ئەمانەش ماىەي نەمان و تياچوونى پەرۋشى يە لەدلى ئادەمىزادادا. ئەمەش ئەو دەسەلمىنىت كە كرۇكى ئاين برىتى يە لە "غىرە - پەرۋشى" كە جياكەرەوۋى پەوا و ناپەوايە وەبزوئەرو ھەلسوپىنەرى كارەكانە. وە پارىزگارى دل و دەروە. وە ھەر كەسىك غىرەت و پەرۋشى نەبىت ئەو ئاينىشى نى يە. وەنەمانى پەرۋشى دل دەمرىنىت و پەل و پۆكان پەك دەخات، نمونەي غىرەت و پەرۋشى وەك

نه خوښی و چاره سهر

هيڙی به رهنګاری نه خوښی وايه له جهسته ی مړوځدا ، به بې بوونی نه و بهرګريه ، نه و مړوځ پړوبه پړوبوونه و هی تياچوون ده بېته وه .

نمونه ی وه ک شاخ و قوچه کانی گامېش "گا" وايه که ده توانيت به هڅيه وه پاريزګاری له خوی ووه چه کانی بکات. جا هه رکاتیک نه و شاخ و قوچانه ی شکان، نه و ده بېته جی ته ماحی دوزمنانی وده بېته نیچیریکي ټاسان بویان.

۲۷- تواون مادده ی سهره کی ژيانی دل له ناوده بات که نه ویش شهرمه :

حه یاو شهرم وټاپړو سهرچاوه ی هه موو خیروچا که یه که ، وده به تياچوونی له ده ست دانی هه موو خیریکه .

وه له (صحيح) دا هاتووه که پیغه مبه ﷺ فرموو یه تی: (الحياء خير كله) ^۱. وه هه روه ها ده فرمیت ﷺ: (إن مما أدراك الناس من الكلام النبوة الأولى: إذا لم تستح فاضع ما شئت). واته: نه و هی خه لکی له و ته ی پیغه مبه رانی تر فیربوونه نه و یه: نه گهر شهرمت نه کرد چی نه که یت بیکه .

نه م فرمووده یه دوو جوړه لیکدانه وه هه لده گړیت: _

یه که م: که هه پره شه و ترساندنه . به واتای نه گهر تو شهرمت نه کرد ، نه و هه موو شتیکی نارپه و نه نجام ده ده یت، وه ته نها ریگریه ک له م کارانه بریتی یه له شهرم و حه یا . نه مه ش لیکدانه و هی "أبی عبیده" یه .

^۱ - نه م فرمووده یه (صحيح) ه، (مسلم: ۶/۲-۷) گپړاویه تیه وه.

وه (امام نووی) ده لیت: شهرم و حه یا هیژیکه پالنډه به د ست بهر داربوونی نارپه وایه کان ، وه ریگریکه له دروست بوونی که مته رخمی بهرام بهر ماف په واکان. وه (الامام جید) ده لیت: (شهرم بینینی نیعمه ته کانی خوی گه وره کهم و کور تیه کانی مړوځه، جا له م نیړه نده دا شتیک دروست ده بیت بی دوه ورتیت شهرم.)

وه (القاضي - عیاض) و که سانی تریش پیان وایه که: هه رچهنده شهرم غه ریزه یه "رهمه که" به لام بز جی به جی کردنی به بی شهرعی خودا پیوستی به هیژو نیت وزانت هیه، هه یزیه له به شتیک یمان و باوړ ده میژ دریت، وه هانده ری کاری خیرو ریگریه له خراپه کاری. ته ماشای (شرح مسلم) بکه له لایه (النووی: ۹/۲) وه (کنز الفوائد - باب الاخلاق) بکه.

دوهم: هر کرده وهو کاریک گهر له بهر خودا شهرمت نه کرد، نهوا نه نجامی بده. وه نه گهر دهست بهرداری بوویت، ته نها له بهر شهرم کردن له خودا دهست بهرداری بیه. نه مهش بۆچوون ولیکدانه وهی "امام احمد" ه. واته له یه که مدا شیوازی هه په شه نامیز له خو ده گریته که ده فهرمیت: (اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ... فصلت: ۴۰) واته: چی ده که ن بیکه ن. وه دووه مشیان پئی پیدان ومۆله تدانه.

جا نه گهر ووترا: ئایا ده کریته هه ردوو لیکدانه وه که وهی بگرین؟ نهوا ده لیم: نه خیر.. چونکه له نیوان مۆله تدان وهه په شه دا پیچه وانه یه که هه یه. پوخته ی مه بهست: تاوانکاری شهرم وچه یا لاواز ده کات. وه دوور نی یه هه به یه کجاری له دلی مۆفدا به یه کجاری دایرینیت، وه هه رچه نده که سانی تر وشیاری بکه نه وه، به لام بی سوود ده بیت ته نانه ت دوور نی یه له لای خه لکی شانازی پیوه بکات و باسیان بکات. که مۆفده گه یشته نه م قوناغه چیترا چاک بوونه وهی نه سته م ودروار ده بیت. جا ووشه ی شهرم وچه یا له ووشه ی (حیاة ژيانه وه) سه رچاوه ی وه رگرتووه، چرینکه هه ر که سیك شهرمی له دلدا نه بیت، واته دابرا (حیاة ژيانه وه) وه له پیزی مردووان و تیاچووانی دنیا و قیامه ت داده نریت. جا هه ریه که له تاوان و بی شهرمی و بی په رۆشی به کتری که مه ندکیش ده که ن. جا هه رکه سیك له کاتی تاوانیکدا شهرمی له خودا کرد، نهوا خودای گه ورهش شهرمی لی ده کات سزای بدات. وه به پیته وانه شه وه هه رکه سیك شهرم له خودا نه کات له تاواندا، نهوا خودای گه وره له قیامه تدا شهرمی لی ناکات له سزادانیدا.

۲۸- تاوان گه وره یی و مه زنی خودا له دلدا که م ده کاته وه؛

که سی تاوانکار هه بیته و گه وره ی و مه زنی خودای گه وره ی له دلدا که م ده بیتته وه، هه ر بۆیه بویرانه دهست ده کات به تاوانکاری. نه گهر که سیك بلیت: نه خیر گه وره یی

خودا هەر له‌دڵیدایه ، به‌لام کاتی تاوان ده‌که‌ین، پشتمان به‌وه نه‌ستووهره که خودای گه‌وره به‌خشنده‌یه له‌بهنده‌کانی ده‌بوریته. ئه‌وا ئه‌مه هه‌له‌یه و خۆ خه‌له‌تاندنه ، چونکه خوای گه‌وره به‌مه‌زن بزانیته ، یاساکان و قه‌ده‌غه‌کراوه‌کانی به‌مه‌زن ده‌زانیت و سه‌رپێچی ناکات.

٢٩- تاوان له‌خودا ترسان له‌دڵدا له‌ناو ده‌بات ١:

ئه‌مه گه‌وره ترین سزایه توشی تاوانکار ده‌ییت. مۆقی تاوانکار ترسی له‌خودا نامینیت ، هەر بۆیه به‌ئاسانی سه‌رپێچی ده‌کات. به‌ئەندازه‌ی خۆشویستنی به‌نده بۆ خودا ، خوداش به‌نده‌که‌ی خۆش ده‌وێت، هه‌روه‌ها به‌ئەندازه‌ی ترسی به‌نده بۆ خودا، خوای گه‌وره پێزی لی ده‌نیت. وه‌چه‌نده خودا به‌مه‌زن بزانیته ، ئه‌وه‌نده‌ش خودای گه‌وره پایه‌دارت ده‌کات له‌ناو خه‌لکی دا.

جا چۆن به‌نده سنووهره قه‌ده‌غه‌کراوه‌کانی خودا پیشیل ده‌کات و له‌هه‌مان کاتدا ئاواتی ئه‌وه ده‌خوازیت که خه‌لکی تر مافی پیشیل نه‌کات؟..

جا چۆن به‌بچوکی ده‌پوانیته قه‌ده‌غه‌کراوه‌کانی خوای گه‌وره و سه‌رپێچی ده‌کات. ئه‌ی چۆن خوای گه‌وره به‌بچوک وبی نرخ ته‌ماشای نه‌کات. وه‌خوای گه‌وره له‌ قورئانی پیرۆزدا ئاماژه بۆ ئه‌وه ده‌کات که له‌میان‌ه‌ی سزای سه‌رپێچی کاراندا که چۆن له‌به‌رته‌نجامی توانکاریاندا خوای گه‌وره دڵ و ده‌رونی داپۆشیون و مۆری کرده‌وه‌و له‌بیری کردوون. وه‌ بی نرخ و پێز سوکی کردوون، وه‌ک چۆن ئه‌وان به‌ سوکی وبی پێزی ته‌ماشای ئاینی خودایان ده‌کرد. هەر بۆیه خودای گه‌وره ده‌فه‌رموێت: (وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُّكْرِمٍ...الحج:١٨) واته: هەر که‌سێک خوای گه‌وره سوکی بکات وبی پێزی بکات ئه‌وا کێ هه‌یه پێزداری بکات.

واته کاتیک ئەوان سوجدە و کړنوش بردنیاں بۆ خودا لا بێ پێزی بوو و ئەنجامیان نەدا وگائەیان پێ دەهات ، ئەوا خودای گەرە بێ پێزو پێسوايان دەکات . جاکێ هەیه لەپاشاندا پێزدارو بایە خداریان بکات ؟ جگە لەخودای گەرە ؟

٣٠- تاوان دەبێتە مایەی ئەوەی کە خودای گەرە بەندەکە ی لەبیر بکات :

کەسی تاوانکار بێ گومان خودای گەرە لەبیر دەکات ، بۆیە بویترانە یاساکانی خودا پێشیل دەکات . ئەم کارە دەبێتە مایەی ئەوەی کە خودای گەرە ئەو بەندە تاوانکارە پشت گوی بخت و لەبیری بکات ، ئەمەش مەترسیتێن شوێنەوارو کاریگەرێکە تاوانە . کە مرۆڤ چاودێری خوای گەرە لەسەر نەمیێت و بەتەنها لەنیو دەرونی تاوانکاری وشەیتاندا بمیێتەو و بەروەهەلدیرو نەهامەتی دەچیت .

خوای گەرە دەفەرمیت : (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ * وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ... الحشر: ١٨-١٩) واتە : ئەو ئەوانە ی باوە پتان هێناو ، خواناسو پارێزگارین ، لەسنوورەکانی مەترزێن . باهەموو کەسێک سرنج بدات ویزانیت چی بۆ سبە ی دەست پێش کەری کردووە ، هەول بدەن هەمیشە خواناس و پارێزکارین . چونکە خوای گەرە ئاگادارە بە هەموو ئەو کردەوانە ی ئێو ئەنجامی دەدەن ، نەکەن وەک ئەوانە بن کە خویان فەرامۆش کردووە و شوێنی بەرنامەکە ی نەکەوتوون . وەخوای گەرەش ئەوانە ی لەبیر خۆیان بردووەتەو ، ئەوانە لەسنوورە دەرچوووەکان و تاوانکارەکان .

خوای گەرە پێنمە ی بپواداران دەکات ، کە ئەگەر لەو کەسانە بن کە تەقوا ناکەن ، وواتر خوا لەبیر دەکەن و ئەو هۆکارانەش لەبیر دەکەن کە دەبێتە مایەی پزگاری لەقیامەتدا . وە دەبێتە بەندە ی دەرونی تاوانکاری خۆی و شوێونی هەواڵنارەزوو و حەزەکانی دەکەوێت و بەرژەوێکی کانی هەمیشە یی قیامەتی لەبیر دەکات . وەخوای

که ورهش نه و به ندهیه له بیر دهکات. وه هوشیاری و ریایی له دهست دهدات، وه سهرگردان ده بیئت و قیامت له دهست دهدات بۆ خۆشیه کانی دنیا. وه گه ورهترین سزای سزایی خوایی نه و هیه که نه و به ندهیه بی باک ده بیئت له خوای گه وره وه خودی خۆی له یاد ده چیت، وه گرنگی به ناین و به رنامه ی خودا نادات، وه بایه خی ته واد ده دات به دنیا. به لام هه موو شته دنیا به کان ناتوانیت فریاد پره سی بیئت له دنیا و قیامتدا، وه جیگه ی په حمه توچا و دیری خوای گه وره ناگر نه وه و فریاد پره سی ناکن، چونکه هه موو شتیک له ناوده چیت و بی بایه خ ده بیئت، ته نها خوای گه وره نه بیئت. هه ریۆیه نه و که سه ی به رنامه و پیتنمای خوای گه وره پشت گوئی بخت نه و خوای گه وره پشت گوئی ده خات و به ره وله ناوچوون هه نگاو ده نیئت.

۳- تاوان مروؤ له نزیکي خودا دوورده خاته وه:

نه گه ر دلی مروؤ ئیحسانی تیدا بیئت، نه و پێگر ده بیئت له تاوانکاری، چونکه نه گه ر هه موو کاتیک هه ست به نزیکي خودا و چاودیری خودای کرد، واههستی کرد که خودای گه وره ده بینیت. خۆنه گه ر نه م خودا نه بینیت، نه و خوای گه وره ده بینیت. نه مهوکاره به ره به ست دروست ده کات له پێگه ی تاوانکاریدا، به لام نه گه ر نه م لایه نه لواز بوو، چیت له ژیر چاودیری و په چاوی خودای گه وره دا نامیتیت و ده ترازیت. هه روه کو پیتغه مبه ری خودا ﷺ ده فهرمیت: (لایزنی الزانی حین یزنی وهو مؤمن، ولایشرب الخمر حین یشر بها وهو مؤمن. ولا یسرق السارق حین یسرق وهو مؤمن. ولاینتهب النهبه ذات شرف یرفع الیه فیها الناس ابصارهم حین ینتهبها وهو مؤمن).^۱ واته: داوین پیس کاتیک زینا و داوین پیسی دهکات، باوه پی نی یه. وه دزیش کاتیک دزی دهکات باوه پی نی یه. وه عاره ق و مه یخویش کاتیک مه ی ده خۆنه وه باوه پی نی یه. جه ردهش له کاتیکدا شتیک گران به ها که خه لک چاوی تی بپی بی، تالانی بکات باوه پی نی یه.

^۱ - نه م له رموده یه (صحیح: ۵، بخاری: ۲۴۷۵) وه (مسلم: ۴۴/۲ - نروی) گێڕایانه ته وه.

۳۲- تاوانکارو یاخی بوو... هاوه لیتی باوه پداران له ده ست دهدات:

باوه پداران کومه لیک تاییه تمه ندی تاییه تیان هیه که له لای خوای گه وره وه ک خه لات وپیزلینان پتیا به خشراره. به هوی تاوانه وه تاوانکاران ویاخی بووان هاوه لیتی باوه پداران له ده ست ددهن ودواتر له و تاییه تمه ندیانه بی به ش ده بن. له و تاییه تمه ندیانه:

﴿ پاداشتی مه زن: خوای گه وره ده فهرمویت: (وَسَوْفَ يُؤْتِي اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا... النساء: ۱۴۶) واته: له تاینه ده دا خوای گه وره پاداشتی زور بی سنوود ده به خشیت به پرواداران.

﴿ پارانه وهی فریشته کان وه لگری عهرشی مه زن بوی خوش بوون له پرواداران: خوای گه وره ده فهرمویت: (الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا... الغافر: ۷) واته: نه و فریشته نهی که هه لگری عهرشی مه زنی خودا وه نه وانه یشی که به ده وریدا ده سوپینه وه و ته سبیحات و ستایش و سوپاسی په روه ردگاریان ده کن، باوه پی پته ویان پی به تی. داوای لیخوش بوون ده کن بوی نه وانه ی که باوه پریان هیناوه.

﴿ پشتیوانی خوای گه وره بوی پرواداران: که هه میسه پشتیوانیان ده کات وپشتیان به رنادات: (اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا... البقرة: ۲۵۷) واته: خوای گه وره پشت وپه ناو خاوه نی نه وکه سانه یه که بپوایان هیناوه.

﴿ چه سپاندنی باوه پداران له لایه ن فریشته کانه وه: (إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبَّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا: انفال: ۱۲) واته: خوای گه وره وه حی بوی فریشته کان ده نارودو ده فهرموو من یارویاوه رتنام ، ئیوه ش دلی باوه پداران پابه ندو دامه زراو بکن.

﴿ پله وپایه ی به رزی لی خوش بوون له لایه ن خوای گه وره وه:

نه خوښی و چاره‌سەر

سهریبه‌ریزی و شکومه‌ندی: (وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ... المنافقون: ۸) واته: شکومه‌ندی و سهریبه‌ریزی بۆ خودای گه‌وره و پیغه‌مبه‌رو بپوادارانه، به‌لام دوو پوهه‌کان به‌م پاستی یه نازانن.

نزیك بوونی خوای گه‌وره بۆ بپواداران: (إِنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ... انفال: ۱۹) واته: خوای گه‌وره له‌گه‌ل بپواداراندا یه.

بلندبوونی بپواداران له دنیا و قیامه‌تدا: (يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ... المجادلة: ۱۱) واته: خوای گه‌وره پله‌وپایه‌ی بپواداران و زانست خوازان بلند پاده‌گریت.

پیدانی دوو به‌ش له‌په‌حمه‌تی خوداو وه پیدانی پووناکی که‌پێگه‌ی پێ بکه‌ن وه لی خۆش بوون له‌تاوانه‌کانیان.

ئه‌و خۆشه‌ویستی یه‌ی خوای گه‌وره پێیان ده‌به‌خشیت: وکه‌بریتی یه‌له‌وه‌ی که‌خوای گه‌وره خۆشی ده‌وین، مه‌روه‌ها خۆشه‌ویستیان ده‌کات له‌لای فریشته‌و پیغه‌مبه‌ر و پیاو چاکان. وه‌ده‌فه‌رمویت: (إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا... مریم: ۹۶) واته: ئه‌و که‌سانه‌ی باوه‌ریان هێناوه‌و کرده‌وه‌ی چاکه‌ ئه‌نجام ده‌ده‌ن، خوای گه‌وره خۆشه‌ویستی و پێزی تایبه‌تیا بۆ ئاماده‌کات.

سهر‌فرازبوونیان له‌ترس و سامناکی پۆزی قیامه‌ت: (فَمَنْ آمَنَ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ... أنعام: ۴۸) واته: ئه‌ی ئه‌و که‌سانه‌ی باوه‌رتان هێناوه‌و چاکه‌ خوازیبونه‌و هیچ مه‌ترسی یه‌کیان نی‌یه‌و غه‌مگینیش نابن له‌ دنیا و قیامه‌تدا.

ئو که‌سانه‌ی که‌ پیت و نیعمه‌ت ده‌پۆیت به‌سه‌ریاندا: ئه‌و که‌سانه‌ی که‌ پۆژانه‌حه‌قه‌ده‌ جار داوا له‌خودا ده‌که‌ن که‌له‌و که‌سانه‌ بیان ژمیریت.

قورئانی پیرۆز پێنمای و شیفایه‌ بۆیان: (قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ... فصلت: ۴۴) واته: ئه‌م قورئانه‌ بۆ ئه‌وانه‌ی باوه‌ریان هێناوه‌ هیدایه‌ت و پێنمای و شیفاو چاره‌سه‌ری

هه موو دهر دوا نه خوڅی یه کان دهکات. جا نه وانه ی باوه پناهینن گوچکه کانیان که پوه به شتی تر ناڅینراوه و دیده کوین له ناستیدا نه وانه هه روه کو له دوروه بانگیان لی بکریټ وایه "نه دهنکه که به چاکی ده بیستن و نه پهنکه که به پوونی ده بینن".

پوخته ی مه په ست:

باوه پ مایه ی فراهه م هیټانی هه مووخیروچا که یه که له دنیاو قیامه تدا. وه هوکاری هه موو خراپه وناپه و او شه پټک بریتی یه له بی باوه پی. جا چوڼ مړوڅه سرکه شانه ده ویریټ هه ندی ناپه وایی نه تمام بدات وله باز نه ی باوه پداری دهری بهینیت و وه نه م هه موو به ره مانه ی له ده ست بدات، به لام له چوارچیوه ی گشتی موسلمانیتي ناچیته دهره وه، به لام نه گهر هه ر سوور بوو له سهر نه و تاوانا کاری و خراپه کاریه دا مه ترسی دهرچوونی هه یه له چوارچیوه ی موسلمانیتي و ناینی نیسلام به گشتی. هه ر نه مه یه پال به هه ندی له "سلف" هه وه ده نیټ که بلین: "نیوه له تاوان ده ترسن، به لام من له بی باوه پی".

۳۳- تاوان به ربه ستی دله له گه یشتن به به زه یی خوی گه وره:

سروشتی دلی مړوڅه وایه که زور به خیرایی به ره و خوی گه وره ده چیت، به لام نه گهر نه دله دوچاری نه خوڅی یه کانی تاوان بوو، نه و هیزی نامینیت و به ربه ستی بو دروست ده بیټ. جائه گهر به رده و ام بوو له سهر تاوانکاری، نه و به یه کجاری په کی ده خات وړیگری ته وای دهکات وده یمریټیت.

تاوان دل دوچاری مردن یا خود نه خوڅی دهکات، یا ن لاوازی دهکات و هیزی له بهر ده بریت و توشی کومه له دهر دیکي دهکات که پیغه مبه ر ﷺ به (هه شت) دهر د ناوی بردوون و په نای گرتووه به خوی گه وره، له و هه شت دهرده بریتی یه له: (اللهم انی اعوذ بک من الهم والحزن والعجز والکسل والجبن والبخل وضلع الدین وغلبة

الرجال.)^۱ واته: خدایه من په نا ده گرم به تو له: خه موپه ژاره، وله پیری و به سال اچوونووه له بی ده سلاتی و ته مائی، و له ترستوکی و چا وچنوکي و له که له که بوونی قه رزاری و زولم و سته می پیاوان. جاگر به وردی له م فرموده یه ورد بینووه ده بینین نه م چه مکانه به جوت هاتوون و هاوړیکن: خه م وپه ژاره.

۲۴- تاوان نیعمه ت له ناو ده بات و به لا به شوینیدا دینیت:

به هه میله یی تاوان هوکاری له ده ست دانی نیعمه تی خدای و توش بوونه به به لاو ناو خوڅی هه روه کو (علی بن ابی طالب) ده لیت: (تاوان هوکاری هاتنی به لایه، و ته نه نا به ته و به نه و به لایه لاده چیت.) هه روه ها خوی گوره ده فرمیت: (وَمَا أَصَابَكُمْ مِّنْ مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ.... الشوری: ۳۰) واته: هه ر به لاو نه هه مته تیه کتان به سهر دا هاتییت، نه و ده رنه نجامی نه و کاروکرده وانه یه که به ناره نووی خوتان ده تان کرد، به لام خوی گوره به میهره بانی خوی له هه ندی له و تاوانانه خوڅ ده بیت. هه روه ها ده فرمیت: (ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ.... انفال: ۵۳) واته: خوی گوره هیه نازو نیعمه تیکی نه گوړپوه که به خشیبیتی به هه ر گه ل و نه ته ویه ک، تاوه کو خویان به کرده و هی نارپه وای خویان بوو بیته مایه ی گوړپینی نه و نیعمه ته، وده خوی گوره بیسه روزانایه به کرده وده کانتان. خوی گوره لیړه دا جهخت له سهر نه وده کاته وده که هیه کاتیک به خشش و نیعمه تی خوی که به خشیبیت به سهر به نده کانیدا نایگوړیت، هه تاوه کو هوکاری گوړپنه که له به نده کانه وده سهر چاوه ی نه گرتبیت، که له بری ملکه چی یاخی بوو بیت، و له بری

^۱ - - نه م فرموده یه (صحیح) ه، (بخاری: ۶۳۶۹) وده (مسلم: ۳۳/۱۷- نووی) گړپایانه ته وده، وده برگی (و ضلع الدین و غلبه الرجال) له مسلمانا نه هاتووه.

ابن القيم الجوزی

سوپاس گوزاری ،ناسوپاس گوزاریت.وهه رکاتیکش بهنده کان له خراپه وه گوزاریت بۆ باشه. بۆ نمونه یاخی بوونی گوزاریت بۆ ملکه چی وخواپهرستی ، ئهوا خوای گه ورهش به لای بۆ کردوون به نیعمهت و سه رهشۆرشی وپرسوایی بۆ کردوون به سه ره رزی وشکۆمه ندی.

خوای گه وره ده فره مویت: (لَهُ مُعَقَّبَاتٌ مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِّنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ...الرعد: ۱۱) واته: بۆ گومان خودای گه وره بارودۆخی هه چ قهرم وگه لێک ناگوزاریت"له خۆشی یه وه بۆ ناخۆشی، یان له زه لیلی یه وه بۆ سه ره رزی، یان له گرانی یه وه بۆ هه رزانی" هه تا ئه وان ئه وه ی به خۆیان ده کریت نه یگۆین ونه یکن ، کاتیک خودا بیه ویت به لایه که به سه ره ره میلله تیکدا بهینیت"له ده ره نه نجامی سه ره کهشی ویاخی بوونیان" نه واهه چ هیزیک ناتوانیت به ری بگریت، هه چ که سیش ناتوانیت جگه له خودا فریان بکه ویت وپزگاریان بکات.

وه له هه ندی"آثاری الابصیه"دا هاتوه که خوای گه وره فره موویه تی: (وعزتي وجلالي لا يكون عبد من عبادي على ما أحب، ثم ينتقل عنه الى ما اكره، الا أنقلته له ما يحب الى ما يكره، ولا يكون عبد من عبادي على ما اكره، ثم ينتقل عنه الى ما احب، الا أنقلته له مما يكره الى ما يحب.) واته: هه ره بهنده یه که له بهنده کانم له سه ره شتیک بیت که من پیم خۆشه بیگوزاریت بۆ شتیک که من پیم ناخۆش بیت. ئهوا منیش شته خۆشه کانی بۆ ده گۆرم بۆ ئه و شتانه ی که پیی ناخۆشه. وه هه ره بهنده یه که له بهنده کانم له سه ره شتیک بیت که من پیم ناخۆشه ، وه بیگوزاریت بۆ شتیک که من پیم خۆشه. ئهوا منیش شته ناخۆشه کانی بۆ ده گۆرم بۆ ئه و شتانه ی که ئه و پیی خۆشه.

۳۵- تاوان ده بیته مایه ی ترس و سامناکی ئه ده لی مرقدا :

مرقوی برودار هه میشه له ئاسایشدا ده ژئ، چونکه خودا په رستی وگوپراه لی په رزینی خودای مه زنه بۆ بروداران که چاونه ترس و سه ره ره زن. به پینچه وانه وه، مرقوی تاوانکار

به هميشه يی له ترس و سامناکيدا ده ژئ و دلنځايی و نارامی و ناسايشی له ژيانيدا به دی ناکریت، چونکه نه مه جوریکه له سزای خوای گه وره بویان. وه هم موو نارپه حه تی وپووداوئیک به مه ترسی بوسه ر خوایان و به رژه و ونډیه کانیاں ده زانن، دوو دلی و ترس هم موو ژيانیاں ته نیوه له ده روونه وه،^۱ وه ده رو نیاں داپوخواهو زوریش له مهرگ ده ترسن.

وه مهرکه سیټک له خودا بترسیټ له هیچی تر ناترسیټ، وه مهر که سیټکیش له خودا نه ترسیټ له هم موو شتیک ده ترسیټ.

۳۶- تاوان مایه ی خه مناکي و غه مباری و ته نهایی یه له دلی مرؤفدا:

مرؤفی تاوانکار هميشه هه ست به خه مناکي و غه مباری ده کات، که نه مهش به هوی نه و داپران و دوورکه و تنه وه یه له خوای گه وره وله خه لکیش، هه ریویه سامناکی و داپران بال به سهر ژيانيدا ده کیشیت. گه مرؤفی تاوانکار به راوردیک بکات له نیوان چیژی تاوان نه و داپران ته نهایی و خه مناکي یه ی که بوی دروست ده بیټ گیلی و نه قامی خوی بؤده ده که ویت.

وه نهیټی نه م بابه تهش بریتی یه له:

ملکه چی وگوټرپایه لی ده بیټه مایه ی نزيك بوونه وه له خوای گه وره. وه هه رچه نده نه م نزيك بوونه وه یه به هیټیټ، نه و ه یټمی و ناسوده یی بال به سه ر ژيانيدا ده کیشیت. وه به پیچه وانه وه هه رچه نده مرؤف تاوانکار بیټ نه و نده زیاتر له خودای گه وره دوورده که ویت وه و توشی داپران و بی که سی ده بیټ. هه ریویه مرؤف هه ست به دووری و داپران ده کات به رامهر دوژمنه که ی هه رچه نده نزيكیش بن. وه به پیچه وانه وه هه ست به نزيکی خوشه ویسته که ی ده کات هه رچه نده که له یه کیش دووربن.

^۱ -خوای گه وره له باسی دوورووه کاندا ده فهرموت: (يَحْسَبُونَ كُلَّ صَاحِقَةٍ عَلَيْهِمْ... الْمُنَافِقُونَ: ۴) واته: ههر هاوارو روداوئیک و بانگ بکریت، واده زانن دژی نه وانه.

وہ تہنہائی "الوحشہ" ہۆکارہ کہی دہگہ پیتہ وہ بۆ بوونی بہ ربہ ستیک ، جا ہہرچہ ندہ
ئہ و بہ ربہ ستہ لیل و تہم و مژاوی بیت ، ئہ و ندہ زیاتر ہست بہ دابراں و تہنہائی
دہکات ، وہ بی ناگاہی و گیلش دابراں و تہنہائی دروست دہکات . مہ ترسیدارترین جۆری
دابراں و تہنہائی ، بی باوہ پی و ہاوبہ شی پیداکردنہ کہ دل و دہروون دادہ پۆشیٹ .

۳۷- تاوان دل توشی نہ خوشی ولادان دہکات :

تاوان دلّی مرؤف توشی نہ خوشی دہکات ، وہ کاریگہری تاوان لہ سہر دل زۆترہ
لہ کاریگہری نہ خوشی لہ سہر جہ ستہ . ئہ گہر چارہ سہری نہ خوشی جہ ستہ بریتیبت
لہ چارہ سہرکردن ، بہ لام تاکہ چارہ سہری تاوان بریتی یہ لہ وازہیتان و تہوبہ کردن .
وہ خواناسان دہلّین : دل ناگات بہ مہرام و نامانجی خوی تا نہ گات بہ خوائ گہ ورہ .
وہ ناگات بہ خوائ گہ ورہ تا ساغ و تہندروست نہ بیت . وہ ساغ و تہندروست نابیت تا لہ
نہ خوشی یہ کان دہریازی نہ بیت . وہ لہ نہ خوشی یہ کان دہریازی نابیت تا وہ کو دژی
حہ زوئارہ زوہ کانی نہ وہ ستیتہ وہ ، چونکہ نہ خوشی یہ کانی بریتی یہ لہ ئارہ زوہ کانی
، جائہ گہر نہ خوشی یہ کہ زال بیت ئہ و ئہ و دلّ تبادہ چیت .

دہروونی بروادار لہ خوشیہ کانی دنیا و قیامہ تدایہ

مرؤفی باوہ پدار خاوەنی دہرونی خاویں کہ پیگری و بہ ربہ ست لہ پتی ئارہ زوہ کانیدا
دروست دہکات ، ئہ و لہ خوشی یہ کانی بہ ہشتدایہ چ لہ دنیا و چ لہ قیامہ تدا .
وہ کہ سہ ست بہم راستیہ ناکات تہنہا ئہ وانہ نہ بیت کہ چہشتویانہ . وہ نابیت لہم
نایہ تہ پیروزہ واتی بگہین کہ تہنہا مہ بہستی خوشی یہ کانی بہ ہشت بیت ، بہ لکو
مہ بہستی خوشی یہ کانی دنیا و قیامہ تہ کہ بہسی قوناغدا تی دہ پہ پیت " دنیا ،
بہ رزہ خ ، قیامہ ت " . کہ دہ فہ رمیت : (إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ * وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ...
الانفطار : ۱۳-۱۴) واتہ : چاکہ کاران لہ خوشی یہ کاندان * وہ خراپہ کاران لہ دوزہ خدان .

وہ ئایا چ خوشی و نیعمہ تیک ہہ یہ بگاتہ خوشی دل ؟

وہ چ سزاو نازاریک ہہ یہ بگاتہ نازاری دل ؟

نه خوښی و چاره سهر

هچ سزايه كه هه يه بگاته نازاروناپه حه تي يه كانى خه م وترسو نه خوښى دلته نكي و پشت كردن له خواى گه وړه وپشت گوى خستى قيامه ت و وه په يوه ست بوون به غه يري خواى گه وړه وه دلتنيا بوون له دواړوژ.

هه ركه سيك شتى خوښ بويت جگه له خوداي گه وړه نه وا پتي سزاده دريت

هه ركه سيك شتيكي خوښ بويت جگه له خودا، نه وا هه ر نه وشته ده بيته مايه ي سزاو نازار بوى. كه نه ویش به سى قوناغى جيا جيا له م دونيادا پووده دات كه نه ویش نه مانه ن:

قوناغى يه كه م: نازاروغه م وپه ژاره ي نه و كاته ي كه له هه ولى به ده ست خستنى نه وشته دايه.

قوناغى دووه م: نازاروغه م وپه ژاره له مه ترسى له ناوچوون وله ده ست دانى نه وشته و په پاريزگاري كردن لى.

قوناغى سى يه م: جائه گه ر شته له ناوچوو وله ده سستى دا، نازاروغه م وپه ژاره ي زياتر ده بيت.

به م سى قوناغه توشى سزا ده بيت له دونيادا.

وه له ژيانى به رزه خيشدا: واته دواى مه رگ ومردن نه و كه سه له ناپه حه ترين جوړى سزاده بيت، به هوى له ده ست دانى نه و نيعمه ت وژيانه پرپوچى به سهرى برد. وه نازارى داپان و دووه په ريزى له خواى گه وړه كه كاريگه ريه كي نيچگار گه وړه يان هه يه له ده روني نه و كه سانه زياتر له كاريگه رى كرم وماروميتروو له جه سته يدا. پاشتر له دواى زيندوويونه وه يان پوه و سزاي سه ختر وتوندتر ده پون.

به راوردى نه م حاله تانه بكه: له گه ل حالى باوه پداران كه به درچوونيان له م ژيانه پوه و خوښى وشادى وژيانى ناسوده يى ده بنه وه، وه به ديدارى خواى خويان شاد ده بنه وه.

ته نانه ت هندیك له پیاو چاكان له كاتی سهرمه رگیشدا ده لئین: "ئای له م شادی و خوشی یه".

وه هندیكى تر ده لئین: "جا ئه گه ر به هه شتی یه كان له م ژیا نه دابن ئه وا خوشی وشادی وا نمونه ی نیه".

وه هندیكى تر له پیاو چاكان ده لئین: "له م دونیا یه دا به هه شتی خوشی هه یه، جا هه ركه سیك نه ی بینیبیت، له قیامه تدا ناچیت به هه شته وه".^۱

جا هه ركه سیك بئ عه قلی ونه قامی بگاته ئه ندازه یه ك كه ژیا ن و به خته وه ری هه تا هه تایى له ده ست بدات بۆ چیژوله زه تیکى کاتی. ئای له وکه سانه ی که خوای گه وره کپاری کالاکه ی بیت به رامبه ر به به هه شتی به رین، وه پیکه ری ئه و کپین وفروشته ش پیغه مبه ری نازدار بیت ﷺ. جا که سیك به م کپین وفروشته پازی نه بیت و به حه زوئاره زووه کانی بیفروشتیت دواى له دواړژدا گله یی له کى ده کات. هه روه کو شاعیر ده لئیت:

إذا كان هذا فعل عبید بنفسه فمن ذا له من بعد ذلك یكرم؟

واته: ئه مه کارى به نده بیئت به ده رو نی خو ی جا ئیتر کى هه یه پیزی لى بنیت؟ خوای گه وره ده فهرمویت: (وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ... الحج: ۱۸) واته: ئه وه ی خوای گه وره قه درو پیزی بشکینیت و پيسوای بکات ئه وا هیه پیزلیننه ریکى نی یه، به پاستی خوای گه وره ئه وه ی بیویت نه یکات.

۳۸- تاوان بینایی دل کویر دهکات و پرووناکی له ناو ده بات و به ربه ست له ریگه ی زانست وهیاده ت دروست دهکات:

^۱ - بر وانه خالی (۷۰) وهه ماشای (مدارج السالکین) ی نووسه ر له به شی (منزلة الحياة الطيبة: ۴/۱۸) وه کتبی (السادة والأمان/ رضوان مع رضوان).

(امام مالك) كاتيك ته وهه موو زيره كى و ژيريه ي له "امام شافعى" بينى پيى ووت: من واهه ست ده كه م كه خواى گه وړه پووناكى يه كى باشى پي به خشيوى، اكا داربه به تاريخى تاوان له ناوى نه به يت.

جا به به رده وامى په شايى و تاريخى تاوان زياد ده كات له هيزى ته و پووناكى يه ي دل ده شاريته وه، تا دواتر سپاڅشى ده كات وهك شوى تاريخ. وه نه م تاريخى يه له دله وه ته شه نه ده كات تا پوخسارو پهل وپوكانيشى ده گريته وه. گه ر به م ديمه نه توشى مهرگ بيت، نه و سهراپا گزپه كه شى سپاڅوش ده بيت. هه روه كو پيغه مبه ر ﷺ ده فهرميټ: (ان هذا القبور ممتلئة على أهلها ظلمة، وإن الله منورها بصلاتي عليهم) ^۱. واته: نه م گزپانه سهراپا تاريخى سپاڅشى كردوون به وانه شى كه تيديدان و به لام خواى گه وړه پوونى ده كاته وه به صلاوات دانى من له سهرپان.

وه له پوژى چه شردا سهرجه م پوخسارو كرده وه كانيان بلندو به رز ده بن كه هه موو كه سيك ده يانينيت كه وه كو خه لوز په ش داگيرساون، نه م حالت وديمه نه به راورد ناكريت به هه موو خوڅى يه كانى دونيا.. ناي له حاله تى ته وكه سانه په ناده گرم به خودا.

۳۹- تاوان دهرونى مروؤ بچوك وريسوا ده كات:

دهرونى مروؤ ريز لينراوه له لايه ن خواى بالاده سته وه، به لام تاوانكارى ته و دهرونه ده ته پيټيت و بچوك وريسواى ده كات و وه بى ريزى ده كات وله ناستى كه م ده كاته وه. به لام به خودا په رستى وملكه چى بيرازيټته وه ناوه دان وشكومه ندرت ده بيت. هه روه كو خواى گه وړه ده فهرميټ: (قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا * وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا.... الشمس: ۹- ۱۰) واته: نه و كه سه سهر فراهه كه دهرونى پاك وپوخت كرده به ملكه چى

^۱ - نه م فهرموده يه (صحيح) ه، (مسلم: ۲۹/۷ - نووى) گيړاويه تيه وه له نه سلدا له (بخارى: ۴۵۸، ۱۳۳۷) دا هاتو وه.

وخواپه‌رستی* وه‌ئو که‌سه نائومیده که ده‌رونی خۆی ناپوخت کردو ئالوده‌ی تاوان وخرابه‌ی کرد.

وه وشه‌ی (دَسَاخًا) له بنه‌په‌تدا له (تدسیه) وه هاتوو وه (ته‌پاندن) یاخود شاردنه‌وه. وه‌کو ده‌فه‌رمویت: (أَمْ يَدُسُّ فِي التُّرَابِ.. النحل: ۵۹) وه: له‌خۆلدا ونی کردوون.

واته یاخی وتاوانکار ده‌رونی خۆی له‌تاواندا وونه کردوه و پێزی له‌ده‌ست داوه و شکۆمه‌ندی شکاوه، وه‌له‌لای خواو خه‌لکی بێ پێزو پيسوا بووه. خواپه‌رستی ومله‌چی بوون بۆ خودا ده‌رونی پێزدارو شکۆمه‌ند و ئاست به‌رز ده‌کات، که‌ئه‌مانه‌ش ده‌رئه‌نجامی خۆ به‌که‌م زانیی ومله‌چی بوونه به‌رامبه‌ر به‌خودای که‌وره.

۴۰- تاوان وتاوانکار... به‌هه‌میشه‌یی دیلی شه‌یتان و به‌ندی جه‌زوئاره‌زووه‌کانیتی:

که‌سی تاوانکار هه‌میشه‌ دیل وکۆت و به‌نده‌ی درنده‌ترین دژمنه‌ که‌شه‌یتان وده‌رونییتی. که‌دژوارترین جۆری به‌نده ، به‌نده‌ی شه‌یتانه. وه‌دژوارترین کۆت، کۆتی ئاره‌زووه‌کانه. جا ئه‌وه‌که‌سه چۆن ده‌توانیت پوه‌و خوی که‌وره هه‌نگاو بنیت که‌دل وده‌رونی به‌ند کراوه.

نمونه‌ی دل و وه‌کو بالنده‌یه‌ک وایه که‌هه‌رچه‌نده‌ به‌رز بێته‌وه به‌روه‌قزلا‌ی ئاسمان بفپیت، ئه‌وا ئه‌ونده زیاتر دوور ده‌که‌وێته‌وه له‌ته‌له‌و پاوچییان. وه‌به‌پێچه‌وانه‌وه، هه‌رچه‌نده نزم بێته‌وه پوه‌و مه‌ترسی ده‌بێته‌وه. وه‌له‌ فه‌رموده‌یه‌کدا هاتوو که‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمیت: (الشيطان ذنب الانسان)^۱ وه: شه‌یتان بۆ مڕۆڤ وه‌ک گورگ وایه.

هه‌روه‌ها مه‌ری دوور له‌شوان و په‌رژین زیاتر توشی مه‌ترسی گورگ ده‌بێته‌وه. به‌هه‌مان شیوه‌ش که‌ مڕۆڤ له‌خودا دووربیت توشی داوی شه‌یتان ده‌بێته‌وه،

^۱ - نعم‌ فه‌رموده‌یه (ضعیف الاسناد)، (امام احمد: ۲۲۳/۵، ۲۴۳) به‌سه‌نه‌دیک‌ی لاوازه‌وه گێڕاوتیه‌وه.

وه هڅوکارۍ پاراستنې بریتۍ یه له خوا په رستی وپاریزگاری کردن. هره ها گورگی دپنده زیاتر فورسعت له مېرې دور له په رښ و دور له شوان دهبات ، چونکه نیچیریکې ناسانه .

پوخته ی باسه که: پوخته ی باسه که نه وه یه که هرچنده به نده دور بیت له خوا ی گوره ، زیاتر دوچارۍ مه ترسی به لا ده بیت ه وه . وه دوریش جوړی زوره ، هه یانه کاریگری مه ترسی زورتره . بې ناگایې مړو د دورده خاتوه له خوا ی گوره ، به لام تاوانکاری ویاخی بوون د ژوارتره له وی تر . هره ها دوری (بیدعه) زور مه زتر وسامناکتره له هره دووکیان . وه دوری دوروی وهاو به شی په یداکردن له هره موویان مه ترسیدارترو سامناکتره .

٤١ - تاوان مایه ی له ده ست دانی ریزوپله وپایه یه له لای خوا و خه لک :

مړو د ریزولینراوه له لایه ن خوا ی گوره وه . گه ربیت و بتوانیت پاریزگاری بکات له و ریزه وه ک مړو فیک . وه له نیو مړو فیکاندا ریزدارترینیان لای خوا ی گوره نه و که سیه که له خواتر سه و گوړپایه لی به رنامه که یه تی ، وه که سی یاخی بوو تاوانکار نه و ریزو بایه خه له ده ست دهبات و وه سه رنه نجام له پیش چای خه لکی ده که ویت و نرخ و شکومه ندی ده د وړپینیت . چونکه هه موو مړو فیک بق وقینی له تاوان و تاوانکاری یه ، هڅوکاره که شی ده که رپته وه بې به زانندنی سنووری خودا و خه لکی . هه ربویه له پیش هره دووکیان ده که ویت و ژیانې پرده بیت له ناپه حه تی ده روونی و هیوا برپای و سه رگه ردانی که خوی له خویدا نازارو سزا که یه . جا ژیانې به م چه شنه به به راورد له که ل چیرې تاوانکاریدا چ ماناو و اتایه کی هه یه ... به لام ناره زوو سه رخوځی کردوون و عه قلی له ده ست داوون .

وه له مه زترین نیعمه ته کانی خوا ی گوره به سه ر به نده کانی یه وه بریتۍ یه له وه ی که خوا ی گوره ناو وپله و بایه خی نه و خواناسانه به رز پاده گریت هره کو پیغه مبه ران که چون شکومه ندی کردوون تا قیامت ناو و بایه خ و ریزې پاراستوون ، که ده فه رمویت : (وَإِذْ كُرِّعَادْنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولِي الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ * إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ

ابن القيم الجوزی

ذِكْرِي الدَّار... ص: ٤٥-٤٦) واته: يادی بهنده به پیزه کانمان بکهر وه له ابراهیم واسحاق یه عقوب که هه موویان ده سستیکی بالایان هه بوو له گه یاندنی ئابینی خوداو چاکه خوازی ، هه روه ها به رچاوپوونیان هه بوو له هه موو پوویه که وه ، وه ئیمه کردمان به بهنده یه کی تایبه تی خۆمان به هۆی سیفه تی دنیا نه ویستی که ئه ویش یاده وه ری پۆژی قیامه ته .

مه به ست لیڤه دا به رزپاگرتن وشکۆمه ندی ناوپووداوه کانه که له م دنیا یه دا باس ده کریت. وه نه مه ئه و زمانی پاستگۆیه یه که پیغه مبه ر ابراهیم (س.خ) وه ک نزایه ک داوای کرد له خوای گه وره: (وَاجْعَلْ لِّي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ... الشعراء: ٨٤) واته: په روه ردگارم با یادی خیرم له سه ر زاری بهنده کانی داهاتوو هه بیټ.

هه ربویه خوای گه وره ش ده فهرمویت: (وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا... مريم: ٥٠) واته: ئیمه له په حم ویه خشنده یی خوشمان هه موویانمان به هره مه ند کردو ئیمه زمانی خه لکی دیندارمان هیتاوه ته گۆ که هه تا هه تایه باسی ئه وانه به چاکی ویلندی بکه ن.

هه روه ها سه باره ت به پیغه مبه ر محمد ﷺ ده فهرمیت: (وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ... الشرح: ٤) واته: ئیمه ناو وناویانگی تۆمان به رزو بلند پاگرتوو ه.

جا شوین که وتوانی پیغه مبه ریش به نه ندازه ی ملکه چیان بۆ خودا به شیان له و به رزی ویلندی به رده که ویت، وه یاخی بووانیش بی به ش ده بن له و شکۆمه ندیه .

٤٢- تاوانکار بی به ش ده بیټ له ناوو سیفه ته جوانه کان:

که سی تاوانکار بی به ش ده بیټ له ناوه جوانه کانی بپواداران که وه کو پیز لیټاننیک خۆی پی براژیننیه وه، وه کو ناوه کانی (باوه پدار، خواناس ، چاکه خوازی ، چاکه کار ، گوپراهیل ، خواپه رست ، ژیر...هتد). وه له بری ئه مانه ناوه ناشیرین وقیزه ونه کانی به سه ردا ده بریت وه ک: (تاوانکار، یاخی بوو ، سه رپیچی کار ، تیکده ر ، پیس ، چلکن ، داوین پیس ، دز ، جه رده ، درۆزن ، دووپوو ، بی وه فا ، بی متمانه ،

نه خوشی و چاره سهر

سته مکار... هتد.) نه مانه ناوی فاسقه کانه: (بَسَّاسُ الْفُسُوقِ بَعْدَ الْإِيمَانِ.. الحجرات: ۱۱) واته: ئای که چهند ناشرین وناشایسته یه ناو وناوژده ی خراپ له دواي موسلمان بوون.

ئهم ناو و سیفاتانه ی که ده بیته مایه ی په نجانندی خواي گه وړه و شادبوون به دۆزه خ وله که دارکردنی که سایه تی. جائه و که سانه تی تاوانکارن شایسته ی ئهم ناوانه ن. گه ر نا ئه و شایسته ی ئه و ناوه جوان وپیرۆزانه ده بوون که مایه ی په زامه ندی خواوه ند و شادبوونه به به هشت و به رز راگرتنی که سایه تیانه. به لام هیچ پښتو و به ربه ستیک نیه له به خشینی خودا. وه هیچ به خشینیکی نی یه که خودا پښتو کرد، وه هر که سیک خودا پيسواوسو کایه تی پی بکات، کی هیه پښتو پی بدات. وه خواي گه وړه چی بویت ئه نجامی ده دات. وه که ده فهرمویت: (وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ... الحج: ۱۸).

۴۳- تاوان کاریگه ری له سهر راده ی پروپوختی وکه م کردنی ژیری هه یه:

هیچ کاتیک نابینی دوو که سی ژیر و عاقل و هوشمند هه بن یه کتیکان خواپه رست و نه ویتریان یاخی بویت، چونکه که سی هوشمندو ژیر هه همیشه خواناس و پیرتیزو وریاو دانا هه همیشه که سانی خواناسن. هه ربویه ده بینین قورئانی پیرۆز و توویر ژئاراسته ی موقوفه ژیر و هوشیار و هوشمند هه کانه ده کات، هه روه کو خواي گه وړه ده فهرمویت: (وَاتَّقُوا يَا أُولِي الْأَلْبَابِ... البقرة: ۱۹۷) واته: ئه ی خاوه ن ژیر و بیرو هوشیار هه کانه پارێزگاری و ته قواي من بکه ن.

هه روه ها ده فهرمویت: (فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ... المائدة: ۱۰۰) واته:

ئه ی هوشمندان له خوا بترسن و پارێزگارین بۆ ئه وه ی سهر فرازو سهر که و تووبن.

هه روه ها ده فهرمویت: (وَمَا يَذْكُرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ... البقرة: ۲۶۹) واته: به پاستی ته نها خاوه ن ژیر و بیرو هوشمند هه کانه په ندو ئامۆزگاری وهرده گرن له پاستی شته کانه ده گه ن.

وہ چہندہا ثایہ تی تری ہاوشیوہی ئہمانہ .

کہی ئہوکہسہ ژیرو ہوشیارہ کہ تاوانکاری دہکات بہرامبہر بہ پەرہردگارہکہی ولئی یاخی دہبیّت. لەکاتیّکدا لەمالّ ومولّگی تہواودایہ ، وەلەنازونیعمەتی ئەو دہخوات ودہخواتوہ، لەپیش چاوی ئەو ناپەرہوایی ئەنجام دہدات، وەخۆی لەپەرہم ومیہرہبانی خودا بئّ بەش دہکات، وەبہہشتی بہرین لەخۆی حەرہم دہکات ، وەدیداری خوای مەزن لەخۆی قەدەغەدہکات. ئەبئّ ئەوکەسہ چی عاقلێک بیّت کەبۆ چپژئی چەند ساتیکی کەم بەختەوہری ھەمیشەیی وپەرہامەندی خودای لەدەست دہدات. خۆی لەپیزی پیاوچاکان وخواناسان وەدەردیّنیت. وەخۆی توشی خەشم قینی خوای گەرہ دہکات^۱. جامرۆفی لەم چەشنە لە کەسانی شیت ئاست نزمترین.

بەلام کاریگەری تاوان لەسەر کەم کردنی پادەیی ژیری: بەراستی ئەم حالەتە جیی سەر سوپمانە، ئەگەر مەرۆف ہوشیار بیّتوہ لە خەوی غەفلەت بەئاگابیّتوہ ئەوساتە بۆی پوون دہبیّتوہ کە خۆش گوزەرانی وبەختەوہری ھەمیشەیی وچپژولەزەت لە پەرہامەندی خوای گەرہ ویدااشتەکەیدایہ. وەمەینەتی ونازارو تیاچوون لەیاخی بوون وسەرکەشی دایہ، چونکە مەرۆفی باوہردار سەرفرازی ھەردوو دونیاہ.

ھەرہکو بئّ باوہران لەخۆشی یەکانی ئەم دنیا بەشدارو لە نیعمەت وبەخششەکانی خودای گەرہ بئّ بەش نی یە، حالی وەک ھەموو مەرۆفیکی ئاساییہ، چ باوہرداربیّت یان بئّ باوہر. وەھەرہوہا سەرہپای ئەمانەش چاوہپوانی خەلات وپاداشت و نیعمەتی بەہەشتی بہرینە لە قیامەتدا کە بئّ باوہران لئی بئّ بەشن. ھەرہکو خوای گەرہ دہفەرمویت: (إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا

^۱ - ھەرہکو شاعیر دەلّیت:

ئەی نفس بۆ ھەوہس ملم مەشکینە

رئی راستی ژنیم لی مەشیوئە

بۆ خۆشی تەنھا چەند ساتیکی کەم

"وہرگبیر"

خالقی کەوغم لی مەرہغیّتە

نه خوښی و چاره سهر

يَرْجُونَ... النساء: ۱۰۴) واته: نه گهر ئيڼوه هه ست به ئازارومان دوو کړدن بکن برينداری بکن، نه وای بای باوه پانیش توشی هه مان حالته ده بن. به لام ئيڼوه به ته مای به هه شت وپاداشتن له لایه ن خوای گه وره وه، به لام نه وان نه و ئومیده یان نی یه. په نا به خودا له و بای عه قل و نه فامانه ی که دنیا به قیامت ده گورپنه وه، وه هورپیته تی پیغه مبه راو پیاوچاکان وشه هیده کان ده گورپنه وه به خوانه ناسان و تاوانکارو نه فره ت لی کراره کان.

۴۴- تاوان ده بیته مایه ی دابرا نی به ننده له خودای خو ی:

تاوان به ننده داده بریت له خودای گه وره. واته هه رکا تیک خوای گه وره ده سستی میهره بانی له به ننده که ی به ردا نه و هؤکاره کانی چاکه خوازی له ده ست ده دات و توشی هؤکاره کانی خراپه کاری ده بیته. جا چی چاوه پوان ده کریت له ژبانی که سی که هؤکا ره کانی چاکه وباشه ی لی دابرا بیته وپه یوه نندی له گه ل خوای بالاده ستدا بچرا نی بیته. وه له بازنه ی سؤزو میهره بانی وچاودیتری خوای گه وره دا ترازابیته و له بازنه ی شه یتان و خراپه کاراندا گیر سابیته وه.

وه هه ندیک له سه له ف ده لاین: مرقه کان له نیوان خوای گه وره وشه یتانی نه فره تیدان. جانده گره له خودای گه وره دابراو پشستی تی کرد، نه و شه یتان باوه شی بؤ ده گریته وه. وه نه گره له خوای گه وره دانه پراو یاخی نه بوو، نه و شه یتان پیی ناویریته.

وه خوای گه وره ده فره رمویت: (وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا... الکهف: ۵۰) واته: ئیمه کاتیک به فریشته کانمان ووت: سوژده بهرن بؤ ئاده م هه ره موویان سوژده یان برد، جگه له "ابلیس" که له ده سته ی پهری یه کان بوو به هوی نه وه وه له فره رمانی په روه ردگاری یاخی بوو. ئایا په وایه که نه و ونه وه که ی بکه نه پالېشت ویاړویا وه ری خوتان له جیاتی من، له کاتیکدا نه و دوژمنی هه میشه یی

ئێوه. ئای که چی سه‌رلێشیوان و نه‌نجام خراپێکه بۆ سه‌تمکاران که له جیاتی خودا گوێزپایه‌لی دوژمنێکی وه‌ک شه‌یتان بکه‌ن.

خوای گه‌وره به‌زمانی حال پێتان ده‌لێت: ئێمه پێزی تایبه‌تیمان له‌باوکتان گرتووه و پله‌وپایه‌یمان به‌رزپاگرتووه و له‌که‌سانی تر جیامان کردووه ته‌وه، وه‌فه‌رمانمان به‌ فریشه‌کان کردووه سوژده‌ی پێزی بۆ به‌رن، وه‌هه‌ره‌موویان گوێزپایه‌ل بوونه ته‌نها دوژمنه‌که‌ی من و نه‌و نه‌بیّت، که‌له‌فرمان و بێریاری من یاخی بوون. جا پاش ئه‌م پووداوه و دژایه‌تی به‌ چۆن ئێوه پێ به‌خۆتان ده‌ده‌ن گوێزپایه‌لی بکه‌ن و سه‌رپێچی به‌روه‌ردگا‌ره‌که‌تان بکه‌ن له‌کاتی‌که‌دا نه‌و دوژمنی من و ئێوه شه‌؟

وه ئێوه پشتیوانی ده‌که‌ن له‌کاتی‌که‌دا من فه‌رمانم پێ کردوون که سه‌رپێچی بکه‌ن. جا هه‌ر که‌سیک پشتیوانی له‌دوژمنی خودا بکات، ئه‌وا نه‌و و دوژمنه‌که‌ له‌لای خودا وه‌کو یه‌کن. جا گوێزپایه‌لی خودا به‌بێ سه‌رپێچی دوژمنه‌که‌ی نایه‌ته‌ دی، چونکه‌ گوێزپایه‌لی کردنی خودا و پشتیوانی کردنی دوژمنه‌که‌ی له‌یه‌ک کاتدا دووشتی مه‌حاله ئه‌مه‌له‌لایه‌ک، وه‌له‌لایه‌کی تره‌وه ئه‌مه زۆر دژوارمه‌حاله، که دوژمنه‌که‌ له‌یه‌ک کاتدا دوژمنی مۆف و خوداش بیّت.

دوژمنایه‌تی تۆ و نه‌و له‌نیوان شه‌یتان و نه‌وه‌کانی ئاده‌مدا هه‌یه که زۆر قول و گه‌وره تره له دوژمنایه‌تی نیوان گورگ و مه‌پ. ئه‌وه‌تا خوای گه‌وره ده‌فه‌رموێت و ئاگا‌دارمان ده‌کاته‌وه‌که دوژمنی سه‌رسه‌ختی ئێوه‌یه: (وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ... الکهف: ۵۰) وه‌ئاما‌ژه به‌دپنده‌یی و ناپه‌سه‌نی نه‌و دوژمنه‌ ده‌کات که ده‌فه‌رمیّت: (فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ... الکهف: ۵۰) جا هۆکاری سه‌رپێچی شه‌یتان بۆ خوای گه‌وره بیری بوو له‌هاتنه‌ بوونی مۆفه‌وه. شه‌یتان له‌یه‌ک کاتدا دوژمنی سه‌رسه‌ختی مۆفه‌و یاخی بووی خوداشه. که پێویسته نه‌وه‌کانی ئاده‌م دژایه‌تی کردنی شه‌یتان به‌کاری هه‌نوکه‌یی ژیا‌نیان دا‌بنێن. جا ئیتر ئه‌م گوێزپایه‌لی و ملکه‌چی به‌له‌پای چی؟

نه‌خوښی و چاره‌سەر

هه‌روه‌کو بڵێیت له‌میان‌ه‌ی ئه‌م ووته‌یه‌دا خوای گه‌وره نه‌رمه گله‌یه‌ك ئاراسته‌ی مرۆڤ ده‌كات، كه‌هۆكاری بنه‌په‌ته‌ی دژایه‌ته‌ی كردنی شه‌یتان بۆ من پێژنه‌گرتن بوو له‌باوكتان، كه‌چی ئێوه‌ش سه‌ره‌پای ئه‌مه‌ش په‌یمانی گوێپایه‌لی ئه‌ده‌نی و ملکه‌چی ده‌که‌ن و نأشته‌وایی له‌گه‌ڵ ده‌به‌ستن؟

٤٥- تاوان به‌ره‌که‌تی دین و دونیا له‌ده‌ست ده‌دات:

هه‌ریۆیه ده‌بینین پیت و به‌ره‌که‌ت له‌دین و دونیا و ته‌مه‌نی یاخی بواندا نی یه ، بگره تاوانکاریه‌کانیان نه‌مانی پیت و به‌ره‌که‌تی سه‌رزه‌ویشه . خوای گه‌وره ده‌فه‌رمووت: (وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ... أَعْرَاف: ٩٦) واته: خۆنه‌گه‌ر خه‌لکی شاره‌کان به‌راستی باوه‌ریان به‌تێنايه‌و خۆیان بپاراستایه ، ئه‌وا بێ گومان ئێمه ده‌رگای فه‌رپه‌ره‌که‌تی ئاسمان و زه‌ویمان له‌سه‌ر ده‌کردنه‌وه . هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمووت: (وَأَن لُّوْا اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقِيَنَّهُمْ مَّاءً غَدَقًا * لِنَفْسِنَهُمْ فِيهِ... الجن: ١٦-١٧) واته: جانه‌گه‌ر خه‌لکی پێگه‌ی خواناسیان بگرته‌یه‌ته‌به‌ر ئێمه بارانی پرپه‌ره‌که‌تمان به‌سه‌ردا ده‌باراند تا تاقیان بکه‌ینه‌وه ، وه‌مرۆڤ به‌هۆی تاوانه‌وه له‌پزق بێ به‌ش ده‌بێت.

وه‌پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رموت: (ان روح القدس نفث في روعي انه لن تموت نفس حتى تستكمل رزقها فاتقوا الله وأجملوا في الطلب، فإنه لا ينال ما عند الله بطاعته، وان الله جعل الروح والفرح في الرضى واليقين. وجعل الهم والحزن في الشك والسخط).^١ واته: گیانی پێرۆز واته جبریل "خزانده" چرپانده "دل‌مه‌وه كه هه‌چ كه‌سێك نامریت هه‌تا هه‌رچی رزق هه‌یه ته‌واوی نه‌كات. جاخۆتان بپاریزن له‌خودا به‌جوانی

^١ - ئه‌م فه‌رموده‌یه (صحیح)ه، (ابن ماجه: ٢١٤٤) گێڕاویه‌تیوه له‌ فه‌رموده‌ی جابرؓ (ابو نعيم) له (الحلیه: ٢٧/١٠) له‌ فه‌رموده‌ی (أبی امامه) له (البانی) له (صحیح الجامع) هه‌تاریقی ده‌لێت "صحیحه".

بپارینه وه ونزاکه ن، چونکه به ملکه چی خواپه رستی نه بیئت به مرازو ئومیدتان ناگه ن له لای خوای گه وره. جا خوای گه وره ئاسایش وخۆشی وشادی له په زامه ندی و دلنیایدا کۆکردۆته وه، وه ناخۆشی وخه مناکی له گومان وتوپهیدا کۆکردۆته وه.

وه پیشتر ئه م (أثر) ه مان باس کرد له کتیبی "الزهد" دا که (امام احمد) ده گێڕپته وه: (خوای گه وره ده فهرمیت که من په زامه ن دیم نواند ئه و به ره که ت داری ئه که م، وه سنووری به ره که تی من کۆتایی نایه ت. وه ئه گه ر توپه بووم ئه و نه فره ت ده که م، وه نه فره تم به حه وت نه وه و ه چه دا ده چیتته خواره وه).

جا فراوانی پنبه به زۆری کارکردن نی یه، هه روه ها ته مه ن درێژی به زۆری مانگ و سال نی یه، به لکو له به ره که ته که ی دایه.

پیشتر ئه وه مکان پوون کرده وه که ئه و ماوه یه ی له ته مه نی مروڤه که به ژیان ده ژمێردریت که به دل و گیان و ده روه ن ملکه چی و په یوه رستی و خواپه رستی تیدا بکات بو خوای گه وره و ئارامی وه یمنی و دلنیا یی به ده ست به یئیت به یادوزیکری خوای گه وره. جاجگه له م ساتانه ئه وانی تر به ژیان ناژمێردریت که مروڤه تیدا یاخی و سه رگه ردان و سه رکه شه له خوای گه وره دووره له ده روه ن و په یوه وشی ده ژیت، به لکو ژیا نی له ژیا نی ئاژه ل که م بایه ختره، چونکه ه یچ که سی که ژیا نی که یه به توانیت قه ره بووی ئه و ساتانه بکاته وه که له ده سستی چووه. جانه گه ر میهره بان و سوژو به خشنده یی خودا له ده ست بدات کێ هیه جیگه و قه ره بووی بکاته وه. کێ هیه وه که خوای میهره بان هه میشه زیندو و ویا لاده ست بیئت، تابتوانیت قه ره بووی بکاته وه... جاکه سی ته نها گه ردیله یه کی به ده ست نه بیئت به چی قه ره بووی ده کاته وه؟..

شه ی تان نه فره ت لی کراوه

یاخی بوون سه رپێچی کردنی خودا مایه ی نه مانی به ره که ته، چونکه شه ی تان نه فره تی یه وه مایه ی نه مانی به ره که ت، وه پالپشتی یاخی بووان و دۆستی سه رپێچی که ران و تاوانکارانه، جا هه رکه سی که په یوه ندی به شه ی تانه وه هه بیئت، مایه ی نه مانی به ره که ت.

نه خوښی و چاره سهر

هر بویه پټويست کراوه له شهرعی خدا که ناوی پیرۆزی خدا بهینریت وه که دهست پټکی هه موو کاریک، له خواردن و خواردنه وه و بهرگ پۆشین و سواربوون و ههستان و پوښتن و ته نانهت چوونه لای هاوسه ریش، چونکه ناوی خدا مایه ی بهر که ته ، وه هر به ناوه یتانی شه یتانی نه فرته دوورده که و یته وه و بهر که ت دار بیت.

وه هر شتیک بۆ خدا نه بیت بهر که ت دار نی یه ، چونکه خدا خۆی سه رچاوه ی بهر که ته ، جا هه رشتیک په یوه ست بیت بهر که ت داره . ووتی بهر که تداره ، پیغه مبه ری، بهنده خواناسه کانی، مالی پیرۆزی... هه ره موویان پیرۆز و بهر که تدارن. جا هه ر شتیک و که سیک و کرداریک بۆ خدا نه بیت بی بهر که ته ، وه بهر که تداري و پیرۆزی شته کان بهنده به راده ی نزیکیان له خوی گه و ده وه.

نه فرته دژی بهر که ته : هه ر زه وی و که س و کاروئاکاریک خدای گه و ده نه فرته ی لی بکات شه وه پیرۆزی بهر که تداري له ده ست ده دات. وه خوی گه و ده نه فرته ی له ئیبلیس کردوه . وه هر شتیکیش له لایه ن شه وه بیت نه فرته داره به پټی دوور و نزیکی له ئیبلیس وه.

جا لیره وه په کاریگه ری تاوانکاری و سه ریچی له نه هیشتنی بهر که ت له پۆزی و ته مه ن و زانست و کاردا. جا هه رکات و کارو سامان و زانستیک سه ریچی خدای تیدا کرابیت شه له سه ر خاوه نه که ی ده که ویت به ته مه ن ناژمیتریت ته نها شه وساته نه بیت که شه شتانه ی سه روه ی له پیناو ملکه چی و خوا په رستیدا به سه ر بر دیت و به کاری هیتابیت. جا که سی واهه په سه د سال له م دونیا په دا ژیا بیت ، به لام ته مه نی راستی خۆی له ده سالتیک تیپه پنه کات. وه هه په خاوه نی سه روه ت و سامانیکي ئیجگار ژوره به لام سامانی راسته قینه ی له چه ند دیناریک تی په پناکات که له پیناو په زامه ندی خدا به کاری بر دیت. هه روه ها بۆ زانست و که سایه تی و... هتد.

ابن القيم الجوزی

وله (ترمذی) دا هاتوره له فرموده ی پیغمبر که ده فرمیت: (الدنيا ملعونة ملعون ما فيها إلا ذكر الله عزوجل وما ولاء وعالم او متعلم) ^۱ واته: دنیا ئه وهی تییدایه نه فرهت لی کراوه ، ته نها یادی خوار خوارپه رستی وزانا وزانست خواز نه بیّت. هه روه ها له (أثر) دا هاتوره که: (الدنيا ملعونة ملعون ما فيها إلا ما كان لله). ^۲ واته: دنیاو ئه وهی تییدایه نه فرهت لی کراوه ، ته نها ئه وه نه بیّت که بۆ خودایه. که ته نها له مه یاندا به ره کهت هه یه ، پشتیوانی ته نها بۆ خودایه.

۴۶- تاوان مایه ی سوکی ونزمی وریسوااییه :

خوای گه وره دوو جوړ خه لکی به دیه یتاوه که نه وانیش: بلنډو شکومه نده کان، وه سوک ونزم وریسواکان. وه شکومه نده کانی له پله ی به رزو بلنډ دا جیگر کردووه، وه به پیزو بایه خدارترین جوړی به نده کانی تی و سه ربه رزی دنیاو قیامه تیان ده کات. وه هه روه ها (أسفل السافلین) جیگه ی ریسواکانه، وه سه ر شوپی که م بایه خی وبی پیزی سوکی دنیاو قیامه تیان ده کات.

هه روه کو له (مسند) ی "امام احمد" دا هاتوره له فرموده ی (عبدالله بن عمر) که پیغمبر ﷺ فرموده ی: (بعثت بالسيف بين يدي الساعة، وجعل رزقي ظل رمحي ، وجعل الذي والصغار على من خالف أمری). ^۳ واته: به شمشیر وه په وانه کراوم،

^۱ - نهم فرموده یه (حسن) ه، (ترمذی: ۲۳۲۲) وه (ابن ماجه: ۴۱۱۲) گپړاویانه ته وه وه به لای "ترمذی" یه وه "حسن" ه.

^۲ - نهم فرموده یه (ضعیف الاسناد) ه، (ابو نعیم) له (الخلیه: ۱۵۷/۳، ۹۰/۷) وه (ابن الجوزی) له (العلل المتأهلیه: ۳۱۲/۲) وه (الهیثمی) له (المجمع: ۲۲۲/۱۰) گپړاویانه ته وه له فرموده ی (ابی درداء) وه دایانه ته پال (طبرانی) له (الکبیر) وه ووتوبه تی جگه له (خدش بن مهاجر) هه موو که سه کانی تر جیگه ی متمانه ن.

^۳ - نهم فرموده یه (صحیح) ه، (امام ابن رجب الحنبلی) له (الحکم جدریة بالاذاعة) دا هیناوتی وه (البانی) ده لیت "صحیح" ه، ده بداته پال (احمد) و (ابن عساکر) و (طبرانی).

نه خوشی و چاره سهر

به هاتینیشم قیامت نزیك ده بیته وه، وه پۆزی من له ژیر سایه ی پمه که مدایه،
وه پیسوایی و که م ئاستی له سهر پیچی کردنم دایه.

جا هه رکاتیك مروژ سهر پیچی یهك بکات له پله و پایه ی داده به زیتته خواره وه
وه به رده وام له گه ل سهر پیچی کردندا پله به پله داده به زیت تا ده گاته نزمترین ئاست.
وه به پیچه وانه وه له گه ل هه ر چاکه یهك پله یهك به رزوبلند ده بیته تاده گاته به رزترین
ئاست. مروژی واهیه له پۆزانی ژیانیدا توشی به رزبونه وه و نزم بوونه وه ده بیته،
به لام دواتر له چی ئاستیکدا خوی بینیه، ئه و له وانه ده ژمیردریت. وه ناکریت ئه گه ر
که سیک سه د پله سهر کهوت، به لام پله یهك دابه زی ئیتر له ئاست نزمه کان ده ژمیردریت.
وه هه روه ها به پیچه وانه وه.

هه ندیک تاوان مروژ توشی دابه زینی سامناک ده کات

هه ندیک جار مروژ تاوانیکی ناپه و ده کات به شیوه یهکی زۆر سامناکانه داده به زیت
ونزم ده بیته وه بۆ ئاسته زۆر نزمه کان که دوری نیوانیان وه کو دوری نیوان
پۆژه لات و پۆژئاواییت وه هه رچه نده هه ول بدات به ئاسانی سهر نه که ویتته وه.

هه روه کو له "صحیح" دا هاتوه که پیغه مبه ر ﷺ ده فه رمیت: (ان عبد لی تکلم بالکلمه
الواحدة لایلقى لها بالاً یهوی بها فی النار أبعد مما بین المشرق المغرب) ^۱. واته: جاری
واهیه به نده کان "مروژ" ته نها ووشه یهك ئه درکینی وهیچ باکی نی یه، که چی نازانیت
ئه و ووشه یه به ناخی دۆزه خدا ده بیاته خواره وه زیاتر له دوری نیوان پۆژه لات
وپۆژئاوا.

به چ به رزبونه وه یهك ده گاته وه ئاستی جارانی؟!

^۱ - نهم فهرمودیه (صحیح) ۵، (بخاری: ۶۴۷۷) وه (مسلم: ۱۰۹/۱۸ - نووی) گێراویانه ته وه.

دەروون بەرزى و نزمى ھەيە

دابەزىن کارىكى سروشتى يە بۇ ژيانى مەرۇف، وە دابەزىنىش جۆرى زۆرە. جارى واهەيە مەرۇف تووشى دابەزىن دەبىت بەھۆى بى ئاگايىە وە ، جاھەركاتىك بەئاگاھاتە وە دەگەرپتە وە ئاستى جارانى خۆى يان زياتر. وەھەيە بەھۆى کارىكى موباحە وە دادەبەزىت، جاھەركاتى گەپايە وە سەرملکەچى پېشووئى ئەوا دەگاتە ئاستى پېشووئى خۆى يان زياتر، يان کەمتر. وەھەر بەھۆى سەرپېچى يە وە تووشى دابەزىن دەبىت. جا جۆرە سەرپېچى يە کە گەرە يان بچوک بىت ، لەم کاتەدا بۆ گەرەپانە وە بەرزىوونە وە پېئويستى بەتەوبەيەكى نەصوح ھەيە.

ئاي تەوبەکار دەگەرپتە وە ئاستى پېشووئى خۆى

لەم بابەتەدا خەلکى ناکۆکن وچەند پابوچونىکیان ھەيە کە ئاي تەوبەکار دەگەرپتە وە بۆ ئاستى پېشووئى بە وەى کە تەوبەکردن تاوانەکەى دەسپېتە وە سزاكەشى لەناو دەبات. ھەر وەکو بلىئى ئەم کارە لەبنەپەتدا پووى نەدابیت، بەلام ناگاتە بەپەلى جارانى خۆى.

ھەندىک لەزانايان دەلەين: بى گومان ناگەرپتە وە ئاستى پېشووئى ، چونکە ئەوساتانەى لەدەست چووہ کە تووشى سەرپېچى بووہ. نمونەى وەک بازىرگانىک وایە کە ھەرچەندە پۆزانە قازانچ بکات وىبختە وە گپ ، کە زياتر پارە وقازانچ بەدەست دەھىنەيت. جائە وکەسە قازانچى ئەوپۆزانەى لەدەست داوہ کە بەسەرپېچى کردوہ ، نىوان ئەم دووقازانچە ماوہ يەكى زۆرە.

وہ ھەندىكى تر دەلەين: نمونەى ئەم حالەتە وەک دووکەس وایە لەپەيژەيەكى ناکۆتا سەردەکەون پىکە وە ، لەپەدا يە کىکیان پەلەبەک دىتە خواروہ وە ، پاشان دەستى کردوہ بەسەرکەوتن ، بەلام ئەو وىترىان لەسەرکەوتنى خۆى بەردەوامە. ھەر بۆيە يە کەمیان بە وەى دووہمیان ناگات.

نەخشى و چارەسەر

وہ شیخ الاسلام "ابن التیمیہ" توانی بریاریکی پەسەند لەم ڕووەوە بدات کە دەلێت:
هەندێ لە تەوبەکاران دەگاتە بەرزتر و بلندتری لائەستى پیشووترى ، و هەمیشە
ناگاتە ئەوانستەى جارانى.

و هەمنیش دەلێم: واتە ئەمە بەندە لەسەر جۆر بەهێزى و پڕوویوختى
تەوبەکردنەو کەو. کە ئەگەر تەوبە کە پاسەت و بەهێزى دروست بێت و پڕبێت
لە پەشیمانی و گریان لە ترسى خودا و... هتد. ئەمانە ئەو تەوبەکارانە دەگەيەنێتە
بەرزتر و بلندتر لە پەشیمانی و ترسى پیشووترى. وەکو بێتێ ئەو تەوبەکردنە بوو تەمە
خێر و بەرکەت بۆى ، و دەروازەى کە بۆ بەخۆداچوونەو و پزگاریبون لە دەردە
کوشندەکانى بى ناگایى. وەپێى گەشتبێتە دەرگای میهرسووزو لیبردەبى خودای
میهرەبان ، وەسەرى زەلیلێ و بى کەسى و بى هێزى خۆى بەو پەرى خۆبە کەم زانیەو
کە چى کردبێت لە لووت بەرزى و خۆبەشت زانین و جۆروناکارە ناپەواکانى تری پێ
لەگۆرنا بێت.

جا چى بەخششێک هەيە بگاتە بە نیعمەتى بەخۆداچوونەو و هەستکردن بە بەخشین
ولێ بوردەبى خودا ، وەخۆى زۆر بەکەمتر بزانێت بەرامبەر بەو لوتف و میهرەبانى یە
کە خودا پێى بەخشبوو. وەچى بەلایە کەمتر بزانێت بەرامبەر بەو کەمترى خۆى
لەو بەگەرەتر ببینێت کە پێى دراو لەلایەن خوداو ، سزاندان
و تۆلەنەسەندنەو خودا لێى بەلێهاتووى و پایە بەرزى خۆى بداتە قەلەم، کەچى
ئەو کەسە شایەنى سزایە چیاکان بەرگەى ناگرن، نەخوازە ئەو مەزە لاوازە.

هەرچەندە تاوانە کە بچوک بێت بەلام تەماشای گەرەبى و مەزنى و بالادەستى
و هەبەتێ ئەو خودایە بکە کە سەرپێچى دەکەیت کە بەخشینەرى هەموو
نیعمەتەکانە. بى گومان هەموو کەسیکى باوەردارو بى باوەر و جوامێرو نامەرد لەلایا
لەنگى یە کە بەرامبەر پیاویکى گەرەو پایەدارو دەم سپى و دەسەڵتدار هەندى شتى
ناپەوا ئەنجام بدات لەپێش چاوى، نەخوازە ئەمە بەرامبەر بەدیهێنەرى ئاسمانەکان

ابن القيم الجوزی

و زهوی و خوداو په روه ردگاری جیهان نه نجام بدهیت، جا خوځنه گهر خوای مهن بریاری نه دابوایه که په حمهت و سوزی پیش توپه یی و توله سندنه وهی دابوایه ، نه و ناسمانه کان ده پوځان به سهر په کدا و زهوی خاپورده بوو له نه نجامی سهر پیچی به نده کاند. خوای گه وره ده فهرمیت: (إِنَّ اللَّهَ يُمَسِّكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا... فاطر: ۴۱) واته: به پاستی هر خودای مهنه که راگری ناسمانه کان و زهوی په وناهیلتیت بپوځیت و بترازیت به سهر په کتریدا، جا نه گهر بترازایه و بپوځایه به سهر په کدا ، کس هیه جگه له خوای مهن بتوانیت رایان بگریت. وده خوای گه وره به رده وام خوگرو نارامگرو لی خوش بووه. لیره دا تبیینی نه وه بکه که خوای گه وره کوتایی نه م نایه ته پیرو زهوی به دوو ناوی هه میشه پیروز و جوان هیئاوه که نه وانیش (حَلِيمًا غَفُورًا) ه. خوځنه گهر "حليم" ی خدا نه بوایه به رامبه ر تاوانبارن وه "غفور" نه بوایه به رامبه ر به سهر پیچی کاران ، نه و ناسمانه کان و زهوی جیگر نه ده بوون. وده خوای گه وره باسی له سهر نه نجامی هندی له بی بروایی به نده کان ده کات که په حمی خدا نه بیت چی به سهر بونه وده ردا ده هات له دهر نه نجامی تاوانه کانیا، که ده فهرمیت: (تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًا... مريم: ۹۰) واته: له دهر نه نجامی نه و گوفتاره نار په وایانه دا خه ریکه ناسمانه کان بپوځین و خاپورین به سهر په کتردا و زهوی شق به ریت و پوچیت و چپاکان وردوخاش بن.

خوای گه وره له دهر نه نجامی ته نها تاوانیکدا "دايك وياو کمانی" له به هشت وده رنا، وه "ثيبليس" یش له دهر نه نجامی ته نها سهر پیچی په ک دوو چاری نه فره تی هه تاهه تایي بوو، به لام نيمه ی مل هوپو سهر گردان ، هه روه کو شاعیر ده لیت:

نصل الذنوب الى الذنوب ، ونرتجي	درج الجنان لدى النعيم الخالد
ولقد علمنا أخرج الأبويت من	ملكوته الاعلى بذنب واحد

واته: نیمه تاوان گریځ ددهمین به دهم تاوانه وه، وه تاوانه خوازی به هه شتی به رین دده کین.

وه دده شزاین باوک و دایکمان، له بهر ته نه تاوانیک له به هه شت دهر کران. پوخته ی مه به ست: مړو هه ندیک جار ته و به کردنه کي دهبیته مایه ی خیرویه ره که ت بو ی و ناستی به رزتر ده کاته وه، وه به پیچه وانه وه جاری واهیه تاوانه که ناستی داده گریځ و ناگه پښته وه ناستی جارانی. نه وه سه باره ت به تاوانکاری، به لام خوانه خواسته دابه زینه که به هزی ناره وایه کی وه کو گومان و بی باوه پی واه و به شی په یداکردن بیت، نه واته نه به گه پانه وه و تازه کردنه وه ی باوه پو نیسلامه تی نه بیت دهر یاز بوون و گه پانه وه ی دژوارو زه حمه ت و مه حاله.

٤٧- تاوان دهبیته مایه ی زال بوونی خه لکی به سهر بکه ره که ی دا:

شه یتان به شیوه یه کی بویرانه زال دهبیت به سهر تاوانکاردا که نه ویش به دل په پاوکی و ترساندن و غه مبارکردن و له بیرکردنی به رژه و هندیه کانی. به رده وام شه یتان هانی ددهات سهر پیچی خوی گه وره ی پی بکات. وه هه روه ها مړو هه شه یتانیه کانیش به رده وام نازاری ددهن له ناماده بوون و ناماده نه بوونیشدا. ته نه که س وکاره که ش زال دهبیت به سهر یدا بویرانه نازاری ددهن و ته نانه ت دراوسی و ناژه له کانیشی. هه ندیک له سه له ف ده لښ: من کاتیک سهر پیچی خودا ده که م، هه ست به کاردانه وه که ی ده که م له ناکاری هاوسه ره که م و ته نانه ت ناژه له کانیشمدا.^١ هه روه ها کار به ده ستانیش نه گه ر داد په روه رین بویرانه یاسای خودای به سهر دا جی به جی ده که ن. به م چه شنه هه موو شته کان دژی ده وه ستنه وه. ته نانه ت دهر ونی سه ره که ش دهبیت له ژیرئیراده و ویستیدا نامینیت، نه گه ر بیه ویت به ره وکاری خواپه رستی بگه پښته وه نه و دهر ونی گوپرایه لی ناکات ویاخی دهبیت لی و به ره وه ل

^١ - نه مه ووته ی (فیضل بن عیاض) ه.

دیری دهبات، چونکه مرقفی باوه پدار له نیوپه رژین وشورای پۆلاینی خودای گوره دایه و پاریزراوه له هه موو شتی. وه کاتیک یاخی ده بیئت له ونیوه نده نامینیت و چیتر که س ناپاریزیت. ئیتر هه موو چه ته و پیکرێک فورسه تی لی ده هینیت ، به پیتی ئەندازه ی ئه و بویری ه ی ئەنجامی داوه له سه ریپچی کردنی خوای گه وره دا که سانی تریش بویرانه زال ده بن به سه ریدا.

جا هه میشه به لاو مهینه تیه کان له کێ بپکی و پویه پویه ونه وه دان به رامبه ر به چاکه کان، وه سه رکه وتن بۆ به هیزترینیانه. وه هه روه ها خوای گه وره به رگری له باوه پداران ده کات وه باوه پیش وته و کرداره، به پیتی به هیزی باوه په که و به رگری له خراپه کان زیاتر ده کات. جا خودا پشت و په تامان بیئت.

٤٨- تاوان ده بیته مایه ی له ده ستدانی تواناگان:

هه موو مرقفیک پپویستی به ناسین وزانینی هۆکاره کانی قازانچ وزیانی خۆی هه به له ژیا نی پۆژانهیدا. وه لیها تووترین که س له م بواره دا ئه وه یه که زانیاری ته واری هه بیئت له سه ر باشه و خراپه کانی خۆی و چواره وری ، تابه ته واری به شتیه یه که به گرپان بخات که له به رژه وهندی خۆیدا بیئت.

په ی بردن به م زانیاریانه و زانسته له که سیکه وه بۆ که سیکێ تر جیاوازه ، باشتترینان ئه وه بوو که باسما ن کرد که بتوانیت به رژه وه ندیه کانی خۆی بپاریزیت. وه تیا چووترین وه ژارتین که س له بواره دا نه وه یه که به رژه وه ندی خۆی نه پاریزیت وه یج وریای و تیکه یشتنیکێ له م بواره دا نه بیئت.

تاوان ده بیته مایه ی په رده پۆش کردنی ئه و زانست و وریای و تیکه یشتنه، هه ر بۆیه ده بینین که سی تاوانکار سه رقائی کاره لاوکی و بی نرخه کانه و وه کاره هه نوکه ییه کان پشت گوێ ده خات و نه دلێ وریای هه یه و نه هۆش و بیری ژیرداره نه جهسته ی گوپوتین وهیزی هه یه تا به ئاگای بهینیته وه. واته هه ر هه موو ئەندامه کانی جهسته ی خۆی ناپاکی لی ده کات و وه که سیکێ دوژمندار وایه له کاتی که دوژمن هیزشی

كوشتنى بۇ دىنىت و پەلامارى شىرەكە "شمشیرەكەى" دەدات ، بەلام نایەتە دەستى یەو و ژەنگ گرتوویەتى وخیانەتى لى دەكات وتوشى مەترسى كوشتنى دەبیته وە . بەهەمان شیوه دل ژەنگ دەگریت وتوشى نەخۆشى دەبیته وھیزی لى دەپریت . وەلەكاتى پووبەپووبوونەوہى لەگەل دوزمندا دللى هیچ خرۆش وپالئەریكى "غیرەتى" تیدا نى یە تا ھاندەرو پالئەرى دەست و بازووەکان بیته و بەرەنگارى دوزمن بیته وە ، چونکە بنەپەتى جەنگاندن و بەرەنگاریوونەوہى مرۆف لەخودى دل دایە نەك بازو . کە مرۆف غیرەتى لە دەست دا چیت بازو وچەك هیچ پۆلئىكى کاریگەر نابینن . ھەر وەھا دەرونیش بەتاوان توشى گەندەبى وپىسى دەبیته . لە دەرونیكى دلئیایى و ئارامى یەو بەرەو دەرونیكى خراپەکار ھەنگاو دەنیت ، وەپشت ئەستور دەبیته بەتاوانکاری و چیت ئارامى و دلئیایى پووناکاتە دەرونى و دەرونى دەمریت چ لەدونیاو بەرزەخ و قیامەتیشدا ، واتە . سودى لى نابینیت .

پوختەى مەبەست : ھەركاتىك مرۆف کەوتە حالەتى ناپەختەى و بەلامى بەسەردا ھات ، ئەوا ئەندامەکانى جەستەى ناپاکی لەگەلدا دەکەن و دللى نایەتە ژێر بارى پشت بەستن بەخودا و گەپانەوہ بۆ لای و نواندننى ئەوپەپى شیوازی بەندایەتى ، وەزمانى گۇناکات و یادى خودا بکات و وەھەماھەنگى نابیت لەگەل دلیدا . وەئەگەر یادیشى بکاتەوہ تەنھا بەزمانەو بەس هیچ کاریگەریەك لەسەر دل دروست ناکات ، چونکە پێشتر لەسەر ئەم کارە پانەھینراون و ژەنگى تاوانکاری لى داوون و لەکارى خستوون ، وەك کەسێك وایە چەند سەربازێك بىپارێزیت لەدوژمن ، بەلام لەكاتى ھێرشەكەدا کەسیان ئامادە نین پارێزگارى لى بکەن .

تاوان رێگرە لەکوئا خیری

لەھەموو شتێك سامناکتر و مەترسیدارتر ئەو یە کە مرۆف لەسەر مەرگ و کاتى گیان کێشانى دا زمانى گۆنەکات و شایەتمانى بۆنەیت و نەتوانیت شەھادەت بڵیت . کەدیمەنى لەم جۆرە زۆر بینراوہ لە خەلکى .

ابن القيم الجوزی

ته نانهت له سهره مه رگدا به هه نديك كه س ووتراوه شه هادهت بينه و بلي (لا اله الا الله) ووتويه تي: "ئاھ...ئاھ... ناتوانم". وه هه نديكي تر له بري ووتني (لا اله الا الله) ووتويه تي: (شاه، روح. ليتم برده وه) يه كسه رگياني ده رچووه. وه يه زكيكي تر ووتويه تي بلي: (لا اله الا الله) ئه ويش ووتويه تي: (يا رب قاتلة يوماً، وقد تعبت كيف الطريق الى حمام منجاب؟) واته خودايه كچي ك پۆڙيكي ووتى: ئه رى زۆر ماندوو بووم، پيگه ي حه مامى منجاب له كووى يه؟

پاشان گياني ده رچووه.

وه به يه كيكي تر ووتويانه بلي (لا اله الا الله) له بري ئه وه گوراني ووتوه و تاتنا و تننتنا، پاشان گياني ده رچووه. وه به كه سيكي تر ووتويان بلي (لا اله الا الله) ئه ويش ووتويه تي: جا چ سوديكي هه يه ووتني ئيستاكه من هه رچى تاوان هه بيت كردوومه، نه يتوانيوه بيلي.

وه يه كيكي تر له وساتانه دا ده لئيت: چ سوديكي هه يه بيرم نايهت تاكه نوڙيكي بۆ خودا كرد بيت، نه يوتووه و مردووه. وه به كه سيكي تر كه پتيان ووت ئه و ووتى من دافره و به وه ي تۆ ده يلئيت مرد.

وه كه سيكي تر هه رچه نده هه ولي ده دات ده يووت زمانم به ستراوه. بۆيان گيپامه وه كه يه كيكي له سوالكه ره كان له سهره مه رگدا له بري (لا اله الا الله) ده يووت: توخوا ديناريك.. توخوا ديناريك، پاشان مرد.

وه هه نديك له بازرگانه كان پتيان پاگه ياندم كه يه كيكي له بازرگانه كان له سهره مه رگدا بوو، ئه وانيش پتيان ووت: بلي "لا اله الا الله" كه چى ئه و ده يووت: ئه م پارچه قوماشه زۆر هه رزانه، ئه مه كرپاريكي زۆر باشه... هتد، هه تا گياني ده رچوو.

سبحان الله... خه لكى چه ندين ديمه ني له م شيوانه يان بينيوه و په ندى لى وه رناگرن، جائه گه ر موفتيك له په رى تواناو هيزوهوشدا بيت شه يتان زال بوو بيت به سه ريداو

¹ - ئهم دوو وشه به ناوى ناوى دوو بهردو داشى يارى شه ترهنج و دامه ن.

سهر پيچی خودای پي کړد بېت وله تاوانکاریدا پوچو بېت ، نهی نه بېت له حاله تی بی هیزی و په ککه وتنی په ل وپو نه ندامه کانی و نه خوشی جه سته یی داوه شان بېت، وه له سهره مرگدا بېت شه یتان چی پي بکات؟ بی گومان شه یتان به هه موو هیزیکی به وه هه ولی نه وه دده دات که نه هه له زیړنه یی له دست بدات که هه لی شه یتانه له سهره مرگدا. وه له وساتانه دا نه و مړوځه له بی هیزترین کاتدایه و وه شه یتانیش له وپه پی به هیزی دایه.

جا لیږده دا خوی گوره ده فهرمیت: (يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ.... ابراهيم: ۲۷) واته: خوی گوره باوه پداران پایه دار ده کات له سهر گوفتاری به چی ودروست له ژیانی دنیادا، وه له سهره مرگ و قیامه تیشدا "باوه پی دامه زراو فریایان ده که ویت" و گوفتاریان پیک وپیک دامه زراوده بېت به باوه په وه دهمرن ، وه سته مکارانیش گومرا ده کات وه نه وه ی خوی گوره هه رچی به کی بیه ویت ده یکات.

جا چوڼ خوی گوره کژتابی ژیانی سته مکارو خوانه ناس و تاوانکاری چلیس خوش بهخت ده کات؟! که له م دنیادا به رامبه به به رنامه که ی لوت به رزو خوبه زل زان بووه و دیل و به نده ی حه زو ئاره زووه کانی بووه ویادی خودا به زمانیدا نه هاتووه و به رده وام سهر پيچی خودایان کړدووه. وه ک بللی په یمان نامه ی لی خوش بوونیان بو ناماده کراوه له سهره مرگدا، که چی باوه پدارو خوانه سکان زه ندقیان چوه له ترسی مهینه تی به کانی سهره مرگدا. (أَمْ لَكُمْ أَيْمَانٌ عَلَيْنَا بِالْعَقَّةِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ * سَلِّمُوا إِلَيْهِمْ إِنَّهُمْ بِغَلَّغٍ قَرِيبٍ.... القلم: ۴۰-۴۱) واته: یان سویندتان له سهرمانه که پوژی قیامت هه رچیتان بویت نه وه ده بېت، پرسیاریان لی بکن بزانه کامیان زامنی نه و کاره یه.

یا خود هه روه کو ووتراوه:

یاأمانا مع قبح الفعل منه أهمل

اتاك توقية أمن انت تملكه؟

جمعت شيئين: أمنا ، واتباع هوى

هذا ، واحداهما في المرء تهلكه

والمحسنون على درب المخاوف قد

ساروا ، وذلك درب لعت سالكه

فرطت في الزرع وقت البز من سفه

فكيف عند حصاد الناس تدرکه

هذا ، واعجب شيء فيك زهدك في

دار البقاء بعيش سوف تتركه

من السفينه إذا بالله؟ انت ام الـ

- مغبون في البيع غبناً من تدرکه

واته:

ئهى ئه وكه سهى خۆت به ئه مين ده زانى له گه ئه وهى په فتارت ناشيرينه...

ئايا پاريزه ريكت بۆ هاتوو كه بتياريزيت يان خۆت هه ته؟

دو شتت كۆكر دۆته وه ئه مينى ويى باكى له گه ئاره زووبازى...

كه بوونى هه ريه كيكيان له هه ركه سيكدا به هيلاكى ده بات

چا كه كاران له سه ر پيگاي مه ترسي دا هه نكاويان نا....

ئه و پيگايه بوو كه تۆ نه ت گرته به ر

زياده په ويت كرد له چاندنى تۆو به نه فامى....

جا چۆن له كاتى دروينهى خه لكى پياده گه يت؟

ئه وهى جيبى سه رسوپرمانه له گه ئه مانه شدا تۆ به چاوى كه م...

ده پوانيته مالى كۆتايى له پيناو ژيانتيك كه جيبى ده هيليت

جا توخوا كى نه فامه ؟ تۆ يان ئه وهى له مامه له دا...

زهره‌ی ده‌کات ، دل‌نیا به پۆژی پیتی ده‌گه‌یت

٤٩- تاوان بینایی دل کوێر ده‌کات یاخود لاوازی ده‌کات؛^١

بێ گومان دل بینایی تایبه‌تی خۆی هه‌یه‌، پێشتریش باسی ئه‌وه‌مان کرد که تاوان بینایی دل لاواز ده‌کات ، به‌لام ئه‌گه‌ر به‌یه‌کجاری کوێری بکات ، ئه‌وا بۆ دواچار هیدایه‌ت نابینیت وشارپ‌گای راستی به‌یه‌کجاری وون ده‌کات. که مائی مرقایه‌تی له‌سەر دووبه‌مه‌ به‌نده که نه‌ویش: _

١- ناسینی حه‌ق وپاستی یه‌.

٢- هه‌لبێژاردنی ئه‌و حه‌قه‌.

پێژوپله‌ وپایه‌ی مرقه‌کان له‌دونیای قیامه‌تدا به‌نده‌له‌سەر پاده‌ی په‌یوه‌ست بوونیان وپاده‌ی مامه‌له‌کردنیان له‌گه‌ل ئه‌م دووبه‌مه‌دا.

وه‌هه‌ریوونی ئه‌م دووبه‌مه‌یه‌ بووه‌ته‌ مایه‌ی وه‌سف پێغه‌مبه‌ران له‌لایه‌ن خوای گه‌وره‌وه که ده‌فه‌رمیت: (وَادْكُرْ عِبَادَنَا اِبْرَاهِيمَ وَاِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ اُولٰٓئِیْهِ وَالْاَبْصَارِ... ص: ٤٥) واته‌: باس ویا‌دی به‌نده به‌پێژه‌کانمان بکه‌ " ابراهیم وئیسحاق ویه‌عقوب " که ده‌ستیکی بالایان هه‌بوو له‌ حه‌ق و حه‌ق ویستی و به‌رچاوپوونیو شاره‌زاییه‌کی ته‌واویان هه‌بوو له‌ هه‌موو پوویه‌که‌وه‌.

برپه‌گی (الْاَیْدِی) که له‌ ئایه‌ته‌ پێژژه‌که‌دا به‌ واتای هیز دیت له‌ جی به‌جی کردن وگه‌یاندنی حه‌ق و حه‌ق ویستیدا ، وه‌برپه‌گی " وَالْاَبْصَارِ " به‌واتای به‌رچاوپوونی و بینایی ته‌واو له‌ئایندا. که واته‌ وه‌سف وپێناسه‌ی کردوون به‌که‌مائی ناسینی حه‌ق وکه‌مائی جی به‌جی کردنی حه‌ق ویستی، به‌لام خه‌لکی له‌م یواره‌دا دابه‌ش بوونه به‌چوار به‌شه‌وه‌: _

به‌شی یه‌که‌م: ئه‌وه‌بوو که باس‌مان کرد له‌پێغه‌مبه‌ران که به‌پێژترین وجوامی‌ترین دروست کراوه‌کانی خوای گه‌وره‌ن.

^١ -پروانه خاله‌کانی: ١-١٩-٣٦

به‌شی دووهم: به پیچ‌وانه‌ی به‌شی یه‌که‌مه‌وه‌ن که هیچ بیناییه‌ک و به‌رچاوپوونیه‌کیان نی یه له‌ئایین وحق وچی به‌جی کردنی حه‌قدا. که‌ئه‌مانه زۆرینه‌ی زۆری گیلن، ئه‌وانه‌ن که به‌رچاویان برسی و ته‌نگ و ژیرته‌سک و بیرکورت و بی هۆشن، جگه له‌پیسوایی هیچیان لی به‌ره‌م نایه‌ت.

به‌شی سییه‌م: ئه‌م به‌شه بیناییان حه‌ق و راستی ده‌بینیت، به‌لام زۆر بی هینو بی ده‌سه‌لاتن ناتوانن پشتگیری بکه‌ن و بانگه‌شه‌ی بۆبکه‌ن و چی به‌جیتی بکه‌ن، به‌لکو به‌باوه‌رداری بی هینز ناوده‌برین، که‌خیر و باشه‌یان که‌متره له‌چاو باوه‌رداره به‌هیزه‌کان.

به‌شی چواره‌م: ئه‌م به‌شه هینز ده‌سه‌لات و توانایان زۆره وه‌به‌هینز و هیمه‌ت به‌رزن، به‌لام بیناییان زۆر کورت بین و سسته که ناتوانن حه‌ق و راستی له ناحه‌ق جیابکه‌نه‌وه، وه‌دۆستانی خودا جیابکه‌نه‌وه له‌دۆستانی شه‌یتان. که‌زۆر جار هه‌موو په‌نگیکی ره‌ش به‌خورما ده‌زانن وه‌موو سپی یه‌ک به‌هیلکه‌و چاره‌سه‌ر به‌ژه‌هرو ژه‌هریش به‌چاره‌سه‌ر...

ئه‌م پێپه به‌هیچ شیوه‌یه‌ک بۆ پیشه‌وایه‌تی کردنی ئاینداران و پێواداران ده‌ست ناده‌ن، به‌لکو پیشه‌وایه‌تی تاییه‌ته به‌به‌شی یه‌که‌مه‌وه که‌خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیت: (وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ... السجدة: ٢٤) واته: ئیمه ئه‌وانمان کردووه به‌پیشه‌وايانی خه‌لکی و به‌رێنماییه‌کانی ئیمه کارده‌که‌ن، چونکه ئارامگر بوون و پڕوای ته‌واویان هه‌بوو به‌ئایه‌ته‌کانمان.

خوای گه‌وره له‌م ئایه‌ته پێۆزه‌دا ئاماژه بۆ دوو هۆکاری سه‌ره‌کی ده‌کات وه‌ک مه‌رجێک بۆ پیشه‌وایه‌تی، که‌ئه‌ویش (صبر-ئارامگری، یقین-پڕوای ته‌واو بوون) که‌خوای گه‌وره ئه‌م پێپه‌ی پێ به‌هه‌رده‌دار و پێژدار کردووه له‌به‌شه‌کانی تر.

بۆچی خودا سویند به‌کات ده‌خوات؟

خودای گه‌وره کات وزه‌مه‌ن هه‌لده‌بژێریت و سویندی پێ ده‌خوات ، چونکه کات مه‌ودای هه‌ول و کۆششی سه‌ربه‌رزان و دۆپاوه‌کانه . که‌ده‌فه‌رمیت: (وَالْعَصْرِ * إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ * إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصُوا بِالْحَقِّ وَتَوَّصُوا بِالصَّبْرِ.... العصر: ۱-۲-۳) واته: سویند بیت به‌کات * به‌به‌رده‌وامی مرۆف له‌خه‌ساره‌ت مه‌ندی دایه * ته‌نها نه‌وکسانه نه‌بیت که باوه‌ریان هه‌تاوه‌ و کرده‌وه‌ی چاک نه‌نجام ده‌ده‌ن و حه‌ق ده‌ناسن په‌شتگیری ده‌که‌ن و بانگه‌شی بۆ ده‌که‌ن و ئارمگرن له‌سه‌ر به‌جی گه‌یاندنی.

لێ‌ده‌دا ته‌نها ناسینی حه‌ق مه‌به‌ست نی یه‌، به‌لکو گه‌یاندن و په‌شتگیری کردن و بانگه‌شه‌ بۆ کردن و پێنمایی بۆ کردن مه‌به‌سته .

جا جگه له‌م پێره هه‌موو پێڕیکی تر دۆپاوو خه‌ساره‌مه‌ندن . ئاشکرایه که‌تاوان و سه‌رپێچی بینایی د‌ل لاواز ده‌کات حه‌ق و راستی به‌پێی پێویست ناناستی ، وه‌له‌ هه‌مان کاتدا هه‌مه‌تی بێ هه‌یز ده‌بیت و ئارامگرنابیت له‌ پێناویدا . به‌لکو زۆرجا ژه‌نگی تاوان پێوه‌ره‌کانی د‌ل ده‌گۆڕیت ناحه‌ق به‌ح‌ق و خراپه به‌چاکه ده‌داته قه‌له‌م ، پێگه‌ی خودا ون ده‌کات و پێگه‌ی نه‌فامی هه‌لده‌بژێریت و دنیا په‌رستی به‌راست و حه‌ق ده‌زانیت، وه‌له‌ راستی و حه‌ق ویستی ئایه‌ته‌کانی خودا بێ ئاگاده‌بیت . جا ته‌نها نه‌مه به‌سه له‌ کاریگه‌ریه خراپه‌کانی تاوان تا ده‌ست به‌رداری بین و خۆمانی لی‌ ده‌رباز بکه‌ین.

۵۰- تاوان شه‌یتان له‌د‌لدا جێنشین ده‌کات:

تاوان پێ خۆشکه‌ره بۆ شه‌یتان تا بتوانیت جێگه‌ی له‌ د‌لی تاوانکاردا بکاته‌وه‌ و هه‌یلانه‌ و مۆلگه‌ی خۆی تیدا دابه‌ه‌زینیت وه‌ هه‌نگاوێکه بۆ گوم‌پاکردنی یه‌کجاری . به‌پێچه‌وانه‌ وه‌ ملکه‌چی و گو‌پراپه‌لی و خودا په‌رستی د‌ل پووناک و پووشن ده‌کاته‌وه‌ و ده‌پرازینیت‌وه‌ وه‌ک ئاوینه‌ی ساف بریقه‌داری ده‌کات و پرده‌بیت له‌یه‌ک پارچه‌ نور

و پووناکی. که زۆرجار شه‌یتان له‌م جۆره‌ دلانه‌ هه‌لدیت و پاده‌کات ، چونکه به‌رگه‌ی تیشک و پووناکی یه‌که‌ی ناگریت. هه‌روه‌ک هه‌لهاتنی گورگ له‌ترسی شیری نیو بێشه‌دا. که پووناکی تیشکی به‌ر شه‌یتان بکه‌ویت پاسته‌وخۆ ده‌بیورینیته‌وه ، دواتر که شه‌یتانه‌کانی تر لێی کۆده‌بنه‌وه ده‌پرسن چی یه‌تی؟ ده‌لێن: ئاده‌میزاد پێکایه‌تی، یان به‌رچاری ئاده‌میزاد که‌وتوه‌.

فيا نظرة من قلب حر منور یکاد لها الشيطان بالنور يحرق

واته: ئای له‌پووناکی دلی ئازاد که خه‌ریکه له‌پووناکیدا شه‌یتانه‌کان بسوتینیت.

ئایا ئه‌م دله‌و دلێکی کرماوی و مۆلگه‌ی شه‌یتان زالبوو به‌سه‌ریدا و جی به‌جی که‌ری حه‌ز و ئاره‌زووه‌کانی وه‌ک یه‌کن؟ که هه‌میشه‌ هاوه‌لێکی خراپه‌کاری له‌گه‌لدایه‌ بۆ سه‌رلێ شیواندن. خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمیت: (وَمَنْ يَعِشْ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ تَقِيضُ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ * وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ * حَتَّى إِذَا جَاءَنَا قَالَ يَا آيَّتُ يَنِّي وَبَيْنَكَ بَعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ * وَلَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ أَنْكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ... الزخرف: ۳۶-۳۹) واته: که‌سێک خۆی کوێر بکات له‌ئاستی قورئان و یادی خودای میهره‌بان ، ئه‌وا ئێمه‌ شه‌یتانیکی ده‌که‌ینه‌ ملۆزمی و "هاوه‌لی خراپ" هه‌میشه‌ ده‌بیته‌ یاریاوه‌ری له‌گه‌لیدا ده‌بیته‌ ،بێ گومان ئه‌وه‌شه‌یتانه‌ پێگه‌ی راستییان لێ ده‌شیوینیت و ده‌یانخاته‌ سه‌ر پێگه‌ی خراپه‌کاری که‌چی واده‌زانن له‌سه‌ر پێگه‌ی چاکه‌ن تا پۆژی قیامه‌ت هه‌موو شتێک پوون ده‌بیته‌وه‌و وه‌له‌ کاتی لیپرسینه‌وه‌دا به‌شه‌یتانه‌که‌ی ده‌لێت: خۆزگه‌ نیوانی من وتۆ به‌قه‌ده‌ر پۆژه‌لات و پۆژئاوا له‌یه‌ک دوور بووینایه‌.. ئای که‌ چ هاوه‌لێکی خراپ و ناله‌باری ، ئه‌مپۆ ئه‌و قسه‌وگله‌یی و گارنده‌یانه‌ بێ سوودن، چونکه‌ ئێوه‌ کاتی خۆی سته‌متان له‌ خۆتان وه‌ خه‌لکیش کردوه‌ ،بێ گومان هه‌ردوولاتان له‌ له‌سزاو ئازاردا به‌شدانن له‌ بۆزه‌خدا.

خوای گه وره له م چنه د ئايه ته پيرۆزه دا ئاماژه به وه ده کات که هرکه سيک پشت هل بکات له بهرنامه ی خودا و پيغه مبه ره که ی و دژايه تيان بکات وه ولې تنيگه يشتن و خواناسين نه دات نه وه گيرۆده ی شه يتانتيکی خراب خوای ده که ين که هه ميشه پي نيشانده ری ده بيت له خرابه کاريدا.

وه هه روه ها خاليکی گرنه ده ست نيشان ده کات که بريتي به له وه ی کاتيک نه و مروفه سره گه ردا نه که پيگای پاستی وون کردوه، نه وهنده ی تر شه يتانه که گومپای ده کات به شيوازيک که هه رچی پيگای خرابه و خرابه خوای هه به له لای نه و به کاروکرده وه و پيگه ی چاکه خوای ده يداته قه له م واته به ک بۆ به کتری ته واوکه ری خرابه کاريه کانن هه ربۆيه ساتی له قيامه تدا به پاستی کاره کانينان ده گه ن هه ريه که نه فرين له وی تر ده کات وه هيواخوای به کتر نه ناسينن وه دووری له به کتر ده خوانن.

هه رچه نده سروشتی ژيان وايه گه ر به کيک له به لاو ناپه حه تيه ک هاويه شت بيت ،بی گومان ده بيتته مايه ی سوک کردنی خه م و په ژاره که له سه ر دل وده رونت. هه روه کو (خنساء) له باره ی کوژرانی براکه به وه ده لئيت:

فلولا كثرة الباكين حولي على أخوانهم لقتلت نفسي

وما يبكون مثل أخي ، ولكن أعزني النفس عنه بالتأسي

واته: نه گه ر زۆری شيوه ن کاران نه بوونا به له چواره ورم که بۆ براکانيان ده گرین نه و من له هه ژمه تا خۆم ده کوشت.

هه رچه نده که سی وه ک براکه می تیدا نه بووه کوژراوه کان ، به لام بۆمن باروخه م سوکی به بينيني نه وان که ده گرین.

به لام له قيامه تدا خوای گه وره نه م سروشته ده گورپيت وه ک له ئايه ته که دا ئاماژه ی بۆ کراوه ، بگره بوونيان پيکه وه له سزادا هه یچ بار سوکی به ک بۆ هه یچ لايه کيان دروست ناکات. خوای گه وره نه و بار سوکی به ی له سه ر لابر دوون نه و سروشته ی لا گورپيوون

وَهَكَذَا دَهْفَ رَمَيْتَ ﴿٣٩﴾ وَلَنْ يَنْفَعَكُمْ الْيَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ أَنْتُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ

﴿٣٩﴾ الزخرف: ٣٩

واته: بوونی هردوولاتان له سزادا هیچ بارسوکیه پهیدا ناکات بۆ ئهوی ترتان چونکه ئیوه سته مکار بوون

٥١- تاوان و سه ریڅی له چه که به هیزه کانی شهیتانه:

یه کینکی تر له کاریگریه خراپه کانی تاوان و تاوانکاری بریتی به له وهی که تو هه میسه دوژمنه که ت چه کدار ده کهیت و کار ئاسانی بۆ ده کهیت تا به باشترین شیواز له دژی خۆت بجه نگیئت.

دوژمنیک که هه میسه له گه لئدایه ، ته نانه ت به ئه ندازه ی چاو پروکانیک لیت بی ئاگا نابیت. به رده وام دت بینئ که چی تو ئه و نابینی و هه موو جوړه ته له و پیلان وفیلئیک له دژت به کار ده هیئتیت. به رده وام شهیتانی گه وړه بانگیان ده کات وهانیان ده دات و پییان ده لیت: دوژمنه که تان دوژمنه که ی باوکتان که مژغه. نه هیلن له دهستان پرزگاری ببیت که به هویانه وه ئیمه ی شهیتان توشی نه فره ت و ده ریبه ده ری بووین. مۆله ت نه دن ئه وان بچنه به هه شت و خۆتانیش بۆ دۆزه خ. ئه وان به ر په حمه ت که ون و ئیمه ش به ر نه فره ت. وه که ئیمه بی به ش بووین له به هه شت و ناتوانین له گه لیاندا به شداریین ، بائه وان له گه لماندا به شداریین له دۆزه خ..

جا خوای گه وړه ئه م دوژمنه سه رسه خته ی پیئ ناساندووین فرهانی پیئ کردووین که خۆمان ئاماده که ین له دژیان. کاتیک خوای گه وړه ئاده م ونه وه که ی بینئ توشی سه رسه خترین دوژمن بوونه ، هۆکارو چه ک و پیداویستی ئه و جه نگی ی به هه ردولا به خشی و بانگه شه ی جیهادوبازاری جه نگ و شه پی کرد له سه ر زه وی له ماوه ی ته مه ندا ، وه مال و ده رونی له باوه پداران کړی که بجه نگیئ تی بکۆشن و کوشتر بکه ن له به رامبه ر خه لاتئ به هه شتی به رین.

وه‌ئەمەى به‌به‌لێن و په‌یمان باس کردووه له کتێبه پیرۆزه‌کاندا که "ته‌ورات و ئینجیل و قورئانه". چاهەر که سێک ده‌یه‌وێت ئه‌و گری به‌سه‌ مۆر بکات با ته‌ماشای کړیارو خه‌لاته‌که بکات وه‌چ بازرگانیه‌ک وچ قازانجیکه‌؟ که ده‌فه‌رمیت: (تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ * يَغْفِرَ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسَاكِينٌ طَيِّبَةٌ فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ * وَأُخْرَى تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللّٰهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ.... الصف: ۱۰-۱۳) واته: ئه‌ی باوه‌رداران ده‌ست نیشانی بازرگانیه‌کتان بۆ بکه‌م که له سزایه‌کی به‌ئیش پزگارتان بکات، سه‌ره‌تا باوه‌ر به‌یتن به‌خوای گه‌وره و پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی وه‌تی بکۆشن له‌پیناوی ئه‌م پاستی یه‌دا به‌ مال و سامان و به‌خت کردنی جه‌سته‌و گیانتان" واته: ماندووکردنی جه‌سته‌و بیروه‌وش تا ده‌گاته‌ گیان به‌خت کردن" بی گومان ئه‌م کاره‌ چاکتر و به‌فرتره‌ بۆتان نه‌گه‌ر بزائن وتی بگه‌ن، ئه‌وسا خوای گه‌وره له‌بری ئه‌مانه‌ له‌تاوانه‌کانتان خۆش ده‌بیت و به‌هه‌شتی به‌رین و پێشادی و خۆشیتان پێ ده‌به‌خشیت که پووباره‌کان به‌ژێرکۆشک و ته‌لارو ده‌رخت و باخه‌کانتاندا تی ده‌په‌ریت، به‌پاستی ئه‌مه‌یه‌ سه‌رکه‌وتن و سه‌رفرازی دواتر ئه‌وه‌ی که ئێوه زۆر حه‌زی پێ ده‌که‌ن پێتان ده‌به‌خشیت که سه‌رکه‌وتنه‌ به‌سه‌ر دوژمنه‌کانتان و کردنه‌وه‌ی ولات و دله‌کانه‌، وه‌ئەم مژده‌یه‌ بده‌ به‌ بپرواداران له‌ هه‌موو سه‌رده‌می‌کدا به‌مه‌رجی ئه‌وان بۆ خودا یه‌کلایه‌.

خوای گه‌وره به‌م جه‌نگه‌ و یستی ئه‌وه‌ بووه‌ که پێنۆپله‌ و پایه‌ی باشترین دروستکراوه‌کانی بنرخیتیت پایه‌داریان بکات، ئه‌ویش به‌ پێدانی به‌یداخ و ئالای تی کۆشان له‌دژی خراپه‌کاری. دلی ئاده‌میزاد که چه‌قی خۆشویستنی خوداو خواپه‌رستی یه‌ پۆلی گرنگ ده‌بینیت له‌م پووبه‌پووبوونه‌یه‌دا. وه‌کۆمه‌کی کردووه به‌سه‌ریازه‌کانی خۆی که فریشته‌کانن که هه‌میشه‌ وه‌ک گارد پاسه‌وانی ده‌که‌ن. که ده‌فه‌رمیت: (لَهُ مُعَقَّبَاتٌ مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللّٰهِ.... الرعد: ۱۱) واته: فریشته‌ بی

شوماره‌کانی خودا به‌توره به‌دوای یه‌کدادین تا چاودیری ئاده‌میزاد بکه‌ن له‌به‌رو پشت و‌هه‌موو لایه‌که‌وه بیپاریزن به‌فه‌رمانی خودا.

شه‌فت به‌شه‌فت توره ده‌که‌ن و چه‌سپاوی ده‌به‌خشن به‌باوه‌پداران وه‌اندهری چاکه‌ن به‌زمانی حال به‌ئاده‌میزاد ده‌لین: کاترمیتریک ئارامگر به‌تا به‌خته‌وه‌ری هه‌تا‌هه‌تایی به‌ده‌ست به‌ینیت. هه‌روه‌ها خوای گه‌وره جگه له‌مانه هه‌ره‌هه‌مووی پشتیوانی ته‌واویان ده‌کات له‌م جه‌نگه‌دا ئه‌ویش به‌په‌وانه کردنی پیغه‌مبه‌ران وکتیب بۆیان تا پالپشت وپشت گیری باوه‌پداران بن.

جگه‌له هه‌موو ئه‌مانه خوای گه‌وره به‌عه‌قل وژی‌ری مرقشی به‌هره‌مهند کردوه ، به‌زانست وشیاری کردوته‌وه به‌باوه‌پ چه‌سپاندویه‌تی به‌پینمای پاست و هه‌له‌ی بۆ ناشکرا کردوه. گه‌ر ورد بینه‌وه ده‌بینین خوای گه‌وره به‌هه‌موو چه‌شنیک پشتگیری وهاوکاری مرقفه‌کان ده‌کات له‌م جه‌نگه‌دا ده‌بینین:

ژی‌ری وعه‌قل: سه‌رکردایه‌تی سوپاده‌که‌ن

زانست و‌مه‌عریفه: هۆکاره‌کانی جه‌نگ وپیداویستی یه‌کانی دابین ده‌کات.

باوه‌پ: به‌هیزو خۆپاگری ده‌کات.

دلنیا‌یی: هه‌لمه‌ته‌کانی بۆ ساز ده‌کات دژی دوژمنه‌که‌ی.

چاوه‌کان ده‌زگای بینین وپشکنینیتی.

گوییه‌کان: ده‌زگای هه‌والگری یه‌تی.

زمان: ده‌زگای وه‌رگیژان وپاده‌رپرینیتی.

ده‌سته‌کان وپیه‌کان: ده‌زگای جی به‌جی کردن و‌هه‌وله‌کانیتی.

سه‌ره‌پا ی ئه‌مانه‌ش فریشته نزیکه‌کانی خودای گه‌وره هه‌لگرانی عهرشی مه‌زن، به‌شیوازی پشتگیری مه‌عه‌وی ده‌که‌ن وده‌پارینه‌وه که‌ خوابه سه‌ریان خه‌یت و له‌تاوان بیانپاریزیت و‌به به‌هه‌شتیان شادکه‌یت.

وه خواى گه ورهش خودى پيروزى خوى به رگرى له باوه پداران ده كات به پيړيو حيزبى خوى ناويان ده بات. كه هر حزبي خدا سر كه وتوو سهر فراهه. (أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ... المجادلة: ٢٢). هه روه ها خواى گه وره له چوار ووشه ي پوخدا شتواز وته كننكي نه م جهنگه ي پي فهرمووين كه ده فهرميت: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ... آل عمران: ٢٠٠) واته: نه ي باوه پداران خوگرونا رماگر بن ، وه نارامگرى به سهرخوتاندا بهيئن هه ميشه له سهرنگه رى كوڅش وخه باتدا بن ، له خوابترسن پاريزگار بن بو نه وه ي سهر فراهى و سهر كه وتنى هه ميشه يتان ده ست كه ویت.

نه م جهنگه به بي نه م چوار ته كننكه سهرناگریت ، واته: نارامگرى و خوځاگرى ناكريت تا "مصا بره" نه بيت. واته به رهنكار بوونه وه ي دوژمن وپو به پو بوونه وه ي ، جا نه گه ر دوژمنه كه شى نارامگريو، نه وا پيوسته "مرابطه" هه بيت واته: "سهرنگه ر چول نه كړدى دل" نه ك دوژمن زه فهرينيت وه سهرنگه ره كانيش برينيتي له سهرنگه رى (چاوه كان ، گوپه كان ، زمان ، سك ، ده ست ، قاچه كان). چونكه دوژمن له هه ول دايه له م سهرنگه رانه وه هيرش بهيئت و خوى بگه يه نيته دل، وه جهسته وپرو هوش بشيونيئت وتيكيان بدات.

نه وه تا هاوه له كانى پيغه مبه رى خودا ﷻ كه له دواى پيغه مبه ران به پيزترين پيړى مروفن، له هه مو كه سيك زياتر پاريزراو بوون له شه يتان، كاتيك سهرنگه رى خويان چول كړد له جهنگى "نوح" دا دوژمن زه فهرى پيهرتانه و نه وه ي كه پويدا پويدا.. وه برپړه ي پشتى هه ر سى بنه ماكه كه برينى يه له "نقوى" پاريزكارى كړدن وله خواترسان، چونكه به بي ته قوا نه خوگري و نارامگرى وسه نگر چول نه كړدن سووديان نابيت ، هه روه ها ته قواش به بي نارامگرى نابيت.

جا ئیستا له خودی خۆتدا تهماشای لهیه کدانی ئهو دوو سوپایه بکه ، شهپی ئهو دوو لهشکره بکه که چۆن هه ندی جار زالی ده بن به سه رتدا ، وه هه ندی جاریش تۆ زالی ده بیت.

پیلانه کانی شهیتان بۆ له خشته بردنی مروۆ

بێ گومان شهیتان پیلانی تایبه تی خۆی هه یه له م بواره دا. شهیتان له ده ست وپیوه نده کان و سه ر یازه کانی خۆی پرس یاری کرد ، کام سه ر یازه ی مروۆ له مروۆ زۆر تر نزیک تره و کاریگه ری هه یه له سه ر مروۆ؟ ئه وانیش ووتیان: "نه فس- ده رونی". شهیتان ووتی: له ده رونه وه ده ستی پی بکه ن و خاله لاوازه کانی بدۆزنه وه و کاری له سه ر بکه ن و چه زو ئاوا ته کانی بۆ بکه نه داوی راوکردنی وشه و وپۆژ کۆلی لی نه دن تا له خشته ی ده بن. گه ر هاتوو ده رون هه لگه رایه وه دژی پاشا "دل"، وه ببوه هاوکاری من، ئه وا ئیتر هه ر یه که له م سه نگه ره گرنگانه داگیر ده که ین و سه نگه ره کانی (چار، گوێ، زمان ، ده م ، ده ست ، قاچ) جا له سه ر ئه م سه نگه رانه تی بکۆشین و بجه نگین.

ئامۆژگاری ئیبلیس بۆ نه وه کانی

هه رکاتیک توانیتان ده ست بگرن به سه ر عه رشی دلدا ، ئه وا ئه و مروۆ شه یان کوژراوه یان دیله یا خود برینداریککی سه خته سه نگه رتان چۆل نه که ن ، وه مۆله ت و ده رفه تی هیزو ده سته ی دوژمن نه دن هیش به یهن بۆ پزگارکردنی دل. وه ئه گه ر هیش که یان زۆر به هیزبوو ، ئیوه کۆل نه دن ، به رده وام بجه نگین تا کاتی ئه و هیزه ده گاته دل زۆر لاوازو بێ توانا ده بیت ، چونکه گه ر وابوو ئه وا هه یچیان پی نا کریت.

مه ترسی ته ماشای نادروست "نه زه ری هه رام"

ئیبلیس ده لیت: ئه ی هیزه کانمان ، که ده ستان گرت به سه ر ئه و سه نگه رانه ، ئاگه داری سه نگه ری چاوبن ، ده رفه تی نه دن ته ماشا کردنه کانی سه ره نچ دارو

نه خوښی و چاره سر

ورده کارييت ، راسته وخو ليی تیک بدن به نه زهري بی ناگايی وئاره زووبازی ، چونکه دهرونیښی حزی پییه تی.

دلنیا بن سهری "چاو" کاریگری ته وای هیه له سهری ، من ته نها له وړیگایه وه سهرم له ناده میزاد شیواند ، چونکه به نه زهري حهرام توی ناره زووبازی وشه هوه تم له دلیدا پواندو به نای حه زوئاوات نای ددهم تا هیمت به رزی ده کم له تاوانکاری وسه رپیچیدا نفروی ده کم. جا چی ده توانن له تیکدانیی وسه رلی شیواندنیا له سهری بیکه ن. گومرای بکن وبلین: جا خودا چاری بچی پی داوین؟ وه جوانی بچی دروست کردوه؟ نه گهر بۆ ته ماشاکردن نه بیت؟

خو نه گهر ناده میزاده کان نه فام بوون ، پیان بلین: نه تم ماشاکردنه تییدا گهره یی خوی به دیهینه رمان بۆ دهرده خات ، جوانی بواریکه له بواره کانی گهره یی شوین دهستی په روه ردگار ، پیوسته تیرین له ته ماشاکردن وپی هلدانیدا.

وه پیان بلین: نه تم وینه به به شیکه له دیارده کانی حه هولا دن بیري یه پارچه یی بوون وحه قیان لادروست کهن ، گهر پازی نه بوون ، نه وایاسی توانه وه و حلولی گشتی وتایه تیان بۆ بکن تا دهنه برای نه سرانیه کان که خودا دابهش ده کهن له چه ند جهسته یه کدا.

به م چه شنه دواتر بیري دووره په ریزی دونیاویستیان لادروست بکن ، وه خه لکی ساویله کی پی له خسته به رن ، چونکه نه مانه له چه که به هیزه کانمانه .

مه ترسی کوینکرتن له حهرام

له ناموزگاری ئیبلیس بۆ سهر بازه کان

ناگاداری سهری گوی یه کان بن. شتانیک نه بیستیت که ببیته مایه ی شیواندنیا کاره کانتان. جکه له شت و دهنگی پرپوچ هیچی تر بانه بیستیت ، خوشترین نواز به پرپوچترین وشه برازینیته وه ویده ن به گویددا. چی دهرونی پتی خوش بوو باهره وه بیستیت، نه که نه وهی که عه قلی ده یه ویت.

به هیچ شیوه‌ای که مؤلف نه‌دهن و ته‌ی خوی گه‌وره و پیغه‌مبه‌ره‌کی بیستیت یان و ته‌ی بانگه‌وازن و پینمایی کاران، خۆ ئەگەر شتی وا پوویدا دهره‌ت نه‌دهن بگاته بیرومۆشی لیتی بشیوینن، یاخود بیخه‌نه دلی یه‌وه که‌وا ئەم کاره دژواره‌و به‌تۆ ناكریت وه‌سهرقالی بکه‌ن به‌شتی لاوکی یه‌وه. وه‌ئه‌وه‌ی بۆ دروست بکه‌ن که ده‌ست بگره به‌کلۆی خۆته‌وه با با نه‌ییات و کۆ ئەمپۆ له‌حق ده‌پرسیته‌وه، خۆتۆ له‌و خه‌لکه زیاتر نیت بۆ ژیان و به‌رژه‌وه‌ندی خۆت توشی مه‌ترسی ده‌که‌يته‌وه... هتد. تاده‌توانن ناحقی بۆ پراژیننه‌وه و حق له‌دلیدا دهره‌یه‌ینن.

پیلانی شەیتان بۆ دەست بەردار بوون له پڕۆسەی فرمان کردن بەچاکه‌و ڕێگری له‌خراپه

شەیتان پیلانی خۆی هه‌یه بۆ ئەوه‌ی ئاده‌میزاد ده‌ست بەرداری گه‌وره‌ترین فرمانی خودای بێت که "فرمان کردن به‌چاکه‌و ڕێگرتنه له‌خراپه". جا ئەگەر به‌وێت له‌پیلانی شەیتان شاره‌زاییت، پروانه پیلانی براکانی له‌و مڕۆفه شەیتانانه که‌چۆن ئەم پڕۆسه‌یه له‌ناو ده‌به‌ن به‌وه‌ی که ئەمه خۆ هه‌لقورتاندنه له‌ کارومانی خه‌لکی تردا، وه‌شوین که‌وتنی که‌م و کوپی و نات‌ه‌واو به‌کان و عیبه‌ی خه‌لکی تره، وه‌خۆتووش کردن به‌به‌لا و دروست کردن ئاشوبه له‌نیوخه‌لکیدا.

پیلانی شەیتان له‌ شیواندنی یه‌کتا په‌رستی و ره‌دگرددنه‌وه‌ی سیفاته‌کانی خۆی گه‌وره

پیلانی شەیتان له‌م بواره‌دا له‌وه‌دا خۆی ده‌بینیته‌وه که شوین که‌وتوانی سونه له‌پێ ده‌ریکه‌ن و سیفات و کاره جوانه‌کانی خۆی گه‌وره په‌ک بخه‌ن له‌ ژێر ناوی "جسته‌ پیژی - التجسیم" وه "لیکچواندن - التشبیه" وه "چۆنیه‌تی - التکییف". بۆ نمونه: "بلندبوونی خودای گه‌وره" وه له‌نگه‌رگرتنی له‌سه‌ر ته‌ختی عرش‌یه‌ی مه‌زن به‌لایه‌نگه‌ باس ده‌که‌ن.

نه خوښی و چاره سهر

وه "دابه زینی خودا بۆ ئاسمانی دنیا" وهفه رموده که ی: (من سألني فأعطية^۱.... کئ پرسیارو داوا بکات داواکاری به که بۆ جی به جی ده که م). به جولاندنه وه و گواستنه وه وه سف ده که ن.

وه وه سفی خودا بۆ خودی خوئی به "دهست و پوخسار" به نه دامه کانی له ش لیک ده ده نه وه.

وه کاره کانی خودا به نوئ "حوادث" داده نین، وه سیفه ته کانی شی به "اعراض" لیک ده ده نه وه.

به م چه شنه سیفاته کانی خودا په ده ده که نه وه.

وه سهر له گه وجه کان ده شیوینن که بۆ سه لماندن سیفاته کانی خودا له قورئان و سونه دا هاتوه پئویستی به م کارانه هه به. جا نه م پوون کردنه وه به په کخستنه له قالبی پاک و بیگه ردی و مه زنی و گه و ده پاگرتنی خودا پیش که ش ده که ن. وه زۆرێک له کال فامه کان نه م شتانه وه ک خوئی و ده ده گرن و به ووشه ی جیاوازتر گوزارشتی لی ده که ن. خوای گه و ده ده فه رمیت: (وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنَّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا... الأنعام: ۱۱۲) واته: جا بۆهر پیغه مبه رێک و بپرواداریک دوژمنیکمان له شه یتان و په ری سازاندوه، که به ده وام قسه ی زل و پاژاوه ده ده ن به گوئی به کداو خویان و خه لکی پی سهر که ردان و گومرا ده که ن.

جا خوای گه و ده نه و و ته و قسانه ی به پاژاوه باس کردوه، چونکه ناحه قه بۆ قبول کردنی ده پازینیته وه و ده یدات به گوئی نه فام و سهر که شه کاند و پیتی گومرا ده بن. پوخته ی مه به ست:

^۱ - نه مه به شیکه له فهرموده به کی (صحیح) له دابه زینی خودای گه و ده بۆ ئاسمانی دنیا له سی به شی شه و دا به چه ن دین سه نه دی راست و دروسته وه، هه ووه ها (بخاری و مسلم) و کهسانی تریش نه م فهرموده به یان گیراوه ته وه. بۆ نه م مه به سه ته پروانه (اجتماع الجیوش) و (مختصر الصواعق) ی نو سه ر.

شەیتان لەسەنگەری گوێیدا مۆلگەى دامەزراندووە و جگە لەشتناى پڕوپوچ و بى خیر نەبێت مۆلەتى شى باش و چاکە نادات بێتە ژوورەو و قازانجى پى بگەيەنیت، وەئەگەر هاتە ژوورەو وەش بى سوودی دەکات.

مەترسیدارترین ساتمە، ساتمەى زمانە

شەیتان بەیاردو دەستەکانى دەلێت: سەنگەرى زمان مەزنیترین سەنگەرە بۆکارى ئێمە، دەزگای گوزارشت و وەرگێڕانى دلە. جا زۆر پێویستە بەوریایەو لەسەنگەردا کاربکەین، کەمەند کیشى بکەین بۆ ووتەى نابەجى و ناپەسەند کە هەرەمووى زیان بەخش بێت و مۆلەت و دەرفەتى یادی خودا و قورئان خویندن و ووتەى ئامۆزگارى مەدەن لەزمانى یەو دەربجێت. وە ئێوە لەم سەنگەرەدا دووکارى مەزنتان هەیه پێویستە دەست بەردارى هیچیان نەبن:—

۱. قسەى ناپەرەواکردن: چونکە هەرکەسێک قسەى ناپەرەوا بکات ئەوا بڕایەکە لەبراگەورەکانتان و لەسەربازە گەورە کانتانە.

۲. بى دەنگ بوون لەئاستى حەق: جا هەرکەسێک لەسەر حەق بەو لەم نەیت وە بى دەنگى هەلبژێرێت، بڕایەکە کە پولاتى ئێوەیه، هەرەک یەکەمیان قسەکەرى ئێوەبوو ئەمەش بڕایەکی کە پولاتانە.

جا ئەمان نەک مۆلەتیا بەدەن بە ووتەى حەق بدوین و بى دەنگ بن لەووتەى ناپەرەوا، بەهەموو پێگاکان ناپەرەواى پراژیننەو، حەق بێژان بترسینن کە سەرئەنجامیان باش نابێت. دلنیا بن پۆلەکانم کە سەنگەرى زمان هۆکارى سەرەکی سەرگەردانى ئادەمیزادەکانە. چەندیان لەم پێگەیهو دوچارى گرتن و کوشتن و تیاچوون بوو.

ئامۆزگارىتان دەکەم بەو هی یەکیکتان ووتەیهک لەسەر زارى بڕائادەمیزادەکانە تانەو بەلى، ئەوى تریشتان لە گوێگرەکەى گەورە بکاتەو سەرسۆرمانى لادروست بکات و پێى دووبارە بکاتەو، بەهەمیشەى هاندەر و هاوکاریان لە گوێگرتن و ووتنى قسەى ناپەرەوادا.

مه موو ده رگاو ګوښه په کيان لى بته نن ، موله تيان مه دهن وه بیری نه وه تان ده هينمه وه که من چى به لښ وسويندېکم خوارد له بهرام بهر خودا که يان که ووتم: (ثُمَّ لَا يَنْتَهُم مِّنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ اَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ * قَالَ فَبِمَا اَغْوَيْتَنِي لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ... اعراف: ۱۶-۱۷) واته: شهيان ووتی: به هوى نه وهى که تو منت گومړاو سهرگه ردان کرد ، نه وا سويند بېت منيش له سهر پيگه پاسته که بويان دانشم ولايان بدهم وبيان ترازينم. پاشان سويند بېت به خدا له هه موو لايه که وه بويان بيم، له پشت وپاش وچپ وپاسته وه، وه دونيايان لاخوشه ويست ده کم و گومان دوو دليان له سهر قيامت بډ دروست ده کم، وه زړيه يان گومړاده کم، که میان به سوپاس گوزاريت ده ميننه وه.

ثايا نابينيت من له هه موو پيگايه که وه پيلان ده گيږم بډ ناده ميزاد تاده ربازى نه بېت وگيرودهى بکه م وکول ناده م. وه پيغه مبه ره که يان ناگاداريانى کردونه وه که به ناده ميزادى ووتوه: (إِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ قَعَدَ لِابْنِ آدَمَ بِطَرَفِهِ كُلِّهَا، وَقَعَدَ لَهُ بِطَرِيقِ الْإِسْلَامِ. فَقَالَ: اتَّسَلِمَ وَتَذَرُ دِينَكَ وَدِينَ آبَائِكَ؟ فَخَالَفَهُ وَاسْلَمَ، فَقَعَدَ لَهُ بِطَرِيقِ الْهَجْرَةِ. فَقَالَ: اتَّهَاجَرَ وَتَذَرُ أَرْضَكَ وَسَمَائِكَ؟ فَخَالَفَهُ وَجَاهَرَ. فَقَعَدَ لَهُ بِطَرِيقِ الْجِهَادِ. فَقَالَ: اتَّجَاهَدُ فَتَقْتُلُ فَيُقَسِّمُ الْمَالَ وَتَنْكَحُ الزَّوْجَةَ؟) ^۱ واته: شهيان له سهر هه موو پيگاگان سهرنگه رى له ناده ميزاد گرتوه ، هه تا سهر پيگه ئيسلام ، ووتی: ئيسلام ده بېت ده ست به رداری ثاينى باوباپيرانى خوت ده بېت؟ که چى سهر پيچى کردنى ئيسلام بوو. دواتر هاته سهر پيگای کوچ کردن. ووتی: ثايا کوچ ده که يت و خاک وولاتى خوت به جى ده هيليت؟ که چى سهر پيچى کردو کوچى کرد. پاشان هاته سهر پيگه جيهاد، ووتی: ثايا تو جيهاد ده که يت وده کوژريت و مال و سهر و هتت ده بريټ ودابه ش ده کريت و خيژانېشت شوو ده کاته وه؟

^۱ - نهم فهرمووده يه (حسن)، ۵، (أحمد: ۴/۸۳) گيږاويه تيه وه.

جا به هه مان شیوه له سه ره مو پێگایه کی چاکه خوازی پێیان لی بگرن. نه گهر ویستی خێرو پاره بیه خشیت پێگری بکه ن ویپی بلین: نایا نه و پاره و ماله ی خۆت نه بیه خشیت سه ره نه نجام وهك نه و سولكه ره و درۆزه چیه ت لی دیت؟ نایا نه تان بیستوهه چیم خسته سه ر زمانی كه سینك كه هه ژاریك داوای هاوکاری لی كرد ، نه ویش ووتی: نه مه پاره ی خۆمانه ، جا نه گهر بیده یین به ئیوه ، نه وایمه ش وهك ئیوه مان لی دیت. جا نه گهر بجیت بۆ چه چ کردن پێی بلین: نه و هه موو پێگه دوورو درۆزه ده بریت دوور نی یه خۆت و ماله كه ت توشی تیاچوون نه بیئت.

به م چه شنه هه موو پێگه یه کیان لی بته نن و باسی مه ترسی و دژواری و زه حمه تیان بۆ بکه ن. دواتر پێگا کانی تاوان و خراپه کارییان بۆ ئاسان بکه ن و بۆیان بپازیننه وه وخۆشی بکه ن له دلایندا. وه زیاتر پشت به ئافره ت بیه ستن و به کاریان به یینن بۆ نه م مه به سه ، وه له ده رگای ئافره تانه وه هێرشیان بۆ به رن، چونکه باشترین پێپن بۆ ئاسانکاری کاره کانتان.

سه نگه ری ده ست ویی یه کان

نه م سه نگه ره به باشی بیته نن و مۆله ت نه ده ن کا ری چاکه و چاکه خوازی پی نه نجام بدریت. وه بۆ به ده ست هینانی نه م مه به سه ته پێویسته هاوکاری له ده رونی خراپه کاره وه وه ربگریت، وه بخریته گر بۆ دژایه تی کردن و لاواز کردنی پۆل و هیزی ده رونی چاکه کار ، به دلنیا یی نه م کاره ش به پێگری کردن ده بیئت له پی گه یشتنی یارمه تی بۆی. وه له هه مان کاتدا پشتگیری و هاوکاری به هیزی بونی ده رونی خراپه کار بکریت. به م چه شنه ده توانن بگه نه ته ختی عه رشی دل، وه پێویسته له مه مله كه ته كه ی دوور بخریته وه ده رونی خراپه کار له بری دل جێنیشین که ن. جا نه و کاته هه موو شتیک به ئاره زووی خۆتان ده بیئت و وه هه رچی بپاریك بدات له به رژه وه ندی ئیوه دایه ، وه مه رج و بپاره کانتان هه ره مووی جی به جی ده کریت له لایه ن نه و ده روونه وه .

نەخۆشى و چارەسەر

و ئەنگەر ھەست بە جولەو ھەولێ دلت کرد بۆ ھاتنە سەر تەختی پاشایەتی، ئەوکاتە ھەول بەدەن ئەو دەرونی بۆ جوان و شیرین بکەن وە لە پێش چاوی بیرازیتنەو و وەك بوکتە ھاوسەرگیری پێ بکەن لە گەل دلتا. وە سەر مەستی بکەن و پێی بلێن تامی خۆشی بچێژە ھەر وەکو تامی شەپو ناخۆشیەکان ت چەشت ، ئەوساتە بەراوردێک بکە لە نیتوانیاندا. وە دەست ھەلبگرە لە جەنگ و شەپ ، چونکە شەپێ ئێمە کۆتایی نایەت تا مەرگ، وە تۆش ئەو دل بەرگە جەنگی درێژخایەن ناگریت...

سەربازەکانی ئیبلیس

و ئەو ئەو کەم پشت بە دوو سەربازی مەزن ببەستن کە لە گەلیاندا بە ھێچ شتێوە یەك توشی بەزین نایەن، ئەو دوو سەربازەش بریتین لە:

۱. سەربازی بێ ئاگایی: بە ھەمیشەیی ھەول دەدەن بە ھەموو شتێوە یەك دلی ئادەمیزاد بێ ئاگا بکەن لە خودا و قیامەت ، چونکە ئەمە خالی وەرچەر خانە لە جەنگی ئێوەدا. ھەركاتی دلی بێ ئاگابو لە خودا ، ئەوکاتە زال بوون بە سەریداو دەسەمۆکردنی زۆر ئاسانە.

۲. سەربازی ئارەزووبازی: ئارەزوو بازی لە پێش چاوی جوان لە دلتاندا شیرین بکەن، وە بە ھێزی ھەردوو سەربازگە ھێرش بکەن بە سەریاندا ، چونکە چەك و سەرباز لەم دووانە باشتر و بە ھێزترمان نی یە ، وە بۆ بە ئەنجام گەیانندی بێ ئاگایی بە ئارەزوو خەریکیان بکەن ، وە بۆ گەیشتن بە ئارەزوو بازی بە بێ ئاگایەو و سەرقالیان بکەن.

جا ھێرش بە ئە سەر کەسە خوانا سەکان ، چونکە ئێوە بە بوونی ئارەزوو بازی و شەیتانە کەش و ئادەمیزاد بەو دەبنە جوار کەس و زال دەبن، وە پێتێ خواناسان تێک بەدەن و بێشیتوین بە پشت بەستن بە بەکارھێنانی ئادەمیزادە بێ عەقل و ژیرەکان بۆ شیتوانندی کۆپەکانیان.

پوختە ی مەبەست:

ئادەمیزاد سەرمەست بکەن بە ئارەزووبازی و بى ئاگایی، وەئەگەر خۆى گەرە
فەرمانى کردەو بەئادەمیزاد بەوەى کە ئارامگرو خۆگرو سەنگر چۆل نەکەن،
ئىوەش بەهەمان شىوە خۆگرو ئارامگر بن و سەنگەرەکان چۆل مەکەن. وەلەکاتى
دروست بوونى ھەر دەرڤەتیک لە دەستى مەدەن، بەتایبەتى لەکاتى توپەبوون و
ئارەزوو بازیدا کە دوو ھەلى بى وینەن.

وہ ئاگادار بن کە ئادەمیزادى وا ھەيە ئارەزووبازى زالە بە سەرىدا و کەمتر توپە
دەبیت. جا ئىوہ گرنگى بە بواری ئارەزووبازى بدەن و سەرگەردانى بکەن. وە دەست
بەردارى توپە بوونى ببن.

وہ ھەيانە بە پىچەوانەوہ پادەى توپە بوون و ھەلچونى زیاترە و کەمتر ھەز بە
ئارەزوو بازى دەکات. جا لىرە دا گرنگى بە بواری ھەلچوون و تورشە بونەکەى
بدەن. ھەرچەندە سەنگەرى ئارەزووى چۆل مەکەن. چونکە ھەرکەسێک لە کاتى توپە
بوون و ھەلچوندا خۆگرنەبیت ئەوہ بە دلنایەوہ لە کاتى ئارەزووبازیدا خۆگر نابیت.
جا پتویستە ئىوہ ئاویتەیک دروست بکەن لە نىوان ھەز و ئارەزوو و تورشە بوون دا.
بانگەشەى توپە بوونى بکەوہ لە پىگەى ئارەزووبازىوہ.

وہ بانگەشەى ئارەزووبازى بکەن لە پىگەى توپە بوونەوہ.

وہ بزائن کارىگەرترین چەک لە ئادەمیزاد بریتىن لەو دوانە. چونکە بەھۆى ھەز و
ئارەزوو (باوکيان و دایکيان) لە بەھەشت دەرکەران. وە بەھۆى توپە بوونەوہ
نەوہکانيان (ھابیل و قابیل) دەستيان چووہ خوینى یەکتى وە ھەربەو دوانە
پەيوەندى و دۆستایەتى و خزمایەتيان لە دەست داوہ وە خوینى یەکتريان پزاندوہ.

وہ دلنایان توپە بوون پشکۆیەکە لە دلى ئادەمیزادا وە ھەز و ئارەزوو گرپکە لە
دلئەوہ دەجۆشیت. وە وریا بن ئاگر و پشکۆ بە ئاوى دەست نوێژ و یادى خودا و
نوێژ و اللہ اکبر دەکوژیتەوہ. جا ئاگادار بن مۆلەت نەدەن لەو دوو ساتە دا لە نوێژ و
دەست نوێژ و یادى خودا نزیک ببنەوہ. ھەر لە بەر ئەم ھۆیە بە کە پىغەمبەرەکیان

نامۆزگاری کردوون و ده‌فه‌رموئیت: (إن الغضب جمرۃ فی قلب ابن ادم ، أما رأیتہ (من) إحمراۃ عینہ ، وانتفاخ أوداجہ ؟ فمن أحس بذلك فلیتوضأ) ^۱ (واته: توپه بوون پشکوویه‌که له دلّی ئاده‌میزاد دا ئایا نابینیت که توپه ده‌بیئت چاوه‌کانی چوون سور هه‌لده‌گه‌پښت و ده‌ماره‌کانی ملی هه‌لده‌سپت ، جا هه‌رکه‌سی هه‌ستی به‌م حالته کردووبا ده‌ست نوێژ بگریت.) وه هه‌روه‌ها پیغه‌مبه‌رکه‌یان پێی وتوون: (إنما تطفأ النار بالماء) ۲ واته: "ناگر به ئاو ده‌کوژیتوه".

^۱ - وه نهم فهرمودیه (حسن و لغیره) یه ، (أحمد : ۱۹/۳) وه (عبدالرزاق : ۲۰۲۸۹) گێڕانه‌وه.

^۲ - وه نهم فهرمودیه (حسن و لغیره) یه ، (أحمد : ۱۹/۳) وه (عبدالرزاق : ۲۰۲۸۹) گێڕانه‌وه.

وه نهم فهرمودیه (حسن و لغیره) یه (أحمد - ۲۲۶/۴) وه (أبو داود ۴۷۸۴). وه (البخاری) له (تاریخه) وه (طبرانی - ۲۶۷/۱۷) گێڕانه‌وه هه‌رچهنده نهم له سه‌نه‌ده‌که‌یدا (أبی وئیل القاص) هه‌یه. که ناوه‌که‌ی = (عبدالله بن یحیی) یه‌که (إبن حبان) ده‌لیت : شتی سه‌یر و سه‌مه‌ره ده‌گێڕته‌وه. هه‌رچهنده (إبن معین) متمانه‌ی پێی هه‌بووه. بروانه (السلسلة الضعيفة - ۵۸۲).

دکۆر أحمد شوقی (ئه‌ندام له کۆلیژی پزیشکی پادشای له‌له‌نده‌ن) ده‌لیت : - چاره‌سه‌ری ده‌رونی له‌ حالته‌ی ئه‌ویژو کرژبوون و توپه‌ بووندا به‌ دوو شیواز ده‌کریت که‌نه‌ویش: به‌ خاوکردنه‌وه‌ی ماسولکه‌یی و ده‌رونی وه به‌ که‌م کردنه‌وه‌ی هه‌ستی هه‌لچوونی.

هه‌ر بۆیه ده‌بین له‌ فهرمودیه‌کی پیغه‌مبه‌ری خودا ﷺ باس له‌ ده‌ست نوێژ گرتن و نوێژ ده‌کات ، چونکه له‌ ده‌ست نوێژ و نوێژ کردندا کرداریچکی پراکیزه‌کردنی خاوبوونه‌وه و هه‌یمن بوونه‌وه‌ی ماسولکه و په‌وانده‌وه‌ی توپه‌ی و هه‌لچوونی ده‌رونه. وه زانستی سه‌رده‌م گه‌یشته‌ته ئه‌و راستیه زانسته‌ی ده‌لیت : له‌ کاتی توپه‌ بوون و هه‌لچووندا گه‌ریته‌پوێشی ئاو به‌ر ئه‌و که‌سه بکه‌ویت له‌ رووناکی‌دا، ئه‌وا هه‌یمنی و باری ده‌رونی بۆ دێته‌وه و ماسولکه‌کانی خاو ده‌یته‌وه. هه‌وکاره زانسته‌که‌شی ده‌گه‌ڕێته‌وه بۆ ئه‌وه‌ی که‌ رووناکی له‌ دل‌تپه‌ ناوه‌کاندا بارگه‌ی سالب دروست ده‌کات که‌ ده‌بنه‌ خاوبوونه‌وه‌ی ماسولکه‌کان. وه له‌ گه‌ل بوونی رووناکی‌دا خۆشۆردن هه‌یمنی ده‌روونی دروست ده‌کات . له‌ چاره‌ ئه‌وه‌ی هممه‌که‌ تاریک بیت.

وه زۆر له‌ زانیان ده‌لیت : - له‌ خۆشۆردندا هه‌یمنی سیه‌ری هه‌یه له‌ چالاک کردنه‌وه‌ی جه‌سته و هه‌یمن کردنه‌وه‌ی بوا‌ری ده‌رونی و وه‌ده‌رنانی توپه‌ی و هه‌لچوون. دوور نی یه‌ هه‌ر نهم هه‌وکاره پێت له‌ له‌شی ئه‌و که‌سه‌وه‌که‌ که‌ له‌ کاتی خۆشۆردندا له‌ خۆشیاندا گۆرانی ده‌لێن ، چونکه هه‌یمنی ده‌رونیان بۆ ده‌گه‌ڕێته‌وه.

ابن القيم الجوزی

وه خوای گه وره پښمایي بۆ کردون که پشت ببهست به نوږژ و نارامگری. به لام ئیوه دهرفه تیان مه دهن به توپه بوون و ناره زووبازی له بیریان به رنه وه چونکه چه کی کوشنده ی ئیوه بریتی به له (بی ناگای و ناره زووبازی). جا هر کاتی که سیکتان بینی دژ و پیچه وانه ی ناره زووه کانیه وه دهو هستیته وه ، ئهوا به هه موو شیوه یه ک لی ی دورور بکه ونه وه .

پوخته ی مه بهست:

تاوان و تاوانکاری چه ندیک کوشنده ن به دهستی شهیتانه وه یه که به چه کی خۆت جهنگت له گه ل دا دهکات ، وه خۆت هاوکاری ده که یت و دژی خۆت که نه وه ش لوتکه ی بیناگای و گیلی یه .

ما یبلغ الاعدا عن جاهل ما یبلغ الجاهل من نفسه

واته: -- نه وی که سی گیل و گه وچه به خۆی دهکات ، دژمنه کانیشی ئه وه ی پی نا که ن.

وه نه وه جی ی سهر سوپمانه که مرۆف خۆی به دهستی خۆی هاوکاری و له ناوچونی خۆ بدات و بزانیته پږزی لی ده نیت. وه هه ولی له دهستدانی به خته وه ری خۆی بدات که چی و بزانیته به خته وه ری دهکات. هه روه ها پږز و پله و پایه ی خۆی له که دار و بچوک بکاته وه که چی و بزانیته شکۆمهند و سه ره رزی دهکات.

وه ههر نه وه نهیسی و حکمه تی نه وه یه که نابنی ئیسلام له پیش هه موو نوږژیک دا فره زی کردوه که دهست نوږژ بگریته تاوه کو له کاتی نوږژدا وه وه ستان له به رامهر به گه وره یی خودادا. هیمنی و نارامی بآلی کیشا بیت به سهر دهرون و جهسته دا ، وه دل و دهرون نارام و هیمن بیت.

وه لیره دا بزمان ده رده که ریت که بزچی پتغمه به ری خودا ﷺ هه رکاتی تووشی ناره حه تی و غهم و په ژاره یه ک بوایه راسته وخۆ هانای بۆ نوږژ کردن ده برد ، وه هه ر بۆیه هه رکاتی گوی بیستی بانگ برایه له لایهن (بیلالی الحبشی) به وه پتغمه به ر ﷺ ده یفه رموو (أرحنا بها یا بیلال). واته "بمان حه رته وه و هیمنیمان بکه پی ئه ی بیلال".

هر بویه هندی له (سلف) له وتاره کانیاندا دهیان ووت: "دورنی به که سیڅ خوی پيسوا بکات که چی وا بزانت شکومه ند بووه. وه خوی بچوک بکاته وه که چی وابزانت بایه خدار و ناست به رزی کردووه، وه خوی له دهست بدات وا بزانت پزگاری کردووه. کي هیه له وه گیل و گه وچه تر که دهست له گیل دوژمنه که یدا تیکه له بکات بۆ له ناودانی خوی.

۵۲- تاوانکار خودی خوی له بیر دهکات:

مروئی تاوانکار خودی خوی له بیر دهکات و دهرونی پشت گوی دهخات ویرانی دهکات، جا نه گهر و ترا چۆن مروی دهرونی خوی له بیر دهکات؟ وه چۆن دیته وه یادی؟ وه واتای له بیر کردنی خود چی به؟

نه وا ده لاین: - به لئ خوی له بیر دهکات مه ترسیتن له بیر کردن نه وه تا خودای گهره ده فهرمویت: (وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ... الحشر: ۱۹) واته: "وهك نه و که سانه نه بن که خوی گهره یان له بیر کرد، خوی گهره ش خودی خویانی له بیر بردنه وه به راستی نه وانه تاوانکارن و خراپه کارن.

واته خوی گهره خودی خویانی له بیر بردنه وه وهك سزایه ک بۆ له بیر کردنی خوی گهره. به لئ خوی گهره له سزای نه م تاوانه دا. به دوو جوړ سزا ددهات: -
یه که م: خوی گهره له بیر یان دهکات.

دووه م: خودی خوشیات له بیر کرد.

وه خوی گهره له بیر یان دهکات به واتای پشتیان تی دهکات و له په حم و سوزی بی به شیان دهکات و پینمایان ناکات تیاده چن.

وه خودی خویان له بیر کرد به واتای پیژ و بایه خی خویان له بیر کرد و هوکاره کانی به خته وهری و سهر به رزیان له بیر کرد وه هیچ کاتی که به رزه و هندیه کانی خویان نایه ته وه یاد و بۆ یه کجاری خویان له یاد ده که ن ویل و سهر گهردان ده بن. هه روه ها

که م و کوپی که مت‌رخه میه‌کانی خویشیان له یاد ده‌که‌ن له بیرى شه‌وه‌دا نابن که چاکسازی له خودی خویندا شه‌نجام بده‌ن.

وه له گه‌ل شه‌مانه‌شدا هه‌رچی برین و ئازاره‌کانی دل و ده‌رونی‌شیان له یاد ده‌که‌ن وه‌ک نمونه‌ی سه‌رخۆش بیرێک له ژیان و جه‌سته و دل و ده‌رونی خوینا ناکه‌نه‌وه و چاره‌سه‌ری ئیش و ئازاره‌کانیان ناکه‌ن که دواتر به‌هیلاکیان ده‌بات چونکه هه‌موو جه‌سته و دل‌یان پره له نه‌خۆشی. که شه‌مه‌گه‌وره‌ترین سزایه‌ خوای گه‌وره‌ توشیان ده‌کات به‌گشتی و به‌تایبه‌تی. جا چیت‌به‌لاوه‌نه‌هامه‌تی هه‌یه‌ بگاته شه‌م ده‌رده‌ کوشنده‌یه که مرۆف خودی خوێ و به‌رژه‌وه‌ندیه‌کان و به‌لاکانی له یاد بکات و به‌ره‌و تیاچوون بچیت و دواتر به‌هه‌شتی به‌رین له ده‌ست بدات ؟!

جا هه‌رکه‌سێک به‌وردی حال و بارودۆخی خه‌لکی به‌گشتی بکۆلێته‌وه‌ بۆی ده‌رده‌که‌وێت که زۆرینه‌ی خه‌لکی ئیستا راست و دروستی خودی خوینا له یاد کردووه‌ دواتریش قیامه‌تیان و خوینا فرۆشتووه‌ به‌به‌رامبه‌ر به‌ته‌مه‌نیکی کورت و کرچ و کال و بێ‌نرخ، فرۆشتنێکی گیل و گه‌وجانه‌. وه شه‌م پاستیانه‌یان بۆ پوون ده‌بیته‌وه‌ له‌ کاتی مردن و دوا‌ی مردندا به‌ئاگا دێنه‌وه‌ که به‌چی گری به‌ستیکی بێ‌نرخ و بێ‌به‌ها قیامه‌تی له‌ ده‌ست داوه‌ بازرگانی پیوه‌ کردووه‌ بۆ ته‌مه‌نیکی کورتی دنیا. که چی به‌پێچه‌وانه‌وه‌ خه‌لکی دنیا ده‌فرۆشیت بۆ به‌ده‌سته‌ینانی قیامه‌ت و ژیا‌نی هه‌تا هه‌تایی.

جا دۆپاوه‌کان:

شه‌وه‌کس و گه‌وج و گیلانه‌ن که له‌ گه‌ل هه‌موو دۆپاندن و سه‌ر لێ‌شیواویه‌ و خۆخوا له‌ یادکرنه‌ که ژیا‌نی دنیا سه‌رسام بوون و هه‌زو ئاره‌زووه‌کانیان تێرکردووه‌ قیامه‌تیان به‌ دنیا گۆپیوه‌ته‌وه‌ و ژیا‌نی دروست و راستی له‌ لای شه‌وان بریتی بوو له‌ تێرکردنی هه‌زو ئاره‌زووه‌کانیان و پابواردن که چی هیشتا هه‌ر خوینا به‌ براوه‌ و

نه خوشی و چاره سهر

قازانجگر ده زانن هه روه كو يه كێك ده لێت: (خز ماتراه ودع شينا سمعت به) واته: په لاماری نه وه بده كه ده بينی و شتی له بیر بکه كه ته نها بیستوته و نه ت بینوه. جگه له مهش لاوازی باوه پ و چاولیکه ری له خه لکی و زال بوونی حز و ئاره زووه کانی هه ره مویان کاریگه ریان له سهر ته م بیر و بوچوونه یان هه یه.

هه ره بۆیه زۆرینه ی خه لکی له م بازرگانیه دا دۆپاوه خه ساره ت مه ندن. هه روه كو خوای گه و ده ده فهرمویت: (أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ.... البقرة: ۸۶). واته: نه وه كه سانه ی كه ژیا نی دنیا یان هه لێژاردو گۆپیا نه وه به ژیا نی قیامه ت. له بهر نه وه سزایان له سهر كه م ناكریته وه و نه وانه هه رگیز یارمه تی نا درین و سهر ناخرین.

هه روه ها ده فهرمویت: (فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ.... البقرة: ۱۱) واته: نه وانه بازرگانیه كه یان قازانجی نه كردوه ، سه رمایه كه شیان كه هیدایه ته له ده ستیان دا. وه مایه پوچ بوون و پێبواری پێگای هیدایه ت نه بوون.

جا له پۆژی قیامه تدا کاتی پاستی هه موو شته کان به پوونی ده خرینه پێش چاو ، نه و كه سانه گێل و گه و جه ی خو یان بو ده رده كه ویت و په شیمانی دایان ده گریت هه ر چه نده بی سو ده.

نه وانه ی قازانجیان کرد:—

نه وه كه سانه بوون كه پیز و قه دری خو یان یان زانی و به ژیا نی کاتی هه لته خه له تان و به رق و بریقی دنیا سه ره نجی پانه کیشان ، خوشیه کی کاتیان گۆپیه وه به خوشیه کی نه بپاوه و هه تا هه تایی خوای گه و ره و پا داشت و خه لاتی خودایان له بیر نه کرد. هه ره بۆیه ته مه نی دنیا له لایه ن زۆر بی نرخ و كه م و كورت بووه ، چونكه به چاوی بینایه وه ته ماشای قیامه تیان ده کرد.

خوای گه و رش ده رباره یان ده فهرمویت: (وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ كَأَن لَّمْ يَلْبُثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنَ النَّهَارِ يَنعَارِفُونَ بَيْنَهُمْ.... يونس: ۴۵) واته: پۆژێك كه خودا هه ره هه مو یان كو ده كاته وه

ابن القيم الجوزی

، واهست ده‌کهن که تهنه سعاتیک له پوژیکدا پیچووه " خزمان و ناسیوان و دۆستان " هه‌مووان یه‌کتر ده‌ناسنه‌وه .

هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمویت: (يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا * فِيمَ أَنْتَ مِنْ ذِكْرَاهَا * إِلَى رَبِّكَ مُنتَهَاهَا * إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ مَنِ يَخْشَاهَا * كَانَتْهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبُثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا النازعات: ٤٢-٤٦) واته: پرسپارت لی ده‌کهن "ئه‌ی پیغه‌مبه‌ر" که قیامت که‌یه؟ وه‌چ کاتیک به‌ریا ده‌بی‌ت؟ جا تو له‌کو‌ی ده‌زانیت که‌ی به‌ریا ده‌بی‌ت ، تو له‌کو‌ی نه‌ویاسه له‌کو‌ی؟ بی گومان کۆتایی دنیاو هاتنی قیامت تهنه خودا ده‌یزانی‌ت. ئه‌رکی تو تهنه بی دارکردنه‌وه‌ی ئه‌و که‌سانه‌یه که‌له‌و ساتانه ده‌ترسن، ئه‌و پۆژه‌ی قیامت به‌ریا ده‌بی‌ت. باوه‌رداران وا ده‌زانن تهنه سهر له‌ئیتواره‌یه‌ک یان سهر له‌به‌یانیه‌ک ته‌مه‌ن درێژه‌ی ژیا‌نی دنیا‌یان بووه .

هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمویت: (كَانَتْهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبُثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنْ نَّهَارٍ الأحقاف: ٣٥) واته: ئه‌و پۆژه‌ی که‌به‌لێنیا‌ن دراوه‌تی که‌ پێش‌هات واده‌زانن تهنه ساته وه‌ختیکیان له‌پوژیکدا پی چووه .

هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمویت: (قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ * قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَاسْأَلِ الْعَادِثِينَ * قَالَ إِنَّ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَّوْ أَتَّكُم كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ... المؤمنون: ١١٢-١١٤) واته: خ‌وای که‌وره ده‌پرسیت: ئه‌وه چه‌ند ساله له زه‌ویدا ژیا‌نتان برده سهر؟ ئه‌وانیش ده‌لێن: پوژیک یان که‌متر، له‌و که‌سانه‌ پیرسن که بی‌وه‌وشیا‌ن لای خ‌ویانه‌و حسابی ژماره‌و کات ده‌کهن، خ‌وای که‌وره ده‌فه‌رمویت: به‌پاستی مانه‌وه‌تان له دنیا‌دا هه‌ر زۆر که‌م بووه ئه‌گه‌ر به‌پاستی ده‌تان‌زانی .

هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمویت: (يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا * يَخَافَتُونَ بَيْنَهُمْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا * نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا يَوْمًا طه: ١٠٢-١٠٤) واته: پوژیک دیت که فوو ده‌کریت به "صور" دا. ئه‌و پۆژه تاوانباران چاویان کو‌یر ده‌بی‌ت. به‌چه‌وسرته به‌یه‌ک ده‌لێن تهنه ده‌شه‌وه‌یه‌ت "له

نه خوښی و چاره سر

دو نیا یان له بهرزه خدا^۱ هیچی تر تان پی نه چوو. نیمه چاک ده زانین سر نه نجام چی ده لاین ، چونکه ژیرترین و وریا ترینیان ده لایت: ته زبا پوژیک نه بیت هیچی تر تان پی نه چوو !!

نمه پاستی و دروستی ژیا نی دویایه له چاو قیامه تدا. که کاتی بۆ مرقایه تی پوون ده بیت هه که جگه له ژیا نی دویای کاتی و که م و کورت و پر له کیش و چهرمه سهری ، دویایه کی تری پر له شادی و کامه رانی و هه تاهه تای هیه ، که نه مان به ده ستیان هیناوه و فراموشیان نه کردوه و هه و لیان بۆ داوه ، له بازار گانیه کی قازانکراوی سهت دهرسه تدا به ده ستیان هیناوه ، له بهرام بهر ژیا نی دویای کال و کرچ و کورتدا. هه موو مرقایک له م دویایه دا فروشیاره ...

نرخي فروشته که به هه شته ...

پیغه مبه ر^ﷺ ده فهرمیت: (کل الناس یغدو فبائع نفسه، فمعتقها او موبقها) واته: هه موو مرقایک که پوژ ده کاته وه فروشیاری دهرونی خو به تی ، یان پرگاری ده کات یا خود توشی هیلک و تیا چوونی ده کات.^۱

خوای گه وره ده فهرمیت: (إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعَدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ... التوبة: ۱۱۱) واته: خوای گه وره مال و گیانی له باوه رداران کرپوه به وهی که به هه شت بۆ نه وانه و به شیانه ، نه و برواداران هی که له پیناو خودادا ده جهنگن و کوشنار ده که ن ، ده کوژن و ده کوژرین. نه وه به لاینی "کرپنی به هه شته" په یمان و به لاینی پراسیتی خودایه

^۱ - (امام نروى) له رافه ی نهم فهرموده ده ده لایت : و اتای نهم فهرموده ده نه وه به که هه موو مرقایک هه ول ده دات به دهرونی خزی. هه به ده یفروشیت به خوای گه وره به ملکه چی و خوا پرستی کردن ، نهوا دهرونی رزگار ده کات له سزای خوای گه وره. وه هه یشه به شه پتان ده یفروشیت به شوین که وتن و ملکه چی کردن بۆی نهوا دهرونی به هیلک ده بات و توشی سزای خودای ده کات (شرح مسلم).

بۆیان تهنانهت له کتێبه پیرۆزهکانی "تهورات وئینجیل وقورئان" یشدا باس کراوه و دوپات کراوه تهوه ، جا کئ ههیه هیندهی خودا به وه فاو به ئەمهك بیټ له جئ بهجئ کردنی بهلێنهکانی. کهواته مژده تان لیبت به و مامه له کرین وفرۆشتنه تان، به پاستی هه ر ئه وه یه بردنه وه و قازانج و سه رفرازی هه میشه یی.

جا ئەمه یه کهم گرئ به سته له نرخى ئه و بازرگانیه که کالاکه ی به هه شته. جا ئه ی بئ پاره و سامانه کان فریاکه ون و بازرگانی بکه ن و ئەم هه له له ده ست مه دن. وه ئەگه ر که سیک توانای به ستنی ئەم گرئ به سته ی نه بوو ، نه واهه لیک وگرئ به سته یی تریش هه یه بۆ که سانتیک بیه ویت به هه شتی به رین بکریټ ، ئه و ئەم بازرگانیه ی تر بکات،:

(التَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِلُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ وَيَبْشِرُ الْمُؤْمِنِينَ... التوبة: ١١٢) 'واته: تهویه کاران و خواپه رستان و سوپاس گوزهران و گه پۆکان "که بیرده خاته کار بۆ ناسینی خودا" سوژده به ران و کپنوش به ران ، فه رمان که ران به چاکه و پێگران له خراپه ، پارێزه رانی سنووری خودا، پاشان مژده بیه خشه به بپواداران.

هه روه ها ده فه رمویت: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِّنْ عَذَابِ أَلِيمٍ * تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ... الصف: ١٠-١١) واته: ئه ی باوه پداران بازرگانیه کتان بۆ ده ست نیشان بکه م که پزگارتان کات له سزاوئیشیکى گه وره ، باوه پیه ئین به خوداو پێغه مبه ره که ی ، وه تئ بکۆشن به مال و سامان و گیان و ده رونتان له پیتاوی خواى گه وره دا. وه ئەمه چاکترو باشتره بۆتان گه ر ئیوه بزائن.^٢

^١ - ئەمهش ههشت "٨" جۆری تره له نهخت (نقد) بۆ کرین و به ده ست هێنای به هه شت.

^٢ - وه "ئى" کۆشان له پێاو خودا دا "ده کاته نه ختى" پاره ی ئەم بازرگانی کردن و کرپنی کالای خودا که به هه شته.

۵۳ و ۵۴- تاوان نىعمەتە بەردەستىيەكان لەناو دەبات و نىعمەتە بەردەوامەكانىش
رادەگریت:

خوای گەرە نىعمەتى زۆرە بەسەر بەندەكانى يەو بەردەوامى پى دەدات. جا تاوان
وتاوانكارى دەبیتە ماىە لە دەست دانى نىعمەتە بەردەستەكان وپاگرتنى نىعمەتە
بەردەوامەكان. خوای گەرە بۆ ھەموو شتێك ھۆكارى سازاندووە بۆ بە دەست
خستنى، وە ھۆكارىكشى داناوە بۆ لەكارخستنى. جا بەردەوامى نىعمەتەكان بە ھەموو
جۆرەكانى يەو بەندە بەملکەچى وگوپراپەلى وخواپەرسى بۆ خوای گەرە
و مېھرەبان. وە ھۆكارى لە دەست چوون ونەمان وپاگرتنى نىعمەتەكان بەندە
بەسەرکەشى و سەرپېچى وياخى بوون و تاوانكارى ولادان لە بەرنامەى خودا.

لە پاستيدا جيگەى سەرسوپمانە کە مەژۆ ھەست بەم پاستى يەدەكات و وەك مێژووش
بيستوو يەتى کە ھۆكارى لە دەست دانى نىعمەتەكانە، کەچى سەرەپاى ئەمانەش ھەر
سوورە لە سەرپېچى و سەرکەشى وياخى بوون لەخوداى گەرە ھەر وەك بلىى بۆ ئەم
لەم ياسايە جياكارى کراوە و ئەم ناگریتەو و تايبەتە بەخەلکى ترەو. کە ئەمەش
ئەوپەرى بى عەقلى و ستەمكارى يە مەژۆ لەدەرونى خۆى دەكات.

۵۵- تاوان ماىەى دوورخستنەو و پشتيوانى فرىشتەى:

خوای گەرە مەژۆ ھەست بە ھەر مەند کردووە بە پشتيوانى کردنى فرىشتەكان لىى ،
بە تايبەتى فرىشتەىەك کە ھەميشە پىنماىى کارو ھاو لە و دۆستە بۆى و نزىکترين
کەسە لىو و لە لايەن خوای مېھرەبانەو تەرخان کراوە بۆى لە بەرامبەر خراپترين
وزيان بەخشترين کەس بۆى کە شىتە ھاو لە کە يەتى کە لە لايەن شەيتانى نەفرەتى
گەرەو تەرخان کراوە بۆ سەرلى شىواندى.

جا ھەركاتى کە مەژۆ تاوان و سەرپېچى بکات ئەو ئەو فرىشتەى لىى دوور
دەکەویتەو، بەم دوورکەوتنەو يەش گەرەترين پشت وپەنا لە دەست دەدات.

ابن القيم الجوزی

تەنەت دەلەن لە "ئەشەر" ك داهاتوو: بە ئەنجام دانی درۆیەکی بچوك مەوداو ماوەیەکی زۆر دوور دەكەوتتەو لێی بەهۆی ناخۆشی بۆن و بەرامبەر ئەو درۆیەو. جا ئەمە بەهۆی تەنەت درۆیەکی بچوكەو بەیت، ئەو ئەگەر تاوانی گەورە تر ئەنجام بدات چی؟

و پێرێك لە سەلەف دەلەن: ئەگەر تاوانیکی نێربازی ئەنجام درا، ئەوا لەهەژمەتا زەوی ھاوار دەكات و دەقیژنێت، وەفریشتەكانیش بەرەو خۆی گەورە هەلەن گەلی و ئەو تاوانە دەكەن كە بینیان.

هەروەها پێرێکی تر لە سەلەف دەلەن: كاتیك مەرۆف پۆژ دەكاتەو، فریشتەكەو شەیتانەكە لێی نزیک دەبنەو، جا ئەگەر دەستی كرد بەسوپاس گوزاری و ناوھێنان و یادكردنەو، ئەوا شەیتانەكە بەدوور دەنێت و پراوی دەنێت. بەلام ئەگەر بەبێچەوانەو بوو، ئەوا فریشتەكە هەلەن و شەیتانەكە لێی نزیک دەبێتەو.

جا ئەگەر خواپەرست بەیت ئەوا بەردەوام ئەو فریشتەكە لێی نزیک دەبێتەو تا دەبێتە دۆستی هەمیشەیی و بەردەوام فەرمانی چاكە و چاكە خۆزی پێ دەكات لە دنیاو لەكاتی مردن و ناوگۆڕو قیامەتیشدا. ئەو تا خۆی گەورە دەفەر مۆیت: (إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ * نَحْنُ أَوْلِيَائُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُونَ... فصلت: ۳۰-۳۱) واتە: ئەوانەو ووتیان "الله" خوامانەو لەسەر ئەو شاپێگایە سەقامگیر بوون ئەوا لەسەر مەگدا دەستەدەستە فریشتە دادەبەزن بۆلایان و پێیان دەلەن: هیچ ترستان نەبێت لە داهاتوودا هیچ غەم و پەژارە یەكتان نەبێت بۆ رابردوو. مژدەتان لێبێت بەو بەهەشتەو خوا بەلێنی پێ داو. خۆی گەورەو فریشتەكان دەفەر مۆن: ئێمە یارو یارو پەشتیوانتانین لە دنیاو قیامەتدا، وە مژدەو بەهەشتان لێبێت كە تێیدا هەرچی دل و دەرونتان ئارەزووی دەكات بۆتان ئامادەو.

بەم شیوه‌یه فریشتەکان بە‌گشتی فریشتە تایبەتە‌کەشی پشت وپە‌نای دە‌کەن و دە‌ی چه‌سپێنن و پشتگیری دە‌کەن.

خوای گە‌وره دە‌فه‌رمیت: (إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبَّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا.. النفال: ۱۲) واتە: خوای گە‌وره وە‌حی نارد و فریشتە‌کان کە‌من یارو‌یا وە‌رتانم ئێ‌وه‌ش د‌لی بر‌واداران پا‌به‌ند و دابە‌مە‌زێ‌نن.

و‌ه‌فریشتە‌کە لە‌سەرە‌مەرگدا پێ‌ی دە‌لێ‌ت: مە‌ترسە ناپەرە‌حت مە‌به‌ مژدە‌ت لی‌بێ‌ت.... دە‌یچه‌سپێ‌نێ‌ت. وپشتگیری دە‌کات بە‌ ووشە‌و دەر‌ب‌رینی جوان وپە‌وان لە‌ د‌نی‌او سەرە‌مەرگ و لە‌ناو‌گۆ‌ریش لە‌کاتی پرس‌یار‌کرد‌نیدا. هیچ کە‌سی‌ک نی‌یە وە‌ک ئە‌و فریشتە‌یه د‌لسۆ‌زو خە‌م خۆ‌ری ئە‌و م‌رۆ‌قه‌ بی‌ت کە‌ هە‌میشە پشت وپە‌نا‌یه‌تی لە‌ ن‌وس‌تن وپە‌نا‌گابوون وژیان وپۆ‌یش‌تن و‌هات‌ن وکار‌وتە‌ن‌ه‌ادا وە‌بە‌رده‌وام بە‌رگری لی‌ دە‌کات و دە‌جە‌نگێ‌ت لە‌ د‌ژی شە‌یتانە‌کاندا، وە‌ها‌و‌کاری خێ‌رو‌چا‌کە‌ی دە‌کات.

هە‌روه‌ک‌و لە‌ (ئە‌ثر) دا هات‌وو‌ه بە‌ "م‌رف‌وع م‌وق‌وف": (إِنَّ لِلْمَلِكِ بِقَلْبِ ابْنِ آدَمَ لَمَةً وَلِلشَّيْطَانِ لَمَةً فَلَمَّةُ الْمَلِكِ إِيعَادٌ بِالْخَيْرِ وَتَصْدِيقٌ بِالْوَعْدِ، وَلَمَةُ الشَّيْطَانِ إِيعَادٌ بِالْشَّرِّ وَتَكْذِيبٌ بِالْحَقِّ). 'واتە: هە‌ریە‌کە لە‌فریشتە‌و شە‌یتانە‌کان شت دە‌خە‌نە‌ د‌لی م‌رۆ‌قه‌کە‌و، جا ئە‌و‌ه‌ی فریشتە‌کە پ‌ال‌پ‌شتیە‌ ب‌ۆ چا‌ک‌و چا‌ک‌ه‌خ‌وا‌زی وپە‌پ‌است زانی‌نه‌ ب‌ۆ قیامە‌ت، بە‌لام ئە‌و‌ه‌ی شە‌یتان پ‌ال‌پ‌شتیە‌ ب‌ۆ خ‌را‌پ‌ه‌و خ‌را‌پ‌ه‌ خ‌وا‌زی بە‌پ‌است نە‌زانی‌نی حە‌ق وپ‌استی یە‌.

و‌ه‌ه‌ی‌ندە ئە‌و فریشتە‌یه لە‌م‌رۆ‌قه‌و‌ه ن‌زیک دە‌بی‌تە‌و‌ه تە‌ن‌انە‌ت لە‌سەر زاری م‌رۆ‌قه‌کە‌و‌ه قە‌سە‌ی چا‌ک‌ه‌و چا‌ک‌ه‌ خ‌وا‌زی دەر‌دە‌ب‌رێ‌ت و وە‌ و‌تە‌ی پ‌است و حە‌ق بی‌ژی دە‌خاتە‌ سەر‌زاری م‌رۆ‌قه‌کە‌. بە‌هە‌مان شی‌وه‌ گەر کە‌سە‌کە شە‌یتانە‌کە د‌ۆ‌ستی بی‌ت ئە‌و‌ساتە لە‌سەر زاری‌ه‌و‌ه ووشە‌ی نا‌شرین ونا‌پە‌وا دەر‌دە‌ب‌رێ‌ت و‌ه‌انی خ‌را‌پ‌ه‌خ‌وا‌زی دە‌دات.

١ - نە‌م‌ فەر‌مودە‌یه (حسن)ه، (ترم‌ذی: ۲۹۸۸) گ‌یر‌ا‌ویە‌تی‌ه‌و‌ه دە‌لێ‌ت نە‌م‌ فەر‌مودە‌یه (حسن غری‌ب)ه‌و نازانین ئە‌مە‌ (م‌رف‌وعه‌)یان تە‌نها لە‌فەر‌مودە‌ی.....

تهنانهت ئەم پاستی یه خودی که سه کان ههستی پی ده که ن ههروه کو له فرموده یه کدا هاتوه: (إن السکینه تنطق علی لسان عمرؓ) واته: به پاستی دلنیاپی له سه زاری عمره وه در ده چیت.

وه کاتی یه کیکیان ووتی پاستو دروست وچا که خوازی در ده بریت، نه ویتریان ده بیوت ئەمه فریشته که خستوتیه سه زارت، وه کاتی ووتی ووشه ی ناپه وای ده بیست ده بیوت ئەوه شهیتانه که ئەم ووتانه ی خستوتیه سه زارت، جا کاری فریشته و شهیتانه که له سه دل و زاریشه.

تاوان هۆکاری دوور که وته وه ی فریشته و دوسته که یه تی

ئو فریشته یه ی که هه میسه پشتگیری ده کرد و هاوکاری ده کرد و دژایه تی ناحه زه کانی ده کرد به هۆی تاوانه وه لئی دوور ده که ویته وه هه لڈیت، وه له هه مان کاتدا شهیتانه که ی لی نزیک ده بیته وه به ره و هه لڈیری ده بات.

تهنانهت ئەو فریشته یه زۆرجار ئەگەر که سیك شتی ناشیرینی پی بلّیت ئەو وه ئەم ده داته وه بهرگرت لی ده کات. ههروه کو له فرموده یه دا هاتوه: (اختصم بین یدی النبی ﷺ رجلان فجعل احدهما یسب الآخر، وهو ساکت، فتکلم بکلمة یرد بها علی صاحبه، فقام النبی ﷺ فقال: یا رسول الله لما رددت علیه بعض قوله فمت، فقال ﷺ: کان الملك ینافع عنک، فلما رددت علیه جاء الشیطان فلم اکن لأجلس.)^۱ واته: دوو پیاو له بهر ده م پیغه مبه ر بوو به ناخوشیان، یه کیکیان جوینی ناشیرینی به وی تردا، به لام ئەو بی ده نگ بوو، به لام دواتر وه لأمی دایه وه. پیغمبر ﷺ یه کسه ر هه ستا. دواتر لئی پرسی ووتی ئەی پیغه مبه ر هه رچه نده ئەو قسه ی به من ووت تو هه لئه ستایت، به لام کاتیک من وه لأم دایه وه تو هه ستایت. پیغمبر ﷺ به رموی:

^۱ - ئەم فرموده یه (حسن)ه، (أبو داود: ۴۸۹۶) گێراویه تیه وه.

فریشتەیه‌ك به‌رگری لى ده‌کردیت به‌لام کاتیک وه‌لامت دایه‌وه ئیتر شه‌یتان هات ،منیش له‌شوینی وادا دانانیشم.

ته‌نانه‌ت له‌کاتی پارانه‌وه‌و نزاکردن بۆ براه‌کت به‌نه‌ینی فریشتە‌که "ئامین" ده‌کات ،وه‌ده‌لیت: (لك بمثله^١...واته‌ تۆش هه‌روه‌ها) . وه‌هه‌روه‌ها له‌کاتی خویندنی سورەتی (الفاتحه) دا ئه‌و فریشتە‌یه "ئامین" ده‌کات.^٢ وه‌کاتیک که‌سه‌یکی باوه‌پدار تاوانیک ئه‌نجام ده‌دات فریشتە‌کان به‌تایبه‌تی هه‌لگرانی عهرشی مه‌زن بۆی ده‌پارێنه‌وه وداوای لى خوش بوونی بۆ ده‌که‌ن.^٣

هه‌روه‌ها ئه‌گه‌ر مرقۆ به‌ده‌ست نوێژه‌وه‌ بنویت ،ئه‌وا فریشتە‌که له‌ته‌نیشته‌وه‌ ده‌بی‌ت ، وه‌ده‌پارێزیت هاوکاری ده‌کات و سه‌ری ده‌خات و له‌هه‌لمه‌تی ناحه‌زان ده‌پارێزیت ، بگه‌ر وه‌ك درواسییه‌ك ومیوانیکی نازیزی وایه‌ . وه‌ئه‌گه‌ر پێزگرتنی میوان یه‌کێك بی‌ت له‌ پێداویستی یه‌کانی باوه‌پداریتی ، ئه‌وا پیزنان وخزمه‌ت کردنی نازیزترین وبه‌پیزترین میوان ئه‌بێ چی بی‌ت؟..

^١ -ئهم فهرمووده‌یه(صحیح)ه،(مسلم: ٥٢/١٧ نووی)و(أبو داود: ١٥٣٤)گێڕاویانه‌ته‌وه.

^٢ -ئهم فهرمووده‌یه(صحیح)ه،(بخاری: ٧٨٠)و(مسلم: ١٣٢/١٤)گێڕاویانه‌ته‌وه.

^٣ - نهم ئایه‌ته‌ ناماژه بۆ نه‌و راستی یه‌ ده‌کات که‌ ده‌فه‌رمیت: (الَّذِينَ يَخِشُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوَّلَهُ مُبِخُونٌ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْحَجِيمِ * رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتٍ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ * وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَجِمْتَهُ وَذَلِكَ هُوَ الْقَوْزُ الْعَظِيمُ.... غافر: ٧-٩)واته: فریشتە‌کان هه‌لگری عهرش وته‌ختی خوای گه‌وره ،وه‌ئهو فریشتە‌نای به‌ده‌وری عهرشدا ده‌سورێنه‌وه، هه‌میشه‌ سوپاس گوزاری خودا ده‌که‌ن وباه‌وری پته‌ویان به‌ خودا هه‌یه‌ . وه‌داوای لى خۆش بوون ده‌که‌ن بۆ باوه‌پداران وده‌لێن: په‌روه‌ر دگا‌ر په‌حه‌مت ومیهری تۆ ،زانست وزانیاری تۆ هه‌موو شتیکی پی‌ گرتوه‌ته‌وه . که‌وابوو خۆشیه‌ له‌ وانه‌ی ته‌وبه‌یان کردووه‌و پاشه‌گه‌زبوونه‌ته‌وه‌و شوینی به‌رنامه‌که‌ت که‌وتوون ، وه‌له‌ ناگری دۆزه‌خ بیان پارێزه . په‌روه‌ر دگا‌را بیان خه‌ره نه‌و باخ وباخته‌ی به‌هه‌شتی عه‌ده‌نه‌وه‌ که‌ به‌لێت پی‌ داو و هاواری له‌گه‌ل ئه‌و که‌سه‌نای که‌ خواناس وچاکن، له‌بارك ودایك وه‌اوسه‌رو نه‌وه‌کانیان . به‌راستی به‌ته‌نها هه‌ر تۆ خاوه‌ن بالاده‌ست وتوانیت.

جا ئەگەر هاتوو ئەو مەزھە ئازاری ئەو ئەو میوانە ئازیزەیی دا بەتاوانکاری و سەرپێچی ، ئەو فریشتە میوانە کە گلهیی و گازندە لە لای خۆی گەورە دەکات و دەلیت: خودا پاداشت نەداتەو ، وە بە پێچەوانەو ئەگەر هاتوو بە خواپەرستی و ملکەچ بوون بۆ خودا پێژت لی گرت ، ئەو لەخودا دەپاڕێتەو و نزات بۆ دەکات.

تەنانت پێژیک لە هاوێلان و وتویانە: ئێو فریشتەتان لەگەڵ دایە هیچ کاتیک لیتان دور ناکەوێتەو ، جا پێژیان لی بنین و شەرمیان لی بکەن.

و ئەمە واتای ئەو ئایەتە پێرۆزەییە کە دەفەر مەیت: (وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ * كَرَامًا كَاتِبِينَ * يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ... الانفطار: ۱۰-۱۲) واتە: ئێو چاودێریتان لەسەر دانراو. لە فریشتە بە پێژە تۆمارکارەکان. هەرچی کاریک ئەنجام بدەن ئەوان لای خۆیان تۆماری دەکەن وە ئاگاداری هەموو کارو گوفتاریکتان.

واتە شەرم لەو پارێزگەر بە پێژانە بکەن ، وە بە کردەوێ ناخایستە ناپەرەتیا نەکەن کە تەنانت حەزناکەن کەسی وەکو خۆتان ببینیت. واتە ئەگەر مەزھە بەببینی تاوانکاری دەبێت ، بەهەمان شێوە فریشتەکانیش بەببینی تاوانکاری ئازاریان پێ دەگات و ناپەرەت دەبن.

۵۶- تاوان هیئەرو پراکێشەری کەرەسەکانی ئەناوچوونی مەزھە لە دنیاو قیامەتدا: تاوان خۆی لەخۆیدا نەخۆشی یەکی کوشندەیی گەر بێتو بەتەواوی توشی مەزھە بێت. هەر وەکو چۆن جەستە بەخۆراکی باش و چاک بەهێز دەبێت ، وە لە پێگەی دەرەچەو لەسەر جەم پاشەپۆیە زیانبەخشەکان دەریازی دەبێت، جا ئەگەر ئەو دەرەچانە نەبوایە پاشەپۆ زیان بەخشەکان بەهیلاکی دەبردن.

دَلْ بە باوەرو کرداری چاکە زیندوو دەبێتەو

بەهەمان شێوەش دَلْ پێویستی بە خۆراکی تایبەتی خۆی هەیە تا بەهێز و پاراو بێت کە بریتی یە لە "باوەرو کرداری چاکە خاوی". وە لەهەمان کاتدا پێویستی بەدەرچەیک هەیە بۆ دەریازبوون لە کردەو ناخایستەکان کە بریتی یە لە "تەوبەیی نەسوح".

نه خوشی و چاره سهر

جا "نقوی" ناویکه بۆ هرسی کاره سهره کی یه که (باوه پو کرداری چاکه و ته و به ی نه سوح) وه له پیک هینه ره کانی ته قوان. جا هه ریه که له م سۆ بنه مایه لاوازیوو و که می کرد، نه واکزی و که م و کورتی پووده کاته ته قوای نه و که سه. جا تاوان و تاوانکاری دژه ته قوایه واته پوختنه رو دژی پیکهینه ره کانیته. بگره هۆکاری له ناوبردنی هه ریه که یانه. جا هه رکاتی نه خوشی تاوان شالووی هینا بۆ مروت نه واکرداره کانی ده شیوینیت و ته و به کردن پاده گریت و ته ندروستی دل و باوه پ ده شیوینیت.

جا بپووسته خۆمان له نه خوشی تاوان و تاوانکاری بپاریزین تا دل و ده رونمان سه لامهت ده بیت زیاتر له وهی که جهسته مان ده پاریزین. هه ره کو شاعیریک ده لیت:

جسمک بالحمية حضته مخافة من ألم ضاری

وكان اولی بك ان تحمي من المعاصي خشية الباری

واته: تۆ جهسته ی خۆت ده پاریزیت له ترسی ئازاریکی له ناکاودا

باشتر وایه له پیشدا خۆت له تاوان بپاریزیت له ترسی خودا

جا هه رکه سیك توانی خۆی بپاریزیت به گوپرایه لی و دورکه و تنه وه له یاساغه کانی خودا به ته و به کردن وه به له ده ست نه دانی خیر و چاکه خوازی، نه واکردور ده بیت له مترسی یه کانی تاوان و تاوانکاری.

سزا شهریه کانی تاوان

جا نه گه ر که سیك نه م سزایانه نه یترساندوو و کاریگه ری له سه ز نه بووه نه واکفریایی خۆی بکه ویت.

سزا شهریه کان

سزا شهریه کان که خوای گه و ره و پیغه مبه ر ﷺ دایانناوه بۆ له تۆله ی تاوانکاری و تاوانباراندا، وه که ده ست دزی برین و وه هه ره ها برینی ده ست و پیتی پیکرو چه ته کردن و به تالان بردنی مال و سامان و کوشتن و لیدانی قامچی و له ت کردنی پیتست له تۆله ی هه لبه ستنی کاری ناره واکرد بۆ ئافره تانی داوین پاک. وه به ردباران کردنی

پیاویکی زیناکه رو وه دارکاری کردنی گهنجی زیناکه رو دوورخستنه وهی بۆ دهره وهی ولات بۆ ماوهی سالتیک وه له سێ داره دانی که سیک که دهست دریتی بکاته سه رکچ یان دایک یان خوشکی... هتد له نزیکه کانی خانه واده که ی خوی یان هه لگه پانه وه دهست له نوێژه لگرتن... هه روه ها کوشتنی نیرباز له بکه رو پیکراو... هتد. وه چه ندینی تر له جۆره کانی سزا. که به پیتی لیکه وتنه وهی خراپه سزا که ی بۆ دارپژراوه. جا هه ر تاوانیک هه لقولای سروشتی که سه که نه بیت، ته نها سزایه کی. "تعذریر" ی هه یه. وه ک خواردنه وهی خوین، یان خواردنی گۆشتی مردوو... هتد، به لام نه گه ر هه لقولای سروشتی که سه که بوو وه ک زینا نه و سزا که ی گه وره تره، چونکه مه تر سیدار تره له سه ر به رژه وه ندی گشتی.

لیره دا ته ماشای دانای خوی گه وره بکه له دهست نیشان کردنی جۆری سزا که، بۆ نمونه نه و نه ندامه ی به کاهیتاوه له و تاوانه دا سزای تایبه تی به رده که ویت هه روه کو له دهست برپینی دزدا هه یه، چونکه دزی خراپه یه کی گه وره یه، به لام نه گه ر سزادانی نه و نه ندامی جهسته یه زۆر گه وره تر بوو وه خراپه کانی زیاتر بوو نه و سزا که ده گۆر دیریت بۆ هه مو جهسته ی. وه ک سزای که سیک که بوه تانیک ناپه و هه لبه ستیت بۆ ئافره تیک داوین پاک که له م تاوانه دا زمانی به کارهیتاوه، خۆنا کریت له تۆله ی دا زمانی بپر دیریت، چونکه شوینه وارو خراپه که ی زۆر زیاده له سه ر که سه که، هه ریۆیه به به رکه وتنی سه رجه م جهسته ی به سزای لیدانی حه د دیاری کراوه.

جا نه گه ر ووترا: نه ی بۆ له سزای که سی داوین پیس وزینا کاردا، داوینی نابپر دیریت یان ناشیوینریت؟

له وه لامدا و تراوه: له به ر چه ند لایه نیک:

یه که م: به برین یان شیواندنی داوین شوینه واریک زۆر خراپی لی ده که ویتنه وه که گه وره تره له تاوانی زینا وه له بنپر کردنی وه چه ونه وهی ئاده میزادو به هیلک بردنی نه وکه سه دا.

نه خوشی و چاره سهر

دوهم: داوین وعورهت نه ندامتکی ههستیاری داپوشراوی ئاده میزاده، به برینی یان شیواندنی نه و ئامانجه ناپیکت له وهی خه لکی به بینینی که سه که په ندو عیبرهت وه ربگریت، چونکه عورهت وداوین داپوشراون و نابینریت.

سی یه م: نه گهر دهستی دزیکی دیارو ناسراو برپرا، نه و دهستیکی تری هه یه که ده توانیت کاری پی بکات، به لام داوین وعورهت ته نه یه که دانه یه به برینی هچیی تر نی یه کاری نه وه بکاته وه.

چواره م: چیرۆخوشی زینا هه موو جهستی گرتوته وه، جا پیویسته هه موو جهسته سزا بدریت نه که ته نه یه که نه ندام له له ش.

جا سزای خوای گه وره به جوانترین و پوختترین شیواز داپوشراوه که به رژه وه ندی هه موو لایه که ده پاریزیت.

پوخته ی مه به ست:

تاوان و تاوانکاری سزای له تۆله دا ده دریت جا سزای شهرعی بیت یان قه ده ری، یان هه ردوکیان پیکه وه، یاخود خوای گه وره به هوی ته وه کردن و چاکه کاریه وه لئیان خوش ده بیت.

جۆره کانی سزا

سزای تاوانه کان دوو جۆرن:

سزا شهرعیه کان و قه ده رییه کان...

نه گهر سزا شهرعیه کان نه نجام دران به سه رتاوانباردا، نه و سزا قه ده رییه کان هه لده گیریت و نامیتیت یاخود سوک ده بیت، چونکه که م جار خوای گه وره هه ردو جۆری سزاکه ده سه پینیت به سه ر به نده کانی. نه ویش له حاله تیکدایه که سی تاوانبار شایسته ی هه ردو جۆره که بیت. جا هه رکاتیک به ریبه ست هه بوو له به ده م جی به جی کردن سزاشه رعیه کاند، له و کاته دا سزاقه ده رییه کان دیته کایه وه دوو نی یه سه ختر بیت له وی تریان یان سوکتر بیت، به لام خاسیه تی سزا قه ده رییه کان نه وه یه که گشتی

یہ وہ مووان دہ گرتے وہ، بہ پیچہ وانہی سزا شرعیہ کان تایبہ تہ بہ کہ سی تاوانبارہ وہ، چونکہ خوی گہ ورہ بہ سزا قہ دہ ریہ کان ہمووان سزادہ دات۔
بہ لام سزا قہ دہ ریہ کان: نہوا توشی تاک وکومہ لّ دہ بیت بہ تایبہ تی وگشتیش، چونکہ ہرکاتی تاوانکاری وسہ ریچی بہ نہینی نہ نجام دراو ناشکرا نہ کرا، نہوا زیان وزہ رری تہ نہا بّ نہ نجامدہ رہ کہی دہ بیت، بہ لام نہ گہر ہاتو تاوانکاری وسہ ریچی ناشکرا کراو خہ لکی بہ گشتی ریگریان لی نہ کرد نہوا دور نی یہ ہرہ موویان توشی سزای خودای گہ ورہ بین۔

جو رہ گانی سزا شرعیہ کان

ہرہ کو پیشتر پوونمان کردہ وہ کہ سزا شرعیہ کان خوی گہ ورہ لہ بہ رامبر پادہی زیان ومہ فسہ دہی تاوانکاریہ ک دایناوہ کہ بریتین لہ سیّ جور: (لہ سیّ دارہ دان، برین، دارکاری) ^۱۔

لہ سیّ دارہ دان: بّ دژی تاوانی "کفرہ" کہ ناین تیک دہ دات، وہ زینا و نیریازی یہ کہ وہ چہ تیک دہ دات۔ ^۲

(امام احمد) دہ لیت: لہ دوی کوشتن من تاوانیکی بہ گہ ورہ تر نازانم جگہ لہ داوین پیسی "زینا" وہ بہ لگی لہ سہر نہم ووتہ یہ فہرموودہی (عبدالله بن مسعود رضی اللہ عنہ)، کہ لہ پیغہ مبری پرسبوه: (یا رسول اللہ ای الذنب اعظم؟ قال صلی اللہ علیہ وسلم: ان تجعل لله نداً وهو خلقک، قال: قلت: ثم ای؟ قال صلی اللہ علیہ وسلم: ان تقتل ولدک مخافة ان يطعم معک. قال: قلت: ثم ای؟ قال صلی اللہ علیہ وسلم: ان تزني بحليلة جارك.) ^۳ واتہ: نہی پیغہ مبر صلی اللہ علیہ وسلم کام تاوان بہ

^۱ - نہم سزایہ بّ تاوانہ گہ ورہ کانہ، بہ لام بّ بچو کہ کان تہ نہا سہر زہ نشست کردنہ بہ پی حالتی تاوانبارہ کہی۔

^۲ - دیارہ ہموو کافر یکیش لہ نیسلامدا ناکوریت، چونکہ کافر جوری ہدیہ۔ تہ نہا شہر کہریان دہ کوریت کہ ریگرو شہر کہرہ لہ برامبر نیسلامدا، چونکہ کافرمان ہدیہ "مسالم" یہ وہ ہدیہ "متحالف"۔ "وہر گتر"۔

^۳ - نہم فہرموودہیہ (صحیح) ہ، (بخاری: ۴۷۷۷) و (مسلم: ۸۳/۲) نوی گترایہ تیہوہ۔

نه خوشی و چاره سهر

گه وره ترين تاوان ده ژميردرېت؟ فه رمووی: شهريک وهاو هل بۆ خودا برپاردان. ديسان ووتی چيتر؟ پيغه مبهړ ﷺ فه رمووی: کوشتنی مندا له کت له ترسی برسيښی دا. ديسان ووتی چيتر؟ پيغه مبهړ ﷺ فه رمووی: زينا بکه يت له گهل هاوسه روچه لالی دراوسی که تدا.

وه خواي گه وره وهك پشت پاست كړدنه وهی نه مه ده فه رميت: (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ... الفرقان: ۶۸) واته: هه روه ها نه وانه ی له په رستندا هاو به شی بۆ خودا برپارناده ن ، وه که سیش به ناحق ناکوژن که خودا کوشتنی حرام کړدوه وزينا ناکه ن، به لام نه وانه ی نه م کاره خراپانه نه نجام بدات نه و توشی سزاو نازارو پيسوای ده بیت.

گه وره ترين تاوانه گه وره کان

پيغه مبهړ ﷺ له سهر نه و پرسیاره ی لی کرا جوړه کانی تاوانه گه وره کانی خسته پور که به م شیوه یه: _

گه وره ترين جوړی شیرک: بریتی یه له هاو به ش وهاو تايه ك بۆ خودا برپارېده يت.
گه وره ترين جوړی کوشتن: بریتی یه له کوشتنی مندا له کت له ترسی برسيښی دا، که هاو به شت بیت له خواردن و خواردنه وه.
گه وره ترين جوړی زينا: بریتی یه له زينا کړدن به هاوسه روچه لالی دراوسی که ت.

امام نړوی ده ټیت: لهم فرموده په دا دوست نشانی تاوانه گموره کان ده کات که بریت یه له: هاو هل و شهريک بۆ خودا برپاردان، هه روه ها کوشتی به ناحق.

به لام جگه له شهريک په یدا کړدن و کوشتی ناحق، شیر چی تر هیه له زيناو نیربازی ، رپا خواندن "سو" و نازاردانی دايك وباو ك، جادو گری ، بو هان كړدن به كچانی داوین پاك، هه لتهان له بهر كانی جهنگ، وه جوړه كانی تر له تاوانه گموره کان ، نه و به ټی جوړ وړېژو نه ندازه وهز كاری تاوانه كهیان حوكم وياسای تايه تی خزیانیان هیه، وه كاتيك به مانه دهوتریت تاوانه گموره کان مه به ست لیړه دا وهك نه ویه ټیت له بهرامبر نه مه دا (كارو چاكه گموره کان) هیه، بویه دهوتریت تاوانه گموره کان... والله اعلم. (شرح مسلم: ۸۴/۲).

ابن القيم الجوزی

واته زینا کردن جوّری هیه ، جا زینا کردن له گه لّ ئافره تیکدا که هاوسه رومیردی هه بیّت زۆرگه وره تره له کچیک و ئافره تیک که هاوسه ری نه بیّت، چونکه به ئه نجامدانی ئه م کاره تو خیانه ت له حه لّی که سیک ده که یت و سه رجیکه ی ده شیوینیت وه هه رچه نده وه چه و نه وه ی تیکه لّ و ده شیوینیت. جا زینا کردن له گه لّ ئافره ت و هاوسه ری دراوسی که تدا زۆر مه تر سیدار تره گه وره تره له لای خوی گه وره له گه لّ زینا کردن له گه لّ سه د ئافره تی بی میرد دا ، چونکه هه ریه وه ی که میرده که ی دراوسیه ئیتر چه ندین ماف پیشیل ده که یت که له هه ره تاوانه گه وره کانه . وه پیغه مبه ری خودا ﷺ ده فرمیت: (لا یدخل الجنة من لا یأمن جاهد بوائقه). واته: ناچیت به هه شته وه ئه وه ی دراوسی که ی له شه پو خراپه ی ئه مین نه بیّت.

جا به ئه ندازه ی دووری ونزیکه که سه کان پێژه تاوانکاریه که گه وره تره ده بیته وه . بۆ نمونه: ئه گه ر زینا بکه یت به رامبه ر دراوسی که ت، ئه گه ر خزم و که ست بن ئه وا زیاتر له پێژه ی تاوانه که زیاد ده کات له پیشیل کردنی مافی تر...

جا ئه گه ر "میردی ئافره ته که" دراوسیتانه و زینات کردوه له گه لّی له مالّ ده رچوو بیت یان بۆ شاریک چوو بیت بۆ "نوێژ" ، خویندنه وه وه رگرتنی زانست ، کار ، جیهاد" ئه وا تاوانه که زیاتر ده بیّت. ته نانه ت ئه گه ر زینا له گه لّ خیزانی تیکۆشه ریکدا بکه یت که له پیتا و خودادا تی ده کۆشیت ، ئه وا له قیامه تدا به تیکۆشه ره که ده وت ریت: (خذ من حسناته ماشئت. قال النبی: فما ظنکم؟) واته: به ئاره زووی خۆت له خیر و چاکه کانی به ره چه ندت ده ته وی. وه پیغه مبه ر فه رمووی: ئایا پیتان وایه هیچی بۆ جی ده هیلتیت؟ واته: ئایا گومان ده به ن له و کاته دا باوک خواخوایه تی مافیکی له لای

^۱ - ئه م فه رموده یه (صحیح)ه، (مسلم: ۲/۲۰ نووی) گێڕاویه ته وه له فه رموده ی (ابی هریره) وه (بخاری: ۶۰۱۶) به م جوّه گێڕاویه ته وه: (والله لا یؤمن ، والله لا یؤمن، قیل: من یارسول الله ﷺ: الذی لا یؤمن جاهد بوائقه) واته: وه الله ی باوه ری نی یه، والله ی باوه ری نی یه. روتیان: کی ئه ی پیغه مبه ری خودا ؟ فه رمووی: ئه و که سه ی درووسی که ی له شه ی پارێزراو نه بیّت.

^۲ - ئه م فه رموده یه (صحیح)ه، (مسلم: ۱۳/۴۶ نووی) گێڕاویه ته وه.

مندالہ که ی بیت تا لئی وهر بگریته وه، ئایا له وکاته ناره حه تدا هیچ خیریک بۆ کابرای زیناکه ر ده میلتته وه؟ بی گومان نه خیر.

جا نه گه ر ئه و ئافره ته ی زینات کرد له گه لیدا له کهس وکاری خۆت بیت، ئه و تاوانه که زیاتر ده کات به وه ی که خیانت و ناپاکیشیت کرد له خزم و کهس و کاره که ت. وه نه گه ر که شی زیناکه ر خیزاندار بیت، ئه و تاوانه که زیاتر گه وره تر ده بیت له سه ری. خۆ نه گه ر زیناکه ر به ته مه ن و پیربیت، ئه و له هه مووی خراپترو گه وره تر مه تر سیدار تره. وه به یه کیک له و سی که سه داده نریت که خوی گه وره له پۆی قیامه تدا ته ماشایان ناکات، نه قسه یان له گه لدا ده کات وه نه پشتیوانیان ده کات و سزایه کی سه ختی بۆ بپارده دات که پیغه مبه ر ده فهرمیت: (ثلاث لا یکلمهم الله یوم القیامه ولا یزکیهم. قال أبو معاویه: ولا ینظر إلیهم ولهم عذاب الیم: شیخ زان، و ملک کذب، و عائل مستکبر).^۱ واته: سی کهس له قیامه تدا خوی گه وره نه قسه یان له گه ل ده کات نه

^۱ - نهم فهرموده یه (صحیح) ه، (مسلم: ۱۱۶/۲) گێراویه تیه وه له فهرموده ی (ابی هریره).

وه (امام نووی) ده لیت: قسه ی چاکه و باشه یان له گه لدا ناکات، به لکو به زمانی توندو تیز و توریه وه قسه یان له گه لدا ده کات. وه جه ماوه ری رافه کاران "جمهور المفسرین" بیان وابیه که: مه به ست له وه ی که قسه یان له گه لدا ناکات، واتا به شیوازیک نادویت تا سودمند و دل خۆش بن. وه ووتراوه که: فریشته کان پشوازیان لی ناکه ن و به خیر هاتیان ناکه ن.

وه مه به ست له "ته ماشایان ناکات" واته: روویان تی ناکات، چونکه ته ماشا کردنی خوی گه وره له و رۆژه دا واتای رژاندنی سۆز و میهره بانی بۆیان.

وه مه به ست له "پشوازیان ناکات" (زجاج) ده لیت: واتا ستایشان ناکات. وه ووتراوه: واته پاکیان ناکاته وه له پیسی و ژهنگی تاوانکاری.

وه (قاضی عیاض) ده لیت: نهمه زهنگی مفرسی یه هه رسیکیان جهۆره تاوانیکیان نه بام داوه که نه ده بوو بیان کردایه، چونکه دووری ههیه له نیوان خودی خۆیان و تاوانه که یاندا، چونکه هیچ پتوستان بیان نی یه و بیانوی نه بام دانسی نهم تاوانه یان نی یه، له کاتی که پتوستان بوو هه ر سیکیان زیاتر روویان بکرا دایه خوی گه وره.

بابه تی "پیری زینا که ر" که ژیری به ره و پوختی ده جیت و جهۆر ناره زووی که م ده یته وه و ته مه نی به سه ر جهۆره له مردن نزیک بووه ته وه، له هه مان کاتدا جهۆر ناره زووی سیکسی تهنگی پی هه ل چنیه وه ک لاوتک، پاشان که حه لاتی خۆی ههیه بۆ په نا ده بات بۆ نهم کاره بڕوانه شه رحی نووی بۆ "مسلم: ۱۱۹/۲).

پشتیوانیان دهکات "معاویه دهلیت": و نه ته ماشایان دهکات، و سزایه کی توندوتیزیان هه یه بریتی یه له: پیریکی زیناکهر، دهسه لاتداریکی درۆزنکار، هه ژاریکی لووت به رزو خۆ به زل زان.

جا کات وشوین وجیگاش پۆلی خۆی هه یه له زیادکردنی قه باره ی تاوانه که دا. بۆنمونه نه گهر ئه و تاوانکاریه له مانگی حهرام و پره مه زاندا بێت، یا خود له شاری مه ککه ی پیروژدا بێت، یا ن کاتیکی مه زن و پیروژ له لای خودا گه و ره بێت وه ک کاتی نوێژیان گیرا و قبول بوونی نزا... که واته به پیتی ئه م هۆکارانه کاریگهری زیادوکه می یان گه و ره یی و بچوکی قه باره ی زیانی تاوانه که ده رده که و یت و په لدارده که یت. خودا پشت و په نامان بێت.

حیکمهت و دانایی له برینی دهستی دزدان¹

خوای گه و ره دهست برینی دزی کردۆته سزایه ک بۆ ئه و به دکاریه و تاوانکاریه ی که له شیوه و دیمه نی پشیل و ماردایه که هه ر نازانیت چۆن و له کوێ پهیدا ده بن و کاری چه په لی خۆی نه نجام ده دات و به ره می ماند و بوون و هه ول و کۆششی چه ندین ساله ی مرۆفه کان به ناحقه ده بات و مالی خه لکی کاو له ده کات. هه ربۆیه خوای گه و ره سزای داوه به برینی ئه و نه ندانه ی که کاری دزی پی ئه نجام ده دات، و هه سزای کۆشتن و دارکاری له م دوور خستۆته وه.

¹ - تیبینی ئه وه ده که یت که هه موو دزیک دهستی نابریته وه، چونکه سیافی ئایه ته قورئانه که به (السارق والسارقة) واته سه ره تای به (الف ولام) ی مه عریفه دهست پی کردووه. واته که سیک که پشه ی هه میشه یی بریتییت له دزی وه ناسرایت به م کاره چه په له. وه دوور بیت له سه رده می گرانی و نه هه مه تی و برستی و وه یسانووی ته راوی نه یت له سه ر نه نجام دانی ئه م کاره، چونکه له سه رده می خه لیفه عومهری کوری خه تاب ئه م حوکمی دهست برینی دزه هه لگیرا به مه زی بلا و بوونه وه ی بی کاری و برستی و گرانی به سه ر و لاتدا. "وه رگێر"

جۆره كانى كه فاره تى تاوان

خوای گه وره بۆ لى خۆش بوون له تاوانه كان كه فاره تى داناوه وهك به رامبه ريك و نيهت سافيهك بۆ ليخۆشبوون له تاوانه كان. ههروهكو سى جۆر سزا ههيه له هه موو تاوانه گه وره كان. به هه مان شيوهش سى جۆره كه فاره ت ههيه كه فاره ت ههيه كه بریتين له (پزگار كردن - خواردن دان - پۆژووگرتن) پزگار كردن مه به ست لى - ززگار كردنى به ندهيه كه مرقىكى كۆيله ئازادى بكه يت وه نان دان و خواردن و به خشانده وه

به شه كانى تاوانكارى به پى كه فاره ته كهى

خوای گه وره تاوانكارى كه كردوه به سى به شه وه. به شى به كه م: كه سزای هه د (الحد) ى بۆ داناوه پىوئىستى به كه فاره ت نه كردوه.

به شى دووه م: پىوئىستى به (هه د) نه كردوه له برى ئه وه كه فاره تى بۆ داناوه. وهكو تاوانه كانى (چونه لای خيزان له پۆژانى مانگى په مه زان) و كاتى ئيحرام پۆشين له هه ج و عه مره دا) وه كوشتنى بيمه به ست و سوئند خواردن به درۆ.

وه به شى سى به م: كه نه پىوئىستى به كه فاره ت ههيه وه نه (هه د) یش كه ئه مهش ده بىته دوو به شه وه:

۱. ئه وانه ى كه قه دهغه كردن يان سروشنى به وه ره له سروشنى مرقۆ دان نه شياوه وهك: خواردنى پيسايى و خواردنه وه ى ميز و خوین.

۲. جۆرىكه مه فسه ده و خراپيه كه ى كه متر بىت له ئاستى ئه وه ى كه پىوئىست به (هه د) بكات، وهك نه زر كردن و ماچ كردن و به ركه وتن، قسه كردن - وه دزى بچوك (دزىنى پاره ى كه م) و هاوشيوه كان.

ئەو جۆرەى كە كە فارەتى پىۋىستە

ئەو جۆرەى كە كە فارەتى پىۋىستە سى جۆرە:—

يەكەم: ئەو كارەى كە لە بنەپەتدا موباحە وپېيىدراو، بەلام دواتر لەكاتىدا يان دواتر بۆ ماوہىەك قەغەو حەرام كراو. وەكو چوونە لای خىزان لەكاتى ئىحرامى حەج وپۆڭوگرتندا. بەلام زانايان لە چوونە لای ئافرەت لەكاتى "بى نوپى—سوپى مانگانە" دا، ناكۆكن كە ئايا لەم جۆرەىە يان حوكمى جىاوازقرە. ئەمە لەبابەتى سەرزەنشت كراوہكانە. "زواجر"

دوہم: كارانىك وەكو "نەزركردن بۆ خودا يان سوپىندخواردن يان پەيماندىك بەخودا" يان حەرام بووہك كە بىەوېت حەلالى بكات، ئەوا لەسزايدا خواى گەورە كە فارەتى بۆ داناوہ وەناوى ناوہ (تخلە)، جا ئەم كە فارەتە تاوانى ئەو بى پىزى يە ناسپىتەوہكە سوپىندى بەدرۆ بەخودا خواردوہ وەكو ھەندىك لەزانايان گومان دەبەن. چونكە دەگونجىت سوپىند خواردن واجب بىت، وەھەندى حالەتیش "موستەحەب" بىت يان "مباح" بىت، بەلكو كە فارەتەكە حەلال كردنى بەلئىنەكە يە. ئەمەيان لەبابەتى حەلال كردنى "تخلە".

سى يەم: ئەو شتانەى كە پىۋىستى بەقەرەبوو ھەيە وەك كوشتنى بى مەبەست، كوشتنى بى مەبەست لەپاوكردندا ھەرچەندە باتاوانىش نەبىت. كەئەمانە لەبابەتى قەرەبووہكانن "الجوابر".^۱

ھىچ كاتىك لەسزاي تاوانكارىدا ئەم شتانە كۆنابىتەوہ

لە سزادانى كەسى تاوانكاردا ھىچ كاتىك لەيەك كاتدا حەد و سەرزەنشت كردن كۆنابىتەوہ. ئەوہى پىۋىستى بەسەر زەنشتە ئەوا حەدى ناوېت. ئەوہىشى حەدى

^۱ - كە فارەتى نەم جۆرەيان: زواجر—سەرزەنشت كراوہكا. تخلە: حەلال كراوہكان، جوابر: قەرەبوو كراوہكان. بىروانە(فتح البارى: ۸۰/۱۲، ۱۸۴، ۱۸۶).

نه خوښی و چاره سهر

ويست سهرزه نيشتی ناوېت. وه هره ها نه گهر که فاره تی ويست نه وا پيوېستی به حد نی یه، وه نه گهر حدی ويست نه وا پيوېستی به که فاره تی نی یه.

نایا سزای سهرزه نشت کردن تعزیر و که فاره تی کوډه بیتنه وه له تاوانیکدا که پيوېستی به حد نه کات؟

وه که چونه لای خیزان له کاتی ئی حرام و پوڅو و گرتندا و سوړی مانگانه دا "حه یز" که پيوېستی به که فاره تی هه یه. له م باره دا دوو بچوون هه یه:

وتراوه که: پيوېستی به سزای "تعزیر" هه یه که یاسا کانی پیشیل کردووه که چووه ته لای خیزانی له کاتی هه یزدا.

وه و تراوه که: پيوېستی به "تعزیر" ناکات ته نها که فاره تی هه یه، چونکه کاره که ده سرپته وه و قهره بوو کراوه ته وه.

سزا قه ده ریه کان

سزا قه ده ریه کان دوو جوړن. جوړیکیان تاییه ته به دل وده رون، وه جوړه که ی تریان تاییه ته به جهسته و مال و سامان.

۵۷- سزا قه ده ریه کانی تاییه ته به دل؛

نه وه ی تاییه ته به دل له کان دوو جوړن:

یه که میان: ئیش و نازار به دل ده کات.

دووه میان: پښگرتن و بن برکردنی نه و شتانه ی که ژیا نی دلایان به دهسته. جا نه گهر نه م حاله ته پوویدا نه واده کانی دروست ده بن. جا نازارو ئیشی دل له هه موو ئیشه کانی تر به ئیش و نازار تره و بنه پرتی سزای جهسته یه. جا نه م سزایه که م زیاد ده کات، له دل وه بق جهسته ده چیت و له جهسته شه وه بق دل ده چیت. جاکاتیک ده رون و پوچ له جهسته جیا ده بیتنه وه نه و کاته سزا که تاییه ته ده بیت به دل وده رون که پپی ده و تریت سزای گوړ یاخود جیهانی به رزه خ. که سزای نه م جیهانه وه که سزای جیهانی دنیا وایه.

جۆره کانی سزا قهدهریه کان له سهر جهسته

۵۸- سزا قهدهریه کان به سهر جهسته دا:

دیسانه وه نهم جۆره سزایه ده کریتته دوو به شه وه: _

جۆریکیان له دنیا دایه ، وه جۆره که ی تریان له قیامه تدایه . وه سه ختی و بهرده وام بوونیان بهنده له سهر پێژهی و جۆر و نۆری بهرته نجامی شه و خراپیه ی که لیتی که وتوووته وه . وه له بنه پهرته دا نه له دنیا و نه له قیامه تدا شه و خراپه کاری نی به ته نها تاوانکاری و سزا که ی نه بیته . وه بنه پهرته ی هه موو تاوانیکیش شه و خراپه ی دهرون و بهدکرداریه که ناوی خراپه و شه پ بپواته وه به سهر هه موو یاندا . وه ههر شه و دووانه یه که پێغه مبه ر ﷺ هه میشه له سهره تای وتاره کانیدا پشت و په نای ده به ست به خودا له مه ترسیاندا که ده یفه رموو: (ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ، وسیئات أعمالنا) .^۱ واته: په نا به خودا ده گرین له شه و خراپه ی دهرونمان و بهدکرداری کردوه کانمان .

جا بهدکرداری کردوه و کانمان "سیئات الاعمال" به شیکه له به شه زۆر خراپه کانی دهرون، واته دهرون "نفس" سه رچاوه ی هه موو خراپه یه که .
واتای برگه ی (وسیئات أعمالنا) له فهرمووده که:
له واتای شه م برگه دا پای جیاواز هه یه که ئایا مه به ستی ته نها "کاره خراپه کانمانه"؟ وه ک بلیتی باسی لقیک بکات له بنه مایه ک له په گه زی خۆی؟ یا خود بیتی (من) بۆ زیاتر خستنه پووکاره که هاتوو؟

پایه ک هه یه ووتراوه: واتاکه ی له وه دا کۆبووه ته وه که په نا به خودا ده گرم له هه موو شه پیک که سه رچاوه که ی دهرونه که مایه ی هینانی به لاوسزایه بۆ سه ر مرقۆ. جا

^۱ - نهمه به شیکه له فهرمووده یه کی درێژی (صحیح) (اصحاب السنن) وه کهسانی تریش گێڕاویانه ته وه . وه شیخ البانی ده لیت: وه به راستی سه لیتراوه له پێغه مبه ره وه که نهم فهرمووده یه یی فیری هاوه لانی ده کرد که له ووتار و ده ست پیک گوتاره کانیدا ییتمه وه وه ک پشه کی یه ک پشتی پی به ستن له داواکاریه کانیدا . ۱ ه، پروانه (مقدمه حقیقه الصیام: ص ۹).

مەبەست لىرەدا پەناگرتنە لەسەرچاوە و لقەکانى شەپوخراپە و مەبەستەکان و بەرئەنجامەكەى. ھەريۆيە كاتىك فريشتەكانىش بۆ باوەپداران دەپارێنەو دەلێن: (وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتُهُ... غافر: ٩) واتە: خوادايە لەخراپە و خراپەكارى بىيان پارێزە، وەھەركەسىكت لەخراپە و خراپەكارى پاراست واتە پەحم و مېھرى خۆت پۆاندوو بەسەريدا.

جا ئەم نزايە لەم ئايەتە پېرۆزەدا دووشتى لەخۆگرتوو:

يەكەميان پاراستنيانە لەخراپەى كردەوەكان، دووەميان لەتۆلە و سزاي خراپەى كردەوەكان كەژيانى مەژدە شىۆينىت. جاكەواتە ھەركاتىك خوداي گەرە مەژدى پاراست لەبەدكارى، ئەوا راستەوخۆ دەپارێزێت لەتۆلە و سزاي بەدكارىەكانىشى. ھەرچەندە ئەم ئايەتە پېرۆزە ئاماژە بۆ ئەو دەكات كەبۆتێ نەكەوتن لەتۆلە و سزاي كارەكانمان، پێويستە خۆمان لەخراپەكارى بپارێزين و خواى گەرەش بمان پارێزێت.

جا ئەگەر ووترا: مەبەست لەم نزايە پاراستنى مەژدە لەسزاكانى دۆزەخ، كەواتە خراپەكان "السَّيِّئَاتِ" مەبەست لىي خراپەكارىيە و بەدكارى يە، واتە ئەوھى فريشتەكان بۆت دەپارێنەو ھەمان مەبەستە كە پيغەمبەر ﷺ پەناى گرتوو لىي. جا لىرەدا ووشەى (يَوْمَئِذٍ) واتە لەو پۆزەدا پەدى ئەم بۆچوونە نادريتەو، بەلكو مەبەست لىي پاراستنى لەخراپەكارى و بەدكارى يە لەو پۆزەدا، كەبريتيە لە خراپەكان لەدەروندا.

وە ووتراو: پاراستن لەخراپەكان دوو جۆرە:

١. پاراستن لەئەنجام نەدانى بەدكارى و خراپەكارى.
 ٢. پاراستن لەتۆلە و سزاي بەدكارى ئەگەر ئەنجام درا، بەليخۆش بوون.
- كە ئەم ئايەتە پېرۆزە ھەردوو داواكارىەكەى لەخۆگرتوو.

جا با له ناوه پۆکی ئەم داواکارییهی فریشتەکان ورد بینەو له ئایەتە پیرۆزەدا.
چۆن چۆنی باسی گەورەیی باوه پوڤاوه پداران دەکەن و کردەووی چاکە دەنرخینن
وداواى لى خوش بوون بق باوه پداران دەکەنوه له ميانەى نزاو پارانه وه که یاندا له
خودای میهره بان ده پاپینه وه که خاوه نی زانست و سۆزو میهره بانى یه . زانیاره
به لاوازی مرؤف و سه رسه ختی دوژمنه که یان، به چه زو ئاره زووه کانیان، به سه رچاوه ی
تاوانه کانیان. که به میهره بانى وزانیاری خۆی کاتیک که کۆرپه له ی له سکی دایکیدا
گه وره ی کردن و وه سۆزو په حمه تی به سه ردا پشتن ، ئەو سۆزو په حمه تی که
هه موو جیهان وه موو شتیکی داپۆشیوه . که په حمیان پی بکات وه باوه پداران
ویه کتاپه رستان توشی سزای کاره کانیان نه بن ، چونکه خوای گه وره خاوه نی
فراوانی په حمه ته . هه رکه سیك ئەو سۆزو میهره بانیه نه یگریته وه ، ئەوا به دکارترین
وسه رلیشیواوترین مرؤفه ، وه دواتر ده پاپینه وه تا خای گه وره له ته وه به کاران
خۆشبیت، که بوونه ته پیبوارى کروانى خواپه رستی و ده ست به رداری خراپه کاری
بوونه ، دواتر داواو نزا ده کهن که خوای گه وره له تۆله و سزای دۆزه خ پارێزداویان
بکات وه باوه پداران به خۆیان و هاوسه ره کانیا نه وه به به هشتی به رین شاد بکات.
خوای گه وره خاوه نی به لێن و په یمانی خۆیه تی و وه به لێنی به هه شتی پی داوون
به هۆی کۆمه لى هۆکاره وه .

پوخته که ی بریتی یه له پارانه وه ونزای فریشتەکان بۆیان که خودا په حم و به زه بیان
به سه ردا بپژینیت وه به وه ش له کاره کانیا نه وه سه رکه و تووین تا فریشتەکانیش
له پوانگه ی کاره کانیا نه وه بۆیان بپاپینه وه . پاشان فریشتەکان کۆتایی
نزاو پارانه وه که یان به م برگه پیرۆزه ته واو ده کهن. (إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ) واته:
به پاستی تۆ عه زیزودانا ئیت.

جا "عزیز" له (عه زه وه) ها تووه، که که مالى هیزو قودره ته . وه دانا ئیش "الحکیم"
لوتکه و که مالى زانیاری وزانسته . که واته به م دووسیفه ته پیرۆز و شکۆیه خوای

نەخشى و چارەسەر

گەرە بېيارو فەرمان دەدات وە کارەکان يەكلا دەکاتەو، کە سەرچاوەی هەموو دروست کردنێک و شەریعت و فەرمانێکە .

پوختەى مەبەست:

تۆلە و سزای خراپەکارى جۆراوجۆرە لە سزا شەریعەکان و سزاقە دەریەکان کە توشى يان دڵ دەبێت ياخود جەستە ، ياخود هەردووکیان لە يەك کاتدا ، وە هەروەها سزاکانى ژيانى بەرزەخ لە پاش مردن، وە سزاکانى جەستە لە پۆزى حەشردا. جا تاوانکارى خالى نى يە لە سزا ، بەلام کەسى تاوانکار وەك سەرخۆش و بى ھۆش وایە هەست بە ئازارو ئیش ناکات تاکاتیك بە ئاگادیتەو. جا کەلە کەبوون وکۆبوونەوێ سزاکان لە سەر يە کترى ، نمونەى زۆر مانەوێ سوتاو لە نێو ئاگرادا، وە مانەوێ خنکاو لە نێو ئاودا.

جا زۆر کەسى تاوانکار هەست بە خراپەکانى ناکات ، چونکە هیچ دیاردە يەك هەست پى ناکات، بەلام نازانیت کە ئەمە کەمە ندکیش کردنە وەك کارى لە سەرخۆى ژەھرى کوشندە وایە لە نێوجەستەدا. جا ئەگەر زوو فریای چارەسەرکردن کەوێت، ئەوا بەرە وچاک بوونەو دەچیت گەر نا ئەوا ئەو بەرەو هەلدێر و تياچوون هەنگاودەنیت. جا بە هەمان شێو کەلە کەبوون وکۆبوونەوێ تاوان لە سەر تاوان مۆژ توشى تياچوون دەکات... پەنادەگرین بە خوا.

جۆرەکانى سزاقە دەریەکان لە سەر دڵ

لێرەدا هەندیک لە تۆلە و سزاکان دەهێنمەو یاد کە لە بەرئەنجامى تاوانکاریدا دروست دەبن بە ئومێدى ئەوێ بێتە ماى هەلھاتن و دورگرتن لە تاوان و تاوانکاران.

۵۹- تاوان ماى پەردە پۆش کردنى دڵ و بیستن و بینایى يە :

تاوان دڵەکان دادەخات و مۆرى بى ئاگایى لى دەدات وە بینایى کوێردەکات وگۆیەکان کە پەردەکات ھۆشو ھەستى مۆژ لە ناودەبات یادى خودا بێردەباتەو،

وہ مرؤفہ خودی خویشی لہ بیر دہ کاو دلہ کان ژہنگاوی دہ کات ، سنگ وئاسق و بیرتہ سک دہ کاتہ وہ . دہردو نہ خویشی و بہ لہا بہ سہر دل وجہ ستہ دا دہ بارئینیت و ئارہ زووی جلہ وی دہ سہ لات بہ دہ ست دہ ہینیت ، پاستیہ کان لہ دہ ست دہ دات .

مہرہ کو (امام احمد) دہ گپرتہ وہ کہ (حذیفہ بن الیمان) دہ لیت: دلہ کان چوار جۆرن: دلئیکی خاویں و پرشنگ دار کہ دلئ باوہ پدارہ ، و دہ لئیکی تاریک و پہردہ پۆش کراو کہ دلئ بئ باوہ پہ ، و دہ لئیکی نہ خویش و شکست خواردو کہ دلئ دوپوہ و کانہ . و دہ لئیک کہ مہ میشہ لہ نیوان دوو جہ مسہردایہ ، جہ مسہری دوپووی و جہ مسہری باوہ پ، جاکامیان زال بوون سہرئہ نجامہ کہ ی بہ ندہ لہ سہری .

۶۰- تاوان دہ بیئتہ ہوی نہ ہیشتنی گویرایہ لی و تہ مہ لی لہ پہ رستندا :

۶۱- تاوان دل کویر و کہرولال دہ کات :

تاوان دل ژہنگن دہ کات و پہردہ پۆشی دہ کات لہ بہ رامبہر بہ حق و حق ویستی و پاستی کویر و کہرولالی دہ کات ، پاستی بہ ناپاستی دہ بینیت و پووناکی بہ تاریکی و بہ پپچہ وانہ وہ ، چونکہ ہۆش و ہۆشیاری دل لہ دہ ست دہ دات . لہ و کاتہ دا چاندہ کہ سیکی نابینا لہ پہنگہ کان تی دہ گات . و چہ ندہ کہ پ لہ ناسینہ وہ ی دہنگہ کان دہ گات و چہ ندہ لال دہ توانیت ئاوازی جوان بچریت و وشہ ی جوان دہ برپیت . ئہ ویش ہیندہ ی ئہ مانہ لہ حق و حق ویستی دہ گات و دہیناسیتہ وہ .

دواتریش کویر و کہرولالی دل دہ گوازیئتہ وہ بۆ ئہ ندامہ کان ی جہ ستہ ، چونکہ ہۆشیاری و بینای پاست و دروست لہ دل و دہ روندایہ . و ہخوای گہرہ دہ فہرمیت : (فَاتَّيْهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ.. الحج: ۴۶) واتہ : جاوہ نہ بیت ہہر چاوان کویر و نابینا بوبیت ، بہ لکو ئہ و دلانہ کویر دہ بن وا لہ سینہ کاندان "چونکہ ہہر پوالہ ت دہ بینیت و ناوہ پۆک لئیک ناداتہ وہ " .

جا ئہ م ئایہ تہ مہ بہ سستی لہ وہ نی یہ کہ بہ ہیچ شیوہ یہ ک چاو کویر و نابیت و نابینا نابیت ، ئہ وہ تا لہ شوینئیکی تردا لہ باسی باسی حوکی کاری شہرعی دا

نه خوښی و چاره سهر

ده فهرمیت: (لیس علی الأعمی حرج... النور: ۶۱) واته: له کاری شه رعیدا کوټرونابینا گله بیان له سهر نی یه.

هروه ها ده فهرمیت: (عَبَسَ وَتَوَلَّى * أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى.. عبس: ۱-۲) واته:

پیغه مبر پووی گرځ کړدو پووی وه رگټپړا، کاتیک بړواداریکی کوټر هات بۆ لای. به لکو مه به ست لیږه دا هوشیاری و بینایی راسته قینه و دروسته که له دلدايه^۱، هره بویه پیغه مبر ده فهرمیت: (لیس الشدید بالصرعة، ولكنه الذي يملك نفسه عند الغضب).^۲ واته: به هیژ نه وکه سه نی یه که زږان بازو پالنه وان بیت، به لکو نه و که سه یه که له کاتی توپه یدا خوگر بیت..

هروه ها ده فهرمیت: (لیس المسکین بالطواف الذي ترده اللقمة واللقمتان، ولكن المسکین الذي لا یسأل الناس، ولا یفطن له فی تصدق علیه).^۳ واته: هه ژارو فیه قیر نه و که سه نی یه که ده روزه ده کات لیږه و له وټ پاروویه ک یان دوو پارووی بدریتې، به لکو هه ژار نه و که سه یه که ده روزه ناکات داوا له که س ناکات، وه که سیش هه ستی پټی ناکات که هه ژاره تاخیری پټی بکات.

پوخته ی مه به ست:

تاوان دهر دو به لایه که یه دل کر مه پټیزو ژه ننگاوی ده کات وه له پاستی و کوټرو که پولائی ده کات.

۶۲- تاوان ده بیته مایه ی پوچوونی دل بؤ ناسته نزمه کان:

دل خوا ی گوره پټیزی لئ ناوه و کړدویه تیه جیگایه کی پټیزو، که خوښه ویستی وترس و بیننی خو ی تیدا پواندوه. وه جیگه ی چه که ره بوونی بیروباوه پری پاک و بی

^۱ - نه وه تا مه حوی شاعر ده لیت:

سهر که جوښنکی نه بی، زر که تالم بؤ چمی یه

دل که جوښنکی نه بی، شیشه ی به تالم بؤ چی یه " وه رگټپړ"

^۲ - نهم فهرموده یه (صحیح) ه، (بخاری: ۶۱۱۴) وه (مسلم: ۱۶۶/۱۶ - نووی) گټر او یانه ته وه.

^۳ - نهم فهرموده یه (صحیح) ه، (بخاری: ۱۴۷۹) وه (مسلم: ۱۳۲/۷ - نووی) گټر او یانه ته وه.

گه رده که هه میسه به یادی خودا نارام و هیمن و دلنیا بیّت. وه به کرده وه جوانه کانی به رزده بیته وه تا ده گاته ئاستی عهرشی مه زنی خودا له ئاسمانی میهر و سوژی خودادا مه له ده کات، به لام به هۆکاری تاوان و تاوانکاری و سه ریچییه وه، ئاستی نزم ده بیته وه و به پۆخی خواره وهی خواره وه دا "ئاسته نزمه کان" پۆده چیت. که هه میسه ده بیته جیگه ی شته پرپوچ و قیزه ونه کان.

٦٣- تاوان دل کویر ده کات:

هه روه کو چۆن وینه پهش و کویر ده بیته وه، دواتر ئه و دلّه پووناکی نامینیت و وه له دلی ئاده میزادیکه وه ده گۆپییت بۆ دلی ئاژه لیک که دواتر له ئاکاری خاونه کهیدا پهنگ ده داته وه.

جا هه ندی دل هه یه خوای گه وره کویری ده کات وه له سه ر شیوازی "به راز" ده رده که ویت که لیک چوون هه یه له نیاوان ئه و ئاژه له و کاری ئه و که سه دا. وه هه یه له و دلانه ده چیته سه ر ئاکاری "سه گ و گویدریژ و مار و دوپشک"، ئه مه لیکدانه وه ی (سفیان بن عینه) یه بۆ ئه م ئایه ته پیروژه که ده فه رمیت: (وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ أَمْثَالُكُمْ... الْأَنْعَامُ: ٣٨) واته: هه ر زینده وه رو گیانه وه ریک به سه ر زه ویدا بپوات، وه هه ر بالنده یه ک به باله کانی بفریت، وه کو ئیوه خاوه نی گه ل و ئومه تن.

که "سفیان" ده لیت: مرۆڤ هه یه دلی له سه ر ئاکاری شیره، وه هه یانه له سه ر ئاکاری سه گ و به رازو گویدریژ، وه هه یه له سه ر شیوه ی تاوس دا به جل و به رگیدا خۆی ده نوینیت، هه یه وه کو گویدریژ بارکراوه وه هه یانه وه کو که له شیره، وه هه یه له پوچ سوکیدا وه ک کۆتروایه، وه هه یانه وه کو مه پ هه ر خیر و پیت و فه پن. وه هه یانه وه کو پپوین له مامه له وکاردا، وه خوای گه وره که سانی گیل و گه وجی هه ندی جار به گویدریژ چوواندوه، وه هه ندی جاریش به سه گ و ئاژه له.

نهم ليک چوونانه له ناخه وه دا زور به هيژ ده بيت تا کاريگري هيه له سهر ټاکارو پوخسارو مامه لای نه و که سانه که مرقی وردبين و خاوه ن فیراسه هه سستی پی ده کات. که هه ندی جاریش وینه و پوخساریان چووه ته سهر نه و جوړه ناژه له که له میژوودا پرویداو که خوی گوره به سهر جوله که کانیدا هیناوه.^۱ وه خوی گوره نهم کاره به سهر قه ومیکی نهم نومه ته دا ده هیئت که ده یان کات به مه یمون و به راز.^۲

جا سبحان الله چه ند دلی شیواو شکست هیه خاوه نه که ی بی ناگایه؟ وه چه ند دل کویر بوو و پوچوو هیه؟ وه چه ندین که س سرگردان بووه به پیا هه لدانی خه لکی؟ وه مه غرور و سهر که ش بووه به په رده پوښی خودا بوی؟ وه که مه ند کیش بووه به نیعمه ته کانی خودا بوی؟!

نه مانه هر هه مووی سزاو پيسواييه، به لام خاوه نه که ی واده زانیت پیزی لیتر اووه.

۶۴- فیل کردنی خوی گوره له فیلبازان:

۶۵- خه نه تاندنی فیلبازان له لایه ن خوی گوره وه:

۶۶- گائته کردنی خوی گوره به گائته جاران:

۶۷- که نار خستنی نه و دلانه ی که له حه ق لایان داوه:

۶۸- تاوان دل تیک ده شکنیت و ناوه ژووی ده کاته وه:

تاوان ده بیت ه مایه ی شیواندنی سهرجه م پیوه ره کانی دل وده رونی تاوانکار، به شیوازیک که حه ق به ناحه ق ده زانیت و هراستی به ناراستی، وه خیر و چاکه به شه پ ده زانیت.

^۱ - پروانه سهر گوزه شته ی (قریه القروء) له زنجیره ی (قصص من القرآن: رضوان جامع رضوان).

^۲ - نهم فرموده به (صحیح ه)، (بخاری: ۵۵۹۰) به هه ترا سر او ی "معلق"، و (حافظ) هیتراتی له (الفتح: ۵۴/۱۰) گپړاویانه ته وه، پروانه (الفتح المفیث) ی (الحافظ سحای: ۱۰۵/۱).

گومپایی و سهرگردان ده کریت واده زانیت پیگای هیدایه تی خودایه تی. که نه مه ش به کیکه له سزاکانی تاوانکاری.

٦٩- تاوان دل په رده پوښ ده کات له خوای گه وره له دونیاو قیامه تدا:

هه روه کو خوای گه وره ده فهرمیت: (كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ* كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ... المطففين: ١٤-١٥) واته: نه خیر وانی به "نه و فامانه تی ناگه و بی دارنا بنه وه" به لکو دلیان ژه نگی تاوان دای پوښیوه له سهر نه نجامی نه و کرده وانه ی که ده یان کرد، نه خیر پزگار بوونیان نه سته مه، چونکه نه و پوښه به ربه ست هه به له نیوان تاوانبارن و خوای گه وره دا، وه له بینینی نه و زاته پیروزه دا بی به شن.

تاوان وه ک ناسته نگی و به ره ستيك وایه له نیوان هه ست کردنی دل به گه وره یی فه زلی خوای گه وره تا به ته وای پاستی و دروستی به وه هه ست به گه وره یی و مه زنی خودا بکه و هه گری به ستي به ندایه تی له گه لدا به ستن، وه به خته وه ری هه میشه یی به ده ست به یتن. به لکو به به رده وامی تاوان پیگرو په رده پوښیکی نه ستوری سامناکه له نیوان ناسینی به نده بق دلی خوی و وه له نیوان دلی و په روه ردگاری مه زندا.

٧٠- تاوانکار توشی دژوارترین ژیان ده بیته له دونیاو به رزه خ و قیامه تدا:

خوای گه وره ده فهرمیت: (وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمًى.... طه: ١٢٤) واته: هه ر که ستيك پشت له یادی خوداو به برنامه که ی بکات، نه و ژیانیکي پر نه هامه تی و دژواری توش ده که ین، وه له قیامه تدا به کویری و نابینایی هه شر ده کریت ولتی ده پرسینه وه.

وه برگی "مَعِيشَةً ضَنْكًا" به سزای گوړ لیکدراوه ته وه. که واته خوای گه وره ناخوشرترین ژیانی بق که سانيك برپارداوه که پشت له به برنامه ی خودا ده که ن و سه ریچی ده که ن. هه رچه نده له دنیا دا به چه ندین نیعمه تی خودا ژیانیان

نه خوشی و چاره سهر

پازاوه ته وه، به لآم له ناخدا دلّی له وپه پری بیژاری وپیسوایی وچه سره تی و مهینه تی وهیوا بپوای دایه. وه له وپه پری گومپایی و سهرخوشیدایه، به هوی مهست بیوونی به حه ز وئاره زووه کانی و هه زی بۆ ده سلات ومانه وه... هتد.

بی گومان سهرخوشی و مهستی به دونیا وه، زۆر مه ترسیدار تره له سهرخوشی و مهستی به مهی خواردنه وه، چونکه دپوه میان هه رکاتیک مهی لی دوورخرایه وه مهستی که ی بهری ده دات و به ئاگادیتنه وه، به لآم به پیچه وانه وه بی هوشی و مهستی به دونیا وه ته نه له ساته کانی سهرمه رگدا به ئاگادیتنه وه. جا ژیا نی پيسوایی و سهرشوپری و ناسۆری به شی ژیا نی یاخی بیوان و سهرپیچی کاران له دونیا و ژیا نی به رزه خ له پاش مردن وه له قیامه تدا توندترین سزایان هه یه.

بی گومان به خته وه ری وئارامی دلّ ودهرون و سهرجه م ئه ندامه کانی جهسته ی مروّفه ته نه به یادی خوداو ملکه چی بیون بۆ خودا دیته دی. خوا ی گه وره ده فه رمیت: (مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنشَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ... النحل: ۹۶) واته: ئه و بپوادارانه ی که کاری چاکه ئه نجام ده دهن له پیاوو ئافره ت، ئه و تو شی ژیا نیکی کامه رانی وئاسووده بیان ده که ین له دونیادا. وه له قیامه تدا به جوانترین شیوه پاداشتیان ده ده ینه وه له وه ی که ئه وان ده یان کرد.

جا باوه پو کرده وه ی چاکه وئاکاری جوان مایه ی فره ام هینانی به خته وه ری و شادی و خوش گوزه رانی هه ردوو دونیا به. وه هه روه ها خوا ی گه وره ده فه رمیت: (لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَلِلَّذِينَ الْآخِرَةُ خَيْرٌ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ... النحل: ۳۰) واته: واته ئه و که سانه ی که چاکه یان ئه نجام داوه له م دونیادا چاکه دیته پێیان، وه له قیامه تدا پازاوه ترین و نایابترین پاداشتیان هه یه، که خوشترین جیگا ساز کراوه بۆ خواناسان.

ابن القيم الجوزی

وہدہ فہر میت: (وَأَنْ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ... ہود: ۳) واتہ: نہی خہ لکینہ داواى لى خوش بوون بکہ نوتہ وبہ بکہن بؤ خواى گہ ورہ چیژو خوشى ولہ زہ تی ژیانقان پیّ دہ بہ خشیت تا کاتیکی دیاری کراو، وہ خواى گہ ورہ پاداشتی ہہ موو خواوہن چاکہ یہ ک بہ زیادہ وہ دہ داتہ وہ.

کہ واتہ باوہ پداران وٹاکار جوانان وخواناسان سہ رفرازی وٹارامی دونیاوہ ختہ وہ ری قیامہ تیان بہ دہ ست ہینا. بہ خوپاراستن لہ حہ ز وٹارہ زوہ چلّیسہ کان و دوورکہ و تنہ وہ لہ گومانہ خراپہ کان، خوشى و شادی پاستہ قینہ ی پوح و دلّ و دہ رونیان بہ دہ ست ہینا کہ لہ ہہ موو خوشیہ کانی دنیا گرنگتر و مہ زنترہ.

تہ نانت لہ خواناسان ہہ یہ کہ گوزارشت لہ م حالہ دہ کات و دہ لّیت: نہ گہر پادشاو نہ وہ کانیان درک بہ م خوشى و چیژہ پوحى و دہ رونیہ ی نیمہ بکہن، نہ و بؤ بہ دہ ست خستنی لہ گہ لمان بہ شہر دین و بہ شیر دہ جہ نگان لہ گہ لمان.

وہ ہہ روہا یہ کیکی تر دہ لّیت: ہہ ندی جار ساتی واخوش بہ سہر دلّما پادہ بوریت لہ خہ یالی خومدا دہ لّیم نہ گہر بہہ شتیہ کان لہ م جورہ ژیانہ دا بن، نہ و ژیانیکی خوشیان ہہ یہ.

وہ یہ کیکی تر دہ لّیت: لہ م دنیا یہ دا بہہ شتیکی خوشى وٹارامی پوحى ہہ یہ لہ دلّ و دہ روندا هاوشیوہ ی بہہ شتی قیامہ ت. جا ہہرکہ سیّک بچیتہ نہ و بہ ہشتہ ی دنیاوہ، نہ و بہہ شتی قیامہ تی بہ نسیب دہ بیت وہ ہہرکہ سیّکیش دووری بڑیت، نہ و لہ بہہ شتی قیامہ ت بیّ بہ ش دہ بیت.

وہ تہ نانت پیغہ مہریش ﷺ نامارہ بؤ نہ م بہہ شتہ دہ کات و دہ فہر میت: (اذا مررتم برياض الجنة فارتعوا، قالوا: وما رياض الجنة؟ قال: ﷺ خلق الذكر).

١ واته: ئه‌گه‌ر به‌لای باخه‌کانی به‌هه‌شتدا تێپه‌رین ه‌شی خۆتان به‌رن. ووتیان ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا باخه‌کانی به‌هه‌شت کامانه‌ن؟ فه‌رمووی: کۆپه‌کانی زیکرویدی خودایه.

وه‌هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمویت: (ما بین بیتی ومنبری روضه من ریاض الجنة). ٢ واته: له‌نیوان ماله‌که‌م ویلندگۆی مزگه‌وته‌که‌م باخیکه‌ له‌باخه‌کانی به‌هه‌شت. جا کاتێ خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمیت: (إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ * وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ... الأنفطار: ١٣-١٤) واته: چاکه‌ خوازان له‌به‌هه‌شت دان وه‌ خراپه‌کاران له‌دۆزه‌خدا.

واگومان نه‌به‌یت که‌مه‌به‌ستی ئه‌م ئایه‌ته‌ ته‌نها به‌هه‌شت و دۆزه‌خی قیامه‌ت بێت؟ به‌لکو لیڤه‌دا مه‌به‌ستی سێ قۆناغه‌ بۆ هه‌ریه‌که‌یان که‌ به‌هه‌شتی دنیاو به‌رزه‌خ و قیامه‌ته. وه‌هه‌روه‌ها سزای دۆزه‌خی دنیاو به‌رزه‌خ و قیامه‌ت.

جا چ نیعمه‌ت و چێژێک ده‌گاته‌ شیرینی و خۆشی ناسینی خودا و پاکی دڵ و ده‌رون و ئاکار جوانی و پوره‌وشت به‌رزێ؟ وه‌ئایا هه‌یچ ژيانیک هه‌یه‌ بگاته‌ ئاستی ژيانی پاکی و ساغی پته‌وی دڵ؟ که‌ خوای گه‌وره‌ ستایشی خۆشه‌ویستی خۆی ده‌کات که‌ "ابراهیم ی پێغه‌مبه‌ر" به‌هۆی پاکی و ساغی دڵ و ده‌رونی یه‌وه‌ که‌ ده‌فه‌رمیت: (وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ * إِذْ جَاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ... الصافات: ٨٣-٨٤) واته: وه‌یه‌کێک له‌په‌یره‌وان و شوێن که‌وتوانی "نوح" بریتی یه‌له‌ (ابراهیم) سه‌لامی خوای لیبیت. کاتیک پووی کرده‌ خواپه‌رستی به‌دڵیکێ پاک و ساغ و پڕله‌باوه‌په‌وه‌. که‌ گرنگی و به‌نرخ‌ی و مه‌زنی ئه‌وجۆزه‌ دله‌ له‌قیامه‌تدا ده‌رده‌که‌وێت که‌ چه‌نده‌ کاریگه‌ری هه‌یه‌ له‌سه‌ر دیاری کردنی پاشه‌پوژی خاوه‌نه‌کانیان. که‌ خوای گه‌وره‌

١ - ئه‌م فه‌رموده‌یه‌ (حسن لغیره)، (ترمه‌زی: ٣٥٠٩، ٣٥١٠) و (امام احمد: ١٥٠/٣) گێڕاویانه‌ته‌وه‌، بڕوانه‌ (السلسلة الضعيفة: ١١٥٠).

٢ - ئه‌م فه‌رموده‌یه‌ (صحیح)، (بخاری: ١٩٥) وه‌ (مسلم: ١٦٠/٩ نرووی) گێڕاویانه‌ته‌وه‌.

ئەو دیمەنەمان دەخاتە پیش چاودەفەرمیت: (يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ * إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ... الشعراء: ۸۸-۸۹) واتە: ئەو پۆژە "قیامەت" کە نەمال و سامان و کۆپو ئەو هیچی فریادپەسی نی یە و فریای مۆژ ناکەوێت، تەنھا مەگەر کەسێک خاوەنی دڵێکی ساغ و پاک و پڕ لە بڕوا نەبێت.

ئاگەرەکانی دلی پاک و ساغ

دلی پاک و ساغ: ئەو دڵە یە کە ساغ و پاک و سەلامەت بێت لە ھاوبەشی و "شیرک" پق و کینە و حەسودی و چروکی و لووت بەرزى و حەزکردن بە دەسەلات. پاک بێت بە دووربێت لە ھەموو بەلایەک کە دوورە بخاتەو لە خوای گەورە ، دوور بێت لە ھەموو گومانێک لە راستی خۆدا. دووربێت لە ھەموو ئارەزوویەک بێتە مایەى سەرپێچی و یاخی بوون لە خۆدا. وە دووربێت لە ھەموو شتێک کە لات دات لە بەمەبەستی خۆدا. وە دوور بێت لە ھەموو ئاستەنگێک و بەربەستی کە دایرپێت لە خۆدا. جا ئەمە دلی ساغ و پاک –کە لە دنیا و قیامەت دا لە بەھەشتی شادی و کامەرانی دا دەژیت.

ھۆکارەکانی خراپ بوونی دل

دلی مۆژ بۆ ئەوێ دوور بێت لە خراپ بون و شیواوی پێویستە پارێزراو بێت لە پێنج بەلای کوشندە. لە (شیرک) کە دژی یەکتاپەرستی یە ، لە (بیدعە) تازەگەری لە ئایندا کە دژی سوونەتە ، وە لە (ئارەزوو بازی) کە دژی گوێرایەلیە ، وە لە (بێئاگایی) کە دژی یادی خۆدایە ، وە لە (حەزەکان) کە دژی دڵسۆزیە. جا ئەم پێنجە ھۆکاری تێکدان و شیواندن و خراپ بوونی دڵ.

مۆژ پێویستی بە پشتیوانی خۆدایە تا پێنمایی بکات بۆ راست و پەوان

جا بۆ ئەوێ دلی مۆژ دووربێت لە بەلایانە. وە پێنمایی بکریت بۆ سەر پێگای راست و پەوان و لە نەخۆشی و ناخۆشیەکانی دڵ سەلامەت بێت. پێویست ھەمیشە داوای ھاوکاری و کۆمەکی لە پەرەدگاری مەزن بکات تا ئەو شا پێگایە

نه خوشی و چاره سهر

وون نه کات و له نيو کوچ و کولانه کانی نه هامه تيدا بزر نه بټ. چونکه شا پټگای پاست و په وان (صراط المستقیم) پټويستی به هيمه ت و ه ول و کوشش و کاروناکاری جوان هه په له ناخ و دهره وه شدا. جا وورده کاریه کانی (شارپگای پاستی) ژون. دور نیه مړو هه چي لی بزانیټ ، له وه ده چټ شتی ژوری لی بزانیټ.

له وه ده چټ نه وه شی که بیزانیټ به هوکاري ته مه لی و ته وه زه لی په وه یان هر ناسته نگيکی تره وه بقرجه سته نه کرټ. وه دور نیه نه وه شی که ده زانیټ بوی بچټه سهر ، وه ده شټ نه وه شی که به رجه سته ی ده کات دلسوزی ئیخلاسی تيدا نه بټ. وه ده شټ نه وه ی که به رجه سته ی ده کات به و په پری دلسوزیه وه به لام ته و او پرو پوخت نه بټ یان ببټ. جا نه مانه و چندانی تری هاوشیوه ی نه مانه پوژانه چندان باره ده بټته وه. جا پټويسته هه میسه داوای کومه ک و سهر فرازی له خودای گهره داوا بکه ین

نه زانین و سته م گاری بنه پرتی دهرونی ئاده میزاده

بنه پرتی دهرونی ئاده میزاد بریتی په له نه زانین و سته م گاری جا هه رکاتی ئاده میزاد گه پایه وه سهر بنه پرتی خوی نه واپټگای هیدایه ت و پاستی نادوژټته وه و گومپا ده بټ. هر نه وه په خودای گهره دوپوه کانی گه پاندوټته وه سهر بنه پرتی سروشتی خو یان به هو ی تاوان کاریه وه.

خوای گهره له سهر (شارپگای پاستی په) (صراط المستقیم) له هه موو بپیار و فرمان و پټگرتن و قه دهغه کردنیټک دا. خودای گهره به دانایی وزانایی خوی پټنمای وهیډایه تی نه و که سانه ددات که مه به ستیټی بقرجه سهر (شا پټگای پاستی) وه نه و که سانه ی که مه به ستیان نیه دوریان ده خاته وه و هیدایه تیان نادات چونکه شایسته ی نه و شارپگایه نین.

جا له پوژی قیامه تیشدا خوی گه وره شارپښگایه ک دروست دهکات بۆ بهنده کانی تاوه کو له پښگایه وه بگه نه په حمهت و به زهیی و میهره بانی خودا. چونکه خودای گه وره شا پښگای راستی یه. خودای گه وره له ژبانی دنیا دا شارپښگایه کی بۆ سرجه م بهنده کانی هه لښاردووه و دهست نیشانی کردووه. وه داوای له همومان کردوه له و شا پښگایه لانه دن و له سهری بهرده وام بن که خوی له خویدا حوجه و به لگه یه.

وه له قیامهت دا خوی گه وره دیسانه وه شارپښگایه ک دیاری دهکات^۱ بۆ گه یشتن به خهلاتی خودای که به هه شته جا هه رکه سیك له دنیا دا له سهر نه و شارپښگایه سه قامگیر بوو ییت نه و به ئاسانی ده توانیت له و پردی شارپښگایه ی قیامهت دا بپه پښته وه. سه قامگیرانه هه نگاو بنیت وه نوور و پووناکی باوه په کانیان دهره وشیته وه و گوږ و قیامهت و پښگای (سیراط) یان بۆ دهکاته چراخان. به لام نه و که سانه ی که له دنیا دا له و شارپښگایه دا لایان داوه و ترازون یان خزاوون. نه و ناتوانن له سهر نه و شارپښگایه ی قیامهت دا بپه پښته وه و سه قامگیر بن ،هه رچوون له دنیا دا سه قامگیر نه بوون.

وه تاریکی و سامناکی و گوږوچه شه و قیامهت و سهر پردی (سیراط) یان دهکاته وه شه وه زهنگ قولا به درکاوه یه کانی سهر پرده که پښگریان دهکات و ناتوانن لپی دهریازبن. چونکه نه و پووناکیانه ی له دنیا دا هه بوو نه مانه به تاریکی و تاوان و سهر پښچی کردنی خودا سیا پووشیان کردو له دهستیان دا و نفرویی نیو تاریکستان نه قامی و سته مکاری بوون. پښکردنیان له سهر نه و پرده وه ک پاشگه ز بوونه وه یانه و هه لته اتنیانه له شارپښگای خوا به رستی له دنیا دا. وه هه روه ها خوی گه وره کانیای سازگای (کوثر) ی ساز کردووه بۆ ئاو خواردنه وه ی نه و که سنه ی

۱ - مه بهستی له شارپښگای دنیا "نابینی نیلامه"، وه مه بهستی له شارپښگای قیامهت "پردی صراط".
"وه رگیر"

نه خوشی و چاره سهر

که له دنیادا تینوو و تامه زړوی شهرعی خودا بوون. به و نه اندازه یه ئاو دهخونه وه. وه یاساغ و قه دهغه ی کردووه له سهر نه و که سانه ی که پشتیان له شهرعی خودا کردووه و لئی هه لئاتوون.

جا نه گهر بیتو به چاوی تیږامان و ووردبینانه وه ژیرانه بپوانینه قیامت و دنیا — بۆمان روون ده بیتو وه که دنیا کیلگه ی قیامت ته چی بچینیت تیایدا له قیامتدا دهیدوریتو وه. پله و پایه و خه لاتی خودای و پیگه کانی به ههشت بهنده له سهر پیژده ی باوه پو کاری چاکه خوازی له دنیادا. وه به پیچه وانه شه وه خودا په نامان بدات.

۷۱- تاوان و تاوانکاری ده بیتو مایه ی ترازان و خزان له سهر شاپیگای راستی " صراط المستقیم":

بنه پرتی تاوان و جوړه کانی

به هوی نه وه ی تاوان پۆلین و پیزبه ندی و جوړی زوری هیه. ههر بۆ نه م به بسته له م بابه ته کورته دا به پشتیوانی خودای گه وره تیشک ده خه ینه سهریان و ده لئین: بنه پرتی تاوان دوو بنه مایه:

(جی به جی نه کردنی ئه رک و فه رمان، وه نه نجامدانی قه دهغه کراوه کان) واته: جی به جی نه کردنی ئه رک و فه رمانیکی خودای که پیویستکراوه له سهرت. که نه مه خوی له خویدا تاوانه. هه روه ها نه نجامدانی یاساغ کراو و قه دهغه کراویک که پیویستکراوه له لایه ن خوداوه که دوور که ویتو وه لئی. جا نه م دوو جوړه ی تاوان بوو که هه ریه که باوکانی (جن و ئاده میزاد) ی پیتا قیکرایه وه. یه که میان (ئیبلیس) بوو فه رمانی پیکرا به نه نجامدانی ئه رکی سوچه بردنی پیز بۆ (ئاده م) دووه میان (ئاده م) بوو که هه ستا به نه نجامدانی قه دهغه کراویک که نه ده بوایه بیکردایه. جا هه ریه که یان دابه ش ده بیت به پیتی ویست و مه به ستی دل. وه هه روه ها به پیتی نه ندانه کانی جهسته له پواله تدا، واته په یوهسته به مافی

خودا و مافی خەڵک. هەرچەندە ئەوەی پەيوەندی بە مافی خەڵکیەو دەبیئت هەر دەچیتە ژێر ناوی مافی خوداو. بەلام پەيوەستکراووە بە داواکردنی خاوەن مافەکە لە خەڵک یان دەست بەردار بوونی لەو حەق و مافە.

پاشان تاوان دابەش دەبیئت بۆ چوار جۆر:

(مولکیەکان ، شەیتانیەکان ، درندەییەکان ، ئاژەلیەکان)

تاوانەمولکیەکان (الملکیة)

تاوانەمولکیەکان: واتە خۆ نواندن بە هەندێ ئاکاری نەشیار و ناشایستە بۆ خود بەندەکان. وەک نواندنی ئاکارەکانی پەرورەدگاریەت (الربوبیة) وەک خۆ بە مەزن زانین ،خۆ بە پیروژ زانین ،خۆ بە بلند زانین ، خۆ بە پەرستراو زانین ،کە شایستەیی مرقۆنیە و لەو سنورە دەرچونی مرقۆنە لە توانا و قەوارەیی خۆی ،تەنانت شەریک و هاوەڵدانان بۆ خودای گەرەش دەگریتەو.

جۆرەکانی هاوبەشی بپیردان (الشرك)

هاوبەش بپیردان بۆ خودا دوو جۆرە:

۱. هاوبەش بپیردان لە ئاکار و ناوە جوانەکانی و هاوێڵ بۆ پەیدا کردن لە پەرستندا.

۲. وە هاوبەش بپیردان لە مامەڵە کردن لە گەڵ خودادا.

کە ئەم بەشەیان هەندێ جار مرقۆنابا تە دۆزەخەو هەرچەندە خودی ئەو کارە پوچەڵ دەکاتەو کە هاوبەشی تیدا بپیرداو.

جا ئەنجامدانی تاوانەمولکیەکان بە گەرەترین و مەترسی ترین تاوانبارن دەژمێرێن. چونکە بەرامبەریان لە پەرورەدگار گرتوو و خۆیان بە هاوبەشی دەزانن لە خودایەتی و پەرورەدگاریەتیدا. بە بێ زانست و زانیاری قسە لە خودا و خەلق و شەریعەتیدا دەکەن و خۆیان لەو بە باشتەر دەزانن.

ئەم جۆرە تاوانە هەلۆهەشیئەرەو و پوچەڵکردنەوێ کارەباشەکانە.

تاوانە شەیتانیەکان

تاوانە شەیتانیەکان: واتە خۆچواندن بە ئاكارەکانی شەیتان لە بوونی "حەسودی و بوغزوکیە و پق و فیلّ و خەڵە تاندن و سەرپێچی و پێگەری لە چاکە و فەرمان کردن بە خراپە و بیدعە و تازەگەری لە ئایینی خودادا. وە گومراکردن "واتە ئەم جۆرە ئاكارە شەیتانیانە ئە نجام دەدات و تاوانبار دەبێت و زیان بە خودی خۆی و خەڵک و کۆمەڵگا دەگەیەنێت و هاوڵاتیەکی چاک خواز نابێت ، و ئەم جۆرە تاوانە بە پێزبەندی دووم دێت لە مەترسیدا لە پاش تاوانە مولکیەکان.

تاوانە درێندەییەکان و ئاژەڵیەکان

تاوانە درێندەییەکان "السبعية": واتە ئە نجام دانی ئاكارە ناشرین و درێندەییەکان کە مایەی مەترسیە بۆ خودی خۆی و چواردە ورەگەیی. وە ک ئە نجام دانی دوژمنایەتی ، توپەیی ، خوین پشتن ، چەوساندنەو ، بێ بەزەییەتی ، هەلپەرسی ، سەمکارتی... هتد.

تاوانە ئاژەڵیەکان "البهيمه": واتە سووربوون لە سەر ئە نجامدانی ئاكارە ئاژەڵیەکان کە ئاژەڵان پێی ناسراون و پێشەیی هەمیشەییانە. وە ک: سووربوون لە سەر تێرکردنی بێ مەرجی حەزوناڕەزوی برسیتی و سیکس ، کە دەبێتە مایەی دروست بوونی (دزی و زینا و داوین پیسی) ، هەروەها خواردنی مال و سامانی هەتیوان و خەڵکی بە ناحەق ، چروکی و پەزیلی ، ترسنۆکی و شەپزەیی و سەرکەشی ، بەرەلایی ، بێ ئابرووی و بێ شەرمی... هتد.

جا ئەم جۆرەیان ئۆرینەیی خەڵکی تێ کە وتوون بەهۆی نەتوانینی ئە نجامدانی هەریە کە لە تاوانە "مولکی و درێندەییەکان" ئۆرینە گیرۆدەیی ئەم جۆرە تاوانانە بوونەتەو . وە هەروەها ئەم جۆرەیان دەرگا و دەروازەیی چوونە شیوی دنیای تاوانەکان و بە شەکانی تری تاوانکاریە ، بە شیوەی کە مەندکێش کردنیان لەم

بەشەوێ بە جۆری تری تاوانە درێندەییەکان و شەیتانیەکان. پاشان بوغرابوون و دژایەتی کردنی خودای گەورە هەنگاودەنیّت.

تاوانکاری پۆستەیی بێ باوەڕی یە

جا هەركەسێك بە چاوی تێپارمانەوێ وردبیتەوێ لە وراستیانە، بۆی پوون دەبیتەوێ کە تاوان و تاوانکاری پۆستەیی هاوبەشی دانان و بێ باوەڕی و دژایەتی کردنی پەرەردگارە. سەرەتاکەیی تاوانە وەکو تەبەیی بێ باوەڕی یە.

به شی سی یه م:

تاوانه بچوک وگه وره کان

وهگه وره ترین تاوانه گه وره کان

تاوان دوو جوړه:

گه وره و بچوک

بی گومان تاوان دوو جوړی هه یه گه وره و بچوک. ئەم پاستیه ش هه ریه که له قورئان و سونه و تیکرایی هاوه لان وشوین که وتوانیش ته نانه ت پیشه وایانیش سه لماندویانه.

خوای گه وره ده فهرمویت: (إِنْ تَحْتَبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا... النساء: ۳۱) واته: ئە گه ر ئیوه خوتان بیاریزن له تاوانه گه وره کان که قه ده غه کراوه، ئەوا چاپووشی له تاوانه کانی تر تان ده که م وده تان خهینه خوشتین و سازگارترین شوینه وه "که به هه شته".
هه روه ها ده فهرمیت: (الَّذِينَ يَحْتَبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ... النجم: ۳۲) واته: ئەوانه ی که له تاوانه گه وره کان خوین ده پاریزن ته نها گونا هه بچوکه کان نه بیّت.

کرده وه چاکه کان پوچهل گه ره وهی تاوانه بچوکه کان

له (صحیح) دا هاتوه که پیغه مبه ر^ﷺ فهرمویه تی: (الصلوات الخمس: والجمعة الى الجمعة، ورمضان الى رمضان، مكفرات لها بينهن اذا اجتنبت الكبائر.)^۱ واته: پینچ نوێزه فهرزه که، هه ینی بۆ هه ینی، په مه زان بۆ په مه زان. سپینه وهی تاوانه بچوکه کانه که له و نیوه نده دا ئە نجامت داوه، به مه رجیک خوت بیاریزیت له تاوانه گه وره کان.

ئو کرده وانه ی تاوان ده سپنه وه سی پله یان هه یه:

^۱ - ئەم فهرمووده یه (صحیح) ه، (مسلم: ۱۴-۱۶/۲۳۳) گێراویانه ته وه.

نه خوشی و چاره سهر

۱. له بهر بچوکی کاره که ولاوازی و دلسوژی تیا دا ته نها تاوانه بچوکه کان بسپړته وه یان نا. له شیوه ی چاره سهر یکی بی هیزدایه که له بهرام بهر نه خوشی به کی که مدا ده وه ستنېته وه و چاره ی ده کات.

۲. کاره چاکه که پو به پووی تاوانه که ده وه ستنېته وه و به به ته وای ده یسپړته وه.
۳. له بهر که وره یی و به هیزی کاره چاکه که جگه له سپړنه وه ی تاوانه بچوکه که پو وه و سپړنه وه ی تاوانه که و هره کانیش هه نگاو ده نیت و کاریگه ریان تی ده کات.
وه له هه ردو (صحیحین) دا هاتو وه ، پیغه مبه ﷺ فه رمو یه تی: (الا أنبئکم بأكبر الكبائر؟ قلنا: بلی یا رسول الله. فقال: ﷺ: الإشرک بالله والحقوق الوالدين، وشهادة زور.)^۱ واته: نایا له که و هره ترین تاوانه که و هره کان ناگا دارتان که مه وه؟ ووتیان: به لی ئی پیغه مبه. پیغه مبه ﷺ فه رمو ی: هاو به ش بریار دان بۆ خوی گه و ره، و هه نازار دانی دایک ویاوک، و هه شایه تی دانی ناحه ق ونا پاست.

وه هه روه ها له هه ردو (صحیحین) دا هاتو وه که پیغه مبه ﷺ فه رمو یه تی: (اجتنبوا السبع الموبقات، قيل: وما هن یا رسول الله؟ فقال ﷺ: الإشرک بالله، والسحر، وقتل النفس التي حرم الله إلا بالحق، وأکل مال الیتم، وأکل الربا، والتولی يوم الزحف، وقذف المحضات الغافلات المؤمنات.)^۲ واته: خوتان بیاریزن له حه وت تاوانه به هیلک به ره کان. ووتمان: کامانه ئی پیغه مبه، فه رمو ی: هاو به شی بریار دان بۆ خوی گه و ره، سیهروجادو گه ری، و هه کوشتنی مروؤ به ناحه ق، و هه خوار دنی مائی هه تیو به ناحه ق، و هه سوو خوار دن، و هه له اتن له به ره کان ی جه نگ، و هه بو هتان هه لبه ستن بۆ ئا فره تانی باو ه پدارانی پاک و بی ناگا.

وه له هه ردو (صحیحین) دا هاتو وه که: (سئل: ای الذنب أكبر عند الله؟ قال ﷺ: وإن تدعوا لله ندآ وهو خلقک، قيل: ثم أي؟ قال: ان تقتل ولدک مخافة ان یطعم

^۱ - نه م فه رمو و ده یه (صحیح) ه، (بخاری: ۲۶۵۴) وه (مسلم: ۸۴/۲ نووی) گپړاویانه ته وه.

^۲ - نه م فه رمو و ده یه (صحیح) ه، (بخاری: ۲۷۶۶) وه (مسلم: ۸۵/۲ نووی) گپړاویانه ته وه.

ابن القيم الجوزی

معك ، قال: ثم اي؟ قال: ان تزني بجليلة جارك. فأنزل الله تصديقها: (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ... الفرقان: ٦٨)^١ واته: پرسپار کر له پیغه مبه: کام تاوانه به گه وره داده نریت. پیغه مبه ری خودا ﷺ فه رموی: هاوه لیک بق خودا برپاریده یث که چی نه ویش دروستی کردوی، پاشان پرسپان چی تر؟ فه رموی: مندال که ت به ناهق بکوژی له ترسی برسیتی. پاشان پرسپان چیتر؟ فه رموی: وه زیناو داوین پیسی بکه یث له گهل چه لالی هاوسیکه تدا. جا خوی گه وره نه م ثایه ته ی په وانه کرد: (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ... الفرقان: ٦٨) واته: نه و که سانه ی که هاوه ل وپه رستراویک بق خودا برپار ناده ن وه مرؤف به ناهق ناکوژن وه داوین پیسی ناکن.

ژماره ی تاوانه گه وره کان

له دهست نیشان کردن ژماره ی تاوانه گه وره کاندا دوو پای تایبه ت هه یه:

پای یه که م: ده لئین تاوانه گه وره کان دهست نیشان کراوو ژمیرراوه.

پای دووه م: ده لئین دهست نیشان نه کراوه

ئیستاش دینه سه ره ره یه که یان:

پای یه که م:

پیتیان وایه تاوانه گه وره کان دهست نیشان کراوه، به لام له دیاری کردنی ژماره یاندا ناکوژ وجیاوازن. (عبدالله ی بن مسعود) ده لئیت: ژماره یان چواره. (عبدالله ی بن عمر) ده لئیت: ژماره یان چه وته. (عبدالله ی بن عمرو بن عاص) ده لئیت: ژماره یان نویه.

وهه ندیکی تر پیتیان وایه ژماره یان یانزه یه. وه کو مه لیک تر پیتیان وایه ژماره یان "چه فتایه" وه (ابو طالب المکی) ده لئیت: پاش کز کردنه وه ی ووته ی

^١ - نه م فه رموده یه (صحیح) ه، پیشر باسمان کردوه.

نه خوښی و چاره سهر

هاوه لانی پیغه مبه ر^{صلی الله علیه و آله} له م باره یه وه ، وه کوم کرده وه پاش لیکدانه وه ی بوم
دهرکه وت که ژماره ی تاوانه گه وره کان به م شیوه یه یه: _

• (چوار) تاوان له دلدا: که بریتی یه له هاوبه شی بؤ خدا برپاردان، سووریوون
له سهر تاوان، وه مه ویست بوون وبی هیوابوون له پرحمه تی خدا، وه بی باکی له
سزای خدا.

• (چوار) تاوان له زمان: که بریتین له شایه تی درؤ، بوهتان هه لبه ستن بؤ
ثافره تانی داوین پاک ، سویندی درؤ ، سیحرو جادوگری.

• (سی) تاوان له سک دا: مه ی خواردنه وه ، خواردنی مالی هه تیوان
به ناحق، وه سوورپیا خواردن.

• (دوو) تاوان له داوین "دامین": داوین پیسی "زینا" ، نیربازی.

• (دوو) تاوان له ده ست دا: کوشتن و دزین.

• (یه ک) تاوان له قاچه کاند: هه لپه اتن له به ره کانی جهنگ.

• (یه ک) تاوان که هه موو جه سته تیدا به شداره: که بریتی یه له نازاردانی دایک
وباوک.

پای دووهم:

نه وانه ی که ده ست نیشانیان نه کردووه: پیمان وایه که ده ست نیشان وژماره
نه کراوه و پای تایبه تیان هه یه له م باره یه وه:

هه یانه ده لیتن: هه رتاوانیک خوی گه وره له قورئاندا پیگری لی کردبیت، نه و تاوانی
گه وره یه. وه هه روه ها هه رتاوانیکش پیغه مبه ر^{صلی الله علیه و آله} له سونه تدا پیگری لی کردبیت
نه و تاوانی بچوکه .

وه پای تریان هه یه ده لیت: هه رتاوانیک پیگری کرابوو به توپه بوون ونه فره ت
وسزاوه ره شه له نه نجام دانی کرابیت ، نه و تاوانی گه وره یه. وه هه رتاوانیکش له م
سیانه به ده ربوو ، نه و تاوانی بچوکه .

وههروهه ووتراوه: ههرتاوانیک له تۆلهیدا سزای هدی بۆ دانرابیت له دنیاو وه له قیامه تدا به لینی سزا درابیت بۆی، ئهوا تاوانی گهرهیه. جگه له مه تاوانی بچوکه.

ههروهه ووتراوه: ههرتاوانیک له هه موو شه ریه ته کاندای حه رام وقه ده غه کرابیت، ئهوا تاوانی گهرهیه. وه هه ر تاوانیکیش ته نها له شه ریه تی کدا قه ده غه کرابیت، ئهوا تاوانی بچوکه.

وههروهه ووتراوه: ههرتاوانیک که خوداو پیغه مبه ری خودا نه فره تیان له بکه روئه نجام ده ره که ی کردبیت، ئهوا تاوانی گهرهیه.

وه ووتراوه: هه ر تاوانیک له سه ره تای سوره تی "النساء" باس کرابیت، ئهوا تاوانی گهرهیه که خوای گهره ده فره میت: (إِنْ تَحْتَبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ لَكُمْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ... النساء: ۳۱).

ئهو پیره ی که تاوان له لایان هه ره مووی یه ک ئاسته:

ئهم پیره ده لێن: تاوانه کان گهره و بچوکیان نی یه و وهه موویان یه ک ئاسته، چونکه تاوان زیان به خوای گهره ناگه یه نیت و کاریگه ری له سه ر خودای گهره نی یه. هه ربۆیه نا کریت هه ندیکیان له لای بچوک بیت و نهوانی تر گهره. به لکو پوختی بابه ته که له بویری و سنوور شکاندنی تاوانکارانه که ده وێرن وجه رائه ت ده کن له سنوور شکاندن و سه رپێچی کردنی.

جا هه رکه سیك سنوور بشکینیت بی گوئی خوای گهره بکات ئهوا تاوانی ئه نجام داوه. کاتیك که سیك مه ی ده خواته وه یا خود زینایه ک ده گات و به حه رام وقه ده غه کراوی نازانیت، ئهوا لی ره دا دووشتی کردوه که له نیوان نه فامی و خراپه کاریدا، جا لی ره دا ئه وکه سه نابیت سزابد ریت، چونکه نه فام و نه زانه. به لام ئه گه ر زانی که قه ده غه کراو و حه رامه، به لام هه رسوور بوو له سه ر ئه نجام

نه خوښی و چاره سهر

دانی نه و تاونيکي گه وره ی نه نجام داوه له بنه په تدا که بریتی به له "بویری وچاونه ترسی" له شکاندن و سنور به زاندنی قه ده غه کراوه کانی خوی گه وره .
وه ده لاین: خراپی تاوان بریتی به له گوئ نه دان به فرمانی خوی گه وره و پشت گوئ خستنی و بویری وچاونه ترسی له نه نجامدانی و سه رپیچی کردنی . که نه مه ش هیچ جیاوازی به که نی به له نیوان تاوانه کاندا .

وه ده لاین: پیویسته مړؤ ته ماشای گه وره و بچوکی تاوان نه کات ، به لکو پیویسته ته ماشای گه وره یی نه و خودایه بکریټ که تاوانی به رامبه ر ده کریټ و یاساو فرمانی ده شکینریټ . جا نیتر له م حاله ته دا جیاوازی له نیوان تاوانه کاندا نی به .

جا نه گه ر پاشایه که فرمان ده رکات بؤ دوو که س که بجیت بؤ شاریک و کاریکی پی بسیټریټ که نه نجامی بدات ، کاتی که هیچیان کاره که نه که ن سه رپیچی ده که ن .
ثایا هه ردوکیان هه ر فرمانی پاشایان پشت گوئ نه خست؟ ثایا هه ردوکیان به هه مان چاو ته ماشا ناکات؟ وه سزایان نادات؟

وه هه روه ها ده لاین: جا نه گه ر که سیټک سه د ده ره می بدات نه و زه کاتی نه داو سه رپیچی کرد، وه هه روه ها که سیټکی تریش هه زار ده ره م نه و نه ویش زه کاتی نه داو سه رپیچی کرد . ثایا هه ردوکیان هه ر به که تاوانیان نی به ؟ که پیگری به و زه کات نه دانه به بی په چاو کردنی ژماره و پیژده ی زوری و که می ماله که ی .

گه وره ترینی تاوانه گه وره کان

هاوبه شی بریاردان بؤ خودا

لادانی په رده له سهر نه م بابه ته:

خوی گه وره سه رجه م پیغه مبه رانی په وانه کردووه وکتیبه پیروژه کانی نار دووه وه زه وی وئاسمانه کانی دروست کردووه ته نها بؤ به که مه به ست که به کتاپه رستانه به رستریټ وگوټرپایه لی ومله که چی ته نها بؤ نه و بیټ . (وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ... الذاریات: ٥٦) واته: نیمه په ری وئاده میزادمان ته نها بؤ خوابه رتی دروست کردووه .

ابن القيم الجوزی

وهدده فرمید: (وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ... الحجر: ۸۵) واته: ئیمه زهوی وئاسمانه کان وهه رچی له نیتوانیاندایه، ته نهها بۆ چه سپاندنی حق دروستان کردوه.

وهدده فرمید: (اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا.... (الطلاق: ۱۲) واته: خوای گه وره ئه و زاته یه که ههوت چینی ئاسمانی دروست کردوه و زهویشی به وینه ی ئه وان وهه رمانی خودا له نیتوانیاندایه داد به زیت و جی به جی ده بیئت تا ئاگادار بن و بزائن که خوای گه وره به سه ره موو شتی کدا زال و به توانایه. وهه خوای گه وره به زانست و زانیاری خوی گه ماروی هه موو شتی کی داوه. وهه ره ها دهه فرمید: (جَعَلَ اللَّهُ الْكُفَّةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَائِدَ ذَلِكَ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ... المائدة: ۹۷) واته: خوای گه وره که عبه ی کردوه به هوی هه ستانه وهه بوژاندنه وهی خه لکی "له هر دوو دنیا دا"، هه ره ها مانگه هه رانه کان و دیاری قوربانیه دیاری کراوه کانی داناوه، تابزائن وئاگادار بن که خوای گه وره ئاگاداره به هه رچی له ئاسمانه کان و زه ویدایه، وه خوای گه وره به هه موو شتی ک زانایه.

خوای گه وره لیژده دا ئاماژه بۆ ئه وه ده کات مه به ست له دروست کردن و شه ریهت ناردندا، بریتی بووه له وهی که خه لکی ناوو سیفات وئاکاره کانی خودا بناسیت و به تا ک و ته نهها ملکه چی و به ندایه تی بۆ ئه و ئه نجام ده ن. وهه خه لکی له نیتو خویاندایه داد په ره رین، ئه و داد په ره ریه ی که هه مو ئاسمانه کان و زهوی له سه ر بنیات نراوه. وهه ره ها دهه فرمید: (لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ... الحديد: ۲۵) واته: ئیمه پیغه مبه ره کانمان په وانه کردوه هاوپی له گه ل مو عجیزاتی پووندا، له گه ل کتیبه پیروژه کاندایه ته رازو

پېورهی شهرعی و دادپه روه مان پوون کردووه ته وه تاوه کو خه لکی دادپه روهی به رپابکه ن وجی به جیی بکه ن.

خوای گه وره مه به سستی له پره وانه کردنی پیغه مبه ران و ناردنی کتیبه پیروژه کان بریتی بووه له به رپا کردنی دادپه روه ریټی. وه چله پږپه ی دادپه روه ریټی بریتی له به تانک و ته نها په رستن وناسینی خودای گه وره. وه له به رامبه ریشدا چله پږپه ی سته مکاری و ندادپه روه ریټی بریتی په له هاوبه شی برپاردان بۆ خوای تانک و ته نها. هه روه کو ده فیه میت: (إن الشکر لظلم عظیم) جا هه ر بۆیه "هاوبه شی و برپاردان" بۆ خوای گه وره به گه وره ترین تاوانه گه وره کان هه ژمارده کریټ.

که واته به پږژه ی دووری ونزیکی له بنه مای دادپه روه ریټی که مه به سستی خوای گه وره یه، نه و پږژه ی حق و ناحق وه هه روه ها حرام و حه لال دیاری ده کریټ. ته نانه ت له کردارو ناکاره کانیشدا له خوا په رستی و سه رپېچیشدا. جا چونکه هاوبه ش برپاردان بۆ خودا ته و او پیچه وانه یه له گه ل بنه مای دادپه روه ریټی، هه ربۆیه به گه وره ترین تاوان هه ژمېرده کریټ و وه به هه شت له سه ر نه نجام ده رکه ی قه دهغه ده کریټ و وه مالو خوینی حه لال ده بیټ، وه هیچ کاریکی لی قبول نا کریټ، وه هیچ تکایه کی تاوانکاران نایگریته وه. چونکه هاوبه ش دانهر "مشرک" نه فامترین و گه وچ ترین که سه که ده چیت دروست کراو ده هیئتیه ریزی به دیه یته رو دروستکه ر. به م پی یه ده بیټه سته مکارترین که س که سته م له خوی و بونه وهر ده کات.

بیانووی هاوبه ش دانهران

لیردها هاوبه ش دانهران پټیان وایه که مه به ستیان له هاوبه ش برپاردان بۆ خوای گه وره. مه به ستیان به گه وره و مه زن راگریټی خوای گه وره یه که پاسته و خۆ په یوه ندی پټوه ناکه ن، به لکو هانا بۆ که سانی پله و پایه به رز به رن تا تکایان بۆ بکات و کاریان بۆ ئاسان بکات به نمونه ی پادشاکانی سه ر پووی زه وی.

واته ئه و هاوبه شیه وهك هۆكارێك و واستهیهك بووه بۆ گه‌یشتن به‌خودای مه‌زن.
(وما نعبدهم الا ليقربونا الى الله زلفي... الزمر: ۳۰) .

جا هه‌ریه به‌کاره‌ینانی ئه‌م هۆکارو تاکاکرانه ، ده‌بیته مایه‌ی خه‌شن وتوپه‌یی
خوای بالاده‌ست ، وه‌مانه‌وه‌ی هه‌تا هه‌تایی ئه‌وکه‌سانه له‌ناو ئاگر. وه‌ده‌بیته
مایه‌ی خوێن پشته‌نیان ومال و سامان چه‌لال بوونیان.

جا لیڤه‌دا پرسیارێك سه‌ر هه‌ل ده‌دات ئه‌ویش ئه‌وه‌یه: ئایا ده‌گونجیت خوای
گه‌وره پێگا بدات بۆ به‌نده‌کانی بۆ نزیک بوونه‌وه لێی، په‌نا به‌رنه به‌ر تکا که‌رو
ناو بژیوان ونیوه‌ندیك؟ ئایا قه‌ده‌غه‌کردنی ئه‌مه ته‌نها له‌ پێگه‌ی شه‌ریعه‌ته‌وه‌یه؟
یاخود هه‌ر به‌سروشیتیش ئه‌مه ناشیرین و ژیریش پێگری ئه‌وه ده‌کات که شه‌ریعت
پێگه‌ی پێ نه‌دات؟

به‌لکو شه‌ریعت هاتوه بۆ دیاری کردن و پێگری له‌و شتانه‌ی که‌له پوانگه‌ی
ژیریشه‌وه ناشیرین و ناپه‌سه‌ندن. وه‌ئه‌م هاوبه‌شی دانانه‌ش له‌هه‌موو شته‌کانی تر
ناشیرین ترو ناپه‌وا تره‌.

جا نه‌ینی چی یه‌ هاوبه‌شی له‌نیو هه‌موو تاوانه‌کاندا لێ خۆش بوونی نی یه؟
ئه‌وه‌تا خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیت: (إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ
لِمَنْ يَشَاءُ... النساء: ۴۸) واته: خوای گه‌وره جگه له‌تاوانی هاوبه‌شی بۆ خوا
بپاردان له‌هه‌موو تاوانێکی تر ده‌بوری‌ت.

جا له‌م پرسیاره ورد به‌ره‌وه و به‌بیرو هۆش و دل هه‌لیسه‌نگینه و به‌که‌می نه‌زانی ،
چونکه هه‌ر ئه‌م پرسیاره‌یه که‌جیا که‌ره‌وه‌یه له‌ نیوان یه‌کتا به‌رستان و هاوبه‌ش
دانه‌را ، خواناسان و خوانه‌ناسان، به‌هه‌شته‌یه‌کان و دۆزه‌خیه‌کان.

له‌ وه‌لامدا ده‌لێن: سه‌رکه‌وتن و سه‌رفرازی هه‌ر لای خوای گه‌وره‌یه ، وه‌داوا له‌و
ده‌که‌ین که‌ کۆمه‌ک و پاست په‌ویمان پێ ببه‌خشیت. جا هه‌رکه‌سیک به‌پێی
پێنما یه‌یه‌کانی هه‌نگاو بنیت سه‌رکه‌ردان نابیت. وه‌هه‌ر که‌سیکیش توشی

نه خوښی و چاره سهر

سهرگه ردنی بوو جگه له خودا پښماکاری نی یه، وه هرچی یه کیش ببه خشیت
پښگری بۆ نی یه. وه پښگری له هر شتیکیش بکات که س بۆ نی یه بیبه خشیت.

جۆره کانی هاوبه شی

هاوبه شی دوو جۆره:

هاوبه شی یه که په یوه ندی به خودی خوی گه وره وه هیه، واته به خودو ناوو
وئاکارو کرداره کانی یه وه.

وه هاوبه شی یه که په یوه ندی به شیوازی په رستن ومامه له کردنه وه هیه،
هرچه نده خاوه نه که ی باوه پی به تاکی خودایه له خود وناو وئاکارو کرداره کانیدا.

جۆری یه که م: که په یوه ندی به خودی خوداوه هیه:

١. هاوبه شی له کارخستن "التعطیل".

٢. هاوبه شی په رستن چنه خودایه که له گهل خودای گه وره دا.

یه که م: هاوبه شی له کارخستن (التعطیل)

٣. هاوبه شی په یوه ندی نیوان دروستکار "خودا" و دروستکارو "بهنده کانی".

ب. ٣. ١. هاوبه شی په یوه ندی نیوان دروستکار "خودا" و دروستکارو "بهنده کانی".

ب. ٣. ١. هاوبه شی په یوه ندی نیوان دروستکار "خودا" و دروستکارو "بهنده کانی".

٣. ١. هاوبه شی په یوه ندی نیوان دروستکار "خودا" و دروستکارو "بهنده کانی".

٣. ١. هاوبه شی په یوه ندی نیوان دروستکار "خودا" و دروستکارو "بهنده کانی".

٣. ١. هاوبه شی په یوه ندی نیوان دروستکار "خودا" و دروستکارو "بهنده کانی".

٣. ١. هاوبه شی په یوه ندی نیوان دروستکار "خودا" و دروستکارو "بهنده کانی".

٣. ١. هاوبه شی په یوه ندی نیوان دروستکار "خودا" و دروستکارو "بهنده کانی".

٣. ١. هاوبه شی په یوه ندی نیوان دروستکار "خودا" و دروستکارو "بهنده کانی".

٣. ١. هاوبه شی په یوه ندی نیوان دروستکار "خودا" و دروستکارو "بهنده کانی".

وهه روه ها هاوبه شی ئه و بی باوه پانه ی که پئیان وایه که بونه وهر هر له میژوهه
هه بووه و سه ره تاوکۆتایی نی یه . وه سه رچاوه ی هه موو پووداوه کان ده گه ریته وه
بۆ هۆکاره کان وه به (عه قل وده رونه کان) ناویان ده به ن.

هه روه ها هاوبه شی ئه و که سانه ی که ناوو ئاکارو کرده وه کانی خوای گه وره له کار
ده خه ن وه ک پپی (جهه یمه کان وقرامته کان) که هیچ ناوو ئاکاریکیان بۆ خودا
نه سه لماندوه ، بگه ره له پوانگه ی ئه وانه وه دروست کراوه کان له خودی خۆی
پپوپوخترو خاوه ن ئاکارو کرداری جوان وته واوترن .

دووهم: هاوبه شی په رستنی چهند خودایه ک له گه ل خوای گه وره دا
واته ناو وئاکاری خوای گه وره له کار ناخات ، به لکو هاوبه شی بۆ خودا بپیار ده دات
له په رستندا . وه کو هاوبه شی مه سیحیه کان ، که مه سیح به خودا ده زانن له گه ل
خوای گه وره دا . وه هه روه ها ئه م جۆره هاوبه شی وپپیاردانه
مه جوسه کان "ئاگر په رسته کان" یش ده گریته وه ، که هه موو کاریکی چاکه خواز
ده دهنه پال پووناکی وه هه موو کاریکی خراپیش ده دهنه پال تاریکی .
هه روه ها ئه م جۆره هاوبه شی وپپیاردانه پپی قه ده ریه کان "القدریه" یش
ده گریته وه که ده لئین: گیانه به ر خۆی به دیه پنه ری کرداره کانی، وه به بی ویست
وئیراده ی خوای گه وره پووده دهن . هه ربۆیه قه ده ریه کان له م بۆچوونه دا
هاوشیوه ی مه جوسه کانه .

ئه م جۆره هاوبه شی وپپیاردانه چهندین شیواز ده گریته وه له وانه :
أ. ئه و که سه ی که پووبه پووی (ابراهیمی پیغه مبه ر) بووه و ده یووت: منیش
مردن وژیانم به ده سته که خۆی کردبووه هاوبه شی خودا له م کاره دا .
که ده وترا "ابراهیمی پیغه مبه ر" ووته که ی پوچه ل کرده وه به وه ی که خوای گه وره
خۆر له خۆره لاته وه ده بات بۆ خۆرئاوا ، تۆ به پیچه وانه وه ئه نجامی ده . (إِذْ قَالَ
إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ... البقرة: ۲۵۸) .

نەخۇشى و چارەسەر

- ب. ئەو كەسانەى كە ئەستېرەو ھەسارەكان بەئەنجام دەرو كاریگەر
ھەلسوپنەرى كردهكان دادەنن. وەكو پېيازى (سائەكان) و كەسانى تریش.
ت. ئەو كەسانەى كە خۆر "پۆڭ" یان ئاگر دەپەرستەن.
پ. ئەو كەسانەى كە وادەزانیت خواكەى ئەم چل وپۆپەى ھەموو خوداكانە. گەر
بیپەرستیت پشٹیوانیت لی دەكات.
ج. ئەو كەسانەى كە پېیان وایە بە پەرستەنى خودایەكى بچوك نزیك دەبیتهو
لەخوای گەرە، وەبەم چەشنە ژمارەى خوداكان زیاد دەكات ، وە وەكو ھۆكار و
واستەیهك بەكارى دەھینیت.

جۆرى دووھم : ھاوبەشى بریاردان ئە پەرستەندا :

ئەم جۆرەیان لە ھاوبەشى جیاوازه لەوى تر ، چونكە ئەنجام دەرى ئەم جۆرەیان
بیروباوەپى بەتاك و تەنھایی خودای گەرە پتەو و ھیچ ھیزوپەرستراویك نى یە
تەنھا خوای مەزن نەبیت كەسوود وزیان گەپەنەرە وەتاك و تەنھاییە ، بەلام
بەدلسۆزى و ئیخلاسى تەواو وە خواپەرستى ناكات.
ھۆكارەكانى ئەم ھاوبەشى بریاردانە :

واتە لە پەرستەنى خوای تاقانەدا بەشى دەرونودونیاىی تېدايە ، ھەندىك جار
لە پېتناوى ناوبانگ دەركردندا خواپەرستى دەكاتو وەھەندى جاریش بۆ دەست
كەوتنى دونیاىی وەھەندى جاریش بۆ خواپەرستى . بەشیوازىك ئەو خواپەرستى یە
بەشى خوداو دنیاو شەیتانىشى تېدايە .

بەداخو وە ئەمە حالى زۆرىنەى خەلكى یە ، وە ئەم جۆرە ھاوبەشییە كە پېغەمبەرى
خودا ﷺ دەربارەى فەرموو ، كە (ابن حبان) لە (صحیحە) دا ھیناویتی كە
پېغەمبەر ﷺ دەفەرمیت : (الشرك في هذه الأمة أخفى من دبيب النمل، قالوا :
كيف نجوا منه يا رسول الله؟ قال ﷺ : قل : اللهم اني أعوذ بك ان اشرك بك وأنا

اعلم، وأستغفرک لما لا أعلم.)^۱ واته: ئەم جۆره هاوبهشی یه له ناوقه ومه که مدا له دهنگی پێی میرووله شاراوهر ونهینێ تره. ووتیان ئەو چۆن خۆمانی لێ پزگاربکهین؟ پێغه مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: بڵێن: خودایه ئێمه په‌نا به‌تۆ ده‌گرین که هاوبه‌شیت بۆ بریاربده‌ین که پێی بزانی، وه‌داوای لێ خۆش بوونت لێ ده‌که‌ین که پێی نازانین.

جا پووپه‌رمای (الریاء) هه‌ر هه‌مووی به‌هاوبه‌شی داده‌نریت. خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیت: (قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا... الكهف: ۱۱۰) واته: پێغه مبه‌ر پێیان رابگه‌یه‌نه که من ته‌نها مرقفیککی هاوشیوه‌ی ئێوه‌م خوای گه‌وره وه‌حی و نیگام بۆ ده‌نیریت تا پێتان رابگه‌یه‌نم که خوای ئێوه تاک و ته‌نهایه ، جا ئه‌وه‌ی ئه‌یه‌وێت به‌دیداری ئه‌و خودایه شاد بێت ئه‌وا با کرداری چاکه ئه‌نجام بدات هاوبه‌ش و هاوه‌ل بۆ خودا بریار نه‌دات.

ئهم ئایه‌ته ئاماژه به‌ تاکی خوداو تاکی مه‌به‌ستی په‌رستن بۆ خودا ده‌کات ، چونکه خودا تاکه‌و وه‌پێویسته به‌تاکی به‌پرستیت و وه‌هاوه‌ل و هاوبه‌شی بۆ بریار نه‌دریت له‌ په‌رستندا وه‌پێناسه‌ی کرداری چاکه و چاکه‌خوازی ئه‌وه‌یه که له‌سه‌ر پێبازی سونه‌ته‌وه مه‌به‌ستی په‌رستن ته‌نها بۆ خودا ئه‌نجام بدریت دوور له‌ پووپه‌رمایی.

هه‌روه‌کو نزاو پارانه‌وه‌ی (عومهری کوپی خه‌تاب) که هه‌میشه ده‌یفه‌رموو: خودایه هه‌موو کرده‌وه‌کانم بکه به‌کرده‌وه‌ی چاکه ، وه‌هه‌موو کرده‌وه چاکه‌کانم ته‌نها بۆمه‌به‌ستی په‌رامانه‌ندی تۆ بێت، وه‌به‌شی هه‌یج که سیکی تیدا نه‌بێت.

^۱ - ئەم فەرمووده‌یه (صحیح: ۵، احمد: ۴/۳۰۴) گێڕاویه‌تیوه به‌ (باسنا و ضعیف) وه‌ (بخاری) له‌ (الأدب المفرد: ۷۱۶) گێڕاویه‌تیوه (البانی) به‌ صحیحی داوه‌ته قه‌ڵه‌م.

حوكمى رووبه‌رمایى "الریاء"

هاوبه‌شى ئه‌نجام دان له‌په‌رستندا ده‌بیته مایه‌ی له‌ده‌ست دانى پاداشته‌كه‌ی. هه‌روه‌كو بلیتی ئه‌و كاره‌و په‌رستنه‌ت هه‌رئه‌نجام نه‌دابیت. هه‌ر بۆیه‌ دوور نی یه‌ سزا بدرییت له‌سه‌ر ئه‌نجام نه‌دانى ئه‌و په‌رستنه‌، چونكه‌ خواى گه‌وره‌ فه‌رمانى پى‌ کردوین كه‌ به‌ دلسۆزو ئیخلاسى دوور له‌ رووبه‌رمایى خودا به‌ تاك وته‌نھا به‌رستین وهاوبه‌شى بۆ ئه‌نجام نه‌ده‌ین. (وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ... البینه: ٥).

جا هه‌ركه‌سیك به‌ ئیخلاسى و دلسۆزی په‌رستن ئه‌نجام نه‌دات، ئه‌وا كارى به‌ فه‌رمانى خودا نه‌كردوه‌، وه‌ ئه‌و كاره‌ نه‌دروسته‌و نه‌قبولیش ده‌كرییت. خواى گه‌وره‌ له‌ فه‌رموده‌یه‌كى قودسیدا ده‌فه‌رمییت: (انا اغنى الشركاء عن الشرك، فمن عمل عملاً اشرك معي فيه غيри، فهو للذي اشرك به، وانا منه بريء.) واته‌: من له‌هه‌موو كه‌س زیاتر بى‌ باكم و بى‌ هاوتام له‌هاوبه‌ش وهاوه‌ل. جا هه‌ركه‌سیك كارىكى ئه‌نجام دا وهاوبه‌شى بۆ په‌یداكردم، ئه‌وا له‌ قیامه‌تدا ئه‌و كه‌سه‌ ده‌نێرمه‌ لای هاوبه‌شه‌كه‌، وه‌ من لیى بى‌ به‌ریم، چونكه‌ ئه‌و كاره‌ بۆ من نه‌بووه‌. جوړه‌كانى ئه‌م هاوبه‌شه‌

ئهم جوړه‌ی هاوبه‌شى و بپیاردانه‌ دابه‌ش ده‌بییت بۆ دووجوړ:

یه‌كه‌م: خودا له‌ئنه‌نجام ده‌ره‌كه‌ی خو‌ش نابیت:

كه‌ ئه‌مه‌ش ده‌بیته‌ دووبه‌شه‌وه‌ كه‌ گه‌وره‌و گه‌وره‌ترینه‌.

وه‌خواى گه‌وره‌ له‌ئنه‌نجام ده‌رى هیه‌چ كامیان خو‌ش نابیت، له‌وانه‌: خو‌شویستنى كه‌سیك یان شتیك به‌ئنه‌ندازه‌ی خو‌شویستنى خودای گه‌وره‌ كه‌ده‌فه‌رمییت: (وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ... البقرة: ١٦٥) واته‌: له‌گه‌ل بوونى ئه‌و هه‌موو به‌لگه‌ پوونوئاشكرايانه‌دا، كه‌چى هه‌ندیك له‌خه‌لكى ده‌چن شتانى تره‌له‌ده‌بژێرن و وه‌كو خودا خو‌شیان ده‌وییت

ابن القيم الجوزی

وده پیه رستن، له کاتیکدا برپواداران خودایان له هه موو که سیک وشتیک زیاتر خوښ ده ویت.

وه نه نجام ده رانی نه م جوړه هاو به شیه له دۆزه خدا ده لئین: (تَاللّٰهِ اِنْ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ * اِذْ نُسَوِّیْكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِیْنَ... الشعراء: ۹۷-۹۸) واته: سویند به خودا ئیمه له وپه پری گومرایی و سه رلی شیواوی دا بووین. کاتیک ئیوه مان ده برده پیزی په روه ردگارو په کسانمان ده کردن.

جا هاو به شی کردنی نه و شتانه له گهل خودای گه ورده تانه له بابته خۆشه ویستی وگوپرایه لیدا بووه، نه که به وهی که به خودایان بزانن. جا نه مه له لوتکه ی نه قامی وگه جی وسته مدانی به که سیک یاخود شتانیک له ئاستی خودای گه ورده دا دابنریت؟!

جا چ گه وجیه که دروست کراویکی بی هیژ وبی ده سولات وه ژارو ناتواو به راورد بکریت به خولقینه ری هه موو جیهان و سه رچاوه ی هیژوتوانایی و بیژنه رو مرینه ری هه موو دروست کراوه کان، وه سه رچاوه ی دانایی وزانایی وخواهه به خشنده یی ومیهره بانی، جا نه مه چ ستم وناپه وایه که؟!

وه نه مه چ به راوردیکه؟ خوی گه ورده ده فهرمیت: (الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْاَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ... انعام: ۱) واته: سوپاس وستایشی بی پایان بو به دیهینه ری زهوی وئاسمانه کان وتاریک و پووناکی یه، که چی پاش نه م هه موو پاستیه بی باوه پان په روه ردگارو دروست کراوه کانی هاوتواو هاو به ش ده که ن.

جا هاو به شکاران (مشرک) به چ پیوه ریڅ خولقینه ری زهوی وئاسمانه کان که خواوهه پووناکی وتاریکی یه به راورد ده که ن به رامبه ر که سانیک خواوهه خۆشیان نین و وه هیچیان به ده ست نی یه ته نانه ت مان و مردنی خۆشیان. نه مه چ بی

عه قلی وسته م وناړه واییه که؟! وه چ تاوان ونه فامیه که هیه بگاته نه م بی عه قلی
یه؟!

هاوبه شی بریاردان له کردارو ووته و نیه ته کاند

نه م جوره هاوبه شیانه له چوارچپوهی هاوبه شی بریاردانه له پهرستندا.

هاوبه شی له کرداره کاند

له هاوشپوهی نه م هاوبه شی بریاردانه وه ک: سوژده بردن بؤ غه یری خودا،
وه سوړپانه وه و ته و اف کردنی مالیک یان جیگایه که جگه له مالی
خودا "که عبه". وه ماچ کردنی به ردو شتی تر به مه به سستی په رستن، جگه
له به رده په شه که "الحجر الاسود"، وه ماچ کردنی گړپو سوژده بردن بؤی.
پيغه مبه ﷺ نه فرته ده کات له و که سانه ی گړپي پيغه مبه ران وپياوچاگان ده کاته
مزگه وت ونویژيان له سهر بکات، جانه خوازه که سانیک گړپه رستن
وپه یکه رپه رستن. له (صحيحین) دا هاتووه که پيغه مبه ﷺ فرموو یه تی: (لعن
الله اليهود والنصارى اتخذوا قبور انبيائهم مساجد.)^۱ واته: خوی گوره نه فرته تی
له گاورو جوله که کان کرد به وهی که گړپي پيغه مبه رانیا ن ده کرده مزگه وت
په رستگا.

وه له (صحيح) دا هاتووه که پيغه مبه ﷺ فرموو یه تی: (ان من اشرار الناس من
تدرکهم الساعة وهم احياء، والذين يتخذون القبور مساجد.)^۲ واته: خراپترین
پیړ نه وانه که قیامه تیان به سهر دا دیت، وه نه و که سانه ش که گړپ ده که نه
په رستگا.

^۱ - نه م فرمودانه له (احکام الجنائز) (ناصر الدین الالبانی) دا به صحیح هاتووه.

^۲ - هه مان سهر چاوهی پيشوو.

وهله (صحیح) دا هاتووه که پیغه مبه ﷺ فرمویه تی: (إن من كان قبلکم کانوا يتخذون القبور مساجد ألا فلا تتخذوا القبور مساجد ، فإني أنهاکم عن ذلك.)^۱ واته: ئه و گه لانه ی پیئشوو گۆره کانیان ده کرده په رستگا جا من فرمانتان پی ده که م که کاری وانه که ن.

وهله (مسند) دا (امام احمد) دا هاتووه، وه (ابن عباس) به صحیحی هیئاویتی که پیغه مبه ﷺ فرمویه تی: (لعن الله زورات القبور، المتخذین علیها المساجد والسرچ.)^۲ واته: خوای گه وره نه فره تی له وئافره تانه کردووه که ده چنه سه رگۆره کانیان وکاری ناشه رمی ئه نجام ئه دهن، وه ئه و که سانه ش که گۆره کان ده که نه په رستگا و مؤمیان له سه ر داده گرسینن.

هه روه ها پیغه مبه ﷺ ده فره میت: (اشتد غضب الله علی قوم اتخذوا قبور انبیائهم مساجد.)^۳ واته: خوای گه وره خه شم وقینه و غه زه بی تونده دژ به و گه لانه ی گۆری پیغه مبه ره کانیان ده که نه په رستگا.

وهه روه ها ده فره رمویت: (ان من كان قبلکم کان اذا مات فیهم الرجل الصالح بنوا علی قبره مسجداً وصوروا فیهِ تلك الصورة، اولئک شرار الخلق عند الله یوم القیامة.)^۴ واته: گه لانی پیئش ئیوه ئه گه ر پیاوچاکیکیان لی بمردایه له سه ر گۆره که ی په رستگایان دروست ده کردو وینه که یان ده کیئشا تیدا. ئه وانه خراپترین پیئن له لای خوای گه وره له پۆژی قیامه تدا.

^۱ - هه مان سه رچاو هی پیئشو.

^۲ - هه مان سه رچاو هی پیئشو.

^۳ - هه مان سه رچاو هی پیئشو.

^۴ - هه مان سه رچاو هی پیئشو.

نه خوشی و چاره سهر

جا نه مه حالی نه و که سانه به که سوژده بۆ خودا ده به ن له مزگه وتیک که له سهرگۆره کان دروست کراوه. جا نه بی حالی نه و که سانه چۆن بیت که سوژده بۆ گۆره کان ده به ن؟!

پیغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی: (اللهم لاتجعل قبري وثنا يعبد.)^۱ (واته: خودایه گۆره که م نه بیته بت و به رستریته.) پیغه مبه ری ئازیز زۆر جه ختی له سهر پاراستنی لایه نی یه کتا په رستی کردۆته وه، ته نانه ت پێگری کردووه له نه نجام دانی نوێژی سونه ت له کاتی هه لته اتنی خۆدا تاوه کو لیک چوێک پوونه دات له که ل خۆر په رسته کاند، که له کاتی هه لته اتن وئاوابوونیدا سوژده ی بۆ ده به ن. هه ربۆ نه م مه به سته پیغه مبه ر ﷺ پێگری کردووه له نه نجامدانی نوێژ له پاش نوێژی عه سرو دوای نوێژی به یانی.

به لام سه باره ت به سوژده بردن بۆ جگه له خودا. نه و پیغه مبه ر ﷺ ده فهرمیت: (لاینبغی لأحدان یسجد لأحد إلا الله)^۲ واته: بۆ هیچ که سیك نی یه سوژده به ریته جگه بۆ خودا نه بیته. جا ووشه ی "لاینبغی" له ووتی خواو پیغه مبه ردا واتای نه و په ری له پێگری و قه ده غه بی دایه. هه روه کو خوی گه وره ده فهرمیت: (وَمَا عَلَّمَاهُ الشَّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ... یس: ۶۹) واته: ئیمه پیغه مبه رمان فێری شیعر بیژی نه کردووه و به هیچ شیوه یه کیش بۆی نی یه شیعر بلێته.

(وَمَا تَنْزَلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ * وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ.. الشعراء: ۱۱۰-۱۱۱) واته: شه ی تانه کان نه یان توانیوه نه م قورئانه دابه زینن، وه به هیچ شیوه کیش بۆیان نی یه ناتوانن کاری وابکه ن.

^۱ - هه مان سهرچاوه ی پێشوو.

^۲ - ئهم فهرمووده به (حسن)، (احمد: ۲۲۸/۵) گێراویه تیه وه.

ابن القيم الجوزی

وه ووتەى فريشته كان له قورئاندا: (مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ... الفرقان: ١٨) واتە: بە هیچ شێوەیەك بۆمان نی یە، جگە لە تۆ پشتیوان مەبێژێرین.

هاوبەشی لە ووتەدا

واتە هاوبەشی بریاردان لە ووتە و گفتوگۆدا. وهك سویند خواردن بە جگە لەخودا. هەروەكو (امام احمد) و (أبوداود) دەگێرنەووە كه پێغه مبه‌ر ﷺ فەرموویه‌تی: (من حلف بغير الله فقد أشرك) ^١ واتە: هەركەسێك سویند بەغەیری خودا بخوات هاوبەشی بریاردانە.

وہ نمونہ ی ووتبی (ماشاء الله وشئت) واتە: خواو تۆ ویستان. هەروەكو لە پێغه مبه‌ر وە دەگێرنەووە كه: (قال له رجل: ماشاء الله وشئت، فقال ﷺ: أجعلتنى لله ندا؟ قل: ماشاء الله وحده) ^٢ واتە: پیاویك بە پێغه مبه‌ری ووت: ئەگەر خودا و تۆ ویستان، پێغه مبه‌ر فەرموی: ئایا منت کردە هاوبەشی خودا؟ بەلکو دەبیت بلتیت: ئەگەر خودا ویستی بەتەنھا.

^١ - ئەم فەرموودە (صحیح) ه، (احمد: ٨٧، ١٢٥/٢) وه (حاكم: ١٨/١) وه (ابو داود: ٣٢٥١) وه (ترمذي: ١٥٣٥) گێراویانەتەو.

وه (امام ترمذي) دەتیت: زانیان ئەم فەرموودە بەو لێك دەدەنەووە كه ووتەى پێغه مبه‌ر (فقد كفر - او أشرك) لەبەتەى (تقليط)، وه بەلگەش لەسەر ئەمە فەرموودەى (عمر): ان النبي ﷺ، سمع عمر يقول، وابي وابي، فقال ﷺ: الا ان الله ينهاكم ان تحلفوا بأبائكم؛ واتە: پێغه مبه‌ر گوتی لە (عمر) یور ووتی: سویند بەباوكم بەباوكم، پێغه مبه‌ر فەرموی: خراى گەورە قەدەغەى کردووە سویند بەباوكتان بخۆن.

وهله (ابوهريره) دەگێرنەووە كه پێغه مبه‌ر فەرموویه‌تی: (من قال في حلفه اللات والعزى، فيقول: لا اله إلا الله) واتە: هەر كەسێك سویند بەغەیری خودا بخوات بابلتیت "لا إله إلا الله" وه ووشەى (اللات والعزى) نارى خوداكانى سەردەمى نەفامى بوون لە مەككە.

^٢ - ئەم فەرموودە (صحیح) ه، (احمد: ٢١٤/١، ٣٤٧، ٢٨٣) گێراویەتەو.

نه خوشی و چاره سهر

ئەمە لەگەڵ ئەوە شدا خوای گەورە جەخت دەکاتەوێ لەسەر لەسەر ویستی مەرۆڤ
کە دەفەرمی: (لَمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ... التکویر: ۲۸) واتە: بۆ ئەوانەی
کە دەیانەوێت پێبازی راست و دروست بگرنە بەر.

جائەگەر ئەمە ی باسمان کرد دروست نەبێت ، ئاخۆ دروستی ئەم ووتانە لەکویدا
بێت کە خەڵکی خوویان پێوە گرتوووە و دەڵێن: (من پشتم بەخودا وتۆ بەستوووە و
من تەنھا خواو تۆم هەیه) ، (ئەمە هی خواو تۆیه . ئەمە لەبەرەکەتی خودا و تۆیه)
(من لە ئاسمان خودام هەیه و لەسەر زەویش تۆ) . یاخود دەڵێن: (سویند
بەخودا ژیا نی فلان کەس) . (من تکام لە خودا و تۆیه... هتد) .

جا ئەگەر بەراوردێک بکەین لە نێوان ووتەی "ئەگەر خودا و تۆ ویستان" ئەوا لەگەڵ
ئەم ووتانەی تردا وە لەگەڵ وەلامی پێغەمبەردا بەوێ کە فەرمووی (منت کرده
هاوێشی خودا...) ئەوساتە مەترسی ئەو ووشانەمان بۆ پوون دەبێتەوێ کە ئەگەر
پێغەمبەری خودا گوی بیستی ببوایە چی دەووت؟!

ئەو پەرستنانەی کە تەنھا شایستەی خودان

ئەو پەرستنانەی کە تەنھا شایستەی خوای گەورەن بریتین لە: (سوژدە بردن،
پشت بەستن، پارێزگاری و لەخواترسان "تقوا"، تەوێبەکردن، نەزکردن،
سویندخواردن، الله أكبر، الحمد لله، سبحان الله، وأستغفر الله، وە سوپا پێوە و تەواف
کردن بە دەوری مآلی خودا، نزا و پا پێوە.)

ئەم جورە پەرستشانی تەنھا و تەنھا شایستەی خوای گەورەن وە دروست نی یە و
پێ پێدراو نی یە بە هیچ شێوە و شیوازیێک جگە لە خودا بۆ کەسی تر ئە نجام
بدرێن. نە پێغەمبەر نە فریشتە... هتد.

وە لە (مسندی امام احمد) دا هاتووێ کە: (ان رجلاً أتى به الى النبي ﷺ قد اذنب
ذنبا، فلما وقف بين يديه. قال: اللهم اني اتوب إليك ولا اتوب إلى محمد.

فَقَالَ ﷺ: «عَرَفَ الْحَقُّ أَهْلَهُ»^۱ واته: که سبکیان هینا بۆ لای پیغمبر وه تاوانیکی نه نجام دابوو، کاتیک هینایان بۆ لای پیغمبر ﷺ کابرا ووتی خودایه من ته وبه ده کهم بۆ تۆ نه که بۆ محمد. پیغمبر ﷺ فرموی: حه قی ناس بوو بۆ خاوه نه که ی، واته: زانی که نه مه ته نها شایسته ی خودایه نه که که سی تر.

هاوبهشی له ویست ونیهت دا

هاوبهشی دانان له ویست نیهت دا بابه تیکی زۆر وردو په نهانه، بگره نهو ده ریایه به که که نهاری نی یه، ته نها که سانی که ده ریازیان ده بیته که شاره زاییه کی زۆریان هه بیته. نه م هاوبهشی دانانه نهو ده گریته وه که هه رچی ویست ونیه تیکت هه یه له نه نجامدانی هه ر ووته و کرداری که مه به ستنت نزیک بوونه وه ده بیته له که سیک یان به ده ست هینانی به رژه وه ندیه که جگه له خودای گه وه، نه و هاوبهشی بریار داوه. دلسۆزه "إخلاص": واته هه رچی ویست ونیهت و ووته و کاریکت هه یه به پوختی ته نها مه به ستنت خوای گه وه بیته، جا به مه ده لێن "الحنيفية" واته "پاک و پوختی و پاستگۆیی" که گه لی حه زره تی ئیبراهیمی له سه ر بوو. وه خوای گه وره ش فره مان ی کردوو که به و شیوه یه خوا به رستی نه نجام به دین. وه جگه له م شیوازه هیچی تری لاپه سه ند نیه که ناو کرۆکی راستی ئیسلامه (وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ... آل عمران: ۸۵) واته "نه وه ی جگه له ئایینی ئیسلام په یڕه و بکات لێ ی وه رنا گیریت له قیامه تیشدا خه ساره تمه ند ده بیته..."

جا هه ر که سیک له سه ر نه م شارپنگایه لابدات نه و خه ساره تمه ندی دنیا و قیامه ته.

^۱ - نه م فره مووده یه (حسن)، (احمد: ۴۳۵/۳) و (طبرانی) له (الکبیر: ۲/۱) و (الحاکم: ۲۲۵/۴) گێڕایانه ته وه. هه رچه ند (ذهبی) ده لیت له سه نه ده که یدا (ابو مصعب) لاواز وبی تمنا نه یه، به لام پیاوه کانی تر جیگه ی تمنا نه ن.

پوخته ی هاوبه شی دانان:

پوخته ی هاوبه شی دانان: بریتۍ به له (چواندن به خوی گوره و ،چواندنې به بنده کان به خوی گوره) .

نهمه به که هرچی ناکاری که مالی خوی گوره هه به که خوی و پیغه مبه ره که ی پیان وه سف کردوه . وه بچوینی به دروست کراوه کانی . نه و که سانه ی که بینایان کویر و ،دلیان پشه ،هوشیان پوچه ،که به کتاپه رستی ده که نه لیکچواندن ،وه دواتر نه لیکچواندن به مه زنی و ملکه چی و خوداپه رستی له قه لاهم دده دن .چونکه هاوبه ش دانر (مشرک) دروست کراوه کان له سیفاتی خوابه تیدا ده چوینیت به خوی گوره .

وه هرچی سیفاتی خوابه تی هه به ده داته پال نه و دروست کراوانه . له کاتیکدا که نه سیفه تانه تنها و تنها شایسته ی خوی گوره به که هر به میهره بانی خودی خوی به خشنده و پیر و زیان به خشه به هه موو بوونه وهر که له به رامبه رنه مانه دا پیوسته نزا و پارانه وه ، ترس ،و تکا و پشت به ستنی تاییه ت بکریت به خوی گوره . که هر خودی خوی به دیهنه رو برپاړ دهر و مرینه ر و ژینه ره ی هه موو دروست کراوه کانیتی .

جاهه ر کام له مانه بدرینه پال هه رشتیک و که سیکی تر نه واه شته ی به خوی گوره چواندوه و هاوبه شی برپارداوه . که نه مه ش گوره ترین سته مه . که که سیک یان شتیک که هیچی به ده ست نه بیت و خودی خوی دروست کراوی خودای مه زنه بیچوینیت به مه زترین و گوره ترین هیژ که خودای گوره به ؟!

تاییه تمه ندیه کانی خوابه تی

به کیک له تاییه تمه ندیه کانی خوابه تی بریتی به له :

۱- که مائی ره ها (المطلق) له هه موو پوویه که وه:

خودایه ک هیچ که م و کوپیه کی نییه له هیچ پوویه که وه. که مائی په های هه یه له هه موو پوو و بواریکه وه هه ربویه پیویسته سه رجه م په رسته شه کان ئاراسته ی نه و بکریڼ به ته نها چونکه سه رچاوه ی دابین کردنی پیداویسته کانی ژیا نه له هه موو پویه که وه. جا هه رچی په رسته شه هه یه وه ک (ته وه کردن، پشت به ستن، به مهنی راگرتن، نزا و پارانه وه، تکا کردن، ملکه چ کردن، خوښ ویستن و به ندایه تی کردن. هتد) سه رجه م نه مانه به پیی پیوه ری عه قل و ژیری و شرع و سروشتیش ته نها بۆ خودا نه نجام ده درین.

جاهه رکه سیڅ کام له مانه ی سه ره وه بداته پال که که سیڅی تر یا خود بۆشتی کی تری نه نجام بدات جگه له خودای گه وره نه وا هاویه شی برپارداوه نه و شته ی چواندوه به خودایه ک که نه هاوشیوه ونه هاوتای هه یه که نه مه خوی له خویدا گه وره ترین سته مه. وه خوای گه وره ش له نه نجامده ره که ی خوښ نابیت. له گه ل بوونی نه و هه موو سوژ و به زه یه ی دا.

۲- په رستراویتی:

واته هه میسه خودای گه وره په رستراوه له لایه ن به نده کانیه وه و شایسته و شایه نی ملکه چی یه.

وه (په رستن) له سه ر دوو بنه مای سه ره کی پیکهاتوه بریتی یه له (ته واوی خوښه ویستی وه ته واوی ملکه چی) بۆ خودای گه وره.

وه پله و پایه ی به نده کان له په رستندا به نده به به هیزی نه و دوو پیکهینه ره وه جاهه رکه سیڅ "خوښه ویستی و ملکه چی" به خشیت به که سیڅ، شتیڅ جگه له خودای گه وره. نه وا مافی خودای به خشیه به که سیڅی تر که نه مه ش هاویه ش دانانه، وه هیچ عه قل و ژیری ک و سروشتی کی خاوین، نه مه په سه ن ناکات. ته نها له لای که سانیک دروسته که شه یتان عه قلی تیڅداون و سروشتی شیواندوون.

جا هەر که‌سیک له سەر ژیری پوخت و سروشتی خاوین مابیتته‌وه ئه‌وا له‌و که‌سانه‌یه که خواناس و پینماکراوون به هاتنی کتیب و پیغه‌مبه‌ره‌کانی خودا. وه ژیر پاک و بیر پۆشن و سروشتی خاوینن ، هه‌میشه برپای یه‌کتا په‌رستیان گه‌شه ده‌کات (نُورٌ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ... النور: ۳۵) واته: خودای گه‌وره هیدایه‌ت و پینمایی ئه‌و که‌سانه ده‌کات که مه‌به‌ستیتی.

جا پاش زانینی ئه‌م راستی یه ئیتر هه‌رچی‌یه‌کی تر له‌مانه‌ی خواره‌وه که باس ده‌که‌ین ، هه‌ر هه‌موویان ته‌نها و ته‌نها مافی خودان. له‌وانه:

۳- سوژده‌بردن:

هه‌رکه‌سیک سوژده‌ بۆ غه‌یری خودا به‌ریت ئه‌وا ئه‌و شته‌ی چواندووه به خودا.

۴- پشت‌به‌ستن (التوکل):

هه‌رکه‌سیک پشت به غه‌یری خودا بیه‌ستیت. ئه‌وا ئه‌و شته‌ی چواندووه به خودا.

۵- ته‌ویه‌کردن:

هه‌رکه‌سیک ته‌ویه بکات بۆ غه‌یری خودا ئه‌وا ئه‌و که‌سه‌ی چواندوه به خودا.

۶- سویند‌خواردن پێی، یان به‌ناوی به‌مه‌به‌ستی گه‌وره و پیروژ‌راگرتن:

جا هه‌رکه‌سیک سویند به غه‌یری خودا بخوات. واته زۆر به پیروژ‌گه‌وره‌ی بزانی‌ت ئه‌و مافه‌ی پێی به په‌وا ببینی‌ت ئه‌وا ئه‌و که‌سه‌ی چواندوه به خودای گه‌وره. ئه‌مانه‌ی که باس‌مان کرد هه‌ره‌مووی له پوانگه‌ی چواندو بووه (التشبيه).

به‌لام له پوانگه‌ی لێک چواندن پێی (التشبه به):

هه‌رکه‌سیک خۆی به مه‌زن و گه‌وره و پیروژ‌ بزانی‌ت ، وه‌بانگه‌شه‌ی پیا هه‌ل‌دان بکات بۆ خۆی ، وه هه‌ریه‌که له مه‌زنی ، ملکه‌چی خه‌لکی ، تکاکردن، ترسان ، پشت‌به‌ستن. هتد ئه‌مانه به مافی خۆی بزانی‌ت. ئه‌وا کێپ‌رکی له گه‌ل خودا دا کردووه له خوایه‌تی و په‌روه‌ردگاری‌تی دا.

خوای گه وره مافی خۆیه تی پيسوا و سه رشۆپى بکات و بیکاته په ند و عیبه ته تی پۆژگار و بهنده کانی. له (صحیح) دا هاتوه پێغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی: (يقول الله عز وجل: العظمة إزاري، والكبرياء، دائي، فمن نازعني واحداً منهما عذبتة) ^١ واته: گه وره ی و مه زنی، جل و به رگی سه ریلند و سه ربه رزی عه باویالا پۆشمه. هه ر که سیك له م دوانه کێپرکیم له گه ل دا بکات تووشی نازار و سزای ده که م."

جا نه گه ر په یکه رتاشیک له تاشینی په یکه ریک دا بیه ویت لاسایی خودای گه وره بکاته وه. ئه وا توندترین سزا ده دریت. ئاخۆ که سیك بیه ویت کێپرکی له مافی خودایه تی و په روه رگاریتی دا بکات حالێ له قیامه تدا چۆن بیت؟! پێغه مبه ر ﷺ ده فه رمیت: (أشد الناس عذاباً يوم القيامة المصورون، يقال لهم أحيوا ما خلقتهم) ^٢ واته: "توندترین سزا له قیامه تدا تووشی په یکه رتاشه کان ده بیت که ویستویانه لاسایی خودای گه وره بکه نه وه. پێیان ده وتری ت ئه و په یکه رانه ی دروستان کردوه زیندوویان بکه نه وه و پوح بکه نه وه به ریان."

وه له (صحیحین) دا هاتوه. پێغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی (قال الله عز وجل: ومن أظلم ممن ذهب يخلق خلقاً كخلقي، فليخلقوا ذرة، فليخلقوا شعيرة) ^٣ واته: "خودای گه وره ده فه رمویت: کێ هه یه له و که سه سته م کارتر که شتیک دروست

^١ - ئهم فهرموودهیه (صحیح) ه، (مسلم: ١٧٩/١٦ نووی) گێراویه ته وه.

(امام نووی) ده لیت: "نازعني" واته به مالی خۆی بزانی ت و بیکاته سیفاتی خۆی، که نه مهش لوتکه ی خۆ به زل زانی نه (التکبر)، وه به کارهێنایی وشه ی "إزاري" وه "إدعاء" له روی مه جازه وهیه هه ر وه کو عه ره ب ده لیت: (فلان شعاره الزهد، و دشارة التقوى) مه به ستیا لیره جل و به رگ نی یه، به لکو مه به ستیان سیفات و ناکای ئه و که سه یه. وه کو جل و به رگ و مرۆفه که یان رازاندۆته وه ده لیت: نه مه ی لیره دا بۆیه به کارهێنا وه چونکه (عیزه ت و سه ربه رزی) ته نها تاییه تن به خوای گه وره دوو شت لێتی جیا نابه وه وه هه میشه یین بۆ خودا... (شرح مسلم: ١٧٩/١٦).

^٢ - ئهم فهرموودهیه (صحیح) ه، (بخاری: ٧٥٨٨) وه (مسلم: ٩٢/١٤ نووی) گێراویه ته وه.

^٣ - ئهم فهرموودهیه (صحیح) ه، (بخاری: ٥٩٥٧) و (مسلم: ٩٤/١٤ نووی) گێراویه ته وه.

ده‌کات و خوښی ده‌هینتته ئاستی من، نه‌گەر پاست ده‌کەن با گەردێک یان ده‌نکه جۆیه‌ک دروست بکەن".

خوای گه‌وره‌ بچوکتێن دروستکراوه‌کانی ده‌ست نیشان کردووه‌ که "گه‌رد و گه‌نمه‌". نه‌خوازه‌ ئاسمانه‌کان وزه‌وی...هتد. که ده‌یانه‌وێت له‌خودایه‌تی کۆ بپکێ له‌گه‌ڵ خوای گه‌وره‌دا بکەن.

وه‌ له‌ (صحیح) دا هاتووه‌ که پیغه‌مبەر ﷺ فه‌رمووێه‌تی: (إِنْ أَخْنَعَ الْأَسْمَاءُ عِنْدَ اللَّهِ رَجُلٌ يَسْمَى: بِشَاهَانَ شَاهٍ، أَيْ مَلِكٌ مَلُوكٌ، لَا مَلِكَ إِلَّا اللَّهُ.)^١ وه‌له‌ پێوايه‌ تێکی تر دا هاتووه‌: (أَغِيظُ رَجُلًا عَلَى اللَّهِ رَجُلٌ يَسْمَى بِمَلِكِ الْأَمْلاَكِ.)^٢ واته‌: ناشیرینترین ناوالای خوای گه‌وره‌، که‌سیکه‌ ناوی بنرێت شاهان شاه. واته‌ پادشای پادشاکان، ته‌نها خودا پادشایه‌.

خوای گه‌وره‌ توپه‌ ده‌بی‌ت که‌سیک ناوی خوښی بنی‌ت به‌ پادشای پادشاکان، واته‌ خوای گه‌وره‌ پق و غه‌زه‌بی له‌که‌سیک ده‌گرێت که‌له‌ ناوه‌کاندا خوښی به‌خوای گه‌وره‌ بچوینیت، چونکه‌ ته‌نها خوای گه‌وره‌ پادشایه‌ و فه‌رمان په‌واو بپیاربه‌ ده‌سته‌.

گومانی خراپ بردن به‌خودا، گه‌وره‌ترین تاوانه‌

گومانی خراپ بردن به‌خوای گه‌وره‌ پێچه‌وانه‌ و دژ به‌ که‌مالی خوای گه‌وره‌ و سیفاتە بلند و ناوه‌ جوانه‌کانیت، چونکه‌ گومانی خراپ بردن له‌ گۆشه‌نیگای که‌م و کورتی پوانینه‌وه‌یه‌ بۆ خوای گه‌وره‌. هه‌ر بۆیه‌ خوای گه‌وره‌ به‌لێن وه‌په‌شه‌ی توندی لێ کردووین ده‌فه‌رمی‌ت: (عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا... فتح: ٦) واته‌: ئه‌و گومانه‌ خراپه‌ هه‌ر بۆخوایان

^١ -ئهم فه‌رمووده‌یه‌ (صحیح)ه‌، (بخاری: ٦٢٠٦) وه‌ (مسلم: ١٤/٢٨ نووی) گێڕاویانه‌ته‌وه‌.

^٢ -ئهم فه‌رمووده‌یه‌ (صحیح)ه‌، هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشوو. وه‌هه‌ریه‌ که‌ له‌ روشه‌کانی: (خنخ، اغیظ، اخبث) به‌واتایی پێواوی دێت له‌رژوی قیامه‌تدا.

دهگه پیتته وه، وه نه فره تی لیّ کردو غه زه بی لیّ گرتو ونوه دۆزه خی بۆ ئاماده کردون که سه خترین سه رته نجامه .

وه خوای گه وره ده ره ق به که سانیک که یه کیک له سیفات ه بلنده کانی په ده کاته وه . ده فره میت: (وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ أَرَأَيْتُمْ فَأَصْبَحْتُمْ مِّنَ الْخَاسِرِينَ... فصلت: ۲۳) واته: ئه وه سه رته نجامی ئه و گومانه ناپه سه نده بوو که ئیوه به خوای گه وره تان بر دکه بووه مایه ی ئه وه ی به ه تاهه تایی بچه پیزی زه ره رمه ندانه وه .

وه خوای گه وره له سه ر زاری چه زره تی ئیبراهیمه وه که وته یه ک ئاراسته ی گه له که ی ده فره میت: (إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تُعْبُدُونَ * أَنْفُكَا آلِهَةً دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ * فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ.. الصافات: ۸۵-۸۷) واته: باشه ئه وه ئیوه چی ده په رستن؟ ئایا خواوه ندی درۆینه وه ه لبه ستراو ده په رستن جگه له خوای تا ک وته نها، ئه ی هه لۆیست وگومانتان چی به به رامبه ر خوای گه وره؟

واته ئه ی گومانتان چۆنه به خوای گه وره که کاتی به دیداری ده گن وئیه وش که سی تر تان په رستوه؟ ئه ی گومانتان چۆنه به ناوه جوان و سیفات ه بلنده کانی په روه ر دگاریتی خودا که دووره له هه موو که م وکورتی و ناته واویه که وه، تا بیانوو بدۆزنه وه بۆ په رستنی که سیکی تر جگه له خودا.

جا ئه گه ر گومانتان وابووايه که خوای گه وره به سه ر هه موو شتی کدا زاله و به هه موو شتی ک ئاگاداره . وه هه موو شتی ک که م وکورت ته نها که مائی خو ی نه بیّت، وه هه موو شتی ک بۆ لای ئه و ده گه پیتته وه ، وه هه موو که سی ک و شتی ک پیویستی به سۆزی ئه و هه یه، وه دابین کاری هه موو پی داویستی هه کانی ژیا نه . ده وه له مه ندرتین وزاناترین و به خشنده ترین هیزه . پادشای هه موو پادشا کانه و خواوه نزه وی و ئاسمانه کانه . وه سۆز و به زه یی و په حمه تی هه موو بو نه وه ری دا پۆشیوه . جا ئه مه سیفات و توانای

خودا بێت زۆر دووره له ژیری و عهقله سروشته که وه که هۆکارێک واسته یه ک بۆ خۆی بپاریدات له نیتوان خۆی و بهنده کانیدا.

پهرستن جگه له خودا ، گه‌وره‌ترین سته‌مه

خوای گه‌وره خاوه‌ن و وه‌به‌ره‌ینه‌ری زه‌وی و ئاسمانه‌کانه‌و نه‌ویشی که‌تێدایه ، وه‌هر خۆی شایسته‌و شایه‌نی په‌رستن و ملکه‌چی و گوێپایه‌لی یه ، که‌پێویسته به‌مه‌زنی و گه‌وره‌یی تێپه‌روانی و ملکه‌چی بکه‌ین. چه‌ند سته‌میکی گه‌وره‌یه کاتیکی نه‌و مافی خودایه‌تی و په‌رستنه ده‌دری‌ت پال که‌سیکی تر جگه له‌خودا. به‌تایبه‌تی که‌بزانیته‌و که‌سه په‌رستراوه‌ش له‌به‌نده‌یه‌کی بۆ ده‌سه‌لات زیاتر هه‌یچی تر نی یه .

هه‌روه‌کو ده‌فه‌رمی‌ت: (ضَرَبَ لَكُم مَّثَلًا مِّنْ أَنْفُسِكُمْ هَلْ لَّكُمْ مِّنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِّنْ شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ... الروم: ٢٨) واته: هه‌ر له‌خۆتان نمونه‌ی بۆ هه‌یناونه‌ته‌وه "که‌چه‌نده بپاریدانی هاوه‌ل و هاوبه‌ش بۆ خودا نادرست و نابه‌جی یه " ئایا ئێوه‌پازین به‌نده‌و به‌رده‌سته‌کانتان بینه‌هاوبه‌شتان له‌مال و سامان‌تاندا وه‌هه‌روه‌کو یه‌ک سوودی لێ وه‌ریگرن و ده‌ستی تی‌بخه‌ن و وه‌لییان بترسن و وحسابیان بۆ بکه‌ن. هه‌روه‌کو چۆن ئێوه له‌یه‌کتری سل ده‌که‌نه‌وه .جا نه‌گه‌ر ئێوه مۆله‌تی نه‌وه نه‌ده‌ن که‌کرێکاره‌کانتان یان کاره‌که‌ره‌کانتان هاوبه‌شتان بێت له‌مال و ساماندا. به‌چی پێوه‌ریک ئێوه به‌نده‌کان و دروست کراوه‌کانی من ده‌که‌نه‌هاوبه‌شم له‌کاری خواجه‌تی که‌به‌ته‌نها مافی منه . جا هه‌رکه‌سیک ته‌مه‌بیروباوه‌ری بێت نه‌وه مافی خواجه‌تی نه‌داوه‌و وه‌منی به‌تاک و ته‌نها نه‌زانیوه .

وه‌ک ده‌فه‌رمی‌ت: (يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبَ مَثَلٍ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ * مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ... الحج: ٧٣-٧٤)

ابن القيم الجوزی

واته: ئەى خەلکینە، نمونە یەك هینراوەتەووە چاك گوێبیستی بن، بەپاستی ئەوانەى كەهاناو هاواریان بۆ دەبەن لەجیاتى خوا هەرگیز ناتوانن تاكە مێشێك دروست بكەن، هەرچەندە بۆ ئەو كارە كۆببنەووە یارمەتى یەكتریش بدەن، ئەگەر مێشەكە شتیکیان لى بفرێنێت ناتوانن لى بسەننەووە. داواكراو وداولێ كراو هەردووکیان لاوازو بێ دەسەلاتن. ئەوانە "وەكو پێویست" قەدرى خۆیان بەچاكى نەزانی، پێزى پەروەردگاریان بەتەواوى نەگرت، لەكاتێكدا بەپاستى خودا زۆر بەهێز و بەتوان و بالادەستە.

وہہر وہہا دەفەر مێت: (وما قدروا الله حق قدره والأرض قبضته يوم القيامة والسموات مطويات بيمينه سبحانه وتعالى عما يشركون... الزمر: ۶۷) واتە: خوانەناسان قەدرى خۆیان وەك پێویست نەگرت پێزیان بۆ دانەنا ، بەمەرجێك هەرەموو گۆی زەوى پر مەشتێكى ئەو زاتە یە لە پۆزى قیامەتدا. ئاسمانەکانیش بەدەستى پاست و دروستى خودا پێچراون ، پاکی و بێ گەردى و بێلندى بۆ ئەو پەروەردگارە مەزنەى شایستەى ئەو نى یەنە فامان و هاوێڵ و هاوبەشى بۆ بپاریدەن و قەدرى نەزانی.

جا قەدر و پێزى پێویستى خوایان نەزانیووە کە هاوبەش و هاوێڵى بۆ بپاریدەدەن لە کاتێکدا خۆی گەورە بەهێز و بالادەستە وەجگە لە خودا هەموو بەندەکانى لاوازو بێ دەسەلاتن.

هەر وەها قەدر و پێزى خوایان نەگرتوووە کەسانێك کە:

دەلێت خودا هیچ کتیبێك و پێغەمبەرێكى پەرەوانە نەکردووە بەلکو کاتێك بونەوهرى دروست کردو ئێتر پشت گوێى خستوووە وازى لێهێناووە ، وەهیچ مەبەستێك نى یە لەدروست کردنى بونەوهردا. ئەمەش خۆى لەخۆیدا تۆمەت دانە پال خۆى گەورە بەپشت گوێى خستنى دروست کراوەکانى وەبێى هۆدەبى لە دروست کردنیدا. هەر وەها پەد کردنەوهرى وەبەپاست نەزانینى ناوہجوان و سیفاته

بَلَنده کانیی له چاودیری کردن و نیعمه‌ت به‌خشین به‌بهنده‌کانی. وه‌ه‌روه‌ها
په‌دکردنه‌وه‌ی ئه‌وه‌ی که‌خودا زَالْ وِبالاده‌ست بێت به‌سه‌ر بونه‌وه‌ردا. وه‌به‌پاست
نه‌زانیی پێغه‌مبه‌ره‌کان و کتێبه‌کانی خودا که‌بۆ پێنمایی په‌وانه‌ی کردوون، په‌نا
به‌خودا ده‌گرین له‌م بیروباوه‌په‌ پوچانه. بَلَندی و تاک و ته‌نهایی بۆ خودای که‌وره.
هه‌روه‌ها قه‌درو پێزی خودایان نه‌گرتووه که‌سانیک که‌:

که‌ ده‌لێن مَرُوْڤ هه‌چی به‌ده‌ست نی یه، هه‌موو کرده‌وه‌کان له‌لایه‌ن خوداو نه‌ چ
باشه‌وچ خراپه. جا خودا سزای به‌نده‌کان ده‌دات به‌کارانی که‌له‌ بنه‌په‌تدا هه‌ر
خودی خودا خۆی ئه‌نجام ده‌دریژی نه‌ک مَرُوْڤ. لێره‌دا مَرُوْڤ ناچارکراوه‌ سزاش
ده‌دریژ به‌بێ ئه‌وه‌ی ده‌ستی هه‌بی له‌وکاره‌دا. ئه‌مه‌ش واتای ناداپه‌روه‌ری خودا
ده‌سه‌لمی نیت، ئایا ئه‌م کاره‌ له‌که‌سانیک خاوه‌ن ژیره‌وه‌قل ده‌وه‌شیته‌وه. تا
له‌خواوه‌ یه‌کی که‌وره‌و به‌هه‌یز که‌ دادپه‌روه‌رانه‌ و به‌به‌زه‌یه‌ترین و به‌په‌حمترین نی یه
به‌رامبه‌ر به‌بهنده‌کانی کاری وای لی ده‌وه‌شیته‌وه؟! پاکی و بی‌گه‌ردی بۆ خودای
مه‌زن وله‌گه‌وره‌یی ئه‌م سته‌م و تاوانه.

وه‌هه‌روه‌ها ئه‌و که‌سانه‌ش ده‌گریته‌وه که‌:

پێیان وایه‌ خۆای که‌وره‌ له‌ هه‌موو شوینی که‌ و پاک و پێسدا بوونی هه‌یه. وه‌په‌دی
ئه‌وه‌ ده‌کاته‌وه‌ که‌له‌ سه‌رووی عه‌رشه‌ی مه‌زن له‌نگه‌ری گرتبی "استواء" ی کردبی،
به‌لکو پێیان وایه‌ خودا له‌ هه‌موو مَرُوْڤ و نازه‌لیکدا تهاوه‌ته‌وه‌ که‌ئه‌مه‌ش سته‌م
و ناپه‌واییه‌ به‌رامبه‌ر به‌خودای مه‌زن که‌ده‌فه‌رمیت: (إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ
وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ... فاطر: ۱۰) واته‌: گوته‌ری چاک و جوان و به‌جی بۆلای خۆای
که‌وره‌ به‌رزده‌بیتته‌وه، کاروکرده‌وه‌ی چاکیش گوته‌ری شیرین به‌رزای ده‌کاته‌وه.

خۆای که‌وره‌ له‌سه‌رووی عه‌رشه‌ی مه‌زندایه‌ وه‌ فره‌شته‌کانیش بۆ لای خودای خۆیان
بَلَنده‌بهنه‌وه‌ و دینه‌ خواره‌وه: (يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ...)

السجدة: ۵) واته: ئەو خوايه له سه رووی ئاسمانه وه کاروباری زهوی پێک دهخات
وسه په رشتی دهکات، وه سه رجه م کاره کان بۆلای ئەو به زده بیته وه.

وه ههروهها ئەو که سانهش دهگریته وه که:

باوه پیاو به سیفاته بلندهکانی خوای گه وه نی یه، وه پیاو وایه خوای گه وه
وتووێژی له گه ل موسا نه کردوه له که ناری چیا یی "طور"، وه هاتن وله نگه رگرتنی
له سه ر عه رش، وه هاتنی بۆ دادگایی کردنی به ندهکانی له قیامه تدا، ههروهها
توپه بوون و غه زه ب گرتن و په زامه ندی و خوشه ویستی و چه نده های تر له سیفات
و ئا کاره بلندهکانی خوای گه وه په د ده که نه وه. وه لیکنانه وه ی ئابه جیی بۆ
ده که ن، وه پیاو وایه به م کاره خوای گه وه په یزدارتر و مه زنتر پاده گرن.

وه ههروهها ئەو که سانهش دهگریته وه که:

هاوه ل وکۆپی بۆ به یار ده دهن، یا خود پیاو وایه خوای گه وه تی که ل بووه
به هه موو دروست کراوهکانی و... هتد.

ههروهها قه درووێزی خواپان نه گرتوه ئەو که سانه ی:

که ده لێن خوای گه وه دوژمن و ناهه زهکانی پیغه مبه ر و خانه واده که ی به رز
پاگرتووه، جێنیشینی و ده سه لاتداری و سه ره به رزی به دوژمنهکانی
به خشیوه. وه شوێن که وتووێ و دوست و خانه واده که ی پیغه مبه ری توشی په سوای
نه هه مه تی کردوه له هه ر جیگایه کدا بن.

ئه مه ش نا په وایه که ته واه به رامبه ر به خوای گه وه ده کریت که و ته ی "رافضه" یه.
جا ئەم بۆچوونه هاوشیوه ی و ته و بۆچوونی گا ورو جوله که کانه که ده ره ق
به خودای گه وه ده ی که ن که ده لێن: خوای گه وه پا دشا یه کی په وانه کرد
بانگه شه ی پیغه مبه رایه تی ته نها و ته نها بۆ خۆی ده کرد و وه درۆی به دهم خودا وه
ده کرد، ده یووت: خودا ده لێت و فه رمانی واده کات، وه شه ر یعه تی پیغه مبه رایه تی
هه لده وه شانده وه و به ناوی خودا وه سه روما ل و خوێن و ئا فره تیانی هه لال ده کرد بۆ

خۆی. وه‌خوای گه‌وره‌ش هه‌میشه پش‌تیوانی لی ده‌کرد و به‌سەر نه‌یارانی دا زالی ده‌کرد و وه‌نیشانه‌ی پاستی نه‌وی ده‌سه‌لماند و وه‌پۆژ به‌پۆژ سه‌ربه‌رز ویا لاده‌ستی ده‌کردو...ه‌ند.

بی گومان نه‌مه‌و هاو‌شپۆه‌یان گه‌وره‌ترین سته‌م وناپه‌وا‌ییه ده‌ره‌ق به‌گه‌وره‌یی و دانایی و په‌حمه‌ت و زانستی خودا ده‌کریت. جا نه‌گه‌ر به‌راورد له‌نیوان هه‌ردوو و ته‌که‌دا بکه‌ین ده‌بینین وه‌ک بلیت له‌یه‌ک سه‌رچاوه‌وه هاتوون.

نادانایی و سته‌م دانه پال خوای گه‌وره‌ جوړیکه له‌ کوفر و بی باوه‌ری هه‌روه‌ها هه‌ردو ریزی خودایان نه‌گرتوو هه‌سانیک که:

باوه‌ریان و ابیت که ده‌شیت خوای گه‌وره سزاو نازاری چاکخواز و ملکه‌چه‌کان بدات که هه‌میشه به‌ندایه‌تیان بۆ کردوو ، وه‌پاپیچی دۆزه‌خیان بکات. وه‌ده‌شیت یاخی بووان و تاوانکاران سه‌رفرازو پزگاریان بکات که هه‌یچ کاتیک خواپه‌رستیان نه‌کردوو، وه‌پاپیچی به‌هه‌شتی به‌رینیان بکات ، چونکه هه‌ردوو کاره‌که بۆ خودا وه‌کو یه‌که.

ئه‌م بۆچوونانه واتای نه‌بوونی داناییه له‌کارو بپاره‌کانی خودای گه‌وره و سته‌مکاری خودای دادپه‌روه‌رده‌سه‌لمینیت ، که ئه‌مه پێچه‌وانه‌ی ناوه‌جوان و سیفات هه‌بلنده‌کانی خوای گه‌وره‌یه که په‌دی ئه‌م جوړه بۆچوونانه ده‌داته وه ده‌فه‌رمیت: (وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ * أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ... ص: ۲۷-۲۸) واته: ئیمه ئاسمان و زه‌وی و دروست کراوه‌کانی نیوانیمان بی هوده‌و هه‌په‌مه‌کی دروست نه‌کردوو، ئه‌وه گومانی ئه‌و که سانه‌یه که بی باوه‌پن. ئه‌ی هاوار... ئاهونا له‌ بۆ ئه‌و بی باوه‌پانه له سزای ناگری دۆزه‌خ، یاخود باوه‌ریان وایه که ئیمه ئه‌و که سانه‌ی که باوه‌پدارن

وکاری چاکه نه نجام ددهن، نه وانه ی توری خراپه یان چاندوره له زه ویدا وهک یه که ته ماشابکه ن؟! یاخود نایا خواناس وتاوانکار وهک یه کن؟!

هه روه ها ده فهرمیت: (أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ * وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُحْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ... الجاثية: ۲۱-۲۲)

واته: نایا تاوانکاران و خراپه خوازان باوه پریان وایه که مردن و ژیان وزیند و بوبونه و یان هاوشیوه ی نه و که سانه ده بیت که بریویان هیناوه و چاکه یان نه نجام داوه؟! نای که لیکدانه وه یه کی خه یالی یه!... خودا ناسمانه کان وزه وی له سه ربنه مای حق و پاستی دروست کردوه بۆ نه وه ی سه رته نجام پاداشتی هه موو که سیک به گویره ی کرده وه کانی بداته وه و هیچ جوړه سته میکشیان لی ناکریت.

هه روه ها ده فهرمیت: (إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٍ النَّعِيمِ * أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ... القلم: ۳۵-۳۶) واته: نایا پیتان وایه سه رته نجامی موسولمانان هاوشیوه ی سه رته نجامی تاوانکاران ده بیت؟ نه وه چی لیکدانه وه و بریاریکی خه یالی یه؟!

هه روه ها نه و که سانه ش ده گریتته وه که:

خوای گه وره مردو و زیندو ناکاته وه و باوه پریان به حه شرو لی پرسینه وه نی یه . وه پییان وایه چاکا کاران پاداشت نادرینه وه و خراپه کارانیش سزاندوین ، وه سته م دیده مافی خو ی له سته مکاران وهرناگریتته وه .. جا خوای گه وره له وپوژده دا پیشانیان ده دات که کی پاستی ووتوه وه کیش خه ساره مه ندو بیر پوچ بووه .

هه روه ها نه و که سانه ش ده گریتته وه که:

که به چاویکی که هه وه ته ماشای خوای مه زنیان کردوه دلایان له ناستی بی ناگا بووه ، فه رمانه کانی خودایان پشت گو ی خستوه و سه ریچییان کردوه ، پیزی دروست کراوه کانی تریان داوه به سه ر پیزی خودادا، کاریان به به رنامه و

پێنامی یه‌کانی نه‌کردووه ، شوێنی چه‌زو ئاره‌زووه‌کانیان که‌وتوون شه‌رمیان له‌خه‌لکی کردووه به‌لام شه‌رمیان له‌خودا نه‌کردووه . له‌خه‌لکی ترساوون به‌لام له‌خودا نه‌ترساوون وشه‌وپۆژیان له‌پێناو په‌زامه‌ندی ئاره‌زووبازی و به‌رپرسه‌کانیان به‌خت کردووه . فه‌رمان و بڕیاری خودایان به‌سوک ته‌ماشاکردووه...هتد.

ئایا قه‌درو پێزی خودایان زانیوه که ده‌چن شه‌یتان له‌بری خودا ده‌په‌رستن و هاوه‌لی یۆ بپاریده‌ده‌ن؟

جا خوای گه‌وره‌ و بێ هاوتا مه‌حاله له‌لای و قبوڵی ناکات یه‌کێک له‌ پێغه‌مبه‌ران بکریته به‌هاوه‌ل و هاوبه‌شی ، نه‌خوازه‌ پرسواترین و سه‌رشۆپترین که‌س که‌شه‌یتانه‌ بکریته هاوه‌لی؟

ته‌نها شه‌یتان و یستیتی وه‌ک خودا به‌رستری و پێزی بگیریته . هه‌ر بۆیه خوای گه‌وره‌ هۆشیاری به‌ مڕۆڤه‌ ده‌دات که‌ له‌م بواره‌دا نه‌که‌ونه‌ داوی شه‌یتانه‌وه که‌ ده‌فه‌رمیته : (أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ * وَأَنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ... یس: ۶۰-۶۱) واته‌: ئه‌ی ئاده‌میزاده‌کان من پێتان پانه‌گایاندن که‌ شوێنی شه‌یتان نه‌که‌ون و گوێپایه‌لی مه‌که‌ن، چونکه‌ ئه‌و دوژمنی سه‌رسه‌ختی ئێوه‌یه . وه‌هه‌ر گوێپایه‌لی من بکه‌ن که‌ ئه‌مه‌یه‌ پێگه‌ی راست و دروست.

ئه‌و هاوبه‌ش و بپاریده‌رانه‌ی که‌ پێیان وابوو فریشته‌ ده‌په‌رستن ، له‌بنه‌په‌تدا ته‌نها شه‌یتانیان ده‌په‌رست نه‌ک فریشته . وه‌ ئه‌م راستیه‌ش خودای مه‌زن پووینی ده‌کاته‌وه ده‌فه‌رمیته : (وَيَوْمَ يُخْشَرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ أَهْؤُلَاءِ إِبْنَاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ * قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ... سبأ: ۴۰-۴۱) واته‌: پۆژیک دیت که‌ خوای گه‌وره‌ تێکپاری هه‌موویان کۆده‌کاته‌وه‌و به‌فریشته‌کان ده‌فه‌رمیته : ئایا ئه‌م پێره‌ ئێوه‌یان ده‌په‌رست؟

فریشته‌کان ده‌لَئین: پاکی و بی‌گهردی بۆتۆی مه‌زن ، ئه‌وان خه‌ریکی په‌رستنی په‌ری بوون ویاوه‌پیشیان پی بوو.

شه‌یتان به‌هه‌میشه‌یی فه‌رمان به‌هاوبه‌ش بپیارده‌ره‌کان (المشرکون) که بپه‌رستن وکپنوشی بۆ به‌رن، وه‌بۆ هاتنه‌دی ئه‌م مه‌رامه‌ پێگای پیلانی جۆراوجۆر ده‌گریته‌به‌ر. جارێک خۆی ده‌کات به‌فریشته‌و خه‌لکی گومراده‌کات. وه‌ته‌نانه‌ت کاتی که پۆڤه‌په‌رستان که‌له‌کاتی پۆڤه‌له‌اتندا کاتی ده‌یانه‌وێت کپنوش بۆ "پۆڤ" خۆر به‌رن، شه‌یتان به‌شیوازی که ده‌وه‌ستیت که خۆر بکه‌وێته‌ نیوان هه‌ردوو قۆچه‌کانیه‌وه "شاخه‌کانی" تاکو کپنۆشه‌که بۆ شه‌یتان بیت ، به‌هه‌مان شیوه‌ش بۆ کاتی خۆرئاوا بوون.

به‌هه‌مان شیوه‌ کاتی گاوه‌ره‌کان کپنوش وپه‌رستن بۆ مه‌سیح ودایکی ده‌به‌ن. که‌له‌شیوه‌ی بتدا دروست کراوون له‌بنه‌په‌تدا خه‌ریکی شه‌یتان په‌رستنن "مه‌سیح ودایکی" له‌م کاره‌ پوچه‌لانه‌ به‌دوورن ، وه‌هیچ کاتیکش کاری وایان لاپه‌سه‌ند نه‌بووه‌ وه‌فه‌رمانیشیان پی نه‌کردووه‌ . به‌لکو ئه‌وه‌ی جگه‌ له‌ خودا بپه‌رستیت ته‌نها شه‌یتانه‌ هه‌ر بۆیه‌ خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمیت: (أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ * وَأَنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ... یس: ۶۰- ۶۱) واته‌: جاکاتی ئاده‌میزاد هه‌رکه‌سیکی تر بپه‌رستیت جگه‌ له‌خودای گه‌وره‌ ئه‌وا شه‌یتانی په‌رستووه‌. جا شه‌یتانه‌کانیش چیژ له‌م په‌رستنه‌ وه‌رده‌گرن ومه‌رامه‌کانیان دیته‌ دی.

خوای گه‌وره‌ ئه‌مه‌ پۆشن ده‌کاته‌وه‌ ده‌فه‌رمیت: (وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعاً يَامَعْشَرُ الْجِنِّ مَقَدًا سَتَكْفُرْتُمْ مِنَ الْإِنْسِ) واته‌: خوای گه‌وره‌ له‌ پۆڤیک دا هه‌موویان کۆ ده‌کاته‌وه‌ به‌ (خشم و قینه‌وه‌) ده‌فه‌رمویت: ئه‌ی ده‌سته‌ی په‌ریه‌کان به‌پاستی ئیوه‌ زۆر که‌ستان له‌ ئاده‌میزاده‌کان گۆمپاکرد.

نه خوښی و چاره سهر

(وَقَالَ أُولَیَّاؤُهُمْ مِّنَ الْإِنسِ رَبَّنَا اسْمَعْ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَّغْنَا أَمْرَنَا الَّذِي أَجَلْتَنَا قَالَ التَّارُ مَثَوَاكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ... الأنعام: ۱۲۸) .
واته: وه ئاده میزاده سهر لیښیواوه کان و نه لقه له گوئی په کانی شه یان ده لیټت: په روه ردگار هندی کمان سودمان به هندی مان وه رگرت (سودی ئاده میزاده کان دوونیا بازی بوو، په ریه کانیښ زیاد کړنی پیړی خوښان بوو) ئیستاش نه وه تا که یشتنه نه و کات و ساته ی تو بوټ دیاری کړوون. خوی گه وره ش فرموویه تی: نه م ناگره جیگاتانه به هه تاهه تای به زیندوی مه گر خوا ویستی له سهر بیټ.
جا نه مانه ی که خستمانه پوو ئاماژه یه که بو نه و مه به سته ی که هاو به ش دانان بو خدای تاک و ته نها- گه وره ترین و مه ترسیدارترین تاوانه له تاوانه گه وره کان. وه خاوه نه که ی شایسته ی هه تا هه تاییه له دوزه خ دا چونکه مافی گه وره ی و خاویه تی و په روه ردگار یتي. پیښیل ده کهن و ده یده نه پال لاوازترین و پيسواترین دروستکراوه کانی خدا وه به جگه له ته و به کړدن و پاشگه زبونه وه نه بیټ خدا له نه نجامده ره که ی خوښ نابیت وه سهر نه نجام به هه شتی لی قه ده غه ده کړیت وه له په حمه تی خدای بی به ش ده بیټ ، که سیټ که بایی تاکه گه ردیک هاو به شتی بو خودا بریار بدات و ته که بوری هه بیټ مه به ست له ناردن و په وانه کړنی پیغه مبه ره کان و کتیبه پیروزه کان ته نها بریتی بووه له ناسینی خدا و په رستنی به تاک و ته نهایی و هاو هل و هاو به شتی بو بریار نه دریت.

یه کیکی تر له تاوانه گه وره کان:

قسه کړدنه له سهر خدا به بی زانیاری ته واو

قسه کړدن له سهر خدا و باس کړدنې ناو وسیفات و کړداره کانی به بی زانیاری ته واو پوخت. مایه ی که و تنه هه له ی گه وره وه یه به تاییه تی ناساندنی خدا و پیناسه کړدنې به شتانیک که خودا و پیغه مبه ره که ی پدیان کړدوه ته وه نه یانداوه ته پال خودا. که دواتر نه مه ناته واوی و که م و کورتی ده داته پال

خودای گه وره. وه له هه ره تاوانه گه وره و مه زنه کان ده ژمیردریت. چونکه نه مه پاسته وخو په کخستن و له کارخستنی سیفاته جوانه کانیتتی. ته نانه ت نه م تاوانه گه لی گه وره تره و مه ترسیدارتره له تاوانی که سیك که باوه رشی به خودا هیه و به لام له هندی بواردا هاوبه شی بۆ برپار ده دات. چونکه هاوبه ش برپارده ر (مشرک) دان به خویه تی و په روه ردگاریتی خودا داده نیت و په دیان ناکاته وه. به لام (معطل) سیفاته جوان و پرپوخست و ته واوه کانی خودای گه وره په ده ده کاته وه و باوه پی پیتان نیه. وه له کاریان ده خات.

بۆ نمونه: که سیك دان به پاشایه تی (پادشا) داده نیت به لام له هندی کاروباردا هاوکارو هاوبه ش و بۆ برپار ده دات. باشته ره له که سیك که هه ره بپوای به پادشایه تی نه و (پادشایه) نیه و له سیفاتی پادشایه تی ده خات نه مه پاستیه کی سه لمیتراوه له عه قلی هه موو خاوه ن بیرو هۆشیك. چونکه زۆر جار هاوبه ش دانه ره کان وهك نزیک بوونه وه یهك له خودا نه و هاوبه شه یه به کارده هیتن و برپاری ده دن نهك به پاست نه زانن.

جا ده ردی (التعطيل - له کارخستنی سیفاته کانی خودا) . ده ردیکی کوشنده ی بی چاره یه هه ربۆیه خودای گه وره باس له پیشه نگ و پیشه وای (معطلة) ده کات که فیرعه ونه، پیتی وا بوو که خودا له سه رووی ئاسمانه کانه وه نیه. وه سیفاتی بلندى و پایه به رزی له کار ده خست ده بیوت: (وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا هَامَانَ ابْنِ لِي صَرْحًا لَّعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ * أَسْبَابَ السَّمَاوَاتِ فَأَطْلِعْ إِلَيَّ إِلَهَ مُوسَى وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ كَاذِبًا وَكَذَلِكَ زَيْنَ فِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ... غافر ۳۶-۳۷) واته: نه ی (هامان) تاوه رو بورجیکی به رزم بۆ دروست بکه بۆ نه وه ی هه ندی هۆکارم ده ست بکه ویت... هۆکاری به رز بوونه وه بۆ ئاسمانه کان تا سه ردانیکی خودای موسی بکه م و ببینم. هه رچه نده من دلنایم که (موسی) درۆزنه وشتی وانی یه له وئ.

وه (شیخ أبو الحسن الاشعری) نه م نایه ته ی کرد بووه به لگه له کتیبه کانی دا دزی پیپی (معطلة) ^۱..^۲ وه قسه کردن به بی زانیاری ته واو له سهر خودای گه وره. له گه ل تاوانی هاو به شیدا هاو پیکن.

یه کیکی تر له تاوانه گه وره کان:

داهیتراوه "بیدعه" ^۳ گومراکه ره کانه

بیدعه گومراکه ره کان که نه جامده درین پیگری و شتواندن پیکای پاست و په وانی خوا په رستی یه. وه هه روه ها نه زانینه و به دروخته و به سیفاته جوانه کانی خودایه که له (قورئان و سونه تدا) ها تووه. هه رچه نده (کفر) و بی باوه پی نی یه. به لام له هه ره تاوانه گه وره کانه و به لای (ئیبلیسه) وه له تاوانه گه وره کانه وه به نرختره.

هه روه کو هه ندی له (سه له ف) ده لئین: بیدعه به لای ئیبلیسه وه خوشتر و باشتره له تاوانه گه وره کان، چونکه تاوانه گه وره کان ته و به ی لی ده کریت، به لام بیدعه ته و به ی لی نا کریت. وه (ئیبلیس) ده لئیت "ئاده میزادم به هیلک برد له تاوان، نه وانیش منیان به هیلک برد به وتنی (أستغفر الله ولا إله إلا الله) کاتی نه مه م

^۱ - (معطلة) پیتریکن سیفاته کانی خودا له کارده خه ن، وه پیمان وایه خوا ی گه وره نهو جزره سیفاته ی نی یه. "وه رگیز"

^۲ - بروهانه کیتی (اجماع الجیوش الاسلامیه علی حرب المعطلة والجهیمیه/ص ۲۶۲) دانهری "ابن القیم".

^۳ - داهیتراو "بیدعه": واته تازه گهری له نایندا، واته هیتان و دروست کردنی یا خود لا بردنی رو کتیک یان لقتیک له نایندا. وه بیدعه له نایندا دوو جزره:

أ. بیدعه له بیرو باوه (عقیده): که نه مه یان خاوه نه که ی کافر ده کات.

ب. بیدعه له په رستندا (عباده): نه مه یان گهر نه هیتان ولا دانی په رستیکی سه ره کی بیت وه (حجاب، نوپژ) نهوا له لای هه ندیک له زانایان خاوه نه که ی کافر ده بیت، وه نه گهر نه جام دانی شتوانیکی تری په رستن بیت به نه زانین نهوا خاوه نه که ی یاخی "عاصی" ده بیت. "وه رگیز"

بینی دەستم کرد به بلاکردنەوہی ئارەزووبازی ، جا ئەوان تاوان دەکەن تەوہیە
ناکەن پێیان وایە کاری چاکە چاکە ئەنجامدەدەن . "

لێرەدا مەبەستی لە ئارەزووبازی (بیدعە) یە . وە پەوون و ئاشکرایە تاوانکار زیانی
تەنھا بۆ خۆیەتی . بەلام بیدعەکار زیانی بۆ گشتییە . فیتنەیی تاوانکار لە حەز و
ئارەزووەیە ، بەلام فیتنەیی بیدعەکار لە بنەپەتی ئایندایە . جا بیدعەکار لە سەر
شارپێگای پاستی دا پێگری دەکات و سەر لە خەڵکی دەشیۆینێت و سەرگەردانیان
دەکات . بەلام تاوان کار وانیە ، بیدعەکار ئاستەنگ و بەربەست و پێگرە لە سەر
پێگای قیامەتدا . بەلام تاوانکار بە هێواشی هەنگاو دەنێت بەرەو قیامەت بە هۆی
تاوانەکانیەوہ .

یەکیکی تر لە گەورەترین تاوانەکان :

کوشتنە بە ستم و ناپەوایی

خوای گەورە دادپەرورە و دادپەروری کردۆتە بنەپەتی دروستکردنی زەوی و
ئاسمانەکان . وە ئامانجی خوای گەورە لە ناردنی پێغەمبەرەکان و کتیبە پێرۆزەکان
بریتی بوو لە بەرپاکردنی دادپەروری . جا کوشتنی مەرۆف بە ستم
وناپەوایی دژاودۆزە لە گەڵ دادپەروریدا .

کوشتن بە مەموو شیوەکانی یەوہ بە گەورەترین تاوانکاری دادەنرێت . وە ک:
کوشتنی باوک بۆ کۆرپەکەیی " منداڵەکەیی " لە بەرمەترسی برسییتی یاخود کوشتنی
باوک و دایک لە لایەن منداڵەکانیەوہ کە هۆکاری ھاتنەدنای ئەوانن لە بەر ھەر ھۆیک
بێت ستم و ناپەوایی یە بە تاوانە گەورەکان دادەنرێت .

پۆلێنکاری ئە پلەیی کوشتندا

کوشتن بە پێی جۆری ناپەواییە کەیی دەگۆرێت و جیاوازی ھەیە ، گەورەترین
جۆریان بریتی یە لە کوشتنی پێغەمبەرێک یا پێشەوایەک یا زاناو دانایەک کە

چا‌كه خواز و‌پ‌ر‌ن‌ما‌كا‌ر ب‌ی‌ت ب‌ۆ س‌ه‌ر‌ج‌ه‌م خ‌ه‌ل‌ك‌ی. خ‌وا‌ی گ‌ه‌و‌ره له‌ب‌ری كو‌ش‌تن‌ی ب‌پ‌وا‌دا‌ر‌ی‌ك س‌زا‌ی ه‌ه‌م‌ی‌شه‌ی‌ی د‌ۆ‌ز‌ه‌خ و‌نه‌ف‌ره‌ت‌ی و‌خ، ش‌م و‌ق‌ی‌ن‌ی ب‌پ‌یا‌ر‌دا‌وه.

وه‌س‌ه‌ر‌ج‌ه‌م ز‌ا‌نا‌یا‌ن ك‌ۆ‌كن له‌س‌ه‌ر ئ‌ه‌وه‌ی ب‌كو‌ژ پ‌اش تا‌وا‌نه‌ك‌ه‌ی ئ‌ه‌گ‌ه‌ر به‌و‌ی‌ستی خ‌ۆ‌ی ب‌پ‌وا به‌ی‌ن‌ی‌ت ئ‌ه‌وا ئ‌ه‌و س‌زا‌یه‌ی له‌س‌ه‌ر ده‌كه‌و‌ی‌ت.

ئ‌ایا ته‌و‌به‌ك‌رد‌نی مو‌س‌ل‌ما‌ن س‌زا‌ك‌ه‌ی له‌س‌ه‌ر لاد‌ه‌بات؟

وات‌ا ئ‌ایا ئ‌ه‌گ‌ه‌ر كه‌س‌ی‌ك‌ی مو‌س‌و‌ل‌ما‌ن كه‌كه‌س‌ی‌ك‌ی كو‌ش‌ت‌و‌وه، ته‌و‌به‌ ب‌كا‌ت و‌پ‌اش‌ه‌گ‌ه‌ز‌ی‌ت‌ه‌وه س‌زا‌ی كو‌ش‌تن‌ه‌ك‌ه‌ی له‌س‌ه‌ر ده‌م‌ی‌ن‌ی‌ت؟

له‌م باب‌ه‌ته‌دا ز‌ا‌نا‌یا‌نی پ‌ی‌ش‌وو "سه‌له‌ف" و‌ز‌ا‌نا‌یا‌نی پ‌اش‌تر دوو ب‌ۆ‌چ‌و‌ن‌یا‌ن ه‌یه كه "امام احمد" ده‌یا‌نگ‌ی‌ر‌ی‌ت‌ه‌وه:

ب‌ۆ‌چ‌و‌ن‌ی‌یه‌كه‌م: پ‌ی‌یا‌ن و‌ایه كه‌ته‌و‌به‌ك‌رد‌ن س‌زا‌ك‌ه‌ی له‌س‌ه‌ر لا‌نا‌بات، چ‌ون‌كه م‌اف‌ی‌ك‌ی ئ‌اده‌م‌ی‌زا‌دی پ‌ی‌ش‌ی‌ل ك‌رد‌و‌وه له‌د‌و‌ن‌یا‌دا س‌ته‌م‌ی ل‌ی ك‌رد‌و‌وه، وه‌به‌م‌اف خ‌ۆ‌ی نه‌گ‌ه‌ی‌وه. ج‌ا‌پ‌ۆ‌ی‌سته له‌ق‌یا‌مه‌تا دا‌پ‌ه‌رو‌ه‌را‌نه م‌اف‌ی خ‌ۆ‌ی له‌ب‌كو‌ژ‌ه‌كه وه‌ر‌ب‌گ‌ر‌ی‌ت‌ه‌وه.

وه‌ده‌ل‌ی‌ن: ه‌ه‌ر‌چ‌ی ئ‌اش‌ته‌وا‌ی و‌س‌و‌ل‌ح‌ی‌ك‌ی‌ش ب‌ك‌ر‌ی‌ت به‌پ‌اره‌و‌پ‌ی‌دان به‌م‌یر‌ات گ‌ره‌كا‌نی، ئ‌ه‌وا نا‌چ‌ی‌ته چ‌وار‌چ‌ۆ‌ه‌ی س‌پ‌ینه‌وه‌ی تا‌وا‌نه‌كه، له‌به‌ر دوو‌ه‌ۆ:

١. كه‌س‌ی كو‌ژ‌راو ه‌ی‌چ سو‌ده‌م‌ه‌ند‌ی‌ك نه‌بو‌وه له‌و پ‌اره‌و م‌یر‌اتا‌نه‌ی كه‌له‌ت‌ۆ‌له‌ی خ‌و‌ی‌ندا درا‌وه به‌م‌یر‌ات‌گ‌ره‌كا‌نی.

٢. ئ‌ه‌و خ‌و‌ی‌ن وه‌ر‌گ‌رت‌نه له‌ن‌ی‌و پ‌ر‌ۆ‌سه‌یه‌ك‌ی ئ‌اش‌ته‌وا‌یدا كه‌یا‌ن ع‌ه‌ف‌وی ده‌كه‌ن یا‌ن خ‌و‌ی‌نی ل‌ی ده‌س‌ی‌ن، وات‌ه‌ه‌ه‌ر‌د‌وو به‌ندی س‌و‌ل‌حه‌كه‌ ده‌ش‌ی‌ت به‌ك‌ی‌ك‌یا‌ن به‌ر‌ج‌ه‌سته ب‌ك‌ر‌ی‌ت.

ه‌ه‌ر ب‌ۆ‌یه ب‌كو‌ژ به‌م كا‌ره س‌زا‌ی له‌س‌ه‌ر ه‌ه‌ل‌ئا‌گ‌ی‌ر‌ی‌ت وه‌ئ‌ه‌مه‌ پ‌اس‌ت‌ر‌ین ب‌ۆ‌چ‌و‌نه‌ له‌م ب‌وا‌ره‌دا كه‌ ب‌ۆ‌چ‌و‌ن‌ی شو‌ی‌ن كه‌و‌ت‌و‌وا‌نی ئ‌ی‌ما‌م‌ی "ش‌اف‌ی‌عی و‌اح‌مد" ه‌.

بۆچوونی دووهم: پېچىكى تر پېيان وايه كه به ته وبه كردن وپاشه گهز بوونه وه
وخوین دان به میراتگرانی ، کوژه ره كه سزاكه ی له سهر لاده چیت. وه به پرۆسه ی
ناشته وایی خوین دان به میراتگرانی کوژراو نه وا حه دی له سهر جی به جی کراوه .

وه ده لئین: جا نه گهر پرۆسه ی ته وبه كردن سهرجه م شوینه واره کانی بی باوه پری
"کفر" و جادوگهری وسحر بسپړته وه كه گه وهره ترین دوو تاوانن، چۆن ناتوانیت
شوینه واری كوشتن بسپړته وه. له كاتیکدا كه خوای گه وره ته وبه ی له بكوژان
وپیاوچاكان وخواناسان په سهند كردووه پاشان بوونه به بانگه واز وخواناس.
وه خوای گه وره بانگه شه ی تاوانكارو بكوژانی پیاوچاكانش ده كات بۆ
كه پانه وه وته وبه كردن وپاشه گهز بوونه وه كه ده فهرمیت: (قل یا عبادى الذین اسرفوا
على أنفسهم لا تقنطوا من رحمة الله إن الله يغفر الذنوب جميعاً) واته: به و به ندانه م
بلی كه زیاده پره ویا ن كردووه له تاوانكاریدا ، له پره حمه ت ولیبوردی خودا مه ویست
وپهش بین وهیو ابراه مهن، نه گهر ئیوه ته وبه ی راستی بكن خودا له هه موو
تاوانیک خۆش ده بیته .

هه روه ها ده لئین كه سیك ته وبه بكات له تاوانیک وپاشه گهز بیته وه، چۆن دواتر
سزاده دریت؟ كه نه مهش له شه رعی خودادا جیگه ی نابیتته وه .

وه ده لئین: به نه نجام دانی پرۆسه ی ته وبه كردن وخودانه دهسته وه و ته سلیم بوونی
به كهس وکاری كوژراو، له بری ته سلیم بوونی كوژراوه كه، هاوشیوه ی ته سلیم
كردنی پاره ی قهرزی مردووه كه به كهس وکاره كه ی، كه له بری نه و وهری ده گرن .

پوخته ی نه م بۆچوونانه:

كوشتن سی ماف وحه قی لی ده كه ویتته وه كه نه ویش: (حه قی خودا، حه قی كوژراو
، حه قی كهس وکاری كوژراو) . جا نه گهر بكوژ ته وبه ی كردو له خودا ترساو
پاشه گهز بووه وه ، مافی خودای له سهر نامینیت. وه به ویستی خوی خوی دا
به دهسته وه ی كهس وکاری كوژراوه كه ، نه وانیش به لی خۆش بوون یان خوین لی

وه‌گرتن پرؤسه‌ی ناشته‌واييان ئه‌نجام دا له‌گه‌ل، ئه‌وا مافي كه‌س و‌كاري كوژراوه‌كه‌ش له‌سه‌ري ناميڻيٽ. ته‌نها حه‌ق و‌مافي كوژراوه‌كه‌ له‌سه‌ري ده‌ميڻيټه‌وه، جا ئه‌گه‌ر بكوژه‌كه‌ ته‌وبه‌كاريكي چاكه‌كارو چاكه‌خواز بيٽ، ئه‌وا خوداي گه‌وره‌ له‌قيامه‌تدا ناشتيان ده‌كاتنه‌وه‌و مافي كوژراوه‌كه‌ ده‌داته‌وه، وه‌ته‌وبه‌ي بكوژيش قبول وپه‌سه‌ند ده‌كات.

ته‌وبه‌كردن وپاشه‌گه‌زبوونه‌وه‌ له‌دزي

ئايا به‌ته‌وبه‌ كردن وپاشه‌گه‌زبوونه‌وه‌ له‌دزي ده‌بيټه‌ مايه‌ي ئه‌وه‌ي سزاكه‌ي له‌سه‌ر نه‌ميڻيٽ؟

له‌وه‌لام‌ي ئه‌م پرسيايه‌دا ناكۆكي هه‌يه‌ له‌نيوان زاناينا‌دا:

پيڤيٽك له‌واناينان پييان وايه: ئه‌گه‌ر ئه‌وما‌له‌ يان ئه‌وبه‌ره‌ پاره‌يه‌ي كه‌دزيويٽي بيگه‌رپيڻيټه‌وه‌ بۆ ميرات گراني خاوه‌ن ما‌له‌كه‌، ئه‌وا سزاكه‌ي له‌سه‌ر ناميڻيٽ چ له‌دنياو چ له‌قيامه‌تدا.

به‌لام‌ پيڤيٽكي تر له‌زاناينان پييان وايه‌ كه‌: سزاي قيامه‌تي له‌سه‌ر ناكه‌ويٽ، هه‌رچه‌نده‌ ئه‌و به‌ره‌پاره‌ دزراوه‌كه‌ بگه‌رپيڻيټه‌وه‌ بۆ ميرات گراني خاوه‌ن ما‌له‌كه‌، چونكه‌ خاوه‌نه‌ سه‌ره‌كي به‌كه‌ي خو‌ي مردووه‌ وله‌دريژاي ته‌مه‌ني سودمه‌ند نه‌بووه‌ له‌و به‌ره‌ پاره‌يه‌ي كه‌ليي دزراوه‌، بگه‌ره‌ دواتر كه‌ساني تر لي‌ي سودمه‌ند بوونه‌. هه‌ر بۆيه‌ ئه‌و ماف و‌حه‌قه‌ي هه‌يه‌ له‌سه‌ر كا‌براي دز كه‌له‌قيامه‌تدا سزابدريٽ و‌حه‌قي ئه‌وما‌فه‌ي لي‌ بسينيڤيټه‌وه‌.

هه‌روه‌ها ياه‌وه‌راني (مالك و‌احمد) پييان وايه‌ كه‌هه‌رچه‌نده‌ ميراتگه‌ره‌كاني ئه‌و ما‌له‌ دزراوه‌ زۆر بوو، ئه‌وا هه‌ر هه‌موويان حه‌قيان به‌رده‌كه‌ويٽ له‌و ما‌له‌ دزراوه‌دا كاتي‌ك كه‌ده‌گه‌رپيڻيټه‌وه‌.

وه‌ "شيخ ابن التيميّه" تواني ناكۆكي له‌م بواره‌دا نه‌هيٽيٽ، كه‌ده‌ليٽ: ئه‌گه‌ر خاوه‌ن ما‌له‌كه‌ تامردن نه‌يتواني ما‌له‌ دزراوه‌كه‌ بسينيڤيټه‌وه‌، ئه‌وا مافي داواكردي

ئەو مالە دەکەوتتە دەستی میراتگرانی لەدوونیدا. جائەگەر ئەویش نەیتوانی بە دەستی بهینیتتەوه ، ئەوا دەکرێت لەقیامەتدا داوای مافی خۆیان بکەن. جائەمە پوخترین ویاشترین پابۆچوونە لەم بوارەدا.

جا ئەو دزین وئەو زیانەیی لە خاوەن مالەکە کەوتوو لەلایەن کەسانی ترەوه، واتا لێرەدا تەنها زیان بەخاوەن مالەکە کەوتوو نەک لەمیراتگرانی. جاھەر خاوەن مالەکە مافیتی لەقیامەتدا داوای حەق و مافی خۆی بکات، نەک میراتگرانی، بەلام ئەگەر ئەو مالە دزراوە زەوی یەک بێت داگیرکراو بێت یاخود عەقارات و دوکان و شتی لەم جۆرە بێت کە دواتر وەک میرات دەمێنیتتەوه و سودی بۆ میراتگران دەبێت، لەم حالەتەدا پاش مردنی خاوەنە سەرەکی یەکەیی ، میراتگرانی بۆیان ھەیە چ لەدوونیاو چ لەقیامەتدا داوای مافی خۆیان بکەن.

و ئەگەر پارەیی چەند شەریکیک دزرا بێت ، ئەوا مافی ھەموویانە پێکەوه داوای مافی خۆیان بکەن چ لەدوونیاو چ لەقیامەتدا....واللہ اعلم.

کوشتنی کەسیک وەک کوشتنی ھەموو خەلکی وایە

مرۆفە مەزنترین و بەپێزترین دروست کراوی خودای مەزنە. خوای گەرە حەرامی کردوو لەسەر خودی خۆی کە سەتم لەمرۆفە بکات. جا چۆن مۆلەت دەدات کەسیکی تر بەسەتم مرۆفە بکوژێت و لەناوی بەریت. ھەر بۆیە دەفەرمیت: (مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ أَنَّهُ مَن قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا... المائدة: ٣٢) واتە: لەبەر ئەمە بپارمان داوە لەسەر ئەوێ ئیسرائیل کە ھەرکەسیک بەناحەق و بێ تاوان مرۆفەیک بکوژێت، ئەوا وەک ھەموو مرۆفی کوشتبێ وایە. وەھەر کەسیک مرۆفەیک لەمەرگ پزگار بکات، وەک ھەموو خەلکی پزگار کردبێت وایە.

جا تۆرێک لەخەلکی لە لێکدانەوێ واتای ئەم دەقە قورئانە بەھەڵ تێگەشتوون، ھەر بۆیە ئەم پرسیارەیان بۆدروست بوو و دەلێن: بێ گومان پوون و ئاشکرایە کە

تاوانی که سێك سه‌د مۆڤی کۆشتبێت زیاتر له‌ تاوانی که سێك که ته‌نها مۆڤیکی کۆشتبێت؟ که چی له‌ ئایه‌ ته‌که‌دا هه‌موایانی یه‌کسان کردووه‌؟

خه‌لکی وای بۆده‌ چن که لێك چوونه‌ که له‌ پێژه‌ی تاوان و سزا که دایه‌، به‌لام سیاقی ئایه‌ ته‌که‌ و انالێت، بگره‌ ئه‌م لێك چوونه‌ هه‌لناگرێت، وه‌ ئه‌م لێك چوونه‌ واتای ئه‌وه‌ نی یه‌ که له‌ هه‌موو پوویه‌که‌وه‌ له‌ یه‌ک ده‌چن و هاوشیۆه‌ن. ئه‌وه‌ تا خوای گه‌وره‌ له‌ سه‌ر کورتی ته‌مه‌نی دنیا له‌ چاو قیامه‌تدا ده‌فه‌رمیت: (كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبُثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا... النازعات: ٤٦) واته‌: ئه‌و پۆژه‌ی که قیامه‌ت به‌رپاده‌بێت، بێ باوه‌پان واده‌زانن که ته‌نها سه‌رله‌ ئیواره‌یه‌ که یان سه‌رله‌ به‌ یانیه‌ک درێژی ژیا‌نی دنیا یان بووه‌.

هه‌روه‌ها له‌ شوێنێکی تر له‌ سه‌ر هه‌مان مه‌به‌ست و یابه‌ت ده‌فه‌رمیت: (كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبُثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنْ نَّهَارٍ... الأحقاف: ٣٥) واته‌: ئه‌و پۆژه‌ی که قیامه‌ت به‌رپاده‌بێت بێ باوه‌پان واده‌زانن که ته‌مه‌نی ژیا‌نی دنیا یان سه‌عاتێک بووه‌.

جا ئه‌مه‌ ئه‌وه‌ ناگه‌یه‌ نێت که پێژه‌که‌ چه‌نده‌، به‌ لکو کورتی ته‌مه‌نی دنیا یان ده‌رده‌خات. وه‌ کاتێک پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمیت: (من صلى العشاء في جماعة فكانما قام نصف الليل، ومن صلى الفجر في جماعة فكانما قاما ليلة الليل كله).^١ واته‌: هه‌ر که سێك نوێژی شیوان (عیشا) به‌ جه‌ماعه‌ت بکات وه‌ک ئه‌وه‌ وایه‌ تانیوه‌ی شه‌و شه‌و نوێژی کردبێت، وه‌ ئه‌وه‌ی نوێژی به‌ یانی به‌ جه‌ماعه‌ت بکات وه‌ک ئه‌وه‌ وایه‌ هه‌موو شه‌وه‌که‌ شه‌و نوێژی کردبێت.

^١ - ئه‌م فه‌رموده‌یه‌ (صحیح) ٥، (مسلم: ١٦/٥ نووی) گێڕایه‌ته‌وه‌.

یاخود له مه پوونتر ده فهرمیت: (من صام رمضان واتبعه ست من شوال فکانما صام الدهر)^۱ واته: هرکه سیټ مانگی پهمه زان به پوژوو بیت وشه ش پوژوی مانگی شه والیش به پوژوو بیت، وهك نه وه وایه هه موسالنه که به پوژوو بوو بیت. هه وره ها ده فهرمیت: (من قرا "قل هو الله احد" فکانما قرا ثلث القرآن)^۲ واته: هر که سیټ سورته تی (إخلاص) بخوینیت وهك نه وه وایه سی به شی قورئانی خویند بیت.

جا پوون وناشکرایه که پاداشتی که سیټ که زورینه ی کاته کان به پوژوو بیت زور که وره تره له وهی که به تهنه پهمه زان وشه وال به پوژوو بیت، هه رچه نده لیگ چوون هه یه له شیوهی پاداشته که دا. هه وره ها بوی که سی به شی قورئانی خویند بیت پاداشتی زیاتره له وهی که به تهنه (قل هو الله احد) ی خویند بیت، هه رچه نده لیگ چوون هه یه له شیوهی پاداشته که دا، به لام خودی کرداره که جیاوازه و پاداشتی ش له سر ریژهی ماندوو بوون وه ولدانه. جا هیچ نیعمه تیک نی یه وه کونیعمه تی تی گیشتن له قورئان وسونه ت، که نه مه ش پیزو به هر یه کی خوی گه وره یه به هه موو که سیټ کی نادات.

جانه گه پرسیاریان کرد ئایا له چ پوویه که وه لیگ چوون هه یه له ننیوان بکوژی تهنه که سیټ و بکوژی سه دکه س دا؟

له وه لامی نه م پرسیاره دا ووتراوه: له چه ندین پووه وه لیگ چوون هه یه وهك:
۱. هه ردوکیان سه ریچی ویاخی بوونه له فرمانی خودایان پیشیل کردوه، وه توشی نه فرهت وسزای خوی گه وره ده بن، وه شایسته ی دوزه خن به هه میشه یی، به لام له نیو سزای دوزه خدا جیاوازیان هه یه له جوژی سزاکه یان هه ریه که یان به پیی زوری تاوانه که ی، واته سزای که سیټ زور سه ختره که پیغه مبه ریک یان

^۱ - نه م فهرموده یه (صحیح) ه، (مسلم: ۵۷/۸ نووی) گپرایه تیه وه.

^۲ - نه م فهرموده یه (صحیح) ه، (بخاری: ۵۰۱۳-۵۰۱۵) گپرایه تیه وه.

نەخشى و چارەسەر

خواناسىك يان بانگخوازىكى كوشتبىت بەبەرورد لەگەڵ كەسىكى تر كە مرقۇئىكى سادەى كوشتبىت.

۲. ھەردووكيان شايستەى كوشتنن.

۳. ھەردووكيان چوون يەكن لەپووى بوپرى وسەر كەشيان كە دەستيان چووتە خوینى مرقۇ كەبەناحق خوینى بپژن. كەواتە ئەو بوپرى وئامادەبيان ھەيە كە ھەموو مرقۇفایەتى بكوژن گەر ھەليان بۆ پرەخسىت.

۴. ھەردووكيان چوون يەكن لە ناولینانيان بە بكوژ وخوین پژو وستەمكار.

۵. لە پوویەكى ترەو چوون يەكن كاتىك پپرى بپواداران بە يەك جەستە ناودەبات كە ئەگەر ئەندامىكى توشى ئازاربىت ، ئەوا ھەموو جەستەى توشى ئازارو شەونخونى دەبىت. جا لەم پوانگەيەو ھەركەسىك ئازارى بپوادارىك بدات ئەوا ئازارى ھەموو بپوادارانى داوہ.

وہ ھەروہا پڤغەمبەر ﷺ دەفەرمىت: (لا تَقْتُلْ نَفْسًا ظَلَمًا بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا كَانَ عَلَى ابْنِ آدَمَ الْأَوَّلِ كَفْلٌ مِنْ دَمِهِ، لِأَنَّهُ أَوَّلُ مَنْ سَنَّ الْقَتْلَ.)^۱ واتە ھەر مرقۇئىكى بى تاوان بەناحق بكوژىت ، ئەوا تاوانى كوپرەكەى ئادەمى تىدايە وپشكى بەردەكەوئ "مەبەستى قابىلە" ، كەيەكەم كەس بوو كوشتنى داھىتا.

ئەوہى شايەنى باسە ئەم ھەرەشەكردنە تەنھا تايپەتە بەيەكەم كوشتنەوہ ، بەھىچ شىوہيەك باس لەيەكەم تاوانى زىنا يان دزى ومەى خواردنەوہ ناكات. ھەرچەندە ھاوبەشى دانان لە كوشتن گەرەترە. ھەر بۆيە پڤغەمبەر ﷺ بىنى كە (عمر بن لحي الخزاعي) بەسەخترىن شىواز سزاو ئەشكەنجە دەدرىت ، چونكە يەكەم كەس بوو كە ئاينى "ابراھىم" ى پڤغەمبەرى گۆرى بۆ بت پەرسىتى^۲. خوائى

^۱ - ئەم فەرمودەيە (صحيح)ە، (بخارى: ۳۳۳۵) گىرايەتيەوہ.

^۲ - ئەم فەرمودەيە (صحيح)ە، چونكە (عمر بن لحي الخزاعي) يەكەم كەس بوو ئاينى پڤغەمبەرى ابراھىم ى گۆرى و بت پەرسىتى ھىتاوہ بۆ ئىو دەورگەى عەربى و ھەنانى عەرەبەكانى دا بت پەرسىتن.

ابن القيم الجوزی

گه ورهش ده فهرمیت: (وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ... البقرة: ۴۱) واته: ئیتوه مه بنه یه که م بئ باوه پ به نایه ته کانی خوای گه وره.

که دواتر خه لکی شوینتان ده که ون وده بنه پیشه نگی خراپه خوازی، هه ریویه هه که سیک سته میك یان تاوانیک دابهینیت، ئه واهه لگری تاوانی سه رجه م نه جامده رانی ئه و تاوانه ده بیت له دواى خوی. وه له (جامع الترمذی) دا هاتوو له (ابن عباس) که پیغه مبه ر^{صلی الله علیه و آله} فهرموویه تی: (یجیء المقتول بالقاتل يوم القيامة ناصيته ورأسه بیده، وأو داجه تشخب دما، يقول: یارب، سل هذا: فیم قتلنی؟) واته: له پوژی قیامه تدا که سی کوژراو ویکوزه که ی خوی ده هینت و به سه ناوچه واندا به کیشی ده کات وخوین له ده ماره کانی یه وه ده چوپیت وده لیت: خودایه لیتی بیرسه بۆچی وله سه رچی منی کوشت؟

وه له (ابن عباس) یان پرسى: ئایا ته و به کردن هه یه بۆ بکوژ؟ نه ویش ئه م نایه ته پیرویه ی خوینده وه و من یقتل مؤمناً مُتَعَمِّداً فَجَزَّأُوهُ جَهَنَّمَ خَالِداً فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَاباً عَظِيماً... النساء: ۹۳) واته: هه رکه سیک به ناپه وایی به ده ستی ئه نه قسه ست بپواداریک بکوژیت، ئه و سزا که ی دۆزه خی هه تاهه تاییه.

هه روه ها ابن عباس به رده وام ده بیت وده لیت: ئه م نایه ته نه سخ نه کراوه ته وه جا ئیتر چۆن ته و به ده کات.^۱ وه هه روه ها (نافع) ده لیت: (نظر عبدالله بن عمر ^{رضی الله عنه} یوما الى الکعبة، قال: ما اعظمک واعظم حرمتک، والمؤمنون عند الله اعظم حرمة منك.)^۲ واته: پوژیک عبدالله ی کوپی عومه ر ته ماشای که عبه ی ده کرد

(سیوطی) له "الوسائل" دا ئه مه باس ده کات وده داته پال (ابن جریر) له ته فسیره که بیدا له فهرمووده ی (ابی هریره) وه سه ره کی یه که ی له (صحیحین) دایه. هه روه ها له مه مان سه رجاوه هاتوو له فهرمووده ی (أبی بن کعب) به (مرفوعی) که (حاکم) له (مستدرک) دا ده یگرتیه وه (الوسائل - باب السابع) بروانه کیتی (موسوعه الصحابه - باب فی الاصنام).

^۱ - ئه م فهرمووده یه (صحیح) ه، (احمد ۲۲۲/۱) وه (ترمذی ۳۰۲۹) گتیه نه تموه.

^۲ - ئه وه (حسن) ه، هه مان سه رجاوه ی پیشوو.

ووتی: چەند مەزن و گەورە یە قەدرت، بە لای خۆی گەورە بپرواداران لە تۆ بە پێژرتن.

وە لە (صحیح بخاری) دا هاتوو (سمره بن جندی): (أول ما ينتن من الإنسان بطنه، فمن استطاع منكم أن لا يأكل الا طيباً فليفعل، ومن استطاع أن لا يحول بينه وبين الجنة ملء كف من دم أراقه فليفعل)^١ واتە: یە کەم شت کە لە جەستە ی مڕۆڤ دە گەنیت بریتی یە لە سکی، با تا بۆی دە کریت خواردنی حە لال بخوات، وە هەر کە سێک دە یە ویت هیچ ئاستە نگێک لە نێوان خۆی و بە هەشتدا نە هێلێت ئەوا باخۆی بپاریزێت لە چۆڕی خۆین کە بە ناپەرەوا بپریزێت.

وە لە (صحیح بخاری) دا هاتوو (ابن عمر) دە گێڕێتەوە، پێغه مبه‌ر ﷺ فەرموویەتی: (لا يزال المؤمن في فسحة من دينه ما لم يصب دماً حراماً)^٢ واتە: بە رده‌وام باوە پداران لە فراوان بووندایە لە ئایینی خودا تا خۆین بە ناحەق نە پێژریت.

هەر وەها (بخاری) لە (ابن عمر) هەر دە گێڕێتەوە کە ووتویەتی: (من ورطات الامور التي لامخرج لن اوقع نفسه فيها سفك الدم والحرام بغير حلة)^٣ واتە: یە کێک لە و گێروگرفتانی کە توشی مڕۆڤ دە بێت و ناتوانیت لێی دەرباز بێت، بریتی یە لە خۆین پشتن بە ناحەق.

وە لە (صحيحين) دا هاتوو پێغه مبه‌ر ﷺ دە فەرمانێت: (سباب المسلم فسوف وقتاله كفر)^٤ واتە: جوین دان بە موسوڵمان تاوانکاری، وە کوشتن کافر بوونە.

^١ - نەم فەرموودە یە (صحیح) ه، (بخاری: ٧١٥٢) گێڕایەتیە وە.

^٢ - نەم فەرموودە یە (صحیح) ه، هەمان سەرچاوە ی پێشوو (٦٨٦٢).

^٣ - نەم فەرموودە یە (صحیح) ه، هەمان سەرچاوە ی پێشوو (٦٨٦٣).

^٤ - نەم فەرموودە یە (صحیح) ه، (بخاری: ٤٨) و (مسلم: ٥٧/٢ نووی) گێڕایەتیە وە.

ابن القيم الجوزی

ههروه ها له هه مان سه رچاوه ی پێشوو دا هاتوو هه که پێغه مبه ﷺ ده فه رمیّت: (لا ترجعوا بعدي كفاراً يضرب بعضكم رقاب بعض). واته له پاش مردنی من نه که پێنه وه سه ر بێ باوه پیی ویه کتر کوشتن.

وه له (صحيح بخاری) دا هاتوو هه که پێغه مبه ﷺ ده فه رمیّت: (من قتل معاهداً لم يرح رائحة الجنة، وإن ريحها ليوجد من مسيرة اربعين عاماً). واته: هه رکه سیك بێ باوه پێکی خاوه ن په یمان بکوژیت، ئه و بۆنی خوشی به هه شت ناكات. هه رچه نده بۆنی به هه شت (٤٠) سال پێ ده کات.

جا ئه مه سزای که سیکه بێ باوه پێکی خاوه ن په یمان بکوژیت، جا نه خوازه کوشتنی برواداریک؟

جا ئه گه ر ئافره تێک بجیتته دۆزه خه وه به هۆی سزادان و نه شه که نه دانی پشيله یه که تامردن. که پێغه مبه ﷺ دیمه نی ئه و ئافره ته ی بینی بوو له دۆزه خدا که پشيله که چپنوکی له پوو خساری ده دا. جا ئه بیّت سزای که سیك چۆن بیّت که برواداریک به ند بکات به بێ تاوان تامردن؟!

وه له هه ندێ (سنن) دا هاتوو هه که پێغه مبه ﷺ فه رموویه تی: (لزوال الدنيا اھون عندالله من قتل مؤمن بغير حق).^٢ واته: کاول بوونی دنیا ئاسانه تره له لای خوای گه وره له کوشتنی برواداریکی بێ تاوان.

زینا یه کیکه له تاوانه گه وره کان

زینا یه کیکه له تاوانه گه وره کان که ده بیته هۆی شیواندنی وه چه و نه وه کان، وه نه تکه کردنی داوین پاکان و پێشیل کردنی مافه تایبه تی وگهستی یه کان.

^١ - ئهم فه رمووده یه (صحيح)، (بخاری: ٦٩١٤) گێڕایه تیه وه.

^٢ - ئهم فه رمووده یه (صحيح)، (ترمذی: ١٣٩٥) و (نسائي: ٨٢/٧) و (ابن ماجه: ٢٦١٩) به (اسناد صحيح).

وه‌ه‌روه‌ها بلا‌وبوونه‌وه‌ی بئی په‌وشتی وشه‌پو ئاشوب وپوخاندنی بنه‌ما په‌وشتیه‌کانی نیو کۆمه‌لگا، چونکه ئه‌و که‌سانه‌ی زینایان له‌گه‌ڵ ده‌کریت یان کچ یان خوشک یان دایک یان یه‌کیک مانن له‌ نیو کۆمه‌لگادا، هه‌ربۆیه به‌یه‌کیک له‌تاوانه‌ گه‌وره‌کان داده‌نریت له‌پاش کوشتن له‌قورئان وسونه‌تدا.

(امام احمد) ده‌لێت: پێم وایه زینا له‌گه‌وره‌یدا له‌پاش کوشتن دیت، هه‌ر بۆیه خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیت: (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا * يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا * إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا... الفرقان: ۶۸-۷۰) واته: ئه‌و که‌سانه‌ی له‌په‌رستندا هاوه‌ڵ بۆ خودا بریار ناده‌ن و به‌ناحق وناپه‌وایی که‌س ناکوژن. که‌خودا کوشتنی حه‌رام کردوه، وه‌زینا ناکه‌ن، جا هه‌ر که‌سێک ئه‌م کردارانه ئه‌نجام بدات ئه‌وا توشی سزاو ئازارو پيسوایی ده‌بی‌ت وه‌له‌ قیامه‌تدا سزاو ئازاری بۆ چه‌ند به‌رامبه‌ر ده‌کریت، وه‌به‌ه‌تاهه‌تایی به‌وپه‌ڕی پيسوایی ژيان به‌ریتته‌ سه‌ر له‌دۆزه‌خدا.

جا زینا به‌ هاو‌پێکی له‌گه‌ڵ هه‌ریه‌که له‌ هاوبه‌شی دانان وکوشتن دین، وه‌سزاکه‌شی ده‌ست نیشان کردوه به‌چه‌ندین قات بۆ هه‌تاهه‌تایی له‌دۆزه‌خدا بمینیتته‌وه، وه‌به‌ته‌نها به‌ ته‌وبه‌کردن ویاوه‌په‌یتنان وئه‌نجامدانی کرداری چاکه‌ پزگاری ده‌بی‌ت. وه‌خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیت: (وَلَا تَقْرُبُوا الزُّنَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا... اسراء: ۳۲) واته: به‌هیچ شتیه‌یه‌ک نزیک‌ی زینا مه‌که‌ونه‌وه، چونکه تاوانیکی گه‌وره وپێگه‌یه‌کی نا‌قۆلایه.

لێره‌دا ئاماژه به‌ قیزه‌وونی وناشیرینی وناشیاری زینا ده‌کات که‌ته‌نانه‌ت گیانه‌له‌به‌رانیش قیزی لی ده‌که‌نه‌وه. (بخاری) له‌ صحیحه‌که‌یدا ده‌گێڕیتته‌وه که (عمرو بن مه‌يمون الودی) ده‌لێت: من له‌سه‌رده‌می نه‌فامیدا مه‌يمونیکم بینی زینای

کرد، گه له مهیمونیک پټیانزانی گرتیان و بهر دبارانیان کرد تا کوشتیان.^۱ پاشان
 ئاماژه به وه دهکات که سه رته نجامی ئهم به د پوهشتیه له دنیادا بریتی به له
 تیاچوون و پيسوایی و نه داری ، وه له قیامه تیشدا بریتی به له پيسوایی و سزای
 توندی دۆزه خ.

وه ئایه ته کان ئاماژه به وه دهکات که به تاییه تی خواستن و ماره کردنی خیزانی
 باوکتان له کاره هه ره خراپه کانه که ده فهرمیت: (إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ
 سَبِيلًا... النساء: ۲۲) واته: به پاسستی ئهمه تاوانیککی گه وره و ناپه سه ند و پټیازیککی
 خراپه.

هه روه ها خوای گه وره تاکه پټگای پزگاری و سه رفرازیمان بۆ ده خاته پټیش چاو که
 بریتی به له پاک راگرتنی داوین، که ده فهرمیت: (قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ * الَّذِينَ هُمْ فِي
 صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ *
 وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ * إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ
 مَلُومِينَ * فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ... المؤمنون: ۱-۷) واته:
 بپواداران دلخۆش و سه رفرازیبون. ئه وانه ی له نوێژه کانیاندا دلایان دامه زراوه و له
 خوا ترسه. ئه وانه ی له ووته و گوفتاری نابجی دووره په ریزن. ئه وانه ی که زه کات
 و مال و سامانه کانیان به هه ژاران ده دهن. ئه وانه ی که داوینی خوایان ده پاریزن ته نها
 له گه ل هاوسه ره کانیان و که نیزه کانیاندا نه بیته که ئهمه حه لالی خوایانه و جیگه ی
 تانه و ته شه ر نی به. جا ئه وه ی جگه له م سنووره دیاری کراوه پټیازی تر بگریته
 بهر ، ئه و جوړه که سانه به یاخی وله سنوور ده رچوو ده ژمیردرین.

جا لیږه دا ئهم ئایه ته ئاماژه بۆ سی شتی گرنگ ده کات ، که نه گه ر ئه و که سه ی
 داوینی نه پاریزیت له زینا ، ئه و نابیته به کیک له پزگار بووان و ده چیته پیزی
 لومه کاران وله سنوور ده رچووان، وه شایسته ی ئه وه ده بیته ناوی له پیزی دوژمنان

^۱ - ئهم فهرموده به (صحیح)، (بخاری: ۳۸۴۹) گټه رایه تیه وه.

نه خوشی و چاره سهر

تۆمار بکړیت. جا با ئه و که سانه به راوردیک بکه ن له نیوان چپژی شه هوه ت
وناره نووبازی ، وه له نیوان ئازارو نه شکه نجه کانی. کامیان ئاسانتره ؟!
وه له به رامبه ر نه مه دا خوی گه وره لومه ی ئاده میزاد ده کات که خوگرو نارامگرنی
یه له سهر خوشی و ناخوشی یه کان. هه رکاتیک خوشی توش بیت په زیل وړیگر
وچروک ده بیت. وه هه ر کاتیک توشی ناخوشی بوو ئیتر ئومید بپاوه هیوا بپاوه
ده بیت ، ته نها که سانیك جیاده کاته وه که له وه سفیاندا ده فه رمیت: (وَالَّذِينَ هُمْ
لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ * إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ * فَمَنْ
ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ... معارج: ۲۹-۳۱) واته: جا خوی گه وره
فرمان به پیغه مبه ران ده کات که باوه پداران ئاگادار بکاته وه له وه ی چاوه داوینیان
بپاریزن ، وه دانیا یان بکه ره وه که خوی گه وره به وردی کاره کانیا ن ده بینیت. که
ده فه رمیت: (يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ... غافر: ۱۹) واته: خوی
گه وره هه میسه چاوه خیانه ت کارو ناپاکه کان ده ناسیت وده زانیت چی له دل
وده رون وسینه یاندا هه شار دراوه .

نه زهر "ته ماشاگردنی هه رام" پوخته ی زینایه

خوی گه وره له سیاقی ئایه ته که دا ته ماشاگردنی هه راومی "نه زهر" پیش پاراستنی
داوین کردوه ، چونکه سه ره تای کاری زیناکه له بینین و ته ماشاگردنی نادرسته وه
سه رچاوه ده گریت. هه ره کو چۆن ئاگر له پیشدا له بلێسه وه دروست ده بیت. جا
له پیشدا ته ماشایه که ، پاشان بیرۆکه یه که ، دواتر هه نگاوێکه سه ره نه نجام
تاوانیکه .

وه له به ر هه مان مه به ست ووتراوه: هه ر که سیک خوی له م چوار شته بپاریزیت ، نه وا
ئاینی سه لامه ت بووه که نه ویش: (چرکه کان، بیرۆکه کان، ووته کان، هه نگاوه کان)
. جا پتویسته له سه ر مرقه ئه م سه نگه رانه به ته واوی بته نیت ده رفه ت نه دات
به دوژمن زه فه ری پی بهینن وژیانی داگیر بکه ن.

دهرگانانی تاوانکاری

نقد جار ئاده میزاد له م دهرگایانه وه توشی تاوانکاری ده بیئت که بیتین له چوار دهرگا:

۱- چرکه ساته کان:

که بزویته ری چه زو ئاره زووه کانه که تییدا ئاده میزاد به چاره کانی ده پوانیته جهسته و قه ده غه کراوه کان ، به پارستنی چاو له و ساتانه دا مایه ی پاراستنی داوینه .

وه هه ر که سیك چاره کانی وه ك گورگی برسی به ره لایکات ئه و سهرئه نجام به ره و هه ل دیری ده بات . وه پیغه مبه ر ﷺ ده فهرمیت: (لا تتبع النظرة النظرة، فانما لك الأولى ولست لك الأخرى).^۱ واته: ته ماشا له دواى ته ماشا ئه نجام نه دهن بۆ جهسته قه ده غه کراوه کان ، چونکه به که م ته ماشایان مافی خوته ، به لام دووه میان تاوانه . وه له (مسند) دا هاتووه که پیغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی: (النظر سهم مسموح من سهام إبليس: فمن غض بصره عن محاسن امرأة لله اورث الله قلبه حلاوة الى يوم يلقاه).^۲ واته: ته ماشای چه رام تیریکی ژه هراوییه له تیره کانی ئیبلیس ، جا هه رکه سیك چاو بپاریزیت له شوخ وشهنگی ئافره تیک له پیناوی خودادا ، ئه و خودا چیژی خوشی ده خاته دلای به وه تا ئه و پۆژه ی به دیداری خوای گه وه ده گات.

پیغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی: (غضوا أبصاركم واحفظوا خروجكم)^۳ واته: چاره کانتان بپاریزن و داوینتان بپاریزن.

^۱ - ئەم فەرموودەیە (حسن) ه، (احمد: ۳۵۱/۵) و (ابوداود: ۲۱۴۹) وه (ترمذی: ۲۷۷۷) گێڕایانه ته وه .

^۲ - ئەم فەرموودەیە (ضعیف الأسناد، وهو حسن لغیرة)، (احمد: ۲۶۴/۵) وه (حاكم: ۳۱۳/۴) به (سند ضعیف) گێڕایانه ته وه .

^۳ - ئەم فەرموودەیە (ضعیف الأسناد) ه، (احمد: ۳۲۳/۵) بڕوانه: (المجمع: ۱۴۵/۴).

نه خوشی و چاره سهر

وه پیغه مبرک ﷺ ده فهرمیت: (واياکم الجلوس علی الطرقات ، قالوا یا رسول الله مجالسنا، مالنا بد منها، قال ﷺ: فإن كنتم لابد فاعلین، فأعطوا الطريق حقہ، قالوا: وما حقہ؟ قال ﷺ: غص البصر، وكف الأذن ، ورد السلام.)^۱ واتہ: نه كه ن له سهر پښگاكاندا دابنیشن ، ووتیان شوینی ترمان نی یه بؤ دانیشن، فهرمووی نه گهر هر ناچارن دابنیشن نه وا مافی پښگاكه بدن، ووتیان نه ی پیغه مبرک ﷺ مافی پښگا چی یه؟ فهرمووی: چاو بیارین، كه س نازار نه بدن، وه لای سهرام بدن وه.

بهره تی به لا له ته ماشاگردنه وه یه

زوربه ی نه و تاوانه ی توشی مړوډه بن سهرچاوه كه ی ده گه پښته وه بؤ ته ماشاگردنی نادروست، چونكه وهك زنجیره یه كي یه كه له دوا ی یه كه وایه به ره و حه زو ناره زوو و ته ماشاگردن هه نكاو ده نیت، دواتر بیروكه دروست ده كات، بیروكه ش ده بیتته بیريكي ته واو ، بیریش حه زو ناره زوو ده بزوينیت. ناره زویش ئیراده دروست ده كات، دواتر نه و ئیراده یه ده بیتته عه زیمه و سووربوون له سهر جی به جی كردنی نه و كاره. كه سهر نه نجام تاوان پووده دات. وه هیچ بهر به ستيك و پښگریه كي دهرونی ناسته نگی بؤ دروست ناكات.

هه ربویه ووتراوه: نارام گرتن له سهر نه نجام نه دانی ته ماشاوه نه زهری حه رام باشتره له نارام گرتن له كاره ساته كه ی. شاعیرك ده لیت:

كل الحوادث مبدأها من المنظر	ومعظم النار من مستصغر الشرر
كم نظرة بلغت من قلب صاحبها	كمبلغ السهم بين القوس والوتر
والعبد مادام ذا طرف يقلبه	في أعين الغير موقوف على الخطر
يسر مقلته ماضر مهجته	لامرحبا بسرور عاد بالضرر

واته:

زوریک له سهرچاوه ی پووداوه كان نه زهرو ته ماشاگردن

^۱ - نه م فرموده یه (صحیح) ه، (بخاری: ۲۴۶۵) وه (مسلم: ۱۰۸/۱۴) گپړایانه وه.

هه روه كو سه رچاوه ی زۆربه ی ئاگره كان بلیسه ی بچوكه
ئای چه ندین ته ماشا کاریگه ری گه وره ی کرده سه ر دلای نه وکس
له شیوه ی کاریگه ری تیر که له که وان ده رده چیست
زۆر جار دل خۆش وشادومانه به وه ی که بینویست
به لام هیچ به خیر نه یه ت شادیه که که مایه ی زیان بیست.

له به لاگانی ته ماشاگردنی حه رام "نه زهر"

زۆر جار نه زهرکردنی نادرست ده بیته مایه ی خه م وپه ژاره و داخ وحه سره ت ،
به تایبه تی کاتیک نه وه ی ده بینیت به دهستی ناکه ویت و له هه مان کاتیشدا ناتوانیت
ئارامگر بیت. لیره دا غه م وپه ژاره پوهی تی ده کات. شاعیریک ده لیت:
و کنت متی أرسلت طرفک رائداً لقلبک یوماً ،أتبعک المناضر
رأیت الذی لا کله أنت قادر علیه ،ولاعن بعضه انت صابر
واته:

تۆ هه رکاتیک شه پۆله کانی چاوت ئاراسته بکه یست
دلنیا به پۆژیک بیت ده بیته مایه ی ماندوو بوونی دل
نه وه ی که ده بیننی زال نیت به سه ریدا ونا بیته هی خۆت
وه له هه مان کاتیشدا ناتوانیت ئارام له سه ری بگریست.
وه جیتی سه رسوپمانه: کاتی ساتی ته ماشاگردنه که تیری که راسته وخۆ له دلدا
کاریگه ری گه وره دروست ده کات، وه شعریکم هه یه له م بواره دا:
یا رامیاً بسهام اللحظ مجتهداً أنت القتیك بما ترمي، فلاتصب
یا باعث الطرف یرتاد الشفاء له أجس رسولک، لا یأتیک بالعطب
واته:

ئه ی نه و که سه ی تیری نه زهر په وانه ده که یه
ئاگادار به نه و کاره سه ره نه نجامی خۆکوژی به

نەخۆشى و چارەسەر

ئەي ئو كەسەي كەچاوت دەگىپى وپىت واپە ئەمە چارەسەرە
تيرەكانى نەزەرت بەندىكە تاسەرئە نجام نەبىتە ماپەي سەرلى شىۋاندنى
دلّت.....

ئەوئى جىگەي سەرسوپمانە ئەوئەي كەسەر تەماشاكردنىك برىنىك دەكاتە نىو
دلّەو، تابرىن لەسەر برىن زىاددەكات كەدواتر لە ھەژمەتى ئازاردا ھىچ پىگىرىيەك
ناكات لەھىنانى ئازار وبرىنى تر بۇ دلّى. وەلەم بوارەدا ئەم پارچە شىعەرە ھەيە:

مازلت تتبع نظرة في نظــــرة في اثر كل مليحة ومليح
وتظن ذاك دواء جرحل وهو في الـ تحقيق تجريح على تجريح
لابحت طرفك بالحاذ وبالبكاء فالقلب منك ذبيح أي ذبيح
واتە:

بەبەردەوامى تەماشالەدوای تەماشادەكەيـــــــت
لەشۈينە وارياندا بىن ھەيە كەچى تۆخوئ پىژى دەكەيت
واگومان دەبەيت كەئەمە چارەسەري برىنەكانـــــــە
بەلام لەپاستيدا برىندارکردن وكولانەوئى برىنەكانـــــــە
چا وى خۆت بەسەر برىندا بەھەسەرەت وگريـــــــان
وادلّت سەربىراوہ بەلام چۆن سەربىرىنـــــــك.
وہوتراوہ: بەندکردنى چاوەكان بۆ چەند ساتىك باشترە لەخەم وپەژارەي
بەردەوام. واتە كاتىك تەماشاي شۆخىك ناكەيت وچاوى خۆت دەگريت، چىتر بىرى
لى ناكەيتەوہو نابىتە ماپەي خەم وپەژارەت.

۲- بىرۆكەكان:

مەبەست لىئى ئو بىرۆكەكانەيە كەبەدل و دەرونى مرقۇدا دىت، كەسەرچاوەي چاكەو
خراپەكانە ، وەبزوئىنەرودروست كەري وىست وخواست وھەلمەتەكانە. جا
ھەركەسىك توانى زال بىت بەسەر بىرۆكەكانيدا ئەوا دلّ و دەرونى شاد دەبىت

وسه رته نجامی به خته وهری ده بیټ. وه هر که سیک ملکه چی نه و بیرۆکه خراپانه بوو، نه و به رشالوی حه زوئاره زو به کانی دهرون ده که ویت وسه رته نجامی پرده بیټ له نه هامة تی.

جا به ربه رده وامی نه و بیرۆکه خراپانه هیرش ده هیننه سه ر دلی مرؤف تا ده یکه نه مؤلگه ی ئاواته پرپوچه کان. خوای گه وره ده فه رمیت: (كَسْرَابٍ بَقِيْعَةٍ يَحْسَبُهُ الظُّمَانُ مَاءً حَتَّى إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَوَجَدَ اللَّهَ عِنْدَهُ فَرَفَاهُ حِسَابَهُ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ... النور: ۳۹) واته: وهك سه راب وته راویلکه وایه له بیابانی کدا بریسکه ده داته وه که سیک تینوو وایزانیټ ئاو ه. وه به هه له داوان بۆی ده چیت، که گه یشته لای ده بینیت هیچ نیه، نه وسا به خۆی ده زانیټ ژیا نی کۆتایی هاتوو و قیامت به رپا بووه. خوادی گه وره ش ئاماده یه له لایدا به گوێره ی کرده وه که ی لیټرسینه وه ی له گه ل ده کات خوای گه وره له لیټرسینه وه دا خیرایه "

جا بی نرختین هه ول و هه لمه ت، له و که سه دایه که هه میشه خۆی به ئاواته پرپوچه کان سه ر خۆش ده کات و گوی! بۆ پاستیه کان ناگریت. هه میشه خه ون به خه یالی بی سنوو و دوور له واقع ده بینیت. که به پاستر نه مه مایه پوچترین که س و خه ساره ت مه ندرتین جوړی بازرگانیه.

نه م حاله ده ردیک کی کوشنده یه که ده بیټ هۆی دروست بوونی ته مه لی بی ده سه لاتی. پيسوایی و پاشگه زی له و ته مه نه ی که به فیڤ دوور له پاستی ژیا ن به سه رچوو. که هه میشه له خه یال و ئاوات دا بزر ببوو. کاتی به ئاگا هاته وه، له ژیا نیکی بی ئاوه پۆک و بازنه یه کی به تالدا ده خولایه وه. نه مه هاوشیوه ی نه و که سه برسی و تینوه یه که. هه میشه له خه یالدا نایا بترین جوړی خواردن و خواردنه وه ده خوات، که چی له پاستی دا جگه له نه ندیشه و برسی هیچی تری له مایه نی یه. بگره نه م نه ندیشه و بیرۆکانه هیز و توانای لی بریوه، نه مه ش واتای داته پینی

دەروونى ئەو كەسەيە. بەلام مۇقى ژىر و ھوشيار سەرچەم ئەو بىرۆكە خراب و پوچانە ۋەلاۋە دەنئەت و بە چاۋى پاست و دروسەيەۋە دەپوانئەتە ژيان.

جۆرى بىرۆكەگان

چوار جۆر بىرۆكە ھەيە:

يەكەم: ئەو بىرۆكەگەي كە بەرژەۋەندىەگانى دونيات بۆ فەراھەم دەھىنئەت.

دوۋەم: ئەو بىرۆكەگەي كە زىانەگانى دونيات لى دور دەخاتەۋە.

سەيەم: ئەو بىرۆكەگەي كە بەرژەۋەندىەگانى قىامەتت بۆ فەراھەم دەھىنئەت.

چوارەم: ئەو بىرۆكەگەي كە زىانەگانى قىامەتت لى دور دەخاتەۋە.

جا زۆر پىۋىستە مۇق سەرچەم ھەنگاۋەگانى لەم چوار جۆردە چىر بىكاتەۋە ۋە ئەگەر ھەر ھەمويان كەلەكەيان كىرد لە سەرى. ئەوا پىۋىستە پۆلىنكارىيان بىكات بە پىي (گىرنگىر بۆ گىرنگ) .. واتە گىرنگىك كە مەترسى نەبىت لە لە دەستدانى.

دو جۆرى تر دەھىنئەت كە برىتىن لە:

۱. گىرنگىك لە دەست ناچىت.

۲. گىرنگ نىە، بەلام لە دەست دەچىت

جا لىرەدا دوو دلى پوو دەكاتە ئەو مۇقە كە كاميان ھەلبرئىرىت. لەۋەي ئەگەر (گىرنگە) پىش بخت ، ئەوا مەترسى لە دەست چوونى ئەۋانى ترى ھەيە. خۆ ئەگەر ئەۋە ھەلبرئىرىت كە (گىرنگ نىە) ئەۋا لە ئەنجامى سەرقالى پىۋەي مەترسى لە دەستدانى (گىرنگەكە) ھەيە.

جا لەم حالەتە دا دوو شت لە يەك كاتدا كۆدەبنەۋە. بۆ بە دەستھىنانى يەكىكىيان ئەۋا ئەۋىترىيان لە دەست دەدەيت. لىرەدا پىۋىستە ژىرى و زىرەكى و مەعريفە پۆلى خۇيان بىينن. بەلى زۆر كەس لەم حالەتەدا سەرفراز و سەرگەۋتوو بوون. ۋە

نۆرى تریش شکستیان هیئاو تووشی پووخان هاتن. جا کهسانی بیر تیژ و خاوهن ژیری ئەم سنوره نابەزینن. وه شه‌ریعت و به‌رژه‌وه‌ندیه‌کانیش له‌ سه‌ر ئەم بنه‌مايه دامه‌زراوون.

بیرۆکه‌کانی برواداری ژیر

پێویسته له‌م بواره‌دا کار به‌پیتی ئەو بنه‌ما که‌وره‌یه‌ بکری‌ت که‌ شه‌رع و قه‌ده‌ری له‌ سه‌ر پێکهاتووه‌ . وه‌ سه‌رجه‌م خه‌لک و حوکمی بۆی ده‌گه‌پێته‌وه‌ . که‌ بریتی یه‌ له‌ هه‌لبژاردنی گه‌وره‌ترین به‌رژه‌وه‌ندیه‌کان. هه‌رچه‌نده‌ له‌م پێناوه‌دا. به‌رژه‌وه‌ندی بچوکت له‌ ده‌ست بجی‌ت. وه‌ هه‌لبژاردنی بچوکت‌ترین خراپه‌کان بۆ خۆپاراستن له‌ گه‌وره‌ترین زیان. جا لی‌ره‌دا به‌رژه‌وه‌ندیه‌کت له‌ ده‌ست ده‌جی‌ت بۆ به‌ ده‌ستهێنانی به‌رژه‌وه‌ندیه‌کی گه‌وره‌تر. وه‌ هه‌روه‌ها خراپه‌یه‌ک ئەنجام ده‌ده‌یت ، بۆ خۆپاراستن له‌ خراپه‌یه‌کی گه‌وره‌تر. جا ئەگه‌ر به‌ وردی له‌ یاسا‌کانی سروشت و بونه‌وه‌ر و وردببینه‌وه‌ .بۆمان ده‌رده‌که‌وێت که‌ هه‌موویان یاساکان و به‌رژه‌وه‌ندیه‌کانی دوونیا و قیامه‌ت له‌ سه‌ر ئەم بنه‌ما سه‌ره‌کیه‌ داپێژراوون. هه‌ر بۆیه‌ بیرۆکه‌کانی که‌سی ژیر و هوشیار له‌م چوار چێوه‌یه‌دا خۆی ده‌بینێته‌وه‌ لێی ناترازی‌ت. وه‌ جوانترین بیر و بیرۆکه‌ بریتی‌یه‌ له‌و بیره‌ی که‌ بۆ خوای گه‌وره‌ بی‌ت وه‌ به‌رژه‌وه‌ندی قیامه‌ت له‌ به‌ر چاو بگری‌ت که‌ ئەویش چه‌ندین جۆره‌ له‌وانه‌:

١. بیر کردنه‌وه‌ له‌ ئایه‌ته‌کانی خوای گه‌وره‌ و تی‌گه‌یشتن له‌ ناوه‌پۆکی مه‌به‌سته‌کانی. ئەم ئایه‌ته‌ پیرۆزانه‌ ته‌نها بۆ خوێندنه‌وه‌ دانه‌به‌زینراوون وه‌ هه‌ندێک پێیان وایه‌. هه‌روه‌کو هه‌ندێک له‌ (سلف) ده‌لێن: قورئان بۆ به‌رجه‌سته‌کردن له‌ کردار دا دابه‌زینراوه‌ که‌ چی هه‌ندی له‌ خه‌لکی ته‌نها خه‌ریکی خوێندنه‌وه‌یه‌ن "

۲. بێر کردنه‌وه له ناسینی خودای گه‌وره. وه ناسینی سیفاتێه جوانه‌کان و ناوه پیرۆزه‌کانی. له پوانگهی ئایه‌ته قورئانیه‌کانه‌وه. هه‌روه‌ها تیگه‌یشتن له حیکمه‌ت و دانایی و بوونی خودا و گه‌وره‌یی بێر بکریته‌وه.

۳. بێر کردنه‌وه له به‌خشش و نیعمه‌ته‌ جۆرا و جۆره‌کانی وه فراوانی په‌حمه‌ت و به‌زه‌یی و ئی بۆرده‌یی خوای مه‌زن. جا ئه‌م سی جۆره‌ دلی پاک و پوخت و پاراو ده‌کات. له ئاستی خودای میهره‌بان و به‌رجه‌سته‌ بوونی خۆشه‌ویستی و نیه‌ت پاک و له خوا ترسان و تکا کردن لێی ده‌کاته به‌ره‌می ئه‌م دله‌.

۴. بێر کردنه‌وه له ناسین و تیگه‌یشتن له ده‌رونی مرۆڤ. وه هه‌روه‌ها ده‌ستنیشان کردنی که‌م و کوپی کورتی، وه خاله‌ لاوازه‌کانی و جۆره‌کانی ده‌رون. جا ئه‌م به‌شه‌ زۆر به‌سووه‌ بۆ تیپه‌پاندووه‌ری بازکردنی ده‌رون له جۆری ده‌رونی فه‌رمانکار به‌ خراپه‌ (النفس الاماره بالسوء) بۆ جۆری ده‌رونی دڵنیای (المطمئنه) که‌ دواتر ده‌بیته‌ سه‌رچاوه‌ی چاکه‌ و چاکه‌خوازی - دلی فرمانی چاکه‌ ده‌کات و سه‌ربازه‌کانی به‌رجه‌سته‌یی ده‌که‌ن.

۵. بێر کردنه‌وه له ئه‌رکی ئه‌م ساته‌ وه‌خته‌ و خۆجۆشدان بۆ جی‌به‌جی کردنی. چونکه‌ خواناس کوپی کاتی خۆیه‌تی، و ده‌رفه‌ت نادات کاته‌که‌ی به‌ فێرۆ بجیت. چونکه‌ سه‌رجه‌م به‌رژه‌وندیه‌کان هه‌لقولاری کاته‌. گه‌ر له ده‌ستمان دا ئه‌وا گه‌پانه‌وه‌ی ئه‌سته‌مه‌. تا خزمه‌تی مرۆفایه‌تی پی بکه‌ین.

(إمام شافعی) ده‌لێت: چه‌نده‌ هاوپییه‌تی پی‌ری سۆفیه‌کانم کرد ته‌نها دوو دێر فێر بووم:-

یه‌که‌میان: کات شمشیره‌. گه‌ر نه‌بیتریت. ئه‌تپێی..

دووه‌میان: گه‌ر ده‌رونت سه‌رقال نه‌که‌یت به‌ حق و پاستی یه‌وه. ئه‌وا سه‌رقالته‌ ده‌کات به‌ شتی پێو پووجه‌وه‌. جا کات بریتییه‌ له ته‌مه‌نی مرۆڤ، وه‌ ماوه‌ی ژیا‌نی خۆشه‌بختی به‌هه‌شته‌ و ئه‌شکه‌نجی دۆزه‌خه‌. کات به‌ وینه‌ی هه‌وره‌کان تی

ده‌په‌پن و بزر ده‌بن. جا هه‌رچه‌نده بکه‌وێته پێش‌پێکی له‌ گه‌لیدا هه‌شتا هه‌ر که‌مه. وه هه‌ر کات و ساتی به‌ خواناسی و خودا په‌رستی و هاوکاری خه‌لکی له‌ چاکه و چاکه‌ خوازیدانه بێته سه‌ر ئه‌وا به‌ کات و ته‌مه‌نی پاستی خۆتی مه‌زانه. چونکه جگه له‌م ساتانه. چیت به‌ ژیا‌نی ئاژه‌لی ده‌ژیت و سه‌ر نه‌نجام مردن له‌ ژیا‌نی باشته.

جا جگه له‌م ساته پر شکۆمه‌ندیانه که له‌م چهند بیروکانه‌دا هه‌یه. له‌مانه بترازیت هه‌مووی یان وه‌سوه‌سه‌ی شه‌یتانه‌کانه. یان خود ئاواته پرپوچه و خه‌یاڵیه‌کانه، که جگه له‌ درۆ و خۆ خه‌له‌تاندن چیت‌ری لیوه به‌ره‌م نایه‌ت وه‌ک مه‌ستی سه‌رخۆشه‌کان که کاتی دینه‌وه سه‌ر هۆش و هه‌ستی و بینی پاستیه‌ک. وه‌ک ئه‌م شاعیره گوزارشتی لی ده‌کات. زمانی حالیا‌ن ده‌لێت:

إن كان منزلتي في الحشر عندكم ما قد لقيت ، فقد ضعيت أيامي
أمنية ظفرت نفسي بها زمناً واليوم أحسبها أضغاث أحلام
واته:

هه‌رچه‌نده جیگه‌ی من له‌ گه‌ل ئێوه دایه له‌ هه‌شردا
به‌لام من پۆزگاره‌کانی ته‌مه‌ن به‌ فـــــــــــــیرو دا
ئاواتیکم هه‌بووه ده‌رونم پێوه سه‌رقال کرد بـــــــــــــوو
به‌لام ئه‌مپۆ بۆم ده‌رده‌که‌وێت که خه‌یاڵ و خه‌ویکی پر و پوچ بوو.

بیروکە‌ی پۆشته‌و، بیروکە‌ی جیگیر

کاتی بیروکە به‌ خه‌یاڵدا دیت و تی ده‌په‌ریت هیچ زیانیکی نه‌یه. چونکه وه‌ک پێبوا‌ری سه‌ره پێ وایه‌دیت و تیده‌په‌ریت. به‌لام زیان و مه‌ترسی له‌وه دایه که له‌ گه‌ل ئه‌و بیروکە‌یه‌دا بکه‌وێته گفتوگۆ. زۆر به‌لی زانانه به‌ره‌و ده‌ریای خۆی که‌مه‌ند کێشت ده‌کات. و سه‌ر سامت ده‌کات. چونکه له‌ سه‌ر ده‌رونی به‌تال و بێ‌کار

میوانیکی زور نازیز و نیسک سوکه. به لام له سهر دل و دهرونی پاک و پاراو
میوانیکی نیسک قورس و چاره گرانه.

دهرونی دنیای و دهرونی فرمانگار به خراپه "خراپه کار"

خوای گه وره دوو جور دهرونی له ئاده میزادا خولقاندوه که بریتین له دهرونی پاک
و دنیای، وه دهرونی خراپه کار. جا ئهم دوو دهرونه هه میسه دژ به بهکن و
ناکوک و له جهنگدان هه میسه پیچه وانه یه کترین. چ کاریک و فرمانیک له سهر
ئویان سوک و خوش بیته. به پیچه وانه وه له سهر ئه ویتریان قورس و ناپه حهت و
ناخوشه. کار و فرمانیکی چاکه و چاکه خوازی له سهر دهرونی خراپه کار قورسه
ناخوش و دژواره. وه هه موو کار و فرمانیکی خراپه کار له سهر دهرونی دنیای و
چاکه کار قورس و ناخوش و دژواره. فریشته ی هاوه له هه میسه پشتیوانی له لایه
پاست دهکات که دهرونی چاکه کار دنیای تی دایه. وه له لایه کیشه وه شه یتان
پشتیوانی دهرونی خراپه کار دهکات. جا ئهم جهنگ و دژایه تیه به رده وام و
به رده وامی ده بیته تا کات و ساتی مهرگ. سهرکه وتن و دژپانی به رده وامی هه یه
له م نیوه نده دا وه سهرکه وتن له گه له بوونی ئارامگرتن دایه جا هه رکامیان ئارمگر
و خوپاگر بیته و له خودا ترسا ئه و سهرته نجامی دنیا و قیامه تی بردوته وه.
خودای گه وره و دانا وه که هه میکه دهسته بریاریکی داوه که گۆپانی تی دایه که
ده فهرمیت: (إن العافیة للمتقین.... سهرته نجام بۆ له خوا ترسان و خواناسانه.)

جا دلی مرۆڤ له شیوه ی تابلویه کی بی گهرد و خاوین دایه. بیرۆکه کانیش پینوس و
قه له من نه خشی تی دایه که نه. وه که سی ژیر و هوشمه ند مۆله ت و دهرهت نادات
له و دله پاکه دا نه خشی ناپه سه ند و خه له تی نه ری تی دایه بکیشریته که دوور بیته له
حهق و راستی یه وه. جا له یه که ساتدا دوو نه خشی نایاب و ناشیا و له دلیکا کۆ
ناکریته وه به لکو پیویسته ئه و دله خالی بکریته وه تا جوانی و شوخی ئه و نه خشی
و تابلویه به جوانی دهر بکه ویت. به لام مه ترسی لی ره دایه که دل و دهرونی که نه

بیرۆکه خراپه‌کان جینشین بن و جی‌ئی خۆیان بکه‌نه‌وه. ئەوا مه‌ترسی گه‌وره‌ی ئی
ده‌که‌وێته‌وه. وه‌ك شاعیریك ده‌لێت:

أتاني هواها قبل أن أعرف الهوى

فصادف قلبنا فارغاً فتمكنا

واته:

بیرۆکه و هه‌وای که‌سێکم بۆ هات پێش ئەوه‌ی بزانم هه‌وا و بیرۆکه‌ چیه‌
دواتر توشی دلیکی به‌تال بوم له‌ویدا جینشین بوو مۆلگه‌ی دامه‌زراند
ئه‌مه‌ حالێ زۆربه‌ی خه‌لکیه‌ که‌ دل و ده‌رونیان له‌ سه‌ر بنه‌مای زانست زانیاری
نه‌چینه‌وه و بیرۆکه‌ی هه‌ول و کۆشش و چاکه‌ خوازی په‌ی به‌ دل و ده‌رونیان
نه‌بردوه‌. دواتر شه‌یتان ئه‌م هه‌له‌ی قۆستوه‌ته‌وه به‌ ده‌رفه‌تیکی گه‌وره‌ی زانیوه
وه سه‌رجه‌م ئه‌و دلانه‌ی ته‌نیوه به‌ بیرۆکه‌ خه‌یالووی و ئه‌ندیشه‌ی خراپه‌ خوازی و
له‌ خشته‌ بردن. که‌ دواى بۆ پازاندوه‌ته‌وه که‌ ئه‌م بیرۆکه‌نه‌ بنه‌مای ژيان و
پاستیه‌کانی بوون. سه‌رئه‌نجام گومپایی و مه‌ستی بوته‌ پیشه‌ و ئاکاری ئه‌و
دلانه‌. شه‌یتان له‌م کاره‌دا به‌ ووردی مامه‌له‌ ده‌کات. هه‌ر دل و به‌ پیتی بارودۆخی
خاوه‌نه‌که‌ی کاری له‌ سه‌ر ده‌کات. هه‌ندێ دل هه‌یه‌ به‌ ئاسانی گیرۆده‌ی هه‌ز و
خه‌یالی نابێت. شه‌یتان سه‌رقالی ده‌کات به‌ بیرۆکه‌ی دووره‌ په‌ریزی و دابپان و
دوورکه‌وتنه‌وه له‌ کۆمه‌لگا و له‌ ژێر ناوێشانى خواناسی و زوهد و خۆپاریزی...
که‌ ئه‌مه‌ش خۆی له‌ خۆیدا له‌ خشته‌ بردنه‌. جا پێویست ه‌ دل و ده‌رومنان به‌
بیرۆکه‌ی زانست خوازی و چاکه‌ خوازی به‌ته‌نێت که‌ بزۆینه‌ری کار و هه‌لمه‌ته‌کانمان
بێت بۆ به‌ده‌سته‌ینانی په‌زنامه‌ندی خودای گه‌وره‌. جا پڕو پوختترین دل ئه‌و دله‌یه‌
که‌ بیرۆکه‌ی چاکه‌ خوازیه‌کانی له‌ سه‌ر دلیدا که‌له‌که‌ بکه‌ن و کێبێکی بکه‌ن. هه‌ر
له‌م پوانگه‌یه‌وه ده‌بینین که‌ (عمر بن خطاب (رضی الله عنه)) که‌ هه‌میشه‌ بیرۆکه‌
چاکه‌کان له‌ سه‌ری که‌له‌که‌یان ده‌کرد. جاری وا هه‌بووه له‌ کاتی نوێژدا سوپایه‌کی

ئامادە وساز دەكردوۋە . كە بەمەش دەوترىت تىكەل كىش بوونى پەرستەنەكان .
كە ئەمەش ئاستىكى بەرزە لە خواناسى و دلپاكى ھەموو كەسىك بە ئاسانى پىي
ناگات . بەخشى خودايە . بەو كەساتەى دەبەخشىت ، كە خۆى بە مېھرەبانى
خۆى مەبەستىتى .

زمان... دەروازەى خراپەكارىە بۆ مروڤ

۳- ووتەكان:

مەبەست لىتى دەربېرىنى ئەو بېرگەو ووشانەىە لەزمانى ئادەمىزادەو پۇژانە
دەردەچىت گوزارشتان لى دەكات .

پىويستە ئادەمىزاد ھەمىشە لەپەپى وريايى وژىرى دابىت كە ھەرچى ووشەو
ووتەىەك لەزمانى يەوۋە دەردەچىت بۆ جىھانى بىستراوۋەكان برىتى يە لەنەپنى
وپەنھانى يەكانى دل و دەرونى ئەو كەسە . واتە ھەرچى لەدلەكان شاراوۋە بىت ،
زمان گوزارشتى لى دەكات و بەخەلكى دەناسىنىت . وەپىش دەربېرىنى ھەر
ووشەىەك پىويستە ئاگادارى ئەوۋە بىن كە ئەم ووشەىە خىر ھىنەرە ياخود زيان
ھىنەرە ، واتە چاكە يان خراپە ، چونكە ھەموو ووتەكان لەسەرمان دەنوسرىت ولى
پرسىنەو ھەمان لەسەر دەكرىت .

وہ (يحيى بن معاض) دەلىت: دلەكان وەك قورى وان ھەرچى تىدا بىت قولپ
دەدات و دەكولت . وەزمانىش لولەكەىەتى ولەو پىگايەوۋە شتەكانى ناوى
دەردەچىت .

جا كاتىك قسەت بۆدەكات ، ھەست بەتام وچىزى دل و دەرونى دەكەيت لە پىگەى
ھەلسەنگاندنى ووتەكانىەوۋە كە ئايا دللى پاك وىي گەردە ، ياخود پەش وپىسە .
ھەرۋەكو چۆن كەسىك بەزمانى چىزى خواردن و خواردنەوۋەكان دەكات . وەلە
فەرمودەى (أنس) دا ھاتوۋە بە "مرفوع"ى كە پىغەمبەر ﷺ فەرمودەى:
(لايستقم إيمان عبد حتى يستقيم قلبه، ولايستقيم قلبه حتى يستقيم لسانه.)

^۱ واتە: باوەڕی مەزھەبێ سەقامگیر نابێت تاوەکو دڵی سەقامگیر نەبێت، وە دڵی سەقامگیر نابێت تا زمانی سەقامگیر نەبێت.

وە کاتێک پرسیان لە پێغەمبەر ﷺ زۆرتەری ھۆکاری چوونە دۆزەخەوہ چى یە، فەرمووی: (الفم والفرج) واتە: زمان و داوێنە. وە (معاذ) پرسیاری کرد لە پێغەمبەر ﷺ دەربارەى ئەو کردارەى بەرەو بەھەشتی دەبات و لە دۆزەخ دورى دەکاتەوہ، پێغەمبەر ﷺ باسی سەرۆکۆلەکە و کارەکانى بۆ کرد و پاشان فەرمووی: (الا اخبرك بملاك ذلك كله؟) واتە: ئایا خاوەن و جۆلێنەری ھەر ھەموویان پێی بلێم؟ معاذ ووتی: بەلێ پێغەمبەری خودا. پاشان پێغەمبەر زمانی خۆی گرتوو پێی فەرموو: (كف عليك هذا) واتە: ئەمە بگەرەو بەست بێت. معاذیس ووتی: پاشان پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (شکلتك أمك يا معاذ وهل يكب الناس على وجوههم أو على مناخرهم إلا حصائد السنتهم). ^۲ واتە: دایکت تۆی لەبار بچیت، ئایا خەڵکی ھەموو نەھامەت و کارەساتەکانى ھۆکارەکی زمانی نى یە، کە دەبێتە مایەى پاکێشان بەسەر دەم و چا و لوتیاندا لە قیامەتدا.

ئەوہى جیگەى سەرسوپمانە ئەوہیە زۆرێک خەڵکی خۆیان دەگوێن و دور دەکەونەوہ لە ئاستى ستەم و زینا و دزی و مەى خواردنەوہ، کە چى ناتوانن زالبین بەسەر زمانی خۆیاندا و بپاریزن لەشتى ناپەرەوا. ھەرۆیە دەبیینى کە سێک بە دیندارى خواناسى ناسراوہ لە نێو خەڵکیدا، کە چى بەبێ پەرەى ووتەى وادەردەبرێت دەبێتە مایەى تورپەبوونی خۆى گەرە. کە سەنگى ئەو وشەى نازانیت چەند مەترسیدارە. تەنانت کەسى و ھەیه خۆى بە زامید و خواناس دەزانیت کە چى کە زمانی دیتە گۆ و ھەکو گورگی برسى مردوو و زیندو ناپاریزیت لەووتەى نابەجێ بەبێ گۆی دانە ووتەکانى.

^۱ - ئەم فەرموودەى (حسن)، (احمد: ۱۹۸/۳) بروانە (المجمع اللہمی: ۵۰۳/۱).

^۲ - ئەم فەرموودەى (صحیح)، (احمد: ۲۳۱/۵) وە (ترمذی: ۲۶۱۶) گێڕایانەتوہ.

نه خوشی و چاره سهر

نه وه تا له (صحيح مسلم) دا هاتوو له فهرموده ی (جندب ابن عبدالله رضی الله عنه) که پیغه مبه رضی الله عنه فهرموده تی: (قال رجل: والله لا يغفر الله لفلان، فقال الله عزوجل: من ذا الذي يتألى على اني لا اغفر لفلان؟ قد غفرت له واحبطت عملك.)^۱ واته: پیاویک ووتی: والله ی خوی گه وره له فلان که س خوش نابیت، خوی گه وره فهرمودی: نه وه کی بو سویندی خوارد که له فلان که س خوش نابم، نه و له وه که سه خوش بووم توش سهرجه م کاره کانت هه لوه شایه وه.

جا تیبینی نه و پیاوه بکه که چهند خواپه رست بووه، که چی به تهنه ووشه یه ک سهرجه م کاره کانی له ده ست ده دات.

هه روه ها له فهرموده یه کی تر دا (ابو هريره) ده گپ یتته وه به هه مان شیوه ی نه م فهرموده یه. دواتر "ابو هريره" ده لیت: تاکه ووشه یه کی درکاند دنیا و قیامه تی خوی کاول کرد.^۲

وه له (صحيحین) دا هاتوو له فهرموده ی (ابی هريره) که پیغه مبه رضی الله عنه فهرموده تی: (ان العبد يتكلم بالكلمة من رضوان الله لا يلقي لها بالا يرفعه الله بها درجات، وإن العبد ليتكلم بالكلمة من سخط الله لا يلقي لها بها بالاً يهوي بها في نار جهنم.)^۳ واته: جاری واهیه که سیک ووشه یه ک ده درکینتی له په زامه ندی خوی گه وره دایه، وه هبچ هه سستی پی ناکات که چی خوی گه وره چه ندین پله به رزی ده کاته وه، وه که سی واهیه ووشه یه ک ده درکینتی له توو په بوونی خودای

^۱ - نه م فهرموده یه (صحيح) ه، تهنه (مسلم: ۱۷۹/۱۶ نووی) گپ یرایه تیه وه.

نووی ده لیت: نه م فهرموده یه ناماژه یه که بۆ لی خزبوونی خوی گه وره له تاوانه کانی به پی توبه کردن، که یرتازی نه هلس سونه و جماعه له سهر دامه زراوه، له م لاشه وه پیری موعتزله نه مه به به لگه ده زانن له سهر پوچمل بوونه وهی کرده وه کان به نه نجام دانی تاوانه گه وره کان، به لام نه ملی سونه و جماعه بیان وایه تهنه به "کفر" کرده وه کان پوچمل ده بنه وه.

^۲ - نه م فهرموده یه (حسن) ه، (احمد: ۳۷۳/۲) و (ابوداود: ۴۹۰۱) گپ یرایه تیه وه.

^۳ - نه م فهرموده یه (صحيح) ه، (بخاری: ۶۴۷۸) گپ یرایه تیه وه.

گه وره دایه، وه خۆی هیچ ههستی پی ناکات، که چی خوای گه وره به ناخی ناگردا ده بیاته خواره وه.

وه له لای "مسلم": (ان العبد ليتكلم بالكلمة ما يتبين مافيهما يزل بها في النار ابعد ما بين المشرق والمغرب).^۱ واته: کهسی واهیه ووتهیه که در ده بریت نازانیت چی تیدایه، که چی خوای گه وره به دوری نیوان پۆژه لای و پۆژناوا به ناخی دۆزه خدا ده بیاته خواره وه.

وه ههروه ها (ترمذی) ده گێڕێته وه له فرموده ی "بیلال بن الحارث الحزنی" که پیغه مبه ر ﷺ فرموویه تی: (ان احدکم یتکلم بالكلمة من رضوان الله ما یظن ان تبلغ ما بلغت فیکتب الله له بها رضوانه الی یوم یلقاه، وان احدکم لیتکلم بالكلمة من سخط الله ما یظن ان تبلغ ما بلغت، فیکتب الله له بها سخطه الی یوم یلقاه).^۲ واته: جاری واهیه به کیکتان ووتهیه که در کیکنی له په زامه ندی خوای گه وره دایه، وه خۆی هیچ له باره ی ووته که به وه نازانیت که چ ئاستیکی هیه. جا خوای گه وره په زامه ندی خۆی بۆ ده نویست تا نه و پۆژه ی به دیداری خودا ده گات له قیامه تدا. وه کهسی واتان هیه ووتهیه که در کیکنی له توپه یی خوای گه وره دایه، وه خۆی هیچ له باره ی ووته که به وه نازانیت که چی ئاستیکی هیه، جا خوای گه وره توپه یی خۆی له سه ر ده نویست تا پۆژی قیامه ت.

وه (علقمه) ده لیت: ئای چه ندین ووتهم هه بوو له ترسی ئهم فرموده یه یی (بلال بن الحارث) دا نه م وێرا بیدر کیتم.

ههروه ها له (جامع الترمذی) دا هاتوه له فرموده ی "انس" ده لیت: (توفی رجل من الصحابة، فقال رجل: أبشر بالجنة، فقال رسول الله ﷺ: وما يدريك؟

^۱ - نه م فرموده یه (صحیح) ه، (بخاری: ۶۴۷۷) وه (مسلم: ۱۰۹/۱۸ - ۱۱۰ نووی) گێڕایانه ته وه.

^۲ - نه م فرموده یه (صحیح) ه، (احمد: ۴۵/۱) وه (ترمذی: ۲۳۱۹) گێڕایانه ته وه.

فلعله تكلم فيما لايعنيه، او بخيل بما لاينقص... قال حديث حسن) 'واته: واته: پياويك له هاوه لان كزوجي دوايي كرد، پياويك ووتی: مژده‌ی به‌ه‌شت لى بيت، پيغه‌مبه‌ر ﷺ فرموى: چۆن ده‌زانيت، كى ناليت هه‌ر له‌خۆيه‌وه ووته‌يه‌كى نه‌دركانبيت كه ئيشى ئه‌و نه‌بووبيت، ياخود كه‌م ته‌رخه‌مى وپه‌زىلى له‌شتيكدان كردبيت كه‌خۆى كه‌مى نه‌بيت.

وه‌ئهم فرموده‌يه له‌ ووته‌يه‌كى تر دا هاتوه: (إن غلاماً استشهد يوم أحد، فوجد على بطنه صخرة مربوطة من الجوع، فمسحت امة التراب عن وجهه، وقالت: هنيئاً لك يابني، لك الجنة، فقال النبي ﷺ: وما يدريك؟ لعله كان يتكلم فيما لايعنيه، ويمنع مالا يضره.) واته: كه‌نجيك له‌ جه‌نگى ئو‌خودا شه‌يد بوو، بينيان له‌ برساندا به‌ردىكى به‌ستبوو به‌سكيه‌وه، داىكى خۆل و‌تۆزى پو‌خسارى لادا و پيى ووت: مژده‌ت لى بيت پۆله مژده‌ى به‌ه‌شت، پيغه‌مبه‌ر ﷺ فرموى: چۆن ده‌زانيت؟ كى ده‌لّيت هه‌ر له‌خۆيه‌وه ووته‌يه‌كى نه‌دركانبيت كه ئيشى ئه‌و نه‌بووبيت، ياخود پيگري شتيكى كردبيت كه زيانى پي نه‌ده‌گه‌يانديت.

وه‌هه‌روه‌ها له (صحيحين) دا هاتوه له‌ فرموده‌ى (أبى هريره) به‌ مرفوعى، كه پيغه‌مبه‌ر ﷺ فرمويه‌تى: (من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليقل خيراً أو ليصمت).^٢ واته: هه‌ر كه‌سيك باوه‌پى به‌خودا وپۆژى قيامه‌ت هه‌يه با ووته‌ى چاك بلّيت، گه‌ر نا با بى ده‌نگ بيت.

وه‌له‌ ده‌قه‌كانى "موسليم" دا هاتوه: (من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فإذا شهد امرأة فليتكلم بخير أو ليسكت).^٣ واته: هه‌ر كه‌سيك باوه‌پى به‌خودا وپۆژى دوايي هه‌يه وه‌له‌ كارىكدان بوو، ئه‌وا با ووته‌ى خير بلّيت يان با بى ده‌نگ بيت.

^١ - نه‌م فرموده‌يه (ضعيف الأسناد) ه، هه‌مان سه‌رچاوه‌ى پيشرو (٢٣١٦).

^٢ - نه‌م فرموده‌يه (صحيح) ه، هه‌مان سه‌رچاوه‌ى پيشرو (٦٠/١٠ نووى)

^٣ - نه‌م فرموده‌يه (صحيح) ه، (ترمذى: ٢٣١٧) وه (ابن ماجه: ٣٩٧٦) گيڤايانه‌ته‌وه.

وه (ترمذی) به "أُسناد صحیح" ده گپرتته وه که پیغمبر ﷺ ده فهرمیت: (من حسن إسلام المرء تركه مالا يعنيه). واته: له چاکی یه کانی موسولمان بوونی که سیک نه وه یه که ده ست نه خاته کاروباریک که په یوه ندی به نه وه وه نه بیت.

وه (سفيان بن عبدالله الثقفی) ده لیت: (قلت يا رسول الله: قبلي في الاسلام قولاً لا اسأل عنه أحد بعدك، قال ﷺ: قلت أمن بالله ثم اسقم، قلت: يا رسول الله ما اخوف ما تخاف علي؟ فأخذ ﷺ لسن نفسه، ثم قال: هذا).^۱ واته: به پیغمبرم ووت: نه ی پیغمبرم شتیکم فیر بکه له نیسلامدا که چیر پرسیار له کهس نه که م. پیغمبر ﷺ فهرمووی: بلی باوه یم به خودا هیتا، وه له سر نه مه سه قامگیر به. پاشان پرسیمه نه ی پیغمبر ﷺ چی شتیک مه ترسی زیاتر هیه له سر من؟ پیغمبرم زمانی خوی گرت وفهرمووی: نه مه.

هه روه ها (أم حبيب) ی خیزانی پیغمبر ﷺ ده گپرتته وه، که پیغمبر ﷺ فهرموویه تی: (كل كلام ابن آدم عليه لا له، الا امرأ بمعروف، او نهيا عن منكر، او ذكراً لله عزوجل).^۲ واته: هه موو ووته یه کی ئاده میزاد له سر ده که ویت، ته نها فرمان کردن به چاکو پیگیری له خراپه ویادی خوا نه بیت.

وله فهرمووده یه کی ترده هاتووه: (اذا أصبح العبد فإب ان الأعضاء كلها تكفر اللسان، تقول: اتق الله فينا فإنما نحن بك، فإذا استقممت اسقمنا، وإن اعوججت اعوججنا).^۳ واته: کانتیک مروؤ به یانان پوژ ده کاته وه، سه رجه م نه نداهه کانی جهسته ی ده پارپته وه وداوا له زمان ده که ن وپی ده لیت: له خوا بترسه وه نیمه

^۱ - نه فهرمووده یه (حسن) ه، (مسلم: ۱۱/۱۲ نووی) گپرایه تیه وه.

^۲ - نه م فهرمووده یه (حسن) ه، (ترمذی: ۲۴۱۲) وه (ابن ماجه: ۳۹۷۴) گپرایانه تیه وه. وه (ترمذی) ده لیت: نه م فهرمووده یه (حسن غریب) ه وه (البانی) به (ضعیف) ی داناره.

^۳ - نه م فهرمووده یه (حسن) ه، (ترمذی: ۲۴۰۷) وه (احمد: ۹۶/۳) گپرایانه تیه وه.

هەموومان بەندىن بەتۋە، جا ئەگەر سەقامگىر بىت ،ئەوا ئىمەش سەقامگىر دەيىن. وە ئەگەر خواروخىچ بىت ،ئەوا هەموومان خواروخىچ دەيىن. وە پىياۋانى سەلەف لەكاتى دركاندنى ھەر ووشەيەكدا لى پىرسىنە وەيان لەگەل خۇيان دەکرد گەر چى ووشەكەش برىتى بوايە لە: "ئەمۇ گەرە، ئەمۇ ساردە". وە دەگىرنە وە كەلە خەودا بىنراۋە پىرسىاريان لە زۆرەك لەكەلە زانايان كىردوۋە ، كەحالتان چۆنە لە پاش مردن؟ يەككىيان ووتويەتى: من گىرم خواردوۋە بەدەست ووشەيەكە وە كەكاتى خۇي دركاندوۋە ،كە ووتومە: ئاي خەلكى چەند پىيويستيان بەبارانە؟ وە پىم ووتراۋە: تۆ چوزانىت؟ من باشتەر لە بەرژە وەندى بەندەكانم شارەزاترم.

ئايا فريشتهكان هەموو ووشەيەك تۆمار دەكەن

سەرچەم زانايان لەم بابەتە جياواز وناكۆكن ، كە ئايا فريشتهكانى سەرشانى ئادەمىزاد تەنھا ووتەى چاكە و خراپە تۆمار دەكەن، ياخود هەموو ووتەيەك؟ لەم بابەتە دوو راۋوبۆچوون ھەيە كە باشتىرىنيان وديارىتيرىنيان راۋوبۆچوونى يەكەمە ،كە پىيان وايە هەموو ووتەيەك تۆمار دەكەن. ھەندىك لە سەلەف دەلەين: ھەموو ووتەيەكى ئادەمىزاد لە سەريەتى تەنھا ئەو نەبىت كەلە پىناۋى خودادا ووتراۋە.

وہ (أبو بكر) ؓ زمانى خۇي دەگرت و دەيووت: ئەمە سەرچاۋەى بەلاكانە. وە ھەر ھەروەھا ووتەكانت دىل و بەندى تۆن، جا ھەر كاتىك دركاندت ئەوا دەبىتە دىل و بەندەى ووتەكانت. خۋاي گەرەش دەفەرمىت: (مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ... ق: ۱۸) واتە: ھەر ووتە ووشەيەك لە دەم و زار بىتە دەر، خىرا پاستە و خۇ چاۋدىرەكى ئامادە تۆمارى دەكات.

گەرەتيرىن بەلاكانى زمان

زمان دوو بلای گه وره ی هه یه، جائه گهر له یه کیکیان دهریازمان بیت، له وی تر نهسته مه پزگار بوونمان که نه. دووانه ش بریتین له به لای "ووتن ویی دهنگ بوون".

دوور نی یه هه ریه که یان له شوین وکاتی خویدا گه وره ترین تاوان به سه ر خاوه نه که یدا بهینیت، چونکه بی دهنگ بوون له ناستی حه ق وراستیدا شه یتانیکي که پولاله و سه رپیچی خودای گه وره ی کردووه. وه "ووتن وقسه کردن" به ناحه ق وناپه وایی و دوور له پاستی، نه و شه یتانیکي به دهنگ وگوځیه ویاخی بووه له خودای گه وره، جا زۆرێک له خه لکی گرفتاری به لاکانی "ووتن ویی دهنگین".

جا نه و که سانه ی له م نځوه نده دا خوځیان پاراستووه، نه وانه پښواری شاپڼگه ی راست ودرستن که هه میشه له کاتی خیروچاکه هاتوونه ته گفتوگو، وه له کاتی خراپه خوازیدا خوځیان وزمانیان پاراستووه. وورده کاری ته وایان بۆ ووته کان وه بی دهنگ بوونه کانیان کردووه به شتوازی که له به رژه وهندی قیامه تیاندا بیت. که سی وا هه یه له قیامه تدا به نه ندازه ی چیاکان کاری چاکه خوازی نه نجام داوه، که چی به تاکه وشه یه کی ناپه واهه رسی به هه مووی هیناوه. وه که سی واهه یه به نه ندازه ی چیاکان کاری خراپه کاری نه نجام داوه، که چی به ته نها وشه یه ک ویا دی خودایه ک نه و چیا تاوانه ی پوخاندووه.

٤- هه نگاوه کان:

مه به ست لئی هه نگاوانانه به ره وکاره کا چ خیربیت یان شه ی. زۆر پښووسته پیش هه ر هه نگاوانانیک به وردی لیکدانه وه ی ته وای بۆ بکه ین تا بزاین سه رنه نجامی نه م کارو هه نگاوانه خیروچاکه خوازییه یاخود شه پوخراپه خوازییه، چونکه هه ر هه نگاوانانیک که ده ینبیت بۆ کاری چاکه خوازی نه واهه نگاوتیک له خوای گه وره نزیک ده بیته وه. جا ساتمه کردن دوو جوړه: (ساتمه ی پښه کان "هه نگاوه کان"، وه ساتمه ی زمان و "ووته کان").

نه خوشی و چاره سهر

جا هه ریه که یان ته واوکه ری نه وی تریانه، هه بویه خوی گه وره ده فه رمیت: (وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا... الفرقان: ۶۳) واته: بهنده کانی خوی میهره بان نه و که سانه ن که زور به هیمنی و سالاری به سهر زه ویدا تی ده پهن، وه کاتیکیش نه فام ونه زانه کان به ووته ی ناشرین پویه پوویان ده بنه وه، نه مان به سلاو ووته ی جوان به پییان ده خه ن.

خوی گه وره باسی له سه قامگیری نه و پیپره خواناسه ده کات له "هه نگاوه کان و ووته کاند" هه روه کو چۆن کۆکردنه وه یه کی له نتوان "ساته کان و بیروکه کاند" کردووه "که ده فه رمیت: (يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ... غافر: ۱۹) واته: نه و خودایه به هه میسه یی چاوه ناپاک و خیانه تکاره کان ده ناسیت، وه ده زانییت چییان له دل و ده رونیاندا هه شارداوه.

به‌شی چوارهم
حرام کردن خراپه‌کاری
و
پاراستنی داوین

حه‌رام کردنی خراپه‌کاری و پاراستنی داوین

هه‌موو ئه‌م باسه‌مان له‌ باب‌ه‌ته‌کانی پێش‌ه‌ویدا پوون کردۆته‌وه‌ له‌ قه‌ده‌غه‌کردن وحه‌رام کردنی خراپه‌کاری "الفواحش" وپێویستی پاراستنی داوینوه‌له‌م باره‌یه‌وه‌ش پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمی: (اکثر مايدخل الناس النار: الفم والفرج).^١ واته‌: خه‌لکی زۆربه‌یان به‌هۆی خراپ به‌کاره‌ینانی "زمان وداوین" ده‌چنه‌ دۆزه‌خه‌وه‌.

هه‌روه‌ها له‌ (صحيحین) دا هاتوه‌ که پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: (لايحل دم امرئ مسلم الا بأحدي الثلاث: الثيب الزاني، والنفس بالنفس، والتارك لدينه‌ المفارق للجماعة).^٢ واته‌: ته‌نها به‌سێ شت خۆینی که‌سێکی موسلمان هه‌لāl ده‌بێت: پیاویکی خه‌زاندار زینا بکات، یاخود له‌ناحه‌ق که‌سێک بکوژیت، یاخود له‌ئاینه‌که‌ی هه‌لگه‌ڕێته‌وه‌ وه‌له‌پێری بره‌واداران لابادت.

وه‌ئه‌وه‌ی له‌م فه‌رمووده‌یه‌دا تێبینی ده‌کرێت کاری زیناکردنی له‌گه‌ڵ کافریبون وبی باوه‌ڕی و خۆین پشته‌ن کۆکردۆته‌وه‌. ئه‌مه‌ش خۆی له‌خۆیدا ئاماژه‌یه‌ بۆ هاوڕێک بوونی ئه‌و فه‌رمووده‌یه‌ له‌گه‌ڵ ئه‌و ئایه‌ته‌ پێڕۆزه‌ی که‌له‌ سووره‌تی "فرقان" دا هاتوه‌،^٣ وه‌ئه‌وه‌ فه‌رمووده‌یه‌که‌ (ابن مسعود) گێڕاویه‌تیوه‌.

جا هاوڕێک به‌دوايه‌که‌دا هاتنی تاوانه‌کان له‌م فه‌رمووده‌یه‌دا ئه‌وه‌ ده‌سه‌لمیئتێ که پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌و تاوانانه‌وه‌ ده‌ست پێ ده‌کات که‌زیاتر وئۆرینه‌ی خه‌لکی توشی ده‌بن که‌ ئه‌ویش "زینا"یه‌. پاشان به‌پله‌یه‌ک دواي ئه‌و "کوشتنه‌" پاشتر"بی

^١ - ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌(حسنه، احمد: ٣٩٢/٢) وه‌(ابن المبارک) له‌ (الزهد: ٣٧٩) گێڕایانه‌وه‌.

^٢ - ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ (صحيحه، بخاری: ٩٨٧٨) وه‌(مسلم: ١٦٦/١١ نووی) گێڕایانه‌وه‌.

^٣ - وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا... الفرقان: ٦٨.

باوه پى وه لگه پانه وه " ئه مه له لایهك، له لایهكى تره وه پيغه مبه رﷺ له تاوانى گه وه وه بۆ گه وه ترينه كان پيزبه ندی بۆ كردون.

جا خراپه و سلبیاته كانى زینا زۆن و پیچه وانه ی چاکسازی کۆمه لگان. کاتیك ئافره تیك زینا ده کات، ئه وا سنووری خودای گه وه ده شکینیت و سه رشۆپی و پيسوایی توشی خۆی و خانه واده که ی ده کات، ئه مه جگه ئه گه ر سکی پرپیٹ و ئه و منداله له دایك ببیٹ، ئه وا وه چه یه کی حه رام و بی گانه تیكه ل به و بنه ماله و خانه واده یه ده کات و تیكه لیان ده بیٹ و ناو و ناو نیشانی ئه وان وه رده گریت. وه له دوا پۆژدا له میراتی ئه و خانه واده یه وه رده گریت کی پی ناشیت و دروست نی یه ... هتد.

هه روه ها ئه گه ر ئه و منداله له پیش له دایك بوونی له ناو براو له باربرا، ئه وا جگه له زیناکه تاوانی کوشتنیش هاته پالی، که واته کۆرپه یه کی بی تاوان ده کوژریت. جائه گه ر پیاویك زینا بکات، ئه وا سنووری خودا ده شکینیت و ده ست درێژی ده کاته سه ر ناموسی ئافره تیکی داوین پاک و وه چه و نه وه ی خۆی تیكه ل به وه چه ی خه لکی ده کات وه پيسوایی ده هینیت به سه ر خانه واده یه کدا. دوور نی یه ئه و ئافره ته ی ده ست درێژی کراوه ته سه ر دواتر له لایه ن که س و کاری یه وه توشی له ناو چوون و کوشتن نه بیته وه.

جا ئه م تاوانه گه روه یه مایه ی کاول بوونی دونیا و تیا چوونی ئاخیره ته، جگه له وه ی مالی ئاگرینی بۆ خۆی سازداوه له گۆپو قیامه تدا. جا چه ندین کاره سات و ئاشوبی بی شومار دروست بووه له نێو خه لکی دا که به چه ندین خوین پژاوه و خانه واده و خیزان کاولکراوه، هه ره مووی له سه ره نجامی تاوانیکی وه ک زیناوه وه یه.

هه روه ها له تاییه ته ندیه كانی ئه م تاوانه ئه وه یه که و خاوه نه که ی توشی کۆمه لیك نه هامة تی ده کات وه ک: توشی ده ست کوورتی و ته مه ن کوورتی وه ه ژاری ده بیٹ

نه خوښی و چاره سهر

پوخسارو دیمه ن وچاره پدهش وئیسک گران ده بیت له نیو خه لکیدا به که سیکی ناشایسته و ناپه سه ند ناو ده بریت که متمانه ی خه لکی له ده ست ده دات.

دل ده مریت وتوشی نه خوښی وده ردو ترس و بیمی ده کات ، شه یتان ده کاته هاو ه لای هه می شه یی ووه ده بیت ته دو ورکه وتنه وه وه لاهاتنی فریشته کان له خاوه نه که ی. دواتر مروؤ به سروشتی خوی پتی خوشه بمریت یاخود خیزانه که ی بکوژریت، به لام نه بیستیت که زینای نه نجام داوه.

(سعد بن عباد) رضی الله عنه ده لیت: نه گه ر پیاوئیک ببینم زینا له گه ل خیزانه که م نه نجام ده دات، به شمشیر له ت وپه تی ده که م. نه م ووته یه یان گه یانده پیغه مبه ری خودا، پیغه مبه ریش فهرمووی: (تعجبون من غیرة سعد؟ والله لانا اُغیر منه، والله اُغیر منی، ومن اُجل غیرة الله حرم الفواحش ما ظهر منها وما بطن.)^۱ واته: نایا سه رسورپمانن به غیره ت وپه روښی سه عد؟ سوئند بیت به خودا من له سعد به غیره ت ترم ، وه خودا له من به غیره ت تره، جا له بهر غیره تی خودا بوو خراپه کاری وزینا به هه موو چه شنه کانی وه "ناشکراو نه ینی" قه ده غه و حرام کراوه.

وه له (صحیحین) دا هاتووه که پیغه مبه ر صلی الله علیه و آله ده فهرمیت: (إن الله یغار ، وإن المؤمن یغار، وغیرة الله أن تاتي العبد ما حرم علیه.)^۲ واته: خوای گه وره غیره ت ده کات ، وه بپروادارانیش غیره ت ده که ن ، غیره تی خوا گه وره یه و له و ساته دایه که به نده کانی شتیکی حرام وقه ده غ هکراو نه نجام بدهن.

هه روه ها له (صحیحین) دا هاتووه که پیغه مبه ر صلی الله علیه و آله فهرموویه تی: (لا أحد اُغیر من الله، ومن اُجل ذلك حرم الفواحش ما ظهر منها وما بطن، ولا أحد اُحب إلیه العذر من الله، ومن اُجل ذلك أرسل الرسل مبشرين ومنذرين، ولا أحد اُحب إلیه

^۱ - نه م فهرمووده یه (صحیح)، بخاری: ۶۸۴۶ وه (مسلم: ۸۰/۱۷ نووی) گتیرایانه تموه.

^۲ - نه م فهرمووده یه (صحیح)، بخاری: ۵۲۲۳ وه (مسلم: ۸۰/۱۷) گتیرایانه تموه.

ابن القيم الجوزی

المدح من الله، ومن أجل ذلك أثنى على نفسه).^۱ واته: هیچ که سیک هیندهی خودا به غیرهت نی یه ، وهههه له بهر نه مه یه که خراپه کاری نهی نی وناشکرای قه دهغه کردووه ، وه هیچ که سیک هیندهی خودا پیی خوش نی یه که بیانووی بهنده کانی بپریت، هه ربویه پیغه مبه رانی په وانه کردووه به مژده دهر وترسیته. وه هیچ که سیک هیندهی خودا پیی خوش نی یه که سوپاس گوزاری وشوکرانه بژی بکریت، وهههه له بهر نه وه یه که وهسف وسه نای خوی کردووه.

وله (صحيحين) دا هاتووه له ووتاری خورگیراندا "الكسوف" که پیغه مبه ر^ص لله فهرموویه تی: (يا أمة محمد والله إن لا أحد أغیر من الله ان يزني عبده أو تزني أمته، يا أمة محمد والله لو تعلمون ما أعلم لضحكتم قليلاً ولبكيتم كثيراً، ثم رفع يديه وقال: اللهم هل بلغت؟)^۲ واته: نهی گه لی محمد، سویند بیت به خودا ، که س هیندهی خودا به غیرهت وپه رۆش نییه ، کاتیک بهنده کانی ده بینیت زینا ده که ن. نهی گه لی محمد، سویند بیت به خودا نه گهر نه وهی من ده یزانم ئیوه بتان زانیایه ، نه واکه م پی ده که نین وژورده گریان. پاشان هه ردوو ده سستی به رزکرده وه فهرمووی: خودایه ئایا گه یاندم؟

جا باس کردنی نه م تاوانه له پاش نوژی خورگیران له ووتاره که یدا نهی نی یه کی گه وره تی دیایه بۆ که سیک بیر تیژی بیت. بلا بوونه وه وسه ره لدانی تاوانی زینا له مه ترسیه کانی کاول بوون وویران بوونی دونیادیایه ، هه ره کو له (صحيحين) دا هاتووه که (أنس بن مالك) ده لیت: باسیکتان بۆ ده که م که که س له پاش من بۆتان ناکات. ووتی: گویم له پیغه مبه ری خودا بوو ده یفه رموو: (من اشرط الساعة ان يورفع العلم ، ويظهر الجهل ، ويشرب الخمر ، ويظهر الزنى، ويقلل

^۱ - نه م فهرمووده یه (صحيح)ه، (بخاری: ۳۶۳۴) وه (مسلم: ۸۰/۱۷) گێرایانه تموه.

^۲ - نه م فهرمووده یه (صحيح)ه، (بخاری: ۱۰۴۴) وه (مسلم: ۲۱۰/۶ نووی) گێرایانه تموه.

الرجال، وتكثر النساء، حتى يكون لخمسي امرأة القيم الواحد).^١ واته: ئەم پووداوانه له‌مه‌رجه‌کانی هاتنی قیامه‌ته: زانست وزانیاری که‌م ده‌بیئت، نه‌زانی و نه‌قامی بال به‌سه‌ر ژياندا ده‌کیشیئت، مه‌ی ده‌خورپته‌وه، زیناکردن زۆر ده‌بیئت، وه‌پیاوان که‌م ده‌بنه‌وه، ته‌نانه‌ت بۆ په‌نجا ئافره‌ت ته‌نها یه‌ک پیاو ده‌بیئت. سونه‌تی خوای گه‌وره‌ وایه‌ له‌ گه‌ل بلا‌وبوونه‌وه‌ی زیناو ده‌رکه‌وتنی وه‌ک دیارده‌یه‌ک له‌نێۆ کۆمه‌لگادا. خوای گه‌وره‌ خه‌شم وقینی دیته‌ جۆش وسزای گشتی په‌وانه‌ی ئه‌و کۆمه‌لگایه‌ ده‌کات. (عبدالله بن مسعود رضی‌الله‌تعالی‌عنہ) ده‌لیت: هه‌رکاتیک زیناو رپیا "سو" وه‌ک دیارده‌ له‌ هه‌ر کۆمه‌لگایه‌ک ده‌رکه‌وتن، ئه‌وا خوای گه‌وره‌ مۆله‌تی کاولکردنی ده‌دات.

جا هه‌ندی‌ک له‌پیاوه‌ ئایینه‌کانی جوله‌که‌ ده‌گپنه‌وه‌که‌ "حبریک" ی جوله‌که‌ کوپه‌که‌ی خۆی بینی ده‌ست بازی له‌گه‌ل ئافره‌تی‌کدا ده‌کرد، پاسته‌وخۆ باوکه‌که‌ هاواری کرد، نه‌که‌ی پۆله‌... باوکه‌که‌ توشی شه‌له‌لی جه‌سته‌ بوو، خیزانه‌که‌شی توشی به‌دپه‌وشتی هات. جا به‌کوپه‌که‌ی ووت: ئەمه‌ سه‌رنه‌نجامی کاره‌ چه‌په‌له‌که‌ی تۆیه‌ که‌چی به‌سه‌ر مندا هینا، ده‌ک خیر له‌وه‌چه‌تا نه‌بیئت هه‌تا ماویت...

توندترین سزا له‌ هه‌دی زینا دایه

خوای گه‌وره‌ سزای زینای له‌نێۆ سزاکاندا تایبه‌تمه‌ند کردووه‌ به‌سێ خال: ١. کوشتن به‌ناشیرینترین شی‌واز، یاخود سزای دارکاری بۆه‌موو جه‌سته‌، وه‌دوو خستنه‌وه‌ی بۆ دووره‌ ولات بۆ ماوه‌ی سالتیک که‌ ئەمه‌ش سزای دل وده‌روونه‌. ٢. خوای گه‌وره‌ پێگری کردووه‌ له‌ به‌زه‌یی هاتنه‌وه‌ وسۆز ده‌ربهرین وپه‌حم کردن به‌ زیناکار له‌کاتی سزادانیدا، چونکه‌ خوای گه‌وره‌ له‌ه‌موو که‌سێک ته‌نانه‌ت له‌دایکیش زیاتر به‌سۆزترو میهره‌بانتره‌ بۆ به‌نده‌کانی. له‌گه‌ل ئەه‌شدا ئەم جوړه

^١ - ئەم فەرمووده‌یه (صحیح)ه، (بخاری: ٨١) وه (مسلم: ٢٢٦/١٦ نووی) گێڕایانه‌تموه‌.

سزایه‌ی دیاری کردووه بۆ زینا کاران ئەمە لەلایەك، لەلایەکی تره‌وه‌ سروشتی مرقفه‌كان وایه‌ كه‌ هه‌میشه‌ له‌نیۆ جۆری تاوانباراندا ، هاوسۆزییه‌ك هه‌یه‌ بۆ زیناكاران به‌به‌راورد له‌گه‌ڵ تاوانه‌كانی دزی وكوشتن و مه‌ی خواردنه‌وه‌ . هۆكاری ئەم سۆز و به‌زه‌یه‌ش بۆ ئەوه‌ ده‌گه‌ڕێته‌وه‌ كه‌ ئەنجام دانی زینا له‌ نیۆ هه‌موو چین و توێژه‌كانی كۆمه‌لگادا بوونی هه‌یه‌ چ ده‌وله‌مه‌ند و هه‌ژارو گه‌وره‌ پیاوان و...هتد. وه‌زیاتر ئەم كاره‌ چه‌په‌له‌ له‌ پێگه‌ی عه‌شق و خۆشه‌ویستی یه‌وه‌ سه‌ر هه‌ڵده‌دات. وه‌سروشتی مرقفیش وایه‌ كه‌ هه‌میشه‌ سوزی ده‌رده‌بڕێت بۆ شه‌یدایان و عاشقان. هه‌رچه‌نده‌ عاشق وشه‌یداو خۆشه‌ویستی پاسته‌قینه‌ ئەم جۆره‌ كارو تاوانه‌ی لێ ناوه‌شیته‌وه‌ . هه‌روه‌ها ئەم تاوانه‌ "زینا" زۆرجار به‌په‌زامه‌ندی هه‌ر دوولا پووده‌دات، وه‌كه‌مه‌تر زۆركردن و ده‌ست درێژی تێدایه‌، وه‌شه‌هوه‌ت و ئاره‌زوو له‌هه‌موو ده‌رونیكدا هه‌یه‌ . ئەمانه‌ كۆمه‌ڵێك هۆكارن بۆ ئەوه‌ی خه‌لكی به‌زه‌بیان به‌زیناكار بێته‌وه‌، وه‌پاشه‌گه‌زبینه‌وه‌ له‌سزادانیان ، كه‌ ئەمانه‌ له‌لاوازی باوه‌په‌وه‌یه‌ . جا هه‌ر له‌به‌ر ئەم مه‌به‌سته‌یه‌ خوای گه‌وره‌ پێگری كردووه‌ له‌ده‌ربڕینی هاوسۆزی بۆ زیناكاران به‌تایبه‌تی.

۳. خوای گه‌وره‌ برپاری داوه‌ كه‌ سزادانه‌كه‌یان له‌ پێش چاوی خه‌لك و به‌ئاماده‌بوونی خه‌لكێکی زۆر بێت، تابێته‌ په‌ندو عیبه‌رت بۆ كه‌سانی تر، وه‌سزای پیاوی خێزاندار بریتی یه‌ له‌به‌ردباران كردن كه‌له‌ سزای گه‌لی "لوط" وه‌ هاتوو كه‌ نێربازیان ده‌كرد. خوای گه‌وره‌ به‌ردی باران به‌سه‌ریاندا و دواتر به‌ناخی زه‌ویدا پۆی كردن. جا خراپه‌كانی نێربازی له‌ ژماردن نایه‌ن ، هه‌ر بۆیه‌ پێكراو "مفعول به‌" بكوژدێت باشت‌ره‌ له‌وه‌ی توشی ئەو تاوانانه‌ بێت و ئەو كارە‌ی

نه خوشی و چاره سهر

له گه لدا بکریټ ، چونکه به نه نجامدانی ئه م کاره لئی ئیتر خیری نامینیت و له مهردایه تی وجوامیری ده که ویت و ناوی شهرم و حایای ده تکیت.^۱

سزای ئه و که سانهی که کاری گهلی "لوط" ئه نجام بدات ، واته نیربازی

بکات

ئایا که سیک کاری نیربازی له گه لدا بکریټ ، واته پیکراو بیټ "المفعول به" ده چیتته به هه شته وه ؟

^۱ - ئه م جزره که سانه که هزگری ئه م کاره چه په له ده بن چیر به که لکی هچیی تر نابهن ، وه نامادهن له و پشاو ده قوربانی هه موو شتیک بدهن . بۆیه متمانهی هچ شتیکیان پی ناکریټ هه نه رک و بهر پرسیاری و کاریکیان پی بسپیریټ ناپاکی لسی ده کهن . وه نه گه ر خیزانداریت نه و مه ترسی هیه له و پشاو ده خیزانه که شی توشی زیناو نا ره وایی بکات . "وه رگێر"

^۲ - تیینی : زۆر جار له سه رجهم کتیب و سه رچاو ده کاندای له بری ووشهی "نیربازی" ووشهی "لوطی" - لوطا "به کار ده هیتریت . تاوانی نیربازی تاوانیکه و نا شکرایه ، به لام و هه رگرتی ئه م ناوه ده گه ریتسه وه بۆ خودی ئه و گه له ی به م کاره نا شیرینه ناسراون . وه پتغم به ریکیان له لایه ن خودا وه بۆ ره وانه کراوه به ناوی هه زره تی (لوط) .

لیسه ده ناوبانگ ده رکردنی ئه م تاوانه ، به ناوی پتغم به ره که وه گموره ترین سته م و نا ره وایه . جا پتغم به رنک سه رجهم ته منی به گه یاندنی په یامی یه که باه رستی و دژایه تی کردنی نیربازی ته رخا ن کردیت ، وه له پشاویدا قوربانی زۆری دایت . که چیی له سه ر نه مچامدا ناوی ئه م تاوانه بریت به سه ر ناوی ئه و پتغم به ره نازیزه دا ؟ به راستی ئه مه کاریکی نا ره وایه نا به جی یه .

ههروه ها پتغم به ری خودا ﷻ که فه رموده کاغان له م باره یه وه ده گێرتسه وه ده فه رمیت : (هه ر که سیکنان بیئیی که کرده وی گه لی (لوط) ی ده کرد) نافه رمیت خه ریکی (لوطی - لوطی) بیت ، به لکو ده فه رمیت کرده وی گه لی لوط : (من وجدته عمل قوم لوط فافتلوا الفاعل والمفعول به) .. (لن الله من عمل قوم لوط لن الله من عمل عمل قوم لوط لن الله من عمل عمل قوم لوط) . واته : پتغم به ره له فه رموده کانی به تاوانی گه لی لوط ناوی ده برد نه ک به ناوی خودی پتغم به ره که ، وه که ئه وه ی نه مرۆ ده یین و له کینه کاندای ده یۆتینه وه .

هه ربۆیه ئیمه له م وه رگێرانه دا ووشهی نیربازی به کار ده هیتریت ، وه ووشه ر ناوی ئه و پتغم به ره نازیزه له م کاره به دور ده گرین . "وه رگێر"

ابن القيم الجوزی

گویم له (شیخ الاسلام - ابن التیمیة) بوو له وه لآمدا ووتی: زانایان له م بواره دا دوو بۆچوونیان هه یه:

هه ندیکیان پێیان وایه ناچیت به هه شته وه به به لگه ی نه و فرموده یه ی که پیغه مبه ر^{علیه السلام} فرمویه تی: (لا یدخل الجنة ولد زینة)^۱ واته: کوپی زینا ناچیت به هه شته وه.

جا نه گه ر نه مه حالێ کوپی زینا بیت، که خۆی له خۆیدا هه یج تاوانیکێ نی یه، ته نها نه وه نده نه بیت له توخمیکێ شیس وناپاکه، هه ر بۆیه چاوه پوانی خیری لی نا کریت. جائه گه ر جهسته یه که به حه رام گه وه کرابیت شایسته ی ناگر بیت. نه ی نه بی نه وجهسته ی که به توخمی حه رام دروست بووی شایسته ی چی بیت؟

جا ده لێن: که سی کاری نێربازی له گه لدا کرابیت، زۆرخراپتره له کاری زینا، چونکه نه مه یان زیاتر شایسته ی سزایه و خیربپاوو پيسواو سه رشۆپتره. جائه گه ر نه مه پيشه ی بیت له مندالی وپیریدا نه وا خوای گه وه سه رکه وتووی ناکات له هه یج کار وزانستیکدا، ته نانه ت پێنمایی ته وه کردنیش ناکات.

پوخته ی پشکنین له م بابه ته دا:

^۱ - نه م فرموده یه (حسن لغیره)، وه (ضعیف الاسناد) وه (منکر المتن) واته سه نه ده که لاوازه رده فه که یشی ناپه سه نده، به لام (البانی) به جه ند گه واهیک به (حسن) ی داناوه، پروانه: (السلسله الصحیحه: ۶۷۳).

وه (البانی) ده لیت: نه م فرموده یه (لا یدخل الجنة ولد زینة) واتا که ی به و شیوه روا ته نه نی یه، به لکو مه به ست لی نی نه و که سه یه به رده وام هه میشه خه ریکێ کاریکێ زینا کاریه تابه و کاره وه ده ناسرته وه، نه و له قبه ی لی ده نریت. جا پی ده لێن کوپی زینا. هه روه کو نه وانه شی باوه شیان به دنیا کردوه پێان ده و تریت "کوپی دنیا"، وه هه روه کو به گه رۆک و گه شیار ده و تریت "ابن لالسبیل" واته رپسوار، به م جه شنه ده و تریت (أولاد الزینا، ابن الزینا) جائه مه مه به ستی پیغه مبه ره له م فرموده یه دا.

وه نه م فرموده یه کوپی زینا کار ناگرته وه، واته که سیک له جووت بوونیکێ زینا له دایک بوویت، وه به واتای زینا ناوزه دنا کریت، چونکه له به رته دا بی تاوانه. وه ده لیت له م بواره دا له و ته کانی (ابی جعفر الطحاری) سوودم وه رگرتوه له شه رحی نه م فرموده یه.

نه گهر نه و که سه ته و بهی نصوحی یه کجاری بکات و پاشه گه زبیتته وه وه بگه پیتته وه
 سهر کاری چاکه و چاکه خوازی و خواپه رستی. نه و خودای گهره لیی ده بوریت
 و خراپه کاریه کانی ده سرپیتته وه و وه لیی خوش ده بیت و ده چیتته به هه شته وه،
 چونکه خوی گهره به ته و به کردن و پاشه گه ز بوونه وه له هه موو تاوانه کانی خوش
 ده بیت، چونکه سروشتی ته و به کردن نه و به که هه موو تاوانیک به ها و به ش
 و کوشتنی پیغه مبه ران و جادوگری و بی باوه پی و... هتد هه ر هه مووی ده سرپیتته وه
 وه به دانایی و دادپه روه ری خودا، ته و به کار وه ک بی تاوان وایه. ^۱ وه په یمانی داوه
 که کاره خراپه کانی ته و به کاران بگوریت به چاکه. وه نه م یاسایه هه موو
 ته و به کاران ده گریته وه: (قل یا عبدي الذین أسرفوا علی أنفسهم لا تفتنوا من رحمة
 الله ان الله یغفر الذنوب جمیعاً إنه هو الغفور الرحیم... الزمر: ۵۳) واته: نه ی
 پیغه مبه ر پتیا بلی نه ی نه و به ندانه ی که تاوانکارن و تاوانتان زوره، بی نومید
 و هیوا براو مبه نه له په حمه تی خودای گهره. خوی گهره له هه موو تاوانه کانتان
 ده بوریت، چونکه خوی گهره لی بورده و به خشنده یه.
 به لام نه مه تایبه ته به ته و به کارانه وه.

کوټا شه ری "ئاخر شه ری"

(حافظ أبو محمد عبدالحق الأشبيلي) ده لیت: کوټه لیک هؤکار هه ن که ده ببه
 مایه ی ئاخر شه ری مرقه له سهره مرگ و کوټایی ژياندا. له وانه: دونیا بازی و پشت
 کردن له قیامت، بویری چاونه ترسی له نه نجام دانی تاوان و تاوانکاری
 و سه ریچیدا. هؤگری و ئالوده بوون به تاوانیکی تایبه تی گهره وه که دواتر
 پوښنایی ژیری و جوشی دل و هؤشیاریت له ناو ده بات، دل و دهر و نه په رده پوښ
 ده کات و چیرت ناموزگاری و وریا کردنه وه ی بی سوود ده بیت. جا له نا کاو و کوت

^۱ - فهرموده یه کی (مرفوع) لهم بواره دا هاتوه که (ابن ماجه: ۴۲۵۰) به (الاسناد
 ضعیف) ده یگرتته وه، وه (ان حجر و البانی) به (حسن) ی داده تین.

و پریکدا مردن به خانگیری ده بیټ وسهرنه نجامی به خراپه کاری و عاقیبه تی شه پری کۆتایی دیت.

ههروه ها ده لیت: ده گێرپنه وه که یه کێک له جهرده کانی "ناصر" له سه ره مه رگدا ده بیټ ، کوپه که ی پیتی ده لیت بلێ (لا إله إلا الله) شه ویش به رده وام ده لیت "ناصر پشت و په نامه" چه ندین جار دووباره ی ده کرده وه و نه وه ره مه مان وه لایمی هه بوو، وه به کوپه که ی ده ووت: نه ی فلان که س، ناصر تو به شمشیره که تدا کوشت و کوشتار ده تناسیته وه، پاشان مرد.

وه (عبدالحق) دیسانه وه ده لیت: به که سیکی تریان ووت بلێ "لا إله إلا الله". نه وه له وه لامدا ده بیوت: له مائی فلان که س نه و شته ی تیدا چاک بکه ن. وه بیستانی فلانه که س وای لی بکه ن . تا مرد.

وه ههروه ها ده لیت: (أبو طاهر السلفي) مۆله تی دام شه پووداوه ی له سه ر بگێرپه وه: که به که سیکیان ده ووت له سه ره مه رگ بلێ (لا إله إلا الله) ، شه ویش به زمانی فارسی ده بیوت: (ده به یازده) واته (ده که په تی یانزه) .. وه به کێکی تر پیتیان ده ووت بلێ: لا إله إلا الله... نه وه ده بیوت: پێگای حمامی منجاب له کوی یه ؟

وه ده لیت: شه ووت به چه یروکی له سه ره مه یه . ده گێرپنه وه پیاویک له به رده م ماله که یاندا ، پاوه ستابوو، ده رگای ماله که یان که وره بوو. له ده رگای حه مام ده رچوو. له و کاته دا که نيزه یه کی ژۆر جوان به ویدا تیده په پیت وه له پیاوه ده پرسیت: پێگای حه مامی منجاب له کوی یه ؟ پیاوه که ش به هه لی ده زانیټ و جوانی که نيزه که کاریگه ری تیده کات. وه ده یخه له تینیت و ده یه ویت ده ست دریزی بکاته سه ری.. ده لیت شه مه ده رگای حه مامه که یه . واته مائی خویان. که نيزه که ش (کچه که) ده چیته ژووره وه. پیاوه که ش به دوایدا ده پواته ژووره وه. کچه که هه ست ده کات فیلی لی کراوه شه مه حالی کابرایه و نه تی خراپه .. به پووخواشی و

نه خوشی و چاره سهر

نازه وه ووتی: ئه ی نابیت هه ندی خواردن و خواردنه وه ی خوش کاره که مان بپارێنیته وه. کابراش ووتی: هه ر ئیستا له یه ک سه عاتدا هه رچی ئاره زوی ده که یه بۆتی ده هیتم. پاسته وخۆ به بۆی ئه وه ی ده رگا که ی له سه ر دابخات ده چیت بۆ بازار کپینی شته کان. که که ش به هه ی ده زانیت هه ل دیت.. کاتی کابرا دیته وه ، ته ماشا ده کات که که پۆیشتوه. و ده ستکاری هیچی نه کردوه له ماله که دا. ئیتر وێڵ و سه رگه ردانی ئه و که ده بیت و شه و پۆژ به دوایدا ده که پیت و به کوچه و کۆلاتی ئه و شاره دا تیده په ریت و له به رده م خۆیه وه ئه م دێره دووباره ده کاته وه- به ئومیدی ئه وه ی ئه و که گوتی له م وته یه بیت بیدۆزیته وه ده لیت: (یا رب قائله یوما ، وقد تعبت: کیف طریق الی حمام منجاب) ئای ئه و که سه ی رۆژیک ووتی: پێگای چه مامی (مه نجاب) له کوی یه. به خوا ماندوو بوم.

پۆژیک له پۆژان له په نجه ره ی یه کیک له باله خانه که وه ده نگیک دیت و له وه لامی ئه و دێره دا ده لی: (هلا جعلت سریعاً إذا ظفرت بها حرزاً علی الدار أو قفلاً علی الباب) واته: ئه که ر تۆ ده توویست ده ست درێژی بکه یته سه ری با پاسه وانیکت له ماله که دا دابنایه. یان قوفلیکت له ده رگا که بدایه. که گوی بیستی ئه م وته یه بوو ئیتر هۆشی لێ بپراو دیوانه بوو. به م چه شنه مایه وه هه تا ئه م دێره ووشه کۆتایه کانی ژیا نی بوو تا مرد...

وه ده گێرپنه وه که (سفیان الثوری) شه ویک به یانی ده گریا. لیبانی پرسی: له ترسی تاوان ده گریت؟ ئه ویش پوشیکی له زه وی هه لگرت و ، ووتی: تاوان له مه سوکتره. به لام له ترسی ئاخه شه پی دا ده گریم.

جا ئه مه که و ره ترین شاره زای و دانای یه. که مۆڤ له وه بترسیت که تاوان سه رقائی نه کات و دوا کاری نه بیت له کاتی مه رگ دا. و سه ره نه نجام عاقیبه ت شه پی کات.

وه (إمام أحمد) دهگێڤنه وه که له (إبي درداء) وه له کاتی سهره مهرگ له هۆش خۆی چوو ، کاتی به ئاگا هاته وه ئهم ئایه تهی دهخوینده وه (وَقُلُّبُ أَفِيدَتْهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ....الأنعام: ۱۱۰) واته "ئهو کاتهی دل و چاوه کانیان هه لده گێڤنه وه. ههروه کو چۆن به که مجار له سهره تاوه باوه پریان نه هیناوه به که وره یی خودا و راستی پیغه مه به رزق ﷺ. ئیمه جاری وازیان لی ده هینین تا له سته م سهرکه شی خۆیاندا پۆچن.."

ههروه ها ده لیت: ئاخهر شه په ی ئه مه تووشی ئه و برواداران ه نابیت که دل و دهرونیان پاک و ساغ و باوه پریان دامه زراوه و ملکه چی و گوێپایه لی خوداو پیغه مبه رن (د.خ) وه خه ریکی کاری چاکه و چاکه خوازین به لکو که سانیک ده گریته وه. که ئالوده ی تاوانه که وره کان و سه ریچی کارن و سورن له سه ر تاوانکاری و پشت کردن له ته وه کاری. که ئه مانه ده بته نه چیری شه یتان و دارو ده سته ی و عاقیبه ت شه پریان ده که ن.

پشت کردن له ئایین له پیناوی ئافرهت

(عبدالحق) ده لیت: دهگێڤنه وه له (مصر) دا که سیك هه بوو به رده وام هۆگر و بانگ بیژی مزگه وت بوو هه موو نوێژیکی له مزگه وت و ، به جه ماعه ت ئه نجام ده دا. جاریکیان چوو بو سه ر بلندگۆی مزگه وت (مناره) بو بانگ دان. له ته نیشته مزگه وته که وه. مالتیکی گاور هه بوو (مه سیحی). له و کاته که چیککی شوخی ئه و ماله دیته هه وشه که. کابراش له سه روی مناره که وه ده بیینی و شیت و شه یدای ده بیت راسته خۆ داده به زیته خواره وه و مزگه وته که به جی ده هیلیت و ده چیته مالی گاوره که. که چه که کابراکه ده بیینی که دیته ژووره وه پتی ده لیت: کابرا چیت ده وی؟ کابراکه ش ده لیت من ته نها تۆم ده ویت ! که چه که ش پتی ده لیت: بۆچی به ..؟

کابراش ده‌لێت: چونکه تۆ منت شیت و شه‌یدا کردوه و دلمت داگیر کردوه...!

کچه‌که‌ش ده‌لێت: من هه‌رگیز کاری ناره‌وات له‌ گه‌ل ناکه‌م...

کابراش ده‌لێت: من ده‌مه‌وێت بتخوازم و ماره‌ت بکه‌م...

کچه‌که‌ ده‌لێت: من کچیکی گاوری نه‌سراویم. تۆش که‌سیکی مووسلمان. باوکم به‌ هیچ شتیه‌یه‌ک نامدات به‌ مووسلمان...

کابرا ده‌لێت: من ده‌بمه‌ نه‌سرانی و گاوری به‌س تۆم بده‌نێ.

کچه‌که‌ش ده‌لێت: گه‌ر ببیت به‌ گاوری نه‌وا منیش پازی ده‌بم.

کابراکه‌ بوو به‌ نه‌سرانی "گاوری" وه‌ پشتی کردله‌ ئیسلام. وه‌ له‌و ماله‌دا مایه‌وه‌ پێش نه‌وه‌ی ببخوازیت هه‌ر له‌و پۆژه‌دا ده‌چیته‌ سه‌ربانی خانووی ماله‌که‌ و ده‌که‌وێته‌ خواره‌وه‌ و ده‌مریت. وه‌ ده‌ستی ناگات به‌ کچه‌که‌. و ئایینی خۆشی له‌ ده‌ستدا و قیامه‌تیشی دۆراند.

.. وه‌ هه‌روه‌ها ده‌لێت: ده‌گێڕنه‌وه‌. که‌ کابرایه‌ک هۆگری براده‌ریکی ده‌بیت. وه‌ زۆر تابه‌زۆی ده‌بیت – خۆشه‌ویستی نه‌و که‌سه‌ دل و ده‌رونی داگیر ده‌کات. تا وای لێهات له‌ تاواندا توشی نه‌خۆشی بوو. له‌ جیگه‌ دا که‌وت. وه‌ نه‌و براده‌ره‌ی سه‌ردانی نه‌ده‌کرد و نه‌ده‌هات بۆلای. خه‌لکی ئه‌م پووداوه‌یان بۆ باس کرد. ئه‌ویش به‌لێنی پێدان که‌ سه‌ردانی بکات. ئه‌م هه‌واله‌یان گه‌یانده‌ کابرا نه‌خۆشه‌که‌. له‌ خۆشیدا چاک بووه‌وه‌ و زۆر دلخۆش بوو هه‌ر باسی ده‌کرد و چاوه‌پوانی هاتنی براده‌ره‌که‌ی ده‌کرد... له‌م ساتانه‌دا بوو هه‌والیان بۆ هێنا که‌ نه‌و پیاوه‌ پاشگه‌ز بووه‌ته‌وه‌ و نه‌هاتوو. هه‌والده‌ره‌که‌ ووتی. تا نیوه‌ی پێگا هاتوو دواتر ووتی ده‌گه‌ڕێمه‌وه‌. منیش زۆرم لێکرد که‌ نه‌گه‌ڕێته‌وه‌. ئه‌ویش له‌ وه‌لامدا ووتی: نه‌و پیاوه‌ به‌ هاتنی من دلخۆش بووه‌ و له‌ لای خه‌لکی باسی کردووم و ناوی زپاندووم. منیش خۆم ناخه‌مه‌ جیگه‌ی گومانی خه‌لکیه‌وه‌ و نایه‌م. کابرا به‌

بیستنی ئەم هه‌واله له پهل و پۆ کهوت و به ته‌واوی شی‌واو له جیگادا کهوت.
ونیشانه‌کانی مردنی له سه‌ر و چاویدا به دیار کهوت. له‌به‌ر خۆیه‌وه ده‌یووت:

أسلم يا راحة العليل ويا شفا الدنف النسحيل
رضاك أشهى إلى فؤادي من رحمة الخالق الجليل

واته:

سه‌لامه‌ت بێ ئە‌ی حه‌وینه‌ره‌وه‌ی نه‌خـوش
ئە‌ی چاره‌سه‌ری جه‌سته‌ی ده‌رده‌داری تێکشکاو
دلێ من هێند تاهه‌ زۆ‌ی په‌زاهه‌ندیتـــــــــــــــــه
زۆ‌ر زیاتر له تاهه‌ زۆ‌ی بۆ په‌حمه‌تی خالقی جه‌لیل
منیش ووت: ئە‌ی فلان که‌س له خوا به‌ترسه و یه‌کسه‌ر به‌جێم هێشت
نه‌گه‌یشتمه‌وه ده‌رگای ماله‌که‌یان و گوێم له فیزاحی مه‌رگی بوو. جا په‌نا ده‌گرم
به‌ خوای گه‌وره له عاقیبه‌ت خراپی.. و ئاخ‌ر شه‌پی.

سزای نێرباز له دنیا و قیامه‌ت

تاوانی نێربازی له گه‌وره‌ترین تاوانه‌کانه. هه‌ر بۆیه‌ش سزاکه‌ی له گه‌وره‌ترین و
سه‌خترین سزایه. چونکه ئە‌م تاوانه به پێچه‌وانه‌ی سروشتی مرق‌فایه‌تیه.
جا ئایه سزای نێربازی گه‌وره‌ترین و سه‌ختره یان سزای زینا؟
له‌م باره‌یه‌وه زانیان جیاوازن و پابۆ‌چونی تایبه‌تیان هه‌یه.
پای یه‌که‌م:

جا هه‌ندی له هاوه‌لان و زانیان پێیان وایه که سزای نێربازی زۆ‌ر سه‌ختر و
گه‌وره‌تره له سزای زینا و کوشتن. جا ئە‌ه‌نجامده‌ری خێزانداری بیت یان په‌به‌ن. له‌و
هاوه‌ل و زانیانه‌ی له سه‌ر ئە‌م پاو بۆ‌چونه‌ن:

(أبوبکر الصديق و علي بن أبي طالب و خالد بن ولید و عبدالله بن زوبیر و عبدالله
بن عباس و جابر بن زید و عبدالله بن معمر و الزهري و ربيعة بن أبي عبدالرحمن و

نه خوشی و چاره سهر

مالك و اسحاق بن راهويه و امام احمد له پوخترين بۆچونيدا وه امام الشافى له يه كى له بۆچونه كانيدا) .

پاى دووهم:

وه هه ندىكى تر له زانايان پىيان وايه سزاي نىرياز هاوشيوه سزاي زينا يه . له وانه :
(عطاء بن ابي رباح، حسن البصري، وسعيد بن المسيب ، ابراهيم النخعي ، وقتادة
الاوزاعي، وشافعى له پواله تى رىباز كهيدا ، والامام احمد له يه كىكى تر
له بۆچونه كانيدا، و ابو يوسف ومحمد.)

پاى سىيه م:

وه نه وانه كى كه پىيان وايه سزاي نىريازى كه متره له سزاي زينا نه وانيش برىتين له :
(حاكم و ابو حنيفه) .

وه له درىژه ي هينانه وه ي به لگه بۆ بووچونه كانيان ده لىين: نه م تاوانه سه رپىچى
وياخى بوونه ، خواو پىغه مبه رى خودا هيچ جوړه سزايه زكيان بۆ ديارى نه كردووه ،
ته نها سزاي "التعزير" نه بىت . هاوشيوه ي خواردنى گۆشتى مردوو و خواردنه وه ي
خوين گۆشتى به رازه .

هه روه ها ده لىين: نه م تاوانه له نه ندامىكى جهسته ي مروقددا نه نجام دراوه كه زور
ناشياو ناسروشتى يه ، به لكو نه مه ته نانه ت لاي ئاژه ليش قىزه وونه ، وه حه دى
له سه رنى يه وهك جووت بوون له گه ل گويدرژو شتى تردا .

هه روه ها له درىژه ي به لگه هينانه وه دا ده لىين: له بنه ماكانى شه ريعه تدا هاتوه
نه گه ر تاوانىك سروشته كه ي پالنه رو ته بيه تىكى چه سپاو بىت ، نه وا حه ددى له سه ر
نى يه ، وه نه گه ر به ته بيه تىكى خوازراوه وه نه نجام درابىت نه وا حه ددى له سه ره .
هه ر بۆيه ده بينين زيناو دزى ومه ي خواردن حه دديان له سه ره . به ده ر له نه نجام
دانى خواردنى گۆشتى مرداره و بوو وه خواردنه وه ي خوين و خواردنى گۆشتى به راز .

وہەر لەم سۆنگە یەو ووتویانە: حەدنی یە لەسەر جووت بوون لەگەڵ ئازەل و خواردنی گۆشتی مردارەو بوو: کەچی لەبەرەمبەر داخوای گەرە جووت بوونی پیاو بۆ پیاو "نێربازی" زۆر بەقیزەون پێناس کردوو، وەبەهەمان شێوەش بۆ پیاویک داوا بکات پیاوانی تر بێنە لای و کاری سێکسی لەگەڵدا بکەن، بە پێچەوانەی زیناو کە ھەر دوولا حەز بەو کارە دەکەن و دەبخوازن.

و دەڵێن: جا ئەگەر یەکێک لەو دوو کەسی ھاو پرەگەز چێژی لەیەکتەری وەرگرت، ئەوا حەددیان لەسەر نی یە. بۆنمونە ئەگەر دوو ئافرەت چێژیان لەیەکتەری وەرگرت.

بەلام زۆرینەی ھاو لەن و پیاو چاکان کۆکن لەسەر پراو بۆ چوونی یە کەم وە لەم بارە یەو دەڵێن: تاوانی نێربازی گەرەترین و قیزە و نترین جۆری تاوانە مرقایەتی بەخۆ یەو بێن بێت لە پاش بێ باو پێ. تەنانەت دوور نی یە زۆر گەرە تریبێت لە تاوانی کوشتنیش.

و دەروەھا دەڵێن: هیچ پێرێک و گەلێک لە پێش گەلی "لوط" دا نەبوو بەم کارە قیزە و نە گیرۆدە و سەرقال بوو بێت، ھەر بۆیە خوا ی گەرە بەسە خترین و توندترین شێوە سزای دان. کە لە پێش و پاشی ئەمانە هیچ گەلێکی تر بەم شێوە یە سزا نە داو کە ھەموو شێوە و شێوازەکانی سزاو تیا چوونی تیدا کۆکردنەو ھەر لە سزای بە ھێلاک بردن و بەردباران کردن و "واتە لە ئاسمانەو بەردی باران بەسەریاندا" وە بە ناخی زەویدا نەفرۆی کردن و شارو گوندەکانیان ھەلاکێکردن بە ناخی زەویدا بردیانە خوارەو کردیانە پەند و عیبرەت بۆ ھەموو جیھان، چونکە جۆرە تاوانێکیان ئەنجام ئەدا کە زەوی لە ھەژمەتدا خەریک بوو لەت دەبوو، وە سەر جەم فریشتەکان بەرەو قولای ئاسمانەکان ھەلھاتن لە ترسی ئەو دیمەنە شازە و ناشیرینە ی کە دەیان بینی. زەوی شکاتی حاڵی لای خوا ی گەرە کرد وە چیاکان خەریک بوو و ردوخاش دەبوون. جا کوشتنی کە سێک باشترە لەو ی

که نیربازی له‌گه‌لدا بکریت، هه‌تا ئه‌و کاته‌ی به‌ستم دیده ده‌کوژریت شه‌هید ده‌بیت و سوودمه‌ندی قیامه‌ت ده‌بیت. به‌لام ئه‌گه‌ر ئه‌و کاره‌ی پێ کرا ئه‌وا به‌هه‌موو شیوازه‌کان کوشتوویه‌تی، کوشتنی که‌رامه‌ت و شکۆمه‌ندی مه‌ردایه‌تی و جوامیری. وه‌به‌لگه‌ له‌سه‌ر ئه‌م ووتانه ئه‌وه‌یه که سزای کوشتن واته بکوژ ده‌که‌وێته سه‌ر خزم و که‌س و کاری کوژراو یا ئی خۆش ده‌بن یاخود ده‌یکوژنه‌وه یاخود خوینی لی ده‌سینیت و ناشته‌وایی ده‌که‌ن.

به‌لام ئه‌مانه هه‌چی نیرباز ناگریته‌وه، به‌لکو کۆده‌نگیه‌ک هه‌یه له‌ هاوه‌لان و زۆرینه‌ی زانا یا ئه‌وان که کوشتن به‌ته‌ننا سزای نیربازییه، هه‌روه‌کو له‌فه‌رموده‌ی پیغه‌مبه‌ردا هاتوه. که هه‌موو هاوه‌لان و خه‌لیفه‌ راشیدینه‌کان کاریان پێ کردوه. وه‌سه‌لماوه که (خالد بن الولید رضی الله عنه) له‌ چواره‌وری گوندنیشینه‌کانی عه‌ره‌ب پیاویکی دژیوه‌ته‌وه که هاوشیوه‌ی ئافره‌ت شووده‌کاتوه پیاوان ده‌چنه‌ لای. هه‌ربۆیه له‌ نوسراویک ئه‌م باسه‌ په‌وانه‌ی خه‌لیفه (ابو بکری صدیق رضی الله عنه) ده‌کات که‌چی ده‌رباره‌ی ئه‌م حاله‌ته‌ بکه‌ن. خه‌لیفه‌ أبو بکر پراویژی به‌ زۆرینه‌ی هاوه‌لان کرد له‌ نیوانیاندا پراویچوونی (علی بن أبي طالب رضی الله عنه) له‌ هه‌ره‌موویان توندوتیژتر بوو، که‌ده‌یووت: له‌ هه‌موو جیهاندا تا که‌ گه‌لێک ئه‌م به‌دپه‌وشتیه‌ی ئه‌نجام داوه له‌ لای هه‌مووانیش ئاشکرایه که خوای گه‌وره‌ چی به‌سه‌ردا هه‌توان، جا پێم وایه ئه‌و که‌سه به‌سووتیتریت. خه‌لیفه "أبو بکر رضی الله عنه" له‌وه‌لامدا پراویچوونه‌که‌ی "علی" په‌سه‌ند کردو بۆ "خالد" ی ناردوه، ئه‌ویش به‌و کاره هه‌ستا.

وه (عبدالله بن عباس رضی الله عنه) پیتی وایه: ئه‌و به‌د په‌وشتیه له‌سه‌رووی به‌رزترین خانووی ئه‌وشاره‌وه به‌ربدریته‌ خواره‌وه‌پاشان به‌ردباران بکریت. وه‌ئهم بۆچوونه‌ی له‌و سزایه‌وه. وه‌رگرتوه که خوای گه‌وره‌ سزای گه‌لی "لوط" ی پێدا بوو. وه "عبدالله" ئه‌م فه‌رموده‌یه‌ی گیراوه‌ته‌وه که پیغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله فه‌رمووویه‌تی: (من

وجد تموه يعمل عمل قوم لوط فأقتلوا الفاعل والمفعول به) ^۱ واته: هر کاریکی نیربازیتان بینی، بکه رو پیکراوه که بکوژن.

هر وده ها ده لئین سه لمینراوه که پیغه مبه صلی الله علیه و آله ده فره میت: (لعن الله من يعمل عمل قوم لوط، لعن الله من يعمل عمل قوم لوط، لعن الله من يعمل عمل قوم لوط). ^۲ واته: خوای گه وره نه فره تی له و که سانه کردووه که کرده وهی گه لی "لوط" ده کات، خوای گه وره نه فره تی له و که سانه کردووه که کرده وهی گه لی "لوط" ده کات، خوای گه وره نه فره تی له و که سانه کردووه که کرده وهی گه لی "لوط" ده کات.

لیتره دا پیغه مبه صلی الله علیه و آله سیّ جار له یه ک فره موده دا نه فره ت له زینا کار بکات، هرچه نده نه فره تی له بریکی زوری تاوانه گه وره کان کردووه، به لام تنها له یه ک جار تی نه په پیوه، که چی سیّ جار نه فره ت له نیربازان ده کات.

جا له پووی سزای نه و تاوانه وه سه رجه م هاوه لان کۆک وهاوده نگن له سه ر کوشتنی نیرباز، به لام ناکۆک بوونه له شیواز وچۆنیه تی کوشتنه که ی. هرچه نده هندی له خه لگی به هه له له مه گه یشتون وایان زانیوه جیاوازیبونه له سه ر حوکمه که ی، نه خیر له پاستیدا تنها ناکۆکیان له سه ر شیوازی کوشتنه که ی بووه.

وه ده لئین: گه ر تبیینی نه م نایه ته پیروژه بکه ین که ده فره میت: (وَلَا تَقْرَبُوا الزَّوْجَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا... الإسراء: ۳۲) واته: هرگیز نزیک نه که ونه وه له زینا وه کاره کانی به روزینا پویشتن، چونکه به پاستی نه وه تاوانیکی گه وره یه پیچکه یه کی هه له و ناپه سه نده.

^۱ - نه م فرموده یه (حسن) ه، (ترمذی: ۱۴۵۶) و (ابوداود: ۴۴۶۲) و (ابن ماجه: ۲۵۶۳) وه (البانی) به (حسن) ی داناهه.

^۲ - نه م فرموده یه (صحیح) ه، (احمد: ۳۰۹/۱) گپراویه تیه وه.

نه خوشی و چاره سهر

هه روه ها سه بارهت به نيربازه دهفه رميت: (أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّنَ الْعَالَمِينَ... الأعراف: ۸۰) واته: تايا ئتوه كاري فاحيشه و خرابه كاري وئاره زووبازي نه نجام دهدهن به شيويه كه وئنه وهاوشيوه تان نه بووه له نيو مرقو و جيهاندا.

جا تئبينى جياوازي نيوان نه م دوو ئايه ته پيروزه بكه، خواي گه وره له ئايه تي به كه مدا زيناى به يه كيك له جوړه كانى فاحيشه ده داته قه له م، به لام له ئايه تي دوو مدا سه رجه م ناوى فاحيشه ي له نيربازيدا كو كړدو ته وه.

واته پوخته ي فاحيشه بريتي به له م به دكارو به درپه وشتيه واته نيربازي، چونكه ناشيريني وقيزه ونى نه م به دكاربه زور ناسراوه وه هه موو كه سيك ده يزانييت. وه نه مه هاوشيوه ي وته ي فيرعه ونه كه له م ئايه ته دا درده كه وئت: (وَفَعَلْتَ فَعَلَتِكَ الَّتِي فَعَلْتَ... الشعراء: ۱۹) واته: نه وهنده كاره كه ديارو ناسراوه به خرابه، هه موو كه سيك ده يزانييت چيت كردووه.

هه روه ها خواي گه وره ده باره ي نه م به درپه وشتيه دهفه رميت: ((مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّنَ الْعَالَمِينَ... الأعراف: ۸۰)) واته: كه س له پيش ئتوه نه م به درپه وشتيه ي نه نجام نه داوه. پاشان دئته سه رده ست نيشان كردنى نه و به درپه وشتيه ي كه شه رمه زارترين وپرسواترين كاره كه مرقوايه تي به خوږه وه بينيبيتي كه دهفه رميت: (إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ... الإعراف: ۸۱) واته: ئتوه ده چن پياو له پياو ماره ده كه ن وده چنه لاي به كترى.

پاشان مه به ستي نه و كاره چه په له يان بو ده خاته پوو كه نيربازي به. وه نه م كاره ده بيتته مايه ي ده ست به رداربوون له هاوسه رگيري وپشت گوي خستنى هاوسه ره كانيان كه له م پرؤسه يه دا واته هاوسه رگيري و جوت بوونيان پيرؤزترين وپيرؤزارترين دروست كراوى خواي گه وره دئته بوون كه مرقو، كه چيني پيغه مبه ران وپياو چاكانى تيداى، جگه له ده ست خستنى ژيانكي ئاسوده ي

چیتو خوشی بۆ ههردوولا ، که له تکانی شهرم ونهمانی شکۆمهندی مرۆف، مهگه ر
خودا خۆی بزانیته چهند خراپه ی مهترسیدار ههیه له م بهد پره وشتیه دا.

جگه له هه موو نه مانه نیربازی پیچه وانه ی سروشت وپاک ی و بی گهردی مرۆفایه تی
وژیانه که له سه ری پهروه ده بوونه ، که سه رجهم بوونه وه ریش له سه ر بنه مای
نیرومی دروست بوونه . که نه مان به م کاره یان مرۆف له پیزو پله وپایه ی به رزی
وپاکیو شکۆمهندی داده گر نه پیزی که متر له ناژه لان. له هه مان کاتدا سروشت
وفیتره تی مرۆفایه تی پیچه وانه و ناوه ژوو ده که نه وه، هه ربۆیه خوای گه و ده شارو
خانوو هکانیانی سه روژێر کردو به ناخی زه ویدا بردوونی.

دواتریش خوای گه و ده باس له وه ده کات که به م تاوانه یان سنووریان شکاندوو وه
زیاده په ویان کردوو له تاواندا ، که ده فه رمیته: (بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ...
الإعراف: ۸۱) .

جا به راوردێک بکه ئایه ته که له تاوانی زینادا شتی له م شیوه یه هاتوو ه؟! پاشان
خوای گه و ده به ده سه ته ئایه تی پیروژ ناوژه ردیان ده کات وکه هه یچ پێرێک وگه لێک
به م چه شنه سه رکۆنه و ناشیرین نه کراوه که ده فه رمیته: (بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ...
الإعراف: ۸۱) .

(وَلَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبَائِثَ... النبیاء: ۷۴) واته: ئیمه
پیغه مبه ر"لوط"مان پزگار کردن له و شاره ی که دانیشه توهانه که ی کاری پیسیان
نه نجام داوه.... (إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسَقِينَ... الأنبیاء: ۷۴) واته: به پاسی
نه وان پێروگه لێکی سه مکارو خراپه و به دپه وشت بوون.

(رَبِّ انصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ... العنکبوت: ۳۰) واته: خودایه سه رکه وتووم
که به سه ر نه و گه له ی که خراپه کای بلاوده که نه وه... وه ته نانه ت فریشه تکانیش به
سه مکاران ناوی ده به ن: (إِنَّا مُهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ...)

نه‌خوښی و چاره‌سەر

العنكبوت: (٣١) واته: ئیمه هاتووین خه‌لکی نه‌وشاره به‌هیلک به‌رین وشاره‌که کاول بکه‌ین چونکه دانیش‌توانه‌که‌ی سته‌مکارن.

ته‌نانه‌ت کاتی‌ک حه‌ززه‌تی ایبراهیم "س.خ" ده‌یه‌و‌یت به‌رگرییان لی بکات وله‌سه‌ر نه‌وسزایه بدو‌یت ، فریسته‌کان پ‌یگری لی ده‌که‌ن وده‌ل‌ین مۆله‌ت وده‌رفه‌رتی گفتوگۆکردن له‌سه‌ر نه‌م کاره نه‌ماوه وه‌سزای خودا بۆیان به‌پ‌یوه‌یه . (یا اِبْرَاهِیمُ اَعْرِضْ عَنْ هَذَا إِنَّهُ قَدْ جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ وَإِنَّهُمْ آتِیَهُمْ عَذَابٌ غَیْرُ مَرْدُودٍ... هود: ٧٦) .

ته‌نانه‌ت پیسی وچ‌ل‌یسی نه‌و‌گه‌له له ئاست‌یکدا بوو که هیچ که‌سی‌ک له‌ده‌ستیان ده‌رباز نه‌ده‌بوو له‌م کاره‌دا. وه‌کاتی‌ک هه‌وال‌یان بیست که چه‌ند پیاو‌ی‌کی پوخسار جوان میوانی حه‌ززه‌تی "لوط" ن پاسته‌وخۆ هی‌رش‌یان هی‌نایه سه‌ر ماله‌که‌ی و ویستیان ده‌ست در‌ی‌زی بکه‌نه سه‌ریان له دیمه‌نیکی نه‌وپه‌ری بی شه‌رمیدا. به‌ناچاری حه‌ززه‌تی "لوط" له میانه‌ی به‌رگری کردن گفتوگۆکردنی له‌گه‌ل میوانه به‌پ‌یژه‌کانی که‌چه‌کانی خۆی پ‌یدان گه‌ر به‌شیوه‌یه‌کی پاست ودروست ماره‌یان بکه‌ن و‌بینه هاوسه‌ریان، به‌لام ده‌ست در‌ی‌زی نه‌که‌نه سه‌ر میوانه‌کانی وشه‌رمه‌زاری نه‌که‌ن. ئایا ئیوه پیاو‌ی‌کی مه‌ردو جوام‌یرتان ت‌یدا نی به‌؟

(یا قَوْمِ هَؤُلَاءِ بَنَاتِی هُنَّ أَطْهَرُ لَکُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزَوْنِ فِی ضِیْفِی أَلِیسَ مِنْکُمْ رَجُلٌ رَّشِیدٌ... هود: ٧٨) .

به‌لام له وه‌لامدا زۆر بی شه‌رم و سه‌رکه‌شانه مه‌به‌ستی گلاوی خۆیان ده‌خه‌نه پوو، که‌ده‌ل‌ین ئیمه هیچ مافی‌ک ومه‌به‌ستی‌کمان که‌ه‌کانت نی به‌، وه‌تۆ باش ده‌زانیت که ئیمه چیمان ده‌و‌یت وک‌یمان مه‌به‌سته . (لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِی بَنَاتِکَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّکَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِیدُ... هود: ٧٩) .

حه‌ززه‌تی "لوط" زۆر مه‌ردانه تا سه‌ر ئیسقان به‌رگری له‌میوانه‌کانی ده‌کرد له‌ژیر فشاری گه‌له‌که‌ی وناچاری و‌بی ده‌رفه‌تی به‌ناخ وکه‌سه‌ریکی زۆره‌وه ده‌ل‌یت: (قَالَ لَوْ أَنَّ لِی بِکُمْ قُوَّةٌ أَوْ آوِیَ اِلَی رُکْنٍ شَدِیدٍ... هود: ٨٠) واته: پ‌ییانی ووت: خۆزگه

من هِزَيْكُم دهبو، یان له خۆتان هاوکاریکم دهبوو یاخود په نایه کم شک بېردایه هه تا هانام بۆ بېردایه وتو له لیتان بکړدایه ته وه .

جا میوانه کانی که نیردرای خوی گه وړه بوون له سهر پوخساری پیاوان هاتبوون . پاسی ومه به سستی هاتنه که یان بۆ "لوط" ناشکراکرد وهیوریان کرده وه که نه وان ناتوانن ده ست بگه یه ننه نیمه . (قَالُوا يَا لُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا إِلَيْكَ... هود: ۸۱) .

پاشتر پییان راگه یاند که سزای خوی گه وړه به پړوه یه بۆ نه م گه له سته مکاره ، وه کات وساتی نه م سزایه یان پی راگه یاند ، هه روه ها لیستی پزگار بووه کانیان پیدا له م سزایه . که پیری باوه پدارانه جگه له هاوسه ره که ی که تیا چوو ه کانه به نه پنی ده بیت شار چۆل بکه ن: (فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا أَمْرُكَ إِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا أَصَابَهُمْ إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ... هود: ۸۱) . جا حه زده تی "لوط" ویستی زووتر کاره ساته که پیش بخات ، به لام فریشته کان پییان راگه یاند کاتی سه عاتی سفر زور نزیکه بو نه و پووداوه . جاماوه ی دهرچ بونی یارانی "لوط" له و شارو ویران بوونی ته نها ماوه ی نیوان به ری به یان وخوره له اتن بوو چیر نه و شارو بۆ به کجاری خاپوورکراو سه ره وژیرکرایه وه .

له پیشدا خوی گه وړه فه رمانی به حه زده تی "جبریل" دا که فریشته ی نزیکی خودایه ، به وه ی که له په گ وپیشه وه نه و شارو هه لکه نیت و به روه قولای ناسمانه کان بیانبات ، ته نانه ت فریشته کانی ناسمان گوئیان له وه پینی سه گه کان وزه پینی ده نگي گویدرژده کانیان بوو ، نه وه نده به رز کرایه وه به سه رووژیری به ناخی زه ویدا بران . (فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَابًا مِّن سِجِّيلٍ... هود: ۸۲) .

پاشتر به ردمان باران به سه ریاندا ، وه کردمانه نمونه و په ندو عیبرت بۆ سه رجه م مرقایه تی ، ته نانه ت شوینی کاره ساته که شمان کرده سه ره پتی کاروان چییان

وپی‌واران تا به‌بینینی شوینه‌واره‌که‌یان په‌ندو عیبه‌رت وهریگرن. (إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ * وَإِنَّهَا لَبَسِيلٌ مَّقِيمٌ * إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ... الحجر: ۷۵-۷۷) واته: ئەم بە‌سه‌رهاته به‌لگه‌و په‌ندو عیبه‌رت به‌ق که‌سانیک که په‌ندو ئامۆژگاری وهریگرن ،به‌تایبه‌تی شوینه‌واری ئەو پووداوه له‌سه‌ر پێگای کا روان چییانه تا هه‌مووان په‌ندی لی وهریگرین. وه‌ئمه به‌لگه‌یه بۆ بی‌واداران که خوای به‌هیزیتان چۆن تۆله ده‌سینیت.

سه‌ره‌کشی وگومپایی وئاره‌زووبازی ژیری شی‌واندبوون ، بینایی کوێر کردبوون، دل وده‌رونیانی په‌رده‌پۆش کردبوو، زۆر له‌ئاژه‌ل ئاست نزم وکه‌متر بوون تا به‌و ده‌رده‌ چوون. که‌به‌هه‌میشه‌یی شادی نیتو ژانه‌لاکانی دۆزه‌خ بوون و له‌نیو ئاگرو سزاو سوتاندا بیرى ئەو چی‌زو خوشیه‌یان ده‌خړیته‌وه که چی به‌دپه‌وشتیه‌کیان نه‌نجام داوه. (اصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَاءَ عَلَيْكُمْ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مِمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ... الطور: ۱۶) واته: پۆچن له‌نیو ئاگری دۆزه‌خدا ،جا خۆپاگر ده‌بن له‌نیو ئاگری دۆزه‌خدا یان خۆپاگر نابن هه‌روه‌ک یه‌ک وایه ، دل‌نیابن ئەمه تۆله‌ی به‌د په‌وشتیه‌که‌تانه که ئە نجامتان داوه له‌دو‌نیادا.

پاشان خوای گه‌وره له‌سیاقی ئایه‌ته‌که‌دا ، وه‌پاش گێڕانه‌وه‌ی ورده‌کاریه‌کانی ئەو کاره‌ساته ،به‌شیوه‌یه‌کی هه‌په‌شه ئامیز پووده‌کاته ئەگه‌ری دووباره‌بوونه‌وه‌ی ئەم کاره‌ساته گه‌ر بێتو هاو‌شیوه‌و هاو‌کارانی ئەو به‌دپه‌وشتیه‌ سه‌ر هه‌لب‌داته‌وه له‌ نیتو ئاده‌میزاد دا. که‌ده‌فه‌رمیت: (وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ... هود: ۸۳) واته: ئەم سزاو کاره‌ساته دوور نی یه‌ دووباره‌ بێتته‌وه ، به‌دووباره‌بوونه‌وه‌ی خودی ئەو تاوان وکاره‌ساته‌ی گه‌لی "لوط" له‌ نیتو مرق‌فایه‌تیدا.

گفتوگۆیه‌ک له‌سه‌ر به‌لگه‌کان

گفتوگۆیه‌ک له‌سه‌ر به‌لگه‌ی ئەو که‌سانه‌ی که‌پێیان وایه سزای نێربازی که‌متره له‌سزای زیناکاری.

ئەوان پێیان وایە کە: نێربازی تاوانیکە و سەرپێچی یە کە خوای گەرە هیچ سزاو
حەدێکی بۆ دیاری نەکردووە.

لە وەلامدا دەڵێن: لە چەند پڕوویە وە شیکای ئەم بۆچوونە دەکەین:—

۱. پێغەمبەری ئازیز ﷺ پەيامبەری خودایە و پۆشنگارو شیکاری فەرمانەکانی خوای
گەرە، جا سزای ئەم تاوانە بەلای پێغەمبەری خوداوە بریتی یە لەکوشتن، وە ک
لە چەند فەرموودەیە ک پوونمان کردووە. جا هەرچەندە لە قورئاندا دەقیك نە هاتووە
لە سەری، بەلام لە سونەتدا سەلمێنراوە.

۲. ئەگەر پێتان وایە لەم بابەتەدا سونەت وەرناگیریت، کەواتە ناگیریت بەردباران
کردنی زیناکاریش بکیریت، چونکە تەنها لە سونەت و فەرموودەکاندا هاتووە.
وە ئەگەر ووترا بەردبارنکردنی زیناکار وە ک دەق لە قورئاندا نە هاتووە، بەلام حوکمی
هەر ماوە، چونکە ئایەتەکان وە ک دەق نەسخ بوونەتە وە نە ک وە ک حوکم. ئەوا
دەڵێن: کەواتە ناییت حەد لەمە ی خۆر بدریت!!

۳. پەدکردنە وە ی بەلگە یەکی دیاری کراو، واتای پەدکردنە وە ی سەرچەم بەلگەکان
نی یە لە کاتی کدا ئەو بەلگە یە ی ئێوە پشستی پێ دەبەستن، ئێمە هەلمان
وە شانده وە!

بەلام ئەو ووتە یە کە دەڵێت: ئەم تاوانە بەکارهێنانی کاری سیکسی یە لە ئەندام
و شوێنێکی جەستە ی مرقف کە لە گەل سروشتدا ناگونجیت و خوازاو نی یە،
وە هاویشوێ ی لای خوای گەرە وە ک چوونە لای ئازەل و ئافرەتی مردوو وایە، کە
خوای گەرە لای پەسەند نی یە.

لە وەلامدا دەڵێن:—

۱. ئەمە قیاسیکی ناپەرە وایە، بەدەقی فەرموودە ی پێغەمبەر و کۆدەنگی
هاوەلان پەدکراوەتە وە.

ب. قیاس کردنی جووت بوون له‌گه‌ڵ کورپکی جوانکیله که فیتنه و ناشوبه‌که‌ی له‌سه‌رووی جووت بوونه له‌گه‌ڵ گویدرێژو ئافره‌تی مردوودا، ئه‌مه خراپترین قیاسه .
ج. ئه‌م ووتیه له‌گه‌ڵ سروشتدا ناگونجیته وه لای خوای گه‌وره په‌سه‌ند نی یه وپه‌د ده‌کرێته‌وه، چونکه هه‌ر کارێک خودا پێی په‌سه‌ند نه‌بێت له‌گه‌ڵ خودی سروشتی مرفه‌دا ناگونجیته و مه‌رج نی یه سزای له‌سه‌ر نه‌بێت. ئه‌مه هاوشیوه‌ی نه‌جامدانی کاری سیکیسه له‌گه‌ڵ دایک و خوشک و کچدا. که سزاکی کوشتنه .
جا ئه‌مه یه‌کیکه له‌پاکانی (أحمد) و پراویچوونی (اسحاق بن راصوبه) و پێرپکی زۆر له "اهل الحديث"، جا ئه‌و که‌سه کورپیت یان پیاو.

وه (ابو داود) و (ترمذی) له (براء بن عازب) ده‌گێڕنه‌وه که ده‌لێت: (لقيت عمي ومعه الراية، فقلت الى أين تريد؟ قال: بعثني رسول الله ﷺ الى رجل نكح امرأة ابية من بعده ان أضرب عنقه واخذ ماله.)^١ واته: براء ده‌لێت: مامه‌م پێگه‌یشت ده‌بینم ئالایه‌کی به‌ده‌سته‌وه‌یه ، پرسیم بۆ کوێ ده‌چیت؟ ووتی: پێغه‌مبه‌ری خودا ناروومیتێ بچم کابرایه‌ک بکوژم وماله‌که‌شی به‌یتم ، چونکه له‌دوای مردنی باوکی باوه‌ژنی خۆی ماره‌کردۆته‌وه .

وه (ترمذی) له‌سه‌ر ئه‌م فهرمووده‌یه ده‌لێت: ئه‌م فهرمووده‌یه "حسن"ه، وه (جوزجان) که ده‌کاته مامی "براء" ده‌لێت: ئه‌و پیاوه ناوی (حارث بن عمرو) ه .
وه له (سنن ابی داود) و (ابن ماجه) دا هاتووه له‌ فهرمووده‌ی "ابن عباس" که پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ فهرموویه‌تی: (من وقع على ذات محرم فأقتلوه)^٢ واته: هه‌ر که‌سێک کاری سیکیسه له‌گه‌ڵ مه‌هره‌می‌کدا نه‌جام بدات، ئه‌وا بیکوژن.^١

^١ - ئه‌م فهرمووده‌یه (حسن)ه، (أحمد: ٢٩٥/٤) وه (ترمذی: ١٣٦٢) وه (ابو داود: ٤٤٥٧) گێڕایانه‌ته‌وه .

^٢ - ئه‌م فهرمووده‌یه (ضعیف الأسناد)ه، (أحمد: ٣٠٠/١) وه (ترمذی: ١٤٦٢) وه (ابن ماجه: ٢٥٦٤) گێڕایانه‌ته‌وه . پڕوانه (الاروا: ٢٣٤٨-٢٣٥٢)

هروه ها ده لَین کابرایه کیان گرتبوو هیتایان بۆلای "حجاج" که سه لمیترابوو دهست دریژی سیکی کردۆته سه خوشکه کهی، "حجاج" فرمانی دا به به ند کردنی وه فرمانی دا که بپرسیت له هاوه لانی پیغه مبه ﷺ که سزای ئه م تاوانباره چۆن بدریّت. جا له (عبدالله بن مطرف) یان پرسى که هاوه لای پیغه مبه ﷺ بوو، نه ویش ووتی: گویم له پیغه مبه ﷺ بوو ده یفرموو: (من تخطى حرم المؤمنین فخطوا وسطه بالسيف). ^۱ واته: هه رکه سیك هیلای ناموسی باوه پدارانی شکاند، نه وا به شمشیر بیکوژن و وه له ناوه پاسته وه دوو له تی بکه ن. جا نه مه باس له جوړیکی تری کوشتن دهکات که تایبه ته، به لام هه رکه سیك بزانیّت که حه رامه چوونه لای که یان دایک، نه وا هدی بریتی به له کوشتن، واتا هاوشیوه ی نیربازی به.

پوخته ی وردبینی له یواره دا:

یان ده بیّت به لگه به یتیته وه له سه هه ردوو بابته که و به قیاس کردن پاستی هه ردوو بابته که ده خاته پوو. وه سه رجه م موسلمانان کۆده نگن له سه نه وه ی هه رکه سیك زینا له گه ل مه حه رمیکدا بکات نه وا هدی له سه دروست ده بیّت، به لام له چۆنیه تی وشپۆازی هه دده که ناکۆکن که ئایا کوشتنه له هه موو حاله تیکدا ، یاخود هه دده که ی ته نها وه کو هه ددی زینایه ؟

^۱ - مه حه رم نه مانه ده گرته وه: (دایک، باوه ژن، خوشک وکچ، کهچه زا، خوشکه زا، کوره زا، پورو دایره "نه نک"، خوشک و دایک له شیر وه ، خه سو).

^۲ - نه م فه رموده یه (ضعیف الأسناد)، (الهیثمی فی الجمع: ۶/۲۶۹) دا هیتاوتی. وه ده یداته پال (طبرانی) وه ده لیت: جگه له (وفدة بن قضاة) نه بیّت پاوه کانی نه م فه رموده یه هه موویان متمانه دارن. وه (بخاری) له صحیحه که یدا ده گیرته وه که پیغه مبه ﷺ ده فه رمیت؛ (من زنی باخته فحده حد الزانی) واته: هه رکه سیك زینای له گه ل خوشکه که ی کرد، نه وا هدی وه هه ددی زینایه. وه (الحافظ) ده لیت: (احمد) یش پنی وایه، به لام زۆرینه ی زانایان بیان وایه نه مه حه رامه، به مه رجیک زانییتی که حه رامه پشتر.

نه خوشی و چاره سهر

دو پټر له باره يه وه دهرده که ون: _

هريه که له نيمامی "شافعی و مالک و احمد" پټيان وايه ، هه دده که ی هاوشیوه ی هه ددی زینایه .

به لام "احمد" له یه کیڅک له بۆچوونه کانیډا ، وه هه روه ها "اسحاق" و کۆمه لټکی تر پټيان اویه: که هه دده که کوشتنه له هه مو حاله تیکدا ، هه روه ها کۆده نگن که له ژیر ناوی خواستن و ماره کردندا ئه م کاری زینایه ی ئه نجام دابیت و بیشزانیت که هه رامه ، ئه وا هه ددی لی دهریت، ته نها (ابو حنیفه) نه بیت ، که پټی وایه له ژیرناوی ماره کردندا بیت ئه وا هه دده که ی له سهر ده که ویت .

به لام ئه وانه ی تر که دژی ئه م بۆچوونه ن ده لټن: به ئه نجام دانی ئه م تاوانه له ژیر ناوی ماره کردندا ئه وا دوچار تاوانه که ی گه وړه تر کردوه ، دوشتی ناپه وای گه وړه ی له یه ک کاتدا ئه نجام داوه ، که ئه ویش تاوانی ناپه وایی گریبه ستي ماریبه که یه ، وه تاوانی ناپه وایی زیناکه یه . جا به چ شیوه یه ک ئه و هه دده ی له سهر لاده چیت؟ به کۆکردنه وه ی ماره کردنیکی نادروست و تاوانی زیناکاری؟!

به لام سه باره ت به جووت بوون له گه ل ټافره تیکی مردوو، ئه وا دوچۆر بۆچوون هه یه که له پټباز و مه زه بی "احمد" و که سانی تر هه یه . یه که م و به ناوبانگترینیان ئه وه یه که: هه ددی له سهر دروست ده بیت ، که ئه مه ش و ته ی "اوزاعی" یه ، چونکه ئه نجام ده ی ئه م تاوانه دوشتی گه وړه ی کۆکردۆته وه که بریتی یه له پوشاندنی شکۆمه ندی مردوویه ک، وه هه روه ها ئه نجامدانی تاوانی زیناکاری .

جووت بوون له گه ل ټاژه لدا

جووت بوون له گه ل ټاژه لدا یه کیڅکه له تاوانه قیژه ونه کان ، وه زانایان سه باره ت به م تاوانه سی پابۆچوونیان هه یه که ئه وانیش ئه مانه ن: _

ابن القيم الجوزی

۱. حوکمه که ی بریتی یه له ته می کردن و سه رزه نشست کردنی، وه حه دی له سه ر نی یه، نه مه پاووچوونی هه ر یه ک له: (مالک، ابو حنیفه، شافعی له یه کی له بوچوونه کانیدا، إسحاق).

۲. حوکمی نه م کاره وه ک کاری زینا وایه دارکاری ده کریت نه گه ر په به ن بیت، وه به ر دباران ده کریت نه گه ر خیزاندار بیت، نه مه پاووچوونی "حسن" ه.

۳. حوکمی نه م کاره وه ک کاری نیربازی وایه، نه مه یه کی که له پاووچوونه کانی (أحمد).

وه ده ست نیشان کردنی جوړی سزاوچه دده که دوو پاووچوونی تر ه یه که نایا سزای کوشتنه؟ یان وه ک زیناکار مامه له ی له گه لدا ده کریت؟

وه نه وانه ی که پییان وایه سزا که ی بریتی یه له "کوشتن" نه م فه رموده یه ی "ابو داود" ده گپ نه وه له (ابن عباس) که پیغه مبه ر ﷺ فه رمویه تی: (من اتی بهیمة فأقتله واقتلوها معه).^۱ واته: هه ر که سی که جووت بوو له گه ل ناژه لکدا، نه واهه ر دووکیان بکوژن "ناژه ل وکه سه که ش".

وه ده لیتن: نه م جووت بوونه به هیچ شیوه ک دروست نی یه، هه ربویه سزای کوشتنه وه ک نیربازی.

به لام نه وانه ی که پیچه وانه ی نه م بوچوونه یان هه یه ده لیتن: نه م فه رموده یه "صحیح" و دروست نی یه وکاری پی نا کریت.

وه (اسماعیل بن سعید الشانجی) ده لیتن: له م باره یه وه پرسیم له "أحمد" ووتی: بی ده نگ بوو... وه فه رموده که ی "عمرو بن أبی عمرو" ی لا دروست و صحیح نه بوو.

^۱ - نه م فه رموده یه (حسن) ه، (أحمد: ۲۶۹/۱) وه (ابوداود: ۴۴۶۴) وه (ترمذی: ۱۴۵۵) وه ده لیتن لای زانایان کار به مه ده کریت، که نه مه ش ووتی (أحمد و إسحاق) ه.

نه خوشی و چاره سهر

وه (طحاوي) ده لیت: نه و فرموده یه لاوازه "ضعیف"، وه هه روه ها فرموده و گپانه وه که ی "ابن عباس" یش دروست نی یه، هر بویه فه توای ده دا به وه ی که حه ددی له سهر نی یه. وه "ابو داود" یش ده لیت نه م بچوونه فرموده که لاواز "ضعیف" ده کاته وه.

جا قیاس کردنی جووت بوون، نه وا زقر له یه که وه دوون و قیاسی کی ته واو ناپه وایه ...

له نیوان نیربازی و پانپانۆکی دا "السحاق"

هه ندی جا تاوانی نیربازی قیاس ده کریته سهر تاوانی پانپانۆکی "السحاق"، که نه م قیاسه ناپه وایه کی ئاشکرای تیدایه، چونکه تاوانی نیربازی واته دووپیاو یاخود دوو کوپ کاری سیکیسی نه نجام ده دات به تپه پرکردنی نه ندامی نیرینه "چوک" بۆ نیو کۆمی نه وی تریان، به لام نه م کرداره له پان پانۆکی "السحاق" پوونادات، چونکه ته نها هه ردوو مینه که له یه ک کاتدا چپژ له یه کتری و هه رده گرن.

وه ده توانین بلتین: هاوشیوه ی پانپانۆکی "السحاق" له نیرینه دا هه یه، نه ویش چپژوه رگرتنی دوو که سی نیرینه به بی کرداری تپه پاندنی چوک بۆ نیو کۆمی نه وی تریان. وه له هه ندی "اثار" دا هاتوه به "مرفوعی": (اذا اتت المرأة المرأة فهما زانیتان)^۲ واته: نه گهر دوو ئافره ت چوونه لای یه کتری و کاری سیکیسیان له گه ل یه ک نه نجام دا، نه وا هه ردووکیان زینایان نه نجام داوه.

۱ - "السحاق" له کورده واریدا پتی ده ورتیت "پان پانۆکی" یان لیخشاندن، واته دوو که سی مینه چپژ سیکیسی له یه کتری و هه رده گرن به نه نجامدانی هه ندی کرداری تاییه ت له م براره دا، به بی تی پرکردنی هه ج شتیک به نیو داوینی یه کزیدا. "وه رگتیر"

۲ - نه م فرموده یه (ضعیف الأسناد)، پروانه (المطالب العالیة) ی (ابن حجر: ۱۸۰۹) وه (مجمع الزوائد: ۲۵۶/۶)

ابن القيم الجوزی

به لام لیتره دا هه ددیان له سه ر نی یه ، چونکه هیچ شتیکیان تیپه پ نه کردووه بۆ نیو داوینی یه کتری، وه کاتی ناوی لڤ نراوه زیناکار ، شهوا له هاوشیوهی زینای چاو ودهم وقاچه .

به‌شی پینجه‌م
چاره‌سەر
و
وه‌لامی پروپوخت

چاره سهر و هلامی پروبوخت

پاش خستنه پووی سهرجه م نه و درده کوشنده ی که هر ه موویان له یاخی بوون
وسه ریچی و تاوانکاری یه وه سه رچاره ده گریت، لیتره دا به وپه ری که ساسیه وه
ده وتریّت:

ئایا دهرمان وچاره سه ریك هیه بۆ ئه م درده کوشنده یه؟!
وه پوقیه ك هیه بۆ پوچهل کردنه وه ی ئه م جادووه بی شوواره؟
ئایا ریگایه ك هیه بۆ دهر بازبوون له م بیابانه بی کوتایه؟
وه فریاد په سیك هیه بۆ پزگارکردنی دلی عاشقیك که شهیدایی دئیوانه ی
کردبیّت؟... هتد.

به لئ... وه بی گومان دهر دنی یه بی دهرمان وچاره سه ریّت، ئه مه کرۆکی
بابه ته که یه: (ما أنزل الله من داء إلا جعل له دواء علمه من علمه وجهله من
جهله).^۱ واته: خوای گهره هر دهر دو نه خووشی یه کی ناردبیّت، نه و له گه لیدا
چاره سه رکه شی ناردووه، جا نه وه ی بیزانیّت ده یزانیّت وه نه وه ی بی ناگا بیّت،
نه و نایزانیّت.

جا چاره سه رکردنی ئه م دهر دانه ی دل، به نده به دوور پیگاوه:—
پیگای یه که م: پیگری کردن و خو پاراستن له پیش تووش بوونی. "خو پاراستن
باشتر له چاره سه رکردن".

پیگای دووه م: چاره سه ر کردن وینه برکردنی له پاش تووش بوونی.
جا هر دوو پیگا که به نده به یارمه تی خوای گهره، وه هر که سیك خوای گهره
هاوکاری بکات سه رفراز ده بیّت، وه به پیچه وانه شه وه راسته.
پیگای یه که م:

^۱ - نه م فهرموده یه (صحیح)ه، پیشر باسماں کردووه.

خوپاراستن باستر له چاره‌سهر گردن

بۆ پټگري کردن له تووش بوونی دل به م ده‌رده کوشنده‌یه ، دووکاری گرنګ پټويسته :

۱. چاو پاراستن له نه‌زه‌ری حه‌رام ، که پټشتر شیکاری نه م بابه‌ته‌مان کرد.
۲. نه‌زه‌ری حه‌رام تیریکي ژه‌هراويه له تیره‌کانی ئیبلیس، جا هه‌رکه‌سی نه‌زه‌ره‌کانی بخاته گپ حه‌سره‌ته‌کانی زیاد ده‌کات. بۆیه چاوپاراستن سوودی زۆره .

سووده‌کانی چاوپاراستن

۱- به‌جی گه‌ياندننی فه‌رمانی خودایه :

نه‌مه مه‌به‌ستی دروست بوونی مروّفه ، مایه‌ی خوښه‌ختیه‌تی بتوانیت فه‌رمانه‌کانی خودای گه‌وره جی به‌جی بکات، وه‌قوپه‌سه‌رو تیاچوون بۆ که‌سانیک که پشت له‌فه‌رمانه‌کانی خودا ده‌که‌ن.

۲- پټگروقه‌ئغانی پاراستنه له تیره ژه‌هراويه‌کان:

۳- دل په‌یوه‌ست ده‌کات به‌خوای گه‌وره‌وه:

نه‌زه‌ری حه‌رام دل په‌رته‌وازه ده‌کات وه‌له خوداو په‌حمی خودا دووری ده‌خاته‌وه، مروّفه‌هست به‌وئلی و ته‌نهایی ده‌کات.

۴- دل شاد و به‌هیز ده‌کات:

به‌پټچه‌وانه گه‌ر ته‌ماشای نادروست بکه‌یت ، دل سست ولواز ده‌کات.

۵- دل پرده‌کات له‌روشنایی:

به‌پټچه‌وانه‌وه ته‌ماشای نادروست دل سیاپۆش ده‌کات ، هه‌ر بۆیه خوای گه‌وره له‌پاش فه‌رمان کردن به‌چاوپاراستن باس له‌ئایه‌تی "نور" ده‌کات که‌ده‌فه‌رمیت: (قُلْ لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ... النور: ۳۰) واته: فه‌رمان به‌باوه‌پداران بکه‌با چاو وداوئنیان بپاریزن. پاشان راسته‌وخو دټته‌سه‌ر ئایه‌تی "النور" که‌ده‌فه‌رمیت: (اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا

مِصْبَاحٌ... النور: ۳۵) واته: خوای گه وره پووناك كه ره وهی زهوی وئاسمانه كانه وه نمونهی پووناكی یه كهی وهك تاقیقك وایه چرایه کی تیدابیت چراكش له ناو شوشه یه كدابیت.

واته: هاوشیوهی ئه م نوره له دلی باورداراندایه. كه هه ركه سیك دلی به نوری خودا پووناك بووه وه، پاشتر هه رچی خیروچا كه خوازی هه یه له هه موو لایه كه وه پووی تی دهكات په روانه ئاسا. به لام گه ر خاموش و سیاپوش بوو، هه رچی شه پو خرابه خوازی هه یه پووی تی دهكهن ویل وگومراونا بئنا ده بیت.

۶- **فیراسه وپووناسی ده به خشیت به دل. كه پاك و پیس، راست و ناراست، حهق و ناحق له یه كه جیاده كاته وه:**

(شجاع الكرمانی) كه خوی خاوه ن پووناسیه کی "فیراسه" سه رسوپهیتنه ر بوو، ده لیت: هه ر كه سیك ته مه نی برازینیتته وه به شوین كه وتنی سونه تی پیغه مبه ر ناخی دابمه زینیت، به وچاودیتری خودا چاوی بپاریزیت له حه رام، وه دره ون خالی كات له گومان، جهسته ی تیركات له حه لال، ئه وا فیراسه ی هه چ كات هه له ناكات. خوای گه وره ش هه میشه چا كه ی به نده كان له په گه زی كرداره كه ده داته وه، واته كه سیك چاوی پاراست له حه رام، خودا پووناكی و بینایی زیاد دهكات وپووناسی به هیز دهكات. هه ربویه خوای گه وره "دژه كهی" ئه م راستیه ده خاته پوو كه "كویری و ویلی یه" كه باس له گه لی "لوط" ی پیغه مبه ر دهكات وده فه رمیت: (لَعْمُرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ... الحجر: ۷۲) واته: سویند بیت به تو ئه ی "محمد" ئه وان له گومرایی و سه رخوشی خویان بۆ تاوان كویرو نابینا بوونه وده تلیننه وه.

جا لیتره دا خوای گه وره به "سكر- سه رخوشی" باسیان دهكات، كه مه به سستی گومرا بوونی ژیری و عه قله "وه" كویری_ العمه "كه مه به سستی نابینا بوونی چاوه.

۷- دل دامه زراو وچه سپاو دهکات:

چاو پاراستن دل دامه زراو دهکات ، خوای گه وره هیزی به لگه داری وزیره کی وتوانایی ده به خشیت.

وه له (أثر) دا هاتوو که : (الذي خالف هواه يفر الشيطان من ظلمه) واته : هه رکه سیک ملکه چی ناره زوو دهکاتی نه بیئت ، شه یتان له سیبهری هه لایت. وه به پیچه وانه وه هه رکه سیک گوپرایه لی ناره زوو دهکاتی بکات نه و شه یتان ده بیته یارو یاوهری و وه خوای گه وره ش سهر شوپی دهکات. هه رکه کو "حسن" ده لایت: خوای گه وره یاخی بووان و سهر که شان وتاوانباران سهر شوپی پیسوا دهکات ، هه رچه نده دهنگی سمی نه سپه کانیاان له دوری نه وه نده وه دهنگی بیئت وه خوایان به زال و سهریه رز بزائن.

چونکه خوای گه وره عیزهت و سهریه رزی کردوته هاوپیکی ملکه چی وگوپرایه لی بۆ خودا، که ده فهرمیت: (وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ... الْمُنَافِقُونَ: ۸) واته: سهریه رزی وشکو مه ندی به ته نها بۆ خودا و پیغه مبهرو بپوادارانه. وه هه روه ها ده فهرمیت: (وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ... آل عمران: ۱۳۹) واته: نه ی بپواداران ، غم و په ژاره مه خۆن هه ر ئیوه سهریه رزن نه گهر باوه پرداری راسته قینه بن.

وه هه روه ها باوه پ و ته و کرداره له ناخ ونه یینی وناشکرایدا ، خوای گه وره ده فهرمیت: (مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ... الفاطر: ۱۰) واته: نه وه ی سهریه رزی وپایه بلندی ده ویت ، بابزانیت هه موو سهریه رزی به ک هه ر بۆ خودایه ، گوفتاری چاکه و به جی بۆلای خودا به رزده بیته وه ، کار و کرده وه ی چاکه ش گوفتار و وته ی شیرین به رزده کاته وه.

که واته هه رکه سیک دهیه ویت سهریه رزو سهر فزانیت ، باملکه چی وگوپرایه لی خودا بکات و وته و کرده وه ی چاکه نه نجام بدات. وه له نزاو پارانه وه ی "قنوت" دا

هاتوو كه (انه لا يزل من واليت، ولا يعز من عاديت) ^١ واته: ئه‌ی خودایه..
ئوه‌ی تۆ سه‌ربه‌ری بکه‌یت ، هه‌رگیز پيسوا نابیت. وه‌ئوه‌ی تۆ پيسواى بکه‌یت
، هه‌رگیز سه‌ربه‌ری نابیت.

٨- ده‌رگاكانى دل له‌سه‌ر شه‌يتان داده‌خات:

شه‌يتان له‌گه‌ل هه‌موو ته‌ماشاکردنیکی نادروستدا ده‌روازه‌ی بۆ والا ده‌بیست به
ئاره‌زووی خۆی خۆی ده‌گه‌یه‌نیتته دل وینه‌ی ئه‌و که‌سه‌ی لاشیرین ده‌کات و خه‌یاڵ
و بیروکی بۆده‌چینیت ، گپی تۆ به‌رده‌دات وحه‌زو ئاره‌زووه‌کانی ده‌بزوینیت ،
وه‌تا وانکاری لاناسان ده‌کات که‌هه‌ر چۆنیک هه‌یه‌ ده‌ستی پێ بگه‌یه‌نیت ، به‌م
چه‌شنه‌ چواره‌دووری دل ناگردان ده‌کات له‌هه‌ر چواره‌لاه ناگر بلیسه‌ی بۆ ده‌دات
وه‌ك ته‌نوری گرگرتووی لێ دیت.

هه‌ر له‌به‌ر هه‌مان مه‌به‌ست سزای ته‌ماشاکه‌رانی نادروست له‌ژیاانی گۆپو به‌رزه‌خدا
بریتی یه‌ له‌ته‌نوریکي گرگرتوو که‌ پوحيان تێیدا ده‌برژیت تا هاتنی هه‌شر.
هه‌روه‌کو پێغه‌مبه‌ر له‌ خودا بینویتی. ^٢

^١ - ئهم فهرمووده‌یه (صحیح)ه، (احمد: ١/١٩٩) وه‌ (اصحاب السنین الاربعه) گێڕایانه‌ته‌وه. پڕوانه
کتیبه‌کانی (ادعیه الصلاة)ی (رضوان جامع رضوان).

^٢ - ئهم فهرمووده‌یه (صحیح)ه، (بخاری: ٧٠٤٧) وه‌ (مسلم: ٣٦/١٥) گێڕایانه‌ته‌وه. له‌
فهرمووده‌یه‌کی درێژی بخاریدا که‌ دوو فریشته پێغه‌مبه‌ر ده‌گه‌ڕێن به‌سه‌ر به‌هه‌شت و دۆزه‌خدا،
که‌تێدا هاتوو: (فانطلقنا فائینا علی مثل النور، فإذا فیها لفظ واصوات، قال: فاطلعا فیها، فإذا فیها
رجال ونساء عراة، واذاهم یأتیهم من أسفل منهم، فإذا اتاهم ذلك الهب وضوا، قال: قلت
لهما "یعنی الملکین" ما هؤلاء؟ قال: لى انطلق، انطلق... ثم قال: واما الرجال والنساء المرأة الذین فی
مثل بناء النور فانهم الزنات والزواني) واته: ڕۆشینی تاگه‌یشینه شویتیک له‌ته‌نور ده‌چور
که‌ده‌نگه‌ ده‌نگی لێوه‌ ده‌هات، پیاو ئافره‌تی ڕووتی تێدا بوو له‌ ژیری نه‌و ته‌نوره‌وه‌ ناگرو بلیسه‌یان
بۆ ده‌هات و فیزا حیان ده‌کرد. منیش لێیان پرسین نه‌مانه‌ کین؟ فریشته‌کانیش ووتیان: با ڕۆژین
با ڕۆژین ، دواتر ووتیان ئه‌و پیاو و ئافره‌ته‌ ڕووتانه‌ زیناکاربوون.

۹- دل خاویڤن و ساز دهکات بۆ بیرۆکه‌ی چاکه‌خوازی:

چاو پاراستن دل ساز دهکات بۆ بیرۆکه‌ی چاکه‌خوازی و دل خاویڤن دهکاته‌وه، به‌لام به‌پیچه‌وانه‌وه کاتیڤ چاو نه‌پارێزراو سهرکه‌شانه ته‌ماشای نادروستی نه‌نجام دا، نه‌وا سی نه‌هامه‌تی پووده‌کاته نه‌و دل که‌بریتی به‌ له‌ بۆ ناگایی وشوین ئاره‌زوو که‌وتن و که‌مه‌رخه‌می له‌ کاردا، وه‌ک له‌م ئایه‌ته‌دا ده‌رده‌که‌وێت: (وَلَا تُطِغْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرْطًا... الکهف: ۲۸).

۱۰- دل و چاو په‌یوه‌سته به‌یه‌که‌وه:

دل و چاو هه‌ردووکیان په‌یوه‌ستن به‌یه‌که‌وه ویه‌کتری ته‌واو ده‌کن. واته‌ هه‌رکاتیڤ چاو تیڤ چوو و تووشی خراپه‌ بوو ئیتر دل‌یش خراپ ده‌بی‌ت و ده‌بی‌ته‌ جیڤه‌ی زب‌لدانی شته‌ پیسه‌کان، وه‌جیڤه‌ی خۆشویستی خودای تیدا نابیته‌وه. به‌هه‌مان شیوه‌ش گه‌ر دل کاوول و خراپ بی‌ت، ئیتر پاسته‌وخۆ چاویش توشی خراشی وشیواندن ده‌بی‌ت و هه‌ق و پاستی نابینیت.

رێڤگای دووه‌م:

چاره‌سەر کردن له‌پاش تووش بوون

ئه‌میش بریتی به‌ له‌ ده‌ربازکردنی دل له‌ و شتانه‌ی سه‌رقالی ده‌کات، به‌تاییه‌تی دووشت دل سه‌رقال ده‌که‌ن که‌بریتین له‌ "ترسیڤی پارا، یان خۆشه‌ویستی‌ه‌کی هه‌راسانکه‌ر" نه‌و ساته‌یه‌ک لا ده‌بی‌ته‌وه، واته‌ ده‌رونی مرۆڤ ده‌ست به‌رداری خۆشه‌ویستی‌ه‌ک ده‌بی‌ت بۆ خۆشه‌ویستی‌ه‌کی له‌و گه‌وره‌ تر. یاخود کاتیڤ ده‌ست به‌رداری خۆشه‌ویستیڤ ده‌بی‌ت له‌ترسی توش بوون به‌کاره‌ساتیڤ که‌گه‌وره‌ تربیت له‌مه‌ترسیه‌کانی له‌ده‌ست دانی نه‌و خۆشه‌ویسته‌.

جا خاوه‌نی نه‌م دل په‌یووستی به‌دوو ب‌نه‌مای سه‌ره‌کی هه‌یه، به‌له‌ده‌ست دانی هه‌ریه‌که‌یان مه‌ترسی له‌سه‌ر دروست ده‌بی‌ت، که‌نه‌وبنامایانه‌ش نه‌مانه‌ن: _

بنه مای یه که م:

بنه مایه کی وردو دروست که بتوانیت جیاکاری و پۆلینکاری بکات له نیتوان ئاست و پله کانی خۆشه ویست و دهرده سه ریه کانیدا وه پیتویسته به رزترین و گه وره ترین خۆشه ویست هه لێژیریت له نیتو خۆشه ویسته کاندا ، وه هه روه ها که مترین و بچوکتین دهرده سه ری هه لێژیریت له نیتو دهرده سه ریه گه وره کاندا. که ئه مه سیفات و خاصیه تی عه قل و ژیریه . جائه گه ر یه کێک به پێچه وانه ی ئه م بنه مایه کاری کرد ، که واته که م و کورپی له ژیری و عه قلیدا یه بگه ره له ئاستی ئازده له کان بگه ره که متر ده ژمێردریت.

بنه مای دووه م:

هیژی ئارام گرتن و بپیاردان که بتوانیت بپاری هه لێژاردنی ئه م ئارام گری له ده ست به ردانی ئه وی تردا بکات ، چونکه زۆرجار مرۆف ده توانیت راست و ناپراست له یه ک جیا بکاته وه ، به لام ده ست به رداری بوون و بپیاردان له سه ری زۆر دژواره و ئه سته مه به هۆی لاوازی ده رونی یه وه .

هه ر بۆیه خوای گه وره پێگری ده کات له که سی که ببیت به بپیارده ست و پێشه وای خوا به رست و دینداران ، که لایه نی بپیاردان وه لێژاردنه وه لاوازه ببیت که ده فه رمیت: (وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ... السجدة: ٢٤) واته: کاتیک نه وه ی ئیسرائیل ئارام گری بوون و خواناس بوون کردمان به پێشه وایانی خه لکی و وه ده سه لاتمان پێ به خشین وه با وه پی پته ویان هه بوو به ئایه ته کانمان.

به لێ ئه مه ئه و که سه یه که خۆی سوودمه ندو خه لکیش لێی سوودمه ند ده بن له پووناکیان، وه هه میشه نه خۆی سوودمه ند ده بیت که له تاریکی دا هه نگاو ده نیت، وه هه ر که سیش شوینی که ویت له تاریکستاندا و ئیل و سه رگه ردانیان ده کات.

وھەكەسى واشمان ھەيە بەتەنھا خۆى سودمەند دەبىت لەو پووناكى يەكەسى تر لىى سودمەند نابىت ،كەواتە: _

۱. ھەم خۆى ھەم شوينكەوتوانى سودمەند دەبن لە پووناكى يەكەى.
۲. نەخۆى ونەشوین كەوتوانى ھىچيان سودمەند نابن، چونكە پووناكى لەدەست داوھ .
۳. بەتەنھا خودى خۆى سودمەند دەبىت، بەلام خەلكى نەخىر.

بۆ چەسپاندنى خوشەويستى خودا، پىويستە دل خالى بىت لەتاوانكاريدا

پاش خویندەنەوى ئەم ناوئىشانە بۆمان دەردەكەوئ كەناكرىت خوشەويستى بالا لەگەل خوشەويستى تردا لەيەك دلدا كۆبكىرتەوھ، بەلكو پىويستە دل خالى وپاك ساف ويەكلا بىت بۆ خوشەويستى بالا، كەخوشەويستى خواى گەورەيە. واتە خوشەويستى دوو دژ لەيەك كاتدا وھلە يەك دلدا كۆنابىتەوھ ومەحالە. پىويستە يەكتايى خودا بپارىزىت لە خوشەويستيدا، وەنابىت ھاوھلە ھاوبەشى بۆ بپارىدريت لە خوشەويستيدا ، بەتايبەتى كەخواى گەورە بەھەموو شىئوہ يەك ھاوبەشى پەد دەكاتەوھلە پەرستى و تاكى خوشەويستيدا.

كەواتە پىويستە دلمان خالى بكەينەوھ بۆ سى ئەركى گەورە:

۱. خوشويستنى خوداى تاك وتەنھا.
 ۲. پەمان لەھەموو شتىك بىت كە بىيتە مايەى لەناودانى خوشەويستى خودا.
 ۳. وھەر شتىكمان خوش ويست لەبەر پەزامەندى خودا خوشمان بوئت.
- خوشويستنى غەيرى خودا مايەى نەھامەتى وسزاي دونياو بەرزەخ وقيامەتە، بەلام خوش ويستنى خودا مايەى ھەوانەوھى دل و دەرون وپاراستنى دونياو بەرزەخ وقيامەتە. جا چ پەواى ھەق وپاستى يە لەيەك دلدا ھەر يەكە لە " خاچ وبت وپەيكەر وئافرەت وھۆز وخیل و دونيا...ھتد." جىگەى خوشەويستى خودا بگريتەوھ. زۆرىكن ئەوانەى لە دونيا خوشەويستەكانەيان بوونەتە خودا و دەيان

په رستن وگوږپایه لیان ده که ن وه له و پیناوه دا گوږی به فەرمانی خودا ناده ن. (أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَى عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلَى سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَى بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللَّهِ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ... الجاثية: ۲۳) واته: ئایا نابینى نه وانه ی که حه زو ئاره زووه کانی خوږیان کردو ته خوداو ده یان په رستن ، خوای که ورده ش به هو ی نه م به د هه لوږسته یانه وه گوږپایه لی کردوون که زانویتی شایه ی نه م نه ، وه موری ناوه به سهر ده زگای بیستن ودل وده روئیدا، وه په رده پو شى چاو وده زگای بینینى کردوون. جا ئیتر کى هه یه جگه له خودا هیدایه ت وپینمایان بکات، ئایا بیرناکه نه وه وئاموژگارى وهرناگرن.

جوړ وپله کانی خوښه ویستی

خوښه ویستی جوړ وپله ی تاییه تی خو ی هه یه ، له وانه:

خوښه ویستی په رستن:

واته هه ندی جوړی خوښه ویستی هه یه ده چیته چوارچیوه ی په رستن ه وه ، به تاییه تی نه گهر نه م دووبنه مایه ی تیدا بیت "خوښه ویستی له گه ل گوږپایه لی ، وه ملکه چی کردن". واته هه رکه سیک شتی خوښ ویست وگوږپایه لی کردو ملکه چی بوو وه له برپاره کانی دهرنه ده چوو، نه وا په رستوویه تی. پله کانی خوښه ویستی نه مانه ن: _

۱- په یوه ندی:

وه یه که م هه نگاوه له م پله یه دا پیى ده وتریت په یوه ندی، واته په یوه ندی دل به خوښه ویستی یه که یه وه.

۲- شه یدایی "المصیابة":

به دووهم پله ی خوښه ویستی دیت ، واته شه یدابوونى دل بق خوښه ویسته که ی.

۳- په یوه ست بوون "الفرام":

نه خوشی و چاره سهر

واته په یوه ست بوونی دل به خوشه ویسته که یه وه که هر گیز ناتوانیت لیتی دابریټ، واته هه میسه دلی له لایه تی وه هؤگری بووه واته ناتوانیت لیتی جودا بیته وه ، هه بویه خوی گه وره له وه سفی سزای دوزه خدا به رامبه ر به بی باوه پان که هیچ کاتیک لیتان جودا نابیته وه ده فهرمیت: (إِنْ عَذَابُهَا كَانَ غَرَامًا... الفرقان: ۶۵) .

۴- عاشق بوون "العشق":

واته پڅوون وزیاده پړه وی کردن له خوشه ویستی، جا ئه م جوره یان بؤ خوی گه وره به کارناهیتریت، وه که سیش به کاری ناهیتیت.

۵- تامه زړو بوون "الشوق":

واته تامه زړو بوونی دل بؤ خوشه ویسته که ی وه کؤچ کردن به ناراسته ی. ئه مه یان به رامبه ر خوی گه وره به کارهاتوه، هه روه کو له (مسند) ی امام احمد دا هاتوه ، که (عمار بن یاسر رضی الله عنه) ده لیت: نویژم کرد به کورتی ته واوم کرد ، له م باره یه وه لیتان پرسیم، منیش ووت: له م نویژه دا نزام کرد به هندی نزاو پارانه وه که پیغه مبه ری خودا صلی الله علیه و آله هه میسه پیتان ده پارایه وه ، ده یفرمو: (اللهم اني اسئلك بعلمك الغيب ، وقدرتك على الخلق، احبني اذا كانت الحياة خيرا لي، وتوفني اذا كانت الوفاة خيراً لي، اللهم اني اسألك خشيتك في الغيب والشهادة واسألك كلمة الحق في الغضب والرضى، واسألك القصد في الفقر والغنى، واسألك نعيماً لا ينفذ، واسألك قرة عين لا تنقطع ، واسألك برو العيش بعد الموت، واسألك لذة النظر الى وجهك ، واسألك الشوق الى لقائك، في غير ضراء مضرة ، ولا فتنة مضلة ، اللهم زينا بزينة الايمان ، واجعلنا هداة مهتدين.)^۱ واته: خودایه من له تو داوا ده که م به زانستی نهی تی وبالا ده ستیت به سهر بونه وهردا ، که بمژینه ئه گه ر زیان

^۱ - نه لهر موده یه (حسن) ه، (احمد: ۲۶۴/۴، ۱۹۱/۲) وه (النسائی: ۵۴/۳) وه (حاکم: ۵۲۴/۱).

خیری تېدايه و بيمرینه نه گەر مردنم خیری تېدايه . خودايه ترسی تۆم له دلدایا
 برپوینه له نهیئنی وئاشکرادا، وه وشه ی حه ق وپاستیم پی ببه خشه له توپه یی
 وهیمنیدا ، له مه ژاری وده وله مه ندیدا . وهداوا ی نیعمه تیکت لی ده که م کۆتایی
 نه یت، وهداوا ی نه وه و ده چه یه کی دوانه برپاوت لی ده که م . وهداوا ی ژیا نی خو شیت
 لی ده که م له پاش مردن، وهداوا ی چیتژی خو شی بینینی پوخسارت ده که م .
 وهداوات لی ده که م تامه زۆم بکه یت بۆ دیدارت بی شه وه ی توش بیتم به
 زهره رمه ندی یان تا قی کردنه وه یه کی گومپاکه ر . خودايه به باوه پرداریتی بم
 پارزینه وه ، وه هیدایه تمان بده بمانکه ره هیدایه ت داری خه لکی .

وه له (أثر) دا هاتووه : (طال شوق الأبرار الى لقائي ، وأنا الى لقائهم أشد شوقاً)
 واته : تامه زۆی خواناسان بۆ دیداری من درێژه ی کیشا ، من له وان زیاتر بۆ
 دیداریان تامه زۆترم ..

وه نه مه هه ر نه و واتایه یه که پیغه مبه ر گوزارشتی لی ده کات وده فه رمیت : (من
 احب لقاء الله احب الله لقاءه) واته : هه رکه سیك حه ز به دیداری خودا بکات ،
 خوداش حه ز به دیداری نه و ده کات .

وه هه ندیک له بیرتیژان پێیان وایه له م ئایه تدا خوا ی گه وره مه به ستی له وه دایه
 خوا ی گه وره ده زانیته تامه زۆی خواناسان بۆ دیداری خوا ی خویان
 له به رزبوونه وه دایه ، هه ربۆیه خوا ی گه وره ژوان و دیداری بۆ ده ست نیشان کردوون
 تا دل وده رونیان به ویتته وه ، که ده فه رمیت : (مَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنْ أَجَلَ اللَّهُ
 لَكَ... العنكبوت: ٥) واته : شه وه ی ئاوه ته خوازه به دیداری خودا شاد
 بیت، بادلتیا بیت که کاتی دیاری کراوی خۆی و سه ره مه رگ هه ردیت "تا به دیداری
 شاد بیت" .

ژبانی کامه‌رانی^۱

شادمان وڅوشتړین ژبان بریتي یه له ژبانی نیتوان شه‌یدا وعاشقان که سهرتاپا ژبانیان پرې له ئاسوده‌یی وکامه‌رانی وخوښی، چونکه دلّیان به‌خته‌وه‌رو ئاسوده‌یه ، وه‌هر ئه‌م خوښیه‌یه خوای گه‌وره به ژبانی کامه‌رانی گوزارشتی لی ده‌کات ، کاتیک ده‌فه‌رمیت: (مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنشَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً... النحل: ۹۷) واته: هرکه سیک له‌نیرو می کرده‌وه‌ی چاک ئه‌نجام بدات و باوه‌پرداریت ئه‌وا سویندیت به‌خودا به ژبانیکي ئاسوده‌یی وکامه‌رانی ده‌یژنین له‌م دونیا‌یه‌دا.

جا مه‌به‌ستی له ژبانی نیتوان ب‌پوادارو بی باوه‌پ نی یه که‌مه‌به‌ست ونیازه‌کانیان پ‌رش ویه‌لاوبیت، به‌لکو مه‌به‌ستی ئه‌و دلّ شه‌یدایانه‌یه که ه‌موو مه‌به‌ست ونیازتکیان به‌نده له‌سه‌ر په‌زامه‌ندی کردنی خوښه‌یسته‌کیان، که‌مه‌میشه ه‌وش و‌بیرو ده‌رونیان په‌یوه‌سته به‌وه‌وه له ه‌ولّی پازی کردن و‌دیداریدان و ه‌ر بۆ ئه‌و ده‌ژین ، وه‌هر له‌پیناوی ئه‌ویشدا ده‌مرن وخویان به‌خت ده‌کن. جا بی ده‌نگیان ، له گفتوگو‌کردنیان، گو‌ییبستیان، ته‌ماشاکردن و‌وردبونه‌وه‌یان، جو‌له‌و کرده‌وه‌کانیان ه‌ر ه‌مووی له‌پیناوی خوښه‌یسته‌که‌یاندایه که‌خوای گه‌وره ومیهره‌بانه.

ه‌روه‌کو له (صحيح بخاری) دا هاتووه ،که پیغه‌م‌به‌ر له خوای گه‌وره ده‌یگ‌یرپ‌ته‌وه وده‌فه‌ریت،خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیت: (ما تقرب الى عبدي بمثل ما افترضت عليه، ولا يزال عبدي يقرب الى بالنوافل حتى احبه، فإذا احبته كنت سمعه الذي يسمع به، وبصره الذي يبصر به، ويده التي يبطش وجله التي بي مشي بها، ولئن سألني لأعطينه، ولئن استعاذني لأعيذنه، وما ترددت في شيء أنا فاعله كترددي عن قبض نفس عبدي المؤمن ، يكره الموت وأكره مساءته ولا بد له

^۱ - بۆ ئه‌م باب‌ته‌ه ب‌روانه کتیی: (مذرج الساکین/ منزلة الحیة) ی دانەر.

منه) ^۱ واته: هیچ کاتیک به نده کانی به نه ندازه ی به جی گه یاندنی فره زه کان لیم نزیك نابنه وه ، وه به به رده وامی به نده کانم به نه نجام دانی سونه ته کان "نوافل" لیم نزیك ده بنه وه . هه تا ده گاته ئاستیک که ئیتر خوشم ده وین. وه کاتیک که خوشم ویستن ده بمه گوئی که پیی ده بیستیت، وه چاوه کانی که پیی ده بینیت ، وه ده سته کانی که کاری پی ده کات ، وه پی یه کانی که پیی ده چیت و دیت. واته به من ده بیستیت، وه به من ده بینیت، وه به من کار ده کات، وه به من دیت و ده پروات، وه ونه گهر داوام لی بکات پیی ده به خشم ، په نام پیی بگریت په نای پیی ده ده م. وه له هیچ شتیک دوول نابم وه که له گیان کیشانی باوه پداریک دا نه بیت، که حه ز به مردن ناکات، منیش حه زنا که م توشی ناره حه تی بکه م ، به لام هه رده بیی نه م کاره جی به جی بیت.

شیکار کردن و لیكدانه وه ی نه م فره موده یه:

له م فره موده یه دا دووهۆکاری گرنگ ده رده که ویت بۆ نزیك بوونه وه له خودای گه وره ، که نه وانیش جی به جی کردنی "فره زه کان ونه وافله کانه". پاشان هه رکه سیک خوای گه وره خوشی بویت ، ئیتر نه و خوشه ویستی یه ده بیت هه وپی وهاوه لی هه میشه یی و لی جیا نابیت هه ، دل و ده رون و گیانی سه راپا ده گریته وه ، وه هه موو مه به ست وکا ووته یه کی بریتی یه له پازی کردنی خوای گه وره . جا هه رکاتیک کاربکات ، پروات ، ببینیت، ببیستیت، له هه موو نه مانه دا خوای گه وره ی له بهر چاوه و خودای له گه ل دایه ، خوشه ویستی خودا بزوینه ری هه موو کاره کانیتی.

جا نه گهر خوشه ویستی دوو مرقۆ بۆیه کتری نه م هه لبه سته ی لی بکه ویت هه که ده لیت:

خیالك في عيني، وذكرك في فمي ومثواك في قلبي، فأين تغيب؟

^۱ - نه م فره موده یه (صحیح) ۵، (بخاری: ۶۵۰۲) گێڕاویه تیه وه . له فره موده ی (ابی هريرة).

واته: خه یائی تۆ له چاوانم دایه ، یادت له سهر لیوانم.

لانه ت له دلدایه ، جا ئیتر چۆن لیم وون ده بیت؟

جا ئه بی شهیدایی وتامه زۆی بهنده کان بۆ خودای خۆیان چۆن بیت؟!

له م فرموده یه دا باس له گوئی و چاو دهست و پئی کراوه:

جا ئه م ئه ندامانه ی ده زگای ههست و کارن، گوئی و چاو شته کان ده گوێزنه وه بۆنیو
دل ویست و ئیراده ی پئی ده به خشن و ده بنه مایه ی خوشویستن و پق لی بوونه وه بۆ
شته کان. وه بۆ ئه نجام دانی ئه م خوشویستن و پق لی بوونه وه یه دهسته کان و پئی
کان به گپ ده خات.

جا ئه گهر له هه موو و ته و بیستن و ههست کردنی کدا خودای له یاد بیت ، ئیتر ئه و
خۆشه ویستی یه به دیار ده که ویت له ده زگا کانی جی به جی کردندا له دهست و پئی
یه کاند، له پۆیشن و هاتن و کار کردندا. جا لیتره دا خوای گه وره له گه ل ئه و
بهنده دایه له هه موو کار و نیهت و ته یه کی دا. هه ووه کو له م فرموده یه دا هاتووه
که ده فره میت: (انا مع عبدي ما ذكرني وتحركت بي شفتاه) 'واته: من له گه ل
بهنده که مدا تا یادم بکات و لیته کانی به یادی من بجوئیته وه.

وه ئه مه ئه و له گه ل بوونه دایه که خوای گه وره له م ئایه ته دا باسی لیوه ده کات:
(لا تحزن ان الله معنا... التوبة: ٤٠). وه هه ووه ها پیغه مبه ر ﷺ ده فره میت: (ما ظنك
باشنن الله ثالثها) 'واته: ئه ی أبو بکر ده بیت گومان ت چی بیت دوو که س که خوای
گه وره سی یه میانه. وه خوای گه وره ده فره میت: (وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ...
العنکبوت: ٦٩) واته: خوای گه وره له گه ل چا که کاراندا یه. (إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا

^١ - ئه م فرموده یه (صحیح) ه، (احمد: ٥٤٠/٢) وه (ابن ماجه: ٣٧٩٢) وه (حاکم: ٤٩٦/١) وه
(البانی) به صحیحی دانا وه.

^٢ - ئه م فرموده یه (صحیح) ه، (بخاری: ٣٦٥٣) وه (مسلم: ١٥٦/١٥ نووی) گێڕایانه ته وه.

وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ... العنكبوت: ١٢٨) واته: خوای گه وره له گه ل پارێزه ران که خه ریکی چاکه کاربن.

(وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ... الأنفال: ٤٦) ... (كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ... الشعراء: ٦٢) واته: خوای گه وره به موسا وهارون ده لێت من له گه لێتاندانم ده بیستم و ده بینم. (إِنِّي مَعَكُمْ أَسْمَعُ وَأَرَى... طه: ٤٦) .

جاله م ئایه تانه دا باس له یاوه ری و دۆستی خودا ده کات له گه ل ئه و باوه پدارانه دا، چونکه دۆست بوونی خودا ده بیته مایه ی په وینه وه ی خه م و په ژاره و ناپه حه تیه کان، وه دلی وه ک ماسی لی دیت له دووری ئاو که به بی یادو زیکری خودا ناژیت. دواتر پاش دروست بوونی ئه و تامه زرۆی و خۆشه و یسته ی بۆ خودا ، خوای گه وره ش خۆشه و یستی خۆی به سه ریدا ده پێنیت و پێو یستی یه کانی بۆ دابین ده کات که ده فه رمیت: (وَلَمَّا سَأَلْتَنِي لِأَعْطِيهِ * وَلَمَّا اسْتَعَاذَنِي لِأَعِذَنَّهُ) واته: ئه و چۆن به ده م داواکاریه کانی فه رمانه کانی منه وه هاتوه و منی له هه موو که س خۆشتر و یستوه ، بۆیه هه رچی داوایه کی هه بیته به و په ری خۆشیه وه بۆی دینمه ئاکام.

هه ر بۆیه خۆشه و یست هه ز به وه ناکات خۆشه و یسته که ی ئازار بچێژیت، له به ر هه مان مه به سه خوای گه وره له گیان کێشان و مه رگی خۆشه و یسته کانی دوو دله . هه رچه نده خێرو چاکه له وه دایه که به رمیت و بگه پێته وه بۆ لای خۆشه و یسته که ی خۆی، چونکه هه ر له به نه پته دا له پشته ی باوکه گه وره یدا له به هه شتا بووه ، ئیستاش ده بیته بگه پێته وه بۆ به هه شت به جوانترین شیوا، چونکه ئه و ساته له خوای گه وره به باوکتانی ووتوه "أَخْرَجَ مِنْهَا" ده رچۆ له به هه شت، مه به سته ی له وه بووه که به سه ره رزی بۆ بگه پێته وه.^١ جا ئه مه واتای راست و دروستی خۆشه و یستی یه که هه موو جه سته ی به نده کانی پۆشیوه .

^١ - ههروهها دانهر لهم بابته دا نه مانهش ده لیت:

٦- به‌ندایه‌تی "التیم":

شه‌شه‌مین پله‌ی خو‌شه‌ویستی یه ، که‌پیتی ده‌وتریت په‌رستن و به‌ندایه‌تی ، واته‌
پژوه‌و ناستی خو‌شه‌ویسته‌که‌ی ده‌گاته‌ نه‌ندازه‌یه‌ک که‌ چی‌ تر خو‌شه‌ویسته‌که‌ی
ده‌په‌رستیت و ده‌بیته‌ به‌نده‌ی. وه‌ته‌واوی ملکه‌چی و گو‌پزایه‌لی بۆ ده‌رده‌پریت،
وه‌ئاماده‌ی هه‌موو جو‌ره‌ قوربانیه‌که‌ له‌پیتاویدا.

پوخته‌ی په‌رستن و به‌ندایه‌تی:

پوخته‌ی په‌رستن و به‌ندایه‌تی بریتی یه‌ له‌ته‌واوی ملکه‌چی بوون بۆ
خو‌شه‌ویسته‌که‌ت، کاتی‌ک ده‌وتریت "طریق معبد" واته‌ پنگایه‌ک ساز و زه‌لیله‌ بۆ
پو‌یشتن. جا به‌نده‌ خو‌شه‌ویسته‌که‌ی زه‌لیل و ملکه‌چی کردووه‌ بۆ خو‌شه‌ویسته‌که‌ی
، هه‌ریویه‌ به‌ندایه‌تی به‌رزترین و شانازیت‌ترین پله‌ و پایه‌یه‌ مرؤف پیتی گه‌یشتیت
به‌رامبه‌ر به‌خوا‌ی گه‌وره‌.

پله‌ویایه‌ی به‌ندایه‌تی

- نه‌ی ئاده‌م دل‌گران مه‌به‌ به‌ پی‌ ووتی "أخرج منها" ده‌رجۆ له‌به‌ه‌شتدا، چونکه‌ نه‌مه‌
له‌به‌رژه‌وه‌ندی خۆت و نه‌وه‌ که‌تدایه‌.
- نه‌ی "ئاده‌م" دل‌گران مه‌به‌ به‌نۆش کردنی شه‌ربه‌تی ده‌ربه‌ده‌ری و ئاره‌یه‌ی، چونکه‌ به‌و
هۆیه‌وه‌ بوو رزگارت بوله‌ده‌دی کوشنده‌ی لووت به‌رزى و زوو سه‌رسام بوون بۆ
خۆت "عجب" ، وه‌له‌و میانه‌یه‌وه‌ بوو به‌رگی به‌ندایه‌تیت پۆشی . (وَعَسَى أَنْ تُحِیْرُوا شَيْئًا وَهَرَّ شَرٌّ
لَّكُمْ...البقرة: ٢١٦).
- نه‌ی "ئاده‌م" والله‌ی نه‌و کاته‌ی سه‌رینجیت کرد و یاخی بووی له‌خودا ، هیچ کام له‌مانه‌
سوودی نه‌بوو بۆت ، نه‌سه‌ربه‌ریت به‌ سوژده‌ی فریشته‌کان (أسجدوا). وه‌نه‌پله‌و پایه‌ی (علم ادم)
وه‌تایه‌قه‌ندیت له‌شیوازی دروستکردندا (لما خلقت یبى‌دی) وه‌ شانازیت به‌ (ونفخت فی‌ه‌ من
روحی) هیچ له‌مانه‌ سوودی نه‌بوو بۆت، ته‌نها نه‌و زه‌لیله‌ نواندنه‌ت نه‌یت که‌وه‌ک به‌نده‌یه‌کی
سته‌مکاری ناچار دانت نا به‌خۆتدا ووت: (رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا...الأعراف: ٢٢٣).
- وه‌ کاتیکیش زری پۆشی یه‌ کتاپه‌رستیت پۆشیه‌ سه‌ر جه‌سته‌ی سوپاس گوزاریتدا، چیت تیره‌
ژه‌ره‌ویه‌کانی دو‌ژمن نه‌یانترانی بت کوژن و سه‌رجه‌م برینه‌کانیشت سا‌پژپروون.
بۆ زیاتر ئاشنا بون له‌م بابته‌ ، پروانه‌ کیتی "کنز الفوائد" ی نووسه‌ر.

ابن القيم الجوزی

خوای گه وره باس له به پڙتږتږین دروست کراوی ده کات ، که پیغه مبه ر محمد ﷺ له پیگه ی به ندایه تی یه وه گوزارشتی لی ده کات، پیگه ی پیغه مبه رایه تی وبلندبوونه وه یه بۆ ئاسمانه کان ، که له چه ندین ساتی جۆراو جۆردا به بنده ناوی ده بات که ده فهرمیت: (وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا... الجن: ۱۹) واته: کاتیک پیغه مبه ر "محمد" بانگه وازی بۆ یه کتاپه رستی ده کرد ده سته ده سته پهری وئاده میزاده کان ده یانه ویست له ناوی به رن.

وه ده فهرمیت: (وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِ... البقرة: ۲۳) واته: نه گهر ئیوه به گومانن به رامبه ر به نه و قورئانه ی نارد و ومانه ته خواره وه بۆ بنده که مان "محمد"، جا بایئوه بتوانن یه ک سورته ی هاوشیوه ی به یئن. وه ده فهرمیت: (سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى... الإسراء: ۱) واته: پاکی و بی گدی وستایش بۆ نه و خودایه ی که شه وره وی له به شی یه که می شه ودا به بنده ی خوی "محمد" کرد له مزگه وتی که عبه وه بۆ مزگه وتی نه قسا.

وه له فهرمووده ی (الشفاعة) دا هاتوه: (اذهبوا الى محمد عبد غفر الله له متقدم من ذنبه وما تاخر).^۱ واته: بچن بۆلای محمد ، به بنده یه که که خودا له تاوانی پاش و پیتی خوش بووه.

که واته پیغه مبه ری ئازیز ﷺ به پله ی ته وای به ندایه تی یه وه پیگه ی شه فاعه تی مه زنی به ده ست هیناوه. وه خوای گه وره سه رجه م بونه وه ری دروست کردوه تاوه کو به یه کتایی بیهرستن و وه هاوه لی بۆ بپیارنه دن، که نه مه ش ته وای خۆشه ویستی و ملکه چی یه ، که هر نه مه یه کرۆکی پاسته قینه ی ئیسلام و میله تی ئیبراهیم که هر که سیکی لی بترازیت سه ری لی ده شیویت.

^۱ - نه م فهرمووده یه (صحیح ه)، (بخاری: ۴۴۷۶) وه (مسلم: ۵۰/۳ نووی) گپه یانه ته وه.

نه‌خۆشی و چاره‌سەر

(وَمَنْ يَرْغَبْ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ * إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ * وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ * أَمْ كُنتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِن بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَإِلَهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ... البقرة: ۱۳۰-۱۳۳) واتە: هه‌ركه‌سیك پشت له‌ئاینی ئیبراهیم بكات ئەوا گێله‌و توشی سه‌رلێشێویان ده‌بی‌ت ، وه‌ئێمه ئیبراهیم مان هه‌لێژاردوو له‌دونیاداو كردوو مان به‌ پێشه‌نگ و پێشه‌وا. وه‌له‌ قیامه‌تدا له‌ پیزی پیاوچاكاندایه ، وه‌كاتێك خودا به‌ ئیبراهیمی فه‌رموو ملكه‌چ به‌ ، خێرا ووتی: ملكه‌چ وگوێزایه‌ ئی په‌روه‌ردگاری جیهان بوم. وه‌ ئیبراهیم ویه‌عقوب وه‌سێتیان بۆ نه‌وه‌كانیان كرد كه‌ خودا ئه‌م ئایینه‌ی بۆ هه‌لێژاردوون ئێوه‌ش به‌ موسڵمانێتی نه‌بی‌ت نه‌مرن. وه‌تا دواهه‌ناسه‌تان په‌په‌وه‌ی یه‌كتابه‌رستی بکه‌ن. ئایا ئێوه "جوله‌كه‌و گاوه‌ره‌كان" ئاماده‌ی سه‌ره‌مه‌رگی یه‌عقوب بوون؟ نه‌و كاته‌ به‌كوپه‌كانی ووت: دواى مردنى من چى ده‌په‌رستن؟ هه‌موویان ووتیان: خواى تۆو باوباپیرانت ده‌په‌رستین، كه‌خودایه‌تى تاك وته‌نهایه وه‌ئێمه هه‌موو ته‌سلیم وه‌فرمانبه‌ردارى ئه‌وین.

هه‌ر بۆیه‌ گه‌وره‌ترین تاوان له‌لای خودا بریتی یه‌ له‌هاوبه‌شى په‌یداكردن بۆ خودای تاك وته‌نها.

بنه‌په‌تى هاوبه‌شى دانان بۆ خودا

بنه‌په‌تى هاوبه‌شى دانان بۆ خودا بریتی یه‌ له‌هاوبه‌شى له‌خۆشه‌یستیدا، هه‌روه‌كو خودا ده‌فه‌رمی‌ت: (وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَاداً يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ... البقرة: ۱۶۵) واتە: هه‌ندێك هه‌ن له‌خه‌لكی ده‌چن له‌غه‌یری خودای گه‌وره‌ هاوبه‌ش وهاوه‌لى بۆ بپیارده‌ده‌ن و به‌ئهندازه‌ی خودا

ئەوانیان خۆش دەوێت وگوێرایە ئی دەبن. بەلام براداران تەنها و بەیە کتایی خودایان خۆش دەوێت وە لە خۆشویستندا هاوبەشی بریارنادەن. جا لێردا خودای گەرە ئاماژە بەو دەکات کە هەندێک کەس لەخۆشەویستیدا هاوبەش بۆ خودا بریارە دەن. سەبارەت بە لێکدانەوێ ئەم ئایەتە ووتراوە: مەبەست لەوێ "أَشَدُّ حُبًّا لِّلَّهِ" ئەوێ لەپێشدا هەردوو لاخودایان خۆش ویستوو، بەلام دواتر پێپێک هاوبەشیان بۆ بریارداوە لەخۆشەویستیدا، بەلام براداران لەسەر یەکتایی خودایان خۆش ویستوو.

جا خۆی گەرە سەرچەم بونەوێ بۆ ئەوێ دروست کردوو کە بەتاک و تەنهایی خودایان خۆش بویت و هاوبەشی بۆ بریارە دەن، هەر لەبەر ئەم مەبەستە یە زۆر بەتوندی پەدی ئەو کەسانە دەداتەو کە دەچن جگە لەخودا پەناوێشت و تەکا کار هەلەبژێرن، کە دەفەرمیت: (إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ ذَلِكَ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ... یونس: ۳) واتە: پەرەردگاری ئێو "الله" یە کە لە شەش پۆژ زەوی و ئاسمانی هێناوە تە بوون، دواتر لەسەر عەرشی مەزت لەنگەری گرتوو، وە هەر خۆشی پلان و بریاری هەموو شتێک دەردەکات. وە هیچ کەس نی یە تەکا روو شەفاعەت خاوەنیت بەبێ مۆلەتی ئو، جا ئو پەرەردگارتانە کە وابوو بەتاکێ ببەرستن، ئایا بیر ناکەنەو.

هەرەها دەفەرمیت: (وَأَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُخْشَرُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ... الأنعام: ۵۱) واتە: کەواتە بەقورئان ئەوانە ناگادار بکەرەو کە دەترسن کۆبکێنەو بۆلای پەرەردگاریان، ئەوکاتە کەس نی یە جگە لەو پەرەردگارە پشتیوانیان لێ بکات و کەسیش نی یە تەکا کاریان بیت، ئایا ئێتر خۆتان لە سنووری خودا ناپاریزن.

نه خوشی و چاره سهر

پاشان جهخت له سهر هه ریه که یان ده کاته وه به ته نها ده فره رمیت: (ام اتخذوا من دون الله شفعا قل الی کانونا لایملکون شیئا ولا یعقلون * قل الله الشفاعة جمیعاً... زمر: ۴۳-۴۴) واته: ئایا جگه له خودای گه وره تکاکار و شه فاعهت خوازی تریان هه لێژاردووه ، جا پێیان بلێ ئایا نه گه ر تکاکاره کانتان هیهچیان به ده ست نه بوو. ئایا عاقل نابن؟ پێیان بلێ هه موو تکاکار و شه فاعهت خوازه یه کان ته نها بۆ خودای گه وره یه.

وه ده فره رمیت: (من ورأیهم جهنم ولا یغنی عنهم ما کسبوا شیئاً ولا ما اتخذوا من دون الله أولیاء ولهم عذاب عظیم... الجاثیه: ۱۰) واته: له قیامه تدا دۆزه خ به دوا یانه وه یه و لێی قوتار نابن ، هه رچی یه کیان کرد بوو فریایان ناکه ویت ، وه هه موو نه وانه یشی که له بری خودا کرد بوو یانن به پال پشتی خویان ، سزایه کی زۆر گه وره و سامناک بۆیان ئاماده یه .

جا نه گه ر به نده کان ته نها پشت به خودا ببه ستن ، نه و خودای گه وره ده بیتته پشت و په نایان ، به پیچه وانه ی تر که جگه له خودا پشت و په نا به که س و شتی تر ده به ستن . به لێ خالی وه رچه رخان وه لێ سووری نیوان یه کتاپه رستان و هاویه ش دانه ران لێره دایه که ته نها و ته نها خودا پشت و په نا و شه فاعهت خواز و تکاکاری پاس ته قینه ی به نده کانه .

پوخته ی مه به ست:

پوخته ی به ندایه تی له وه دایه که نابیت له خۆشه و یستیدا هاو به شی و هاو هل بۆ خودا بریار بدریت . وه پاشان پێویسته خۆشه و یستیمان بۆ پیغه مبه ری خودابیت له پیش خۆمان و مال و خێل و خانه واده و . هتد . چونکه خۆشویستنی پیغه مبه ر له ته واکاری خۆشه و یستی خودا دایه . پاشان هه موو خۆشه و یستیه کمان به پێوه ری (بۆ خودا و له پێناوی خودا) دا ببێوین .

مهروه کو له (صحیحین) دا هاتوو که پیغهمبر ﷺ فرمویه تی: (ثلاث من کن فیه وجد بهن حلاوة الايمان).^۱ مهروه ها له ووته یه کی (صحیحین) دا هاتوو بهم شیوه یه: (لا يوجد حلاوة إلا من كافية ثلاث خصال: ان يكون الله ورسوله احب إليه مما سواهما، وان يجب المرء لایحبه إلا لله. وان یکره ان یرجع فی الکفر بعد اذا انقذه الله منه کما یکره ان یلقى فی النار).^۲ واته: سی شت "خه سلّه" له هر که سیکدا بیت ، نه وا چیرزی شیرینی باوه پ ده چیرزیت وه مهروه ها هاتوو بهم چه شنه ش: هیچ که سیک چیرزی شیرینی باوه پ ناچیرزیت گه ر نه م سی خه سلّه ته ی تیدا نه بیت "ده بیت خوداو پاشان پیغهمبری خودای له مه موو که سیک وشتیکی تر خوشتر بویت ، وه زوری پی ناخوش بیت ، وه هر که سیک خوشیست ته نها له بهر خودا خوشی بویت. وه زوری پی ناخوش بیت کاتیک ده بیینی که سیک واده گه ریته وه سهر بی باوه پی که پیشتر خودا پرکاری کردبوو لئی، نه وه نده ی پی ناخوش بیت وه ک بلئی خوی فری ده دریته نیو ناگره وه."

وه له (سنن) دا هاتوو که پیغهمبر ﷺ فرمویه تی: (من احب الله ، وابغض الله، واعطى الله، ومنع الله، فقد استكمل الإيمان).^۳ واته: هر که سیک ته نها له بهر خودا خه لکی خوش بویت ، وه به ته نها له بهر خودا رقی له خه لکی بیت، وه ته نها له بهر خودا شت ببه خشیت، وه ته نها له بهر خودا پیگر بیت، نه وا به پاستی بیروباوه پی ته واو پوخته .

مهروه ها له فرموده یه کی تردا پیغهمبر ﷺ ده فرمیت: (ما تحاب رجلان فی الله الا کان افضلها اشدها حبا لصاحبه). واته: نه گه ر دوو که س له پیتناوی خودا

^۱ - نه م فرموده یه (صحیح) ه، (بخاری: ۱۶) و (مسلم: ۴۳ - الايمان) گیرایانه ته وه .

^۲ - نه م فرموده یه (صحیح) ه، هه مان سهر جاوه ی پشور .

^۳ - نه م فرموده یه (حسن) ه، (ترمذی: ۲۵۲۱) وه (احمد: ۴۳۸/۳) وه (حاکم: ۱۶۴/۲) گیرایانه ته وه . (البانی) به صحیحی داوه له قه لیم . وه حافظ ذه بی (لئی بی ده نگ بوونه .

نەخشى و چارەسەر

يەكترىان خۆش ويست ، ئەوا باشتىن كەسيان ئەو يانە كەزىياتر برادەرەكەي
خۆشتر بویت .

جا ئەم خۆش ويستانە لە پېويستى وتەواو كارىەكانى خۆشەويستى خودان .

جۆرەكانى خۆشەويستى بۆ خودا

جۆرەكانى خۆشەويستى بۆ خودا دابەش دەبيت بۆ چوارچۆرى سەرەكى ، كە
پېويستە جىابكرىنەو لەخۆشەويستىەكانى تر ، كەئەوانىش ئەمانەن : _

۱- خۆش ويستنى خودا :

واتە خواي گەرەت لە ھەموو شت و كەسيكى تر زىياتر خۆش بویت كە ھاوتاي
نەبيت . جا بەتەنھا ئەمە مايەي پزگار بوونە لەدۆزەخ و بەدەست ھېنانى بەھەشت
نى يە ، چونكە ھەريەكە لەجولەكەكان و خاچ پەرستەكانىش خودايان خۆش
دەويت ، بەلام كەچى توشى سزاي دۆزەخ دەبن و لەبەھەشت بى بەش دەبن .

۲- خۆش ويستنى نەوھى كە خوداي خۆش دەويت :

واتە ئەو شتانەي كە خودا خۆشيانى دەويىن ، تۆش لەقولاي دل و دەرونتەو
خۆشت بوين . جا ئەمە بنەماي سەرەكى چوونە نىو ئىسلامەو ھەدرەچوونە
لەنىو بى باوھەري . وەخۆشەويستىن كەس لاي خودا ، بەھيترىنيانە لەم جۆرە
خۆشەويستى يەدا .

۳- خۆش ويستن بۆ خودا لەپيئاو خودا :

واتە ھەركەس وشتيكمان خۆش بویت تەنھا لەبەر خوداو لە پيئاوي پەزامەندى
خوداي گەرەدا بيت و دوور بيت لەنيازو مەبەستى تر . وەئەمەيان لە پېويستى
وتەواو كارىەكانى خۆشويستنى خودايە .

۴- خۆش ويستن لەگەل خودا :

ئەم جۆرەيان پيى دەوتريت "ھاوبەشى دانان بۆ خودا لە خۆشەويستيدا" ، واتە
كەر بيتو لەگەل خوداي گەرەدا ھاوبەشمان بۆ دانا لەخۆشەويستيدا ، وەلە

پیناوخودا نه بوو ئەو خۆشه‌ویستی یه، ئەوا هاوبه‌ش وهاوتاتان بۆ خودا بپیارداوه له خۆشه‌ویستیدا. وه‌به‌مه‌ش ده‌وتریت (المحبة الشریکة - خۆشه‌ویستی هاوبه‌شی)
۵- خۆشه‌ویستی سروشت:

که‌ئەم جۆره‌یان زۆرمه‌به‌ستمان نی یه لی‌ره‌دا باسی بکه‌ین، ئەمه‌ش به‌کورتی:
حه‌زو ئاره‌زووی مرۆڤ بۆ ئەو که‌س وشتانه‌ی که‌له‌ گه‌ڵ سروشت وفی‌تره‌تی خۆیدا ده‌گونجیت، وه‌ک خۆشه‌ویستی خیزان، باوک دایک منداڵ، ئاو خواردن...هتد.

که‌ئەم جۆره‌یان ئاساییه‌ له‌دل وده‌رونی مرۆڤدا هه‌یه، به‌مه‌رجێک ته‌شه‌نه‌ نه‌کات و نه‌گاته‌ ئاستی خۆشه‌ویستی خودای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمیت: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ...المنافقون: ۹) واته: ئەو باوه‌پداران هه‌ول بده‌ن که‌مال و سامان و پۆله‌کانتان نه‌بنه‌ هۆی ئەوه‌ی که‌له‌ یادی خودا سه‌رقاڵتان بکه‌ن و که‌م ته‌رخه‌می بنوینن و بۆ ئاگانان که‌ن.

وه‌ده‌فه‌رمیت: (رِجَالٌ لَا تُلْهِهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ...النور: ۳۱) واته: پیاوانێک که‌ ستایشی خودا ده‌که‌ن، که‌هێچ کاتی‌ک بازرگانی کڕین و فرشتن سه‌رقاڵیان ناکات و بۆ ئاگیان ناکات له‌یادی خودا.

۷- ته‌واوی خۆشه‌ویستی "الخلّة":

ئەمه‌ هه‌وته‌مین دوايه‌مین پله‌ی خۆشه‌ویستی یه‌ له‌پله‌کانی خۆشه‌ویستی که‌ پێی ده‌وتریت "ته‌واو کۆتایی خۆشه‌ویستی".

واته‌ چیت له‌دلدا جگه‌یه‌کی تر نابێته‌وه‌ بۆ خۆش و یستی هێچ که‌س وشتێکی تر، جگه‌ له‌خۆشویستراوی سه‌ره‌کی نه‌بێت. وه‌به‌هێچ شیوه‌یه‌کیش ئەو دلّه‌ جینگه‌ی هاوبه‌ش وهاوتا ناکاته‌وه‌ له‌خۆشه‌ویستیدا. ئەم پێگه‌یه‌ تایبه‌ته‌ به‌دۆستانی خودا که‌هر به‌که‌ له‌پێغه‌مبه‌ران (ابراهیم و محمد) سلا و درودی خودایان له‌سه‌ر بێت. هه‌روه‌کو پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمیت: (إن الله اتخذني خليلاً كما اتخذ إبراهيم

خلیلا) ۱ واته: خوای گوره منی کردوته خه لیلی خوی، هه روه کو پیشتر ابراهیمی کردوته خه لیلی خوی.

هه روه ها له (صحیح) دا هاتوو که پیغه مبر ﷺ فرمویه تی: (لو کنت متخذاً من اهل الأرض خلیلاً لاتخذت ابابکر خلیلاً، ولكن صاحبکم خلیل الله) ۲ واته: نه گهر من له خه لکی سهر زه وی دوست وخه لیلیکم هه لېزاردایه، نه وا" ابر بکر" ده بوو، به لام من خه لیلی خودام.

وه له فرموده یه کی تر دا ده فرمیت: (انی ابرأ الی کال خلیل من خلته) ۳ واته: من خۆم به ری نه که م له ههر خه لیلیک که به نه ندازه ی خه لیلی خۆشم ویستبیت. وه کاتیک که پیغه مبر" ابراهیم (س.خ)" حه زی به کوپیک کرد، خوای گوره پیی به خشی، جا خۆشه ویستی نه و کوپه به شیک له دلی "ابراهیمی" داگیر کرد، وه خوای گوره ش نه م کاره ی پی خۆش نه بوو که له دلی ابراهیمدا خۆشه ویستیکی تر هه بیت جگه له خواد. ههر بویه له خه ودا فرمانی به ابراهیم کرد که نه و مندا له سهر بېره و بیکره قوچی قوربانی بۆ خدا. که نه مه ش گوره ترین تاقی کردنه وه بوو بۆ دلی ئیبراهیم (س.خ). مه به ست لیتره دا سهر بېرینی کوپه که نه بوو، به لکو سهر بېرینی خۆشه ویستی نه و کوپه بوو له دلی حه زه تی ئیبراهیمدا. ههر بویه کاتیک که ئیبراهیم ویستی کوپه که ی سهر بېریت. خوای گوره بریاری دا به له بری کوپه که ی مه پیک سهر بېریت و کوپه که ده ریا زبیت. وه نه مه ش بووه سونه تیکی به رده وام...

هه روه کو هه میشه خوای گوره ههر بریاریکی هه لوه شان دبیت وه به شیک کی که می لی هیلا ره ته وه. وه کو "هیشتنه وه ی پینج نویژی فره ز له بری په نجا نویژی

۱ - نه م فرموده یه (ضعیف الأسناد) ه، پروانه (السلسلة الضعيفة) ی (البانی: ۳۰۳۴).

۲ - نه م فرموده یه (صحیح) ه، بخاری: ۳۶۵۶ وه (مسلم: ۱۶۵/۱۵ نوی).

۳ - نه م فرموده یه (صحیح) ه، هه مان سهر چاره ی پیشوو.

فرز^۱، وه هيشتنه وهی خيرو صه ده قه له کاتی ویسترا قسه له گه ل پیغه مبهردا بکریت.

له نیوان خوشه ویستی و خلیل ۱۵

هندیک که س پیمان وایه "خوشه ویست" پوختر و فراوانتره له "خلیل"، وه هروه ها ده لاین ه زه تی ابراهیم "خلیل الله" یه، به لام محمد ﷺ خوشه ویستی خودایه "حبیب الله" یه.

به لام له راستیدا به م شیوه یه نی یه، چونکه "خوشه ویستی" گشتی یه، به لام "خلیل" تاییه تی یه، وه خلیل کوتار ته وای خوشه ویستی یه. ههروه کو پیغه مبهردا ﷺ رایگه یاندوه که خوی گه وره له گه ل ئیبراهیم دا هه لی بژاردون به خه لیلی خوی. وه ههروه ها په دی نه وهی کردوته وه که له سه ر زه ویدا خه لیلی هه بیئت جگه له خودا، له گه ل نه وه شدا خوشه ویستی دهر برپوه بۆ هه ریه که له (خاترو عایشه و ابوبکر و عمر) ﷺ.

ههروه ها خوی گه وره خوشه ویستی خوی بۆ چه ندین وچین وتویژ دهر برپوه ، له وانه: ته و به کاران، چاکه خوازان، ئارامگران...: (يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ... البقرة: ۲۲۲).

ههروه ها گه نجی ته و به کار خوشه ویستی خودایه، به لام له گه ل هه موو نه مانه دا خوی گه وره خه لیلی خوی بۆ دووان دهر برپوه که (محمد و ابراهیم) ه سلاو ودرودی خودایان له سه ر بیئت.

^۱ - نهمه کاتی خوی به پی ده فی نهم نایه ته فرز بروه که ده له رمیت: (يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَاجَرْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ تِجَارَتِكُمْ صَدَقَةٌ ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَطْهَرُ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ... المجادلة: ۱۲) واتسه: نهی باوه و داران کاتیک ویستان قسه یه که له گه ل پیغه مبهردا بکه ن، نهوا خیر و صه ده قه به که نهمان بدهن که بۆ خوتان باش و پاکره، وه خوی گه وره لی بورده و به خشنده به.

جياوازى لەنيوان خۆشەويست و خۆشەويستىن

وھەكو پىشتەر ووتمان ھەمىشە مۇقۇ دەست بەردارى خۆشەويستىكى بچوك دەبىت
لە پىناو خۆشەويستىكى گەرەدا، وھەرەھا لەپىناو بەدەست ھىنانى
خۆشەويستىكى گەرەدا ئامادەيە خۇى توشى ناخۇشى ومەينەتى بچوك بكات،
كەوا سروسىتى ژىرى وعەقلى وايە كە گەرەترىن خۆشەويست ھەلبىزىت لە
بچوكترىنيان ، وھەكەترىن وبچوكترىن ناپەھەتى ھەلبىزىت لە گەرەترىن
وژۇرتىنيان. وھەم كارە پىويستى بە دووبەنەماي گەرە ھەيە: _

(ھىزى ھەست كردن وزانىن ، ئازايەتى دل). واتە پىويستە مۇقۇ ھەست
بەباشترىن وگەرەترىن خۆشەويستەكانى بكات ، بوپروئازابىت بتوانىت ھەلبىزاردن
ئەنجام بدات لەم بوارەدا. بەلام ئەگەر بە پىچەوانەي ئەمەو كرا ، ئەوا لاوازيان
لەبوارى ھەست كردن وزانىنە، ياخود دلى ئازاو بوپرونى يە ناتوانىت لەژىر
كارىگەرى دەرەون دەرچىت.

زۆرىك لەخەلكى گىرۆدەي ئەم دەرەدە بوونە وھەزوتارەزووكانى زالە بەسەر ژىرو
باوھەپياندا ،باشەو خراپەيان لەم پوانگەيەو دەپىتون، تەننەت ھەندىك جار
پىزىشكەكان ئاگادارى ھەندى كارى دەكەنەوھەكە زيان بەخشە، كەچى نەخۇشە
خۇى ناگىرەت و دەرەونى زالەو ئەنجامى دەدات. زۆرىك لەو كەسانەي دلىان نەخۇشە
،گوى بەسەلامەتى دلىان نادەن وھەمىشە ھەزوتارەزووكانىان تىردەكەن
وھەرچەندە زيان بەخش بىت بۆيان.

پوختەي شەپ وچاكە:

پوختەي شەپ لەلاوازى وبى ھىزى ھەست وئىدراك و دەرەون نزمى دايە. وھەپوختەي
چاكەش لە بەھىزى ھەست وئىدراك و شكۆمەندى دەرەون دايە.

كەواتە خۆشەويستى وئىرادە بنەپەت و بزوينەرى ھەموو كارىكن. ھەرەھا پىق
وكىنەو ناخەزى بنەپەت و دەست بەردارى ھەموو كارىكن. جا ئەم دوھىزە مەزەنە

لەدەلدا ، وەسەرچاوەی چەرمەسری و بەختەوهری دڵن. وەپالئەری ھەموو کاریکی ئارەزوومەندانە بریتی یە لە خۆشەویستی و ئیرادە. وەئەنجام دانەکەشی دەگەرێتەوہ بۆ لاوازی لەیەکی لەو دووپالئەرە سەرەکی یە، کەھەندێ جار پق وکینە وناحەزی دەگرێتەوہ. جائەمە بنەپەتی فەرمان کردن وپێگرتنە، پاداشت و سزایە.

جا لێرەدا وەلامی ئەو پرسیارە پوون دەبێتەوہ کە "ئایا دەست بەردار بوون لەکاریک" فەرمانێکی وجودی یە؟ یاخود عەدەمی یە؟

پوختەکە: لێرەدا دووبەشە:

دەست بەرداربوونێک دەگەرێتەوہ بۆ نەبوونی ھۆکاری کارەکە لە "ئیرادەو خۆشەویستی" کە بەمەیان دەوترێت "عەدەمی-نەبوونی".

وہ دەست بەرداربوونێک دەگەرێتەوہ بۆ بوونی پێگربەک لە "پق وکینەو ناحەزی" کە بەمەیان دەوترێت "وجودی-بوونی".

ھەوێی خەلکی بۆ بەدەست ھێنانی بەرژەوہەندی و دوورکەوتنەوہ لە

زەرەرمەندی یە

بۆ گومان مەژۆ ھەمیشە لە ھەموو ووتە و کردار ئەنجام دانێکدا، تەنانەت لە دوورکەوتنەوہ و دەست بەرداربوونی ھەرکاریکدا، مەبەستی سەرەکی بەدەست ھێنانی بەرژەوہەندی و دوورکەوتنەوہ لە زەرەرمەندی یە.

ئەمە پێوھری ھەموو خاوەن ژیری یە کە لەژياندا، بەلام مەخابن زۆریک لەخەلکی لەم پێوھەدا توشی شیوان ولی تیکچوون ھاتوون. کاتێک کە ئامادەن لەپیناوی بەدەست ھێنانی بەرژەوہەندی یەکی کەم وچێژێکی کاتی خۆیان توشی چەرمەسەری و سزاوئەشکەنجە یەکی زۆرە نەبپاوەکەن وە توشی زیانی ھەمیشەیی دەبن. ھەربۆیە دەبینین کەسانێکی زۆر لەبەر چێژ و خۆشیە کاتی

واته خۆش ویستنی که سیک یان شتیک له بهر خودی خۆی نا ، به لکو له بهر هۆکاری تر خۆشویسترا بیت ، وه جگه له خۆش ویستنی خوای گه وره سه رجه م خۆشویستراوه کانی تر به هۆی خوداوه خۆشویستراون ، وه هه ر له ئه وه وه خۆشویستراوه که یان سه رچاوه ده گریت. وه ک خۆشویستنی پێغه مبه ران، فریشته کان.. هتد.

که واته لی ره دا جگه له خودا هه موو خۆشویستراوه کانی تر شایه نی خۆش ویستن و پێ لێ بوونه وه ن له یه ک کاتدا. بۆ نمونه گه ر که سیک رقی له و شتانه بوو که خودا خۆشی ده وێن، بۆمان ده رده که ویت که تا چ ئه ندازه یه ک خۆشویستراوه کانی تری لایه سه نده و دژایه تی خودا ده کات، وه به پێچه وانه وه که سیک که خودا هه رشتیکی خۆش بویت ، ئه ویش هه مان شتی خۆش ده ویت وه بۆمان ده رده که ویت که چه ند پشتیوانی له خودای گه وره ده کات.

جا پێویسته ده ست به م پێوه ره وه بگرین ، تا بزانی چه ند ئیمه موالات و پشتیوانیمان هه یه بۆ خوای گه وره ، چونکه ولایه ت واته خۆش ویستنی ئه و شتانه ی که خودا خۆشی ده وێن ، وه هه ره ها پێ لێ بوونه وه له و شتانه ی که خودا رقی لێ ده بیته وه . جا ئه مه په یوه ندی به زۆری نوێژ و پۆژوه وه نی یه و ئه مه تایبه ته به دل.

جۆره کانی خۆشه ویستی به هۆی که سانی تره وه: _

یه که م: هه رله گه ل به ده ست خستنی دا هه ست به چێژو خۆشی ده گریت. دووهم: ئه و جۆره یه که ئازارو زیان به خشه ، به لām خۆی ده گریت تا ده یگه یه نیتته خۆشویستراوه که ی.

هه ره کو خوای گه وره ده فه رمیت: (کُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهُ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ... البقرة: ۲۱۷) واته: خوای گه وره کوشتاری له سه ر پێویست کردن

نەخشى و چارەسەر

ھەرچەندە لەسەر دلتان ناخۆشە، بەلام دوورنى يەشتىكتان پى ناخۆش بىت، بەلام لەپاستىدا خىرى تىدايە بۆتان. ۋە دوورنى يەشتىكتان پى ناخۆش بىت، بەلام لەپاستى خراپە بىت بۆتان، ۋە تەنھا خۋاى گەرە زاناۋ داناىە و ئىۋە نايزانن. جا لىرەدا كوشتارىيان پى ناخۆشە، بەلام باشتەرە بۆيان چونكە دەيان گەيەنئە پەزەمانەندى خۆشەويست. ھەرۋەھا دەرونى مەۋە ئارەزوۋى پىشوو و خۆشگوزەرانى و ئارەزوۋبازى دەكات، ئەمە خۆى خۆشە بەلام زۆر خراپە، چونكە دەبىتە مايەى لە دەست دانى پەزەمانەندى خۆشەويست.

جا كەسى ژىرو ھۆشيار دووربىنانە لەشتەكان دەكۆلئە ۋە ھىچ كاتىك خۆشى يەكى ھەمىشەيى ناكاتە قوربانى خۆشەيەكى كاتى. جا ھالەتەكان چوار جۆرن: _

۱- خۆشويستراۋىك بمان گەيەنئە بەخۆشەويستراۋ.

۲- ناخۆشى يەك دەمان گەيەنئە بە ناخۆشى.

۳- ناخۆشى يەك دەمان گەيەنئە بەخۆشەويستراۋ.

۴- ۋەخۆشويستراۋىك دەمانگەيەنئە بە ناخۆشى.

۱- خۆشويستراۋىك بمانگەيەنئە بەخۆشويستراۋ:

ئەم جۆرەيان لە ھەردوۋلاۋە خىرو چاكەيە و پىۋىستى بە ئەنجام دان ھەيە.

۲- ناخۆشى يەك دەمان گەيەنئە بە ناخۆشى.

ئەم جۆرەيان لە ھەردوۋلاۋە خراپە و پىۋىستە دەستى لى ھەلبگرين ولىى دوربىكە وينە ۋە.

پاشان دووبەشەكەى تر ماۋە كە برىتىن لە: _

۳- ناخۆشى يەك دەمان گەيەنئە خۆشەويستراۋ:

۴- خۆشويستراۋىك دەمان گەيەنئە بە ناخۆشى:

جا مرقۇلە دونیادا ھەمیشە لەنڧوان ئەم دووانە یاندا کیشمە کیش دەکات، جارێک بەم لاو جارێک بەولا دەکەوێت، مرقۇی ھۆشیارو ژیر و باوە پدار بەلای ئەوایاندا دەپوات کە لەکۆتایدا دەگات بە خۆشەویستراوەکە و خێر و چاکە ی ھەمیشە یی دەست گیر دەبێت، بەلام مرقۇیک ھەزو ئارەزوو و دەروون پیشەوایەتی بکات ئەوا بەلای خۆشە کاتیە کەدا دەچێت و سەرئەنجام وزەرەرمەند دەبێت.

خۆشەویستی بنەپەرتی خواپەرستی یە

جا ئەگەر خۆشەویستی بنەپەرتی ھەموو کارێکی ھەق و پراستی بێت، ئەوا خۆشەویستی خوداو پێغەمبەرە کە ی بنەغە و بنەمای ھەموو کارێکی ئاینی یە، جا بنەمای ھەموو کارێکی ئاینی بریتی یە لە خۆشویستنی خوداو پێغەمبەری خودا. وە بنەمای ھەموو ووتە یە کێ ئاینی بریتی یە لە بەپراست و دروست زانینی خوداو پێغەمبەری خودا.

جا ھەر ویست و ئیرادە یە ک پێگری کرد لە دەربڕینی تەواوی خۆشەویستی بۆ خودا، وە ھەر وەھا ھەر گومانێک پێگری کرد لە بەپراست زانینی خودا، ئەوا زەرەرمەندە بە بنەپەرتی باوە پ لاوازی دەکات. جا ئەگەر لەو حالە تەو تەشەنە ی کرد و گەیشتە ئاستی خۆش نەویستنی خودا و بەپراست نە زانینی پێغەمبەرە کە ی، ئەوا دەبێتە کافرو گومراو ھاوبەش بپاردر.

لە پێداویستییەکانی خۆش ویستنی خودا:

دۆستایەتی و دژایەتی کردن

واتە پێداویستییەکانی خۆش ویستنی خودا بریتی یە لە دۆستایەتی و پشتیوانی کردنی خۆشەویستانی خودا، دژایەتی کردنی ناھەزان و دوژمنانی خودا. وە ئەم دووکارە دژاودێری یە کترن، واتە دۆستایەتی خۆشەویستانی خودا نا کرێت ھەتا کو دژایەتی ناھەزانی خودا نەکەیت. ھەر وە کو خوای گەرە سەبارەت بە پیشەوای خۆشەویستمان باس دەکات، ابراھیم کە پوودە کاتە گە لەکە ی دەلێت: (قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ

نه خوشی و چاره سهر

مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ * أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ الْأَقْدَمُونَ * فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّي إِلَّا رَبُّ الْعَالَمِينَ... (الشعراء: ۷۵-۷۷) واته: ابراهيم پيتان - هلئت: ثايا ئيوه نابينن چي ده په رستن؟ "كه ي ئه م شتانه شايه ني په رستنن" به راستي ئيوه و باوبا پيرانتا به هله دا چوون. نه وانه ي ئيوه ده يان په رستن به دلنيايييه وه دوزمني منن و وه به دوزمني خوميان ده زانم ، جگه له په روه ردگاري جيهان نه بيت كه به ته نها شه ياني په رسته نه.

جا ئه م دژايه تي كړدنه ي ابراهيم (س.خ) نذر پيوسته بو به جي گه ياندني دوستايه تي بو خدا. هر ئه م هه لوسته جوانانه بوو كه خواي گه وړه ده يان كاته پيشه ننگ ودا و امان لي ده كات كه شوپنيان بكه وين كه ده فهرميټ: (قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَاءُ مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحَدَهُ... (المتحنة: ۴) واته: به راستي ئيوه له "ابراهيم وشوين كه وتواني" باشترين پيشه ننگان هه يه، كه كاتي پويان كړده گه له كه يان ووتيان: ئيمه به رين له ئيوه وله و شتانه ش كه له جياتي خدا ده يان په رستن ، ئيمه باوه پمان به و ثانيه ي ئيوه ني يه. ئيتر دوزمنايه تي وپقه به رايه تي له نيتوانمان به رپابوو تا نه وكاته ي ده گه پينه وه و باوه ر به خوداي تاك و ته نها ده مينين.

هه روه ها ده فهرميټ: (وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ * إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ... (الزخرف: ۲۶-۲۷) واته: ابراهيم پوي كړده گه له كه ي و باوكي پتي ووتن: من به ريم له و شتانه ي كه ده په رستن ، ته نها خواي گه وړه نه بيت كه مني به ديهيټاوه و پينمايم ده كات ، دواتر ئه و وشه يه ي "به كته په رسته ي" هيشته وه بو هوز وگه لاني دواي خوي بو نه وه ي بگه پينه وه سهر پيگه ي راست.

لا إله إلا الله... ئەو ووشەیه بوو که ئیبراهیم بۆ ھۆزەکە ی بە جی هیشت

واتە ئیبراهیم جگە لە پەرستنی خودای تاقانە دژایەتی سەرچەم پەرستراوەکانی دەکرد، وەسیەت و پەیمانیک بۆ ھۆز و گەلەکە ی و سەرچەم پێغەمبەران ی پاش خۆ ی بە جیھیشت کە درێژە بە کاروانی یەکتا پەرستی بدەن ، کەئەو وەسیەت و ووشە یە بریتی یە لە "لا إله إلا الله".

ئەمە ووشە یە کە سەرچەم بونە وەری لە سەر دامە زراوە ، وەژیانی پێ ھاتوو و تە کایە وە ، وە قیبلە ی لە سەر دروست کراوە ، وەئەو ووشە یە ی کە خوین و مال و گیانی پێ دە پارێزێت ، بە ختە وەری و سەر شوپی سەرچەم مرقایە تی لە سەر بە ندە ، بە ھەشت و خۆشیە کان و دۆزە خ و ناخۆشیە کان ی لە سەر بنیات نراوە ، کە مایە ی خۆش گوزە رانی ھەتا ھەتای بە ندە کانە ، کۆلە کە ی سەرچەم ئاین و خواناسانە . (من قال لا إله إلا الله دخل الجنة)^۱ واتە : ھەر کە سێک دوا ووشە ی "لا إله إلا الله" بێت دە چێتە دە چێتە بە ھەشتە وە .

روح ونھینی ئەم ووشە یە

واتە بە تاک زانینی پەر وەردگار و بە پیرۆز پاگرتنی ناو و ئاکارە جوانە کانی تی ، بە رزپاگرتنی پە یامە کە یە تی و ترس و تکاردن لێ ی ، واتە پشت پێ بە ستن و پووتی کردن و گە پانە وە بۆ لای ئە وزاتە ، وە خۆش و یستن و دژایە تی کردنی غە یری ئە وە . بە تە نہا ترسان لە ئە و وگۆی ئە دان بە سەرچەم کە سانی تر ، سوژدە بردن و قوربانی دان و ملکہ چی کردن و بە راست زانین و ھانا و ھاوار بۆ کردن و پە ناپی گرتن و تە نہا و تە نہا بۆ ئە وزاتە پیرۆزە .

کە ھەر ھەمووی لە پوختە ی یە ک ووشە دا کۆ دە بێتە وە ، کە ئە ویش ھیچ پەرستراویک نی یە بە راستی شایە نی پەرستن و خوا یە تی بێت ، تە نہا "الله" نە بێت .

^۱ - ئەم فەرموودە یە (صحیح) ۵، (احمد: ۲۳۳/۵ - ۲۴۷) وە (حاکم: ۳۵۱/۱) گێڕایانە تە وە .

هر له بهر گرنگی و پوپوختی و واتا جوانه کانیټی ، نه وکسه سی ئه م گه واهیه وشایه تی یه بدات وکاری پی بکات ، جهسته ی قه ده غه کراوه له وه ی که ناگر بیسوتینیت. ههروه ها خوای گه وره ده فهرمیت: (وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ... المعارج: ۳۳) واته: کار به ناوه پوکی ئه م شایه تیه بکه ن به نهیټی وناشکرا له جهسته و دل وده روند.

جا خه لکانیکی ژور هه یه شایه تیه که یان مردو وپی گیانه ، وه هه یه شایه تیه که ی نوستوه ، نه گه ر به ناگابیتته وه وه یان نا ، وه هه یائنه شایه تیه که ی پاکشاوه ، وه هه مانیشه شایه تیه که ی ئاماده و پاوه ستاوه هه میشه له سه ر پیی یه ، نمونه ی ئه م شایه تیه هاوشیوه ی گیانه بۆ جهسته . که سی واما ن هه یه پوچی مردوه ، وه هه یه پوچی نه خوشه و نزیکه له مردنه وه ، وه پوچی واما ن هه یه خه ریکه به ناگادیته وه ، به لام پوچی واشمان هه یه دروست وپوخته بزویټنه ری جهسته یه و کاری خۆی ده کات.

وه له فهرموده ی (صحیح) دا هاتوه که پیغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی: (إني لأعلم كلمة لا يقولها عبد عند الموت إلا وجدت روحه لها روحاً) واته: من وشه یه ک ده زانم گه ر مروؤ له سه ره مه رگیشدا بیلټ ، نه و پوچی زیندوو ده بیته وه . واته ژیا نی پوچ به نده به و وشه سه رسوپټنه ره وه ، ههروه کو چۆن ژیا نی جهسته به نده به پوچه وه .

ژیا نی به خته وه ی له دونیا و قیامه تدا

هر که سیک له م ژیا نه دا بۆ ئه م وشه پرشن گداره بژټ و وه تی بکۆشیت و بمرټ ، نه و ژیا نی به خته وه ری هه میشه یی له قیامه تدا به ده ست ده هیټنیت: (وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ * فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ... النازعات: ۴۰ -

^۱ - نه م فهرموده یه (حسن) هه ، (احمد: ۳۷/۱) وه (ابن ماجه: ۳۷۹۵) وه (البانی) له (صحیح جامع) دا هیتا وټی.

(۴۱) واتە: ھەرکەسی لەخوای خوێ بترسیت و بەپاستی ملکه چی بکات، وەرپێگری لەسەرکەشی دەرون بکات، ئەوا لەقیامەتدا پاداشتی بەهەشتی بەرینه بە بەختەوهری تێیدا دەژیت.

وە لە ژیاڵی ئەم دونیایەدا لەبەهەشتی گەپان و پشکنین و دۆزینەوهری پاستی و حەق و دادپەروریدا ژیاو، بەهەشتی تامەزێوی بۆ دیداری پاستەقینە ی خوای گەورە ژیاڵ لە ژێر سایە ی پەزنامەندیدا. ئەمە سروشتی سەرەتای ھەموو خوێشی یەکە لەژیاڵدا، کە پێشەکی یەکە ی بەھەول و ماندوو بوون و شە و نخوێ و ئارامگرتن دەست پێ دەکات و لە کۆتایدا بەختەوهری بە دەست دەھێنیت.

ھەرچەندە خوانەناسان لەخوێشەکانی ژیاڵدا بن، بەلام ژیاڵیان بێ ئامانج و بێ ئاکام و بێ مەبەستە. (مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنشَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً... النحل: ۹۷) واتە: ھەرکەسێک کاری چاکەخوای بکات و بپرواداریت ئەوا ژیاڵتکی پێبەختەوهری پێ دەبەخشین.

و بەختەوهری ژیاڵ بریتی یە لەبەهەشتی دنیا: (فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا... النعام: ۱۲۵) واتە: ھەر کەسێک خوای گەورە بپەویت ھیدایەتی بدات، ئەوا سینە ی ساف و پاک و ئامادە دەکات بۆ ئیسلام، ئەو کەسەش خوای گەورە بپەویت گومرایی بکات، ئەوا دڵی دەگوشیت و سنگی توند دەکات و ھەناسە ی سوار دەبیت، ھەرورەکو بلایت بۆ ئاسمان بەرز بکێتەو.

مروێی پروادار ھەمیشە دەرونی ئارام و دڵ و دەرونی پاک و بیرتیز و گەش بینە وەچاکە خواز و دلتیایە، ئەمەش ھۆکارەکانی بەختەوهری ئەم دونیایە، کە پەییوھندی ھەمیشەیی بەخوداوە ھەبە و ساتیکیش لێی بێ ئاگانابیت، جا پێغەمبەر ﷺ دەفرمیت: (إذا مررتم برياض الجنة فارتعوا، قالوا: وما رياض

نه خوشی و چاره سهر

الجنة؟ قال ﷺ: حلق الذكر^۱ واته: نه گهر گه یشتن به باخچه کانی به هشت به شی خوتان به رن، ووتیان: نهی پیغه مبهری خودا کامه باخچه کانی به هشت به پیغه مبهر ﷺ فرمووی: کۆره کانی یادی خودایه.

هر وهما ده فرمیت: (ما بین بیته ومنبری روضة من ریاض الجنة)^۲ واته: له نیوان مال که م بلنگوی مزگه و ته که مدا، باخچه یه که له باخچه کانی به هشت. هر وهما کاتیک لیان پرسى که بۆچی هه میسه به رده وام ده بیت له پۆژو و گرتن و نان وئاونه خواردن. پیغه مبهر ﷺ فرمووی: (إني لست كهيتكم، إني اظل عند ربي يعطيني ويسقيني)^۳ واته: من وهك ئیوه نیم، من لای خوی خۆم ده میتنه وه، نه و خواردن و خواردنه وه م پی ده به خشیت. لی ردها پیغه مبهر ﷺ مه به سستی نه وه یه مانه وهی له یادی زیکری خودای خۆی برسیتی و تونیتی ناهیت، و نه م کاره ته نها تاییه ته به پیغه مبهری خودا، وهك خۆی فرمووی، بۆ که سیت نى یه.

ژیانی راسته قینه، ژیا نه له گهل خودا

نه م ژیا نه نهی نی یه کی گه وره یه، به خته وهری تیدا نه و نیچیره پاونه کراوه یه که سه رجه م مرقایه تی به دوایدا ویتلن. به خته وهری هه میسه یی له ناسین و دۆزینه وهی حق و راستی دایه، که به و پی یه له سه رجه م نهی نی یه کانی ژیا ن ده گه یت. ناسین و ژیا ن له گهل به دیهینه ری نه م بونه وه رو پیکه ری سه رجه م بریاره کانی، گه وره ترین ده سته کوه وئا مانجه مرقه پیی بگات.

^۱ - نه م فرموده یه (ضعیف الأسناد)، (ترمذی: ۳۵۰۹) و (احمد: ۱۵۰/۳) وه پروانه (السلسلة الضعيفة) ی (البانی: ۱۱۵۰).

^۲ - نه م فرموده یه (صحیح)، (بخاری: ۱۱۹۵) وه (مسلم: ۱۳۹۱) گێر ایانه ته وه.

^۳ - نه م فرموده یه (صحیح)، (بخاری: ۱۹۶۴) وه (مسلم: ۲۱۱/۷ نووی) گێر ایانه ته وه.

هەر شتیك لهما ژيانەدا گرنګ و جیی بایەخ بیټ ، لە دەست دانی زەحمەت دەبیټ . وەهیچ شتیك نی یە جیی بایەخ و گرنګ بیټ بۆ مڕۆڤ جگە لە ژیان لە ژیر سایە ی پەحمەت و میهره بانی خودای گەورەدا ، کە بە دیهینەری هەموو بونە وەرۆ ژیانە .

ئەمە بە ختە وەری پاستە قینە یە ، بە لە دەست دانی ئەم راستی یە مڕۆڤ سەرگەردان و بی هودەو بی ئامانج دەبیټ و وەهیچ واتایەك بۆ ژیان و بەختە وەری نامۆییتە وە و بە هاوشیۆە ی سەرخۆشیکی بی چارە ی لی دیت ، کە هەمیشە بی ئاگایە لە راستی یە کانی ژیان ، کاتیك کە هۆش دەکاتە وە قیامەتی بە سەردا هاتوو و پاستیەکان دەر دەکەون ، ئەوساتە توشی سزاو ئەشکەنجە ی هەتا هەتای دەبیټ . ئازاری دەرونی و لە دەست چوون و بە فیرۆچوونی ژیا نی شالۆی بۆ دەهینیت وە لە پەل و پۆی دەخەن . کە سەرقالی دونیا یەکی بی ئەنجام بوو ، قیامەت و خواناسی لە دەست داو . جالیڕەدا پێویستە مڕۆڤ پێش گەیشتنی بەم دیمەنە جەرگ بپارێت زوو بیټە وە ئاگا و فریای ژیا نی خۆی بکەوێت ، گەورەترین حەق و راستی بناسیت لە ژیر سایەیدا بە کامەرانی بژیت .

و لە (اثر) یکی خوابی هاتوو : (ابن آدم خلقتك لعبادتي فلا تلعب ، و تکفلت برزقك فلا تتعب ، ابن آدم ، اطلبني تجدني ، فإن وجدتني وجدت كل شيء ، وإن فاتك فاتك كل شيء ، وانا أحب إليك من كل شيء) واتە : ئە ی ئادەمیزاد . من تۆم بۆخودا پەرسی دروست کردوو ، یاری مەکە . پزق و پزیم بۆدایین کردوو ، بە شوینی دا ماندوو مەبە . ئە ی ئادەمیزاد ئەگەر بە شوینمدا بگەڕیت دەمدۆزیتە وە ، ئەوساتە هەموو شتیك دەدۆزیتە وە ، و ئەگەر دۆزینە وە ی منت لە دەست چوو ، ئەوا هەموو شتیك لە دەست دەچیت ، وەباش بزانه من لە هەموو شتیك باشتەرم بۆتۆ .

لە بنەرەتدا خۆشەويستی تەنھا شایەنى خودای گەرەيه

وەك پيشتەر باسماڻ كرد خۆشەويستی ناويكى گشتگيره وچەندىڻ جۆر ناوى لە ژيەردا كۆدەبيتهوه. جا جۆره به نرخ و بەهاكانى خۆشەويستی تەنھا شايسته وشايەنى خودای گەرەيه و بۆكەس وشستی تر دەست نادات، وەك پەرستىڻ وگەر پانەو...هتد. تەنھا بۆ خۆى بەكار دەهينرييت، كە دەفەرمييت: (يَا أَيُّهَا اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ... المائدة: ۵۳) واتە: خواي گەرەيه پيپريكي تر دەهينريته سەر شانۆى ژيان، كە بە تەنھا خواي گەرەيه يان زۆر خۆش دەوييت، وەخوايش ئەوانى خۆش دەوييت.

وەهەر وەها دەفەرمييت: (وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَندَاداً يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ... البقرة: ۱۶۵) واتە: هەندى كەس دەچن هاوشيوەو هاوەل بۆ خودا بپيار دەدەن و بە ئەندازەى خودا خۆشيان دەوييت، بەولام باوەرداران خودايان لە هەموو كەس زياتر خۆش دەوييت بە ئەندازەيهكى يەكجار زۆر.

ناپەسەندترين جۆرى خۆشەويستی:

ئەو جۆره خۆشەويستی يە كە كەسيكى تريت بە ئەندازەى خودای گەرەيه خۆش بويت، واتە يەكسانى ئەنجام بەدهيت لە خۆشويستنياندا.

پەسەندترين جۆرى خۆشەويستی:

ئەو خۆشەويستی يەيه كە بە تەك و تەنھا خواي گەرەيه خۆش بويت، وەئەو شتانەشت خۆش بويت كە خودا خۆشى دەوييت. ئەمە بنەماي هەموو خۆش گوزەرانيەكە لە هەردوو دونيادا، وەتاكە هۆكاري پرگاريبوونە. بەپيچەوانەو خۆشەويستی هاوبەشى مايەى سەرگەردانى وتياچوونە.

قورئان فەرمان بەم خۆشەويستی يە دەكات:

قورئانی پیرۆز زۆر به وردی باس له هەردوو جۆره کهی خوشه ویستی دهکات و نمونهو چیرۆکی له سەر دههینیتهوه ، ههروهها سیفات و ئاکاری هەردووکیان دهخاته پوو، پاشه پۆزی ههیه که یان دهست نیشان دهکات له دونیاو قیامهت و بهرزه خدا. وه سه رجهم بپاریو فرمانه کانی هانی خوشویستنی پاک و پوخت ده دات تهنها بۆ خوای گه و ره و به دور گرتن له هاو بهشی بپاریدان بۆی.

خوشه ویستی بنه پهرتی بانگه وازی سه رجهم پیغه مبه رهانه: سه رجهم بانگه وازیان بۆ یکتا په رستی خودای گه و ره کردووه که بریتی یه (له ته وای ملکچهی) بۆ خودا. وه خو پاراستن له سنووره کانی گوپراهی کردنیتی.

وه له (صحیحین) دا هاتوو له فرموده ی "انس ﷺ" که پیغه مبه ره ﷺ فرموویه تی: (والذي نفسي بيده لا يؤمن احدكم حتى اكون احب اليه من ولده ، و والده والناس اجمعين) ^١ واته: سویند بیّت به وکه سه ی گیانی منی به دهسته ، هیچ کام له ئیوه باوه پتان ته و او دامه زراو نی یه ، گهر من تان له خۆتان ومن دالّ و دایک و باوکتان و سه رجهم خه لکی خوشتر نه ویت.

وه له (صحیح البخاری) دا هاتوو که عومهری کورپی خه تاب ده لیت: والله ی پیغه مبه ر من تۆم له هه موو که س زیاتر خوش ده ویت ، ته نها له خۆم نه بیّت. پیغه مبه ره ﷺ ده فرمیت: (لا یا عمر حتى اكون احب إليك من نفسك) واته: نابی ئه ی عومهر ده بیّت منت له خۆت زیاتر خوش بویت. عومهری کورپی خه تاب ده لیت: سویند به وکه سه ی که تۆی به حق و پاستی په وانه کردووه من تۆم له خۆیشم زیاتر خوش ده ویت. پیغه مبه ره ﷺ ده فرمیت: (الآن یا عمر) واته: ئیستا باوه پت ته و او ده ئه ی عومهر. ^٢

^١ - ئهم فرموده یه (صحیح)ه، بخاری: ١٥٠) و (مسلم: ١٨/٢ نووی) گپراهه ته وه.

^٢ - ئهم فرموده یه (صحیح)ه، پیشتر باسمان کردووه.

جا ئەمە پلەو پایەى پىغەمبەرى خەودا بىت كە پىويست كات لەخۆت و مال
ومندال و سەرجه م كەس و كار زياتر خۆشت بویت، ئەى دەبىت خۆش ويستنى
خودا چۆن بىت؟ بەلكو خۆشويستنى خودا پىويستە لەسەرووى ھەموو
خۆشەويستەكانەو ە بىت ،بەبى ھاوبەشى ھاو ەل بپاردان بۆى، ەبەتەواوى
خۆشەويستى وگوپراپەلى بۆى ،كەنا بىت ھەچ كەس وشتىك ھاوبەشى بكات.

خۆشەويستى بنەماو بزوينەرى ھەموو كارو جولەيە لە جىھاندا

سەرجه م جولە كارەكانى جىھان وبونەو ە ،بنەپەتى دەگەپتەو ە بۆ
خۆشەويستى، چونكە سەرجه م جولەكانى بوونەو ە بەگشتى سى جۆرە: _

۱. جولە خۆويستىيەكان "الاختيارية والارادية".

۲. جولە خۆنەويستىيەكان "القسرية".

۳. جولە سەروشتىيەكان "الطبيعية".

۱- جولە سەروشتىيەكان "الطبيعية".

بنەپەتى جولەى مرقۇ وبونەو ە بەگشتى برىتى يە لە سەقامگىرى وچەق
بەستوى پاو ەستان ونە جولان. ەكاتىك لەچەقى پاو ەستاوى سەروشتى خۆى
دەترازىت ئەوا پىتى دەوترىت "جولە".

جا ھەر بەھوى ئەو جولەيەو ە دەبىت كاتىك دەيەو یت بگەپتەو ە بۆ دۆخى
سەروشتى چەق بەستوى خۆى. بەمە دەوترىت "جولە سەروشتى يەكان".

۲- جولە خۆويستىيەكان "الاختيارية والارادية".

برىتى يە لە جولە و كارىك كە خۆويستەنەو مەبەست دارانە بە ويست وئىرادەى
خۆت ئەنجامى دەدەيت.

۳- جولە خۆنەويستىيەكان "القسرية".

بریتی یه له وچوله وکارانه ی که به بی ویستی خۆت ،له ژیر فشارو پالنه ری تردا
ئه نجامی ده دیت.

پوخته ی باب ته که :

هه رکارو چوله یه که هه ست پی کرد ،پی دی ده وتریت خۆویستی . وه هه رکارو
چوله یه کیش هه ست پی نه کرد ، ئه واکه رگه رانه وه بیته بۆ دۆخی پیشتر پی
ده وتریت "سروشتی" ، وه ئه گه ر هه ست پی نه کردن وگه رانه وه ش نه بوو ئه و
پی دی ده وتریت "خۆنه ویستی".

جا پاش سه لماندن ئه م راستیان ماوه ته وه بلین:

سه رجه م چوله وکاری بونه وه ر وپیکهاته کانی ،وردو درشت له ئاسمانه کان
وهه ساره و ئه ستیره ... هتد. هه روه ها بالنده و پوهه و ،دابارین و... هتد. هه موو
ئه م چوله وکارانه له لایه ن فریشته کانی خوداوه ئه نجام ده درین، که تایبه ت
کراون بۆ ئه م مه به سه ت.

وه ده قی زۆری قورئان وه ره مووده مان هه یه له سه ر راستی ئه م باب ته ،
وه باوه ره یێنان به م راستیه له پێداویستیه کانی باوه ری راست ودرسته .
جاده به ش بوونی فریشته کان به سه ر کارو چوله ی بونه وه ر پوون و به لگه داره .
که خوای گه وه بۆ پزق و پززی، گیان کیشان، گیان به خشین، باران، با،
هه ور... هتد. پاراستنی مرۆف و تۆمارکردنی چاکه و خراپه کانی... هتد. ته نانه ت
کاروباری به رزه خ و به هه شت و دۆزه خ، هه ر هه مووی سپێردراوه به فریشته کان
له لایه ن خوای گه وره وه ، هه روه کو ده فه رمیته : (وَمَا نُنَزِّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا
بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا... مریم: ٦٤) واته : ئه ی
محمد: ئیمه به ته نها فه رمانی په روه ردگارت نه بیته دانابه زیین ، هه رچی داهاتوو
وپا بردوومان و ئه وانه یشی له نیاوانیاندا هه یه ، هه ر هه مووی بۆ په روه ردگاره ،
وه ئایا په روه ردگاری تۆ هیه شتی که فه رامۆش بکات؟ ... (وَكَمْ مِّن مَّلَكٍ فِي

نه خوشی و چاره سهر

السَّمَاوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَى... (النجم: ۲۶) واته: چه ندين فرشته‌ی به‌پژنو پايدار هيه له ئاسمانه كاندا ، كه هيجيان ناتوانن تكاو شه فاعهت خوازی بكن ، ته نها به مؤله تی خودای گه وره و فره مانى نه و نه بێت.

وه خواى گه وره سویند به فرشته كان ده خوات كه كاروبارى بونه وه ريان پى سپێدر او ه: (وَالصَّافَاتِ صَفًا * فَالزَّاجِرَاتِ زَجْرًا * فَالتَّالِيَاتِ ذِكْرًا... الصافات: ۱-۳) واته: سویند بێت به فرشته ریزبووه كان. وه به و فرشته نه ش كه توره ده بن به سه ر سته مكاراندا "له سه ره مه رگ و به رزه خ و قیامه تدا". وه سویند به و فرشته نه ش كه په یام ده گه نه بن به پیغه مبه ران و به سه رياندا ده یخویننه وه.

(وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا * فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا * وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا * فَالْفَارِقَاتِ فَرَقًا * فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا * عُذْرًا أَوْ نُذْرًا... المرسلات: ۱-۶) واته: سویند به و فرشته نه ی كه به كارى چاك و دروست هل ده ستن ، كه به گورج و گۆلى فره مانه كانى خودا ده گه نه بن. كه شارو گوندی سته مكاران خاپوور ده كن. كه هه ور بلاو ده كه نه وه و یاخود هه موو شتیكى كوت و پڕ ده كن. كه حق و ناحق له یه ك جیا ده كه نه وه. كه په یامى خودا ده گه نه بن. كه باوه رداران به لگه دار و بى باوه ران وریا ده كه نه وه.

(وَالنَّازِعَاتِ غَرْفًا * وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا * وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا * فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا * فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا... النازعات: ۱-۵) واته: سویند به و فرشته نه ی كه گیانی خه لكی ده كیشن. وه به و فرشته نه ی كه گیانی باوه رشداران ده كیشن وه همیشه بى وچان ده سوپینه وه و كه س فره مو ش ناكه ن. سوین به و فرشته نه ی كه به خیرایی فره مانى خودا جى به جى ده كن. وه سویند به و فرشته نه ی كه

گیانی باوه‌پداران به به‌هشت شاد ده‌کن. وه‌به‌و فریشتانه‌ی به ویستی خودا کار ده‌به‌نه پټوه.

جا که‌وا بوو سهرجه‌م نه‌م کارانه له‌وردو درشتی، گه‌وره‌و بچوکی هه‌ره‌مووی به‌شیوازی په‌رستن و ملکه‌چی وگوږپایه‌لی نه‌نجام ده‌دن، چونکه سهرجه‌م نه‌م هه‌موو جوړه‌وکارانه چ سروشتی بیت یاخود خ‌وویستانه یان خ‌ونه‌ویستانه هه‌ره‌مووی به‌ه‌وکاری خ‌وشه‌ویستی ب‌و خودا به‌م شیوه ده‌چن وده‌بزوی‌نرین. جا پاک وبی گهردی ب‌و نه‌و خودایه‌ی که: (تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ خَلِیْمًا غَفُورًا... الإسراء: ٤٤) واته: هه‌ر حه‌وت ئاسمانه‌کان وزه‌وی هه‌موو نه‌وانه‌ی که تییدان، ته‌سبیحات وستایش و سوپاس گوزاری خودای تاک و ته‌نها ده‌کن، هیچ شتی‌ک نی یه له‌م بوونه‌وه‌ره‌دا که سوپاسو ستایشی نه‌م زاته نه‌کات، خ‌وای گه‌وره هه‌رخ‌وی به‌گه‌وره‌یی خ‌وی نه‌رم و نیان ولی بورده‌یه.

خ‌وشه‌ویستی و ئیراده له په‌یوه‌ستیه‌کانی هه‌موو مروفتیکه

نه‌گه‌ر نه‌و پاستی یه‌مان زانی، هه‌موو بوونه‌وه‌ریک له‌ژياندا ویست و خ‌وشه‌ویستی هه‌یه، وه‌بگره سهرچاوه‌ی هه‌موو جوړه‌وکار یکن له‌م ژيانه‌دا. جا چاکسازی و به‌رژه‌وه‌ندی سهرجه‌م بوونه‌وه‌ر له‌وه‌دایه که‌مه‌به‌ست و ئامانجی و ئیراده‌ی له‌هه‌موو کارو جوړه‌یه‌ک دا ته‌نها خ‌وشه‌ویستی بیت ب‌و خ‌وای گه‌وره. به‌تاک و ته‌نها و بی‌هاوه‌ل دروست کردن. هه‌رب‌ویه خ‌وای گه‌وره ده‌فه‌رمیت: (لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا... الانبياء: ٢٢) واته: نه‌گه‌ر بیت و له‌ژياندا دوو خوا هه‌بوايه ته‌واوی ژيان تی‌ک ده‌چوو وه ده‌شیوا.

جا خ‌وای گه‌وره لی‌ره‌دا ئاماژه به‌وه‌ده‌کات باب‌ه‌تی بوونی دوو خودای ده‌بی‌ته مایه‌ی تی‌کچون و تیاچوونی ژيان به‌گشتی. چونکه له‌و ساتانه‌دا. هه‌ر خ‌ودایه‌ک ب‌وخ‌وی هه‌ول‌ی به‌زاندن و زال‌بوونی ده‌دا به‌سه‌ر نه‌وی تردایاخود هه‌ریه‌که‌یان

بەجيا بېريار دروست كراوى بۇ خۇي بېريار دەدا. كە ئەمەش مايەى ويران بوونى
ژيانە. جاكە واپوو. ھاوہ لىتى و ھاوہ شىتى بۇ خدا. مايەى كەم و كوپى و كورتى
خودايە. ناشىت و ناگونجىت لەگەل كەمال و تەواویتی خواى گەورەدا. كە
ھاوہ شى مەبىت ھەر ھەكو چۆن بوونى دوو پادشا لە ولاتىك دا مايەى ويران
بوون و كاولكارىەتى. وەبوونى دوو ژن لە يەك مال و بۇ يەك پياومايەى شىوانى
ئەو مالەيە. وەبوونى دوو ھەويىنى لە شىرىكدا مايەى تىكچوونى ئەو ماستە.

ناكۆكى پادشاكان، بناغەى خراپەكارىەكانى جىهانە

جياوازى و ناكۆكى و دژايەتى نيوان پادشاو سەركرەكان سەرچاوەى ويران
بوون و كاولكارى وولاتانە. وەھىچ كاتىك ناخەزو دوژمنانى ئىسلام. تەماحيان
نەكردۆتە وولات و ژيانسان بەئەندازەى ئەوسەر دەمانەى كە وولات پارچە
پارچە دەبىت و ھەر پاشا و كاربە دەستىك خۇي لەوى تر بەباشتر دەزانىت و
بەرامبەر دەسپىتەو. جا ئەگەر بەوردى لەياساى ژيان و بونەوەر بگۆلىنەو
بۆمان دەر دەكەوېت. كەسەقام گىر بوونى ژيان لەسەر يەك پەوت و
ياسا. كە لەلايەن خودايەكى تاك و تەنھاوہ بەپۆوہ دەچىت. گەورەترين بەلگەيە
لەسەر يەكتا پەستى و بى ھاوہ لى خدا لە ھەموو پوويەكەوہ... كە تەنھا خۇي
دروستكەرو مرىنەرو ژىنەرو بېريار دەرى سەرجم بوونەوەرە. (مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ
وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ إِذَا لَذَهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَّا بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ
سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ * عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ الْمُؤْمِنُونَ:
۹۱-۹۲) واتە: ھەرگىز خواى گەورە كەسى نەكردوہ بەپۆلەى خۇي وە ھىچ
خوایەكى لەگەلدا نى يە. چونكە ئەوكاتە ھەر خوایەك دەچوون بەلاى
دروستكراوہكانى خۇيەوہ، وەھەندىكى خۇي بلەند دەكرد بەسەر ھەندىكى تردا
(ئەوسا بوونەوەر تىك دەچوو).

پاک و بیگمردی بۆ ئەو خودایە لە بەرامبەر ئەو شتانی که (خوا نه ناسان) ده یلێن، ههروهها ده فهرمیت: (أَمْ اتَّخَذُوا إِلَهًا مِّنَ الْأَرْضِ هُمْ يُنشِرُونَ * لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِئِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ * لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ... الأنبياء: ٢١-٢٢) واتە: ئایە خەڵکی ناله بار پەرستراوی ساخته یان بریارداوه له زه ویدا ئایە ئەوانه ده توانن ژیان بیه خشن. ئەگەر له ژیاندا چەند خودایە که هه بوایه جگه له (الله) ئەوا ژیان کاول و وێران ده بوو به سه ره که دا. پاک و بیگمردی بۆ ئەو خودایە ده یلێن. پرسیار ناکریت له وهی که خودا ده یکهات. له کاتی که دا ئەوان لی پرسی نه وه یان له گه لدا ده کریت. وه ده فهرمیت: (قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِئِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذَا لَاتَّبَعُوا إِلَىٰ ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا... الاسراء: ٤٢) واتە: ئەو پێغه مبه ر (د.خ) پێان بلێ: ئەگەر خوایه کی تر هه بوایه جگه له (الله) وه که ئەوان ده یلێن: ئەو کاته هه مو یان کی برکی و هه ولێ ئەو هیان ده دا بۆ ئەو هی ده سه لات له په ره ر دگار خاوه ن عه رش و ته ختی فه رمان په وایه تی ببه ن و لێی زه وت به کن.

سه باره ت به برگی (لاتبغوا) واته هه ره ره که هه ولێ زالبوون ده دات به سه ره ئەو ی تر دا به ژۆر و زه به ند هه ره کو هاوشی وه ی پادشا کانی سه ره زه وی وه به لگه ش له سه ره ئەم بۆ چوونه ئەم ئایه ته یه که ده فهرمیت: (وَلَعَلَّامًا بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ الْمُنُون... : ٩١) واتە: هه ندیک خویی بلێد ده کرد به سه ره هه ندیکی تر دا. وه شیخ الاسلام (ابن التمیّه) ده لیت: واتای (لا تبغوا إليه سبیلا) واته به نزیک بوونه وه لێی و ملکه چی کردنی. جا چۆن جگه له خودا ئەوان ده په رستن؟ هه ره ها ئەگەر ئەوان خودا بن وه که خویان ده لێن ئەوا ده بوونه به نه دیان. وه به لگه ش له سه ره ئەم باسه له چەند پرویه که وه:.

یه که م: خوای گه وره ده فهرمیت: (أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ

نه خوشی و چاره‌سەر

مَحْذُورًا... (الاسراء: ۵۷) واته: نه‌وانه‌ی که ئێوه ده‌یان په‌رستن و به‌خودایان ده‌زانن. له‌بنه‌په‌تدا نه‌وانیش هه‌ر به‌نده‌ی منن وه‌کو ئێوه له‌من ده‌ترسن به‌ ئومێدی په‌حم و به‌زه‌یی منن. جائیتر بۆچی ده‌یان په‌رستن؟!

دووه‌م: خوای گه‌وره له‌م ئایه‌ته‌دا نافه‌رمیّت: (لایتغوا علیه سبیلًا) به‌لکو ده‌فه‌رموویّت (لایتغوا إليه سبیلًا) واته: ئه‌م وشه‌یه بۆ نزیک بوونه‌وه‌یه. هه‌روه‌کو ده‌فه‌رمیّت: (اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ... مائدة: ۳۵) واته: له‌خوا بترسن و خۆتان بپاریزن له‌پێگه‌ی هه‌موو هۆکارو کرده‌وه‌یه‌کی چاکه وه‌هه‌لبه‌ده‌ن په‌زامه‌ندی خودا به‌ده‌ست بێنن.

به‌لام بۆزالی بوون نه‌وا (علی) به‌کار ده‌هێنیّت. وه‌ك ده‌فه‌رمیّت: (فَإِنْ أَطَعْتَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا... النساء: ۳۴) واته: نه‌گه‌ر ئافه‌ره‌ته‌كانتان گوێپایه‌لتان بوون چی تر پێگه‌ی تر مه‌گرنه به‌ر بۆ ئازار دانیان و چه‌وسانه‌وه‌یان و زالی بوون به‌سه‌ریاندا.

سێیه‌م: نه‌وان به‌م ووتانه‌یان نه‌یان ووتوه: که خوداگانیان داوای بلّندی له‌خوای گه‌وره ده‌که‌ن. به‌لکه‌و نه‌وان ده‌لێن: خواکانی ئێمه ده‌یان‌ه‌ویّت له‌خوای مه‌زن نزیک ببنه‌وه و ئێمه‌ش نزیک بکه‌نه‌وه به‌لام خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیّت: (قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ... الاسراء: ۴۲) واته: پێیان بلّی: وابی وه‌ك ده‌لێن: نه‌و خوایانه به‌نده‌ی خوای مه‌زن. باشه بۆچی به‌نده‌ی خوا ده‌په‌رستن؟ بۆ راسته‌وخۆ خودی خودا خۆی نا په‌رستن؟

په‌یوه‌ستی یه‌کانی خوشه‌ویستی

خوشه‌ویستی به‌ هه‌ردوو به‌شه‌که‌یه‌وه به‌ (چاک و خراپ) وه‌ شوێنه‌وارو کاریگه‌ری یاسایی خۆیی هه‌یه. له‌: شادی و ئاره‌زوو، چێژو، تامه‌زێویی و، گونجاندن و، ژوو و، دابرا و، خۆشی و ناخۆشی فرمێسک و خه‌نده‌و... هتد له‌نه‌ریته‌کانی.

خۆشه‌ویستی باش و خۆشه‌ویستی خراب

خۆشه‌ویستی باش: ئەو خۆشه‌ویستی یە بەرزە وەندى دۇنيا و قىامەتى تىدايە، وەبە و خۆشه‌ویستی یە دەوتریت خۆشه‌ویستی بەختە وەرى.

خۆشه‌ویستی خراب: ئەو خۆشه‌ویستی یە کە زەرەرمەندى دۇنيا و قىامەتى تىدايە، بەسەر گەردانى ناسراوە. جا هەر مرقۇئیک پەچاوى بەرزە وەندىەکانى بکات ئەو مرقۇئیکى وشيارو ژیرە. وەبە پىچە وانه وە هەر مرقۇئیک کار لەسەر زەرەرمەندىەکانى بکات ئەو نەفام و گىل و ساویلکە یە ستم کارە. چونکە دەرونى مرقۇ هەمیشە ئەو شتە هەلدەبژیریت کە لە زەرەر مەندىتى. ئەمەش ستمى مرقۇ لەخۆی دەیکات. بەلام ئەگەر لەو هەلباردنەدا بى ئاکام بوو لەوەى کە ئەم کارە خۆشه‌ویستی یە زەرەرىتى ئەو ئەو کەسە گىل و گەجە یە. وەبەندەى ئارەزوەکانىتى. بەلام ئەگەر زانیارى تەواوى هەبوو لەژيان زەرەرمەندى ئەو کارە خۆشه‌ویستی یە. بەلام هەر شوینى کەوت و بەگوئى دەرونى خۆی دەکرد ئەو ستم کارە. ئەو ساتە پیکهینەرەکانى ئەو خۆشه‌ویستی یە دوو بنەماى سەرەکین (بیرو بۆچونىكى خراب و ئارەزوویەکی ناپەسەند) کە لیڤرەدا (گومان و حەز) یە کەدەگرن و هاوکارى یە کترى دەکەن، جوانکاری بۆ کارە ناپەسەندەکان دەکەن و ناشرین و ناپەسەندن-جوان پەسەندار دەکەن. (حەز) داواى مافى خۆی دەکات وە (گومان) کار ئاسانى بۆ دەکات. واتە سوپای (حەز و ئارەزوو) هێرش دەکەنە سەر سوپای (ژیر و باوەر) و جەنگ بەرپا دەبیت. وە سەرکەوتن بۆ بەهێزترینیانە. جا کاریگەرى و شوینەوارى هەر یەکە لەو جۆرە خۆشه‌ویستی یە نەرىت و یاسای خۆی. بەپێى ئەو یاسایە شوینەوارى خۆی لەسەر کەسە کە دیارى دەکات. جاخۆشه‌ویستی چاک: کەمایەى بەختە وەرى سەر فرازى خواوەنەکە یەتى. شوینەوارو کاریگەریەکانى هەر هەموو سوود بەخشن چ

نه خوښی و چاره سهر

بگیریت- پی بکه نیت- دل ته نگ بیت... هتدبگره له پله کانی نه م خوښه ویستی
یه دا سهر ده که ویت و سودمند ده بیت.

به لام خوښه ویستی خراب: که مایه ی چهرمه سهری یه شوینه وارو کاریگره یه کانی
هر هه مووی زیان به خشن. ده بیت مایه ی دوری له پروه ردگار یه وه. هه میشه
له خه ساره ت مهنیدایه. نه مه سروشتی هه موو کاریکه که سهرچاوه ی له
ملکه چی و سهر پیچی یه وه وهر گرتبیت. نه وه ی له ملکه چیه وه سهرچاوه ی
وهر گرتبیت هه میشه هیژو ووزه به خشه و پیزه بؤ خاوه نه که ی وه نه وه ی
که سهرچاوه ی له سهر پیچی وه وهر گرتبیت نه وه هه میشه خه ساره ت مهنو
زیان به خشه بؤ خاوه نه که ی. خوی گه وره ده فهرمیت: (ذَلِكْ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ
ظَمًا وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطْؤُونَ مَوْطِنًا يَعْغِطُ الْكُفَّارُ وَلَا
يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ
* وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ
اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ.... التوبة: ۱۲۰ - ۱۲۱) واته: به پاستی هیچ
تینویه تی و ماندوبون و برستیه کیان توش نه ده هات له پیناوی خودا به زایه
بجیت، وه نه ده چوونه هیچ شوینیک و پیدیان نه ده خسته هیچ جیگه یه ک بی
باوه ران پی سغه لته بن و ده ستیان له هیچ دورژمنیک نه ده وه شاند که نه بیت
هوی نه وه ی به کارو کرده وه یه کی چاک بویان تۆمار نه کریت به پاستی خودا
پاداشتی چاکه کاران چه نقات ده کات. هه روه ها هیچ به خشیشیکیان پیشکه ش
نه ده کردبچوک یان گه وره، وه به هیچ دۆل و شوینیکدا تینه ده په رین به چاکه
بویان تۆمار نه کریت، تاخوا به چاکترین شیوه پاداشتی نه وکرده وانه یان
بداته وه ده یان کرد.

جالیره دا خوی گه وره له نایه تی یه که مدا ناماژه بؤنه وه ده کات هه رچی
کاریک سهرچاوه که ی له ملکه چی یه وه بیت به کرده وه ی چاکه بویان ده نوسریت.

وهله ئایه تی دووه مدا. ئاماژه بۆ ئه وه ده کات ئه و کردوه چاکانه ی که نه نجامیان داوه هه موویانیان به گرانبه هاترین بۆ ده نوسریت. جیاوازی نیوانیان: له ئایه تی یه که مدا کرده وه کان هین خۆیان نی یه به لکو سه رچاوه ی له ملکه چی یه وه یه به لام له ئایه تی دووه مدا. کاره که کاری خۆیانه هه ر به چاکه بۆیان نووسیوه.

واتایی ئاین

پوخته ی هه موو ئاینیک به بی په چا وکردنی راستی و دروستی بریتی یه له خۆشه ویستی و ئیراده چونکه ئاین پیکدیت له کرده وه ناخی و پوالتی یه کان که نه مه ش راسته وخۆ په یوه ندی به خۆشه ویستی و ئیراده وه هه یه. که واته ئاین: ملکه چی و په رستن و ره وشته. ئه و ملکه چی یه که دواتر ده بیته خو په وشت و نه ریت. هه ر بۆیه هه ندیک په وشت به رزی به ئاین لیکده ده نه وه. که ده فه رمیت: (وانک لعلی خلق العظیم... القلم: ٤) واته: به راستی ئه ی محمد تۆ له سه ر په وشت به رزیت.

(امام احمد) له (ابن عینه) ده یگنریته وه. که (ابن عباس) له سه ر ئه م ئایه ته وتویه تی واته: (ئه ی محمد تۆ له سه ر مه زنترین ئاینی) وه کاتی له (خاتو عایشه) یان پرسى سه باره ت به په وشتی پیغه مبه ر (د.خ) ئه ویش له وه لامدا ده لیت: (کان خلقه القرآن) واته: په وشتی پیغه مبه ر (ﷺ) قورئان بوو. هه روه ها "ئاین" چه ندین واتای تر له خۆ ده گریت له وانه ناچارکردن و که ساس کردن وه که ساسی و گوێپرایه ئی و ملکه چی. چاکه سی دیندار له ناخه وه پیووستی به خۆشه ویستی و ملکه چی یه وه ک په رستن. به پیچه وانه ی دینداری پوالتی که هه ر چه نده گوێپرایه ئی و که ساسی پیوه دیاره. به لام مه رج نی یه

¹- ئه م فه رموده یه (صحیح) ٥، (مسلم ٦/٣٠-٣١- نووی) گێراویه تیه وه.

نه خوشی و چاره سهر

خۆشه ویستی له گه‌ل دا بیټ. هه‌ر بۆیه خوای گه‌وره به‌پۆژی قیامت ده‌لایت (یوم الدین) واته‌ له‌ و پۆژه‌دا خه‌لکی له‌ سار بنه‌مای کرده‌وه‌کانی نا چار ده‌کرین و پاداشتی کرده‌وه‌کانیان ده‌درینه‌وه. هه‌ر بۆیه به‌ (یوم الدین) ده‌وتریت: پۆژی سزاو پاداشت. وه‌ خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیت (فَلَوْلَا إِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ... الواقعة: ۸۶) واته‌: جا نه‌گه‌ر ئیوه سزاو پاداشت نه‌درینه‌وه‌وه‌ناچارو که‌ساس نه‌کرین بۆ چی هه‌ولنا ده‌ن نه‌و پوچه‌ بگێڕێته‌وه. واتای ئه‌م ئایه‌ته‌ پیرۆزه‌ به‌م چه‌شنه‌یه‌: دیاره‌ بێ باوه‌پان و گومراییان بپروایان به‌خوایه‌کی به‌هێز و توانا نی‌یه‌ که‌ده‌یان مریئیت و زیندوویان ده‌کاته‌وه‌ و سزاو پاداشتیان ده‌داته‌وه‌ له‌ سه‌ر کارو کرده‌وه‌کانیان. جا نه‌گه‌ر ئه‌مه‌ بیرو باوه‌ریان ده‌ی بتوانن هه‌ول نه‌وه‌ بده‌ن مردن و مه‌رگ له‌ خۆیان دووربخه‌نه‌وه‌ و نه‌مرن یاخود ده‌بیټ ملکه‌چ بکه‌ن و دانبنین به‌ خوادا که‌ناچاریان ده‌کات و زیندوویان ده‌کاته‌وه‌.

(ئاین) دوو جوژه‌:

۱- فه‌رمایشتی "امری":

۲- خه‌لاتی "جزائی":

وه‌ هه‌ردوو جوژه‌که‌ی به‌ته‌نها بۆ خودایه‌. وه‌بنه‌مای هه‌ردوو جوژه‌که‌شی بریتی یه‌ له‌ خۆشه‌ویستی له‌لایه‌ن هه‌ر یاساو بریارێکی خودایی که‌ فه‌رمانی پێ کردوین. ئه‌وا له‌لای خوای گه‌وره‌ خۆشه‌ویست و په‌سه‌نده‌. وه‌هه‌ر کارێکی ناساغ و قه‌ده‌غه‌ت کردبیټ. واتای لای خوای گه‌وره‌ ناپه‌سه‌نده‌ و پێچه‌وانه‌ی په‌سه‌ندکراو خۆشه‌ویستیه‌کانینتی. وه‌کاتی خوای گه‌وره‌ دینداری له‌ که‌سیک په‌سه‌ندده‌کات که‌له‌ سه‌ر بنه‌مای خۆشه‌ویستی و په‌سه‌ندییته‌ی دامه‌زرا بیټ. ئه‌وه‌تا پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) ده‌فه‌رمیت. (ذاق طعم الایمان من

رضی بالله رب و بالاسلام دینا وبمحمد صلی الله علیه وسلم رسولا^۱ واته:
 هر که سیک پازی بیت به وهی له (الله) په روه ردگاری بیت ونیسلام ناین
 به رنامه ی بیت، وه پیغه مبه ر (ﷺ) پیشه واورا به ری بیت. نه و شیرینی باوه پ
 ده چیریت.

که واته نه م ناینه به نده به خوشه ویستی یه وه، وه دامه زراوه له سر بناغه ی
 خوشه ویستی وه له سر خوشه ویستی په وانه کراوه.

وه هـ روه ها ناینی خه لاتیش (جزائی): - پیکدیت له سر خه لات کردنی
 به نده کان له سر کرده وه کانیا ن. باش به باشه، وه خراپه به خراپه. وه هـ ردو
 کاره که لای خوای گه وره په سـ ندو خوشه ویستن. که (دادپه روه ری و
 به خشینی خودا) بهر جه سته ده که ن. که هـ ردوکیان دوو سیفـ ه و ناکاری
 جوانی خودان. وه خودا خوشی ده ویت وه نه وکه سانه شی خوش ده ویت
 که خوشی ده وین.

جا هـ ردو جوړه که ی ناین شاپیگای پاستی (صراط المستقیم) پیک ده هینن
 که خودای گه وره له سـ ری کارو فرمان پاداشت و سزا نه نجام ده دات. که له سر
 زاری (هود) ی پیغه مبه روه (س.خ) ده فرمیت: (إِنِّي أَشْهَدُ اللَّهَ وَأَشْهَدُوا
 أَنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ * مِنْ دُونِهِ فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ * إِنِّي تَوَكَّلْتُ
 عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ
 مُسْتَقِيمٍ: هود-۵۴-۵۶) واته (من خودا ده که م به شایه ت، وه نیوه ش شایه ت
 بن که من به ریم له هاوبه ش وهاوه ل په یداکرنی نیوه بق خوای گه وره جا
 به خوتان خواکانتانه وه پیلانم دژیکه ن و مؤله تیشم مه دن. من بی باکم، چونکه
 من پشتم به خودای گه وره ی خوم و نیوه به ستوه. که هیچ گیان له به ریگیش نی
 به جلّه وی به ده سـ تی خودای گه وره نه بیت وه به دلنیا ییه وه خوای گه وره

^۱ - نه م فرموده یه (صحیح)ه، و پیشه باسمان کردوه.

له‌سەر شارپ‌یگای پاستی (یه). به‌لئی کاتئ (هود) دل‌نابوو له‌وه‌ی که خوای گه‌وره له‌سەر شارپ‌یگای پستی یه له‌هه‌موو فه‌رمان و کارو بارو برپیار و سزاو خه‌لات و به‌خشین و تۆله و به‌لا و هیدایه‌ت و سۆزو دادپه‌روه‌ری‌تیدا.

وه‌هه‌موو شتێک و برپاریک له‌شوینی شیای و به‌جیتی خۆیدا ده‌دات. هه‌ر بۆیه به‌ده‌نگیکی زوولال و له‌پیش چاو و کوپی سه‌رجه‌م ده‌م سپیانی هۆزه‌که‌ی هاواری کردو ووتی: (إِنِّي أَشْهَدُ اللَّهَ وَأَشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ * مِنْ دُونِهِ فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظَرُونَ * إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَّتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ.... هود: ۵۴-۵۶)

پاشان ئاماژه به‌وه ده‌کات که ده‌سه‌لاتی خوای گه‌وره به‌سەر هه‌موو شتێک زاله و هه‌موو به‌شێک له‌م بوونه‌وه‌ره ناچار و ملکه‌چی ده‌کات. (ما من مّا من دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَّتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ) واته: نه‌گه‌ر جله‌وی هه‌مووی گیان له‌ به‌ریک و زینده‌وه‌ریک به‌ده‌ستی خوای گه‌وره بی‌ت ئیتر بۆچی من له‌ هه‌ره‌شه‌و پلانی ئیوه به‌ترسم که ئیوه خو‌شیش‌تان هیچ‌تان به‌ده‌ست نیه.

دواتریش ئه‌وه پوون ده‌کاته‌وه که خوای گه‌وره له‌سەر شارپ‌یگای حق و پاستی و دادپه‌روه‌ری فه‌رمان ده‌کات له‌وپه‌ری لوتکه‌ی دانای و به‌زه‌یدا برپیار ده‌دات. هه‌ر بۆیه پی‌غه‌مبه‌ر (د.خ) له‌فه‌رموو ده‌یه‌کدا ده‌فه‌رمیت: (ما اصاب عبدا قط هم ولا حزن فقال: اللهم اني عبدك ابن عبدك، ابن امك، ماض في حكمك، عدل في قضاؤك أسألك اللهم بكل اسم هولك، سميت به نفسك او نزلته في كتابك او علمته أحدا من خلقك او استاثرت في علم الغيب عندك ان تجعل القرآن العظيم ربيع قلبي ونور صدري و جلاء حزني و ذهاب همي و غمي الا اذهب الله همه و غمه و ابدل مكانه فرجا قالوا: يا رسول الله: الانتعلمه‌نا، قال: بلى ينبعي عن سمعهن ان يتعلمنه‌ن)^۱ واته: (هه‌ر که‌سی تو‌شی خه‌م و

^۱ نه‌م فه‌رموده‌یه (صحیح) ۵ امد (۴۵۲.۳۹۱.۱) گێڕایه‌تیوه.

په ژاره بوو ئه و بلیت: په روه دگار: من بهنده و وچه ی دوو بهنده ی توم
سه راپای ژینم بهدهستی تویه فرماندهی توم داهاتووم بهدهستی تویه
برپاره کانت له لوتکے دادپه روه ریدا بوم، ودهده پارپیمه وه به هموو ناوه
جوانه کان که له خوت ناوه یان له تیئوسی مه زندا نامه ژت پیداو یان فیتری
یه کیك له بهنده کانت کردوه یاخود له جیانی په نهاونهنی دا هالت گرتووه لای
خوت. داوا کارم له قورثانی مه زن بگیږه به نووړو پاکی سینم، په وینه ری خه م
و په ژاره کانم جا هر کات بهنده هم نزیای کرد خوی گوره ناخوشیه کانی
ده په وینه توه خوشی دیته ناروه) جا هاوه لانی پیغه مبه (د.خ) وتیان نایه
پیغه مبه (د.خ) خودا فیتری نه بین؟ پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی: (پیویسته
هرکه سیك گوپیستی بی فیتری و بلیت) هم پوخته ی فرمان و داوو برپاری
خوی مه زن.

کوتایی وه لام

لیږده دا دینه سره باب به تیکی تاییه ت له کوتای وه لامی نه و که سانه ی توشی
داوی عشق و خراپه کانی بوونه. که راسته و خو کاریگه ری ده کاته سر دل و
لاوازی ده کات پاشان په نگدانه وهی ده بیت له (مه به ست و وته و کرداره کاند)
که سر نه نجام درز ده کاته کوشکی یه کتاپه رستی.

خوی گوره باس له م نه خوشیه ده کات که مه بهستی دوو پیږه له خه لکی
که بریتین له: (نیږ بازان له پیاوان) وه (نیږ بازان له نافرته تان) که حه زیان
له پیاوانه. بوم نمونه: خوی گوره باسی پوداوی ژنی (عزیز و پادشای) ولاتی
میسر ده کات که چون شهیداو عاشقی (یوسف) ی پیغه مبه ر بووه و چی به سر
هیناوه له و پیناوه دا خوگری نارامی و له خوا ترسی (یوسف-س.خ) له م تاقی
کردنه وه گوره یه دا که شیوازی زور ده گمه نه که سرجه م هوکاره کانی نه نجام
دانی نه وکاره چه په له سازو له بار بووه. له چه ند پرویه که وه:

١. بوونی ئه‌و حه‌زو ئاره‌زووه‌ی که خوادا له‌دڵی پیاواند چاندوویه‌تی به‌رامبه‌ر به‌ئافره‌تان (وه ئافره‌تیش به‌رامبه‌ر به‌ پیاو) بگره‌ له‌حه‌زی تینووبۆ ئاو زیاتر ئه‌مه‌ش شتیکی دروسته‌ زۆر باشه‌ گه‌رییتوو به‌هه‌لائی و دروستی جی به‌جی بکریت. هه‌روه‌کو له‌کتیبی (الزهد) ی (امام احمد) دا هاتوووه‌ فهرموویه‌تی (یوسف بن العطیة) که‌گوئی له‌ (انس) بووه‌ ووتویه‌تی که‌ پیغه‌مبه‌ر فهرموویه‌تی: (حبیب الی من دیناکم النساء الطیب، اصبر علی الطعام والشراب ولاصبر عنهن)^١ واته‌: (له‌ دنیاکه‌تاندا ئافره‌ت و بۆنی خۆشم لاخۆشه‌ویست کراوه‌ وه‌من ئارام گرم له‌سه‌ر خواردن خواردنه‌وه‌ به‌لام ئارام گر نیم له‌ ئافره‌تاندا) .

٢. (یوسف) ی پیغه‌مبه‌ر له‌ لوتکه‌ی لاویتییدا بووه‌ بیگومان له‌و ته‌مه‌نه‌دا حه‌زو ئاره‌زوی سیکیسی له‌و په‌پی به‌هیژی دایه‌.

٣. هه‌روه‌ها (یوسف) ی پیغه‌مبه‌ر په‌ن بووه‌ واته‌ خیزاندار نه‌بووه‌ تاوه‌کو له‌پێگه‌ شه‌رعیه‌وه‌ ئاره‌زوی سیکیسی دا به‌مرکی نیته‌وه‌.

٤. : (یوسف) ده‌ربه‌ده‌ری وولاتانی غه‌ریب بووه‌ دوور بووه‌ له‌ هۆزو گه‌ل و شاری خۆیه‌وه‌ که‌ ئه‌مه‌یان هۆکاریکی تری به‌هیژه‌ که‌پێگه‌ی که‌متره‌ بۆ ئه‌نجام دانی کاری سیکیسی و که‌سیش نایناسیت و مه‌ترسیه‌کانی که‌متره‌.

٥. : هه‌روه‌ها ئه‌و ئافره‌ته‌ خاوه‌نی شوخ و شه‌نگی و جوانیه‌کی بی سنور بووه‌ له‌ هه‌مان کاتدا خاوه‌ن ده‌سه‌لات و پله‌و پایه‌کی زۆر بووه‌ که‌له‌لوتکه‌ی ده‌سه‌لات و خانمی یه‌که‌می وولات بووه‌ که‌ ئه‌مه‌ دوو هۆکاره‌ گه‌وره‌ترین پالنه‌رن بۆ جیبه‌به‌جیکردنی ئه‌و کاره‌ ناشرینه‌.

٦. له‌هه‌مووی گرنه‌تر ئه‌وه‌بوو که‌ ئافره‌ ته‌که‌ خۆی یه‌خه‌ی به‌ (یوسف- س.خ) ی پیغه‌مبه‌ر گرتوووه‌و خۆی به‌ته‌واوی ئاره‌زوی خۆی بی زۆر لیککردن.

^١ ئه‌م فهرمووده‌یه‌ پێشهر باسمان کردوووه‌.

زۆرۈك ھەن لەخەلکی، كاتى ئافرەت پېڭرى دەكات و خۆى نادات بەدەستەو ھە بۆ كارى سېكسى چىتر ئەو پىاوه ئەو ھەزەى نامېنىت. جاسروشت و ھەزەكانى مرقۇ جىاوانن، ھەيە بەپېڭرى ئافرەتان لەخۆدانە بەدەستەو ھەيان. زىاتر دەجۆشېنىت و ھەزى زىاد دەكات بۆ ئەنجام دانى كارى سېكسى. ۋە ھەيشە بەپېچەوانە ۋە كەپېڭرى كرا چى تر ھەزى بەو كارە نامېنىت.

۷. ئافرەتەكە داواكارى كارى سېكسى كرد. ۋە جەختى لەسەرى كردە ۋە ھەوللى بۆدا. كە (يوسف) پېڭرى كرد تاواى لېھات پاوى نا و پەلامارى دا. كە چى (يوسف) ھەلڭەھات و پاى دەكرد لە دەستى.

۸. ئەم پوداۋە لەمال و كۆشكى ئافرەتەكەدا بوو. لەژېر فشارو دەسەلاتى خانمى يەكەمى وولاتدا بوو. كە ھېچ كەس نەيدەتوانى لەفەرمانى دەربچىت. لېرەدا دوو ھۆكارى گرنىگ كۆبوونەتە ۋە لەسەر (يوسف-س.خ) ھۆكارى (ترس و ھەز).

۹. ئافرەتەكە ھۆكارى ئەم پلانەى سازدا بوو بەداخستنى دەرگاۋ پەنجەرە كە لەژوورى نوستنى خۆيدايە. و دوور لە چاودېرىدايە.

۱۰. لەگەل ھەموو ئەمانەشدا كە ئافرەتەكە خانمى وولاتە (يوسف-س.خ) تەنھا بەندەيەك و خزمەت كارىكى سادەيە و لەژېر دەسەلات و بېپارى ئەو ئافرەتەدايە. لەھەرجىگە و شوېنىك دا لەگەلى دەرېكە وېت جىگەى گومان و توانچ و چاودېرى نى يە. واتە زۆربەى كات (يوسف-س.خ) لەگەل ئەو ئافرەتەدا بوو. ۋەك خزمەت كارىك. ۋەك دەلېن: لەئافرەتتىكى خانەوادەى عەرەبىيان پرسیوۋە چى وات لى كردىت كە زىنا ئەنجام بدەيت؟ لەۋەلامدا ۋوتى: نىزىكى پىاوان لېمەۋە، ۋەمانەۋەم زۆربەى كات بەتەنھاي.

١١. ئه‌و ئافره‌ته‌ هه‌ر ته‌نها به‌وه‌نه‌وه‌ستا، به‌لکو هانای بۆ چه‌ندین خانمی تری کۆشک برد و له‌خیزانی ده‌سه‌لات دارانی کۆشک، تاهاوکاری بکه‌نو (یوسف-س.خ) له‌خشته‌ به‌رن به‌به‌کاره‌یتانی نازو فی‌ل و چه‌زو... هتد. به‌لام له‌به‌رامبه‌ر (یوسف-س.خ) هانای بۆ خوای گه‌وره‌ برد له‌ پلانی ئه‌وان (وَإِلَّا تُصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُن مِّنَ الْجَاهِلِينَ... یوسف: ٢٣) واته‌: خودایه‌ فریاد په‌سم نه‌که‌یت و ده‌ربازم نه‌که‌یت له‌فی‌ل و مه‌کریان ئه‌وا توش ده‌بم و ده‌چمه‌ پیزی نه‌فامانه‌وه‌.

١٢. دواتر که‌ ئافره‌ته‌که‌ زانی به‌ورژاندنی چه‌زو ئاره‌زوو خۆپووت کردنه‌وه‌ و په‌لاماردانی بی سوده‌ وه‌بی ئاکامه‌. ده‌ستی دایه‌ هه‌په‌شه‌کردن به‌به‌ندکردنی و به‌ئشه‌که‌نجه‌دانی. که‌لی‌ره‌دا (ترس له‌به‌ند کردن و ئه‌شه‌که‌نجه‌، چه‌زو ئاره‌زووش له‌و لاوه‌ بوه‌ستیت) هه‌ر هه‌مووی فشاربوو بۆسه‌ر (یوسف-س.خ).

١٣. ئه‌و ئافره‌ته‌ له‌ته‌واوی سه‌ر که‌شی و بی هوده‌یی و بی منه‌تیه‌وه‌. به‌م کاره‌ هه‌ل ده‌ستاو باکی له‌که‌س نه‌بوو چونکه‌ بی‌غره‌تی با‌لی کیشا بوو به‌سه‌ر وولاتدا. به‌تایبه‌تی کار به‌ده‌ستان. هه‌ر بۆیه‌ پیاوی به‌که‌می وولات له‌گه‌ل راویژکاریکی دا دینه‌ سه‌ر ئه‌م دیمه‌نه‌ بی ئابروی یه‌. جگه‌ له‌وشه‌ی (اعرض عن هذا) واته‌ (یوسف پشت له‌کار بکه‌ و فه‌رامۆشی بکه‌).

چی تری نه‌وت دل‌نیاش بوو که‌ ئه‌مه‌ پیلانی خیزانه‌که‌یه‌تی، که‌چی پوو ده‌کاته‌ خیزانه‌که‌یی و ده‌لیت: (يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَٰذَا وَاسْتَعْفِفْ لِذَنبِكَ إِنَّكَ كُنْتَ مِنَ الْخَاطِئِينَ... یوسف: ٢٩) واته‌: (تۆش داوای لی‌خۆش بوون بکه‌ بۆ هه‌له‌که‌ت چونکه‌ به‌راستی تۆ له‌ هه‌له‌کارو تاوانبارانیت).

جاغیره‌تی پیاو زۆر پێگه‌ری ته‌واوه‌ له‌وه‌ی ئافره‌ته‌که‌ی جله‌ و شل نه‌کات بۆ کاری زینا... که‌چی لی‌ره‌دابه‌دی نه‌کرا؟ له‌گه‌ل بوونی ئه‌م هه‌موو هۆکارو فشارانه‌ی سه‌ر (یوسف-س.خ) ی پێغه‌مبه‌ر هیشتا په‌زامه‌ندی و خۆشه‌ویستی

خوای له دلددا له هه موو شتیکی تر به لاوه گرنگتره. هه بۆیه به ندیخانه و
 نه شکه نهجی پی باشتره له وهی پشت له خو شه ویست خودا بکات و توشی داوی
 زیناکاری ببیت. (قَالَ رَبُّ السَّجْنِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ: ۳۳ یوسف)
 هه روه ها (یوسف-س.خ) ده یزانی که ته نها وه ک سروشتی خوئی ناتوانیت
 رزگاری ببیت هه بۆیه هانای بۆ خودای گه وره هینا تا ده ربازی بی له پیږی
 نه قامان و گه وجهه کان نه م پرووداره په ندو ناموژگاری زۆر له خو ده گریست
 که سودی زۆره بۆ کهسانی هوشیار.

عه شقی نیر بازی

پیږی دووهم: که خوای گه وره باسی (عه شق) یان ده کات بریتی یه له (نیر
 بازی) جا له سیاقی نایه ته کاندای نه و تامه زړوی و په رۆشیه ی هۆزه که ی (لوگ)
 هه یان بووه بۆ نه نجام دانی نه م کاره. به لگه ی عه شق بوونیان به م کاره
 چه په له (نیر باز) ی. نه وه تا خوای گه وره باسی ده کات و ده فهرمیت (وَجَاءَ
 أَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ * قَالَ إِنَّ هَؤُلَاءِ ضِيفِي فَلَا تَفْضَحُون * وَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا
 تُخْزَوْنَ * قَالُوا أَوْلَمْ تُنْهَكْ عَنِ الْعَالَمِينَ * قَالَ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ *
 لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ... الحجر: ۶۷-۷۲) واته: نه وساته خه لکی
 بیږه وشتی نه و شاره به میوانه به پیږه کانیان زانی و به وپه پری شه یدای و
 تامه زړوی یه وه مژده ی مژده ی نارپه واییان به یه کتر ده دا* پیغه مبه ر لوگ پیی
 ووتن نه وانه میوانی به پیږی منن شه رمه زارم مه که ن و نابرووم مه به ن له خوا
 بترسن و شهرم که ن و ریسوام نه که ن.

شه پړوال پیسه کان ووتیان: نایه پیگری نه وه مان لی نه کردیت به رگری له که س
 نه که یت؟! لوط پیغه مبه ر پیی ووتن: نه مانه کچی منن وهرن با حه لالی لیتانی

نەخشى و چارەسەر

مارەكەم و ئارەزووى خۇتان بەدروستى بەجى بگەيەنن وە دەست بەردارى ئەم
بى پەوشتى يەبن ئەگەر ئامادەن.

سوئند بى ئەي پىغەمبەر ئەوانەي لەسەر خۇشى خۇياندا سەرگەردان بوونە و
دەتلىنە وە). ئەم پىرە شەيداي و عەشقى چ بەدپە وشتىەك بېوون. جابە پاستى
ئەمە دەردىكى يەكجار كوشندە و شەرمە زارىە. كە چارە سەرگردنى دژوارە و
لە ھەركۆمەلگايە كدا سەر ھەلبدات و تەشەنە بكات زەنگى تياچونى و
ھەلۆە شەندە وە يەتى. ئەم بەدپە وشتىە بە ھەردو و جۆرە كە يە وە حەزى ئافرە تان
بىت بۆ پياوان چ حەزى پياوان بىت بۆنر بازى. وە دەرباز بوونيان لە خەشم و
قارى خودا زەحمەتە. چونكە لە چەندىن لاوہ ترازاون لە لايەكە وە پەيوەست بون
و خۆشەويستى يان بۆ ئەم كارە دەيانگە يە نىتە ئاستى ھاوہل و (نيد) بىرپار
دان بۆ خوائ گەورە كە بەندازەي خودا زياتر خۇشيانت دەوئت. ئەمەش يەككە
لە ھەرە پىر مەترسىەكانى ئەم عىشقە. كە تەنھا بە تەو بە يەكى گەورەي يەك
لاكەرە وە لە و تاوانە بېورئت. (وہ پەزامەندى و ماف و حەق خودا پىشئىل دەكەن
لە پىئناو بە دەست ھىنسانى پەزامەندى عاشقەكە يان) جائەگەر وەك
ھەلسەنگاندنىك حالى زۆربەي عاشقەكان لىبەدەينە وە بە بەراود كردن لە نىوان
باوہ پەو عەشقەكە ياندادە بىنيت ئەو ەندە ھەول و كۆشش بۆ عەشقەكەي دەدات
بۆخوا نايدات ئەو ساتانەي كە بە دیدارى عاشقەكەي دەگات زۆر لای بە پىزترە
پىزترە لە بەجى گە ياندنى فەرمانەكانى خوائ گەورە. ھىندە لە بىر ياندایە نىو
ئەو ەندە خودايان لە بىر نىيە... ھتد. تەنانەت كارىگەرى كردۆتە ئاستىك
كە ھەندى لە و گومرايانە ناوويادى عاشقەكە يان زۆر لاپىزترە لە ناوويادى
خوائ گەورە. وەك ئەم شاعىرە گومرايە دەلئت:

يترسفن من فمى رشقات ھن احلى فيہ من التوحيد

واتە: ئەو پرشانەي لە دەمیان دەپىزئتە ناو دەمى

من لام شیرینتره له شیرینی به کتا په رستی.^۱

جا بیګومان ئەم جوړه عیشقه-له گوره ترین جوړه کانی هاوبه شی بریاردانه
بوخوای گوره و تاک و تهنه. تهنه تهنه هه یانه ده لیت. چیتر شوینیک نه ماوه
له دلمدا جیگه ی خو شه ویستی که سی تری تیا ببیتوه جگه له عاشقه که م!
به م چه شنه ته وای ملکچه چی و گوږپایه لای و خو شه ویستی بو ئەم عیشقی
ددرده بریت که ئەم و اتای په رستنه. لیره دا جیاکاریه که هه یه له نیوان ئە نجام
دانی تاوانی داوین پیسی "زینا" وه له نیوان ئەم جوړه عیشقه ی باسما
کرد. چونکه ئە نجامه ری ئەم تاوانه سزای تایبه تی خو ی هه یه و تاوانیکی
گوره یه. جودایه له که سیك توشی ئەم عیشقه هاوبه شه بووه. تهنه تهنه هندی
له خواناسه کان ده لیتن: توشی زینا بم لام باشتره وه که شه یدای ئەو جوړه
عیشقه بم ببه به نده ی به نده کان... هتد.^۲

چاره سه ری نیربازی

چاره سه ری ئەم ددرده کوشنده یه. له وه دایه که پیویسته پیشه کی ئەو که سه
بزانیت که ئەم ددرده دژوارو پیچه وانه ی به تکتا په رستی یه. وه له ئە نجامی بی
ناگای و گیل و گه وجیدا توشی هاتوه. و دل و دهرونی داگیر کردوه. هه ربویه
ئەم مه به سه ته پیویسته له پیشدا خو ی گۆش بکات به بیرو باوه پری به کتا
په رستی و خوا ناسین، وه زیندو کردنه وه ی خه سه له ته کانی جوامیری و مه ردایه تی
و پیاوه تی و مروژ دۆستی له خودی ئەو که سه دا وه ژيرو عه قل شوینی

^۱ - خاوه نی ئەم شیره (الخصنی) یه. هه رچه نده نهوتریت مه به سنی له برگی (التوحید) له م
شیره دا جوړیکه له شیرنی خورما.

^۲ - غوونه و هار شیریه ئەم شیره نه له ئە ده بیاتی کوردیدا هه یه وه کو:

۱. دلدارو جوان په رستم کهیل و خومارو مه ستم

۲. ناوینه ی جوانی یاره بیرو باوه پرو هه ستم "وه رگیز"

نه خوشی و چاره سهر

ناره زوه کانی بگریته وه باشر پیویسته دل و دهرونی پاک و بیگه رد بکات ته نها دلسوزی و نه مه کداری بۆ خوا هه بیته.

نهم دلسوزیه ی که خوا چاره سهری نهم کاره له قورئاندا ئاماژه ی پی ده کات که ده فهرمیته (كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ: یوسف ۲۴) جازور گرنگه که سی ژیرو هوشیار راستیه که هه یه بیژانیته نه ویش نه وه یه: عه قل و ژیری و شهرعی خودا، جهخت له سهر ته وای به ده سته ینانی ته وای به رژه وه ندیه کان ده که نه وه، وه پیگری له توشبوونی ته وای زهره رمه ندیه کان ده که نه وه.

جاهه رکاتی کاریک پووه پوی ژیرو عه قل بوویه وه که له یه ک کاتدا به رژه وه ندی و زهره رمه ندیشی تیدابیت نه و دوو کار ده که ویتته نه ستویان (کاریکی زانست و تیوری، وه کاریکی پراکتیزه) ی.

یه که م: کاریکی زانستی و تیوری: که بریتی یه له ده ست نیشانکردن و دیاری کردنی بالاترین و زۆرتترین و کارگه رترین یان له (به رژه وه ندی و زهره رمه ندی) واته: کامیان له م کاره دا بالایه و زۆره.

دووه م: کاریکی کرداری پراکتیزه ی (عملی): که نه ویش له پاش زانینی پیژوه و پاوه ی به رژه وه ندی و زهره رمه ندی له و کاره دا. نه وساته پیویسته نه وه یان هه لبرژیت که باشرینه و سودمه ند ترینه بۆمان.

خراپه کانی نهم جۆره عیشقه

لای هه مووان پوون ئاشکرایه که توش بوون به م ده رده کوشنده یه و په یوه ست بوون به و جۆره عیشقانه وه مایه ی له ده ست دانی به رژه وه ندیه تایبته و گشتی یه کانی نه و که سه یه. چ به رژه وه ندی دنیا و چ به رژه وه ندی ئایینی بیت، بگره ده بیتته مایه ی چه رمه سهری و هیلاک بوونی له ژياندا له چه ند پووه که وه:

۱- سەرقال بوون به خۆشه ویستنی دروستکراوه کان و پشت گوئ خستنی
خوای گه وره:

له یهك دلا خۆشه ویستی خوداو دروستکراوه کانى له یهك ئاستدا نابیت به لكو
پیویسته یه کیکیان ئه وی تریان کزولاوازو سست بکات.

۲- به و هۆیه وه توشی سزاو ئازار ده بیئت:
جامه رکه سیك جگه له خودا شتیک یان كه سیك به ئه ندازه ی خودا خۆش وویست،
ئه وا خوای گه وره هه ربه و شته ئازارو چه رمه سه ری و سزای توش ده کات. به بییر
لی کردنه وه، به ده ست نه خستنی، به له ده ست دانى، به تیاچونی... هتد.
بیگومان ئازاری دلی عاشق له هه موو ئازاره کان کوشنده تره.

۳- دل و ده روونی ده بیته کۆیله ی کهسانی تر:
به هۆی سه رخۆشی بوون و مه ست بونی به و عیشقه وه ئاگاداری نی به که توشی
چه هاتوه، دلی به ده ست کهسانی تره وه یه وهك منداڵ یاری پی ده کریت و
دیل و کۆیله ی دهستی کهسانی تره.

۴- به پیچه وانه ی به رژه وه ندیه گانیه وه کار ده کات:
واته هه نگاو به پیچه وانه ی به رژه وه ندی یه وه ده نیئت، به رژه وه ندی
ئاینی: هه میشه دل و ده روونی سەرقالی غه ییری خودایه خوداش له بییری ده کات.
به رژه وه ندیه دونیاییه کان: کئی هه یه له م راسته یه بی ئاگا بیئت که ی عاشقه کان
مال و حال و ژیا نیان ده که نه قوربانی له و پینا وه دا.

۵- به لاو ئاشوبی دونیا و قیامهت روویا تی ده کات:
هه رکاتی دل شه یدای غه ییری خودا بوو ئه وا شه یتان ده بیته دۆست و یا وه ری
له م ساتانه شدا ده بی حالی میگه له مه پ چون بیئت که گه له گورگ شوانیان
بیئت؟!

۶- دل و ده روون بیرو هۆش ده شیوینیئت:

کاتی دل و دەر وون گیرۆدە ی ئەم دەر دەر بوو چی تر تەشەنە دەکات و بیرو هۆشیش دەگرێتەو و هەمیشە دلە پاوکی و خەمۆکی و مەستی دەبێتە میوانی هەمیشە ی ئەو کەسە، بەرەو شیتی هەنگاو دەنێت...نموونه‌ش لەم بابەتە لەگەڵاندا زۆرە.

۷- پێوه‌رو هەستەکان دەشیۆینێت:

هەرکاتی دل و دەر وون بەم دەر دەرە و تەلایەو، چیتەر پێوه‌رو هەلسەنگاندن و لیکدانەو وەکانی ئەو کەسە دەشیۆینێت. هەریەکە لە دەزگاکانی بینین و بیستن و لیکدانەو وە کاری تەواوی خۆیان لە دەست دەدەن بەوێ شتی ناشرین بەجوان دەبینن و بە پێچەوانەو وە جاری واهێه جوانی کەسیک لەلای ئەم بێ عەیب و کەم و کوپی یە بێ وینە، واتە ئەوێ چاو بینێ کەسیکی ئاسایی درکی پێ دەکات، ئەم درکی پێناکات. چونکە ئاوێتە بوو (تواوەتەو وە لەوێو نەدەدا) بەلام کەسیکی تر لە دەر دەر وە و ناو وە ژیا بێت باشتەر کەم و کورتی و پاستی و دروستی شتەکان دەزانێت لە (مسند) دا فرمودە یە ک دەدرێتە پال پێغەمبەر (ﷺ) بە (مرفوعاً) (حبك الشيء يعنى ويصم) ^۱ واتە: (خۆشویستن بۆشتی لە ئاستی کەم و کوپیەکانی کە پو کویرت دەکات). هەر لەم پڕوانگە یەو - ئەو هاو لەنە ی پێغەمبەر (ﷺ) کە پێشتەر لە نە قامی دا ژیا بوون وە دواتر هاتنە ناو ئایینی ئیسلام وە باشتەر و وریاترو لیها ترو تربوون، لەوانە ی کە تەنها لە سەر دەر می ئیسلامدا ژیا و نە قامیان نە بینو وە. (عمر بن الخطاب) دەلێت: (کۆلە کە ی ئیسلام پارچە پارچە دەبێت - کاتی کە سانی سەر هەل بدەن کە تەنها ئیسلام بناسن نە قامی و نە زانیان نە دیبێت).

^۱ - ئەم فرمودە یە (ضعیف الاستاد)، (احمد - ۶- ۴۵۰) وە ابو داود (۱۵۳۰) پڕوانە (السلسلة الضعيفة - ۱۸۶۸)

و ده گپنه وه لویکی زور لاوازی نه خوش ده هیښنه خزمهت (عبدالله بن عباس) له (عرفه) نه ویش ده پرسیت: د هردی نه م لاوه چی به؟ نه وانیښ ده لښ توشی داوی عیشق بووه بویه به م دهرده چووه (عبدالله) ش له و پوژده دا هر هاوار ده کات و په نابه به خودا ده گریټ له هه موو جوړه کانی عیشق.

۸- عیشق- زیاده رو ټیکر د نه له خوښه ویستیدا:

پیشتر له سهر نه م بابه ته دواړی که زیاده پوی کردن له خوښه ویستیدا، ده بیټه مایه ی داگیر کردنی دل و دهر وون وه مه به ست کردنی بیرو هوش، له کار خستنی ده زگاگان بی هیژ کردنی توانای جهسته، سهر قال بوون و سهر که ش بوون له دونیای خه یال و نه ندیشه دا، نه و که سه له مرؤفیک کی ناساییه وه ده گورپټ بۆ که سیکی نامو...

عیشقیښ بڼه ما کانی ساده و ساکاره له سهره تادا. وه دواتر له ناوه ندیدا توشی سهر قالی مهستی ده بیټ پاشان سهر نه نجامی شیتی و تیاچوون ده بیټ که به م پیښه ستم له خودی خوئی و بهرام بهر و چوارده وریشی ده کات.

رڼگری کردن له عیشق

عاشقی راسته قینه به سی قوناغی سهره کیدا تی ده په پټ:

(قوناغی سهره تایی، ناوه ندی، کو تایی)

(قوناغی سهره تایی): هر کاتی مرؤف ههستی کرد له سهره تایی توش بوونیټی به داوی عیشق. وه به تاییهت کاتی بوی دهر که وت که گه یشتنی به دوست و یاره که ی له پڼگی شهرع و یاساو عورفه وه. زور دژاره و نه ستمه. پیویسته زور به وریایی پڼگری بکات له م عیشقه بی نه نجامه و خوئی دهر باز بیکات له لافاوی نه م دهریا بی ناکامه. هه روه ها پیویسته به هیچ شیوه یه ک ناوی یارو دوستی نه درکینئی و پاریزگاری له نابرو که سایه تی بکات. چونکه بازار ی قسه هیښان و داستان دروست کردن نابروشکاندن

عاشقان زور گهرمه و به جوشه. به تهنه گومانیک، و ته یه ک ته ماشایه ک ئیتر ناویان ده زپینین و فیتنه و ناشوب دروست ده کهن ر مه گهر خودا بزانییت چه نده قوربانی لی ده که ویته وه. خو نه گهر که سی عاشق دهستی هه بیّت له ناو زپاندنی نه و کچه دا. نه وه دوو تاوانی گه وره نه نجام ده دات تاوانی هاو به شی، وه تاوانی سته م کردن له وکچه.

خه لکی به بی پهره و به بی به لکه هه له خووه بوختان و قسه بو خه لکی له م باره یه وه هه لده به ستن، ته نانه ت بی شهرمانه تانه یان دا له خانه واده ی پیغه مبه ر (د.خ) له پرودای (عایشه) و (صفوان) دا که خوی گه وره له سه روی حوت ئاسمانه وه پاکی و بی گهردیانی سه لماند. ئایه ده بی دوی پیغه مبه ر (ﷺ) کی له م حاله ته پاریزراو بیّت؟! باشتر وایه - که سی عاشق هه له سه ره تاوه خو ی بپاریزیت ونه بیته نیچری نه م گورگ و پڊویانه. به تاییه تی کاتی که زانی نه م کاره سه نه نجامی نابیّت وه هه رکه سیکیش هاوکاریان بکات له م نیوه نده دابه تاییه تی نه و که سه سور بزانییت که نه م عیشقه دووره سه نه نجامی باش نابیّت وه به یه ک گه یشتنیان له ژیر سایه ی شه ریه تدا دژواره. نه و تاوانبار ده بیّت گهر کۆمه کیان بکات هاوشیوه ی نه و که سه یه هاوکاری گه یاندنی به رتیل خو ر و به رتیل ده ر ده کات. که پیغه مبه ر (ﷺ) نه فره تی له هه ر که سیکیان کردوه وه هه ندی جار نه م عیشقه هه نگاوی پر مه ترسی ده نیّت کاتی که که سیك عه شقی ئافره تیکی خیزاندار ده بیّت که میردی هه یه. وه هه رکه سیك هاوکاریان بکات نه و له گه وره ترین تاوانه کان نه نجام ده دات بگره کوشتنی نه و که سه زور ئاسانتره له و جو ره ناپاکی کردنه لی. که نه م یان به ته و به کردنیش پاک نابیّت وه چونکه مافی موفی نری تیدایه. هه ره کو پیغه مبه ر (ﷺ) ده فره میّت (له قیامه تدا له چاکه و باشه ی ده بات له توله دا).

(خذ من حسنة ما شئت)^۱ وەدواتر پێغه مبهەر (ﷺ) دەفه رمیّت (مما ظنکم)^۲ ئایە پێتان وایە هیچی بۆ دەهێڵیتەوه؟! جا ئەگەر ئەو ستمەت لێکراوه خزم بێت یان دراوسی...؟! کەچەندین فەرمووده یە هەیه باس لە قەدەغەکردنی بەهەشت دەکات لەکەسانی کە دراوسی کە ی لەشەری پارێزراونە بێت.

پوختەی مەبەست:

هاوکاری کردن لەم بوارەدا هاوکاریکردنە لە سەر شەپۆ دوژمنایەتی و تاوانکاری (ولاتعاونوا علی الایم والعدوان) زۆرێک بەهۆی عیشقی ئافەرەتێکەوه توشی سەرگەردانی و پاشگەز بوونەوه هاتووە لەئایینی ئیسلام وەک ئەو پووداوەی (عبدالحق) لەکتیی (العاقبە) دا هێناویتی کەبانگ بێژێک لەکاتی بانگدا لەسەربانی مزگەوتە کە چاوی بەکچێکی شوخ و شەنگی گاور دەبێت و خۆی ناگرێت و پووی تێ دەکات بێخوازی ئەویش دەئێت من گاورم کاتی شوت پێ دەکەم بێتەسەر ئایینی مەسیحی. ئەویش پازی دەبێت و پاشگەز دەبێتەوه لەئیسلام بەلام پێش ئەوێ بێخوازی لەسەربانی ئەو ماله وە دەکەوێتە خوارەوه و دەمرێت.

کاتی خۆی لە جەنگەکاندا گەر مەسیحیەکان بیان وویستایە دیلێکی موسڵمان بکەنە مەسیحی دەچوون جوانترین ئافەرەتی مەسیحیان پێ نیشان دەدا تا بەهۆیەوه بێتەسەر ئایینی مەسیحی جالێرەدا: (يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ: ابراهیم ۲۷) واتە: خوای گەورە باورداران لەسەر ووتە پاست و پەوان دەچەسپێنێت و سەقامگیریان دەکات لەدوایا قیامەتدا. وەخوای گەورە ستم کاران گومرا دەکات وەهەر چی یە کی بیهوی ئەنجامی دەدات.

^۱ - فەرمووده کی (صحیح) پێشتر باسمان کردووه لە(صحیح المسلم) داهاتووه

^۲ - فەرمووده کی (صحیح) پێشتر باسمان کردووه لە(صحیح المسلم) داهاتووه

وه هندی له عاشقان هیه ده بیته مایه ی فیتنه بۆ ئه وی تریان، ئه ویش به خۆپازاندنه وه ده رخستنن. جوانی جهسته ی له بهرامبه ردا که سه که که ی تریش توشی نه هامه تی ده بیته و خۆی پیناگیرئ. چه ندین که سمان بینن که ده ولّه مه ندبوو له و پیناوه دا هه ژار که وت و پله و پایه ی له ده ست دا وه چه ندین ئافره ت هه بووه که زانویتی میرده که ی ناپاکی له گه ل ده کات ئه ویش له تۆله سه ندنه وه دا ده ستی داوه ته ئه وکاره نابجه یه لیڤه داپیاو تیا ماوه له نیوان ده ست به رداربوونی له وکاره یاخود جیا بوونه وه و کاولکردنی خانه واده که ی. جا که وا باشتر وایه مرۆڤ خۆی توشی داوی ئه م جۆره عیشقانه نه کات مال کاولی له دوايه جا هه رکه سیڤ له دواي زانینی ئه م هه موو کاریگه ریه خراپانه هه ر سور بوو له سه ر ئه و جۆره عیشقه ئه و ته نها لۆمه ی خۆی بکات و گله ی له که س نه کات. به به رده وامی ته ماشا کردنی پوخساری عاشقه که ت تزی گه یانده ئه م حاله. گه ر هاتوو هه ربه و ته ماشا کردنه وه، وه ستاو کاریگه ری تری نه بوو ئه و ده ربازی بوو له وداوه به لام له دواي ته ماشا کردنه که چه زو ئاره زووی قسه کردن و دانیشتن و به یه ککه یشتنی لادروست بوو. ئه و ساته خه یال و ئه ندیشه و بیرى ئه و که سه داگیر ده کات وه به ته واده تی ئاویتته ی ژیانی ده بیته ده ربازبوونی له م حاله ته زۆر دژواره. لیڤه دا پیویسته مرۆڤی ژیر په چاوی به راودی ئه م هه موو کاریگه ریه خراپانه بکات. له هه مان کاتدا توڤبون و یاخی بوون و سه رپیچی کردنی خوای گه وره له پيش چاوبگریت که سه ر ئه نجامه که ی ناپاکی و سزای دۆزه خ و سوتانه له نیو ئاگر دا. یاخود مه ترسی له کاریگه ریه خراپه کانی بیت له دونیا دابه له ده ستدانی که سایه تی و پوشاندی شکومه ندی و ناوڤراندن... هتد. که توشی مرۆڤ دیت له م پیناوه دا.

باشیه‌گانی عیشق گومان و وه‌لام

هه‌ندی که س ده‌لێن: سه‌باره‌ت به‌خرابه‌گانی عیشق زۆرت باس کرد. به‌لام له‌ولاشه‌وه عیشقی باشی و چاکی زۆر هه‌یه‌له‌وانه: پاک‌کردنه‌وه‌ی ده‌روون، ئیسک سوکی، هه‌ست ناسکی، جوامیری و مه‌ردایه‌تی... هتد. وه‌به (یحیی بن المعاذ الرزی) ده‌لێن: کۆپه‌که‌ت عیشقی فلان کهج بووه وه‌هه‌ندیکی تر ده‌لێت، ده‌ردی دل شکۆ مه‌نده‌گانه وه‌که‌سیکی تر ده‌لێت: عیشق ده‌بیته‌ مایه‌ی ئازاکردنی ترسنۆک و وشیار کردنه‌وه‌ی گێل و سه‌غی کردنی په‌زێل. سه‌ربه‌رزێ پادشاکان ئارام کردنی هه‌لچوونه‌ په‌وشتیه‌کان... وه‌هاوێپی پیوارانه‌و دۆستی بی‌دارانه. وه‌هه‌روه‌ها ده‌لێن: هانده‌ر و بزوینه‌ری په‌وشته به‌رزه‌گانه.

وه‌هه‌ندی له‌دانایان ده‌لێن: (عیشق ده‌روون پاک ده‌کاته‌وه‌و په‌وشت پالافته‌ده‌کات... وه‌که‌سیکی تر ده‌لێت: (هه‌رکه‌سیک پوخسار جوان و دیمه‌نی شوخ و قه‌شه‌نگ و ده‌نگی خوش نه‌یه‌روژینیته‌ ئه‌واسروشتی ته‌واوی نییه). پیویستی به‌چاره‌ سه‌ره‌ وه‌ هه‌ندی له‌عاشیقه‌ پاک داوینه‌کان ده‌لێن: (پاک داوین بن سه‌ر به‌رزین، عاشق بن ژیه‌رو قه‌شه‌نگ ده‌بن). وه‌له‌یه‌کی له‌عاشقه‌کانیان پرسى: ئه‌گه‌ر تو هه‌لت بو پیکه‌وت و به‌ته‌نها خوشه‌ویسته‌که‌ت بینی چی ده‌که‌یت؟ ئه‌ویش ووتى: چیژ له‌بینی پوخساری وه‌ده‌گرم، وه‌دلم به‌یادو قسه‌کردیه‌وه‌ ده‌حه‌وینمه‌وه‌ ئه‌و شتانه‌ی که‌پیشی خوش نی به‌ لێ ده‌شارمه‌وه‌ وه‌له‌کرداره‌ ناشرینه‌گانی خۆم ده‌پاریزم تا منی له‌به‌رچاو ده‌که‌وێت. وه‌ (ابو اسحاق بن ابراهیم) ده‌لێت: پوچی عاشقان بۆن خوش و ناسکه‌ وه‌ئیسکیان سوکه‌ هه‌میشه‌ دل گه‌شن ووته‌کانیان خه‌م له‌دل لا ده‌بات وه‌ژیه‌ری به‌هێژ ده‌کات جائه‌گه‌ر عیشق و خوشه‌ویستی نه‌بی سه‌رجه‌م نیعه‌ته‌گانی دنیا تیا ده‌چیت). وه‌یه‌کیکی تر ده‌لێت: عیشق بۆ پووح وه‌ک و خۆراک وایه‌ بۆ جه‌سته، جا ئه‌گه‌ر ده‌ست به‌رداری بیته‌ زیانت پی ده‌گه‌یه‌نیت وه‌ ئه‌گه‌ر بۆچوی ده‌تکوژیت.

* وه (الخرائطي) ده‌گيړپټه‌وزه له (ابي غسان) وتوويه‌تی: (ابو بکري الصديق) به‌لای که‌نيزه‌يه‌ک تې ته‌په‌پي گوښی له که‌نيزه‌که‌يه ده‌لټت: به‌پارچه شيعريک هه‌ستی خوښه‌ويستی خوښی بؤ که‌سيکی ناديار ده‌رده‌بريټ. (ابو بکر) ليی ده‌پرسيت. تو که‌نيزه‌يت يان خاتونيت نه‌ويش ده‌لټت: که‌نيزه. (ابو بکر) پټی ده‌لټت عيشقی کي بويت؟ که‌نيزه‌که بي ده‌نگ بوو به‌لام (ابو بکر) سوښندی لي خوارده‌که‌نيزه که به‌م پارچه شيعره ده‌ری خست. که عيشقی (محمد بن القاسم) بووه.

وانا التي لعب الهوى بفؤادها قتلت بحب محمد بن القاسم

واته: من که‌خوښه‌ويستی ياری به‌دلّم کردوه

کوښته‌ی خوښه‌ويستی محمد کوږی قاسم

پاشان (ابو بکر) نه‌م که‌نيزه‌يه له خاوه‌نه‌که‌ی ده‌کړيټ پروانه‌ی لای (محمد بن القاسم بن جعفر بن ابي طالب) ده‌کات وه‌ده‌لټت به‌راستی نه‌م ثافره‌تانه مايه‌ی فيتنه‌ی پياوړن ئای چه‌ندين پياوړی پيژدار به‌مردن چوو وه‌چه‌ندين له‌ش ساغ پيان ده‌رده‌دار بوو.^۱

جا (که‌نيزه‌يه‌ک) هاته‌لای (عثمان بن العفان) و شکاتى له‌پياوړيکی نه‌نساری کرد، حه‌زده‌تی (عوسمان) پټی ووت به‌سهره‌اتی تو چی يه؟ که‌نيزه‌که ووتی من ته‌رخان کراوم بؤ برازای نه‌م پياوه. که‌چی نه‌م پياوه وازم لي ناهيتيت و کول نادات. حه‌زده‌تی (عوسمان) به‌پياوه‌که‌ی ووت: يان نه‌وه ده‌بيت بؤ برازاکه‌ت بي. يان من به‌پاره‌ی خوّم نرخى ده‌ده‌م پياوه‌که ووتی: راستيه‌که پيشه‌واي بروداداران نه‌م که‌نيزه‌يه هين برازه‌که‌مه. ئيمه ليژده‌ا مه‌به‌ستمان له‌و عيشقه خراپانه نی يه‌که ده‌بيته مايه‌ی کاری ناپه‌وا و خراپه‌کاری. به‌لکو ئيمه باس له‌عيشقيکی پاکی بيگه‌ردی خاوين ده‌که‌ين.

^۱ - نه‌م رووداوه زور باس ده‌کړت، به‌لام له‌راستی دا گومان لسم رووداوه هه‌يه چونکه عقل ناپريټ که (محمد بن القاسم بن جعفر بن ابي غالب) گه‌شيت (ابو بکر الصديق) چونکه ماوه‌ی نيوانيان زوری که‌واته پټی ده‌چيت نه‌و (ابو بکر الصديق) ه که‌سيکی تريټ وه وشه‌ی (الصديق) له‌خويوه دانرايت وه‌هروها (خرانگی) له‌لای زور کس له‌زانايان جينگی متمانه نی يه.

خاوه نه کانی له خودای گه وه بترسن و سنور نه به زینت نه مهش عیشقی (سلف) ی به پیزه کان و پیشه وایانی نه م که له ن نه وه تا (عبدالله بن عبدالله بن عتیه بن مسعود) که به کیک بووه له حهوت زاناو پسپو پانی بواری فیهه - که عاشق بووه عیشقه که شی زور ناشکراو دیار بوو له نیو خه لکیدا وه که سیش لومه ی نه کردوه و به سته م کاریش ناو زهره نه کرا.

هه روه ها تا عاشق بوونی (عمر بن العزیز) شتیکی زور ناشکرا بووه له نیو خه لکیدا که عاشقی که نیه به کی (فاطمة بنت عبدالمک) که نه وه که نیه به له جوانی شوخ و شه نگیدا به ناو بانگ بووه وه زور جار (عمر بن العزیز) داوای له خیزانه که ی کردوه که نه وه که نیه به ی بۆ پیک بخت. به لام خیزانه که ی پازی نه بووه. دواتر کاتی (عمر بن العزیز) بووه به خه لیفه ی موسلمانان خیزانه که ی پیی ووت: تو زور عاشقی نه م که نیه به م بووی نه وه من پیکرم ده کرد، نیستاش پیشکه شی ده که م من پازیم. به کسه ر ده موو چاوی (عمر بن العزیز) له خویشاندا که شایه وه داوای کرد خیرا بۆی به پینین کاتی هینایان زیاتر پیی سه رسام بوو. (وتی هه ندی له جوانیه که تم بۆ ده ربخه، که بیینی نیتر به ته وای شه یدای بوو. (عمر بن العزیز) به که نیه به که ی ووت وه ره له سه ر خۆت باسی پوداوی خۆتم بۆ بکه له پیشدا له کوئی بووی، وه چۆن که یشتیته نیتره ...

که نیه به که ووتی (حجاج) والی (کوفه) منی به پاره به کی زور له به کی له کریکاره کانی نه وه شاره کپی و په وانی کردم بۆ (عبدالمک) نه ویش منی داوه به (فاتمه) . (عمر بن العزیز) ووتی: نه ی چی به سه ر کریکاره هات له پاش تو؟ که نیه به که ووتی: له پاش من به هیلاک چوو- (عمر بن العزیز) ووتی: هیچ مندالی له پاش جی ماوه. که نیه به که ووتی: به لای کورپکی به جی ماوه. ووتی نه ی حالی چۆنه؟ ووتی: زور خراپه. به کسه ر (عمر بن العزیز) ووتی خۆت پۆشته بکه ره وه. به کسه ر به والی (عیراقی) دا ناردی به شوین نه وه کورپه دا کاتی کورپه که هات (عمر بن العزیز) پیی ووت: پۆله (حجاج) چی زیان و زهره ری له باوکت داوه. هه ره موویم پیی بلی: کورپه که ش هه رچییه کی زانی

نه خوښی و چاره سهر

همووی بۆ باس کرد. (عمر بن العزین) یش هر هه موو زیانه کانی بۆ بژارده وه و قهره بووی کرده وه. پاشان به که نیزه که ی ووت: ههسته بکه وه ته نیشتی وه پووی کرده کوپه که ووتی ئه م که نیزه یه به ره وه دیاره باوکت به هۆیه وه چهره سهری زۆری چهشتوو. کوپه که ووتی: ئه مه ئیستا مولکی تۆیه (عمر بن العزین) ووتی: من هیچ پتوستی به کم پئی نی یه وه لیمی دور بخه ره وه، کاتی که وتینه پئی و بپۆین که نیزه که به (عمر) ی ووت ئه ی کوا شهیدا که ت بۆمن چی به سهر هات؟ (عمر) ووتی: وه که جاران وایه بگره زیاتره. جا ئه گهر من دهست به ردارت نه بم نابمه یه کێک له وه که سانه ی که به پێچه وانه ی چه زو دهرونی خۆیه وه مامه له ی کرد بیئت. جا شهیدای (عمر) بۆ ئه م که نیزه یه هر به رده وام بووه تا وه فاتی کرد و مرد.

وه ههروه ها (ابوبکر محمد بن داود الظاهری) زانای به ناو بانگ له زانسته کانی (فیقه و تهفسیر و فهرمووده ئه ده ب) وه به یه کێک له گه وره ترین زانایان ده ژمێردریت وه عاشق بوونشی زۆر ئاشکرا بووه له نێو خه لکیدا. (نفطویه) ده لیت: (له سهره مه رگیدا چوومه دیداری لیم پرسی: حالت چۆنه؟ له وه لأمدا ووتی: خۆشه ویستی ئه وه که سه ی که ده یزانییت ئه مه ی به سه رمدا هینا وه. منیش ووتم: ئه ی باشه بۆچی ناچیته پیشه وه لیتی چیژ وهریگریت له کاتی که تدا تۆ به سه ریدا زالییت؟

ئهویش ووتی: چیژ وهرگرتن دوو جۆره: ته ماشاکردنی دروست، وه چیژی قه ده غه کراو. ته ماشاکردنی دروست: منی به م حاله گه یانده که ئیستا ده یبینی. به لأم چیژ وهرگرتنی قه ده غه کراو: ئه وه ی پێگری لیکردووم لیتی ئه وه فهرمووده و ووته یه ی (بن العباس) ه که له لایه ن باکمه وه ئه ویش له (سوید بن سعید) ده گێریته وه ئه ویش له (علی بن مسهر) ئه ویش له (ابی یحیی القتان) ئه ویش له (مجاهد) وه ده گێریته وه که له (بن العباس) درا وه ته پال پێغه مبه ر (د.خ) که (من عشق وکتم وعف وصبر غفر الله له دخلة الجنة) واته: هه رکه سی که توووشی عیشق بیئت وه بتوانییت

بشاریت‌هه خوځ‌گرو داوین پاک بیت‌هه خودای گه‌وره لی‌ی خوځ ده‌بیت و به‌به‌هشتی شاد ده‌کات.

پاشان چەند دیرپ‌ی شعری ووت. منیش پی‌ی ووت: چی به‌هه باوهرت به (قیاس) نی به‌له‌بواری فیه‌دا. که‌چی له‌شعیردا ده‌یسه‌لمینیت. نه‌ویش ووتی: شه‌یدا دل و ده‌وونم بانگه‌ش‌ی بۆ کردم. پاشان له‌دوای نه‌و شه‌وه‌وه کۆچی دوای کرد. وه‌هه‌وه‌ی شایه‌نی باسه‌به‌هوی نه‌و شه‌یدای و عیشقه‌یه‌وه کتیبی (الزهد) ی داناهه.

هه‌روه‌ها له‌وته‌یه‌کی تردا ده‌ل‌یت: هه‌ر که‌سیک نا‌ئوم‌ید بوو له‌خوځه‌ویسته‌که‌ی وه‌به‌هوی‌هه نه‌مرد، نه‌وا توشی دل نه‌وای ده‌بیت چونکه‌هه‌وا به‌که‌م شه‌یداکانی نا‌ئوم‌یدی به‌و دل‌ئاماده نه‌بووه بۆی به‌لام بۆجاری دووه‌م توشی نا‌ئوم‌یدی ده‌بیت نیت‌کاریگه‌ری به‌کجاریشی له‌سه‌ر ده‌ر ده‌که‌و‌یت وکاول ده‌بیت.

وه (عبدالله معمر القیسی) ده‌ل‌یت: (سالتیکان له‌مه‌راسیمی نه‌نجام دانی هه‌جک‌رندا بووم. له‌شه‌ویکدا له‌مزگه‌وتی پیغه‌مبه‌ر خودا وه‌له‌نتوان گۆری پیغه‌مبه‌ری خودا ویل‌ند گۆکه‌یدا دانیشتبوم له‌پرگۆیم له‌ده‌نگیک بوو چەند دیرپه‌ شعریکی ووت به‌کاریگه‌ری و له‌پ‌دا بی‌ده‌نگ بوو نه‌م زانی له‌کو‌یوه‌هه‌م ده‌نگه‌ات پاشان ماوه‌یه‌کی تره‌مان ده‌نگ که‌وته‌وه‌ووتنی چەند دیرپه‌ شعریکی تر و ده‌ستی کرد به‌گریان. منیش به‌کسه‌ر هه‌ستم و به‌ره‌و ئاراسته‌ی ده‌نگه‌که‌ پۆیشتم له‌ته‌نیشتی دانستم و هه‌ستی پی‌نه‌کردم بینیم لاویکی خوین‌گه‌رمی جوان بوو فرمیسک گۆناکانی ته‌پ‌کردبوو. که‌بینی سلالم لی‌کرد وه‌لامی دایه‌وه. ووتی دانیشه‌تۆ ک‌یت؟ منیش خو‌م پی‌ناسان ووتی هیچ کاریکت هه‌یه؟ ووتم به‌ل‌ی من له‌هه‌وشی مزگه‌وته‌که‌دا بووم ده‌نگی تۆ سه‌رنجی پاک‌یشام هه‌رچی به‌کت پی‌سته‌من له‌خزمه‌تت‌دام چیت ده‌و‌یت من ئاماده‌م؟ ووتی من (عتبه‌بن‌الحباب بن‌المنذر بت‌الجموح‌الانصاری) م پۆژیکان به‌ره‌و مزگه‌وتی (احزاب) پۆیشتم پاش نو‌یژکردن له‌ده‌ره‌وه‌ی مزگه‌وته‌که‌دا بووم. هه‌ر کاتی هه‌ستم کرد پی‌پ‌ی له‌ئافره‌تان به‌لامدا تیپه‌رین که‌نیزه‌یه‌کی زۆر شوخ و شه‌نگیان له‌گه‌ل‌دا بوو پووی ت‌ی

نه خوشی و چاره سهر

کردم و پیتی ووتم: نهی (عوتب) ه تو چی به که سیک ده لیت. شه یدای تو بیت ؟ پاشان به جیی هیشتم و پوی ئیتر له و پۆژه وه من سهر گهردان و شه یدای بووم. هه موو شوینیکی به دوودا ده گه پام هیچ سؤراغیکی نازانم. پاشان گریاو له هه ژمه دا بوورایه وه و له خۆ چوو. پاش ماوه یه ک ناگاهاته وه پوختساری زهر د هه ل گه پابووچهند دپره شعریکی شه یدای چپی...

منیش پیم ووت: برام ته و به بکه و داوای لی خوش بوون له خودا بکه سه فه ریکی پر مه ترسیت له پيشه ئه ویش ووتی: من کۆل ناده م و باش نابم هه تا ئه و کچه نه گه رپته وه. پاشان تا ده مه و به یان له گه لیدا ماوه وه دواتر ووتم بابجین بۆ مزگه وت (احزاب) به لکو خوای گه وره ده رگای خیرت لی بکاته وه. ئه ویش ووتی تکام وایه به لکو به هۆی خواناسی تو وه خودا په حم به منیش بکات. پۆشتین گه یشتینه مزگه وته که - چهند دپره شعریکی تری چپی پاشان له وئ مایه وه تانویژی نیوه پۆ پاش نوێژ چهند ئافره تیک هاتن بۆ مزگه وته که به لام ئه و که نیزه یه ی تیا نه بوو. پویان کرده ئیمه و به (عتبه) یان ووت ها (عتبه) ده لئیی چی به سه رباره ت به وکه سه ی شه یدات بوو. تو ی سهر قال کردوه ؟ (عتبه) ش ووتی: بۆچی به سه ر هاتوه. ووتیان باوکی بردو یئتیه بۆ شاری (سماوه) له عیراق. منیش پرسیم ئه و که نیزه یه کی بوو؟ ووتیان: ناوی (ریا بنه الغطریف السلمي) یه. لی ره دا (عتبه) خۆی پی نه گیرا و چهند دپره شعریکی تری چپی. پاشان پووم کرده (عتبه) و پیم ووت: (عتبه) من سوپاس بۆ خودا کۆمه ل پارهی کی باشم هه یه ده مه ویت له پیتناوی ئه و که سه دا سه رفی بکه م که ده یانه ویت هاوسه ر پیکه وه نه ن. به لئین بیت هه ر هه مووی ده که مه قوربانت تا به مه به ستی خۆت ده گه یت، هه سه ته بابجینه مزگه وتی (الانصار) که گه یشتینه مزگه وته که کۆمه لیک پیاوی زۆری لی بوو پاش سلاو کردن پووم تی کردن و ووتم: ئه ی خه لکینه چ ده لئین له سه ر (عتبه) و باوکی؟ ووتیان له پیاو چاکه کانی عه ره بن. منیش ووتم ئه وه تا (عتبه) توشی داوی عیشق بووه وه من ته نها هاوکاری ئیوه م ده ویت پیکه وه بجینه

(سماوه) ئەوانیش ووتیان بەسەر چاوە ئێمە ئامادەین. هەر هەموومان بەسواری بەپێی
 کەوتین تاگە یشتینە نزیک ئاواي (بنی سلیم) (غطریف) ی باوکی کچە بەهاتمانی
 زانی پێشوازیەکی زۆر لێ کردین ئاژەلێ سەر بپری وخوانن ئامادەکرا لەکاتی نان
 خواردندا پێمان پاگەیاندا کە ئێمە نانت ناخوین تاداواکاریە کەمان بۆ جێ بەجێ نەکەن
 ووتی بۆلێن بزانم ووتمان هاتوین داواي کچە خانمە کەت دەکەین بۆ (عتبە بن الحباب بن
 المنذر) ئەویش ووتی کچە کەم بپاری بە دەست خۆیەتی بالێی بپرسم. بەتورپیەوه
 چووه ژۆره وه بۆلای. کچە کە ی پێی ووت بۆچی توپە دیاریت ئەویش ووتی
 (ئەنسارەکان) هاتوون بتخوازن. کچە کەش ووتی پیاوانی ناودارو خانەدانن
 وه پێغه مبریش (د.خ) پێزی گرتوون و داواکاری لێخۆش بوونی بۆ کردوون لەخودا.
 بۆکێ منیان دەوێت، باوکیشی ووتی (عتبە بن الحباب)، کچە کە ووتی والله زۆرم لەسەر
 (عتبە) بیستوه کە کەسیکی بە ئەمە ک و وه فاداره، مەبەستی خۆی دەزانێت باوکی ووتی
 من پێشتر سویندم خواردوه نه تده مه وه (ئەنسارەکان) ؟ کچە کەش ووتی کەواتە
 بەباشی وه لایمان بدەرە وه... باوکه که ووتی چۆن چۆنی - کچە کە ووتی مارەبیە، ئەیان
 لەسەر گران بکە ناچار دەپۆن و نایە نه دواوه... باوکی ووتی دەم خۆش ئەمە قەسەیه کی
 باشە باوکی کچە کە هاتە دەرە وه پووی تێ کردین و ووتی: کچی ئاوايه که وه لای دایه وه
 بەلام مارەیه کی زۆرمان دەوێت. جا کێ بەم کاره هەل دەستی؟ (عبدالله بن معمر)
 دەلێت منیش هەستام و وتم چیت دەوێت سەر پشک بە. ووتی: هەزار مسقال ئالتوون جل
 و بەرگی نایاب و پێنج پارچە قوماشی عەنبەر. ئەویش ووتی: بەسەر چاوه هه موویت بۆ
 ئامادە دەکەین. چەند پیاویکم نارد بۆ شاری مەدینە بۆ هێنانی داواکاریەکانی، پاشان
 خوادنمان خواردو زەماوه ندمان گێرا چەند پۆژیکمان پێ چوو. دواتر بەپێی کەوتین بەرەو
 شاری مەدینە بەسێ بار لە پێداویستی و شتی نایاب. گە یشتینە نزیک شاری مەدینە
 لەناکاودا پێپێی چەتە بەسوارە وه هێرشیان بۆ هێناین پێم وابوو لە ئاواي (سلیم)
 وه بوون. (عتبە) پووبە پویان بووه چەند پیاویکی لێ کوشتن وه هەندیکی لێ بریندار

کردن. دواتر هاته‌وه‌دی‌ار بوو بریندار کرابوو وه‌خو‌ینیکی زۆری لی ده‌پۆ‌شیت. که‌وته‌سەر زه‌وی و منیش پوخساریم سپی (عتبه) گیانی سپارد لێ‌ره‌دا گریان و هاوار کردن ئه‌ی هاوار بۆ (عتبه) کاتی که‌نیزه‌که‌ گۆی له‌ده‌نگمان بوو خو‌ی له‌سەر حوشره‌که‌وه‌ فرێدایه‌ خواره‌وه‌ باوه‌شی به‌ (عتبه) کردم به‌ده‌م گریان‌وه‌ چه‌ند دێ‌په‌شع‌ریکی خه‌مناکی چپی و ئه‌ویش به‌سەر لاشه‌ی (عتبه) دا گیانی سپارد ئیمه‌ش له‌و شو‌ینه‌دا هه‌ردووکیانمان له‌یه‌ک گۆ‌پدا به‌خاک سپارد. دواتر پاش حه‌وت سال-سهرمدا له‌ناوچه‌ی حه‌جازو‌یستم سهردانی مه‌دینه‌ بکه‌م-ووتم والله ده‌بی بچه‌م سهردانی گۆ‌ری (عتبه) که‌چومه‌ سه‌رگۆ‌ریان بینیم واداریکی له‌سەر پوواوه‌ گۆ‌له‌ لا‌وای سو‌رو زه‌ردی گرتووه‌ منیش له‌و خه‌لکه‌ی ئه‌و ناوهم پرسى ئه‌م داره‌ چی پی ده‌لێن؟ ئه‌وانیش ووتیا ن: بیان ده‌لێن داری باوک و زاوه‌که‌... هه‌روه‌ها فهرمووده‌یه‌ک هه‌یه‌ به‌م شیوه‌یه‌ گێ‌پراوه‌ته‌وه‌له‌ (سوید بن سعید بن علی بن مسهر) له‌باوکیه‌وه‌ (ابی یحیی القتان) له‌ (مجاهد) ئه‌ویش له‌ (ابن العباس. پ.خ) داوێته‌ پال پێغه‌مبه‌ر (د.خ) (من عشق وعف وکتّم فمات فهو شهید) واته‌: (هه‌رکه‌سێک تووشی عه‌شق بێت بتوانیت بېشاریت‌وه‌ وه‌خو‌گرو داوین پاک بێت ئه‌گه‌ر بمړیت ئه‌وا شه‌هیده‌.

وه‌هه‌روه‌ها له‌پێگه‌یه‌کی تریشه‌وه‌ ئه‌م فهرمووده‌ له‌وانه‌: له‌پێگه‌ی (سوید) له‌ (ابن مسهر) له‌ (هیشام بن عروه) له‌باوکیه‌وه‌ ئه‌ویش له‌ (له‌خاتو عایشه) وه‌ به‌ (مرفوع) ی هه‌روه‌ها له‌ (الخطیب) له‌ (الزهری) ئه‌ویش له‌ (معافی بن زکریا) ئه‌ویش له‌ (ابن الفضل) له‌ (احمد بن مسروق)⁽¹⁾. هه‌روه‌ها (زبیر بن بکار) ده‌گێ‌پێته‌وه‌ له‌ (عبدالعزیز الماجشون) ئه‌ویش له‌ (عبدالعزیز بن ابی حازم) له‌ (ابن ابی نجیح) ئه‌ویش له‌ (مجاهد) ئه‌میش له‌ (ابن عباس. پ.خ) پاشان ئه‌وه‌تا پێغه‌مبه‌ری ئازیز پابه‌روسه‌روه‌ری هه‌موان کاتی چاوی به‌ شو‌خ و شه‌نگی (زینب بن جحش) ده‌که‌وێت یه‌کسه‌رده‌فه‌رمیت (سبحان قلوب القوب) واته‌: پاک و بێگه‌ردی بۆ ئه‌و خوایه‌ی که‌ دلان ده‌گۆ‌ریت له‌وکاته‌دا (زینب) خێزان و هاوسه‌ری (زید بن حارث) بووه‌ که‌خزمه‌تکاری

ابن القيم الجوزی

پیغهمبر بووه. کاتی (زید) ویستی له (زینب) جیابیتته وه وه ته لاقی بدات پیغهمبری خودا (ﷺ) پیگری کردو پیچی فهرموو (اتق الله واسمك عين زوجك) واته: له خوابترسه و ده ست به هاوسه ره که ته وه بگره.

دواتر (زید) ته لاقی داو لیتی جیا بووه. خوای گه وره له سه روی حهوت ته به قه ی ناسمانه وه (زینب) ی ماره کرد له پیغهمبری خودا (ﷺ) وه گرته ستنی ماره برینه که ی له سه روی عهرشی مه زنه وه بریاری له سه درا. (وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ: الأحزاب- ۳۷) واته: نه ی پیغهمبر جانسی نه وه بکه کاتی که خودا نیعمه تی نیمانی به سه ردا پشتووه توش نازادی نیعمه تی په روه رده کردنت پی به خشویه له خزمانی خوت ژنت بۆ هینا که کاتی نه و که سه (زید) ویستی له (زینب) ی خیزانی جیا بیتته وه و نه ده گونجان تو بیت ووت: له خوا پترسه و ده سته ردار ی هاوسه ی خوت نه بیت. به لام نه وه ی له دلی خوتدایه ده یشاریته وه و ناته وی که س بیزانیت نه وه هر خودا خوی ناشکرای ده کات پیویسته له خوا بترسیت نه له قسه ی خه لکی...

نه وه تا پیغهمبر داود (س.خ) له گه ل نه وه ی نه وه ت و تو ژنی هه بوو کاتیک خیزانی یه کیک له سه ریا زه کانی بینی یه کسه ره شقی بووه دواتر خواستی بوه ژنی سه ده مینی.^۱ وه (الزهر) ی ده لیت: یه که م خۆشه ویستی له نیسلامدا خۆشه ویستی پیغهمبر بووه. بۆخاتوو (عائیشه) وه (مسروق) هه میسه به ناوی خۆشه ویسته که ی پیغهمبر (ﷺ) ناوی ده برد (ابو قیس) غولامی (عبدالله بن عمرو) ده لیت (عبدالله بن عمرو)

^۱ - نهم چیز که (داود- پیغهمبر) له گه ل یه کیک له سه ر کرده کانی سوپا کهیدا که ناوی (نوریا) یه له کتیه کانی نیجیل و تهورات داهاتوو به فراوانی. به لام پروانه وه لاهه که ی نیمه له سه ی له بابه ته کانی داهاتوو لهم کتیه ی به رده ستدا.

^۲ - نهم چیز که (ضعیف) وه (ابن القيم) ته نها وه که به لگی به رامبه ره کان هیناوتسه ره دواتر هر خوی ره تی ده کاته وه و هه لی ده وه شینیه وه

نەخشى و چارەسەر

منى نارد بۆلای خاتوو (ام سلمه) تا پرسىياری لى بکه: ئايە پىغەمبەرى خودا (ﷺ) كاتى كەبە پۆژوو بوو خىزانەكانى ماچ دەکرد؟ (ام سلمه) دەلئيت: نەخىر جا (أبو قيس) پىي ووتم خاتوو عائىشه دەلئيت: (كە ئەگەر پىغەمبەرى خودا خاتوو عائىشه يى بىيىنيايە، خۆي پىي نە دەگىرا و ماچى دەکرد) "

وہ (سعيد بن ابراهيم) لہ (عامر بن سعد) ئەویش لە باوكیەوہ دەگىرپتەوہ كە: پىغەمبەر (ابراهيم — س.خ) ھەمىشە پۆژانە بەسوارى (بۆراق) لہ وولاتى شامەوہ سەردانى خاتوو (ھاجەرە) ى دەکرد. ھىندە خۆشى دەويست و دللى لای بوو. وە ھەر وہا (الخرائطى) دەگىرپتەوہ كە (عبدالله بن عمر: پ.خ) كەنیزەيەكى پۆمى كپى وە زۆرى خۆشدەويست. وە دەلئيت: جارىكيان ئەو كەنیزەيە لە سەر پشتى ھىستريكەوہ (قاتريك) كەوتە خوارەوہ. يەكسەر (عبدالله) پىپى دايەو ھەلى ساندەوہ و دەم و چاوى سىپى و ماچى دەکرد. وە ئەو كەنیزەيە ھەمىشە بە زمانى پۆمانى دەيوت: (يا بطرون أنت قالون) واتە: ئەي بەرپۆرم تۆ زۆر باشى لەگەڵ مندا.

وہ دەلئيت: جارىكيان ئەو كەنیزەيە ھەل دىت و پادەكات. (عبدالله) ش زۆر دلگران و پىي ى ناخۆش بوو. تەنانت ئەم دىپرە شەرەي چى:

قد كنت أحسبني قالون فأنصرفت فاليوم اعلم أنى غير قالون

واتە: (تۆ ھەمىشە بەمنت دەوت زۆر زۆر باشيت، بەلام كەچى ئىستا ھەلئەتيت. وە زانيم ئىستا زۆر باشنيم) .

وہ ھەر وہا (ابو محمد بن حزم) دەلئيت: زۆريك لە خەليفە راشدينەكان و پيشەوايان خۆشەويستيان ئەنجام داوہ. تەنانت پۆژيكيان پياويك بە (عمر بن خطاب) دەلئيت ئەي پيشەواي برواداران من ئافرەتتەكم بىنى و بەتەواوى عەشقى بووم. خەليفە عمر دەلئيت: (ئەمە لەو شتانەيە كە مەژۆ بە دەستى خۆي نى يە) .

ئەمانەى باسماڭ کرد. ووتە وبەلگەى ئەو كەسانە بوو كە پىيان واىە عاشقى وعەشق بازى حەلالى وقەدەغە كراوى نى يە (.پاشان دىيىنە سەرشىكار كردن و لىكدانە وەى بەلگە و بۆ چوونە كانيان . (وہ لآم دانە وەى ئەم گومانانە) .

جا قسە كردن لە سەر ئەم بابەتە پىويستى بە جياكارى ھەيە لە نىوان پەسەندى و ناپەسەندى، باشى و خراپى، وە نايىت راستە و خۆ سەر جەم بابەتە كە بە خراپە ياخود بە باشە بدەينە قەلەم. بەلگە بۆ دەرخستنى راستى و دروستى و باشى و خراپە كانى لىكدانە وە بكەين چونكە عىشق نە باشە و نە خراپە. بەلگە بەندە لە سەر چۆنىەتى بە كارھىتان و شۆينە وارى لە سەر ژيانمان. وە جياكارى كردن لە نىوان خۆشە وىستى حەلال و خۆشە وىستى حەرام باش و خراپى پىويستە .

*سەرھەتا ئەو بزانين كە باشترين و پەسەند ترين و سودمەندترين خۆشە وىستى بە شىوہ يەكى پەھا، خۆشە وىستى بە دىھينەرى دلەكان وھوشدارى خۆشە وىستە كانە كە بە دىھينەرى ھەست و سۆزو نەست و جوانيە كانە. كە لە سەر ئەو خۆشە وىستى يە بناغەى زەوى و ئاسمانە كان دامە زراوہ سروشتى خەلكە كە بىنا كراوہ كە ئەو يش نھينى ((لا الہ الا اللہ)) يە ، بەلگە تاكە خودايەك كە شاينى پەرستى و شايسەتى خۆشە وىستى بىت. چونكە پەرستى واتاى تەواوى خۆشە وىستى و تەواوى ملكەچى يە. وە ھاويەش بپياردان لە خۆشە وىستى خودا وە لە گەورە ترين تاوانە كانە لە جىھانە دا. وە خواى گەورە سەرچاوەى خۆشە وىستى يە . وە سەر جەم كتيپە كانى وە راستى و دروستى پىغەمبەرە كانى ھەر ھەمووى ئامازە و گەواھى خۆشە وىستى خودى گەورە دەدەن. چونكە بە تەنھا بە دىھينەرو دروستكەرو نىعمەت دەرى ھەموانە (وَمَا بِكُمْ مِّنْ نُّعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجَاوَرُونَ: النحل ٥٣) واتە: ھەرچى نىعمەت بە سەرت دا پزائوہ ھەر ھەمووى لە لايەن خواى گەورە وە يە وە كاتى ناخۆشە كتان ھاتە پيش — راستە و خۆ ھانا و پەنا بۆ ئەو دەبەن.

خواسته‌کانی خۆشه‌ویستی

خۆشه‌ویستی دوو خواستی هه‌یه: (جوانی و گه‌وره‌یی و شکۆمه‌ندی)

خوای گه‌وره له هه‌ر دوو پوه‌که‌وه ته‌واویتی و که‌مالی په‌هایه هه‌یه جوانه جوانیشی خۆش ده‌وێت، مه‌زن و به‌پێز و گه‌وره و شکۆمه‌نده و ینه‌ی نی‌یه. هه‌ر بۆیه له هه‌موو پویه‌که‌وه شایسته‌ و شایه‌نی ته‌واوی خۆشه‌ویستی یه: (قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ: ال عمران ۳۱) واته: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ر — پێتان بلی: ئه‌گه‌ر ئه‌وان پاست ده‌که‌ن و خودایان خۆش ده‌وێت ئه‌وا شوێن من بکه‌ون خوداش خۆشتانی ده‌وێت.

وه‌هه‌روه‌ها ده‌فه‌رموێت: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ * إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ * وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ: المائدة ۵۴-۵۶) واته: (ئه‌ی پێی برواداران. هه‌ر که‌سیک له ئایینی خودا پاشگه‌ز بێته‌وه ئه‌وا خوای گه‌وره له ئاینده‌دا که‌سانیک ده‌هێنێته‌کایه‌وه. که‌خودا زۆری خۆش ده‌وێن و ئه‌وانیش خودایان زۆر خۆش ده‌وێت. که‌زۆر به‌سۆزو به‌زه‌ی به‌رامبه‌ر به‌ برواداران. وه‌ سه‌ریلێندو ده‌رون به‌رزن به‌رامبه‌ر به‌ بی‌ باوه‌پان، له‌ پێناوی پێسازی خودادا تێده‌کۆشن، له‌ لۆمه‌ی لۆمه‌که‌ران ناترسن ئه‌م (خۆشه‌ویستی و هه‌لبژاردن و سۆز و تێکۆشانه) فه‌زل و پێزی تابیه‌تی خودایه‌ که‌ ده‌یبه‌خشێت به‌هه‌ر که‌سیک بیه‌وێت وه‌ خوای گه‌وره فراوانگیر و زانایه به‌ هه‌موو شته‌کان به‌ راستی ته‌مه‌ خۆشه‌ویست و پشتیوانی ئێوه هه‌ر خودا و پیغه‌مبه‌ر و باوه‌پدارانه که‌ به‌ هه‌میشه‌یی نوێژ ده‌که‌ن و زه‌کات ده‌دن و هه‌میشه‌ دیارده‌ی کړنۆش بردنایان بۆ په‌روه‌ردگار پێوه‌ دیاره. جا ئه‌وه‌ی خواو پیغه‌مبه‌ر و برواداران به‌ پشتیوانی خۆی قبول بکات ئه‌وا بادلتیابێت که‌ واهه‌ر تاقم و پێپو حزبی خوا زāl و سه‌رکه‌وتوون)

جانبناغهی پشتیوانی و دوستایه تی - بریتی یه له خۆشه‌ویستی هه‌روه‌کو چۆن بناغهی دژایه تی - بریتی یه له پق و کینه وه‌خواایی گه‌وره پشتیوان و دوستی باوه‌پدارانه باوه‌پدارانیش به‌همان شیوه . به‌خۆشه‌ویستی پشتگیری و پشتیوانی ده‌که‌ن . جا خوای گه‌وره به‌ئەندازە‌ی خۆشه‌ویستی به‌نده‌که‌ی پشتیوانی ئی ده‌کات . هه‌ر له‌به‌ر ئه‌م هۆیه‌یه خوای گه‌وره زۆر به‌توند په‌دی ئه‌و که‌سانه ده‌داته‌وه که جگه له‌خوا پشتیوان و دوست بۆ خۆیان بریار ده‌ده‌ن . هه‌روه‌ها دژی ئه‌و که‌سانه ده‌وستیته‌وه که ده‌یان‌ه‌وێت یه‌کسانی له‌نیوان خودا و که‌سانی تر دروست بکه‌ن له‌خۆشه‌ویستی دا وه‌ئاماره‌ی به‌وه‌داوه که هه‌رکه‌سیک ئه‌م کاره بکات ئه‌وا هه‌وبه‌شی بۆ خوا بریار داوه که ده‌فه‌رموێت (وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ: البقره ۱۶۵) واته‌: هه‌ندی له‌خه‌لکی هه‌ن ده‌چن جگه له‌خودا که‌سانی تر هه‌لده‌بژێرن و به‌ئەندازە‌ی خودا خۆشیان ده‌وێت . به‌لام باوه‌پداران ته‌نها خودایان خۆش ده‌وێت .

هه‌روه‌ها هه‌والی ئه‌وه‌شمان ده‌داتێ که پاشه‌پۆژی ئه‌و که‌سانه‌ی هه‌وبه‌شی بۆ خودا بریار ده‌ده‌ن له‌خۆشه‌ویستی دا له‌دۆزه‌خدا به‌هه‌وبه‌شمان ده‌لێن (قَالَ اللَّهُ إِنَّ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ * إِذْ نُسَوِّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ: شعراء ۹۷-۹۸) واته‌: به‌پاستی ئیمه‌له‌و لوتکه‌ی گومپایی و سه‌ر لێشێواو یدا بووین که ده‌چوین ئیوه‌مان ده‌کرده هه‌وبه‌شی خودای گه‌وره له‌خۆشه‌ویستی دا "به‌م یه‌کتای یه‌و هه‌وتای یه‌له‌خۆشه‌ویستی دا . خوای گه‌وره سه‌رجه‌م پیغه‌مبه‌رانی په‌وانه‌کرده کتێبه‌کانی ناردوه . وه‌زه‌وی و ئاسمانه‌کانی به‌ده‌یه‌تانه‌وه به‌هه‌شت و دۆزه‌خی سازداوه به‌هه‌شت بۆ خۆشه‌ویستانی ، دۆزه‌خی بۆ هه‌وبه‌ش بریارده‌رانی .

نەخشى و چارەسەر

* ۋە پېغەمبەر (ﷺ) سۆيىد دەخوات كە: (لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ يَكُونَ هُوَ أَحِبًّا إِلَىٰ
مَنْ وَلَهُ وَوَالِدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ) ^۱ ۋاتە: (ھېچ كەس باۋەپى نى يە گەر بېتتوۋ منى لە
مندال و باوك و دايك و سەر جەم خەلكى خۆشترنە وېت) .

جا باۋەپدارىتى بەبى خۆشويستنى پېغەمبەر دانامە زىيىت ... ئەي دەبى بۆ
خۆشويستنى خودا چىي بېت ؟! ۋە لە فەرمودەيەكى تردا بە (عمر بن الخطاب)
دەلىت: لا حَتَّىٰ أَكُونَ أَحِبًّا إِلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ ^۲ ۋاتە: (نەخىر ئەي عمر ئەبى مەنت خۆشت
خۆشتر بویت) . (جابق ئەۋەي باۋەپمان دامە زراۋىيىت پىۋىستە پېغەمبەرمان لە ھەموو
كەس خۆشتر بویت) . بەلام خۋاى گەر ۋە ئاكارە جوانەكانى دەبىت لەلوتكەي
خۆشەويستىيەكانماندا بېت. ۋە پىۋىستە دەست بگىرىن بە و كارو و وتانەي كە
خۆشەويستى خودامان پى زياد دەكات ۋە دەست بەردارى ئەو كارانە بېت كە دىي
خۆشەويستى خودايە.

ۋە ھەر شىك لە خوداۋە بېت لە پەحم و بەزەيى خوداۋە بۆمان. جەند جار لەلوتكەي
تاوانباريدا بوۋىنە كەچى خۋاى گەر ۋە بەلوتف و سۆزى خۋىي پۆشيمانىتى. ئابوۋرى
نەبوردىن و كار ئاسانى بۆ كردوۋىن. ۋە تۆلەي لى نەسەندوۋىن. ئەمانە ھەر ھەموۋى
ھاندەرمانن بۆ زياتر گەر پانەۋە و پاشگەز بوۋنەۋە و لە تاوانكارى و خۆ فرېدانە نىۋو
خۆشەويستى خوداۋە. ھەر كەسك كەتۋى خۆش بوۋىت، مەبەستىكى تايبەتى خۋى پىتە
تەنانەت دايكىش بەلام تەنھا خۋاى گەر ۋە خۆشەويستىيەكى تايبەتە خودى خۆت ۋەبىي
ھېچ مەبەستىك. ھەر ۋەكو لە (اثر) يك داھاتوۋە:

(عبدى كل يردك لنفسه وانا اريدك لك) . ۋاتە: (ئەي بەندەكەم ھەموۋيان تۆيان
بۆمەستى تايبەتى خۋيان دەۋىت بەتەنھا من تۆم بۆ خۆت دەۋىت) . جا جۆرە مۆفېك
شەرمە زار ئەبىت كاتى ھەست دەكات پەرۋەردگارى بە و ئاستە بەرزە مامەلەي لەگەل

^۱ - ئەم فەرمودەيە (صحيح) پېشەر باسماں كردوۋە.

^۲ - ئەمە بەشىكە لە فەرمودەيەكى (صحيح) كە پېشەر باسماں كردوۋە.

دەكەت كەچى ھىشتا سەر قالى خۆشەويستى ترە خىواي پىشت گوى
خستە...؟! ھەركەسىك لەم ژياندا مامەلەت لەگەل بکات بە شىۋە پەك لە شىۋازەكان
قازانجى خۆي مەبەستە. تەنھا خىواي گەرە نەبىت، كەھىچ مەبەست و قازانجىكى پىت
نىيە تەنھا قانجى خۆت نەبىت كەگەرە ترين و مەزنى ترين قازانج دەكەيىت. ھەردىنارىك بە
دەھىندە تا ھەوت سەدسەت ھىندە بگرە زىاتر و زىاتر دەكەت. بەلام ھەر تاوانىك
بەيەك تاوان دەژمىردىت. ۋەئەگەر سىرپنە ۋەي ھەيە لە ھەر كاتىك لەكەتە كاندا. ھەر
ۋەھا خىواي گەرە سەر جەم بوونە ۋەرى لە پىنناو تۆدا دروست كىردە جا ئايە كى
شاھەنى تەۋايى خۆشەويستىيە...؟ ئەو شتەنى ئىۋو بوونە ۋەرەكە لەبەر تۆ دروست
كراون؟ يان ئەو كەسەي بوونە ۋەرى لە پىنناو تۆدا دروست كىردە ۋە؟ ھەر ۋەھا داۋاكارىەكانى
سەر جەم دروست كراۋەكانى دابىن دەكەت و دەۋلە مەنترىن و بەخشندە ترين ھىزە پىش
ئەۋەي بەندەكانى داۋاي لى بكن ئەو نىعمەت لەسەر نىعمەت پىي بەخشيۋون.
ۋەپىش ئەۋەي سوپاس گوزارى بكن ئەو زىيادى دەخاتە كارە كانىانە ۋە. ھەموو
ئەۋانەي كەلەزەۋى و لەئاسمانەكاندان ھەموو پۇڭىك لەيەك كات و ساتدا دەپارپنە ۋە
لىي. بەگەرەيى خۆي گويىبىستى ھەموو نزاكان دەبىت. زىاتر پىي خۆشە لەنزا كاراندا
پۇچىن و سوريىن لەسەرى. بەلام تۈرپە دەبىت لەيەك كى لىي نەپارىتە ۋە و
نزانەكەت. شەرمى لە بەندەكانى دەكەت كەچى بەندەكانى شەرمى لى ناكەن، لەكەت
تاوان كارىدا دەيان پۇشەيت، پەحم و بەزەيى بە بەندەكاندا دىتە ۋە كەچى خۆيان
بەزەيى بەخۆياندا ناياتە ۋە. پەيتا پەيتا پىغەمبەرانى پەۋانە كىردون تەننەت خۆي
بەمىھروگەرەي خۆي لە گەلىاندا پەيامەكانى بۆ ناردون، تەننەت پىان دەلەيت (من
لىسالنى فاعطية؟ من يستغفرنى فاعفرله) ^۱ واتە: (كى داۋا كارى ھەيە تا بۆي جى بە
جى بكم، كى دەيەۋىت لىي خۆش دەبم). جا چۆن دلائىك ئەۋزاتەيان خۆش نەۋىت لە
ھەلگان دەبۇرىت. چاكەكەمان قوبل دەكەت، ئابروكان دەپۇشەيت ۋە دەيان پارىزىت

^۱ - ئەمە بەشەيكە لەفەر مۇرودەيەكى (صحیح) بخاری (۶۳۲۱ و مسلم ۴۱/۶ - ۴۲ - نووی).

نەخشى و چارەسەر

فرىاي لى قەوماوان دەكەويت. پىيىستىيە كان دابىن دەكات،... ھتد. ھەر خۇيى ئەو زاتە شايستەي يادۇ زىكرە شايستەي ۋە يىر ھىنانە ۋە يە، خۇشەويستىيە، شايستەي ملەكە چى گويپايەلى يە. تاك و بى ھاول و بى وينە يە. نۆر زياتر پزگار بوونى پىيوارىكى بى ئەوا لە بىبابانىكى بى سنوور دلخۇشترە بە پاشگەز بوونە ۋە تەبە كەردنى بەندە يەكى. نۆر زياتر لە سۆزۇ مەپرە بانى دايكىك بۇ كورە بزيو كەكى بە سۆز ترە بۇ بەندە كانى. سۆزۇ پەحم و مەپرە بانى خۇدا بى وينە يە زاناو داناو بيسەرو لى بوردە يە. نورو پوناكى پاكى پوخسارى ھەموو تارك ستانى جىھانى پووناك كەردۆتە ۋە.

گەر پەردەي پوناكى لە سەر پوخسارى لا بەرئەت ھەموو جيان لە تاواندا گەر دەگرئەت. ھەروەكە چۇن (موسا) لە ھەببەتدا بى ھۆش كەوت. بە پاستى ھەر خۇيى شليستەي يادۇ خۇشەويستى و گويپايەلى و ملەكە چى يە.

لوتكەي چىزو پەيوەستە بەكەمالى و خۇشەويستىيە ۋە

لېرە دا كارىكى گرنىگ ھە يە پىيىستە كەسى ژير گرنىگى تەواوى پىتدات. ئەويش بريتە لوەي كە: چىزى تەواوى خۇشى و شادى و كامەرانى دل و دەروون بەندە لە سەر دوو بىنەماي سەرەكى.:

يەكەم: خۇشەويستەكەت لەوپەپى لوتكەي جوانى و بى كەم كوپى و تەواوى پىرو پوختى دابىت. كەشايەنى ھەموو قوربانى و خۇشەويستەك بىت.

دوۋەم: بەھىزى و بى پايانى و بى وينەي ئەو خۇشەويستى يە كە لە نىوانىاندایە. واتە ھەرچەندە ئەندازە و پىژەي ئەو خۇشەويستى يە بەرزو نۆر بىت ئەوئەندە زياتر ھەست بەتام و چىزى خۇشى شادى و كامەرانى دەكەيت. جا پاش زانىنى ئەم دوو بىناغە سەرەكيبە ئەو ۋە ماۋەتە ۋە بلىين كە ھەموو كەسىكى ژيرو ھۆشيار ھەميشە اە ھەولى بە دەست خستنى گەرەترين و مەزىنترين شادى و خۇشەويستى يە ۋە ئامادە يە قوربانى بە نۆر شتى لاۋەكى و سادەبدات لە پىناۋى بەدەست ھىنانى ئەو خۇشەيەدا. جاپچۇن پەواي ھەقە ئىمەي مەۋزۇ لە پىناۋ خۇشى يەكى كەم و كورت و سنوردار خۇشى يە كانى

ابن القيم الجوزی

قیامت‌ی هه تایمان له دهست دهریچیت. (بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا * وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى: الأعلى ۱۶-۱۷) واته: به‌لام ئیوه هه ژیا‌نی دونیاتان به‌دهسته و هه‌لده‌بژین، به‌لام ژیا‌نی قیامت نه‌پراو خێرو پر به‌ره‌که‌ت تره.

و هه‌میشه‌نه‌مه‌ راستیه‌که جادوو گه‌رانی فیر عه‌وون له‌ساته‌ چرکه‌کانی ته‌مه‌نیاندا هه‌ستیان پێ کردوه‌ ئاماده‌ بوون له‌م پێناوه‌دا هه‌موو شتی به‌خت بکه‌ن ته‌نانه‌ت گیان و جه‌سته‌یان که به‌و په‌ری ژیریو‌پێرانه به‌ فیر عه‌ونیان ووت: چیت له‌ دهست دیت بێ منه‌ت به‌... (فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ إِنَّمَا تَقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا * إِنَّا آمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السَّحْرِ وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَى: طه ۷۲-۷۳) واته: ئه‌ی فیرعه‌ون هه‌رچیت له‌ دهست دیت قسورمه‌که‌ تق هه‌ر ئه‌وه‌نده‌ت له‌ دهست دیت له‌ناومان به‌ریت و له‌م ژیا‌نه وه‌ ده‌رمانه‌یت. جا به‌راودی ئه‌و دنیا (قیامت) له‌گه‌ل ئه‌م دونیای کاتی نا‌کریت. چونکه‌ ئێمه‌ باوه‌رمان به‌خودای به‌پاسته‌قینه‌ی خۆمان هێناوه‌، به‌ ئومێدین له‌تاوانه‌کانمان ببوریت.

به‌لێ هیچ کاتێک نیعه‌ته‌کانی به‌هه‌شت به‌راودنا‌کریت له‌گه‌ل دنیا‌دا. هه‌ر بۆیه مامۆستای ئامۆژگاری کاران پوو ده‌کاته گه‌ل و هۆزه‌که‌ی و پێان ده‌لێت: (يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ * يَا قَوْمِ إِنَّمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ: غافر ۳۸-۳۹) واته: ئه‌ی گه‌ل هۆزه‌که‌م شوینم که‌ون به‌ووته‌ی من بکه‌ن پێنمایتان ده‌که‌م بۆ پێیازی سه‌ر فرا‌زی وچاکه‌* ئه‌ی گه‌ل و هۆزه‌که‌م بێ گومان ژیا‌نی ئه‌م دوونیا‌یه‌ بریتی یه‌ له‌ پابردوویه‌کی که‌م وه‌ ژیا‌نی ئه‌و دنیا (قیامت) ژیا‌نی دانه‌پراوه‌ جێی ئومێدو‌ حه‌وانه‌ویه‌. وه‌پێی پاگه‌ یاندنه‌ که‌خۆشی دنیا کاتی به‌سه‌ر چوه‌ سنور داره‌ به‌لام به‌هه‌شت هه‌تا هه‌تای و بێ کۆتایی یه‌.

دواترگه‌ر له‌شه‌یدایان و عاشقان پیرسین: خۆشترین نیعمه‌ت چی یه‌؟ بێ گومان ده‌لێت دیداری خۆشه‌ویسته‌که‌مه‌. به‌لێ زۆر پاسته‌ هه‌ر بۆیه گه‌وره‌ترین و به‌نرخترین نیعمه‌ت له‌نیعمه‌ته‌کانی به‌هه‌شت و قیامت بریتی یه‌ له‌ شادو شو‌کرو به‌هره‌مه‌ندبوون به‌دیداری

لوتكه‌ی خوشه‌ویسته‌كانه كه بینینی خوتی گه‌وره‌یه. هه‌روه‌كو له‌ فهرموده‌یه‌کی (صحیح) دا هاتوو كه پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌فهرمیت: (فَوَاللّٰهِ مَا اَعْطَاهُمْ شَيْئًا اَحَبَّ اِلَيْهِمْ مِنَ النَّظَرِ اِلَيْهِ) ^۱ واته: (سويند بێت به‌خوا هیچ نيعمه‌تی به‌ئه‌ندازه‌ی به‌بینی ته‌ماشاكردنێ خودا لایان خوشتر نییه). وه‌له‌ فهرموده‌یه‌کی تر دا هاتوو. (انه اذا تجلی لهم وراو نسوا ما هم فيه من النعيم) ^۲ واته: (كاتی خوی گه‌وره زاتی خوی نیشان به‌هه‌شته‌یه‌كان ده‌دات ئیتر خویان له‌بیر ده‌که‌ن كه‌چین و له‌ کوێدان) ..

وه‌له‌ (نسائی) و (مسند) دا هاتوو عمار بن یاسر كه پیغه‌مبه‌ر (د.خ) له‌كاتی نزاو پارانه‌وه‌دا فهرمودیه‌تی (الشوق الى لقائك) ^۳ واته: وه‌داوا‌ی چێژی خوشیه‌کانی بینینی ده‌که‌م وه‌تامه‌زۆیین بۆ دیدارت. وه‌له‌ (كتاب الحسنه) دا هاتوه‌ كه (عبدالله بن امام احمد) به‌ (مرفوعی) (كان الناس يوم القيامة لم يسمعو القرآن اذا سمعوا من الرحمن فكانهم لم يسمعو قبل ذلك) ^۴ واته: (وه‌ك بلیتی خه‌لكی پیشتەر قورتانیان نه‌بیستوو. خه‌لكی كاتی گوێیان له‌ قورتان ده‌بێت له‌لایه‌ن خوی گه‌وره‌وه‌ وا ده‌زانن به‌كه‌م چاره‌ ده‌بیستن).

كه‌واته‌ باشترین هۆكاری گه‌یشتن به‌چێژو خوشی به‌كانی به‌هه‌شت بریتی به‌ له‌ ناسین و خوش‌وویستنی خوی گه‌وره‌یه‌ نه‌و به‌هه‌شته‌ی كه‌ هه‌ر له‌بنه‌په‌ندا نیشتمانی سه‌ره‌کی گیان و جه‌سته‌ی ئیتمه‌بووه‌. واته: خوشترین و شیرینترین شت له‌م دوونیادا بریتی به‌ له‌ ناسینی خودا خوشه‌ویستنی. وه‌ خوشترین و شیرینترین شت له‌ به‌هه‌شتدا بریتی به‌ له‌ ته‌ماشاكردن و گه‌یشتن به‌ دیداری خوی گه‌وره‌. چ نيعمه‌ت هه‌یه‌ له‌ ژياندا بگاته‌ نيعمه‌تێك خۆسازادان كه‌ به‌وه‌په‌ی تامه‌زۆییه‌وه‌ بۆ گه‌یشتن به‌ژوان و دیداری گه‌وره‌ترین

^۱ - نهم فهرموده‌یه‌ (صحیح) ه (مسلم-الایمان-۱۸۱) گێڕاوتیه‌وه‌.

^۲ - نهم فهرموده‌یه‌ (حسن) نه‌ (ابن ماجه - ۱۸۴) گێڕاوتیه‌وه‌.

^۳ - نهم فهرموده‌یه‌ (حسن) نه‌ (ابن ماجه) گێڕاوتیه‌وه‌.

^۴ - نهم فهرموده‌یه‌ (حسن) نه‌ (ابن ماجه - ۱۸۴) گێڕاوتیه‌وه‌.

خۆشەویست، کەسەر جەم دل و دەروونی داگیرکردیبت. تەنەت هەندێ لە خۆشەویستان دەلێن: هەندێ کاتمان بەسەردا تێ دەپەرێت ئەوەندە هەست بەخۆشی و دلنایایی دەکەین. دەلێن: ئەگەر بەهەشتی یەکان لەو جۆرە ژيانە ی ئیمەدا بن ئەو ژيانیان خۆشە.

هەروەها دەلێت: ئەگەر پادشاكان و دارو دەستەکانیان بەخۆشی و شیرینی ژيانی ئیمەیان بزانایە. ئەو شەپیان لەسەری دەکرد. خۆشەویستی چارەسەر و خۆراکی پووحە هەركاتێك دل لەم خۆراکە بپا چیتەر توشی نەهامەتی دەبێت، بگرە زۆر ئەستەمەترە لەناخۆشی یەکانی لەدەست دانی پووناکی بۆ چاوەکان یاخود لەدەست دانی هەستی بیستن یان بۆنکردن. دلی مرقۇ ژوانگە ی خۆشەویستی خۆای تاك و تەنهایە—بەبێ ئەم ووزە یە دل توشی گەورەترین دەردو نەهامەتی دەبێت چیتەر لەجەستە یەکی ئازەلی بەولاوە هیچی تر نامینیتەو کە ئامادە یە وەك دپندە یەك هەموو شتێك لە پیتاوی ئارەزووەکانیدا تێك بشکینێت.

چێژەکانی دوونیا ھۆکارن بۆ گەشتن بە چێژەکانی قیامەت

واتە: مەزنترین خۆشی و چێژەکانی دوونیا ھۆکارن بۆ گەشتن بە خۆشیەکانی قیامەت.

چێژ و خۆشیەکانی دنیا سێ جۆرن:

گەورەترین و مەزنترینیان: ئەوەیانە کە دەبێتە مایە ی گەشتنمان بەخۆشی و چێژەکانی قیامەت. هەربۆیە مرقۇ کاتی لەسەر جەم کارو بارەکانیدا گەر بەمەبەست و نێعمەتی خۆای گەورە بێت، ئەو پاداشتی هە یە لەسەر خواردن و خواردنەو بەرگ پۆشینین، هاوسەرگیری و... هتد. کە چێژو شیرینی باوە پوناسینی خودا. خۆش ویستنی و تامەرزویی بۆ دیداری گەورەترین خۆشیە لەبەشتی بەریندا.

جۆرى دووهم: .ئەو چيژو خوشيانەى كەدەبنە مايەى پيگري و بەرەست لە
 گەشتن بەبەختە وەرەبە كانی قیامەت. كەهۆكاری سەرقال بوون و بچوك بونەوہى
 شكۆمەندى مرقۇبە. خزانە نۆو دەربارەى دونیا بازى، وەك خۆش ويستنى كەس و
 شتى تر لەبرى خواى گەورە، وە ھاوبەش پرياردان بۆى وەك چيژو وەرگرتن
 لەبەكتري مەرەكو لەقیامەتدا دان بەم پاستیە دەنئەندەلین (رَبَّنَا اسْتَمْنَعْ بَعْضُنَا
 بَعْضٍ وَبَلِّغْنَا أَجَلَنَا الَّذِي أَجَّلْتَ لَنَا قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ
 إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ * وَكَذَلِكَ نُؤَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ:
 الانعام ۱۲۸) واتە: ئەى پەرورەدگار هەندىكمان سودمان لەوانى تر وەرگرت
 ئیستاش گەشتونەتە ئەو كات و ساتەى تۆ بۆت ديارى كردوين. خواى گەورەش
 فەرمووی: ئەم ناگرە جيگاتانە بە هەتاھەتايى. مەگەر خوا وويستى لەسەربیت
 (كەبەسزايەكى تر سزان بدات) بەپاستى پەرورەدگارى تۆ ئەى پيغەمبەر ﷺ)
 داناو زاناىە. وەچيژى لووت بەرزى و خراپەكارى ستم كاران لەسەر زەويدا.

لەپاستى دا ئەم چيژو خوشيانەكاتى و كەمەند كيشكردنەو پيشەكيبە بۆ
 كەوتنە نۆو ژانە بى كۆتاكەنەو كەدەبیتە پيگري و مەبەست لەبەدەست هيتانى
 بەختە وەريپە هەميشەيبەكان. نموونەى ئەم چيژو خوشيانە، ھاوشيوەى ژەھر
 تيكەل كوردنەبە هەنگوينەو تەسەر ئەنجام تيا چونی لەدوايە: (سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِّنْ
 حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ * وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ: الأعراف ۱۸۲) واتە: (لەئايەدا
 وردە وردە بەرەو تياچوون دەيان بەين لەكات وشوئيتيكدە كەئەوان هەستى پى
 ناكەن و نايزانن وەمۆلەتيشيان دەدەم بەلام كەتۆلەم لى سەندن بەپاستى
 نەخشەو پلانى من توندو بەهيزە) .

وەهەرەو ھا پيژيگ لە (سلن) لە ليدانەووەى ئەم ئايەتەدا دەلێن: هەركاتى
 تاوانێك ئەنجام دەن ئيمە نيعمەتيكيان بۆ زياد دەكەين (حَتَّىٰ إِذَا فَرِحُوا بِمَا
 أُوتُوا أَخَذْنَاهُم بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ * فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ

ابن القيم الجوزی

رَبِّ الْعَالَمِينَ: الانعام-۴۴-۴۵) واته: (هتا کاتی دلخۆش و شادومان بوون به وهی که پیتیان دراوه. نیت له ناكاو گرتمان و هه موویانمان سه رگه ردان و پيسوا کرد وه به غم و په ژاره یه کی زۆره وه تیاچوون نه و گه له سته م کاره بنیپرکران وه سه رجه م بوونه وهر ده لیت: سه پاس بۆ په روه ردگاری جیهان).
وه خوی گه وره سه بارهت به م پیپه ده فه رمیت: (أَيُّحْسِبُونَ أَنَّمَا نُمِذُّهُمْ بِمِنْ مَّالٍ وَبَنِينَ * نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَّا يَشْعُرُونَ: المؤمنون ۵۵-۵۶) واته: (ثایه نه وان واده زانن که ئیمه مال و سامان و نه وه یان پی ده به خشین* نه خیر وانی یه به لکو مه به ستمان به په له نازو نیعمهت به هره یان بکهین! به لکو نه وانه هه سستی پیناکه ن).

وه هه روه ها ده فه رمیت: (فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَنَزَعَهُمْ أَنْفُسَهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ: التوبة-۵۵) واته: (تهی پیغه مبه، نه مال و سامان و نه وه یان سه ر سامت نه کات وه به باشیان نه زانیت. چونکه خودا ده یه ویت له ژیا نی دنیادا توشی سزاو به لایان بکات له ده پنگای مال و سامان و نه وه کانیا نه وه گیانیان ده ربکات. له کاتی کدا که نه وان بی باوه پین. جائه م چیژو خوشیا نه کاتین له ناچونیان زۆر نزیکه وه گه وره ترین به ربه ست له ده ست خستنی به خته وه ری هه می شه یی و مایه ی سزاو نه شکه نه جو چه رمه سه ری یه له قیامه تدا).

چیژی دروست:

جۆر سییه م: هه ندیک چیژو خوشی هه یه که نابیته پیگر له خوشیه کانی قیامهت، وه له هه مان کاتدا پی پیدراوه و مایه ی قه ده غه کاری نی یه که ته نها بۆ حه وانه وهی ده روونه. به لام پیویسته زیاده پویی تیا نه کریت. وگرنگی زیاتر به ده سته پینانی به خته وه ری هه می یی بدریت. وه هه ر نه مه یه مه به سستی پیغه مبه ر (د.خ) له م فه رموو ده یه دا باسی ده کات که ده فه رمیت: (کل لهو یلهو به الرجل

فهو باطل الارمية بفوسة، وقتاديبه فرسة، وملاعتبة امراتة فان نهن من الحق)
 ١ واته: (همو گالتو گه‌و يارييه كه مرؤڤ ده يكات هه‌ر هه‌مووی پپو پوچه
 كه ته‌نھا تيرو كه‌وان وه‌شان‌دن و پرايتناني وسوار چاكي ده‌ست بازي كردن له‌گه‌ل
 خيزانه‌كه‌يدا. كه‌ئه‌مانه‌ راست و دروستن).

واته هه‌ركاريك چيژي له‌م بابته‌ي تيا بوو دروسته‌ جاكه‌واته ئه‌م خوشييه خراپ
 و ناشياو نادروست نى يه به‌لكو باشتري جوري خوشه‌ويستى يه وه‌هه‌روه‌ها
 خوش ويستنى خوداو پيغه‌مبه‌رى خودا كه له دلى هه‌موو موسلمانيك دا هه‌يه
 وه‌به بى ئو خوشويستى يه باوه‌ر دانامه‌زريت. له‌كه‌سيكه‌وه بۆ كه‌سيكى تر
 پيژه و ئه‌ندازه‌ي ده‌گزييت. هه‌ر ئه‌م خوش ويستى يه هۆكارو پالنه‌رو ئاسانكارى
 زۆريك له‌كاره ئالۆزو زه‌حمه‌ته‌كان وه‌سه‌غى و ده‌ست بلاو كارى قيرچۆكه‌كانه وه
 ئازاكارى ترسنۆكه‌كانه هه‌روه‌ها پالفته‌خواوين كارى ده‌ونه‌و پياكارى
 بپوهۆشه. خوشكارى ژيانه. وه‌هه‌روه‌ها هه‌ر خوشويستى خودا و
 پيغه‌مبه‌ره‌كه‌يه‌تى كه‌پۆشنكارى پوخساره‌كان و فراواكارى سنگه‌كان و
 زيندوكه‌رى دلّه‌كانه. وه‌خوشه‌ويستى وته‌ي خواي گه‌وره كه‌نيشانه‌ي ته‌واوى
 خوشويستى يه بۆ خودا. كى هه‌يه هه‌زو ئاره‌زوى بيستنى وته‌و ده‌نگى
 خوشه‌ويسته‌كه‌ي نه‌بيت. قورئان و گوڤبيستى خوڤندنه‌وه‌ي به‌لگه‌ي خوشويستنى
 خودايه. به‌پيچه‌وانى ئه‌وانه‌ي هه‌ميشه‌له‌نيو باپو مه‌له‌ه‌كاندا گوڤبيستى شتى
 ناشرين وه‌ته‌ماشايى نادروست و شتى خراپه‌كارى ده‌بن. جاگه‌ر خوشه‌ويست
 راست بكات هه‌ميشه ئاره‌زوى بيستنى وته‌ي خوشه‌ويست راست بكات. وه‌ك
 شاعيريك ده‌لييت:

ان كنت تزخم حبي فلم هاجرت كتابي

١ - ئه‌م له‌رموده‌يه (حسن) ه (ترمزي ١٦٣٧) و (ابووداود-٢٥١٣) و (احمد-١٤٤/٤)
 گيڤاويه‌ته‌وه.

امّا تلیت مافیة من لذیذ خـطـبی

واته: گه رتق منت خوش دهویت بۆپشتت له کتیبه که ی من کردوه.

ئایه نایه نه تخویندۆته وه که چی تیدا یه. له چیتۆ خوشی گوتاره کانم. وه (عوسمان کورپی عه فان) ده لیت: (ئه گهر دله کانمان پاک و خاوین ببوایه. نه وا هه رگیز تیری له گوته کانی خوای گهره نه ده خوارد). جا ئه م زۆر کردن و ئاره زوکردنی، خۆشه و یسیت بۆ وتی خۆشه و یسته که ی شتیکی به لگه نه و یسته ؟ هه ر بۆیه پیغه مبه ر (ﷺ) پۆژیکیان پویکرده (عبدالله بن مسعود) و پیتی ده لیت: اقرا علي فقال: اقرا عليك، وعليك انزل؟ فقال ﷺ: اني احب ان اسمع من غيري (فاستفتح فقرا سورة النبأ حتى اذا بلغ قوله: (فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا: النساء ٤١) . قال ﷺ حسبك فرقع راسه فاذا عينا رسول الله صلى الله عليه وسلم تزرفان من البكاء) ^١ واته: به پیغه مبه ری فه رموو قورئانم به سه ردا بخوینه ره وه عبدالله و تی قورئان به سه رتۆدا بخوینمه وه له کاتی کدا بۆ تۆ دابه زیوو ه ؟ پیغه مبه ر فه رموو ی: من پیم خۆشه له که سی تره وه ببیستم عبدالله ش له سورته تی (نساو) وه ده سستی پیکرد به قورئان خویندن تا گه یشته نایتی (جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا) . واته: (ئه گهر له هه موو نه ته و گه لیک پیغه مبه ریک بکه ینه شایه ت له سه ریان وه تۆش بکه ینه شایه ت له سه ر هه ر هه موویان) لیره دا پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموو ی به سه راوه سته کاتی عبدالله سه ری به رز کرده وه بی نی پیغه مبه ر (ﷺ) هه ردوو چاوی پرپوو له فرمیسک. وه هاوه له کانی پیغه مبه ر (ﷺ) کاتی کۆبوونه وه ئه گهر (ابو موسی) یان تیدا بوایه داوایان لی ده کرد که به قورئان خویندن خودایان بیر به ی نیتته وه ئه ویش ده سستی ده کرد

^١ ئه م فه رموو ده یه (صحیح) ه (بخاری- ٤٥٨٢) فیراویه تیه وه.

نه خوشی و چاره سهر

به قورئان خویندن و نه وانیش له چوارده وری داده نیشتن و گوی بیستی ده بوون. له لای شهیدایانی قورئان. قورئانی پیروژ شیرینی و تام و چپژ و خوشیه کی تاییه تی هیه. که زۆر خوش تره له شهیدایانی شهیتان. شهیدایانی شهیتان نه و پیپانه ن که دلایان له ئاستی قورئانی پیروژ رهق و مردو بی گیانه. ههروه کو شاعیرێك ده لیت:

تقرا عليك الختمة وانت جامد كالحجر وبين من الشعر نيشد تميل كالسران.
واته: خه تمه یه ك قورئان بۆ ده خویندریته وه — که چی تۆ وه ک به ردی بی گیانی و کاریگه ریت تیناکات.

به لام دوو دپر شعر بخویندریته وه وه ک سهر خوشت لی ده کات. جا نه م حاله ته به لگهی ته واوه له خالی بوونی دلی نه و که سه له خوش ویستنی خوداو ووته کانی خودا. وپیغه مبه ره که ی. که نه و دلّه وه ک که لاوه وایه. چونکه دل ته نها به خوش ویستنی خودا و قورئان و پیغه مبه ره که ی هه میشه زیندو ئارامه.

خوش ویستنی دروست

خوش ویستنی خوداو پیغه مبه ره که ی سه رچاوه و چله پۆپهی سه رجه م خوشه ویسته کائن له ژياندا. له پاش نه مانه سه رجه م جوړه کانی تری خوشه ویستی سه رچاوه له وه وه وهرده گرن و دابه ش ده بن. نمونه خوشه ویستی هاوسه ره کان (خیزان) خوی گهره له قورئانی پیروژدا ده فره میت: (وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ: روم-۲۱) واته: (هاوسه ری بۆ دروست کردون بۆته وه ی ئارام بگرن له دیدارو خوشه ویستی و سۆزو میهره بانی له نیوانتانداندا فره راهه م هیناوه نه مه به لگهی بۆ که سانیک تیبگه ن.

که واته خوی گهره خوشه ویستی هاوسه ره کانی به به لگهی گهره ی خویی باس ده کات. وه ههروه ها له جیگایکی تردا — له پاش باس کردنی نه و ئافره و کچانه ی که

ابن القيم الجوزی

دروستن بیان خوازن - ده فهرمیت: (يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ * وَاللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ أَنْ تَمِيلُوا مَيْلًا عَظِيمًا * يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ وَخُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا : النساء ۲۶-۲۸) واته: (بیگومان خوی گه وره دهیه ویت بهم شیوهیه هه موو شتیکتان بۆ پوون ده کاته وه. وه رینمویتان بکات بۆ یاساو بهرنامه کانی پیتش خۆتان. (که پیغه مبه ران هیناویانه... وه تهوبه و په شیمانیتان لی وهر بگریت خودا زاناو دانایه وه خوی گه وره دهیه ویت لیتان خۆش بیت لیتان بیوریت به لام نه وانه ی شوین که وتوی ئاره زوه کانیان، ده یانه ویت توشی ناشوبوو لادانتان بکه ن به لام خوی گه وره دهیه ویت بهم بهرنامه بارتان سوک وکارتان ئاسان بکات. چونکه ئاده میزاد به لاوازی دروست کراوه (له بهرامبه ر به ئاره زوه کانی وه خۆراگری یه.

وه (سفیان الثوری) له (تهفسیره کهیدا له (ابن طائوس) نه ویش له (باوکی) یه وه ده گپرتیه وه: نه گهر ته ماشای ئافره تی بکردایه خۆیی پی پانه ده گیرا. وه له فهرموده یه کی (صحیح) دا هاتوو له (جابر) وه (ﷺ) ده لیت: (كان النبي رأى امرأة فان زينب - رضي الله عنها فقضى حاجتها منها، وقال (ان المرأة تقبل في صورة شيطان، وتد في صورة شيطان، فاذا رأى احدكم امرأة فاعجبته فليات اهله، فان ذلك يرد مافي نفسه) واته: (پیغه مبه ری خودا (ﷺ) ئافره تیکی بینی دواتر چوو بۆلای زینه بی خیزانی و جووت بوو دواتر پیغه مبه ری خودا فهرمووی: ئافره ت هه ندی جار وه کوشه یان دیت و ده چیت (مه به سنی خۆنمایش کردن). جا هه ریه کیک له ئیوه ئافره تیکی بینی و سه رنجی پاکیشا بابجیته لای خیزانی خۆیی و کاری جووت بوون نه نجام بدات. چونکه به مه چی له ده رونیدابیت دایده مرکینیتیه وه.

^۱ - ئهم فهرموده یه (صحیح) ه (مسلم ۹ / ۱۷۷ - نووی)

سووده‌کانی ئەم فەرموو دەیه:.

یه‌که‌م: پێغه‌مبەری خودا (ﷺ) پێنمایمان دەکات که هه‌روه‌کو چۆن خواردن - جێی خواردن پرده‌کاته‌وه. وه‌جل و به‌رگ جێی جل و به‌رگ ی تر پر ده‌کاته‌وه. به‌هه‌مان شێوه‌ش - کاری سێکسی جێگه‌ی کاری سێکسی پرده‌کاته‌وه. واته‌ کاتی ئاره‌زوی سێکسیت به‌ببینی ئافره‌تێک هه‌روژا - که‌چوێته‌لای هاوسه‌ره‌که‌ت. چیت له‌و کاره‌ ده‌ربازت ده‌بێت.

دوهم: چاره‌سه‌رکردنی کاریگه‌ری ئافره‌تان به‌سه‌ر پیاوانه‌وه یاخود پیاوان به‌سه‌ر ئافره‌تانه‌وه. ده‌شیت هه‌ریه‌که‌یان له‌پیاوان و ئافره‌تان به‌ببینی په‌گه‌زی به‌رامبه‌ر هه‌زو ئاره‌زوی سێکسیان بجوێت. جا بۆ چاره‌سه‌رکردنی ئەم حاڵه‌ته‌ باشترین چاره‌سه‌ر ئەنجامدانی کاری سێکسی یه‌ له‌گه‌ڵ هاوسه‌ره‌کانیاندا. له‌هه‌مان کاتدا ئاماژه‌یه‌که‌ بۆلاوان و خۆشه‌ویستان هه‌روه‌کو له‌ (سند) ی (ابن ماجه‌) دا هاتوه‌ به‌ (مرفوع) ی (لم یرد للمتحابین مثل النکاح) واته‌: (من جگه‌ له‌په‌ڕۆسه‌ی هاوسه‌رگیری هه‌چ چاره‌سه‌ریکی ترم نی یه‌ بۆ دوو خۆشه‌ویست). که‌واته‌: هاوسه‌رگیری باشترین چاره‌سه‌ره‌ بۆ دوو خۆشه‌ویست و دوو عاشق له‌په‌وانگه‌ی شه‌رعه‌وه‌وه‌حه‌ززه‌تی (داود-علیه‌ سلام) هه‌ربه‌هه‌مان شێوه‌چاره‌سه‌ری ده‌ردی عه‌شقی کردوه‌ به‌وه‌ی که‌ده‌ستی نه‌چۆته‌ تاوانکاری. کاتی که‌ ئافره‌ته‌که‌ی چۆته‌ ده‌له‌وه‌ یه‌کسه‌ر خواستویه‌تی و فره‌ ژنی به‌کارهێناوه‌. ۱- له‌مه‌زیاتر ئێمه‌ بۆمان نی یه‌ له‌سه‌ر ئەم پووداوه‌ بنوسین.^۱

^۱ - ته‌واوی ئەم چیرۆکه‌ له‌کێشه‌کانی ته‌ورات دار (العهد القديم) هاتوه‌ به‌لام به‌شێرتندراوی و ده‌ستکاریه‌وه. هه‌رچه‌نده‌ گومان هه‌یه‌ له‌پاست و دروستی ئەم چیرۆکه‌. بۆ ئەم مه‌به‌سته‌ بره‌وانه‌ شیکارمان بۆ ئەم چیرۆکه‌ له‌کێشی (تلبیس ابلیس/ص ۹۸) ضائی یه‌که‌م /ضائی (المکتب الثقافی فی القامه‌)

پوچەڵ کردنەوێ پووداوی (زینب بن جحش)، پووداوی خاتو زەینەب بەم چەشنە بوو (زید بن حارثە) خزمەتکاری پێغەمبەری خودابوو (ﷺ) پێغەمبەر (ﷺ) (زید) ی لەکۆیلەیی و بەندەیی دەرباز کرد و سەر بەستی کرد. دواتر بە (زید) یان ووت کۆپی پێغەمبەر. پاشان پێغەمبەر (ﷺ) (زینب بن جحش) ی بۆ خواست کە دەکاتە پورزای پێغەمبەر (ﷺ) بەلام دیار بوو بەیەکەوێ نەدەگونجاو تەبا نەبوون. چەند جارێک (زید) وویستی لێی جیا بێتەوێ تە لاقی بدات. بەلام پێغەمبەر (ﷺ) نەیی دەهێلا. دواتر پێغەمبەر (ﷺ) دانیایا بوو کە (زید) هەرلێی جیا دەبێتەوێ وویستی لەپاش جیا بوونەوێ یان بیخوازێت. بەلام لەترسی دەم و قسەیی خەلکی دەری نەبڕی. لێرەدا خۆی گەورە بەدانایی خۆیی وویستی لەشکاندن یاسا و عورفیکی ئەو سەر دەمە بوو. کە بریتی بوو لە (بنوئیت) واتە: کە سێک بەتەبەنی کە سێکی تر دەکات بەکۆپی خۆی و چێتر میرات و هەموو مافیکی تر هەبوو. وەک کۆپیکی سروشتی. جا خۆی گەورە بەم کارە. واتە بەمارە کردنی (زینب) لە پێغەمبەر (ﷺ) ئەو یاسایە هەڵ دەوێ شینێتەوێ. کە دواتر خەلکی دەلێت پێغەمبەر (ﷺ) بۆ خۆیی مارەیی کردۆتەوێ ئەوێ ئایەتەکان ئاماژە بەم راستی یە دەکەن (وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ: الأحزاب- ۳۷) پاشان دوا یی کە (زید) جیا بوو و عیدەیی بەسەر چوو خۆی گەورە فەرمانی بە پێغەمبەر (ﷺ) کرد کە دەبێت بیخوازێت و لەووتەیی خەلکی نەترسێت.

هەر بۆیە پێغەمبەر (ﷺ) زیدی نارد تاداوا ی (زینب) ی بۆیکات. (زید) پۆیی بۆلایی و پیتی راگەیاندا کە پێغەمبەر (ﷺ) دەیهوێت بیخوازێت (زینب) یش ووتی (من له گەڵ فەرمانی خودا و پێغەمبەری خودا هیچ وەلامێکی م پێی نیه). پاشان پۆی دوو پکات نوێژی کرد. خۆی گەورە لەسەروی ئاسمانەوێ

عرشی مه‌زننه‌وه (زه‌ینبی) ماره‌ بری له پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ئەم ئایه‌ ته‌ هاته‌ خواره‌وه (فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا: الأعراب- ۳۷) واته‌: (کاتی زه‌ید لێی جیا‌بو‌وه‌ عیده‌ی تی‌ پ‌ه‌پی ئی‌مه‌ (زینب) مان‌ لی‌ ماره‌ کردی) ه‌ه‌ر بۆیه‌ خاتو‌و زه‌ینب شانازی به‌ سه‌ر هاوسه‌ره‌کانی تری پیغه‌مبه‌ردا (ﷺ) ده‌رکردو پی‌ی ده‌وتن: ئی‌وه‌ ه‌ه‌ر ه‌ه‌مووتان خزم که‌سه‌ کانتان ماره‌یان برین له‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌لام من‌ خوای گه‌وره‌ خو‌یی ماره‌ی بری له‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ سه‌روی ع‌رشی مه‌زننه‌وه.^۱ ئەوه‌ی شایه‌نی باسه‌ پیغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) هاوسه‌ره‌کانی خو‌ی زۆر خو‌ش ویستووه‌. ه‌ه‌روه‌کو له‌ (صحیح) داهاتووه‌ له‌ (انس) ه‌ ده‌گ‌یر‌پ‌ت‌ه‌وه‌ که‌ پیغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) فه‌رموویه‌تی (حبیب‌ الی‌ من‌ دنیاکم‌ النساء‌ والطیب، وجعلت‌ قره‌ عینی فی الصلاة) ^۲ واته‌: (من‌ له‌ دنیا که‌ تاندا ئافه‌رت و بۆنی خو‌شم لاخو‌شه‌ ویسته‌ وه‌ نوێژم لا وه‌ک‌ بلبیلێ چاوه‌ کانه‌) .

جا له‌م فه‌رموو ده‌یه‌دا ئەم بر‌گه‌یه‌یی بۆ‌زیاد‌کراوه‌. حبیب‌ الی‌ دیناکم‌ ثلاث‌ واته‌ (س‌ی شت‌ له‌ دنیا که‌ تاندا لای من‌ خو‌شه‌ ویست‌ کراوه‌). وه‌ ه‌ه‌روه‌ها (امام‌ احمد) له‌ کتیب‌ی (الزهد) ئەم بر‌گه‌یه‌یی بۆ ئەم فه‌رموو ده‌یه‌ زیاد‌ کردوه‌. اصبر‌ علی‌ الطعام‌ والشراب‌ ولاصبر‌ عنهم‌. واته‌: ده‌توانم‌ ئارام‌ بگرم‌ له‌ سه‌ر خو‌اردن و خو‌اردنه‌وه‌ به‌ لا ناتوانم‌ له‌ سه‌ر ئافه‌ره‌تان ئارام‌ بگرم‌. وه‌ جوله‌ که‌ سه‌ر سه‌خته‌کانی دوژمنی ه‌ه‌سو‌دیانی پی‌ ده‌ب‌رد وه‌ ده‌یان ووت‌ ه‌ه‌ر له‌ خه‌می ماره‌ کردنی ئافه‌ره‌ت‌دایه‌. وه‌ خوای گه‌وره‌ په‌دی‌ان ده‌کاته‌وه‌ ده‌فه‌رمی‌ت: (أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا: النساء‌ - ۵۴) واته‌: یان‌ ه‌ه‌ر ئەوه‌یه‌ ه‌ه‌سه‌ده‌ت و به‌خیلی به‌خه‌لکی باوه‌ردار مه‌به‌ن له‌ سه‌ر ئەوه‌ی خوا له‌ فه‌زل و به‌خشیشی خو‌یی به‌شی داو‌ن

^۱ - بۆ‌زیاتر بر‌وا‌نه‌ کتیی (الطیب‌ النور‌ی/باب‌ت‌ی -علاج‌ العشق).

^۲ - ئەم فه‌رموو ده‌یه‌ (حسن) ه‌ (نسائی - ۷ / ۶۱ - ۶۲) و (احمد - ۳ - ۱۲۸) گ‌یر‌ایانه‌ته‌وه‌.

(پیغمبر ﷺ) له نیویاندا هه لێژێردراوه (خۆ بێگومان ئێمه به نهوهی ابراهیم کتیبمان به خشیوه (موسا تهورات و عیسی ئینجیل و به محمدیش ﷺ) قورئان).

ههروهها له جۆرهها دانایی به هههه ده زمان کردوونهوه هه ندیکیان وهك یوسف داود و سلیمان دهسهلات و پادشایهکی گه وه مان پێ به خشیون.^۱ ئه وه تا ابراهیم (س.خ) له گه له نه وهی که خاتوو سارا که شاجوانی ئافره تانی جیهان خیزانی بووه (خاتو هاجره) شی خۆش ویستوووه و دلشادبووه پێی. وه ههروهها نه وه (داود) ی پیغمبر (س.خ) که نه وه ت و ئۆ هاوسه ری هه بووه ئافره تیکی تری خۆش ویست پاسته و خۆ ئه ویشی خواست و کردی به سه د هاوسه ر. وه نه وه تا (سلیمان) ی پیغمبر (س.خ) شه وانه ده چوووه لای نه وه ت هاوسه ری. وه په رسیارین له پیغمبر (د.خ) که خۆشه ویسترین مرۆڤ لات کێیه ؟ ئه ویش فه رمووی (عائیشه)^۲ واته خاتوو عایشه یه، وه سه باره ت به خاتوو (خه دیجه) ده فه رمیت (انی رزقت حبها) واته من خۆشه ویستی خاتو خه دیجه م پێبه خشرا.. خۆش ویستنی ئافره تان له ته واوکاری مرۆڤایه تیه (ابن عباس پ-خ) ده لێت خیرو چاکه ی ئه م گه له له زۆری ئافره تدا یه، وه (امام احمد) ده گێڕێته وه که له کاتی دابه ش کردنی غه نیمه کان له جه نگی (جه لولا) که تییدا فارسه کان شکان

^۱ - (حافظ بن حجر) ده لێت ئه م پرگه یه به ناو بانگه زیاده (ثلاث). هه ریه که له (امام ابو بکر بن قورک) له (جزو مفرد) دا وه (امام غزالی) له (احیاء) دا شه رحیان کردوه وه (حافظ) ده لێت : له هه یج کام له مانه پرگه ی (ثلاث) مان نه ییوووه.

^۲ - ئه م فه رموو ده یه (صحیح) هه یشت باس مان کردوه، وه هه روهها له فه رموو ده یه کدا هاته وه. له پیغمبر ﷺ) یان په رسی نه ی له یان کیت خۆش ده وت، پیغمبر (د.خ) فه رمووی (اباها) واته باوکی خاتوو عایشه. ۳- ئه م فه رموو ده یه (صحیح) ه (مسلم ۲۰۹/۱۵- نووی) گێڕاوتیه وه

که نیزه یه کی زور جوان درا به (عبدالله بن عمر) . وه (عبدالله) ده لیت که بینیم خوم پی نه گيرا له بهر چاو هه موو خه لکی ماچم کرد.

تکا کردن له نیوان دوو عاشق بو به یه ک گه یشتیان به دروستی

پیغه مبهری خودا (ﷺ) سهر سام بوو به پوداوی دوو عاشق وه که وتوته نیوانیان وه و هه ولای داوه به حه لالی و دروستی به یه کیان بگه یه نیت به لام سهر نه نجامی هه وله که ی سهر که وتو نه بوو به هوی پازی نه بوونی ئافره ته که وه نه مهش له پوداوی چیرۆکی (موغیث و بوره یره) دایه که کاتی پیغه مبهر (ﷺ) ههستی به شهیدای و پهریشانی (موغیث) کرد که وه ک دیوانه ده گریا بو (بوریره) و له هه مووشوینیک داشوینی ده که وت. پیغه مبهر (ﷺ) به (بوریره) ی فهرموو: (لوراجعته؟) واته نه گهر بکریت نه و پیاوه بگه پرنیتیه وه لای خوت وه ک جاران ببه وه به هاوسهری یه کتری؟ به لام بوره یره پیتی ووت: فقال (اتامرني يا رسول الله؟) ئایه فهرمانم پی ده که یه نه ی پیغه مبهری خودا (ﷺ)؟ پیغه مبهریش (ﷺ) فهرمووی: (لا انما اشفع). واته: نه خیر من ته نها تکاکارم بوره یره ووتی: (لا حاجة لي به)، واته: من هیچ پیویستم پیتی نی به. دواتر پیغه مبهر به (عباس) ی مامی ده فهرمیت: (يا عباس الاتعجب من حيث بريرة ومن بغضها له؟). واته: نه ی عباس تو سهرت سوپماوه له خو شه ویستی شهیدای موغیس بو بوره یره وه له پقی بوره یره بو موغیث؟ له گه ل نه وه شدا که پیغه مبهر (ﷺ) تکاکاریش بوو بووی هه روه ها پنگری له (موغیث) نه کردوه و نه یه فهرمووه نه که ی نه مه حهرام و قه ده غه یه؟!^۱

^۱ - نه فهرموو ده به (حسن) (ابو داود- ۲۲۳۱) وه (ابن حجه- ۲۰۷۵) گپراو یانه توه.

وہ پیغمبر (ﷺ) بہیہ کسانى ہاوسہ رکانى خوش دەویست وە دەیفہ رموو: (اللهم هذا قسمی فیما املك، فلا تلمني فیما لا املك). واتہ: (خودایہ ئەمە دابەش کردنى منە لەوہى دەسلاتمە وە گلەیم لى مەکە لەوہى لەدەرەوہى دەسلاتى منە لەخۆشەویستی دا).
 وەخوای گەورە دەفەرمیت: (وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ: النساء-۱۲۹). واتہ: ھەرگیز ئیوہ ناتوانن لەنێوان ھاوسەرەکانتاندا دادپەرورەرانە ڕەفتار بکەن، ھەرچەندە سوریش بن لەسەرى..
 واتە ئیوہ لەخۆشەویستی وچونەلایاندا ناتوانن دادپەرورە بن-بەبەردەوامى خەلیفەکانى پاشدین و خەلکانى بەرەحم و بەبەزەبى ھەمیشە تەکاڕبوونە و ھەولێ بەیەکگەیاندى عاشقانیاں داوہ بەشیوہیەکی دروست و ڕەوا. ھەرەکو پیشتریش باسماں کرد لەوانە (ابو بکر وە عوسمان) تەنانەت (على کوبى ابى طالب) یش ڕۆژێکیان لاویکیان ھینا بۆلای کەلەمالی، یەکیکدا گرتبویان. بەدز تۆمەت باریان کردبوو (على) لى پرسی: بەسەرھاتی تۆ چی یە؟ ئەویش لەوہ لأمدا ووتى: (والله ی من بهیچ شیوہیەک دزو جەردەنیم راستەکەیت پى دەلیم ئەى پیشەوای برپاداران) لیرەدا بەپارچە شعریک ئەوہى ڕاگەیاندکە: عەشقی کچە شوخیکی ئەو بنەمالە یەى (الرباح) بوو. خۆبى پینەگیراوە وویستویەتى بجیت بۆ بینینی. کاتى کەچۆتە مالەوہ بۆ ئەم مەبەستەخۆبى ھەشارداوە. دواتر پینان زانیوہ و گرتوویانە ووتویانە ئەم دزە بۆ دزی ھاتووە. کاتى خەلیفە (على) گوێی لەم شعرە بوو یەکسەر تیگەیشت و بەزەى پێدا ھاتەوہ پووی کردە (مهللب بن رباح) وپێی ووت: ئەو کچە ببەخشە بەولاوہ. ئەویش ووتى: ئەى پیشەوای برپاداران لى بپرسە

ئەم کۆرپە کێیە تابیناسم؟ لاوه‌کەش ووتی: من (نھاس بن عیینە) م. (مھاللب) ووتی ئەوکەت پیشکەش بێت وەرە بێخوازە.

جاریکیان (معاویە) کەنیزە یەکی کړی. کە زۆر شوخ و شەنگ بوو. (معاویە) زۆر پتی سەرسام بوو. پۆژیکیان گوئی لەو کەنیزە یە بوو چەند دێرە شعرێکی چڕی، کە تییدا دەرکەوت ئەو کەنیزە یە عاشقە و حەزی بە پیاویکی ترە. یە کسەر (معاویە) بانگی کردو لێی پرسى کە بە سەرھاتی چی یە؟ کەنیزە کەش پتی پاگە یاند، کە حەزی بە خاوەنە کە ی پیشوتریتی و عاشقی ئەو. (معاویە) راستە و خۆ کەنیزە کە ی ناردەو بە لای خاوەنە کە ی هەرچەندە لە دایدا زۆر شیرین بوو.

و (زمخسری) لە کتێبی (الربیع) دا دەگێڕێتەو کە (خاتو زبیدە) کاتی لە پێگادا بەرەو شاری (مەکە) دەچوو لە سەر دیواریک دا. دێرە شعرێکی پیش چاوە کەوت کە تییدا نوسرابوو:

ئەری لە بەندەکانی خودا- پیاویکی جوامێرنی یە یاخود خاتونێکی بە بەزەیی کە چارە ی دەردی دوو عاشق بکات کەوا عەقل لە دەست دەدەن... هەرلەوێ (خاتو زبیدە) بە لێنی دا و نەزی کرد کە هەرکات خاوەنی ئەو دێرە شعرە بناسیتەو هەول بە یە کە گەشتنی بدات لە گەل عاشقە کەیدا. لە کاتیکدا (خاتو زبیدە) لە (موزدەلیفە) بوو گوئی لە هەمان شیعەر بوو کە کەسێک دە یخویند. کاتی بانگیان کرد بۆی. بێنی لاویکە وتی من ئەم شیعەرەم وتوو و عەشقی کچیکی ئامۆزای خۆم بوومە بە لām کەس و کاری بە لێنیان داو کە ئەم دەنی... (خاتو زبیدە) لاوه‌کە ی بردو پزێشتن بۆ مالی کچە کە بەردەوام (خاتو زبیدە) پارە ی بۆ زیاد کردن هەتا ناچار ی کردن و ئەو دوو خۆشەویستە ی بە یە کە گە یاندن. (خاتو زبیدە) دە لێت: کچە کە زۆر زیاتر شەیدا تریبوو بۆ کۆرپە کە پاشان هەمیشە (خاتو زبیدە)

دهیوت: من بهیچ شتیك دلم خوش نی یه بۆ قیامه تم به ئەندازە ی ئەو کارە ی ئەو دوو عاشقە م بە یەك گە یاندوه .

(خراطی) ده لیت: (سلیمان بن عبدالملك) خزمه تكارێك و كه نیه یه کی هه بوو. یه كتریان خوش ده ویست. جارێکیان خزمه تکاره كه پارچه شعریك ده نویست بۆ خوشه ویسته کی. تییدا باسی ئەوه دهكات كه ئەم شه و له خه نیدا پێكه وه بوونه له یهك مالدا... وه كه نیه كهش: به پارچه شعریك وه لای ده داته وه كه تییدا باس له وه دهكات هیوا خوازه به یهك بگه ن. كاتیك ئەم به سه رهات و شیعرانه ده گاته وه دهستی (سلیمان) هه رچه نده له م پوه وه به توند په و ناسرابوو. یه كسه ر بانگیان دهكات و له یه كتریان ماره دهكات و نازادیان دهكات وه هه رچی پێداویستی هه یه بۆیان دابین دهكات و گوزه رانیان خوش دهكات.

(جامع بن برخیه) ده لیت: له (سعید بن المسیب) م پرسى كه موفتى شارى (مدینه) بوو: ئایه ئیمه تاوانبار ده بین له خوشه ویستی یهك كه توشمان بێت و به دهستی خۆمان نه بێت؟ سعید ووتی. تۆ له كارێكدا تاوانباریت كه به دهستی خۆت بێت. و زالبیت به سه ریدا. دواتر (سعید) ووتی: هیشتا كهس له م جوړه پرسیاره ی لیم نه كردووه وه هه ر كه سێكیش بپرسیت هه ر به م شیوه یه وه لایم ده ده مه وه .

عەشقی ئافرەت سی جوړه:

۱- مایه ی چاكه و خوا په رستى یه:

ئەم عیشقه یان مایه ی چاكه و خوا په رستى یه كه عەشقی هاوسه ره كه ته كه ئەنجامی حەلالی و دروستی نه وه ی چاك و ژيانى خوش ده به یته سه ر ده بته

نەخشى و چارەسەر

قەلغان بۇ پاراستنى داوینى و چاوى يەكترى-هەريۆيە ئەم جۆرە عىشقه مايەى
خىرو خۆشى يە و لەلاى خواو پاشان خەلکى مايەى پىزو سەر بەرزىيە .

۲- مايەى پيسوايى و دورکە و تنه و يە لەرەحمى خودا:

ئەم جۆرە عىشقه برىتى يە لە عىشقى ھاوپرەگەزى (نېربازى) ھەرکە سىک
توشى ئەم جۆرە عىشقه بىت ئەو چ لەلاى خواى گەورە وە چ لاى کۆمەلگاش
پيسواو سەرشۆپو بى پىز دەبىت. جوامىرى و مەردايەتى لە دەست دەدات. وە
ھەر ئەم جۆرە عىشقه بوو کە چى بە سەرگەلى پىغەمبەر (لوط) دا ھىنا. کە
خواى گەورە دەفەرمىت: (لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ: الحجر-۷۲)،
واتە: (سويىند بىت بە تەمەنى تۆ پىغەمبەر، ئەوان لە گىژاوى سەر لىشىئاوى
دا کوپرو مەست و پۆچون)

چارەسەرى ئەم دەردە:

برىتى يە لە گەپانە وە بۆلاى خواى گەورە و بىرکردنە وە لەسزاي خواى گەورە
لەدۆزەخدا. دواتر بىر کردنە وە لە پيسوايەتى لەم پووە وە کە توشى مروف
دەبىت لە نىو کۆمەلگادا. دواتر دلىابىن کە ئەم حالەتە-دەبەزىنە بۇ ئاستى
خواتر لە ئازەل.

۳- عىشقى دروست، کە لە دەسەلاتدا نەبىت:

ئەم جۆرە عىشقه يە کە ھەر بەبنىنى ئافرەتتىكى شۆخ و شەنگ بەبى مەبەست
پاستە و خۆ بکە و یتە عىشقه وە. بەلام بە مەرجى ئەو عىشقه توشى سەر پىچى و
تاوانكارىت نەكات. ئەمە لە سەروى دەسەلاتى مروفە وە يە كاتى زانرا ئەو
كەسەى كە عىشقى بوويتە، ھاوسەر دارە ياخود ناکرىت بىخوازىت. باشتىن
كار ئەويە كە پىشتى تىبکەيت و لىى دورکە و یتە وە پوولە باشتىر بکەيت كە
بگونجىت و دروست بىت. گەر نا توشى خەم و پەژارەت دەكات. باشتىر وایە

که ئارام گر یاخۇراگر بېت و چاو و داوینى خۇت بپاريزیت. به مەش پاداش دەدرییتە وه لە لای خواى گەرە. که دژى حەزو ئارەزوەکانى خۇت وەستایتە وه و ئارام گربوویت. پزماهەندى خوات هەلبژارد لە تاوانکاری.

خەلگى لە عیشقا سى جۆرن:-

هەیه: عیشق و شەیدای هەموو جوانیەك دەبیت. وه دلى له هەموشوینىكدا دیوانە و سەرگەردانە.

وه هەیه: تەنها شەیداو عەشقى كەسێك و جوانیەك دەبیت جا ئیتر نیازی به یەكگەیشتنى هەبیت یان نا...

وه هەیه: تەنها شەیداو عەشقى كەسێك و جوانیك دەبیت كە دلتیا بیت به ئاسانى پێى دەگات. جا لە نێو ئەم سى چینه دا عیشقى به هیزو لاواز هەیه. جۆرى یەكەم: كەسێكى ناسەقام گیرە هەپۆژەى لە سەر بەزمێكە. وه هەر ساتەى به كەسێكە وه گیرۆدە دەبیت. سەرەتاو كۆتای دیار نى یە.

جۆرى دووهم: شەیدایەكى جیگیرە و چەسپاوه، زۆر به هیزترە له جۆرى یەكەم- تەمەنى خۆشەویستەكەى دوورو درێژە. بەلام تەنها ئەوه لاوازی دەكات. كە نیازی گەیشتنى به عەشقه كەى نى یە.

جۆرى سێیه: له هەر هەموویان خۆشەویستى به هیزترە تەمەن درێژترە شەیداترە. كە نیازی گەیشتنى به خۆشەویستەكەى هەیه له چوار چێوه یەكى دروستدا. چونكە نیازو تەماحى گەیشتنى به خۆشەویستەكەى مایەى به هیزبوونی عیشقه كە یەتى.

پوچەڵ کردنه‌وه‌ی فهرمووده‌ی عیشق

پاشان دێینه سەر فهرمووده‌ی: (من عشق و کتم، وعف وصبر غفر الله له، وادخله الجنة)^١ واته: (هه‌ر که سێک توشی عیشق بێت و شاردییه‌وه داوین پاک و ئارام گریبیت، ئه‌وه خودا له تاوانه‌کانی خۆش ده‌بێت وه به به‌هه‌شتی شاد ده‌کات).

ئهم فهرمووده‌یه (سوید بن سعید) ده‌یگێڕێته‌وه وه سه‌رجه‌م پێشه‌وايانی فهرمووده ئه‌مه‌یان پەت کردۆته‌وه. وه (إبن عدی) له (الکامل) دا ده‌لێت: ئهم فهرمووده‌یه له سویده‌وه ده‌یگێڕێته‌وه. وه که سیش نی یه بلێت ئه‌وه نه‌یگێڕاوه‌ته‌وه. ئه‌مه بۆچونی هه‌ریه‌ک له (بیهقی) و (ابن طاهر) له (الذخیره) و (التذکره) دا هاتووه. وه هه‌رووه‌ها (ابو فرج ابن الجوزی) یش ته‌نانه‌ت له فهرمووده هه‌لبه‌ستراوه‌کاندا (الموضوعات) هێناویتی.

وه (ابو عبد الله الحاکم) ده‌لێت: من ئهم فهرمووده‌یه پەت ده‌که‌مه‌وه سه‌رم سوپماوه لێی که‌چەند ئاسانکاری تێدايه. منیش ده‌لێم: پاستی ئهم فهرمووده‌یه. بریتی یه له وته‌ی (ابن عباس) نه‌ک پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) وه (محمد بن خلف بن المرزبان) ده‌لێت: (ابو بکر الازرق) له (سویده) وه ئهم فهرمووده‌یه‌یی گێڕایه‌وه بۆمان. گله‌یی له (سویده) کرد که ئهم فهرمووده‌یه نه‌داته پال پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) هه‌ر بۆیه له‌دوای ئه‌مه هه‌ر کاتێ باسی ئهم فهرمووده‌یه‌یی بکرایه نه‌یداته‌وه پال پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) وه

^١ - ئه‌مه فهرمووده نی یه و (باطل) ه پێشتر باسمان کردووه، بۆ زیاتر ناشنا بوون پێوانه لیکۆلتیه‌وه‌مان له سه‌ر کتیی (روضة المحبین) و (الطب النبوی)

سەرجه‌م پێشه‌وايان و زانايانى بواری فه‌رمووده‌-ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌یان نه‌به‌ (صحیح) یان (حسن) یان...هتد وهر نه‌گرتوو. پوخته‌ی ئه‌م بابته‌ نه‌وه‌یه‌ که ئه‌مه‌ ووته‌ی (ابن عباس) ه. منیش ده‌لێم مه‌به‌ستم (ابن القيم) ه. هه‌روه‌ها (ابو محمد بن حزم) ده‌لێت: پرسیان له‌ (ابن عباس) که سێ به‌هۆی عیشق و شه‌یداییه‌وه‌ بمه‌یت؟ (ابن عباس) یش ووتی: (قتیل الهوی لاعقل له‌ ولا قود) واته‌: (کوشته‌ی خۆشه‌وێستی یه‌. نه‌عه‌قلی هه‌یه‌ونه‌خوێنی هه‌یه‌).

وه‌پێشتریش باس‌مان کرد. که‌له‌ (عرفان) گه‌نجیکیان بۆی هێنا به‌ هۆی عیشقه‌وه‌ ته‌واو لاوازو نه‌خۆش بوو، پرسى ئه‌مه‌ چى یه‌تى؟ ووتیان تووشى عیشق بووه‌. ئه‌ویش به‌دریژای شه‌و و پۆژیک ده‌یووت به‌نا به‌خودا ده‌گرم له‌عیشق. وه‌هه‌روه‌ها پێغه‌مبه‌ر (د.خ) له‌ (صحیح) دا سەرجه‌م شه‌هیده‌کانی ژماردو پۆلێنی کردون. له‌وانه‌ (کوژراو له‌به‌ره‌کانی جه‌نگ و جیهاد، سک ئێشه‌ سوتاوی، ئافره‌تى سک پێ، خنکان له‌ ئاودا، پووخانی دیوارو شاخ به‌سه‌ریدا)^۱ که‌چى باسى که‌سێک ناکات به‌هۆی عیشه‌وه‌ بمه‌یت. جا مه‌به‌ستى (ابن عباس) له‌م ووته‌یه‌دا نه‌وه‌یه‌ که‌که‌سێک عاشق بێت پێویسته‌ بۆ ئه‌وه‌ی بچێته‌ به‌هه‌شته‌وه‌ ئارام گه‌رو داوێن پاک و نه‌ینى پۆشه‌ر بێت، جا ئه‌گه‌ر که‌سێک له‌پێناوی خوای گه‌وره‌ دا ئه‌م کارانه‌ ئه‌نجام بدات و له‌ خوا ترس بێت ئه‌وا له‌پێرێ ئه‌و که‌سانه‌یه‌ که‌ خوای گه‌وره‌ له‌ حه‌قیان ده‌فه‌رمه‌یت: (وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ: النازعات ۴۰-۴۱) واته‌: (هه‌رکه‌سێک له‌ خوای گه‌وره‌ بترسێت، پێگه‌ له‌ خراپه‌ کاری بگرێت و ملکه‌چى ئاره‌زوه‌کانی نه‌بێت ئه‌وه‌ جێگه‌ی به‌هه‌شتی به‌رینه‌). وه‌هه‌روه‌ها

^۱ - ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ (صحیح) ه (صحیح المسلم - ۶۷۹/۱۳) به‌ شه‌رحی نه‌وه‌ی.

نه خوشی و چاره سهر

دهفه رمووئیت: (ولمن خاف مقام ربه جنتان... الرحمن: ۴۱) واته: (هه رکه سیڤک له خوای گه وره بترسیټ و ملکه چی بکات ئه وا خه لاتی دوو باخی هه یه له به هه شتدا) .

جا داوا ده که ین له خوای مه زن و په روه ردگاری عه رشی مه زن که بمان کاته ئه و که سانه ی که پشت له هه زو ئاره زوه کانیا ن ده که ن و پووده که نه خوشه ویستی و په زامه ندی و ملکه چی خوای گه وره .

نُامینِ نَامینِ یا اَرْحَمَ الرَّاحِمینِ

الداء والدواء

(الدواء الكافي لمن سئل عن الدواء الشافي)
الامام العلامة ابن القيم الجوزية

دهزگای چاپ و بلاگردنه‌وهی
روزنه‌لآت

شوینتی دابه‌شکردنی :

کتابخانه‌ی حاجی قادری کوی/همولیر

نرخ: (۱۰۰۰۰) دینار